

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NEV'İZÂDE ATÂ'Î, HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-
ŞAKÂ'İK
(46-190 SAYFALAR ARASI), (İNCELEME-ÇEVİRİ YAZI VE
ANLATIM TEKNİKLERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Özlem AĞIR

Danışman
Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir
Aralık 2017

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NEV'İZÂDE ATÂ'Î, HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-
ŞAKÂ'İK
(46-190 SAYFALAR ARASI), (İNCELEME-ÇEVİRİ YAZI VE
ANLATIM TEKNİKLERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Özlem AĞIR

Danışman
Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir
Aralık 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Özlem AÇIR

İmza:

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Nev’izâde Atâi, Hadâ’îku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik (46-190 Sayfalar Arası), (İnceleme-Çeviri Yazı ve Anlatım Teknikleri)” Adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Özlem AĞIR

Danışman

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Prof. Dr. Filiz KILIÇ danışmanlığında Özlem AĞIR tarafından hazırlanan "Nev'îzâde Atâî, Hadâ'îku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik (46-190 Sayfalar Arası), (İnceleme-Çeviri Yazı ve Anlatım Teknikleri)" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

12 / 12 / 2017

JÜRİ:

Danışman .. Prof. Dr. Filiz KILIÇ
Üye .. Prof. Dr. Bayram DAVULLU
Üye .. Doç. Dr. Turay BÜLBÜL

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 11.01.2018 tarih ve 2018-02/34 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

11.01.2018
Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

NEV'ÎZÂDE ATÂ'Î, HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK
(46-190 SAYFALAR ARASI), (İNCELEME-ÇEVİRİ YAZI VE ANLATIM
TEKNİKLERİ)

Özlem AĞIR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Aralık, 2017
Danışman: Prof. Dr. Filiz KILIÇ

ÖZET

Edebiyat dünyasında önemli şahsiyetler hakkında bilgi sahibi olmak için bakılabilecek ilk kaynaklar, tezkireler ve edebiyat tarihleridir. İçerdiği bilgiler bakımından, Taşköprülüzâde İsmüddîn Ahmed'in Arapça olarak yazdığı *Eş-Şakâ'iku'n- Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye* isimli eser, klasik Türk edebiyatı alanında önemli bir kaynaktır. Eser, içerisinde bulundurduğu biyografik bilgilerden dolayı birçok kişinin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Zaman içerisinde esere birçok zeyl ve tercüme yapılmıştır. Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'ye yapılan tercüme en az eserin aslı kadar önemli bir kaynaktır. Hatta esere yapılan tercüme eserde verilen biyografik bilgilerin genişletilmesini sağlamış ve eserin önemini daha da artırmıştır. Bu çalışmada klasik Türk edebiyatında biyografi geleneğinden, Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ve zeyillerinden bahsedilmiş, Nev'îzâde Atâ'î'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin incelenen bölümünde (46-190 sayfalar arası) 141 kişinin biyografisi yer almaktadır. Bu kişiler ve biyografi içinde ismi zikredilen diğer kişiler mesleklerine, ilgilendikleri ilimlere ve görev yaptıkları medreselere göre tasnif edilmiştir. Ayrıca bu kişilerin inceledikleri ve üzerinde çalıştıkları eserlerden bahsedilmiştir. Bu bölümde önce genel çerçevede eseri bulunanlardan ardından da şerh, hâşiye, tefsir ve tercüme alanında eser veren kişilerden söz edilmiştir. Son olarak şairlik potansiyeli olanlar ve şiir yazmış olan kişiler sıralanmıştır.

Tez metni içerisinde ismi sıklıkla tekrar edilen eserler hakkında da bilgi verilmiştir. Memleketlerine göre sınıflandırılan bu kişilerin kimlerden ders aldığı liste şeklinde sunulmuştur. Ayrıca ele alınan 141 kişiye eğitim veren şahsiyetlerin hayatları hakkında bilgiler çalışmaya dâhil edilmiştir. 141 kişinin unvanları, doğum-ölüm tarihleri ve çalıştığı medreseler tablo şeklinde verilmiştir. İncelenen kısımda (46-190 sayfalar arası) metni canlı tutmak için kullanılan anlatım tekniklerine yer verilmiştir. Bununla birlikte metin içerisinde geçen şiirler, şairlere ait metinlerdeki şekilleriyle mukayese edilmiştir. Farklılıklar ve değişiklikler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Metin içerisinde anlatılmış hikâyeler, günümüz Türkçesi ile aktarıldıktan sonra Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik* adlı eserinin 46-190. sayfalar arasındaki metni, transkripsiyonlu (çeviri-yazı) olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: tezkire, eğitim, tasnif, şiir, hikâye.

NEV'ÎZÂDE ATÂ'Î, HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK
(BETWEEN PAGES 46-190), (REVIEW-TRANSCRIPTION, EXPRESSION
TECHNIQUES)

Özlem AĞIR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Turkish Language and Literature Department, M.A., December, 2017
Supervisor: Prof. Dr. Filiz KILIÇ

ABSTRACT

The first sources to look at in order to have knowledge about important personalities in the world of literature are biographies and histories. In terms of the information contained therein, the work titled Eş-Şakâ'iku'n- Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye, written in Arabic by Taşköprülüzâde İsmüddîn Ahmed, is an important source in the field of classical Turkish literature. The work has begun to attract many people with the feature of having biographical information about given persons. Over time, many addendums and translations were made. Translations made to Şakâ'ik-i Nu'mâniyye, which has the feature of the source works, are also an important source at least as much as the original work. In fact, translations made to the text have expanded the biographical information given in the work moreover increased the importance of the work. In this study, the tradition of biography in Classical Turkish Literature was mentioned, and Şakâ'ik-i Nu'mâniyye and its supplementary furthermore information was given about Nev'îzâde Atâ'î's life, works and literary personality.

Information about 141 people (46-190 pages) was presented in the section examined in the work. The persons mentioned in the section where the information about these persons and persons are given are classified according to their professions, the sciences they are interested in and the medresses they work in. Also the works they studied and worked on was mentioned.

In this section, first of all, those who gave works in the general framework and then those who gave works in the field of commentary, annotation, interpretation and translation are mentioned. Lastly, those who had poetry potentials and who wrote poets are listed.

In the thesis text, information is given about the works whose name is often repeated. From whom, the people who have been classified according to their country, took lessons; is presented in the form of a list. Beside this, some biographical information about some of the educators are included. The 141 people's titles, dates of birth and death and madrasas that they had worked at, are given in the form of tables.

The section examined (between pages 46-190) contains narrative techniques used to keep the text alive. On the other hand, the poems in the text were controlled by the ones in the poets' divans. Differences and changes are presented comparatively.

After the narration of the stories which are told in the text in contemporary Turkish, the text between the pages 46-190 of Atâ'î's work Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik is presented transcriptionally (translation-writing).

Key words: biography, education, classification, poem, story.

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlarken Arapça icâzetnâme, şiir, risâle ve ifâde çevirilerinde yardımcı olan Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ'e, Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ'a, Eski Aksaray İl Müftü Yardımcısı İsmail ŞAHİN'e, Ömer ALTINPINAR'a teşekkür ederim. Çalışmanın kontrolü sırasında bilgilerinden faydalandığım Yrd. Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ'ye ve bu çalışmanın hazırlanıp tamamlanmasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Filiz KILIÇ'e şükran ve minnetlerimi sunarım.

Hayatım boyu hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen aileme, babam Hüseyin AĞIR'a teşekkürü bir borç bilirim.

Özlem AĞIR

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NEV'İZÂDE ATÂ'Î, HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1. NEV'İZÂDE ATÂ'Î.....	19
1.1.HAYATI.....	19
1.2.ESERLERİ	21
1.2.1. Divan	21
1.2.2. Hamse	22
1.2.2.1. Âlemnümâ (Sâkînâme)	22
1.2.2.2. Nefhatü'l-Ezhâr	23
1.2.2.3. Sohbetü'l-Ebkâr	23
1.2.2.4. Heft Hân.....	24
1.2.2.5. Hilyetü'l-Efkâr.....	24
1.2.3. Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti'ş-Şakâ'ik	24
1.2.4.Hezliyyât.....	25
1.2.5.Zeyl-i Siyer-i Veysî	25
1.2.6.Münşeât	25
1.2.7.El-Kavlü'l-Hasen fi Cevâbi'l-Kavli li-men.....	25
1.2.8.Tûtî-nâme Tercümesi.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

DİL VE MUHTEVA

2. HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK'İN (46-190 SAYFALAR ARASI) DİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	26
2.1. Dil ve Üslûp	26
2.2. Muhteva.....	35
2.2.1. MESLEKLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER	35
2.2.1.1. Müderrisler	36
2.2.1.2. Kadılar	38
2.2.1.3. Kazaskerler	40
2.2.1.4. Şehzâde Hâceleri ve Hâceler	40
2.2.1.5. Vaizler.....	41
2.2.1.6. İmamlar	41
2.2.1.7. Müftüler	42
2.2.1.8. Hakîmler/Hekimler (Etibbâ).....	42
2.2.1.9. Kaptan-ı Deryâ.....	42
2.2.1.10. Defterdârlar	43
2.2.1.11. Reîsü'l-Küttâb.....	44
2.2.1.12. Nişancılar	45
2.2.1.13. Vezirler	45
2.2.1.14. Hatipler	46
2.2.1.15. Valiler	46
2.2.1.16. Şeyhler/Tarikat Şeyhleri	47
2.2.1.17. Sadrazamlar	47
2.2.1.18. Şeyhülislâmlar	48
2.2.1.19. Emîrû'l-Ümerâ.....	48
2.2.1.20. Nâkibü'l-Eşrâf	49
2.2.1.21. Beylerbeyi.....	50
2.2.2. İLGİLENDİKLERİ İLİMLERE GÖRE ŞAHSİYETLER.....	52
2.2.2.1. Tefsîr İlmi	52
2.2.2.2. Tasavvuf ve Tarikat İlmi	52
2.2.2.3. Şerh İlmi	53
2.2.2.4. Hadis İlmi	54

2.2.2.5. Fıkıh İlmi	55
2.2.2.6. Riyaziyye İlmi	55
2.2.2.7. Kırâat İlmi.....	56
2.2.2.8. Tıbb İlmi	56
2.2.2.9. Sarf-Nahiv-Arap Dili İlmi	57
2.2.2.10. Belâgat İlmi	57
2.2.2.11.Usûl İlmi	58
2.2.2.12. Ferâiz İlmi.....	58
2.2.2.13. Kelâm İlmi	59
2.2.2.14. Hey'et İlmi.....	59
2.2.2.15. Sanat-ı İksir (Kimya)	60
2.2.2.16. Nücûm İlmi	60
2.2.2.17. Hendese İlmi	60
2.2.2.18. Mantık İlmi	61
2.2.2.19. Meânî İlmi	61
2.2.2.20.Hüsn-i Hat.....	61
2.2.3. MEDRESELERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER	65
2.2.3.1 BURSA MEDRESELERİ	65
2.2.3.1.1. Kestel Medresesi.....	65
2.2.3.1.2. Molla Fenârî Medresesi	65
2.2.3.1.3. Mihaliç Medresesi Karacabey.....	66
2.2.3.1.4. Yıldırım Bayezid Medresesi	66
2.2.3.1.5. Manastır Medresesi.....	67
2.2.3.1.6. Molla Hüsrev Medresesi	67
2.2.3.1.7. Molla Yegâni Medresesi	67
2.2.3.1.8. Hançeriye Medresesi.....	68
2.2.3.1.9. Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi ..	68
2.2.3.1.10. Emir Sultan Medresesi	69
2.2.3.1.11. Cündi Beg Medresesi	69
2.2.3.1.12. Bayezid Paşa Medresesi.....	69
2.2.3.1.13. Bursa Sultaniye Medresesi.....	70
2.2.3.1.14. Muradiye Medresesi.....	70
2.2.3.1.15. Hamza Beg Medresesi	71

2.2.3.1.16. Ferhadiye Medresesi	71
2.2.3.1.17. Kadri Efendi Medresesi	71
2.2.3.1.18. Kapluca Medresesi.....	72
2.2.3.1.19. Molla Çelebi Medresesi	72
2.2.3.1.20. Müftü Medresesi (Müftü Ahmed Paşa Medresesi).....	72
2.2.3.2 İZNİK MEDRESELERİ.....	76
2.2.3.2.1. İznik Medresesi/ İznik Orhaniyesi	76
2.2.3.2.2. Süleymaniye Medresesi	76
2.2.3.3 İSTANBUL MEDRESELERİ	76
2.2.3.3.1. Kürkçübaşı Medresesi.....	76
2.2.3.3.2. Hacı Hayreddin Medresesi	77
2.2.3.3.3. Abdusselâm Medresesi (Çekmece).....	77
2.2.3.3.4. Şahkulu Medresesi	78
2.2.3.3.5. Çivizâde Efendi Medresesi	78
2.2.3.3.6. Mahmud Paşa Medresesi	78
2.2.3.3.7. Rüstem Paşa Medresesi.....	79
2.2.3.3.8. Kepenekçi Sinan Medresesi	79
2.2.3.3.9. Hacı Hasanzâde Medresesi	79
2.2.3.3.10. Piri Paşa Medresesi	80
2.2.3.3.11. Malul Emir Efendi Medresesi.....	80
2.2.3.3.12. Hacı Hatun Medresesi (Hacı Kadın)	80
2.2.3.3.13. Kalenderhane Medresesi.....	80
2.2.3.3.14. Canbaziye Medresesi	81
2.2.3.3.15. İsmihan Sultân Medresesi	81
2.2.3.3.16. Cafer Çelebi Medresesi.....	81
2.2.3.3.17. Ali Paşa Medresesi.....	82
2.2.3.3.18. Ahmed Paşa Medresesi	82
2.2.3.3.19. Haydar Paşa Medresesi	82
2.2.3.3.20. Süleymaniyye Medresesi	82
2.2.3.3.21. Şah Huban Medresesi	83
2.2.3.3.22. Murad Paşa Medresesi	83
2.2.3.3.23. Sahn Medresesi /Sahn-ı Seman Medresesi	83

2.2.3.3.24. Eyüp Medresesi.....	85
2.2.3.3.25. Başçı İbrahim Medresesi.....	86
2.2.3.3.26. Ayasofya Medresesi.....	86
2.2.3.3.27. Sultan Selim-i Kadim Medresesi (Yavuz Selim).....	86
2.2.3.3.28. Haseki Medresesi	87
2.2.3.3.29. Dâvud Paşa Medresesi	87
2.2.3.3.30. Kadı Hüsam Medresesi	88
2.2.3.3.31. Şehzâde Medresesi.....	88
2.2.3.3.32. Efzalzâde Medresesi	88
2.2.3.3.33. Kasım Paşa Medresesi	89
2.2.3.4 EDİRNE MEDRESELERİ	92
2.2.3.4.1. Edirne Saraciye Medresesi.....	92
2.2.3.4.2. Atik Ali Paşa Medresesi.....	92
2.2.3.4.3. Hüsamiye (Hüsameddin) Medresesi	92
2.2.3.4.4. Taşlık Medresesi	93
2.2.3.4.5. Üç Şerefeli Medrese.....	93
2.2.3.4.6. Sultan Bayezid Medresesi.....	93
2.2.3.4.7. İbrahim Paşa Medresesi	94
2.2.3.4.8. Halebiyye Medresesi.....	94
2.2.3.4.9. Eminiyye Medresesi.....	94
2.2.3.4.10. Beglerbegi Medresesi.....	94
2.2.3.4.11. Burusevi Şeyhi Çelebi Medresesi	95
2.2.3.4.12. Anbar Kadı Medresesi	95
2.2.3.4.13. Çuhacı Hacı Medresesi	95
2.2.3.5 AMASYA MEDRESELERİ	97
2.2.3.5.1. Yüzgeç (Yörgüç) Paşa Medresesi.....	97
2.2.3.5.2. Sultan II. Bayezid Medresesi	97
2.2.3.5.3. I.Mehmed Medresesi (Merzifon Sultaniyesi)	98
2.2.3.6 FİLİBE MEDRESELERİ	100
2.2.3.6.1. Şehabeddin Paşa Medresesi	100
2.2.3.6.2. Karagöz Medresesi.....	100

2.2.3.7.ANKARA MEDRESELERİ.....	100
2.2.3.7.1. Yeni Medrese	100
2.2.3.7.2. Hatîb Medresesi	100
2.2.3.7.3. Medrese-i Seyfiyye	101
2.2.3.8 KÜTAHYA MEDRESELERİ	102
2.2.3.8.1. Vacidiye Medresesi.....	102
2.2.3.8.2. Rüstem Paşa Medresesi.....	102
2.2.3.9 BALIKESİR MEDRESELERİ.....	102
2.2.3.9.1.Çay Medresesi.....	102
2.2.3.9.2. Yıldırım Han Medresesi (Kızılca Tuzla) ..	103
2.2.3.10 TİRE MEDRESELERİ.....	103
2.2.3.10.1. Kara Kadı Medresesi.....	103
2.2.3.10.2. Molla Arap Medresesi.....	103
2.2.3.10.3. İbn Melek Medresesi.....	104
2.2.3.10.4. Abdalbaki Efendi Medresesi.....	104
2.2.3.11 KONYA MEDRESELERİ	106
2.2.3.11.1. Halkalı Medrese	106
2.2.3.11.2. Nalıncı Medresesi	106
2.2.3.12 TOKAT MEDRESELERİ	106
2.2.3.12.1. Hatuniyye Medresesi	106
2.2.3.13 DİYARBAKIR MEDRESELERİ.....	107
2.2.3.13.1. Hüsrev Paşa Medresesi	107
2.2.3.13.2. Mesudiye-i Amed Medresesi	107
2.2.3.14 YENİŞEHİR MEDRESELERİ.....	107
2.2.3.14.1. Çınarlı Medresesi	107
2.2.3.14.2. Süleyman Paşa Medresesi.....	108
2.2.3.15 BİRGİ MEDRESELERİ.....	108
2.2.3.15.1. Aydınoğlu Medresesi	108
2.2.3.16 MUDURNU MEDRESELERİ	108
2.2.3.16.1. Yıldırımhan Medresesi.....	108
2.2.3.17 GELİBOLU MEDRESELERİ.....	109
2.2.3.17.1. Balaban Paşa Medresesi.....	109
2.2.3.17.2. Sarıca Paşa Medresesi.....	109

2.2.3.18 SIRBİSTAN MEDRESELERİ	109
2.2.3.18.1. Yenipazar Medresesi.....	109
2.2.3.19 HEZERGRAD MEDRESELERİ.....	110
2.2.3.19.1. İbrahim Paşa Medresesi	110
2.2.3.20 SİVAS MEDRESELERİ	110
2.2.3.20.1. Buruc Medresesi	110
2.2.3.21 MANASTIR MEDRESELERİ.....	110
2.2.3.21.1. Dölbend Kadı Medresesi.....	110
2.2.3.22 HALEP MEDRESELERİ.....	111
2.2.3.22.1. Hüsrev Paşa Medresesi	111
2.2.3.23 ESKİŞEHİR MEDRESELERİ	111
2.2.3.23.1. Medrese-i Seydî Gazi.....	111
2.2.3.24 YENİCE VARDAR MEDRESELERİ	112
2.2.3.24.1. Evranos Gazi Medresesi	112
2.2.3.25 SAFRANBOLU MEDRESELERİ.....	112
2.2.3.25.1. Taraklı Borlu Medresesi Safranbolu (Süleyman Paşa Medresesi)	112
2.2.3.26 DİMETOKA MEDRESELERİ	112
2.2.3.26.1. Dimetoka Medresesi	112
2.2.3.27 SOFYA MEDRESELERİ.....	113
2.2.3.27.1. Sufî Mehmed Paşa Medresesi.....	113
2.2.3.28 AFYONKARAHİSAR MEDRESELERİ.....	114
2.2.3.28.1. Gedik Ahmet Paşa Medresesi.....	114
2.2.3.29 ISPARTA MEDRESELERİ.....	114
2.2.3.29.1. Ağras (Atabey) Medresesi	114
2.2.3.30 SARAYBOSNA MEDRESELERİ.....	114
2.2.3.30.1. Hüsrev Beg Medresesi	114
2.2.3.31 İNEGÖL MEDRESELERİ.....	115
2.2.3.31.1. İshak Paşa Medresesi	115
2.2.3.32 ÇORLU MEDRESELERİ	115
2.2.3.32.1. Çorlu Medresesi (Ahmed Paşa Medresesi)	115
2.2.3.33 KIRKLARELİ MEDRESELERİ.....	115

2.2.3.33.1. Mahmud Paşa Medresesi	115
2.2.3.34 PLEVNE MEDRESELERİ	116
2.2.3.34.1. Ali Beg Mihal oğlu Beg Medresesi	116
2.2.3.35 AYDIN MEDRESELERİ.....	116
2.2.3.35.1. Alaşehir Cafer Ağa Medresesi.....	116
2.2.3.36 GEBZE MEDRESELERİ.....	116
2.2.3.36.1. Gekbuze Mustafa Paşa Medresesi	116
2.2.3.37 VİZE MEDRESELERİ.....	117
2.2.3.37.1. Sultaniye Medresesi	117
2.2.3.38 BEÇ MEDRESELERİ	117
2.2.3.38.1. İpek Medresesi (Mehmed Bey Medresesi)	
.....	117
2.2.3.39 ÇANKIRI MEDRESELERİ.....	118
2.2.3.39.1. Kengeri/Kangırı Medresesi.....	118
2.2.3.40 MISIR MEDRESELERİ.....	118
2.2.3.40.1. Haşebiyiye Medresesi	118
2.2.4. ESERLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER	121
2.2.4.1. Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-	
Şakâ'ik'inde Eser Veren Şahsiyetler Ve Eserleri	121
2.2.4.2 Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-	
Şakâ'ik'inde Şerhi Olduğu Belirtilen Şahsiyetler.....	125
2.2.4.3 Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-	
Şakâ'ik'inde Hâşiyesi Olduğu Belirtilen Şahsiyetler	125
2.2.4.4 Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-	
Şakâ'ik'inde Tefsiri Ve Tercümesi Olduğu Belirtilen	
Şahsiyetler.....	127
2.2.4.5. Şairlik Yeteneği Bulunan-Şiirleri Olan Şahsiyetler.	127
2.2.4.6. HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-	
ŞAKÂ'İK 49-189 SAYFALAR ARASINDA GEÇEN	
ESERLER	128
2.2.4.6.1. El-Keşşâf.....	129
2.2.4.6.2. El-Hidâye	129
2.2.4.6. 3.Kasîde-i Mîmiyye	130

2.2.4.6.4.İrşâdü'l-Akli's-Selîm	130
2.2.4.6.5.Mihr ü Müşterî	131
2.2.4.6.6.İmtihânü'l-Ezkiyâ	131
2.2.4.6.7.Tarîka-i Muhammediyye	132
2.2.4.6.8.Seyf-i Sârim Fî Adem-i Cevâzi'l-Menkûl-i Vâlid-i Râhim.....	132
2.2.4.6.9.Tehzîbü'l-Mantık Ve'l-Kelâm	132
2.2.4.6.10.Miratü'l-Memâlik	132
2.2.4.6.11. Ahlâk-ı Alâî	133
2.2.4.6.12.Tevârih-i Âli Osman	133
2.2.4.6.13.Kasîdetü'l-Bürde.....	134
2.2.4.6.14.El-Mevâkıf	134
2.2.4.6.15.Et-Telvîh	135
2.2.4.6.16.Hümayunnâme	135
2.2.4.6.17.Izzi Şerhi	136
2.2.4.6.18.Mîzânü'l-İtidâl	136
2.2.4.6.19.Muhammediyye	137
2.2.4.6.20. Mülteka'l-Ebhûr.....	137
2.2.4.6.21.Miftâhu'l-Ulûm.....	138
2.2.4.6.22.Cevâmiu'l-Hikâyât.....	138
2.2.4.6.23.Tecrîdü'l-İtikâd	138
2.2.4.6.24.Vikâyetü'r-Rivâye.....	139
2.2.4.6.25.Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl	140
2.2.4.6.26.El-Kâfiye.....	141
2.2.4.6.27.El-Misbâh.....	141
2.2.4.6.28.Dürrü'l-Habeb Fî Târîhi Ayâni Haleb	141
2.2.4.6.29.El-Ferâizü's-Sirâciyye	142
2.2.4.6.30.Kıssa-i Fîrûz Şâh Tercümesi.....	142
2.2.4.6.31.Bahrü'l-Kelâm	143
2.2.4.6.32.Devletşah Tezkiresi.....	143
2.2.4.6.33.Bahrü'l-Ulûm.....	143
2.2.4.6.34.Mesnevî.....	144
2.2.4.6.35.Dürerü'l-Hükkâm.....	145

2.2.4.6.36.El-Câmiu's-Sahîh.....	145
2.2.4.6.37.El-Câmiu's-Sahîh.....	146
2.2.5. MEMLEKETLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER.....	146
2.2.5.1. Acemli Şahsiyetler.....	146
2.2.5.2. Aksaraylı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.3. Alanyalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.4. Amasyalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.5. Ankaralı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.6. Antakyalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.7. Antalyalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.8. Aydınlı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.9. Azerbaycanlı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.10. Bağdadlı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.11. Balıkesirli Şahsiyetler.....	147
2.2.5.12. Bitlisli Şahsiyetler.....	147
2.2.5.13. Bosnalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.14. Bursalı Şahsiyetler.....	147
2.2.5.15. Çorumlu Şahsiyetler.....	148
2.2.5.16. Edirneli Şahsiyetler.....	148
2.2.5.17. Halebli Şahsiyetler.....	148
2.2.5.18. Ispartalı (Hamid) Şahsiyetler.....	148
2.2.5.19. İstanbullu Şahsiyetler.....	148
2.2.5.20. Karamanlı Şahsiyetler.....	148
2.2.5.21. Kastamonulu Şahsiyetler.....	148
2.2.5.22. Kayserili Şahsiyetler.....	148
2.2.5.23. Kefeli Şahsiyetler.....	148
2.2.5.24. Kırıklareli Şahsiyetler.....	148
2.2.5.25. Konyalı Şahsiyetler.....	148
2.2.5.26. Kütahyalı Şahsiyetler.....	148
2.2.5.27. Malatyalı Şahsiyetler.....	149
2.2.5.28. Manastırlı (Makedonya) Şahsiyetler.....	149
2.2.5.29. Manisalı Şahsiyetler.....	149
2.2.5.30. Maraşlı Şahsiyetler.....	149

2.2.5.31. Menteşeli (Muğla) Şahsiyetler.....	149
2.2.5.32. Mısırlı Şahsiyetler.....	149
2.2.5.33. Sakaryalı Şahsiyetler	149
2.2.5.34. Samsunlu Şahsiyetler.....	149
2.2.5.35. Selanikli Şahsiyetler	149
2.2.5.36. Semerkanlı Şahsiyetler	149
2.2.5.37. Sinoplu Şahsiyetler	149
2.2.5.38. Sofyalı Şahsiyetler	149
2.2.5.39. Şamlı Şahsiyetler	149
2.2.5.40. Tekirdağlı Şahsiyetler	149
2.2.5.41. Tokatlı Şahsiyetler	149
2.2.5.42. Yenice Vardarlı Şahsiyetler	150
2.2.5.43. Nereli Oldukları Belirtilmeyen Şahsiyetler	150
2.2.6. EĞİTİM ALINAN ŞAHSİYETLER	153
2.2.6.1. Kadızâde Efendi.....	153
2.2.6.2. Kara Dâvud Efendi.	153
2.2.6.3. İbn-i Kemâl	154
2.2.6.4. Hacı Hasanzade Efendi.....	155
2.2.6.5. Çivizâde Efendi	155
2.2.6.6. Muhyiddîn El-Fenârî	156
2.2.6.7. Kara Bâlî.....	156
2.2.6.8. Gülşenîzâde Ahmed Hayâlî	156
2.2.6.9. Halvetî Merkez Efendi.....	157
2.2.6.10. Hatîbzâde Molla Mehmed	157
2.2.6.11. Ebu'l-Leys Efendi.....	157
2.2.6.12. Abdülkerimzâde Efendi	157
2.2.6.13. Bostân Efendi.....	158
2.2.6.14. Saçlı Emir Efendi.....	159
2.2.6.15. Sarı Kürz Efendi	159
2.2.6.16. Muhaşşî Sinan Efendi.	159
2.2.6.17. Ebussuûd Efendi	160
2.2.7. YÜZYILLARINA GÖRE ŞAHSİYETLER	188
2.2.7.1. 15.ve 16.Yüzyıl Şahsiyetleri.....	188

2.2.7.2. 16. Yüzyıl Şahsiyetleri.....	188
2.2.8. SAVAŞ VE GAZVELER.....	194
2.2.8.1. Savaş.....	194
2.2.8.2. Gazveler.....	195

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLATIM TEKNİKLERİ

3. ANLATIM TEKNİKLERİ.....	196
3.1. Anlatım Tekniklerine Giriş	196
3.1.1. Tahkiye/ Anlatma Tekniği.....	198
3.1.2. Gösterme/ Sahneleme Tekniği	199
3.1.3. Bilinç Akışı Tekniği	200
3.1.4. Monolog Tekniği	200
3.1.5. Diyalog Tekniği.....	200
3.1.6. Haber Tekniği.....	202
3.1.7. Açıklama/Yorumlama Tekniği.....	202
3.1.8. Tasvir Tekniği	203
3.1.9. Leitmotiv Tekniği.....	204
3.1.10. Montaj Tekniği	205
3.1.11. Mektup Tekniği	207
3.1.12. Özetleme Tekniği	208
3.1.13. Geriye Dönüş(Flash Back) Tekniği.....	208
3.1.14. Otobiyografik Teknik	209
3.1.15. Portre Tekniği.....	209
3.1.16. Tahlil/İç Çözümleme	210

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HADÂ'İKÜ'L-HAKÂİK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK'TE (46-190 SAYFALAR ARASI) BULUNAN ŞİİRLERLE BAZI TENKİTLİ METİNLERDE BULUNAN ŞEKİLLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	211
---	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İLMÎ ESERDE İLGİNÇ ANEKTODLAR	220
5.1. Anne Israrı	220
5.2. Şeyh Ahmet'in Sabrı	221
5.3. Şeyhi İçin Can Veren Mürid	221
5.4. Maksud Dede	221
5.5. Oğlan Şeyh	222
5.6. Nişânî'nin Kasîdelerden Kazandığı	223
5.7. Ebussuûd Efendi'nin Maaşı	223
5.8. İlmî Eserde Müstehcen Şiir	223
5.9. Hayırlı Olay	225
5.10. Hafız Fazıl Mustafa bin Ali	225
5.11. Galata Alışmak	225
5.12. Sinaneddin Yusûf bin Pir Ahmed	226
5.13. Nasuh bin Yusûf	226
5.14. Yoksa İntihal Mi?	226
5.15. Kânûnî Sultan Süleyman'ın Ebussuûd Efendi'ye Duyduğu Sevgi	226
5.16. İsmi Değişenler	227
5.17. Etkileyicilik	227
5.18. Zengin Edilen Derviş	228
5.19. Tövbe	228
5.20. Bir İşaret Göster	228
5.21. Ebussuûd Efendi Fetvası	229
5.22. Ebussuûd Efendi'nin Öğrencisi Olmanın Ayrıcalığı	229
5.23. Düzen Adamı Ebussuûd Efendi Hazretleri	229
5.24. Bir Rüya Bir Görev	230
5.25. Benzerlik	230
5.26. Bir Sınav Daha	230
5.27. Hırs	231

ALTINCI BÖLÜM

6. HADÂÎKU'L-HAKÂÎK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK (46-190 ARASI)	
METNİNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR.....	233
6.1. Çeviri Yazı Alfabetesi.....	234
6.2.Çeviri Yazı	234
SONUÇ	489
KAYNAKÇA	493
DİZİNLER	501
ÖZ GEÇMİŞ	523

TABLULAR

Tablo 2. 1. Mesleklerine Göre Şahsiyetler	51
Tablo 2. 2. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler	63
Tablo 2. 3. Bursa Medreseleri	74
Tablo 2. 4. İstanbul Medreseleri	89
Tablo 2.5. Edirne Medreseleri.....	96
Tablo 2. 6. Amasya Medreseleri	99
Tablo 2. 7. Ankara Medreseleri.....	101
Tablo 2. 8. Tire Medreseleri.....	105
Tablo 2. 9. İllere Göre Medreseler	118
Tablo 2. 10. Memleketlerine Göre Şahsiyetler	151
Tablo 2. 11. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlere Ders Veren Müderrisler	162
Tablo 2. 12. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlerin Görev Yaptığı Medreseler	168
Tablo 2. 13. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlerin Anıldıkları İsimler	182
Tablo 2.14. Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler.....	193

ŞEKİLLER

Şekil. 2.1. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler	64
Şekil.2.2. Bursa Medreseleri	75
Şekil.2.3. İstanbul Medreseleri	90
Şekil.2.4. Edirne Medreseleri.....	96
Şekil.2.5. Amasya Medreseleri.....	99
Şekil.2.6. Ankara Medreseleri.....	101
Şekil.2.7. Tire Medreseleri.....	105
Şekil.2.8. İllere Göre Medreseler	118
Şekil.2.9. Memleketlerine Göre Şahsiyetler	152

GİRİŞ

A.Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Geleneği

Biyografi; insanların özellikle de tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinden bahseden bir türdür. Bu türün tarihi insanlık tarihi ile yaşıttır, daha önce yaşanmış olayları bilme ve insanın kendi hayatında karşılaştığı soruların cevabını başkalarının hayatlarında bulma arzusu biyografinin doğuşunu sağlamıştır (İsen vd., 2009: 5). Elbette başta eksiklikleri bulunan ve çok az bilgi veren bu tür, zamanla gelişmiş, önce tezkire daha sonra bir nev'i edebî tenkit formuna dönüşmeye başlamıştır.

Türün ilk örnekleri Arap edebiyatında başlamıştır. Hz. Muhammed'in hayatı ve hadislerinin aktarımı İslâm dünyasında önemli yer tutmaktadır. Bu bilgi aktarımını sağlama özelliği taşıyan biyografi; İslâm tarihine, hadis toplamaya, peygamberin yaşayışına ve faaliyetlerine kaynaklık etmektedir. Arap edebiyatında biyografiye kişilerin soy sople övünme alışkanlıklarının eklenmesiyle bu sahada farklı bir boyut daha kazanmıştır (İsen vd., 2009: 7). İlerleyen zamanlarda bu özellik yerini farklı meslek gruplarından bahseden, belirli kişilerin sınıflandırılarak anlatıldığı eserlere bırakmıştır. Diğer edebiyat sahalarında da kendisini gösteren biyografinin öncülüğünü Arap ve Fars edebiyatları yapmış olmasına rağmen Türk edebiyatında da dikkat çekici eserler verilmiştir.

Çağatay sahasında Ali Şir Nevâî ile başlayan bu gelenek kısa bir süre sonra Osmanlılara geçti. Batı Türkçesi geleneğinde de tezkire önce tarihle ilgili eserlerin içinde yer aldı. Bu anlamda ilk dönem tarihlerinin hemen hepsinde biyografiye rastlamak mümkündür. Kültür tarihimizin bu mühim şahsiyetlerini tanımamıza yardımcı olacak biyografik kaynaklardan bir grubu tezkirelerdir (İsen vd., 2009: 10).

Zikr kökünden gelen ve hatırlamayı esas alan tezkireler, yapıları ve dil özellikleri bakımından bugünkü edebiyat tarihi ve şiir antolojilerine benzer. Arap ve Fars medeniyetlerinin birbirleriyle iletişime geçmesi sonucu bu kavram, Fars edebiyatına ‘tezkire’ adıyla, buradan da Türk edebiyatına geçmiş ve Türk coğrafyasında 15. yüzyıldan başlayarak 19. ve 20. yüzyıla kadar az çok değişen bir gelenek olarak devam ettirilmiştir.

Edebiyat terminolojisi olarak Osmanlı toplumunun maddî ve manevî kültürünü meydana getiren her meslekten yaratıcı kişinin biyografik künye yazıcılığını temel alan bir tür anlamı kazanmış ve belirli bir meslekte tanınmış kişilerin, evliyâların, hattatların, mimar ve mûsikî ustalarının, hatta usta bir çiçek yetiştiricisinin hayat ve sanatından söz eden edebî geleneğin adı olmuştur (İsen, 2009: 2). Sözü edilen çalışmalar, anlattıkları çevrenin veya mesleğin adıyla anılırlar. Şâirleri anlatanlara tezkire-i şuarâ veya tezkiretü’ş-şuarâ, erenleri anlatanlara tezkiretü’l-evliyâ, hattatları anlatanlara da tezkiretü’l-hattâtîn denir (İsen, 2009: 10; Yılmaz, 1991: 492).

Umumî tarihler dışında Türk edebiyatında müstakil biyografi kitabı olarak kaleme alınan ilk örnek, Lamiî’nin *Fütuhu’l-Mücahidîn li Tervihi Kulubi’l-Müşahidîn* adını taşıyan eserdir. Latifî bizde türle ilgili olarak ilk kez ‘tezkire’ adını kullanan yazardır (İsen, 2009: 2).

Tezkirelerde genellikle benzer bir sıra takip edilir. Kişi ismi, soyu, doğum ve ölümü, eğitim ve hocaları, mesleği ve iş hayatı, şahsiyet ve görünüşü, hakkında ilave bilgiler, edebî hayatı ve şiirinden örnekler sunulur (Yılmaz, 1991: 492).

Şair tezkirelerinde, genellikle şairlerin meslek, mezhep ve bölge ayrımı gözetilmese de ele alınan şâirler Müslüman’dır ve sonradan Müslüman olanlar da buna dâhildir (Metin: 309). Ayrıca tezkirelerin konusu ve gayesi, Türk olan veya Türkçe yazan şairler ve onların Türkçe eserleridir.

Şuarâ tezkireleri genellikle şairlerin mahlaslarına veya adlarına göre alfabetik düzenlenmiştir. Şairleri devirlere ve tabakalara göre ayıran ve bu tabakalar içinde

tekrar alfabetik bir dizinle sıralayan tezkireler de kaleme alınmıştır. Âşık Çelebi'nin *Meşâirü'sh-Şuarâ*'sı 'ebced' tertibinde düzenlenmiş az sayıda örnekler de vardır. Sehî Bey'in *Heşt Bihîşt*'i gibi bazılarının özel adı olmakla birlikte şuarâ tezkireleri çoğunlukla müellifinin ismine nisbetle anılır (Uzun, 2012; 70).

Tezkirede verilen bilgiler yazarının imkânlarına, şâire zaman ve çevre olarak yakınlığı ya da uzaklığına, ayrıca yazarın bakış açısına bağlı olarak kısalıp uzamaktadır. Âşık Çelebi'de son derece ayrıntılı ve uzun biyografi tarzı, Fâizî'de sadece şâirin adı, işi ve ölüm tarihinden ibaret bir şekle dönüşür. Güftî ise manzum tezkire yazan isimlerdendir (İsen, 2009: 3).

Tezkireler, doğrudan birer edebî eleştiri eseri olmasalar bile, devrin edebî eleştirisini temsil eden eserlerdendir. Bu eserler her ne kadar içermiş oldukları bilgi, yorum ve değerlendirmeyi bir bütün olarak değil de tek tek şairler üzerinde yapsalar bile yine de onları sadece şairler hakkında bilgi veren eserler olarak görmemek gerekir (İsen, 2009: 14). Tezkireler aynı zamanda bize çağın edebiyat dünyasını, edebî anlayış ve değer sistemini aktaran, o dönemdeki edebiyat araştırma ve eleştirisinin gerçek mahiyetini açık bir şekilde yansıtan eserlerdir.

Mustafa Uzun'un *İslâm Ansiklopedisi* 'tezkire' maddesindeki yazısı ile Mustafa İsen, Filiz Kılıç, İsmail Hakkı Aksoyak ve diğerlerinin hazırlamış olduğu *Şair Tezkireleri* eserinde başlıca şuarâ tezkireleri hakkında şu bilgiler verilmiştir:

1. Heşt Bihîşt (Sehî Tezkiresi): 1538 yılında yazılan eser Osmanlı sahasındaki ilk şuarâ tezkiresidir. Bir giriş ve 'bihîşt' (cennet) adını verdiği sekiz bölümle bir hâtimeden meydana gelen eserin ilk bölümünde Kânûnî Sultan Süleyman'a yer vermiştir. İkinci bölümde Kânûnî'ye kadar şiir yazmış divan sahibi padişahlarla şehzâdeler anlatılmış, diğer bölümlerde devlet adamlarından şiir yazarlar, ulemâ sınıfından şairler ve tezkirenin yazılışı sırasında hayatta bulunmayan sanatkârlar tanıtılmıştır. Tezkirenin en geniş bölümü olan altıncı tabaka müellifin bazıları ile bizzat görüştüğü şairlere dairdir. Eser önce Mehmed Şükrü tarafından yayımlanmış, Necati Lugal ve Osman Reşer tarafından ise Almanca'ya tercüme edilmiştir, tenkitli neşrini Günay Kut gerçekleştirmiştir (Uzun, 2012; İsen vd.,2009). Mustafa İsen

1998’de sadeleştirerek yayınlamıştır (İsen vd., 2009: 31). Eser hakkında ilmî çalışmalar mevcuttur.¹

2. Tezkiretü’ş-Şuarâ ve Tabsıratü’n-Nuzamâ (Latîfi Tezkiresi): Bir mukaddime, üç fasıl ve bir hâtimedden oluşmaktadır. Tertip bakımından daha sonra yazılan tezkirelerin çoğunda görülen bir geleneğin kaynağı olmuştur. Eser iki ana bölüme ayrılmış, birinci bölümde Türk ve İranlı şairlerle şiir yazmış padişah ve şehzâdelere yer verilmiş, ikinci bölümde de eserin yazıldığı tarihe kadar ölmüş bulunan şairlerle düzenlendiği sırada hayatta olanlar anlatılmıştır. Tezkireyi ilk defa İkdamcı Ahmed Cevdet yayımlamış, Osman Reşer Almanca’ya çevirmiştir (İsen vd., 2009: 35). Mustafa İsen’in de üzerinde çalıştığı eserin ilmî neşrini 2000 yılında Rıdvan Canım gerçekleştirmiştir.²

3. Gülşen-i Şuarâ (Ahdî Tezkiresi): Ahdî, adının ebcedle karşılığı olan 1564’te yazmaya başladığı eserini Şehzâde Selim’e ithaf etmiş ve kendisine sunmuştur. Sadece çağdaşı olan şairleri ele alması bakımından diğer tezkirelerden ayrılır. İki kez tertip edilmiş ve ‘ravza’ adını verdiği dört bölümden oluşmuştur. Esere değer kazandıran en önemli özellik, başka hiçbir kaynağa geçmemiş, büyük çoğunluğu Osmanlı ülkesinin doğusunda yaşamış şairleri tespit etmiş olmasıdır. Bu bölgede yaşamış 147 şair için tek kaynaktır (Kılıç, 2007: 550). Eseri Süleyman Solmaz yayınlamıştır.³

¹ Heşt Bihîşt (Sehî Tezkiresi) üzerine yapılan çalışmalar:

I. Kılıç M (1999) Sehi tezkiresi üzerinde bir sentaks çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

II. Akar H (2010) Heşt-Behişt (incileme-transkripsiyonlu metin-sözlük). Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Tokat.

² Tezkiretü’ş-Şuarâ (Latîfi Tezkiresi) üzerine yapılan çalışmalar:

I. Ayyılmaz C (1988) Latîfi tezkiresinin sentaks yönünden incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

II. Latîfi, **Latîfi Tezkiresi**, Mustafa İsen (hızl.), Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.

III. Karaküçük B (1998) Latîfi tezkiresi üzerinde bir sentaks çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

IV. Latîfi, **Latîfi Tezkiretü’ş-Şuarâ ve Tabsıratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)**, Rıdvan Canım (hızl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.

4. Meşâirü'ş-Şuarâ (Âşık Çelebi Tezkiresi): Âşık Çelebi'nin 1568'de tamamladığı eserde diğer tezkirelerden farklı olarak dönemin sosyal hayatı da anlatılmaktadır (Uzun, 2012: 71). Tezkirenin en önemli özelliği, Âşık Çelebi'nin bizzat şairinden öğrendiği veya yakınlarından duyduğu en doğru ve geniş bilgiyi vermesi, bir psikolog gibi şairleri ve olayları tahlil etmesidir. Bu yönüyle eser edebiyat tarihinden çok hikâye hatta roman havası taşımakta ve türünün en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir (Kılıç, 2007: 550). Bunun yanında konaklar, bahçeler, hamamlar, buralarda kurulan şiir meclisleri, sahaf dükkânları, bazı tekkeler şairlerin bir araya geldiği yerler olarak tasvir edilmiştir. Âşık Çelebi hayatını Rumeli'de geçirdiğinden tezkirede yer alan şairlerin büyük çoğunluğunu bu bölgeden yetişenler oluşturmaktadır. Eserin 424 şairin yer aldığı British Library nüshası, Âşık Çelebi'nin hayatına dair bir önsöz ve indeksle birlikte G. M. Meredith Owens tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır. Meşâirü'ş-Şuarâ'yı Filiz Kılıç doktora tezi olarak hazırlamıştır (İsen, 2009: 71)⁴. Filiz Kılıç, eseri 2010 yılında yayımlamıştır⁵.

5. Tezkiretü'ş-Şuarâ (Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi): 1586 yılında yazılan eser, yer verdiği şair sayısının çokluğu bakımından tezkireler arasında ikinci sırada gelir ve en çok istinsah edilen eserlerden biridir. Müellifin, hocası Sâdeddin Efendi'ye ithaf ettiği bu eser üç bölümden meydana gelmekte, birinci bölümde şair padişahlara, ikinci bölümde şehzâdelere, üçüncü bölümde diğer şairlere alfabetik sırayla yer verilmektedir. Ayrıca kendi zamanında yaşayan şairler hakkında başka yerlerde bulunamayacak bilgiler vermektedir. İbrahim Kutluk tarafından tenkitli neşri yapılmıştır (Uzun, 2012: 71). Aysun Sungurhan 2017'de eseri yayımlamıştır.⁶

³ Gülşen-i Şuarâ (Ahdî Tezkiresi) üzerine yapılan çalışmalar:
Ahdî, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arası (İnceleme-Metin)**, Süleyman Solmaz (hzl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005.

⁴ Kılıç F (1994) Meşâ'irü'ş-şu'ara inceleme tenkitli metin (2 cilt). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

⁵ Âşık Çelebi, **Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şuarâ (İnceleme-Metin)**, (3 cilt), Filiz Kılıç (hzl.), İstanbul: İstanbul Araş. Enstitüsü Yayınları, 2010.

⁶ Tezkiretü'ş-Şuarâ (Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi) üzerine yapılan çalışmalar:
I. Takirdaroğlu A (1988) Kınalızade Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-şu'ara'sı üzerinde bir sentaks çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

6. Beyânî Tezkiresi: Mustafa Beyânî'nin 1592 yılında tamamladığı eser Kınalızâde Tezkiresi'nin kısaltılmış şeklidir. Beyânî, daha sonra şöhret bulduğu için Kınalızâde'de yer almayan dört şairi esere eklemiştir. Aysun Sungurhan'ın yüksek lisans çalışmasına konu olan eserle ilgili İbrahim Kutluk da araştırmalar yürütmüştür (Uzun, 2012: 71). Aysun Sungurhan eseri yeniden 2017'de yayımlamıştır⁷.

7. Gelibolulu Mustafa Ali'ye ait *Künhü'l Ahbar*'ın dördüncü rüknü şair tezkiresi olarak düzenlenmiştir. Osmanlılar'ın ortaya çıkışından 1598-99 yıllarına kadar olup biten olaylardan, devrin devlet adamlarından, bilginlerden, şeyhlerden ve şairlerden bahseder (İsen vd., 2009; Uzun, 2012). *Künhü'l-Ahbâr* Tezkiresi adıyla da kabul göreceği söylenen eserde 305 biyografiye rastlanmaktadır (İsen vd., 2009: 72). Eser hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır.⁸

II. Sungurhan A (1999) Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'ara (inceleme-tenkitli metin) (2 cilt). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

III. Kınalızâde Hasan Çelebi, **Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ**, Aysun Sungurhan (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-546, 2017.

IV. Kınalızâde Hasan Çelebi, **Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şuarâ**, (2 cilt), İbrahim Kutluk (hızl.), 2.Baskı, İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1989.

⁷Beyânî Tezkiresi üzerine yapılan çalışmalar:

I. Sungurhan A (1994) Beyani tezkiresi inceleme, tenkitli metin. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

II. Beyânî Mustafa Bin Carullah, **Tezkiretü's-Şuarâ**, İbrahim Kutluk (hızl.), İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1997.

III. Mustafa (Cârullahzâde), **Beyânî Tezkiretü's-Şu'arâ**, Aysun Sungurhan (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-467, 2017.

⁸ Gelibolulu Mustafa Ali'ye ait *Künhü'l Ahbar* üzerine yapılan çalışmalar:

I. İsen M (1979) *Künhü'l-Ahbar*'ın tezkire kısmı (İnceleme-metin). Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

II. Aydın A (1993) Gelibolulu Mustafa Ali'nin *Künhü'l-ahbarı*'nın IV. rüknünün kaynakları. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

III. Çerçi F (1996) *Künhü'l-Ahbar*'a göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed devirleri ve Ali'nin tarihçiliği. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kayseri.

IV. Nayir H (2010) *Künhü'l-Ahbâr*'ın tezkire kısmında istitrâd. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.

V. Gelibolulu Mustafa Âlî, ***Künhü'l-Ahbâr*'ın Tezkire Kısmı**, Mustafa İsen (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-545, 2017.

8. Riyâzü'ş-Şuarâ (Riyâzî Tezkiresi): Mehmed Riyâzî'nin I.Ahmed'e ithaf ettiği eserde başlangıçtan tezkirenin yazıldığı 1610 yılına kadar 424 şaire yer verilmektedir. Şair padişahlar kronolojik sırayla, diğer şairler alfabetik olarak kaydedilmiştir. Riyâzü'ş-Şuarâ, şiir anlayışı ve şairler hakkında dîbâcesinde mevcut değerlendirmeler yanında şairlerin ölümüyle ilgili bilgiler ve düşürülen tarihlerin aktarılmasıyla öne çıkmaktadır. Çünkü müellif 417 şairin hepsinin ölüm tarihini vermiştir (Uzun, 2012: 71). Eser üzerinde yüksek lisans çalışması da yapan Namık Açıkgöz, 2017'de eseri yayımlamıştır⁹.

9. Zübdetü'l-Eş'âr (Fâizî Tezkiresi): Kafzâde Fâizî'nin 14'ü kadın 514 şair hakkında kısa notlar ve çok sayıda şiir örnekleri içeren antoloji niteliğindeki eseridir. Bu şairlerin 57'si hakkında verilen bilgilere hiçbir tezkirede rastlanmamaktadır (Kılıç, 2007; İsen vd., 2009). Bilinen üç nüshası içinde en eskisi ve en çok şaire yer veren yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Uzun, 2012: 71). 1997'de Bekir Kayabaşı bu tezkireyi doktora çalışması olarak hazırlamıştır¹⁰.

10. Tezkire-i Yümnî (Yümnî Tezkiresi): Yazarı Mehmed Sâlih Yümnî'nin ölümü üzerine yarım kalan eser, yalnız yirmi dokuz şairi içerir (Uzun, 2012; Kılıç, 2007; İsen vd., 2009). 17. yüzyıl tezkirelerinin özeti şeklindedir (Kılıç, 2007: 553). Sadık Erdem bu eser üzerinde çalışmıştır¹¹.

11. Tezkire-i Rızâ (Rızâ Tezkiresi): Seyyîd Mehmed Rızâ'nın 1641 yılında tamamlayıp Sultan İbrâhim'e sunduğu eser Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nin zeylidir. İkdamcı Ahmed Cevdet'in bastırıldığı eser üzerinde 1993'te Gencay Zavotçu

⁹ Riyâzü'ş-Şuarâ üzerine yapılan çalışmalar:

I. Açıkgöz N (1982) Riyâzü'ş-Şuarâ, Riyâzî Mehmed Efendi, (Metin-Dizin). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Ankara.

II. Riyâzî Muhammed Efendi, **Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara)**, Namık Açıkgöz (hzl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-534, 2017.

¹⁰ Kayabaşı B (1997) Kafzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya.

¹¹ Sadık Erdem, Mehmed Sâlih Yümnî Tezkire-i Şuara-i Yümnî, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 55, 1988, ss. 85-112.

yüksek lisans tezi hazırlamış, M. Sadık Erdağı ise eski baskısının tıpkıbasımını gerçekleştirmiştir. Zavotçu, 2017’de eseri yayımlamıştır¹².

12. Zeyl-i Zübdetü’l-Eş’âr (Âsım Tezkiresi): Seyrekzâde Mehmed Âsım tarafından Kafzâde Fâizî’nin Zübdetü’l-Eş’âr’ına zeyil olarak hazırlanmış olup tezkireden ziyade bir antoloji niteliğindedir. Eserde 1620-1675 yılları arasında yetişen 124 şair hakkında kısa bilgi verilmiş, tanınmış olanlarından bol örnek aktarılmıştır (Uzun, 2012: 71). Antoloji niteliğindeki tezkireler içinde en az bilgi veren ve en çok örnek gösteren Âsım Tezkiresi’dir (İsen vd., 2009: 97). Yazar ve eser hakkında ilmî çalışma mevcuttur.¹³

13. Teşrifâtü’ş-Şuarâ (Güftî Tezkiresi): Güftî Ali’nin ilmiye mensubu çağdaşı 126 şairi manzum olarak tanıttığı eserdir (Uzun, 2012: 71). Şairlerden 25 tanesi hakkında verilen bilgilere başka tezkirelerde rastlanmamaktadır (İsen vd., 2009: 99). Kendi dâhil birçok şairi hicvetmiştir.¹⁴

14. Silkü’l-Leâli Âli Osmân: Tevârîh-i Âl-i Osmân türünde manzum olarak kaleme alınan hacimli bir eserdir. Güftî Ali’nin Teşrifâtü’ş-Şuarâ ile manzum olması noktasında ortaktır. Aruzun “mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün” kalıbıyla yazılmıştır. Yaygın olarak Silkü’l-Leâli Âli Osmân şeklinde tanınan eser, Fâtih devri şairlerinden, tabiplerinden, şeyhlerinden, vüzerâ ve ümerâsından, bazı tarikat ehlinin menâkıbından ve Fâtih devrinde tamir edilen cami, türbe gibi binalarla bazı yeni yapılardan bahseder. Gelibolulu Âlî’nin Kühü’l-Ahbâr’ı ve Taşköprüzâde’nin Eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye’si bu eserin kaynaklarından (Kut, 1989: 87).

¹² Tezkire-i Rızâ üzerine yapılan çalışmalar:

I. Zavotçu G (1993) Rızâ tezkiresi (İnceleme-metin). Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

II. Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, **Rızâ Tezkiresi**, Gencay Zavotçu (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-556, 2017.

¹³ Coşkun AO (1985) Seyrek-zade Mehmet Asım’ın hayatı ve Zeyl-i Zübdetü’l-Eş’ar. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı, Ankara.

¹⁴ Eser üzerine yapılan çalışma:

Yılmaz K (1983) Güftî hayatı, eserleri, edebi kişiliği, tezkireciliği ile divanı Zafernamesi ve Teşrifâtü’ş-Şuara’sının tenkitli metni. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

15. Tezkire-i Mucîb: Mustafa Mucîb 1710'da yazdığı eserde IV. Murad ile 100 civarında şairi anlatmıştır (Uzun, 2012: 71). Daha önce yazılan tezkirelerde bulunmayan 11 şair hakkında bilgi vermiştir (İsen vd., 2009: 102). Eserle ilgili Kudret Altun'un hazırladığı yüksek lisans tezi basılmıştır¹⁵.

16. Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr (Safâyî Tezkiresi): Safâyî Mustafa Efendi'nin Damad İbrâhim Paşa'ya sunduğu eser Rızâ Tezkiresi'nin zeylidir (Durmuş, 2007; İsen vd. 2009; Uzun, 2012). Sunduğu bu eser karşılığında şikk-ı sâni defterdarlığına atanmıştır (Durmuş, 2007: 14). Eserde 1641-1720 yılları arasında yaşayan şairlere yer verilmiştir (İsen vd., 2009; Uzun, 2012). Devrin ileri gelen âlimlerinden on sekiz kişinin takriziyle başlayan tezkirede 486 şairin alfabetik sıraya göre biyografisi ve şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Nuran Altuner eserin edisyon kritiğini yaptığı bir doktora tezi hazırlamıştır. Pervin Çapan ise edisyon kritik yapmadan yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Uzun, 2012: 71)¹⁶.

17. Tezkire-i Sâlim (Sâlim Tezkiresi): Sâlim Mehmed Emin Efendi'nin Şeyhî'nin *Vekâiyü'l-Fuzalâ*'sı ile Safâyî Tezkiresi'nden faydalanarak hazırladığı eserde 1688-1722 yılları arasında yaşamış 423 şair yer almaktadır (Uzun, 2012: 71). Eserin en önemli yanı, aynı dönemde kaleme alınan Nuhbetü'l-Âsâr'dan daha sanatlı oluşudur (Durmuş, 2007: 14). Adnan İnce eser üzerinde çalışmıştır.¹⁷

¹⁵ Mustafa Mucîb, **Tezkire-i Mucîb**, Kudret Altun (hızl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1997.

¹⁶ Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr üzerine yapılmış çalışmalar:

I. Çapan P (1988) Mustafa Safayi Efendi Tezkire-i Safayi (Nuhbetül-asar min Feva'id'il eşar) (2 cilt). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.

II. Altuner N (1989) Safayi ve Tezkiresi (3 cilt). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

¹⁷ Eser üzerinde yapılmış çalışma:

I. İnce A (1977) Salim tezkiresi inceleme transkripsiyonlu metin. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

II. İnce A (1992) Sâlim Tezkiresi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.

III. Sâlim Mehmed Emin Efendi, **Tezkiretü's-Şu'ara Salim Efendi**, Adnan İnce (hızl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005.

18. Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr (Belîğ Tezkiresi): İsmâil Belîğ'in Kafzâde Fâizî'nin tezkiresine zeyil olarak yazdığı eserde 1621-1726 yılları arasında yaşamış, çoğu Bursa'da yetişen 414 şair hakkında kısa bilgiler ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Bursa tarihi açısından önem arzeden eserin müellif hattı tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Eser Abdulkerim Abdulkadiroğlu tarafından 1985 ve 1999 yıllarında iki kez yayımlanmıştır (Uzun, 2012; İsen vd., 2009).¹⁸

19. Âdâb-ı Zurefâ (Râmiz Tezkiresi): Râmiz Hüseyin tarafından 1784'te Salim Tezkiresi'ne zeyil olarak hazırlanan eserde 1720-1784 yılları arasında yetişmiş 376 şair hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Tezkire üzerine çalışan Sadık Erdem, yaptığı doktora çalışması yayımlanmıştır (Uzun, 2012: 71)¹⁹.

20. Tezkire-i Şuarâ (Silâhdar Tezkiresi): Silâhdarzâde Mehmed Emin'in yazdığı eserde 1751-1789 yılları arasında vefat etmiş şairlerin çoğunun sadece adları zikredilmekte ve şiirlerinden örnekler aktarılmaktadır (Uzun, 2012: 71). Tezkiredeki bilgilerin ve şiir örneklerinin sunuluşlarındaki tutarsızlık ve düzensizlik eserin pek ilgi görmemesine neden olmuştur (Durmuş, 2007: 14)²⁰.

21. Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr (Safvet Tezkiresi): Kemiksizzâde Safvet Mustafa 1783'te kaleme aldığı eserde Safâyî tezkiresindeki şairlere ekleme, çıkarma ve kısaltmalar yaparak 330 civarında şaire yer vermiştir (İsen, 2009: 4). Oğlunun yazdığı tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Uzun, 2012; İsen, 2009). Eser üzerine Bilal Güzel'in doktora çalışması mevcuttur.²¹

¹⁸ Eser üzerine yapılan çalışma:

I. İsmail Belîğ, **Nu'hbetü'l Asar Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'ar**, Abdulkerim Abdulkadiroğlu (hzl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999.

¹⁹ Ramiz Hüseyin, **Ramiz ve Adab-ı Zurefa'sı İnceleme-Tenkidi Metin-İndeks-Sözlük**, Sadık Erdem (hzl.), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994.

²⁰ Silâhdarzâde Mehmed Emin, **Tezkire-i Silâhdâr-Zâde; İnceleme-Tenkitledi Metin-Dizin**, Halil Çeçen, Ramazan Duran (hzl.), İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.

²¹ Eser hakkında yapılan çalışma:

Güzel B (2012) Kemiksiz-zade Safvet Mustafa ve 'Nuhbetü'l-Asâr min Ferâidi'l-Eş'âr' isimli şair tezkiresi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

22. Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye (Esrar Dede Tezkiresi): Esrar Dede'nin Şeyh Galib'in isteği üzerine kaleme aldığı eser, 200'ü aşkın Mevlevî şairini içermektedir (Uzun, 2012: 72). Osmanlı şair biyografileri içerisinde bir meslek grubuyla sınırlandırılmış ilk tezkiredir (İsen vd., 2009: 126). Eserle ilgili ilmî çalışmalar ve kitaplar mevcuttur.²²

23. Tezkire-i Şuarâ (Şefkat Tezkiresi): Seyyid Abdülfettâh Bağdâdî, antoloji niteliğindeki tezkirelerin son halkasını teşkil eden bu eserinde I. Mahmud devrinden başlayarak 1814'e kadar gelen 125 şairi ele almıştır (Uzun, 2012: 72).²³ Murat Önder'in yüksek lisans çalışması olan bu eser, Filiz Kılıç tarafından yayımlanmıştır.

24. Mecmûa-i Terâcim (Tevfik Tezkiresi): Tevfik Efendi'nin 1826'da yazdığı eser 1592 yılından sonra ölen 542 şairi ihtiva eder. Bazı meşhur Arap ve İran şairlerine de yer verilen tezkirenin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (Uzun, 2012: 72). Bu eserden ilk kez Agâh Sırrı Levend bahsetmiştir (İsen vd., 2009: 151).²⁴

25. Bağçe-i Safâ-endûz (Esad Efendi Tezkiresi): Vak'anüvis Sahaflar Şeyhîzâde Esad Efendi'nin Salim Tezkiresi'ne zeyil olarak yazdığı eserde onun bıraktığı yerden itibaren 1723-1835 yılları arasında yaşayan 205 şairin kısa biyografileri kaydedilmektedir. Eserin girişinde bir şuarâ tezkiresinde bulunması gereken özelliklerle önemli tezkire yazarlarından bahsedilir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde

²² Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye (Esrar Dede Tezkiresi) ile ilgili çalışmalar:

I. Genç İ (1986) Esrar Dede Tezkire-i Şuaray-ı Mevleviyye. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

II. Ali Enver, **Mevlevi Şairler Semahane-i Edeb**, 1. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.

III. Köroğlu AH (2015) Esrar Dede Tezkiresi'nde istitrad. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.

²³ Eser hakkında yapılan çalışmalar:

I. Önder M (2006) Şefkat ve Tezkire-i Şuarası. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

II. Şefkat-i Bağdâdî, **Şefkat Tezkiresi (Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî)**, Filiz Kılıç (hzl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-463, 2017.

²⁴ Eser hakkında yapılan çalışmalar:

Zübeyiroğlu R (1989) Mecmû'atü't-teracim Mehmed Tevfik Efendi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

müellif hattı nüshasındaki bazı kayıtlardan eserin müsvedde halinde kaldığı anlaşılmaktadır. Rıza Oğraş, bu tezkireyi çalışmıştır (Uzun, 2012: 72)²⁵.

26. Tezkire-i Şuarâ (Ârif Hikmet Tezkiresi): Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey eserde 1592-1836 yılları arasında yetişen 203 şairin hayatını anlatmakta ve şiirlerinden örnekler vermektedir. Ali Emîrî Efendi'nin hattıyla elde mevcut tek nüshasında bazı şairlerden bir iki satırla söz edilmesi, şiirlerinden örnek verilmeyip yerlerinin boş bırakılması eserin tamamlanamadığını düşündürmektedir (İsen,2009: 142; Uzun, 2012: 72). Ârif Hikmet Bey'in Buhara, Besni, Dağıstan, Dehlev, Harezm, Kâbil, Kerkük, Senandec gibi yerlerde yaşamış 132 şairi de eserine alması tezkireyi önemli kılmaktadır.²⁶

27. Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi): Fatîn Efendi'nin 1853'te tamamladığı eserde Salim Tezkiresi sonrasında 1853 yılına kadar yetişmiş 672 şaire yer verilmiştir. 18. yüzyıl sonrası Türk edebiyatı tarihi için başlıca kaynak hizmeti gören Hâtimetü'l-Eş'âr şuarâ tezkirelerinin şair sayısı bakımından en zengin olanıdır (Uzun, 2012: 72). Bu eserle klasik tezkireler devri kapanmış sayılır (İsen, 2009: 5).²⁷

28. Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd: Şehrebanlı Hatîbî tarafından kaleme alınmış 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın başlarında Bağdat ve civarında yaşamış yetmiş beş Türk şairinden bahseden eserdir. Çoğu şair hakkında tek kaynak olan tezkire Mehmet Akkuş tarafından neşredilmiştir (Uzun, 2012: 72).²⁸

²⁵ Esad Mehmed Efendi, **Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u İnceleme-Metin**, Rıza Oğraş (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-472, 2001.

²⁶ Eser hakkında yapılan çalışmalar:

I. Çınarcı MN (2007) Şeyhülislam Arif Hikmet Beyin Tezkiretü's Şu'arası ve transkripsiyonlu metni. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep.

II. Sadık Erdem, **Tezkire-i Şu'ara İnceleme-Çevri-İndeksli Tıpkıbasım Arif Hikmet**, 1. Baskı, İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 2014.

²⁷ Eser hakkında yapılan çalışma:

Sarıkaya O (2007) Tezkirecilik geleneği içerisinde Fatîn tezkiresi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

²⁸ Hatîbî, **Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd**, Mehmet Akkuş (hızl.), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008.

Muallim Nâci'nin *Osmanlı Şairleri* ile *Esâmî*'sini de şairlerle ilgili olarak tezkire türünde ya da buna benzer antoloji-toplu biyografi özelliklerine sahip eserler kategorisinde ele almak mümkündür. Bu eser, Cemal Kurnaz tarafından yeni yazıya aktarılmıştır. Hacıbeyzâde Ahmed Muhtar ise tezkirelerden derlediği bilgilerle *Şair Hanımlarımız* adlı eserinde yirmi beş kadın şair hakkında bilgi vermiştir (Uzun,2012: 72).

Faik Reşat'ın *Eslâf*'ı, Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, Mehmet Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî*'si, Mehmed Müctehidzâde'nin *Riyâzü'l-Âşıkîn*'i gibi eserler 19. ve 20. yüzyılın aydınları tarafından bu türün yeni arayışlarındaki ürünleri olarak değerlendirilebilir. Bu grupta değerlendirilebilecek diğer eserler şunlardır:

1.Kâfile-i Şuarâ: Çaylak Tevfik tarafından yazılmış olup 'Derviş' maddesine kadar gelen eser, eski ve yeni 287 Türk şairinin biyografisini ve eserlerinden örnekleri içermektedir; otuz dokuz çağdaş şair hakkındaki bilgiler bizzat kendilerinden alındığı için önem taşıyor (Uzun, 2012: 72)²⁹.

2. Mecma-ı Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ: Mehmed Sirâceddin'in hazırladığı eser, Hammer'in *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit* adlı eserinden seçtiği şairlerden ve Salim, Safâyî, Ramiz, Akif, Şefkat ve Arif Hikmet tezkirelerinden aldığı şairleri ilave etmiştir (Kılıç, 2007: 555).³⁰

3. Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid: Ali Emîrî Efendi'nin Diyarbakır'da yetişen 217 şairin biyografisini içeren *Mirâtü'l-fevâid* adlı tezkiresinin şairleri kapsayan eserin sadece yetmiş üç şairi kapsayan I. cildi yayımlanmıştır (Uzun, 2012: 72).

4. Son Asır Türk Şairleri: İbnülemin Mahmud Kemal tarafından Fatîn tezkiresine zeyil şeklinde yazılmakla beraber 1800'lü yılların daha öncesinden 1941 yılına kadar gelen eser Fatîn Efendi'nin yaşadıkları halde kendilerinden haberdar olmadığı,

²⁹ Mehmed Tevfik, **Kâfile-i Şu'arâ**, Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Hanife Koncu, Müjgan Çakır (hızl.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi-532, 2017.

³⁰ Mehmed Sirâceddin, **Mecma-ı Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ**, Mehmet Arslan (hızl.), 1. Baskı, Sivas: Dilek Matbaacılık, 1994.

haklarında bilgi edinemediği için tezkiresine almadığı şairlerle biyografileri yetersiz kalmış şairleri de içine almaktadır. Bu hacimli eserde 566 şairin hal tercümesine yer verilmektedir. İbnülemin yaptığı araştırmalarla eserini sağlam bir zemin üzerine kurmuş, kolayca elde edilemeyecek bilgiler vermesi onu vazgeçilmez bir kaynak haline getirmiştir (Uzun, 2012: 72).

5. Türk Şairleri: Sadettin Nüzhet Ergun'un şuarâ tezkirelerini ve belli başlı kaynakları tarayarak hazırladığı eser yazarın ölümü üzerine yarım kalmış olup 1074 şair ve eserlerinden örnekler içermektedir (2012: 72).

6. Bektaşî Şairleri: Sadettin Nüzhet Ergun tarafından hazırlanmış olup eserde alfabetik sırayla şairlerin kısa hal tercümelerine ve şiirlerinden örneklere yer verilmektedir. Eklerle birlikte 180 isim bulunur (2012: 72).

7. Tuhfe-i Nâilî: Mehmet Nâil Tuman şuarâ tezkireleri başta olmak üzere birçok kaynaktan yararlanarak hazırladığı esere Cumhuriyet dönemi şairlerini de eklemiştir. Eser, Türk edebiyatındaki tezkirecilik geleneğinin 20. yüzyıldaki son ve önemli örneğidir (2012: 72).

Araştırmacılara kolaylık sağlamak üzere yirmi sekiz tezkiredeki isimlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* adlı eseri de zikretmek gerekir.

B. Türk Edebiyatında Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yaklaşık bir buçuk asır kadar sonra kaleme alınmaya başlanan tarih yazımı, İstanbul'un fethinden sonra canlanmaya başlayıp 2. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim ve Kânûnî devirlerinde çeşitlenerek ve bir sistematığe bürünerek 16. yüzyıla kadar gelmiştir. Monografilerin yazıldığı bu yüzyılda, biyografi ve bibliyografyalar da tarih literatürünün vazgeçilmez türleri arasında yerini almıştır. Gerçek manada biyografik eserler 16. asırda kaleme alınmıştır. Taşköprüzâde Ahmed Efendi'nin Arapça *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'si türün ilk tipik örneğidir. Ayrıca ulema biyografilerini ihtiva eden derlemelere sıkça

rastlandığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda bu derlemeler içinde en çok bilinenlerdendir (Faroqhi, 2013: 56).

Taşköprüzâde'nin gözleri görmediği için başkasına yazdırarak hazırladığı bu eser, Osman Gazi'den başlayarak 1558 yılına kadar yetişen Osmanlı bilgin ve sûfilerin biyografilerinden oluşmaktadır. Padişahların sayısına göre on tabaka olarak tertip edilen eserde 371'i bilgin, 150 sûfi olmak üzere toplam 521 kişinin biyografisi yer almaktadır (Okuyucu vd., 2012: 59).

Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin kelime manası 'gelincik çiçeği'dir. Gelincik çiçeğinin simgesel anlamı ölümsüzlük uykusudur. Taşköprüzâde, kitabına koyduğu bu özel ve bir o kadar anlamlı isimle biyografilerini kaleme aldığı yazarların, kırlarda açan gelincik tarlası gibi, her yıl yeniden doğarak ölümsüz bir uykuya yattıklarına işaret eder. Yazarın, Arapça kaleme aldığı bu eseri çok ilgi görmüş ve hemen Türkçeye çevirisi yapılmış, ardından da esere zeyiller yazılarak eser genişletilmeye devam etmiştir. Eserin değerini en iyi müellifinin anlatacağını söyleyerek *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin ön sözünü naklediyoruz:

'Sağı soldan, doğruyu eğriden ayırmaya başladığım gündən beri ulema menkibeleri ve onların haberlerini öğrenmeye çok meraklıydım. Yaşadıkları ilginç olayları ve sözlerini ezberlemeye bayılırdım. Bu sayede onlarla ilgili kitaplar ve defterler dolusu bilgi zihnimde birikmişti. Sonraki dönemde yaşayan âlimler geçmiş büyük âlimler hakkında nakil yoluyla veya bizzat görerek öğrendikleri bilgileri kitaplaştırmışlar, fakat hiç kimse şu memleketin âlimlerinin hayatları hakkında bilgi toplamaya iltifat etmemişti. Neredeyse gelip giden nesillerin dillerinde ne isimleri ne resimleri kalacaktı. Bu durumu fark eden bir fazilet ve kemal sahibi benden Anadolu ve Rumeli ulemâsının menkibelerini toplamamı istirham etti. Ben de Melik-i Hayy-i Kayyum Allah'ın yardımını dileyerek bu istirham sahibine olumlu cevap verdim. Yalnız din âlimlerinin tarihçelerine, tarikat şeyhlerinin hallerini de eklemeyi uygun gördüm. Allah nurlarını arttırsın ve sırlarını mukaddes kılsın. Bu kitapta, ilim ve fazilet bakımından farklı seviyelerde olsalar da yüksek makam ve mevkilere gelenleri zikrettiğim gibi, söz konusu makamları hak ettikleri halde oralara gelemeyen zevâtı da zikrettim. Ama her halükârda, zikretmediklerimin sayısı, zikrettiklerimden daha

fazladır. Birçok büyük âlimin vefat tarihlerini bilemediğim için kitabı, Osmanlı Sultanlarının tertibine göre sıralayıp düzenleyerek Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye adını verdim.'

Eserin özellikleri arasında sayabileceğimiz Osmanlı ilim dünyası ve yönleri hakkında özgün bilgiler içermesi, bu konuda temel kaynak olması, yazarının bir cihan devleti olduğu dönemde Osmanlı'nın entelektüel hayatına ayna tutuyor olması, Osmanlı klasik dönemindeki medrese-tekke ilişkileri hakkında fikir vermesi, müellifin eserinde biyografilerini yazdığı âlimlerin bir bölümüyle hoca-öğrenci ilişkisi yaşamış, bir bölümüyle aynı şehirlerde görev yapmış, bir bölümünün çocukları ve torunlarıyla tanışma fırsatı bulmuş bir insan olması, ilim tarihinde belki örneği görülmemiş bir şekilde müellifi henüz hayattayken dilimize tercüme edilmeye başlanmış olması ve bu tercüme girişimlerinin vefatının hemen ardından da devam etmiş olması ve müellifin otobiyografisine yer vermiş olması gibi yönler *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'ye özgünlük değeri veren önemli nitelikler olarak sayılabilir.

Yazılışının ardından büyük bir ilgi ile karşılaşılan bu eser, Âşık Çelebi tarafından bizzat müellifine sunulmuştur. Müellifinin izniyle Muhtesipzâde Mehmed Hâkî tarafından *Hadâiku'r-Reyhan*, Derviş Ahmed Efendi tarafından *Ed-Devhatü'l-İrfaniyye fî Ravzati'l-Osmâniyye* ve Mehmed bin Sinânüddîn Yusûf tarafından *Hadâiku'l-Beyan fî Tercümeti Şakâ'iki'n-Nu'mân*, Amasyalı İbrahim bin Ahmed de *El-Hadâik* adıyla eseri Türkçe'ye çevirmişlerdir.

Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin Türkçe en tanınmış tercümesi ise Edirneli Mehmed Mecdî'nin *Hadâiku's-Şakâ'ik*'idir. Mehmed Mecdî, eseri tercüme ederken daha sonra Şakâ'ik'e yapılan ilaveleri göz önünde bulundurmıştır. Kendisi de bazı eklemeler yapmıştır (Okuyucu vd., 2012: 59).

Âşık Çelebi, Ali bin Bâlî, İştîpli Hüseyin Sadri, Lütfü Beyzâde Mehmed bin Mustafa, Saçlı Emirzâde Abdülkadir, Seyrekzâde Emrullah, Hâmidî Karaca Ahmet, Akhisarlı Abdülkerim bin Sinan, Nev'îzâde Atâ'î ve Uşşakizâde İbrahim Efendi gibi yazarlar esere hem zeyiller hem de tercüme yazmışlardır.

Mehmed Mecdî'nin tercümesini, Atâ'î'nin 1634-35 yılında tamamladığı eseri takip etmiştir. Atâ'î, eserini Mecdî Efendi'nin çevirisiyle kendisinden önce yapılan ekleri göz önünde tutarak hazırlamıştır. Tertip olarak Taşköprüzâde'ye uyan Atâ'î zeyli özellikle her padişah devrinin tarihî hadiselerini de kısaca ihtiva etmesiyle Mecdî Efendi'nin eserinden ayrılır. Eser; mufassal oluşu, yetmiş sekiz yıl gibi uzunca bir devreyi içine alması ve özellikle sıhhati bakımından aynı dönemleri kısmen alan öteki zeyillerden üstündür (Okuyucu vd., 2012: 74). Aynı zamanda devletin resmî tarihçisi de olan Atâ'î'nin eserleri sadece kronolojik bir eser değil, dönemin eğitimini, müesseselerini, alimlerini ve diğer maarif gelişmelerini kaydetmesi bakımından önemlidir (Okuyucu vd., 2012: 56).

Suraiya Faroqhi, çalışmanın temelini oluşturan Atâ'î'nin naklettiği biyografilerin hemen hepsinin değişmez bir sıra izlediğini belirtir. Daha sonra bilgileri sunuş şeklini açıklar. Her metnin başında biyografiye konu olan kişinin nereli olduğunu, çoğunlukla babasının adını ve mesleğini çok sık olmasa da doğum tarihi verildiğini, zaman zaman diğer bazı önemli akrabalarının isimlerinin de zikredildiğini belirtir. Ancak incelenen bölümde en dikkat edilen husustan birisidir doğum ve ölüm tarihleri. Daha sonra Atâ'î, bahsettiği kişinin daha meşhur olan hocalarını ve çoğu kez de bir makama aday olmasını sağlayan mülazemeti kendisine veren hocasının adını yazar. Bundan sonra da söz konusu kişinin meşgul olduğu işlerin bir listesi verilir. Başka bilgilerin olmadığı durumlarda bile bu konuda ve ayrıca ölüm tarihleri hakkında daima bilgi verilmiştir. Ardından yazar, biyografilerde bahsettiği kişiler hakkında kendi yorumlarına yer verir. Bu yorumlar genellikle medhiye kabilindedir (Faroqhi, 2013: 55). Örneğin; *Mevlanâ-yı mezbûr feza 'il-i keşîre ile meşhûr câmi'-i mefâhîr-i fażl ü taqva mecmû'a-ı levazım-ı ders ve fetva kıandîl-fürûz levami' -i ta'likat ...*(Metin: 235).

Fakat yazar bazı durumlarda oldukça eleştirel de olmuştur. İfadelerine kişinin ilmî ilgilerinden ve yazdığı kitaplardan bahsederek devam eder. Çoğunlukla bu kitaplarının tam adlarını verir veya şiirlerinden alıntılar yapar. Sonra kişinin varsa kurduğu vakıflardan ve bazen de oğullarından bahseder. Ara sıra son kısımlarda tarihçilerin işine yarayabilecek bazı anekdotlara da yer verir. Biyografiler yazarın ele

aldığı kişilerin ölüm tarihlerine göre düzenlenmiştir. Fakat bu kurala her zaman bağlı kalınmamıştır (Faroqhi, 2013: 56).

Kaynaklarda Atâ'î'nin zaman ve şartlarının uygun olmamasından dolayı İstanbul'daki Kazasker Ruz-namçeleri, Tarik Defterleri, Ruus Defterleri ve Mühimmeleri inceleyemediğinden Mevlana Zahid, Mevlana İbrahim, Mevlana Ahmed, Fettah Çelebi, Şevki Efendi, Mevlana Şemsüddin ve bunun gibi birçok kişiye eserinde yer vermediğini belirtmiştir (Baltacı, 1972: 64).

1945'te Behcet Necatigil, 'İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakâ'ik Al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri' adlı yazısıyla bu alanda hazırlanan tercüme ve zeyiller hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Daha sonra Mecdî tercümesi ve buna yapılan zeyillerden Atâ'î, Şeyhî ve İsmet Efendi'nin eserleri Abdülkadir Özcan tarafından eklenen takdim, giriş ve indeksle *Şekâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri* adıyla tıpkıbasımı yapılmıştır (Özcan, 1989: 486). 1985'e gelindiğinde Ahmet Subhi Furat inceleme ve notlarla bu eseri neşretmiştir. Muharrem Tan da *Osmanlı Bilginleri* ismiyle yayımlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NEV'İZÂDE ATÂ'Î HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. NEV'İZÂDE ATÂ'Î

1.1.HAYATI

Atâ'î'nin dedesi, Halvetî tarikatı şeyhlerinden Pir Ali bin Nasûh Efendi, babası şâir, müderris ve Sultan III. Mehmed devri kazaskerlerinden Nev'î Yahyâ Efendi'dir (Karaköse, 2017; Kuzubaş, 2007; Yelten, 2017). Pir Ali'nin anne tarafından dedesi Moğol istilası sırasında İran'dan Anadolu'ya geçmiş, İstanbul çevresinde Rodosçuk civarında İncecik'e bağlı İvaz Fakih kasabasına yerleşmiş; orada bir mağara kazarak kendini zühd ü salaha vermiştir. Bu zâtın bazı kerametlerine şahit olan Malkara Kadısı Karpuz Yahya Efendi, kendisine intisap ederek müridi olur ve kızını da bu zâta verir. Bu evlilikten üç kız çocuğu dünyaya gelir. Kızlar, evlenme çağına geldiklerinde, her birine kendi eliyle kaleme aldığı birer mushaf vererek evlendirir (Metin: 273). Kızlardan birinin kocası, Ankara civarından gelerek Malkara'ya yerleşen Hacı Kemal'in oğlu Nasûh'tur. Nasûh'un oğlu Pir Ali de, zahirî ilimleri öğrendikten sonra Şeyh Bâyezîd-i Rûmî'ye intisap edip uzun süre hizmetinde bulunur. Şeyhinin ölümünden sonra memleketine dönüp Malkara'da Turhan Bey Camii'nde imamlık, sıbyan mektebinde hocalık yapar. Pir Ali 1545 yılında vefat eder (Karaköse, 2017: 5). Atâ'î Rodosçuk kadısı iken, dedesinin köyünü ziyaret eder. Köyün harap olduğunu ve bir mağara önünde Emir Efendi mezarı diye bilinen bir ziyaretgâh bulunduğunu kaydetmiştir (Karaköse, 1994; Metin: 274).

Atâ'î'nin babası Yahya Nev'î Efendi 1533 yılında Malkara'da doğmuştur. Karamânî Ahmed ve Mehmed kardeşlerden ders alan Nev'î, Sultan Murad'ın hocası Hoca Sâdeddîn, Bâkî, Vâlihî, Muhyiddîn Karamânî, Cevrî, Mecdî gibi devrin ileri gelen şâir ve âlimleriyle beraber yetişmiştir (Karaköse, 1994: 12). Nev'î, okumuş olduğu hücrât medresesinden 1563 yılında icazet alıp mülâzım olmuş, 1565'te Gelibolu'da Balaban Medresesi'ne müderris tayin edilmiştir. Müderrislikte derece derece yükselen Nev'î Efendi 1590'da Bağdat kadılığına, III. Murad zamanında şehzâde hocalığına tayin edilmiş ve Mustafa, Bâyezid, Osman, Abdullah gibi şehzâdelere hocalık etmiştir (Karaköse, 1994: 13).³¹

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'ye yazdığı zeyille tanınan Osmanlı âlim ve şairi, İstanbul'da doğmuştur. Önce babasından, daha sonra Kafzâde Feyzullah Efendi'den ders almıştır (İpekten, 1991: 40). Çocukluğunda babasıyla beraber gezintilere çıkan, sanat ve edebiyat sohbetlerine katılan Atâ'î, Nev'î Efendi'nin 1599 yılında vefat etmesiyle on yedi yaşında yetim kalır. Nev'î'nin cenaze masrafları bile III. Mehmed tarafından karşılanır (Karaköse, 2017; İpekten, 1991). 1601 yılında Ahîzâde Abdülhalim Efendi'den mülâzım olarak tahsilini tamamladı. İstanbul kadısı Zekeriyâ Yahyâ Efendi'nin yardımıyla 1605'te kırk akçelik Canbaziye Medresesi müderrisliğine tayin edildi. 1608'de müderrisliği bırakarak kadılığa başvurdu ve Lofça kadılığına gönderildi. Bir süre sonra kadılıktan alındı. 1610'da Babaeski kadısı, ardından Varna, Rusçuk ve 1618'de Silistre kadısı oldu. 1620 yılında Tekirdağ, arkasından da Hezargrad kadılıklarına tayin edildi. Buradan azledilince bir süre Tırnova ve Sahra kadılıklarının gelirleri kendisine verildi. 1624'te Tırhala kadılığına gönderildi. Manastır ve yeniden Tırhala kadılıkları yaptıktan sonra 1632'de Üsküp kadısı oldu. Üç yıl sonra azledilerek İstanbul'a döndü ve çok geçmeden yeni bir tayin beklerken vefat etti (İpekten, 1991: 41). Mezarı Şeyh Vefâ Tekkesi hazîresinde babasının yanındadır (Yelten, 2017; Karaköse, 1994) . Ölüm tarihi *Keşfü'z-Zünûn*'da 1044, *Tezkire-i Rızâ*'da 1046 olarak gösterilmiştir. Buna karşılık Şeyhî Mehmed'in *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'sında 1045, Muhibbî'nin *Hulâsatü'l-*

³¹ Geniş bilgi için bakınız: Saadet Karaköse, Nev'i-zâde Atâyî Dîvânı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> 25 Kasım 2017.

Eser'i ve Âsım'ın Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr'ında 1045 tarihleri verilmiştir (İpekten, 1991: 41).

Atâ'î, görevde bulunmadığı kısa süreler dışında ömrünü İstanbul'dan uzakta, Balkanlar'daki çeşitli kadılıklarda geçirmiştir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre güzel konuşan, nükteli ve alaycı bir insandır. Dedesi ve babası gibi o da tasavvufa yönelmiş ve Celvetiyye'nin kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî'nin müridlerinden olmuştur. Bursalı Mehmet Tâhir'in bildirdiğine göre Aziz Mahmud Hüdâyî Türbesi'nin kapısı üstündeki Arapça tarih kitabesi onundur (İpekten, 1991: 41). İlim ve fazilet sahibi, yetenekli, hiç kimse tarafından kullanılmamış yeni fikir ve söyleyişleri zahmetsizce bulup söyleyebilme gücüne kadir ve babadan şairdir (Zavotçu, 2017; Açıkgoz, 2017).

1.2.ESERLERİ

Atâ'î değişik konularda manzum ve mensur pek çok eser vermiştir. Başlıca eserleri şunlardır:

1.2.1. Divan

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye ithaf ettiği divanı orta büyüklükte bir eserdir. Yazma nüshaları oldukça fazladır. Araştırmalarda 16 nüshası olduğu belirtilmiştir. Eser mürettep bir divan olup mensur bir dibâceden sonra 1 mirâciye, 31 kasîde, 303 gazel, 2 mersiye, 4 muhammes, 4 müseddes, 1 muaşşer, 50 kıta, 13 rubâî, 28 tarih ve 70 beyit bulunduğu görülür (İpekten, 1991; Karaköse, 2017). Atâ'î, orta derecede bir şair olduğundan şiirleriyle fazla tanınmamıştır. Dili oldukça ağır ve külfetli olan şairin gazellerinde Fuzûlî, Nev'î ve Bâkî'nin etkileri görülür (İpekten, 1991: 41). Diğer çalışmalarda verilen rakamlar farklılık arz etmektedir. Dibâce, besmele hakkında beş beyitle başladıktan sonra besmelenin hikmeti, şiir, Atâ'î'nin şairliği ve Şeyhülislâm Yahya Efendi hakkında methiye ile tamamlanır. Kasîdelerin ilki bir miraciye olup, Hz. Muhammed'in miracını konu alır. Sultan II. Osman için bir kasîde ve bir mersiye, Sultan IV. Murad için üç kasîde, Şeyhülislâm Yahya için dört kasîde yer alırken, devrin ileri gelen devlet adamları Murad Paşa, Nasûh Paşa Ali Paşa, Sun'ullah Efendi, Hacezâde Mehmed Efendi, Şeyhülislâm Kemal Efendi, Kadı Nadirî, İskender Paşa, Cafer Paşa, Hasan Paşa ve Mustafa Paşa için yazılmış

kasîdeler mevcuttur. Devrin ekâbiri müseddes ve tarihlerde anılır. Divan'da Nev'î, Şeyhülislâm Yahya, Bâkî ve Nef'î tesirleri göze çarpmakla beraber, eser muhteva bakımından orijinal, nisbeten de tarzı yeni sayılabilecek hüviyettir. Zengin bir kelime hazinesine sahip olmakla beraber, sade bir dil ve orijinal bir üslupla kaleme alınmıştır. Pek sanatkarâne sayılmasa da, rengârenk bir eser olup devir ve sanat açısından önem arz eder. Divanda mantık ve realite ön plandadır (Karaköse, 1994: 15).

1.2.2. Hamse

Nizâmî'yi örnek alarak meydana getirdiği hamsesinde Atâ'î'nin bu şaire bağlılığı sadece iki eserinin adlarında ve dış görünüşlerindedir. Başka kaynaklarda da Hamse'sini Taşlıcalı Yahya'ya özenerek yazdığı söylenmektedir. Şair bu eserlerinde çok kullanılmış konular yerine yeni konuları ele almıştır. Yer yer mahallî hayatı, halkın yaşayış ve törelerini dile getirmiş, özellikle İstanbul'un değişik manzaraları ve güzelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır; hatta hikâyeler içinde bazı gerçek olayları dahi anlatmıştır. Böylece mesnevilerine yerli unsurlar katarak İran mesnevi geleneğinden kurtulmayı denemiştir. Hamse nüshalarına, Hilvetü'l-Efkâr dışında divanı ile bir arada külliyat halinde çokça rastlanmakta, tamamı ise Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Üniversitesi ve Süleymaniye kütüphanelerinde bulunmaktadır. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan dört sütun halinde yazılmış nüsha ise tezhipli, minyatürlü ve çiçekli bir yazmadır. Ankara, İstanbul, İzmir, Konya kütüphanelerinde 51, yurtdışında 14 olmak üzere 65 toplu yazması bulunan hamsenin tek mesneviden oluşan nüshaları oldukça fazladır. Yazmalarının çokluğu mesnevilerinin sevilerek okunduğunu gösterir. Bundan dolayı da Atâ'î daha çok mesnevi şairi olarak tanınmıştır (İpekten, 1991: 41). Atâ'î'nin hamsesini oluşturan beş mesnevi şunlardır:

1.2.2.1. Âlemnümâ (Sâkînâme):

Sâkînâme, sâkîye hitap ederek meclis, içki, aşk, kadeh, mutrip vb. unsurların övülmesini konu alan eserlere verilen isimdir. Genellikle tasavvufî anlamda yazılan bir türdür. Atâ'î'nin Sâkînâme'si zaman zaman tasavvufî bir havaya bürünmesine rağmen, tam olarak tasavvufî bir eser değildir. Diğer sakinelere nazaran yerli ve orijinal bir eserdir (Karaköse, 1994: 18). 1617 yılında "faûlün faûlün faûl" kalıbıyla yazılmıştır (Yelten, 2017; İpekten, 1991; Karaköse, 2017). Âlemnümâ yirmi dört

“bahis” içinde 1561 beyitle Boğaziçi'nin ve hisarların güzelliklerini anlatmakla başlar. Ardından bir içki meclisinde sırasıyla sâkî, şarap, asma, küp, kadeh, sürahi, pîr-i mugan, meyhane, şarkıcı, gece, mum, sabah ve bahar anlatılır. Âlemnümâ, hamsenin en çok tanınmış mesnevilerindendir. Yalnız İstanbul kitaplıklarında kırktan fazla nüshası vardır (İpekten, 1991: 41).³²

1.2.2.2. Nefhatü'l-Ezhâr:

Atâ'î'nin 1625 yılında Nizâmî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ına nazîre olarak “müfteilün müfteilün fâilün” kalıbıyla yazdığı bu mesnevi 3200 beyittir. Baştaki tevhid, naat, mirâciye gibi dinî şiirler ve eserin sunulduğu Sultan IV. Murad ile Şeyhülislâm Yahyâ hakkındaki kasîdelerden sonra mesnevi yirmi “fasl”a ayrılmış, “nefha” ve “dâstân” başlıkları altında padişahlardan, aşktan, Anadoluhisarı'ndaki maskaralar, soğuk latife yapanlar, âşıklar ve cömertlerden söz edilmiştir. Nefhatü'l-Ezhâr dinî-ahlâkî ve öğretici bir eserdir. Arasına bazı küçük hikâyeler de serpiştirilmiştir (İpekten, 1991: 41). Eser hakkında ilmî çalışmalar da mevcuttur.³³

1.2.2.3. Sohbetü'l-Ebkâr:

Atâ'î'nin 1626 yılında Molla Câmî'nin *Sohbatü'l-Ebrâr*'ından etkilenerek “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbıyla yazdığı 3450 beyitlik bir mesnevidir (Yelten, 2017; İpekten, 1991). Eserin başında, bir kır gezintisinde dostlarının Câmî'nin eserini överek bunun Türkçeye çevrilmesi gerektiğini söylemeleri üzerine bu mesneviyi yazdığını açıklar (Kuzubaş, 2005; İpekten, 1991). Mesnevi kırk “sohbet” halinde düzenlenmiş, bunlarda aşk, ibadet, tevazu, fazilet, çalışma, iyilik, bağlılık ve yalan gibi konular işlenmiştir. Yirmi sekizinci sohbette de Nasreddin Hoca hikâyeleri anlatılmıştır. İçerisinde IV. Murad ve Şeyhülislâm Yahya'ya yazılmış methiyeler bulunduğu için kime sunulduğu belli değildir. Sohbetü'l-Ebkâr üzerinde de iki tez çalışması vardır.

³² Eser hakkında yapılan çalışma: Kuzubaş M (2007) Atâ'î'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) mesnevisinin karşılaştırmalı metni ve konu bakımından incelenmesi. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.

³³ Eser hakkında yapılan çalışma: Kuzubaş M (2003) Atâ'î'nin Nev'izade Atâ'î'nin Nefhatü'l-Ezhar adlı mesnevisinin metin, biçim ve içerik bakımından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.

1.2.2.4. Heft Hân:

1627 yılında Nizâmî'nin *Heft Peyker*'i örnek alınarak “feilâtün mefâilün feilün” kalıbıyla yazılan mesnevi 2784 beyittir. Saadet Karaköse bu mesnevi muhtemelen Ahizâde Hüseyin Efendi'ye sunulmuştur, demektedir (Karaköse, 1994: 28). *Heft Peyker*'de yedi ülkenin kızlarının anlatıldığı hikâyeler burada yedi âşık tarafından anlatılmıştır. Hamsenin en tanınmış mesnevisi olan Heft Hân, Turgut Karacan tarafından yayımlanmıştır (İpekten, 1991: 42).

1.2.2.5. Hilyetü'l-Efkâr:

Hamsenin yakın zamanlara kadar ele geçmeyen bu mesnevisinin eksik bir nüshası ilk defa Agâh Sırrı Levend tarafından ortaya çıkarılmıştır. Sonradan üç eksik nüshası daha bulunan mesnevinin mevcut kısmında münâcât ve naat gibi başlangıç bölümleri yer almakta, asıl konu ile ilgili bölümler bulunmamaktadır (İpekten, 1991: 42).

Bazı kaynaklar, toplu yazmalarda beşinci mesnevinin Divan olduğunu kaydederler. Ancak Agâh Sırrı Levend, 1948'te toplu yazmaların birçoğunda Hilyetü'l-Efkâr'ın baş taraftaki 110 beyitlik bir kısmını bulup neşretmiştir (Kuzubaş, 2005: 30). Neşredilen kısımda naat, münacaat gibi manzumeler yer alır. Buna rağmen, bu mesnevinin varlığı kabul edilir. Hamse üzerinde en kapsamlı çalışma Tunca Kortantamer'indir (Karaköse, 1994: 11).

1.2.3. Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik:

Atâ'î'nin Üsküp kadısı iken 1634 yılında bitirdiği ve Zeyl-i Şakâ'ik veya Zeyl-i Atâ'î diye de tanınan bu mensur eseri, Taşköprüzâde'nin meşhur *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserinin 1558-1634 yıllarını içine alan Türkçe zeylidir (İpekten, 1991: 42) . Bin kadar biyografiyi içinde bulundurur. Bu yetmiş altı yıllık sürede Osmanlı Devleti sınırları içinde yetişen şeyhler, ilim adamları ve şairler hakkında bilgi veren eser, kendisini 1730 yılına kadar zeyleden Şeyhî'nin *Vekâiyü'l-Fuzalâ*'sıyla birlikte Şakâ'ik'in en önemli zeyli olarak ilim tarihimizin ana kaynaklarından sayılmaktadır (İpekten, 1991; Karaköse, 2017). Türkiye'de ve dış ülkelerde pek çok yazma nüshası vardır. İstanbul kütüphanelerindeki nüshaları Zahir Güvemli tarafından, tercüme ve zeyilleri ise Behcet Gönül tarafından tespit edilen eser ayrıca iki cildi bir arada İstanbul'da

basılmıştır. Bu neşrin tıpkıbasımı, Mecdî'nin Şakâ'ik, tercümesi ve öteki yazma zeyillerle birlikte bir indeks ilâvesiyle 1989'da Abdülkadir Özcan tarafından yapılmıştır (İpekten, 1991: 42).

1.2.4.Hezliyyât

Atâ'î'nin bunlardan başka, bir kısım külliyat nüshalarının sonunda, devrinde yaşayan bazı kişiler hakkında yazılmış 100 beyit kadar tutan hezliyyâtı vardır. Toplu yazmalarda ve bazı divan metinlerinin sonunda, divançe teşkil edecek kadar hezliyyât bulunmaktadır (İpekten, 1991: 42).

1.2.5.Zeyl-i Siyer-i Veysî

Veysî'nin *Siyer*'ine Atâ'î'nin yazdığı zeyl, Uhud Muharebesi'nden başlar. Ancak, Atâ'î'nin zeyli de tamamlanamamıştır (Karaköse, 2017; Yelten, 2017).

1.2.6.Münşeât

Münşeât, Atâ'î'nin Silistre beylerbeyi İskender Paşa, Şeyhülislâm Yahya, Ganizâde Nâdirî gibi devlet adamlarına yazdığı 8 mektuptan oluşmuştur (Kuzubaş, 2005; Karaköse, 2017). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir mecmuada bulunmaktadır (Karaköse, 2017: 12) .

1.2.7.El-Kavlü'l-Hasen fi Cevâbi'l-Kavli li-men

Fıkıh kitabı olan eser, Arapça yazılmış ve 50 kısa bahisten oluşmaktadır (Karaköse, 2017; İpekten, 1991). Ayrıca Kudûrî, Kadîhan, Dürer gibi birçok fıkıh kitabında yer alan bazı görüşleri müellif ve kitap ismi vererek tenkit etmek üzere hazırlanmıştır. Eserin bir nüshası İstanbul Râgıp Paşa Kütüphanesi'nde (nr. 576) mevcuttur (Yelten, 2017: 6). Pek çok nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer almaktadır (Kuzubaş, 2005: 31)

1.2.8.Tûtî-nâme Tercümesi

Tunca Kortantamer, Cahit Öztelli'den naklen elimizde matbu nüshaları bulunan Tûtî-nâme'nin Atâ'î tarafından Farsça'dan Türkçe'ye çevrildiğini kaydeder. Çerçeve masal külliyatından olan eser II. Osman'ın emriyle çevrilmiştir (Karaköse, 1994: 20)

İKİNCİ BÖLÜM

DİL VE MUHTEVA

2. HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK'İN (46-190 SAYFALAR ARASI) DİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. Dil ve Üslûp

Atâ'î, başta babası Nev'î Efendi olmak üzere devrin ileri gelen şairlerinden Şeyhülislâm Yahya, Bâkî ve Nef'î'nin tesirinde kalmıştır. Üslup ve kelime hazinesi olarak Nev'î'nin tesiri açıkça göze çarpar. Atâ'î, divanında Yahya'nın şiirlerine nazireler yazmıştır. Bâkî ve Nef'î tesiri de kısmen görülmektedir (Karaköse, 1994: 12). Atâ'î'nin mensur ve manzum eserleri değerlendirildiğinde *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik*'in dilinin kimi zaman ağır kimi zamansa sade olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışılan Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik* isimli eseri *Şakâ'ik-i Nu'mâniye ve Zeylleri*'nin 2. cildini oluşturmaktadır. Verilen örneklerle eserin dil ve üslubu anlatılmaya çalışılmıştır. Öncelikle değinilecek konu, dil ve seçilen kelimelerdir. Metin içinde çoğu zaman ağır ve ağıdalı bir dil kullanılmıştır. Kimi zaman ise sade bir üslup tercih edilmiştir. Kısa cümleler le sağlanan sadeliğe örnek olarak:

- Hüsāme'd-dīn Ankaravī ḫālifesidür. Bosnevi'l-aşldur. Beş sene miqdārı ḫilāfet emrinde kā'im olup şer' -i şerife nā-mülāyim aḫvālī zuhūr eyledükde taḫtgāh-ı Kōstantiniyye'de vāḫi' Tahtakale'de boynı uruldu (Metin: 277).
- Mohāc seferidür. Budin Seferi daḫı dirler (Metin: 315).
- Medrese-i mezbūre dāmādı olana Şuḫka-zāde 'Abdu'r-raḫman Çelebi'ye iḫsan olındı. Medrese-i ḫareminde medfūndur (Metin: 396)
- Beşiktaşī Yahya Efendi ḫıdmetleridür (Metin: 409).

Uzun cümlelerin kullanıldığı örnekler oldukça fazladır. Genel anlatımda bu tarz cümleler tercih edilmiştir. Aşağıdaki paragraflar birer cümleden oluşmaktadır:

- Kārīn-i ḫāl Şeh-zāde-i kerīmi'l-ḫiṣāl vāriş-i evreng ü dīhīm Sultān Selīm-i ḫalīm toḫuz yüz yetmiş dört Rebī'ü'l-āḫir'ünüñ sekizinci günü rüz-ı firüz-ı düşenbede hengām-ı bām-mānend ḫüsrev-i zerrīn-i evreng-i pīrūze-fām, cülūs-ı taḫt-ı refref-i iḫtirām eylediler. Şehr muḫāfazası ḫıdmetinde olan İskender Paşa ve İstanbul ḫādısı Kādī-zāde Efendi'den ḡayrı kimse āḡāh olmayup seşenbe şabāḫında Şeyḫü'l-İslām Ebu's-Su'ūd Efendi vesā'ir 'ulemā-yı 'alām ḫāzır olan a'yān ehl-i dīvān ile dest-būs-ı pādīşāh-ı 'ālīşān eyleyüp emr-i tehniyet-i cülūs ve bi'at ve merāsım zābt ü rabḫ-ı memleket itmāmından soñra yevm-i erbā' da mezār-ı pūr envār Ebī Eyüp Enşārī üzre taḫallüd-i şemşir-i cihāndārī idüp merḫad-ı ḫayyibe-i ḫayyibe-nihād ecdād-ı a'zam ve ümmehāt-ı kirām ziyāretlerini edā ve neşr-i şadāḫat ü neşr-i dürer-i du'ā eylediler (Metin: 331)
- Şu'ā-yı sa'ādet kandīl-i miḫrāb-ı ebrusı ve kevkeb-i baḫt-i iḫbāl-i devlet pertev-endāz-ı rüy-ı dīlcūsı olup ḡarra-ı aḫvālinden iktibās-ı envār-ı fazl u 'irfāna mecd ü sa'ī ve fā'iz-i çeşme-i me'ārifden ādāb-ı istifāzayı mūrā'ī olmaḡla re'sü'l-māl-i kemāle mālīk ve ḫarīḫ-i sa'ādet-i refīḫ-i 'ilme sālīk olduḡda 'ulemā-yı 'aşrdan Lebşī-zāde Pīr Aḫmed Çelebi ḫıdmetlerinde taḫşīl-i fezā'il ba'dehu Merḫabā Efendi'den taḫbīl-i en'āmil idüp Dāvūd Paşa müderrisi iken Ebu's-Su'ūd Efendi ḫāzretlerine ittişāl ve İstanbul ḫādısı Sa'dī Efendi Āstānesi'n veche-i āmāl kıllup şaḫīfe-i aḫvālīn maḫlaū's-sa'deyn 'ilm u kemāl ve ḫaḫīre-i āmālīn mevrudü'n-nehreyn fazl u efzāl kıllmış iken toḫuz yüz otuz iki tārīḫinde İsrāfīl-zāde ḫayre'd-dīn Efendi Burūsa Sultāniyyesi'ne müderris olduḡda bunları i'āde şartı ile Sa'dī Efendi'den niyāz ba'de'l-aḫz vādini incāz eyleyüp kırık iki tārīḫinde mevlānā-yı mezbūr

Şām-ı Şerīf-i encām kazāsı ile bekām olduğda mülāzemetle maḳzi'l-merām olup ol hilālde üstādına dāmād ve nā'ib ba' dehu ḥüccāc-ı ḳāfile-i Şām ile hem-riḳāb-ı reḳā'ib olmuş idi (Metin: 413).

- Şāhibü't-terceme 'ulemā-yı 'aşr ḥıdmetlerinde taḥşil-i 'ilm u edeb ve fezā'il-i müktesebeyi ser-bār-ı mefāhir-i ḥaseb ü neseb ḳıldıkda Mu'allim-i Sultānī edīb-i Arısto-müdānī Ḥayre'd-dīn Efendi Āstānesi'ne intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eyleyüp evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ḳazzāziyye Medresesi'ne ba' dehu otuz aḳçe ile Çekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'ne ba' dehu kırk aḳçe ile Kütahiyeye'de Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris olup toḳuz yüz altmış üç tārīhinde Ḳa'riye dimekle ma'rūf ḥānḳāh-ı şāhibeti'l-ḥayrāt ve'l-ḥasenāt Ḥāşeki Ḥürrem Sultān tā'ife-i şufiyyeye ta'yin itmiş iken ol zümrenüñ ḥām-ı destlerinden i'rās-ı nüfūr idecek ba'z-ı umūr-ı zāhir olduğda medreseye tebdil olup muḳaddimen binā eyledükleri medrese-i şerīfeye işāl itmek şartıyla elli aḳçe ile bunlara virildi (Metin: 446).

Kısa ve uzun cümlelerin dışında esere bir nakış edasıyla işlenmiş tamlamaları görmek mümkündür. Atâ'î'nin ustalığını gösterdiği bölümler desek yanlış söylemiş olmayız. Tamlamaları da kendi aralarında gruplandırmak mümkündür. İkili, üçlü ve dörtlü tamlamaların bulunduğu kısımlar baştan sona secili bir şekildedir. Hatta öyle ki bir sonraki tamlamada kelimenin ism-i fail mi yoksa ism-i mef'ul mü geleceği önceki tamlamadan kendisini hissettirir. Daha çok kişilerin özelliklerinin anlatımında kullanılan kısa tamlamalara örnekler:

- Mevlānā-yı **mütercim**, 'ilm ü me'ārifle **mu'allim**, 'ulūm-ı edebiyeye şedīdü'l-**intisāb** 'ilm u me'ānī ve kelāmdan fā'iz-i vāye-i **nişāb**, cāmi'-i mecāmi'-i **kemāl**, bāliḡ-i mebāliḡ-i **ricāl** idi (Metin: 235).
- Mevlānā-yı **merḳūm**, deryā-yı fasīḥü'l-ercā-yı **ulūm**, 'ālim ü 'āmil, kāmīl ü şāmil, vecīh u **vakūr**, ḳānī' u **şabūr**, kerīm u **cevād**, ḥalīm u şāfi **fu'ād**, mevālī-i maḥabbet-i **şadıḳa**, mürā'ī-i ḥuḳūḳ-ı **sābıḳa**, dilbend-i 'amel-i **şaliḥ** sa'adetmend ü **müfliḥ** idi (Metin: 238).
- Ol şeyḫ-i **kerīm**, vācibü't-**tekrīm**, mazḫar-ı mantūḳ-ı inneke le'alā ḥulīḳin' aẓīm olup baḥreyn-i zāhir u bātından gevher-**efşān**, ma'nā-yı müşkil-güşā vü kāşif-i esrār-ı ehl-i **irfān** idi (Metin: 280).
- Mevlānā-yı **merḳūm**, güldeste-bend-i envā-yı **ulūm**, şems-i āsmān-ı 'ilm ü **kemāl**, şemse-i āsmān-ı faẓl u **efzāl**, ekşer fenerinde emşalle **müşārik**, merd-i

meydān-ı mebhāḥiṣ ü **me'ārik**, ehl-i sükūn u **vākār**, 'iffet ṣi'ār u taḫvā-**diṣār** idi (Metin: 341).

- Mevlānā-yı **merḳūm**, baḥru'l-'**ulūm**, ḥibri'l-ḳurūm, 'imādi'l-ḳalem, zebādi'r-raḳam, ḥarīri't-**taḥrīr**, 'abīri't-**ta' bīr**, ḥātimi'r-rāḥā, ma'ni's-semāḥā, aṣmāi'l-**lisen**, bermeki'l-**minen**, maṣrıḳı'l-**iḥsān**, müşerrefi'l-**lisān**, dūrri'l-manzūm, mürvārīdi'l-menşūr, icbāri'l-ma' lūm, āṣāri'l-me'şūr idi (Metin: 352).
- Mevlānā-yı **merḳūm**, fihrist-i fevā'id-i mantūḳ ve **meḥmūm**, 'āyān-ı 'ulemā-yı Rūm'dan **ma' dūd**, ḥaṣā'il-i kerīmesi gibi fezā'il-i celīlesi nā-**maḥdūd**, vaḳūr ve vecīh-i edīb ü nebīh, 'azīmi'l-'urve vü meḥīb, evzā' u eṭvāri ḥarekāt-ı erbāb-ı ḡurūra ḳarīb idi (Metin: 447).
- Maḥdūm-ı **merḳūm**, naḥl-i meyve-dār-ı 'ulūm, sinn-i şebābda rütbe-i meşāyiḥa **fā'iz**, nevādir-i 'ulūm-ı 'aḳliyye ve fevā'id-i fūnūn-ı naḳliyyeyi **ḥā'iz**, verā' u diyānetde **bī-hemtā**, zūhd ü siyānetde gevher-i **yektā**... (Metin:471).

Kişileri överken kullandığı kısımlardaki tamlamalar yine kısa tamlama şeklindedir::

- fūnūn-ı 'aḳliyyede emşel-i emāsil, āṣār-ı naḳliyyede kāmīl ü şāmīl, enfās-ı şerīfesi müteberrek pīr-i şālīḥ-i mübārek idi (Metin: 241).
- millet-i ḥanefiyenūñ mufī-i müşkil-güşāsı, ḥikmet-i 'ilmiyye ve 'ameliyyenūñ 'allāme-i bī-pervāsı, zekā-yı müfriṭ ve niḳā-yı ḳariḥa ile ma' rūf, diḳḳat-i enzār ve selāmet-i efkār ile mevşūf idi (Metin: 251).
- 'ilm-i tefsīr ü ḥadīşde māḥir, maḳūlātda manend-i 'aḳl-ı 'āşir, nazīri nādīr, fenn-i kelāmda ṭavr-ı taḥḳīḳ, mantıḳ-ı lisāni'l-ḥāl olan... (Metin: 273).
- ... bostān-ı reyāḥiñ 'ulūm-i ḳabā-yı i' tībārī elvān-ı me'ārifle mu' allem, şabā-yı iştihārī ezhār-ı leṭā'if ile müşḳīn-dem idi. Rezānet-i re'y ile ma' rūf, şalābet u diyānetle mevşūf, umūr-ı nāfi' aya müşteḡil merd-i kāmīl idi (Metin: 384).
- ...cemāl-i kemālūñ 'āşīḳ-ı şeydāsı vādī-i ṣi'r ü inşānuñ merd-i bī-pervāsı...(Metin: 435).

Biyografilerin çoğunlukla sonunda verilen bilgilerde aynı zamanda üçlü ve dörtlü tamlamalar da kullanılmıştır. Üçlü tamlamaların verildiği örnekler:

- Şeyḥ-i mütercim, **ḳudve-i meşāyiḥ-i 'Acem**, **Naḳşibend-i perend-i 'irfān**, ṭarḥ-endāz-ı tāze resm-i 'āşīḳān, rāḥ-ı ḥaḳda sır u şābit-ḳadem, **pīr-i 'azīz-i mübārek dem** idi (Metin: 280).

- ...iden erbāb-ı fesād ve rişte-i tesbīhi **hem-ser-i tār-ı zünnār** olan ‘**abā-pūşān-ı ırġād** bā-ħuşuş serdefter-i merde tarīkatçı ‘Alī Dede erbāb-ı ħacāta şalā ve **āstān-ı ħazret-i ‘azīzi, mercī’-i ehl-i dūnyā** eyleyüp itmām-ı meşālih-i fuķarāyı rüy-ı pūş? ve nüzūr ve **şadaķāt-ı levş-i i’ rāz** ile ...(Metin: 300).
- ...nazarı dīde-düz ‘**ālem-i iṭlāk-ı ġarīķ-i efķār** ve **ġuṭa-ħor-ı baħr-i istiġrāk** idi (Metin:301).
- **taħşil-i ru’us-ı mesā’il-i fūnūn** ve iķtiṭāf-ı şükūfezār-ı mefrūz u mesnūn idüp... (Metin:309).
- **Naħl-i ser-sebz-i vücūdı** ħāk-ı pāk-ı Niksār’dan bedīdār, **ebyar-ı feyz-i ħūdādād** ve terbiyyet-i üstādla şimār ġün-a-ġün fezā’ilden ġirān-bār olup... (Metin: 360).
- ...şāhān-ı rub’-i meskūn ve **mülūk-i fermān-fermā-yı sevālif-i ķurūn**, ġirdāb-ı arzū-yı maħālinde ġarīķdür (Metin: 447).

Bunlarla beraber Arapça ve Farsça kelime kullanımı çoktur. Özellikle tamlamalarda, cümle başı bağlaçlarda sıklıkla yabancı kelimeler tercih edilmiştir:

- *El ān* idrārātı cārī ve çeşme-i ħayrātı ġubār-ı naķişadan ‘ārīdür (Metin: 257).
- ...‘ulemā-yı ‘Arab-ı terbiyyetleri ile perverde olup ‘ilm-i tefsīr u ħadīse *kemā yenbegī* iştiġāl ve fenn-i tecvīd u ķirā’atda taħşil-i kemāl itdükten şoñra... (Metin: 281).
- ... *ba’de’l-‘azl* kırķ aķçe vazīfe ta’yin olındı. (Metin: 285).
- *Min ba’d kabūl* olunmaķ yokdur, cidden ķatli vācib olur (Metin: 305).
- *Fi’l-ħaķīķa* peder-i ‘azm-ı ‘ālem-i beķā idüp bir kaç aydan şoñra fitne-i ķatle mübtelā oldı (Metin: 308).
- *Bi’l-āħire* şāh-ı ġümrah-ı Hüdhüd-i tācdār gibi... (Metin: 311).
- *Ķable* ħuşūli’l-merām ħırmān ümīdi berbād olup... (Metin: 386).
- ... mate *fī sene* 984 Es-Seyyid Mirza maħdūm mate *fī sene* 993 Es-Seyyid Yahya Efendi mate *fī sene* 995 Es-Seyyid ‘Abdulķādir Efendi mate *fī sene* 1008...(Metin: 459).

Kimi zaman Arapça metinler, anlatılan şahsın tanıtımını kuvvetlendirmek için kesintisiz olarak verilmiştir:

- (Min Risāletihî'l-Kalemiyye) Medbā' āhū fi'l-'ulūmi ve kıdhe? kad ruşberu hıbrun māhirun izā ra'eyte āşārahū teķūlu mā ahsene zāke'l-hıbru qadirun 'alā taħriri'l-'ulūmi ve tencizihî yetekellemu ve yezeru 'ale'l-kāfuri 'abiri efyā? hüsñü ta'yiri izā eşkele rafe'a'l-eşkāle ve izā kaydan talāka'l-'uķūli mine'l-'uķķāli tūran yeclisu fi'd-desti mişlü'l-kirāmi'ş-şaydi ve tavran yebitū 'alā kehfi'l-mücerreti bāsıtan zirā 'ayhi bi'l-vaşidi kâne yetenezzeħū fi merābe'i't-ṭarbi ve yetebaħteru fi melābisi'l-kaşabi izā şette dārahū feneşetu 'anhū mezāruhū fehüve yebki ke'l-gamāmeti ve yenuħū ke'l-ħamāmeti yezkürü lidātihî ve etrābihî ve yeħinu ilā evveli 'arzin müsinnin celdeħü turābehū 'alā minberi'l-enāmili ħaṭıbu maşkı'i elfü terāhū tāreten fi'd-devāti ve uħrā 'ale'l-işbe'i yuķaddimu fi ħıdmeti'n-nāsî ve izā ķulte lehū ecrin yeķūlu 'ale'r-ra'si yete'işu bikesbi yeminihî ve yeķatātü min 'arķı cebinihî lafazü bi ismihî faşıħan ve hüve muħarrafun erādü en yeşħafuhū felem tüşħaf mizābi 'ayni'l-hikmeti 'anhü nābi'i miķyāsi bimışra'l-'ilmi 'aleyhi eşābi'a aħrase velākinne lisānehū ķāriye yetekellemu ba'dehu mā ķate'a ra'sehü ve hāzā ħikmetü'l-bārî medāhun lākinnehü lā yufāriķu'l-hecā yesturü turrate şubħin taħte ez bāli'd-düca (Metin: 441)

Bunların dışında metin içinde çok fazla Arapça Farsça şiirlere yer verilmiştir. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik*'in 46-190. sayfalar arası incelenen kısmında şiir parçaları verilmiş, örneklendirme yapılmamışsa en azından kişiye ait bir tarih mısraı ya da beyti yazılmıştır. Kişiye ait şiir örnekleri aşağıdaki gibidir:

- Velehü

Ķālū eleħibü [nārü'l]-hevā min eyne cā'e ilā
İşsāki ħattā ra'eyne'l-ķalbe vehācā

- Velehü

Enfiķ fe innellāhe kāfilun 'abdeħü
Fe'r-rızķu fi'l-yevmi'l-cedidi cedidün

- Velehü

Tevekkel ale'r-raħmāni fi külli ħācetin
Türidü feinnallāhe ekremü kāfilin

- Farsî Velehū

Be-şerhā-yi ferāvan ki tīġ-i hicrān kerd

Be-hālet est ten-i men ki şerh netevān kerd

- Velehū

Goftem suhenī gūy merā goft merā dehen nist

İbrām nekerdem çe konem cāy-i suhen nist (Metin: 444).

Şiirler sadece bahsi geçen kişi hakkında bilgi vermek için yazımlamamıştır. Ayrıca anlatılan hikâyelerde metnin anlatımına ahenk katmak için kullanılmıştır:

- ...naql olunur ki hīn-i katilde aḥbābından zī ‘avāmda bir şahış bāhirū’n-naḳş ki Baltacılar zümresinden olmaḳ üzre mesmū‘dur. Maḳteline ḥāzır olup Ḥamza’nuñ düşdigin gördükde ḥançer-i tiz ile gerdenūñ ḥūn-efşān ve şeyḫi yolına kendin şıgırlar gibi ḳurbān itmiş idi. **Beyt:**

Öyle ḳurbāna yaramaz ḥayvān

Eyledi şeyḫe kendine ḳurbān (Metin: 277)

- ‘Acāyib-i ittifākiyyedendür ki cecdi maḥallesinde ḥarīḳ vāḳi‘ olup mescidi mināresinūñ külāhı yandukda merḥūm taḫayyur idüp fi’l-vāḳi‘ ol hafta vefāt ider. Güyā ol minār cevr-i devr-i ġaddārdan başına ateş yaḳup şikāyet u zebān zebāne ile mażmūnı beytini ḥikāyet eyledi. *Li muḥarriri’l-faḳīr*

Yaḳsam ‘ācemi başuma ateş mişāl şem‘

Ser-tācuma Efendüm’e ḳaşd itdi rüzgār (Metin: 372)

İncelenen kısımda on dört tezyilin bulunmasıyla beraber şahıs hakkında bilgilere ‘Mervidür ki’ ifadesiyle eklemeler yapılmıştır:

- **Mervidür ki** ol ‘aşrda naḳībū’l-eşraf olan Meḥemmed Mim Efendi’yi hużūr-ı şehriyarīde medh u ta‘rif idüp...(Metin: 279).
- **Mervidür ki** ‘allāme-i Rūm Ebu’s-Su‘ūd Efendi merḥūm kemāl-i tevḳīr ile mu‘āmele...(Metin: 303).

Müellifin tercih ettiği estetik unsurlardan seci, aliterasyon, iştikak, tezat, tenasüp gibi sanatlara dair örnekler, bu metinde bulunmaktadır. Birçok edebî sanatı görme şansımızın olduğu bu nesirde sıklıkla tenasüp ve benzetmelerin yapıldığını söylemek

mümkündür. İnceleme bölümümüzde öncelikle tenasüp sanatına uygun örneklerden söz edilecektir:

- ...ile zāviye-i ‘ināyetlerinden mutaşaddī-i taşfiye-i zāhir u bāṭın olmağla bendergāh-ı fażl u ma‘ārifte te‘āṭī-i nevādir-i **yaḳūt**-ı revāc ve miyān-ı **şayrefiyan**-ı ‘ilm u kemāle **gevher**-i şehvārimuz iyyā-yı ‘ilmiyye-i dūrretü’t-tāc-ı ibtihāc kıılup... (Metin: 240).
- Eş-Şeyḫ Muşlıḫi’d-dīn ḳā’ide-i ‘ālī ‘Oşmān üzre **lāle-i nu‘mān** gibi külāh-ı **sürḫle** devşirme olan ḡilmān-ı ḫāşşadan olup ba‘dehu yeñiçeri zümresine mülḫaḳ ve altūn üsküfle **nergis** gibi pür-revnaḳ... (Metin: 291).
- **şāhbāz**-ı himmetleri ol muḫaḳḳar-ı şikāra dest-bāz olmaḳdan abā ve **şehbāl**-i ‘azīmetle pervāz-ı evc-i istiḡnā eyleyüp (Metin: 474).

Tenasüp sanatının dışında benzetme sanatına da rastlamak mümkündür. Hayvan benzetmeleri dikkat çekicidir:

- **neheng**-i deryā-yı şecā‘at, **peleng**-i şahrā-yı şalābet Ḥayre’d-dīn Paşa’ya mu‘allim... (Metin: 250).
- ve **mār**-ı Dahḫak ‘illet-i fā‘iliyyesi olan ‘uzv-ı **sūsmār**-ı hey’et ki sūraḫdan sūraḫa āvare ve ḳıvām-ı bedeni zehr-āb-ı ef‘ī-i nefis-i emmāredür. Ol ḫaşebenüñ sūrāḫ-ı şāhına girmiş... (Metin:291).
- ...mişāl-i **murḡ**-ı İşḫaḳ...(Metin: 371).

Sözcükleri bir mücevher ustası gibi ardı ardına dizen Atâ’î, ölüm gibi bir olayı dahi güzel kelimelerle, seçilmiş ifadelerle anlatmıştır:

- ...kitāb-ı ‘ömri encām ve ‘ıḳdü’l-cevāhir-i eyyāmı ḫalḫal-i ḫitām buldı (Metin: 239).
- ...şehādet-i bi’l-ḫayr ile tekrīm idüp vādī-i ḫamūşāne-i rū-berāh ve du‘ā vü şenā ile vāşıl-ı ḳarargāh olmuş idi (Metin:241).
- eşnā-yı rāhda ḫāramīler elinde şehīd ve şahrā-yı vücūddan nā-bedīd olup gūsiste-i ṭār-ı ḫabl-i verīd olmuş idi (Metin: 248).
- Toḳuz yüz yetmiş toḳuz Şafer’inde ‘ālem-i ‘uḳbāya rıḫlet ve meclis-i vücūddan def‘-i şıḳlet eyledi (Metin: 418).
- ...müddet-i ‘ömri āḫir ḫarem-i kerem-i fā’izi’l-iḫsāna misāfir oldu (Metin:446).

- ... yevm-i erbā' da marāz-ı fā'ından irtiḥāl ve riyāz-ı rızvāna intikāl eyleyüp... (Metin: 471).
- ... sinn-i şerīfleri seksen yediye dāḥil olduğda mihmān-ı ecel 'ācil olup dā' i mihmān-ḥāne-i cināna lebbeyk-i zenān ve riyāz-ı keşiri'l-ḥiyāz-ı rızvāna ḥıramān oldılar (Metin: 476).

Metin sonralarında genellikle dua ile bittiği görülmektedir. Fakat metin sonu dışında metin içinde de dua kısımları bulunmaktadır:

- *Ne'ūzubillāhi mine's-sehvi ve'z-züleli ve'l-ḥayṭı ve'l-ḥaleli* (Yanılmaktan, zilletten, rastgelelikten, boşa gitmekten, bozulmadan Allah'a sığınırız.) bu haber daḥı naql-i şaḥiḥ ile muḥarrerdür ki şuleḥā-yı şehir-i Manastır'dan Muştāfā Çelebi nām kimseye Mekke-i Mükerrreme'ye gidüp Ḥarem-i Şerīf'de şāḥibü't-tercemeyi görüp mirāren ṭavāf üzere görür (Metin: 291).
- Lakin *ne'ūzü billāhi mine'l-ḥavrī ba'de'l kevrī* (İşlerin iyiliğinden sonra bozguna uğramasından Allah'a sığınırız.) vādī-i zalāle düşüp fişḳ u fücūra mübtelā ve bādiye-i bāde necm-i reh-nümünü olup sālīk-i hāviye-i huy olmuş idi (Metin: 307).

Atā'î'nin Kurân ve hadîs ilmine vakıf olduğunu görmekteyiz. Telmih sanatına atıfta bulunduğu örneklerden bir kaçı aşağıda verilmiştir:

- Bir def'a daḥı Rüstem Paşa resm-i sitemi ifşā itdükde müteveccih-i Cenāb-ı Rabbü'l-erbāb olup dest-yārī-i *lā tey'esū min ravḥillāh* (Yusuf Suresi 12/87) ile kar'-ı bāb ve kaṭ'-ı peyvend-i esbāb itmek üzere iken...(Metin: 244).
- ... tefsīr-i āyet-i 'aynāni *tecrīyān* meşhūd-ı naẓar-ı a'yān olmuş idi (Rahman Suresi 55/50) (Metin: 246).
- ...*yā eyyetühe'n-nefsü'l-mutma'inneḥ irci'ī ilā rabbiki rāziyeten merziyyeh* ḥiṭāb-ı müsteṭābını gūş-i cānla istimā' (Fecr Suresi 89/27-30) (Metin: 289).
- *El yevme tüczā külle nefsin bimā kesebet lā zulmel yevme innallāhe seri'u'l ḥişāb* mervīdür ki...(Mümin Suresi 40/17) (Metin: 300-301).

2.2. Muhteva

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik'in 46-190. sayfalar arası incelenen kısmında yüz kırk bir şahsa yer verilmiştir. Verilen bilgilerde genellikle benzer bir sıralama uygulanmış, hemen hepsinde ufak farklılıklar dışında aynı sıra takip edilmiştir. Öncelikle bilgisi verilen şahsın nereli olduğu, kimin çocuğu olduğu, kimlerden ders aldığı, kaç akçe ile hangi medresede görev yaptığı ve varsa ilmî çalışmalarına yer verilmiştir. Bunların dışında yaptırdığı imarethanelerden bahsedilmiştir. Edebî olarak yazdığı eserlerden söz edilmiş ve şiirlerinden örnekler sunulmuştur.

Bunların dışında tarihi olaylara yer verilmiştir. Metnin bir bölümünde (bk.: Tez metni ss. 92-94) gazveler sırasıyla anlatılmıştır:

Ġazve-i Ulâ Sefer-i Belġrad toġuz yŷz yigirmi yedi Cemâdiye'l-âhire'sinŷn on birinci gŷni...

Ġazve-i Şâniye Rodos seferidŷr. Toġuz yŷz yigirmi sekiz Receb'inŷn yigirmi ikinci gŷni...[...]

Ġazve-i Râbi'a 'Aşera Sigetvâr Seferidŷr. Toġuz yŷz yetmiş ŷç Şevvâl'inŷn toġuzuncu gŷni...

Tarihi olaylar ve tarihi şahsiyetler hakkında kronolojik sıralamalar yapılmıştır:

Kuzât-ı 'Asâkir-i Anaġolı Mîrîm Çelebi '*azl fî sene 927.*' Abdu'l-vâsi' Efendi '*azl fî sene 929.* Muhyi'd-dîn Efendi '*naġl fî sene 929.* Kadri Çelebi '*azl fî sene 929.*...

2.2.1. MESLEKLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.1.1. Müderrisler

Devrin mektep ve medreselerinde eğitim ve öğrenimini tamamlayıp, icazet (diploma) aldıktan sonra, medreselerde ve camiilerde din ve fen ilimlerini ders vererek öğretenlere müderris adı verilmiş; makamlarına da müderrislik denilmiştir. Daha çok onuncu yüzyıldan sonra yaygınlaşmıştır. Mâverâünnehir ve Bağdat başta olmak üzere bütün İslâm âlemine yayılan medreselerde, muhtaç talebenin geçimi sağlanmış

ve hocalara ücret verilmiştir. Büyük Selçuklulardan sonra medreselerin kurulması Türkiye Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti'nde de artarak devam etmiştir.

Osmanlı'da, medreseyi bitirenler için ilmiye sınıfı dâhilinde iki meslek vardır. Bir kimse ya kadılık mesleğini seçer ya müderrislik için mülâzemet'e başlar. Kadılık mesleğini seçen, en küçük kaza merkezlerinden birinde görev alırken, müderrislik yoluna giren de en düşük gündelikli medreseye tayin olunur. Tabii ki, kadılığın 'naiplik' devresi olduğu gibi, müderrisliğin de 'mülâzemet' dönemi vardı. Her iki dalda da ilmiye mensupları gayret ve başarılarına göre yükselerek daha üst payeler elde ederler.

Müderrisler, okuttukları derslerden herhangi bir konu üzerinde öğrencilerine münazara yaptırırlar, sonunda iki taraf arasında hakem olup, görüşlerini söylerlerdi. Danışmendler arasından ve en liyakatli olanlardan seçilen yardımcılara 'Muîd' denirdi. Muîdler hem müderrisin derslerini tekrarlar, hem de danışmendlerin disipliniyle meşgul olurlardı. Sahn-ı Seman muîdleri ayrıca Tetimme medreselerinde ders verirlerdi. Osmanlı medreselerindeki görevli müderrisler, aldıkları son akçe üzerinden emekliye ayrılırlardı (İpşirli, 2006: 469). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan müderris olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Seyrek Muhyiddîn, Karasili Hasan Efendi, Muallimzâde Efendi, El-Mevlâ Muhyiddîn (Darib), Merhaba Efendi, Malûl Emîr Efendi, El-Mevlâ Sadi bin Mahmud, El-Mevlâ Mehmed, Hâce Bahâeddîn, Denizlili Muslihiddîn Efendi, Şeyh Ahmed Merkezî, Yakûb Efendi, İbrahim Kayserî, Alâeddîn Uşşâkî, Şeyh Ahmed Sarûhânî, El Hâc Karamanî Sarûhânî, Kâsım-ı Lârendî, Ümmî Sinan, Muhyiddîn Karahisârî, Kasım Efendi, Mollâ Câmî, Abdüllatîf Efendi, Muhyiddîn El-Fenârî, Kara Bâlî, Tâceddîn Efendi, Eş-Şeyh Mehmed Çelebi, Abdülkerimzâde Efendi, Eş-Şeyh Muslihiddîn, Kâdîzâde Efendi, Mollâ Ali El-Arabî, Kâdî Zekeriyâ, Hâfız-ı Acem, Molla Karabâğı, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemâleddîn El-Merzîfonî, Arap Çelebi, Mehmed Çelebi, Nişâncızâde Ahmed Efendi, Arabzâde Abdûlbâki Efendi, Merkez Efendi, Çivizâde Efendi, Hayreddîn

Efendi, Molla Süleymân Rûmî, Hâmid Efendi, Bağdâdîzâde Hasan Çelebi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El-Manâvî, Müeyyedzâde Abdülvehhâb Çelebi, El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim, Kemâl Çelebi, Küçük Şems, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, Kara Çelebi, Hasan Beg Efendi, Emir Hasan Bursevî, Kâmî Efendi, Nâzırzâde, Mâlûlzâde Efendi, Aklık Sinân Efendi, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, Hâcezâde Kurd Çelebi, Elzezâde, El-Mevlâ Muhyiddîni'l-Esved, El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, Abdülgânî Efendi, Bursevî Şeyhi Çelebi, Muallimzâde, El-Mevlâ Lütfullâh, Mehmed Paşazâde, Kara Abdurrahman, Süflî Hâmid Efendi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, Müeyyedzâde Abdülvehhâb Çelebi, Karamânî Ahmed Çelebi, Cafer Efendi, Dülgerzâde Efendi, Hâverî Çelebi, El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan, Sadi Efendi, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, Azmi Efendi, Dâvudzâde Karamânî Mehmed Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, Manav Seydî, Kara Cafer, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, Emir Hasan Çelebi, El-Mevlâ Mustafa, Abdülkerimzâde Abdullah Efendi, Arabzâde Abdülbâki Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, El-Mevlâ Abdülfettâh bin Eş-Şeyh Nasruddîn, Lütfî Begzâde, Mustafa Efendi, Sinân Efendizâde Mehmed Çelebi, Taşköprüzâde, Fudayl Efendi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, Abdülcebbâr Acemî, Cafer Efendi, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, Zeyrekzâde Rükneddîn Çelebi, Şücâ Efendi, Celâlzâde Sâlih Efendi, Abdurrahman Efendi, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, Hâcî Efendi, Kara Sadi, İvaz Efendi, Kaba Lütfî, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, Karamânî Ahmed Çelebi, İshâk Efendi, Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi, İsrâfilzâde Mevlânâ Fahreddîn, El-Mevlâ Musa Ceh, Fazıl Efendi, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, Uzun Yahşî, Ahmed Bâlkâf, Kınâlızâde Ali Efendi, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Karamânîzâde Ahmed Çelebi, Ferrûh Efendi, Ali Paşa, Şah Çelebi, Kınâlızâde Ali Çelebi, Bağdâdîzâde Hasan Çelebi, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî, Hâcezâde Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Abdüllatîf, Bağdâdîzâde Ahmed Çelebi, Kaba Bostân, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, Dursun Efendi, İbâd Çelebi, El-Mevlâ Mahmud Beg, Küçük Nureddîn Efendi, Sarı Kürz Efendi, El-Mevlâ Yahya bin Ömer, Emir Hasan Çelebi, Arabzâde, Kadızâde Efendi, İsrâfilzâde Hayreddîn Efendi, El-Mevlâ Nüreddîn, Abdülfettâh Çelebi, Kutbî-i Acemî, Bahâüddînzâde, Arap İbrâhim, El-Mevlâ Pîr Ahmed

Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî, Hüseyin Çelebi, Kara Sâlih Efendi, Deli Ali, Ayâs Efendi, Niksârî Mustafa Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm, Kara Kâsım, Seydî Alizâde, El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmühsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, Samsûnîzâde Hâcî Efendi, Rus Mustafa Efendi, Ekmel Efendi, Vankulî, İmâmzâde Efendi, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî, Atâullah Efendi, Serçe Alaeddîn Efendi, El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed, Sinân Çelebi, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed, Kâtib Mahmud, Sinân Efendizâde Hüseyin Efendi, Sinân Efendizâde Ali Efendi, Lebsîzâde Efendi, Surûrî Çelebi, Saçlı Emîr Efendi, Evli Emîr Gisûdâr, Burûsevî Emîr Hasan Çelebi, Mîrim Kösesi, Mehmed Efendi, Muhaşşî Sinân Efendi, Atâullah Efendi, Karamânîzâde Mehmed Efendi, El-Mevlâ Ali, Kurd Çelebi, Şah Efendi, Hâcî Hasanzâde Efendi, Kirmânîzâde Ahmed Çelebi, Şeyhî Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, El-Mevlâ Mehmed Emîn, Ahmed Çelebi (Mazlûm Melik), Abdullah Çelebi (Burusevi Emîr Hasan birâderi), Manav Ali, Ebu's-Suûdzâde Ahmed Çelebi, Malûlzâde Mustafa Çelebi, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, Hâcî Hasanzâde Dâbe Çelebi, Mortolos Efendi, Papas Ali, Emîr Hasan Niksârî, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsni El-Hüseynî, Baba Acem, Bağdâdîzâde Hasan Çelebi, El-Mevlâ Sinân, Mevlânâ İşreti, Nasûh Efendi, Kürz Seydîzâde, Muîdzâde Efendi, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, Hâfız-ı Acem, Bozanzâde, Kovacı Sadi, Abdülkerimzâde Efendi, Celâlîzâde Sâlih Efendi, Ahîzâde Efendi, Mahmud Efendi, Ahizâde Mehmed Efendi, Dede Efendi, Ali Denî, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf, Acem Yahyâ, Arap İbrâhîm, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, Abdülgânî Efendi, Kasâbzâde Abdülkerim Efendi, Kâtib Mahmud, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi, Ebu's-Suûd El-İmâdî, Aşçîzâde Hasan Çelebi, Kiriccîzâde, Bitlice Mustafa Çelebi, El-Mevlâ Kâsım, Bostânîzâde Mustafa Efendi, El-Mevlâ Hayreddîn Halil, El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî, Mollâ İdrîs, Arab Çelebi, Şukkazâde Abdurrahman Çelebi, Molla Lârî.

2.2.1.2. Kadılar

Hukukî uyuşmazlıkları ve davaları karara bağlamak üzere devletçe tayin edilen görevli, hâkime kadı denilir. Fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen

çekişme ve davaları şerî hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi de kadı denildiğini söylenmektedir. *Mecelle*'de ise kadı yerine hâkim kelimesinin kullanıldığı görülmüştür (Atar, 2001: 66). Kadıların tayininin padişah beratıyla olabileceği belirtilmiş, görevleri ve tarihî gelişimi hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan kadı olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Kara Dâvûd Efendi, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah, Mustafa Efendi, Eş-Şeyh Ali, Sarı Hâce Mehmed Efendi, Bâlî Efendi, Kâdî Zekeriyâ, Kemâl Çelebi, Karasili Hasan Efendi, Sadi Efendi, Mollâ Mehmed, Kâdîzâde Efendi, Paşazâde Mehmed Efendi, Kâdîzâde Ahmed Efendi, Taşköprüzâde Efendi, Saçlı Emîr Efendi, Beyhûdezâde Mahmud Efendi, El-Mevlâ Nîmetullah, Fazıl Efendi, Pervîz Efendi, Hasan Beg Efendi, Kâdî Celâl, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, Yamalı Abdi, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Mehmed, Kadri Efendi, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, Mehmed bin Hasan Samsûnî, Nevîzâde Atâ'î, Nâzîrîzâde Ramazân Efendi, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, Tâceddîn Efendi, Bezenzâde, El-Mevlâ Bâlî, El-Mevlâ Cafer, Kara Çelebi, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Ali Efendi, Kâdî İyâz, Kara Ahmedzâde Arab İbrâhim, El-Mevlâ Abdüllatîf, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, Bağdâdîzâde Ahmed Çelebi, El-Mevlâ Ali, Nasûh Efendi, Ahîzâde Mehmed Efendi, Mazhar Efendi, Muallimzâde Efendi, Ebu's-Suûdzâde Mehmed, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Sadi Efendi, Ali Denî, El-Mevlâ Nûreddîn, Karasili Hasan Efendi, Kâmî Efendi, Evli Emîr Gisûdâr, Emrullah Efendi, El-Mevlâ Tâceddîn, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, Vizeli Abdülkerim, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsînî El-Hüseynî, İmâmzâde, El-Mevlâ Sinân, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz, El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, Bedreddîn Gulâm, Abdulhayy Çelebi, Mehmed Şâh-ı Fenârî.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan ayrıca hâkim adıyla verilen isimler de şu şekildedir:

Dülgerzâde, El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm, Pervîz Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim, Muallimzâde, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Aşçızâde Hasan Çelebi, Ebu's-Suûd El-Îmâdî.

2.2.1.3. Kazaskerler

Kazaskerlik müessesenin tahminen Anadolul Selçuklularından alınmış olabileceği yönündedir. Temelleri I. Murad döneminde atılmıştır. Kazasker olarak görev yapan ilk kişi Çandarlı Kara Halil'dir. Bir kurum haline gelmesi Fatih Sultan Mehmed döneminde (İpşirli, 2002: 140). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fi Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan kazasker olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Mevlânâ Muhyiddîn El-Fenârî, Kadrî Efendi, Hayreddîn Paşa, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, Ali Paşa, İbrâhim Paşa, Halil Paşa, Malûl Emir Efendi, Muhaşşî Sinân Efendi, El-Mevlâ Cafer, Abdülkerimzâde Efendi, Ali Efendi, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Hâmid Efendi, Perviz Efendi, Ebu's-Suûd El-Îmâdî, Çivizâde Efendi, Abdurrahman Efendi, Mollâ İdrîs, El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî.

Aşağıda adı verilen kadıaskerler de metin içerisinde Sadr-ı Rum ve Sadr-ı Anadolu ifadesiyle zikredilmiştir: Abdülvâsi Efendi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, Bostânzâde Efendi, Kemâl Paşazâde Efendi, Kürz Seydî Efendi, Kadızâde Efendi, Bostân Efendi, Mîrim Kösesi Mehmed Efendi, Şeyhî Efendi, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi, Mollâ Halil.

2.2.1.4. Şehzâde Hâceleri ve Hâceler

Hükümdar çocukları için kullanılan bir terim olan şehzâde, Farsça şâh ile zâde (oğul) kelimelerinden meydana gelir. Hükümdar oğlunu ya da bunların ailesinden gelen erkek çocukları ifade eder. Daha çok Osmanlılarda yaygın olan şehzâde tabirine başka adlarla da olsa bütün İslâm ve Türk devletlerinde rastlanmaktadır (Küçüktaşçı, 2010: 480).

Osmanlılarda şehzâdelerin yetiştirilmesinden sorumlu olan kişiye lala denir. Farsça olan kelime sözlükte kul, köle; efendinin çocuğuna bakmakla yükümlü hizmetkâr anlamına gelir. Zaman içinde ileri gelenlerin, varlıklı kişilerin, yüksek dereceli idarecilerin, bey, han, hükümdar çocuklarının eğitimiyle ilgilenen, onlara yönetim sanatını öğreten, her türlü bakımından ve yetişmesinden sorumlu olan kişiye denir (Baykara, 2003: 70). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan lala, hâce olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Şehzâde hâceleri: Hayreddîn Efendi, Kâdîzâde Efendi, Atâullah Efendi, El-Mevlâ Cafer, Uzun Yahşı, Şems Çelebi, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ İbrâhîm, Sa'deyniddîn Efendi, Koca Kâsım Paşa.

Hâceler: Hâce Bahâeddîn, Abdülhâlık Gücdevânî, El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Muslihiddîn, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, Abdülkerimzâde Efendi, Arabzâde Abdülbâki Efendi, Abdülvâsi Efendi, Sîreli Molla Efendi, Şücâ Efendi, Bostân Efendi, Merhaba Efendi, Sinân Efendi, Mortolos Efendi, Mevlânâ Şah Mehmedi'l-Fenârî, Sadi Çelebi, Çivizâde Efendi, Hâmid Efendi, Sarı Kürz Efendi, Mevlânâ Aliyü'l-Cemâli, Lebsîzâde Pîr Ahmed Çelebi, Nûreddînzâde Efendi, Garîk Arabzâde, İmâmzâde Efendi, Kara Hâce, Evli Emîr Gisûdâr, Sadeddin Efendi, Abdurrahman Karamânî.

2.2.1.5. Vaizler

Camiilerde veya topluca ibadet yapılan yerlerde toplumu dînî konularda aydınlatmak için dini öğütler veren kişiye vaiz denir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan vaiz olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Sinan Çelebi, Eş-Şeyh Alâeddîn, Eş-Şeyh Dede Efendi, Eş-Şeyh Ali bin Sinân.

2.2.1.6. İmamlar

Önder, lider, cemaate namaz kıldıran kişi, devlet başkanı anlamlarına gelir (Küçükaşçı, 2000:178). Ayrıca Müslümanlıkta mezhep kuran kimselere ve Hz.

Muhammed'den sonra onun vekilliği görevini üzerine alan halifelere verilen bir unvandır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan imam olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Ali El-Arabî, İznîkîzâde Mehmed Efendi, Eş-Şeyh Ömer, Eş-Şeyh Ali El-Aclûnî, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil.

2.2.1.7. Müftüler

İllerde din görevlilerini yöneten, belli zamanlarda camiilerde insanları dînî açıdan aydınlatmakla görevli kişilere müftü denir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan müftü olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Sadi Efendi, Muallimzâde Efendi, El-Mevlâ Muhyiddîn, Tâceddîn Efendi, El-Mevlâ Mehmed, Kemâl Paşazâde Efendi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El-Manâvî, El-Mevlâ Muslihiddîn, Abdülkerim Efendi, Hatîb Kâsım oğlu, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Lütfullâh, El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan, Molla Ali Arabî, Kadri Efendi, El-Mevlâ Ali, Deli Ali, El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî, Mehmed Beg, El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân, Mevlânâ Nizâmeddîn Acemî, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, Kâmî Efendi, Ekmel Efendi, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf, Ali Efendi, Kaba Lütîfî, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi-Muallimzâde, Muhyiddîn Efendi, El-Mevlâ Hayreddîn Halil, El-Mevlâ Ebû Fazıl Ed-Defterî.

2.2.1.8. Hakîmler/Hekimler (Etibbâ)

İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimseye hekim denilir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan hekim olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Mehmed, İsa Çelebi, El-Mevlâ Nurullah Et-Tabîb.

2.2.1.9. Kaptan-ı Deryâ

Kapudan kelimesi İtalyanca kökenlidir. Kapudan paşa tabiri ilerleyen zamalarda kapudân-ı deryâ şeklini almış ve 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. Osmanlı

donanmasının ilk kaptan-ı deryasının Sarıca Paşa olduğu tahmin edilmektedir. Kapudan paşaların gelirleri 550 bin ilâ 885 bin akçe arasında değişmiştir (Bostan, 2001: 354). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan kaptan-ı derya olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Hayreddîn Paşa, Lütfî Paşa, Veziriazâm Mehmed Paşa, Piyâle Paşa, Ali Ağa, Sinân Paşa, Kapudân Ali Paşa, Pertev Paşa, Ahmed Ağa (Kemankeş), Kılıç Ali Paşa, Eşher İbrahim Paşa.

2.2.1.10. Defterdârlar

Bu makamın ne zaman kurulduğu hakkında net bir bilgi yoktur. 15. yüzyıl ortalarında kurum olarak çerçevesi netletmiştir. Anadolu ve Rumeli defterdarlığı diye ikiye ayrılmıştır. Yavuz Sultan Selim'in Doğu Anadolu ve Suriye'yi zaptından sonra ülkeye yeni katılan toprakların malî işleriyle uğraşmak için merkezi Halep'te olmak üzere Arap ve Acem Defterdârlığı adıyla yeni bir defterdarlık kurulmuştur.

1837 sonlarında Hazîne-i Âmire ile Darphâne Hazinesi birleştirilince başdefterdarlık lağvedilip yeni müessesenin başına getirilen şahsa Darphâne-i Âmire defterdarı adı verilmiştir. 1841'de defterdarlık müessesesi de yerini Maliye Nezâreti'ne bırakmıştır.

Defterdârın görevi, Fatih Kanunnâmesi'ne göre padişahın malını korumaktır. Defterdârın müsaadesi olmadan hazineden tek bir akçe çıkarılmasına dahi izin verilmemiştir. Maliye ile ilgili hükümler defterdar tarafından yazılmıştır. Defterdârlar Dîvân-ı Hümâyün üyesi olup malî konularla ilgili davalar başdefterdar tarafından görülmüş ve hükümlerin yazılması için gerekli buyruklar yine onun tarafından verilmiştir.

Defterdârların idaresi altındaki kalemler ayrılmış olup bunlar birer kalem şefinin başkanlığında olmak üzere muhasebe, mukataa, mevkufat, vâridat, kıla tezkireciliği ve tezkire-i ahkâm kalemleriydi. Defterdârların teşrifattaki yeri kazaskerlerin altındaydı (Kütükoğlu,1994: 96). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî*

Tekmiletî 'ş-Şakâ'ik adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan defterdar olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Mehmed Beg, Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, Sinân Çelebi, Nakkâş Ali Çelebi, Mahmud El-Hasâlî, El-Mevlâ Mahmud Beg, El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân, El-Mevlâ İbrâhîm, El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî, Koca Kâsım Paşa.

2.2.1.11. Reîsü'l-Küttâb

Osmanlılarda reîsü'l-küttâblık müessesesinin ne zaman ortaya çıktığı konusunda kesinlik yoktur. Bu kurum hakkındaki en eski bilgiler Fatih Sultan Mehmed'in Teşkilât Kanunnâmesi'nde bulunmaktadır. Bazı Osmanlı kaynaklarında verilen bilgiler reîsü'l-küttâblığın en azından Yavuz Sultan Selim zamanında mevcut olduğuna işaret eder.

Başlıca görevleri Dîvân-ı Hümâyun toplantılarında arzuhalleri sesli olarak okumak, telhis kesesini sadrazamın yanına koymak, divandan çıkan, nişancı veya kendisi tarafından müsveddesi hazırlanan fermanların kontrolünü yapmak, timar tahsis belgesi olan tahvil hükmünü hazırlamak, timar ve zeâmetlerin beratlarını yazdırmak, merkezden yapılan tayinleri deftere işlemek ve berat için ruûs tezkiresi adı verilen, defterdeki kaydın sûretini vermektir.

Reîsü'l-küttâba bağlı kalemler şunlardır: Beylik (Divan) Şubesi, Tahvil Şubesi, Ruûs Şubesi ve Âmedî Kalemi'dir. Reîsü'l-küttâbın kendisine bağlı kalemlerle yürüttüğü görevlerinden başka kalem dışında da çeşitli görevleri vardır. Bâbîâli bürokrasisinin genel anlamda idaresi ve Bâbîâli personelinin idaresi görevlerindedir. Kendi kalemlerini ilgilendiren arzları inceleyip kanuna uygun olanlarına sadrazam adına, buyruk ve 'sahh' işareti koymaları önemli yetki ve görevlerindedir (Ahıskalı, 2007: 546-47).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî 'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Reîsü'l-küttâb olarak zikredilen şahsiyet şunlardır: Mehmed Beg, Mustafa Beg.

2.2.1.12. Nişancılar

Osmanlı bürokrasisinde Dîvân-ı Hümâyün üyesi olan üst düzey görevlidir. Sözlükte, bir şeyi belli etmek için üzerine alâmet koymak mânasına gelen Farsça nişân kelimesinden türemiştir. Osmanlı merkez teşkilâtında padişahın tuğrasını çeken, Dîvân-ı Hümâyün üyesi yüksek rütbeli bir memurdur.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde nişancının idaresinde bulunan dar bir kâtip kadrosunun tımar yanında idarî ve mâli işlere ait bürokratik işlemleri de yürüttüğü tahmin edilmektedir. Bütün bürokratik işlemlere nezâret eden nişancının görevlerinin bir kısmını I. Beyazıd devrinden itibaren Dîvân-ı Hümâyün bünyesindeki kâtiplere devretmiştir. Devletin büyümesine bağlı olarak işlerin artması ve çeşitlenmesi sebebiyle XV. yüzyılın başlarında mâli işlemleri yürütmek üzere ayrı bir kurum olarak defterdarlık, tımar sisteminin gelişmesi ve merkeziyetçiliğin artması neticesinde Fatih döneminde de bürokrasinin üçüncü ayağı olan Defterhâne-i Âmire kurulmuştur (Afyoncu, 2007: 156).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan nişancı olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Nişancı Mustafa Beg, Celâlzâde, Kara Nişancı, Feridûn Beg, Malûlzâde Mahmud Çelebi, Hamza Beg.

2.2.1.13. Vezirler

Vezir, İslâm devletlerinde hükümdardan sonra gelen en yetkili yöneticidir. Osmanlı kaynaklarında paşa, sahip, âsaf, vekil, nâzır ve lala gibi kelimeler vezirle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Dîvân-ı Hümâyün'da en üst dereceli vezâreti temsil eden, birinci vezir konumundaki veziriâzama aynı zamanda sadrazam denilmektedir.

İlk defa vezir olduğundan bahsedilen kişi Hacı Paşa'dır. İlk vezirler arasında Alâeddin Ali Paşa, Ahmed bin Mahmud Paşa, Hacı Paşa ve Sinâneddin Yusûf gibi isimler bulunmaktadır. Osmanlı vekâyi-nâmelerindeki kaydın aksine ilk Osmanlı

veziri Sultan Orhan'ın kardeşi değil ulemâ sınıfından gelen bu Alâeddin Paşa'dır. Erken dönem Osmanlı kaynaklarında asker kökenli vezirlerle ulemâ kökenli vezirler arasındaki dâimî rekabete işaret edilmektedir. Bu dönemde Rumeli ve Anadolu beylerbeyiyle askerî sınıftan gelen vezirler Dîvân-ı Hümâyun'da yer almıştır (İnalçık, 2013: 91). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan vezir olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Hâce Salâhaddîn, Rüstem Paşa, İbrâhîm Paşa, Eş-Şeyh Lâyhî, Ferhâd Paşa, İbrâhîm Ağa, Ahmed Paşa, Ayâs Paşa, Kâsım Paşa, Pîrî Mehmed Paşa, Semiz Ali Paşa, İshâk Paşa, Mehmed Paşa, Deli Hüsrev Paşa, Mustafa Paşa, Güzelce Kâsım Paşa, Koca Kâsım Paşa, Süleymân Paşa, Hâcı Mehmed Paşa, Haydar Paşa, Pertev Paşa, Şems Paşa, Ahmed Çelebi Hâdım Dâvud Paşa, Behrâm Paşa, Sâlih Paşa.

2.2.1.14. Hatipler

Camiide vaaz veren veya hutbe okuyan kimselerdir (Parlatır, 2012: 598). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan hatip olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf El-Hatîb, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, Eş-Şeyh Ali, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemâleddîn El-Merzîfonî.

2.2.1.15. Valiler

Bir vilâyetin idaresi ve güvenliğinden en üst düzeyde sorumlu yüksek rütbeli devlet memurudur (Parlatır, 2012: 1778). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan vali olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Semiz Ali Paşa, Mustafa Paşa, Hayri Beg, Ahmed Paşa, Hâdım Süleymân Paşa, Deli Hüsrev Paşa, Kara Mustafa Paşa, El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir Galata, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Kara Dâvud Efendi, El-Mevlâ Tâceddîn, El-Mevlâ İbrâhîm.

2.2.1.16. Şeyhler/Tarikat Şeyhleri

Bir kabile veya grubun lideri, reis, yönetici, devlet adamıdır. Sözlükte yaşlı kimse mânasına gelen şeyh kelimesi çeşitli İslâm devletleri ve toplumlarında saygınlık ifadesi olarak birçok anlamda kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de (Hûd 11/72; Yusûf 12/78; El-Kasas 28/23, El-Mü'min 40/67) geçmekte olup bunların hepsinde sözlük anlamı kullanılmıştır (Öngören, 2010: 50). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şeyhler /Tarikat Şeyhleri olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır:

Şeyh Alâeddîn Halvetî, Şeyh İbrâhim, Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Safiyeddîn, Abdülkâdir Geylânî, Şeyh-i Şâheyn-i Mısrî, Seyyîd Ebu'l-Vefâ Kâdirî, Ebû Bekr Efendi, Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf, Şeyh Sâmî Abdüllatîf El-Mahdûmî El-Câmî, Şeyh Hasan Sûfî, Eş-Şeyh Garseddîn Ahmed, Şeyh Cemâl Efendi, Eş-Şeyh Abdurrahman İbrâhîm, Merkez Efendi, Vîzeli Alâeddîn Efendi, Bünyâmîn Ayâşî, Şeyh Celîl, Şeyh İsmâîl (Noktacı Ali Efendi), Şeyh Kâmil, Seydî Ali Efendi, Seyyîd Velâyet Efendi, Süleymân Efendi.

2.2.1.17. Sadrazamlar

Osmanlılarda devlet idaresinin padişah vekili olarak önde gelen sorumlusu, baş vezirin unvanıdır. Osmanlı devlet teşkilâtında başlangıçtan beri güçlü bir kurum olan sadrazamlık, Türk-İslâm devletlerinde ve özellikle Selçuklularda baş vezirliğin bir devamı olarak ortaya çıkmıştır.

XVI. yüzyıl sonlarına kadar daha çok veziriâzam tabiri kullanılırken sadr (en yukarı, üst) kelimesinin makam ifade eden şekli sadâretten hareketle sadr-ı âlî, sadr-ı azam unvanları da kaynaklarda geçmeye başlamıştır. II. Murad dönemine ait bir gazavatnâmede hem veziriazam hem sadrazam ibarelerine rastlanır. Ancak daha sonraki kaynaklarda genellikle veziriazam tabirinin kullanıldığı görülür (İpşirli, 2008: 414).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan sadrazam olarak zikredilen şahsiyetler

şunlardır: Mehmed Paşa, Rüstem Cemşîm, Kadri Efendi, Çivizâde Efendi, Abdurrahman Efendi, Ahmed Paşa, Ali Paşa, Pertev Paşa.

2.2.1.18. Şeyhülişlâmlar

Osmanlılarda ilmiye teşkilâtının başındaki alime şeyhülişlâm denir. Sözlükte yaşlı kimse, reis ve bilge anlamlarındaki şeyh ile İslâm birleşmesiyle oluşan kelime, önde gelen ulemâ ve sûfilere verilen bir şeref unvanı olarak ortaya çıkmış, daha sonra âlimlerin en kıdemlisi mânasını kazanarak bir unvan halinde kullanılmıştır.

XIV. yüzyıldan itibaren İslâm dünyasında müftü biçimde yer almış, Evliya Çelebi de şehirleri tasvir ederken buralardaki fetva verme yetkisine sahip müftüleri şeyhülişlâm diye anmıştır.

Şeyhülişlâmların yetkileri II. Beyazıd ve Yavuz Sultan Selim devirlerinde güçlendirilmiştir. Öyle ki Zenbilli Ali Efendi'nin Yavuz Sultan Selim'in bazı idarî ve siyasî kararlarını tasvip etmeyerek sert tepki gösterdiği kaynaklarda belirtilmiştir. XVI yüzyılın ortalarında idarî görevleri artan şeyhülişlâmlar yüzyılın sonlarında devletin siyasî kararlarında veziriazamlarla eş bir rol üstlenmişlerdir. XVII yüzyılda devlet teşkilâtı ve saltanat kurumunda meydana gelen değişim ve zaaf, ilmiye mesleğini ve onun başındaki şeyhülişlâmlığı da etkilemiş, Şeyhülişlâm Hocazâde Mehmed Efendi ulemâ hiyerarşisini koruma ve tayinleri elinde tutma mücadelesi vermiştir. Onun bu yetki konusunda vezirlerle olan tartışmaları yaşamıştır (İpşirli, 2010: 94).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şeyhülişlâm olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Ebu's-Suûd El-İmâdî, Zekeriyâ Efendi, Ahmed Nâmikî, Kemâl Paşazâde Efendi, Ali Efendi, Sadi Efendi, Şeyhi Efendi, Aliyü'l-Cemâlî, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Muhyiddîn El-Fenârî, Abdurrahman Efendi, Azmîzâde Hâletî Efendi, Abdülvâsi Efendi, Hacı Hasanzâde Efendi.

2.2.1.19. Emîrû'l-Ümerâ

Emîrû'l-ümerâlık, İslâm devletlerinde başkomutanlık makamına verilen addır (Parlatır, 2012: 400). Hz. Ömer döneminden beri kullanılan bu unvan, Selçuklular ve diğer bazı hânedanlarda büyük ve nüfuzlu emîrler tarafından kullanılmıştır. Vezirlik, hâciblik, valilik gibi bir müessese olarak isimlendirilmesi X. yüzyılı bulmuştur. Osmanlı Devleti'nde beylerbeyine de emîrû'l-ümerâ denmiştir. XIX yüzyıldan itibaren mülkî rütbelerden livalığa karşılık olmak üzere emîrû'l-ümerâlık rütbesi ihdas edilmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar devam etmiştir (Yıldız, 1995: 159).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde(46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan emîrû'l-ümerâ olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Hâdım Dâvud Paşa, Behrâm Paşa, Sâlih Paşa, Ahmed Paşa.

2.2.1.20. Nâkibü'l-Eşrâf

Vekil, bir topluluğun başkanı anlamındaki nakîb kelimesiyle Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyunu ifade eden eşrâf kelimesinden oluşan tamlama, peygamber soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilâtın sorumlusu için kullanılmıştır. Zamanla nikâbet müessesesi ortaya çıkmış, bununla ilgili görevlilere de nakîb, nakîbü'l-eşrâf ve nakîbü'n-nükabâ gibi isimler verilmiştir.

İslâm ülkelerinde görülen nakîbü'l-eşrâflık müessesesinde zamanla bir daralma olmuştur. Fâtımî, Eyyübî, İlhanlı ve Memlüklerde teşkilât sadece Hasan ve Hüseyin soyundan gelenlerle ilgilenmeye başlamış, Anadolu Selçukluları'nda da seyyîd ve şeriflerin kayıtlarının tutularak nesep kargaşasının önlenmesi, gelirlerinin temini ve ticarî faaliyette bulunanlara vergi muafiyeti sağlanması gibi işlerin yürütülmesi amacıyla görevlerine devam etmiştir.

Osmanlılarda bu kurumla ilgili ilk bilgiler Yıldırım Beyazıd dönemine kadar iner. Nakîbü'l-eşrâf unvanını kullanan ilk kişinin Seyyîd Mahmud olduğu verilen bilgiler arasındadır. Seyyîd ve şerifler özel kıyafet giydiği, Osmanlı öncesi dönemde yeşil, siyah ve kırmızı gibi farklı renklerin seçildiği görülmüştür (Buzpınar, 2006: 323).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan nâkibul eşrâf olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Mehmed Mim Efendi, Seyrek Muhyiddîn Efendi, Seyyîd Ali Nattâ, Zeyne'l-Âbidin Efendi, Seyyîd Mahmud Efendi, Es-Seyyîd Mahmud Efendi, Es-Seyyîd Muhterem Efendi, Es-Seyyîd Hasan Efendi, Malûlzâde Efendi, Es-Seyyîd Mirzâ Mahdûm, Es-Seyyîd Yahyâ Efendi, Es-Seyyîd Abdülkâdir Efendi, Es-Seyyîd Yavuz Çelebi, Es-Seyyîd Emîr Ali Efendi, Es-Seyyîd Gubârî Efendi, Es-Seyyîd Allâme Şeyhî Efendi, Ankaralı Emîr Efendi.

2.2.1.21. Beylerbeyi

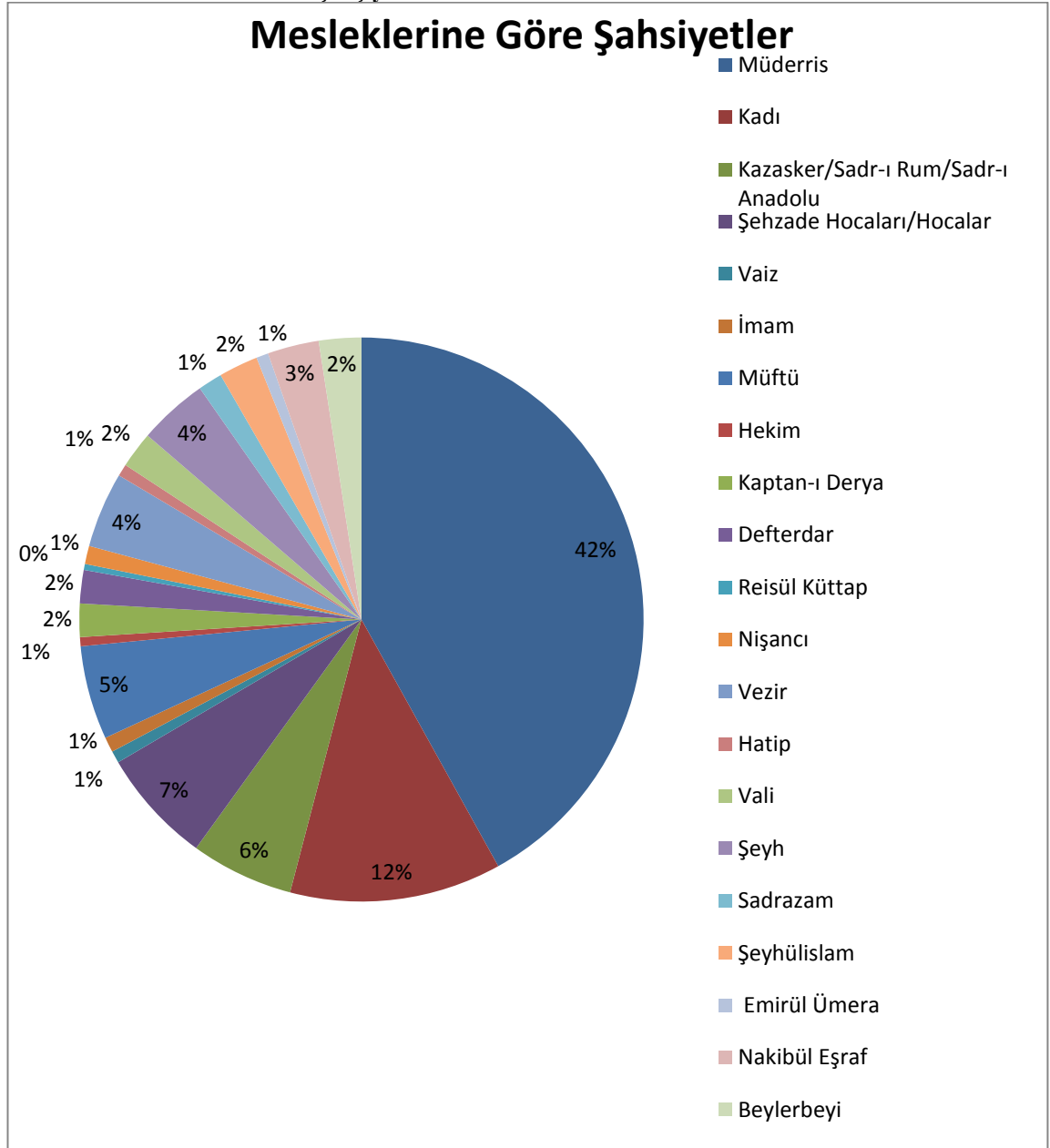
Osmanlı taşra teşkilâtında en büyük idarî birim olan eyaletin askerî ve idarî âmirine beylerbeyi denir. Türk-İslâm devletlerinde çeşitli isimlendirmeler kullanılmıştır: Beylerbeyi, mîr-i mîrân, emîrû'l-ümerâ ve vali gibi.

XV. yüzyılda beylerbeyi bir rütbe ve pâyeye olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yeni fetihler ve ilhak edilen topraklarla Osmanlı ülkesinin genişlemesiyle birlikte bu rütbenin kişi sayısı artırılmıştır.

Osmanlı'da seyfiye sınıfı mensubu olan beylerbeyi, Osmanlı eyaletlerini tanıyan, halkın temayüllerini, örf ve âdetlerini, din ve mezheplerini, hassas oldukları konuları bir dereceye kadar bilen kişiler arasından seçilmiştir. Daha sonra divanda vezir ve vezîr-i âzam olarak hizmet etmesi, devlet için doğru ve isabetli kararlar alınmasında en önemli olmuştur (İpşirli, 1992: 70).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan beylerbeyi olarak zikredilen şahsiyetler şunlardır: Yakûb Paşa, Hâdım Süleymân Paşa, Deli Hüsrev Paşa, Deli Arslan Paşa, Mustafa Paşa, Lütfi Paşa, Ahmed Paşa, Kılıç Ali Paşa, İskender Paşa, Mahmud Paşa, Ali Paşa, Hayreddîn Beg, Kara Mustafa Paşa, Süleymân Paşa.

Tablo.2. 1. Mesleklerine Göre Şahsiyetler

Mesleklerine göre yapılan sınıflandırmada en büyük payı 242 kişi ile müdürrisler alır. Sayının bu denli yüksek olma sebebi eğitim sahasını da içeren bir eseri inceliyor oluşumuzdur. İncelenen bölümde 70 kadı, 20 kazasker, 38 hoca, 4 vaiz, 5 imam, 31

müftü, 3 tabip, 11 kaptan-ı deryâ, 11 defterdâr, 2 reîsü'l-küttâb, 6 nişancı, 25 vezir, 4 hatîb, 12 vali, 23 şeyh, 8 sadrazam, 13 şeyhülislam, 4 emirü'l-ümerâ, 17 nakibü'l-eşrâf ve 14 beylerbeyi görevini yapan kişi olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

2.2.2. İLGİLENDİKLERİ İLİMLERE GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.2.1. Tefsîr İlmi

Kur'an-ı Kerim âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade eden ilmin adıdır. Sözlükte açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek anlamlarına gelir.

Tefsîr; sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensuh, muhkem-müteşâbih gibi Kur'an ilimlerinden; hadis ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur'an'ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim diye tanımlanabilir (Birişik, 2011: 281).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan tefsirle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Ömer, Eş-Şeyh Mahmud, Eş-Şeyh Burhaneddin, Eş-Şeyh Alaeddîn, Eş-Şeyh Dede Efendi, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzîfonî, Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hac Mahmud, Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde, İsmâil Çelebi Oğlan Şeyh, El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî, El-Mevlâ Atâullah Ahmed, El-Mevlâ Ali, Ebu's-Suûd El-İmâdî.

2.2.2.2. Tasavvuf ve Tarîkat İlmi

İslam'ın zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan manevî ve derunî hayat tarzına tasavvuf denir. Tasavvuf yolunu benimseyenlere sûfî, ehl-i tasavvuf veya

mutasavvıf adı verilmiştir. Tasavvufa dair yazılan ilk eserlerde sūfî kelimesinin bir unvan biçiminde ortaya çıkışı ve kökeni üzerinde durulduğu halde tasavvuf kelimesinin nasıl türetildiği hususunda çok farklı görüşler yoktur (Öngören, 2011: 119).

Tarîkat ise; tasavvufta Hakk'a ulaşmak için benimsenen usul, tutulan yola denir. Sözlükte gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve gidiş anlamındaki tarîkat terim olarak Allah'a ulaşmak isteyenlere mahsus âdet, hal ve davranış demektir. Ayrıca Allah'ın farz kıldığı, ruhsata yer olmayan hükümleri ve merasimleri de ifade eder (Öngören, 2011: 95). Tarîkatları üçe ayırabiliriz: 1. Tarîk-i ahyâr: İbadet ve takva yoluna ağırlık veren tarikat. 2. Tarîk-i ebrâr: Nefse çile çektirme yönü özellik kazanan tarikat. 3. Tarîk-i şuttar: Aşk ve vecd ile hedefe ulaşmayı amaçlayan tarikat (Cebecioğlu, 2005: 627). Tüm tarikatların ortak noktası zikirdir. Lisânî, kalbî, cehrî ve hafî vs. çeşitleri olan zikirde önce belli sayıda "Lâilâheillallâh" okunup sonra Allah'ın isimleri tekrarlanır. Zikrin her tarikatta değişik şekilleri vardır (Pala, 2009: 439).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan tasavvuf ve tarikatle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Abdullah, Eş-Şeyh Mahmud, Eş-Şeyh Maksud Dede, Eş-Şeyh Burhaneddîn, Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır, Eş-Şeyh Alaeddîn, Eş-Şeyh Ali bin Sinan, Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî, Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf, Eş-Şeyh Abdülatîf en-Nakşibendî, Eş-Şeyh Mahmud, Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahîm, Eş-Şeyh Enverî, Eş-Şeyh Lâyihî, Eş-Şeyh Sefer Hace, Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde, Eş-Şeyh Gazanfer Dede, İsmâil Çelebi Oğlan Şeyh, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî.

2.2.2.3. Şerh İlmi

İslâm dünyasında bir eserin daha geniş biçimde açıklanması amacıyla yazılmış kitapları ifade eden bir telif türüdür. Sözlükte eti kesmek, bir şeyi genişletip yaymak, sözün kapalı kısımlarını açıklayıp anlaşılır hale getirmek demektir. Literatürde sonuncu mânadan hareketle sözlü veya yazılı olarak bir konuda yapılan açıklamalara

şerh denmiş, böylece ilimler tarihinde şerh bir telif türü şeklinde ortaya çıkmıştır (Şensoy, 2010: 556).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan şerhle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî, El-Mevlâ Nasûh, El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Kemâleddîn, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî, El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgîvî, Ebu's-Suûd El-İmâdî, El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir.

2.2.2.4. Hadis İlmi

Hadis, hadese fiilinden gelir. Yeni, sonradan olan, yeniden meydana gelen manalarına gelir. Konuşmak, bir şeyden bahsetmek, haber vermek anlamlarına da gelir. Terim olarak hadis, Hz. Peygamber (sav)'e ait sözler, fiiller yani hareket ve davranışlar, takrirler ve ona ait sıfatlardır. Diğer bir tabir ile sünnet ile eş anlamlıdır. Bazı âlimler, hadis teriminin kapsamını daha da genişleterek sahâbe ve tâbiîn'in şahsî beyan ve fetvalarını da bu kapsama almışlardır.

Hadisin önemi; bize Kur'an'ı açıklaması ve ibadetlerin yapılış şekillerini açıklamasıdır. İslâm hukukunun Kur'an'dan sonra en önemli ana kaynağıdır. Kur'an-ı Kerim'de olmayan dînî hükümleri ortaya koyar, İslâm modelini oluşturur (Kandemir, 1997: 27).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan hadisle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Ömer, Eş-Şeyh Burhaneddin, Eş-Şeyh Alaeddîn, Eş-Şeyh Dede Efendi, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzîfonî, Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hacc Mahmud, Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde, İsmâil Çelebi Oğlan Şeyh, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî, El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî, El-Mevlâ Ali.

2.2.2.5. Fıkıh İlmi

Sözlükte bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, derinlemesine kavramak mânasına gelen fıkıh kelimesi ilim, fehim gibi yakın anlamlı diğer kavramlara göre daha özel bir anlam taşır. Fakıh de ‘bir konuyu derinden kavrayan, ince anlayış sahibi kimse’ demektir. Kur’an’da, hadiste ve İslâm’ın ilk dönemlerinde fıkıh kelimesinin kullanımı bu sözlük anlamı çerçevesinde kalmış olmakla birlikte, Kur’an ve hadisin İslâm toplumunun iki temel bilgi kaynağı olması sebebiyle kelime genelde Kur’an ve hadis merkezli dinî bilgiyi ve anlayışı ifade eden kavramlardan biri olarak kullanılmış, İslâm toplumunda dinî bilginin gelişip alt ilim dallarının oluşmasına paralel olarak VIII yüzyılın sonlarından itibaren İslâm’ın ferdî ve içtimaî hayata dair amelî hükümlerini bilmeyi ve bu konuyu inceleyen bir ilim dalını ifade eden bir terim halini almaya başlamıştır. Kelimenin terim anlamının netleşmesi ise daha ileriki yüzyıllardadır (Karaman, 1996: 1).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan fıkıhla ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan, El-Mevlâ Ali (Ali Denî), El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf, Ebu’s-Suûd El-İmâdî.

2.2.2.6. Riyaziye İlmi

Osmanlı Türkçesi’nde matematiğe riyaziye denilmiştir. Yunanca’da orta ve öğrenme, öğretme anlamlarına gelen mathemata kelimesinden türetilmiştir. Arapça’ya teâlîm, tekil haliyle de talîm olarak çevrilmiş ve dört bilim dalı “ulûm-i teâlîm” olarak adlandırılmıştır (Râşid, 2003: 127).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan riyaziye ile ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ Nîmetullah, El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Bâlî (Uzun).

2.2.2.7. Kırâat İlmi

Kur'an-ı Kerim'in nasıl okunacağını bildiren ilimdir. Kıraat ilmi, Kur'an-ı Kerim'in yazıldığı gibi okunmasından ve tevâtür yani sağlam ve güvenilir haber hâlinde çeşitli okunuş şekillerinden bahseder. Sözlükte kırâat okumak, tilâvet etmek, telaffuz etme, sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma, tilâvet etme anlamına gelir. Faydası; Kur'an-ı Kerim'in kelimelerini telaffuz hususunda, hataya düşmekten korumak; tahrif ve değiştirilmekten muhafaza etmektir. Tecvid ise harflerin mahreç ve sıfatlarına uymak suretiyle, Kur'an-ı Kerim'i hatasız okumayı öğreten bir ilimdir (Karakılıç, 2013: 19).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan kıraat ve tecvidle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Ömer, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ, Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, Ebu's-Suûd El-Îmâdî, El-Mevlâ Sinaneddîn Yusûf El-Hatîb.

2.2.2.8. Tıbb İlmi

Hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvuru teknik ve bilimsel çalışmaların tümüne tıp denir. Türkçe'de hekim ve hekimlik anlamında kullandığımız tabip ve tıp kelimeleri Arapçadır.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan tıpla ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Yahya bin Ömer, El-Mevlâ Nurullah Et-Tabîb.

2.2.2.9. Sarf-Nahiv-Arap Dili İlmi

Arapça gramerinin kelime yapısıyla ilgili dala sarf denir. Sözlükte çevirmek, döndürmek anlamına gelir. Terim olarak biri amelî, diğeri nazarî olmak üzere iki şekilde kullanılır (Kılıç, 2009: 136).

Arapça gramerinin söz dizimi kuralları ile îrab bölümünü kapsayan ilme nahiv denir. İsimlendirmeye ait çeşitli rivayetler vardır. Eski dilciler nahvi geniş manasıyla gramer karşılığı olarak anlamışlar ve bu manada kullanmışlardır. Osmanlı döneminde XV. yüzyıldan itibaren Cemâleddin El-Aksarâyî, Molla Fenârî, Bedreddin El-Aynî, Ahmed Dinkuz, Musannifek, Ali Kuşçu, Muhyiddîn El-Kâfiyeci, Şemseddin Sivâsî gibi âlimler nahve dair muhtasar medrese kitaplarına şerh ve hâşiyeler yazmıştır (Durmuş, 2006: 300).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan sarf-nahivle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî, El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân.

Arap dili konusunda eserleri belirtilen kişiler de aşağıya verilmiştir: Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzîfonî, Eş-Şeyh Enverî, Eş-Şeyh Ali El-Aclunî, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, Ebu's-Suûd El-İmâdî.

2.2.2.10. Belâgat İlmi

İyi, güzel, tesirli ve pürüzsüz söz söyleme; edebiyat kaideleriyle ilgili ilme belâgat denir. Sözün düzgün kusursuz, yerinde ve adamına göre söylenmesini öğretir.

Belâgat üçe ayrılır:

a- Meânî (manalar) ilmi: Muhtelif cümle şekilleri ve bunların kullanımından bahseder.

b- Beyan ilmi: Maksadı açık ve güzel bir şekilde ifade etme sanatını öğretir. Teşbih, mecaz, istiare ve kinaye gibi sanatlardan bahseder.

c- Bedî ilmi: Sözü ifade ve mana yönünden en güzel şekilde söylemenin yollarını gösterir (Kılıç, 1992: 383).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan belağatla ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî, El-Mevlâ Ali.

2.2.2.11. Usûl İlmi

Usûl; metod, yöntem, kâide, asıllar ve kökler gibi anlamlara gelmektedir. Usûl-i fıkıh ise özel bir ilmin adı olup müçtehidin dinî, amelî hükümleri tafsilî delillerden çıkarabilmesine yarayan kuralların tümünü ifade eder. Türkçe'de buna fıkıh usulü İslâm hukuk metodolojisi de denilmektedir. Fıkıh usulü ilmi Hicrî ikinci asrın sonlarında ortaya çıkmış olup delillerden hüküm çıkarma metodunu delillerin hüccet olma bakımından derece ve durumlarını inceler (Köksal, Dönmez, 2012: 208).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan usulle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, El-Mevlâ Sinân, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf.

2.2.2.12. Ferâiz İlmi

İslâm miras hukukunu, inceleyen ilim dalıdır. İsim olarak farz ve farîza kelimeleri 'takdir ve tayin edilmiş şey, belirlenmiş pay' anlamındadır. Farz ile eş anlamlı olan farîza, İslâm literatüründe mükelleften yapılması kesin ve bağlayıcı bir şekilde istenen dinî görevleri ifade ettiği gibi, evlenme akdi gereği kadına ödenmesi gereken mehir ve mirasçıların terekedeki payları da önceden belirlenmiş olduğu için farîza olarak anılır. Bununla birlikte her dinî görevin literatürde ayrı bir isimle anılması sebebiyle olmalıdır ki ferâiz giderek mirasçıların terekedeki paylarını ifade eden bir terim halini almıştır. Kur'an-ı Kerim'de, ölenin terekesinde mirasçılara ait payların oldukça ayrıntılı bir şekilde belirtilmiş olması, Hz. peygamberin de konuyla ilgili gerek ilâve açıklamaları ve uygulama örnekleri, gerekse mirasın paylaşılmasında bu ölçülerin iyi bilinip öğretilmesini ve korunmasını teşvik eden sözleri, ferâiz

ilminin Resûl-i Ekrem döneminden itibaren doğup gelişmesinin temel sebebini oluşturmuştur (Bardakoğlu, 1995: 363).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan ferâizle ilgilenen şahsiyet ise: El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan.

2.2.2.13. Kelâm İlmî

İslâm dininin ana ilkelerini konu edinen ilimdir. Kelâm ilmi konusu, amacı ve ekolleri dikkate alınarak farklı şekillerde tanımlanabilir. Konusuna göre yapılan tanımların bir kısmı Allah'tan başka nübüvveti, bir kısmı da âhireti tarifin kapsamına almakla yetinmiş, bir kısmı imanın üç temel esasına da yer vermiştir. Buna göre kelâm, Allah'ın zâtından ve sıfatlarından, nübüvvet konularından, başlangıç ve sonuç itibariyle kâinatın hallerinden İslâm kanunu üzere bahseden bir ilimdir (Yavuz, 2002: 196).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan kelamla ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Şücâeddîn Süleyman, El-Mevlâ Bâlî (Uzun), El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec.

2.2.2.14. Hey'et İlmî

İslâm bilim tarihinde astronomi karşılığında kullanılan terime denir. Gökküre bilimi anlamına gelen ilm-i felek terimi İslâm dünyasında aynı zamanda çeşitli anlamlandırmaları vardır. Astronomi anlamında en yaygın kullanılanları ise şunlardır: Felekiyyât, ilm-i nücûm, ilm-i nücûm-i ta'lîmî, sînâat-i nücûm, sînâat-i tencîm, ilm-i hey'et, ilm-i hey'eti'l-âlem (Fehd, 2000: 126).

İlm-i Heyet'in ele aldığı konular şu şekilde sıralanabilir: Feleklerin yapısı, yıldızlar ve sayıları, burçlar, büyüklükleri, aralarındaki uzaklıklar ve hareketleri; astronomi cetvellerinin kullanımı, takvimlerin düzenlenmesi, tarihlerin tespiti; feleklerin dönüşü, burçların doğuşu ve yıldızların hareketinden dünyada olabilecekler hakkında bilgiler çıkarma.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan heyet ilmiyle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Mollâ Mehmed (Hatîbzâde), El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud.

2.2.2.15. Sanat-ı İksir (Kimya)

Kimya, maddenin nitelik ve özelliklerini, yapısını, bileşimindeki değişiklikleri, çeşitli şekillere dönüşmesini, ayrı ayrı maddelerin birbirine etkisini inceleyen ve elde edilen sonuçları yasalarla bağlayan bilim dalıdır. Kimya bilimi tarihsel süreç içinde bakır ve kalayı gümüş ve altına çevirmeye çalışan simya biliminden doğmuştur. Bir diğer anlamı ise iç ferahlatıcı ilaç, şuruptur (Parlatır, 2012: 717).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan iksir sanatı ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, Eş-Şeyh Ali El-Aclunî.

2.2.2.16. Nücûm İlmi

Yıldızların durum ve hareketlerini anlatan ilme denir. Yıldızların hareketlerinden insanlarla ilgili hüküm verme işidir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan nücûm ile ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrahîm bin Abdullah El-Hâmidî, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem.

2.2.2.17. Hendese İlmi

Riyâzî ilimlerin şekil ve cisimler arasındaki ilişkileri inceleyen dalı, geometridir. Halil bin Ahmed'in açıklamasına göre kelimenin aslı Farsça'da 'ölçme' anlamına gelen endâzedir. Araplar, bu ilimle ilk defa IX yüzyılda Öklid'in Elementler'ini tercüme ederken tanışmışlar ve adına Grekler gibi, onlardan aldıkları geometria (yer ölçümü) kelimesini kendi fonetiklerine uydurarak cûmatriyâ demişlerdir. Zamanla bu

isim terkedilmiş ve yerine aynı anlamdaki misâha uygulamalı geometriyi, hendese de kuramsal geometriyi ifade etmek üzere benimsenmiştir (Suveysî, 1998: 196).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan hendese ilmi ile ilgilenen şahsiyetler şunlardır: Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, Eş-Şeyh Abdüllatîf En-Nakşibendî.

2.2.2.18. Mantık İlmi

Düşünme faaliyetinde zihni hatalardan koruyan, doğru düşünmenin kurallarını, ölçülerini ve yöntemlerini gösteren ilim yahut sanattır. Sözlükte 'konuşmak' anlamına gelen Arapça nutk kökünden türetilmiştir (Emiroğlu, 2003: 26).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan mantık ilmiyle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrahim bin Abdullah El-Hâmidî, Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf, El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî, El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, Ebu's-Suûd El-İmâdî.

2.2.2.19. Meânî İlmi

Sözün hâle uygunluğundan bahseden edebî ilim dallarından biridir. Meânî ilmi, kelimenin gereken duruma uyması yollarını gösteren ilim dalıdır (Devellioğlu, 2013: 494). Sözün maksada uymasını amaçlamaktadır. 'Anlam bilimi' olarak da bilinir.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan meani ilmiyle ilgilenen şahsiyetler şunlardır: El-Mevlâ Şücaeddîn Süleyman, Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde, El-Mevlâ Ali.

2.2.2.20. Hüsn-i Hat

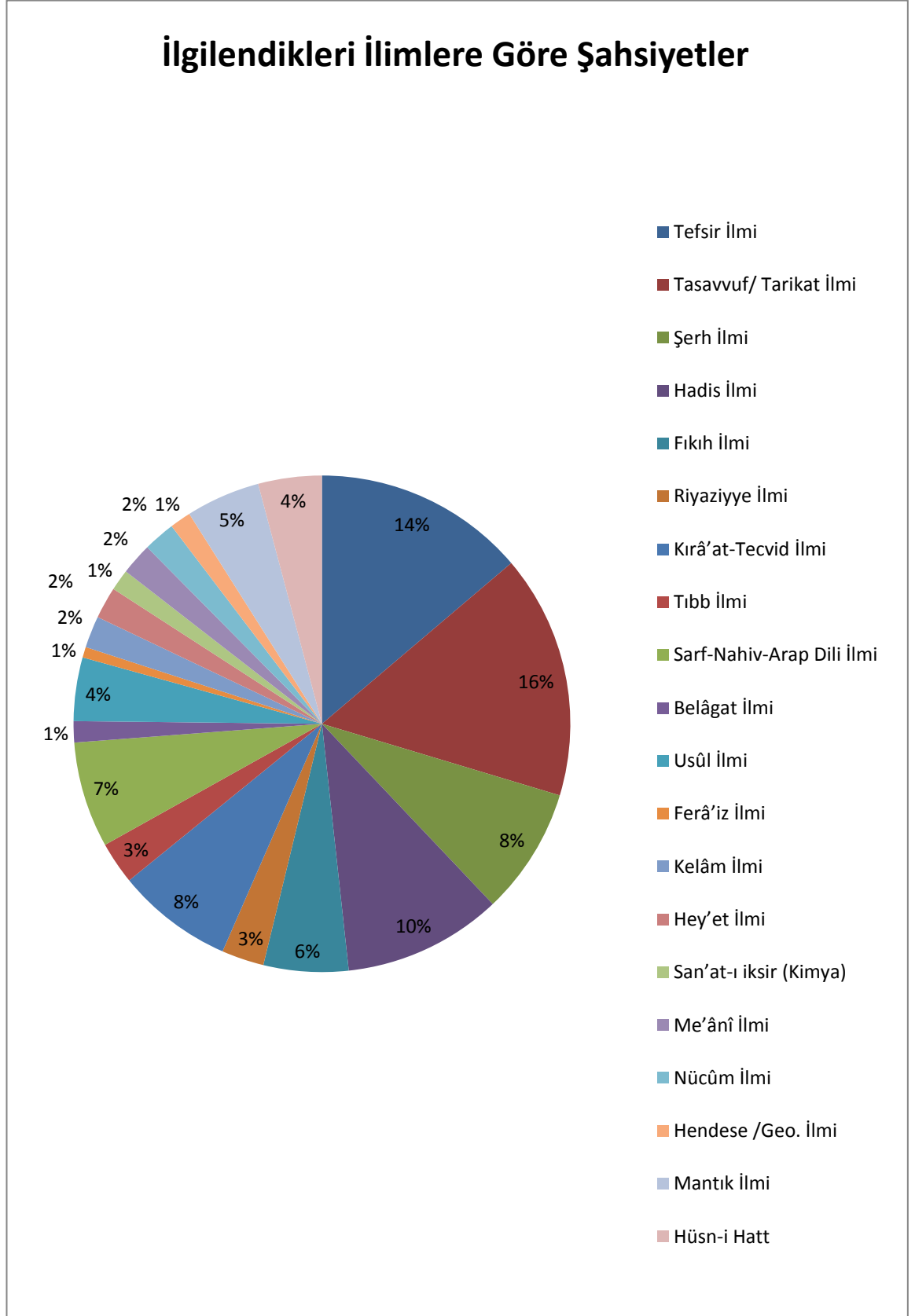
Arap harflerinden doğarak İslâm medeniyetinde müstakil ve olağan üstü bir yer kazanan güzel yazı sanatına hat denir. Kaynaklarda genellikle ‘cismanî aletlerle meydana getirilen ruhanî bir hendesedir’ şeklinde tarif edilen hat sanatı, bu tarife uygun bir estetik anlayış çerçevesinde yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir.

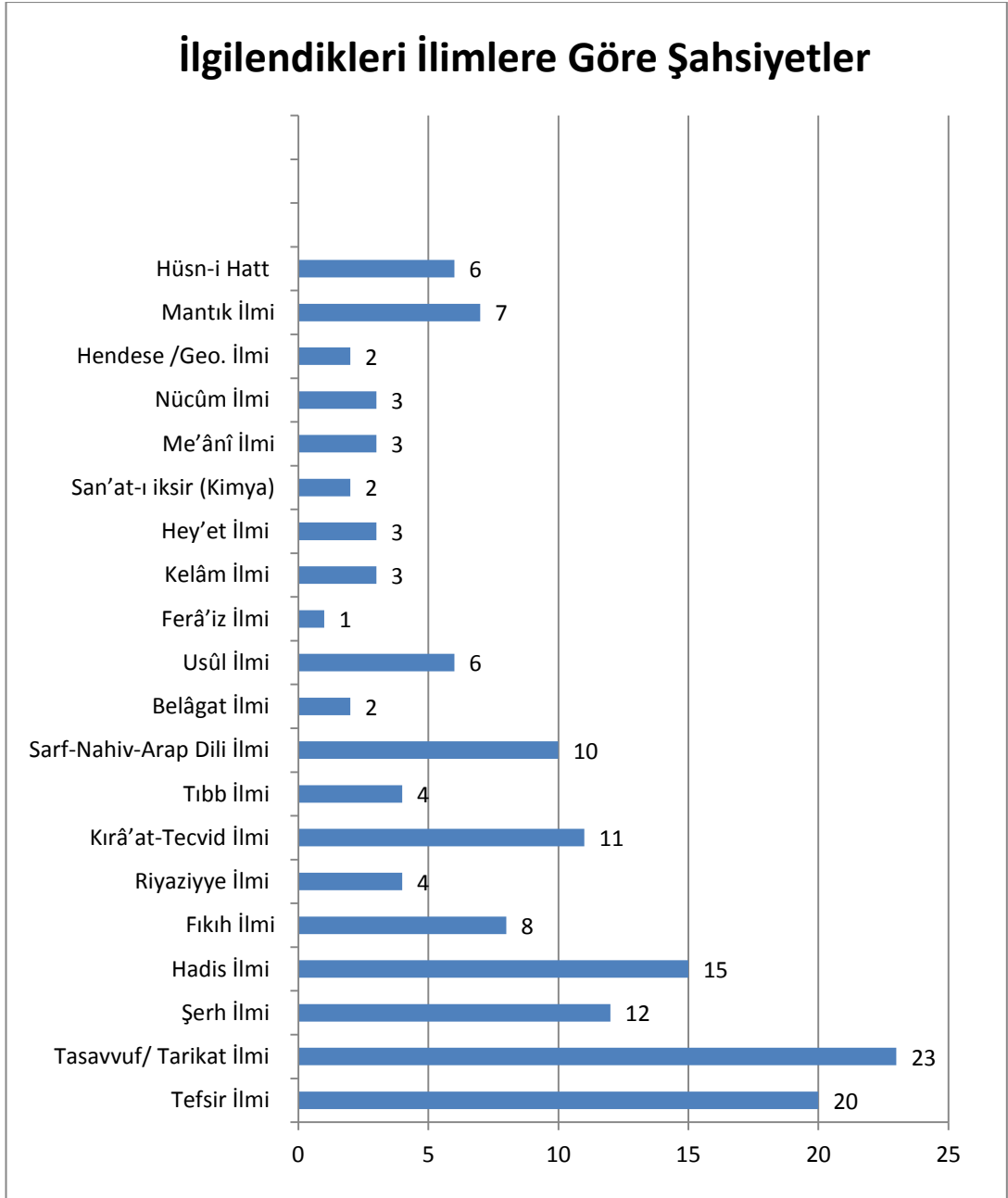
İslâm dinini kabul eden hemen hemen bütün kavimlerin dinî bir gayretle benimsediği Arap yazısı, hicretten birkaç asır sonra İslâm ümmetinin ortak değeri haline gelmiş, aslı ve başlangıcı için doğru olan ‘Arap hattı’ sözü zamanla ‘İslâm hattı’ vasfını kazanmıştır (Derman, 1997: 427).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan hüsn-i hatla ilgilenen şahsiyetler şunlardır:

Eş-Şeyh Lâyhî, El-Mevlâ Nîmetullah, Mustafa Beg, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân.

Tablo 2. 2. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler

Şekil. 2.1. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik'te (46-190 sayfalar arası) yer alan kişilerin aldıkları eğitim ve ilgilendikleri ilimler hakkında bilgiler belirtilmiştir. İncelenen kısımda ilgilendikleri ilimler ve aldıkları eğitimler hakkında bilgi verilen şahsiyetlerden tefsirle ilgilenen 20, tasavvufla ilgilenen 23, şerh ile ilgilenen 12, hadis ile ilgilenen 15, fıkıhla ilgilenen 8, riyaziyye ilmi ile ilgilenen 4, kırâ'at ve tecvîdle ilgilenen 11, tıbb ile ilgilenen 4, sarf ve nahivle ilgilenen 10, belâgatla ilgilenen 2, usûlle ilgilenen 6, ferâ'izle ilgilenen 1, kelâm ile ilgilenen 3, hey'etle

ilgilenen 3, sanat-ı iksirle ilgilenen 2, me'ânîyle ilgilenen 3, nücûmla ilgilenen 3, hendeseyle ilgilenen 2, mantıkla ilgilenen 7 ve hüsn-i hatla ilgilenen 6 kişi vardır. Tablodan hareketle, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik'te* (46-190 sayfalar arası) yer alan Osmanlı âlimlerinin birçoğunun hangi farklı ilgilendiklerini görebilmekteyiz. En fazla ilgilenilen ilim %16'lık pay ile tasavvufudur. Metin içerisinde tarikat silsileleri sayıldığı için tasavvuf ilmi ile ilgilendiği bilgisi verilen kişi sayısı artmıştır. Bunun dışında en fazla ilgilenilen ilim ise %14'lük pay ile tefsirdir. Hakkında bilgi verilen kişilerin birçoğu müderris olduğu için ilmî eserlere sıklıkla yer verilmiştir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) ilmî eser türünde ise en fazla tefsir yazıldığı ve hâşiye örnekleri verildiği göze çarpmaktadır.

2.2.3. MEDRESELERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.3.1 BURSA MEDRESELERİ

2.2.3.1.1. Kestel Medresesi

İslâm döneminde Kestel; Serme, Barakfakih, Gürsu, Vakıf, İsa Bey topraklarını da içine alan bir çiftlik konumunda iken Mehmed Vani Efendi tarafından Kestel'e imaret, fırın, medrese, kervansaray, camii, değirmen ve hamam gibi yapıları inşa ettirilerek yerleşim merkezi olarak hayata geçmesi sağlamıştır. Bugün bu yapılardan sadece Merkez Camii ve hamam ayakta durmaktadır. Bugün medreseden bahsetmek mümkün değildir (www.kestel.bel.tr, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan bir müderris Kestel Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Şücâeddîn Süleymân.

2.2.3.1.2. Molla Fenârî Medresesi

Tarihi Pınarbaşı bayram yerinden yukarı doğru çıkıldığında İvaz Paşa'yı geçtikten sonra bulunan Molla Fenârî Camii'nin yanında olması gereken zamanla yıkılmış yerine kaçak yapılar yapılmış olan medresedir.

Zamanının sayılı zenginleri arasına giren Molla Fenârî sadece medrese işleriyle meşgul olmamış, Bursa'da kabrinin bulunduğu camiinin üst sokağında bir de medrese yaptırmıştır. Bugün bir duvarının parçasından başka bir şey kalmamıştır. Molla Fenârî vefat ettikten sonra özel kütüphanesinden çıkan kitapların sayısı 10 bin adettir (Aşkar, 2015: 397).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde(46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan üç müderris Molla Fenârî Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Nasûh, El-Mevlâ Cafer, El-Mevlâ Âşık Çelebi.

2.2.3.1.3. Mihaliç Medresesi Karacabey

Eski dönemde Bursa'da adı Mihaliç olan bugün ise Karacabey adıyla bilinen ilçede Kânûnî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış medresenin tesis tarihi ve son durumu ile ilgili bir bilgi yoktur. Yirmili medreseler içerisinde yer alır (Baltacı, 1976: 232).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan bir müderris Mihaliç Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Muhyiddîn.

2.2.3.1.4. Yıldırım Bayezid Medresesi

Banisi Sultan Yıldırım Beyazıd Han'dır. Medrese bugün Ulu Camii'nin batısında Verem Savaş Dispanseri olarak kullanılmaktadır. Payesi en son altmışlıdır (Baltacı, 1976: 823).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Yıldırım Bayezid Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, Fazıl Efendi, Abdülkerim Efendi, El-Mevlâ Mustafa.

2.2.3.1.5. Manastır Medresesi

Banisi Sultan Orhan Gazi'dir. Bursa'yı aldıktan sonra bir manastırı medreseye çevirmiştir. 15 adet odadan oluşan Manastır Medresesi 1854'te depremden yıkılmıştır. 1864 tarihinde Ahmet Vefik Paşa tarafından bir kısmı tekrar inşa edilmiştir. Ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 549-550).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Manastır Medresesi'nde on dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El- Manâvî, Muallimzâde, El-Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî, El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, Kara Çelebi, Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, Muîdzâde Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, Muîdzâde Efendi, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bin Muallimzâde, Mortolos Efendi, Hüsâm Efendi, El-Mevlâ Musa Ceh.

2.2.3.1.6. Molla Hüsrev Medresesi

Mevlânâ Hüsrev Medresesi, Fatih Sultan Mehmed Han devrinin müderris ve müftülerinden olan ve Mollâ Hüsrev adıyla şöhret bulan Mehmed bin Ferâmûz bin Ali tarafından Bursa'da yaptırılmıştır. Kaynaklarda medresenin yapılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Baltacı, 1976: 570-571).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Molla Hüsrev Medresesi'nde altı müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, El-Mevlâ Mehmed Çelebi.

2.2.3.1.7. Molla Yegâni Medresesi

Bursa'da Yıldırım ilçesinde Yıldırım Beyazıd'ın emirlerinden Kara Eyne Bey tarafından 14. yüzyılın sonunda yaptırılmıştır. Kara Eyne Bey Medresesi olarak da bilinir, ancak burada II. Murad döneminin bilim adamlarından Molla Yegân 15. yüzyılın ilk yarısında uzun süre müderrislik yaptığı için daha çok bu isimle anılır.

Yapı yıllar içinde harap duruma gelmişken Yıldırım Belediyesi tarafından 2006-2007 yılları arasında restore edilmiş, kafeteryaların yanı sıra sergi salonu ve el sanatları kurs atölyeleri bulunduğu bir merkez haline getirilerek, halkın kullanımına açılmıştır (www.alanbaskanligi.bursa.bel.tr,2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Molla Yegânî Medresesi'nde yedi müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Abdüllatîf, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed.

2.2.3.1.8. Hançeriye Medresesi

Banisi Hançerli Fatma Sultan'dır. Vakfiyesinden Bursa'da olduğu anlaşılmaktadır. Kırklı bir medresedir. Bu medresenin içinde bir sıbyan okulunun olduğundan da bahsedilmektedir (Baltacı, 1976: 454-455).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hançeriye Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud, Malûlzâde Mustafa Çelebi, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bin Muallimzâde, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid.

2.2.3.1.9. Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi

II. Murad'ın kazaskerlerinden Veliyyüddin Hüseyinî'nin oğlu Ahmed Paşa tarafından yaptırılan medresenin yeri, Muradiye Camii'nden Kültürpark'a inen Beşikçiler Caddesi üzerindedir. On bir oda, bir dersane ve karşılıklı iki eyvandan meydana gelen medrese 'Geyikli Medrese' olarak da adlandırılmıştır. 2004 yılından bu yana medrese binası, 'Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi' olarak hizmet vermektedir (www.bursa.com.tr, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde(46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi'nde dört

müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Ali.

2.2.3.1.10. Emir Sultan Medresesi

Emir Sultan ilk Bursa'ya gelişinde, bugün, onun adıyla anılan mevkide inmiş ve buraya tek kubbeli bir camii yaptırmıştır. Daha sonraya camiye bazı ilaveler yapılmıştır. Cezeri Ahmed Paşa, 15. yüzyılda buraya bir medrese yaptırmıştır (Kâhya, 1997: 4).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Emir Sultan Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân.

2.2.3.1.11. Cümdi Beg Medresesi

Banisi Kazzazoğlu Süle Mehmed Paşa'dır. Medresenin adının kurucusunun adı ile bağlantılı olmaması, mevcut bilgilerin doğruluğu konusunda ihtilafa sebep olmaktadır. Çendinek, Çendik Cümdi Beg, Cümdi Bek gibi muhtelif isimlerle eserlerde zikredilmiştir. Semtine binaen Alboyacılar Medresesi diye de bilinmektedir. Payesi ellilidir. Daha önceki dönemlerde de diğer payelerde isimlendirilmiştir (Baltacı, 1976: 402).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Cümdi Beg Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî.

2.2.3.1.12. Bayezid Paşa Medresesi

Banisi Çelebi Mehmed ve II. Murad devri vezirlerinden Bayezid Paşa'dır. Medresenin hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. 1934 yılına kadar ayakta kalan medrese satılıp yıkılarak yerine evler yaptırılmıştır. Paye bakımından en son Sahn Medresesi'yle eşit olduğu belirtilmektedir (Baltacı, 1976: 265).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Bayezid Paşa Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz, El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid.

2.2.3.1.13. Bursa Sultaniye Medresesi

Beşinci Osmanlı hükümdarı Çelebi Sultan Mehmed tarafından Bursa'da camii, imaret, mektep ve hanın yanı sıra bir de medrese yaptırılmıştır. Yeşil Cami'nin güneybatısında ve yaklaşık 100 m. uzaklıkta bulunan medreseye, cami yanında yer alması sebebiyle 'Yeşil' adı da verilmiştir. Sultaniye Medresesi'nin kurulmasıyla, İznik'te Orhan Gazi tarafından yaptırılmış olan medresenin önemi ikinci dereceye düşmüştür. 1419'da tamamlanan medrese bugün 'Türk-İslâm Eserleri Müzesi' olarak hizmet vermektedir (www.bursa.com.tr, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Bursa Sultaniye Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır. Bursa Sultaniye Medresesi'nde görev alan müderrisler şunlardır: Abdullah El-Hâmidî, Küçük Şems, Küçük Tâceddîn, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, İsrâfilzâde Mevlânâ Fahreddîn, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, İsrâfilzâde Hayreddîn Efendi, Kiriccizâde, Ebu's-Suûd El-İmâdî.

2.2.3.1.14. Muradiye Medresesi

Banisi Sultan II. Murad'dır. Onun yaptırdığı külliye içinde medresesi vardır. Medrese 1446-1447 yıllarında yapılmıştır. Altmışlı medreseler arasında yer alır. Eğitim düzeyinin üst seviyede olduğu bir medresedir (Baltacı, 1976: 783).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Muradiye Medresesi'nde on müderris görev almıştır: El-Mevlâ Lütfullâh, Süflî, Kaba Lütfî, Müeyyedzâde Abdülvehhâb Çelebi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El-Manâvî, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, Aklık Sinân Efendi, Sinân Çelebi, Rûşenîzâde, El-Mevlâ Sinân.

2.2.3.1.15. Hamza Beg Medresesi

Banisi kesin olarak bilinmemektedir. Sicildeki bir kayıttta banisi Hamza Beg olarak geçmektedir. Bugün sadece camisi ayaktaadır. Medreseden herhangi bir iz yoktur (Baltacı, 1976: 330). Payesi önce yirmili iken sonra payesi yükseltilerek kırklı medreseler arasında yer almıştır (Baltacı, 1976: 332).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hamza Beg Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Ali.

2.2.3.1.16. Ferhadiye Medresesi

Banisi Ferhad Paşa'dır. Yıldırım dönemi vezirlerindendir (Baltacı, 1976: 269). Medreseden bugün eser yoktur. Payesi en son ellili medreselerdendir (Baltacı, 1976: 270).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ferhadiye Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid.

2.2.3.1.17. Kadri Efendi Medresesi

Banisi Şeyhülislâm Abdülkâdir bin Mehmed Efendi'dir. Medresenin inşa tarihi bilinmemektedir. Bugün medrese bulunmamaktadır. Medrese Musa Baba Mahallesi'ndedir (Baltacı, 1976: 505). En son ellili medreseler payesindedir.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kadri Efendi Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: Abdullah Çelebi, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud.

2.2.3.1.18. Kapluca Medresesi

Banisi üçüncü Osmanlı Sultanı Murad Hüdavendigâr'dır. Bugün Çekirge'de hala ayakta olan caminin üst katında olan medrese cami ile birlikte yapılmıştır. Osmanlı mimarisi içerisinde ayrı bir hususiyeti vardır (Baltacı, 1976: 478). Paye bakımından en son altmışlı medreseler arasındadır (1976: 482).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kapluca Medresesi'nde altı müderris görev almıştır. Kapluca Medresesi'nde görev alan müderrisler şunlardır: Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, El-Mevlâ Mustafa, El-Mevlâ Mahmud Beg, El-Mevlâ Mehmed Çelebi.

2.2.3.1.19. Molla Çelebi Medresesi

Banisi, inşa tarihi ve son durumu hakkında bilgi yoktur. Paye bakımından yirmili medreselerdendir (Baltacı, 1976: 233). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Molla Çelebi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn.

2.2.3.1.20. Müftü Medresesi (Müftü Ahmed Paşa Medresesi)

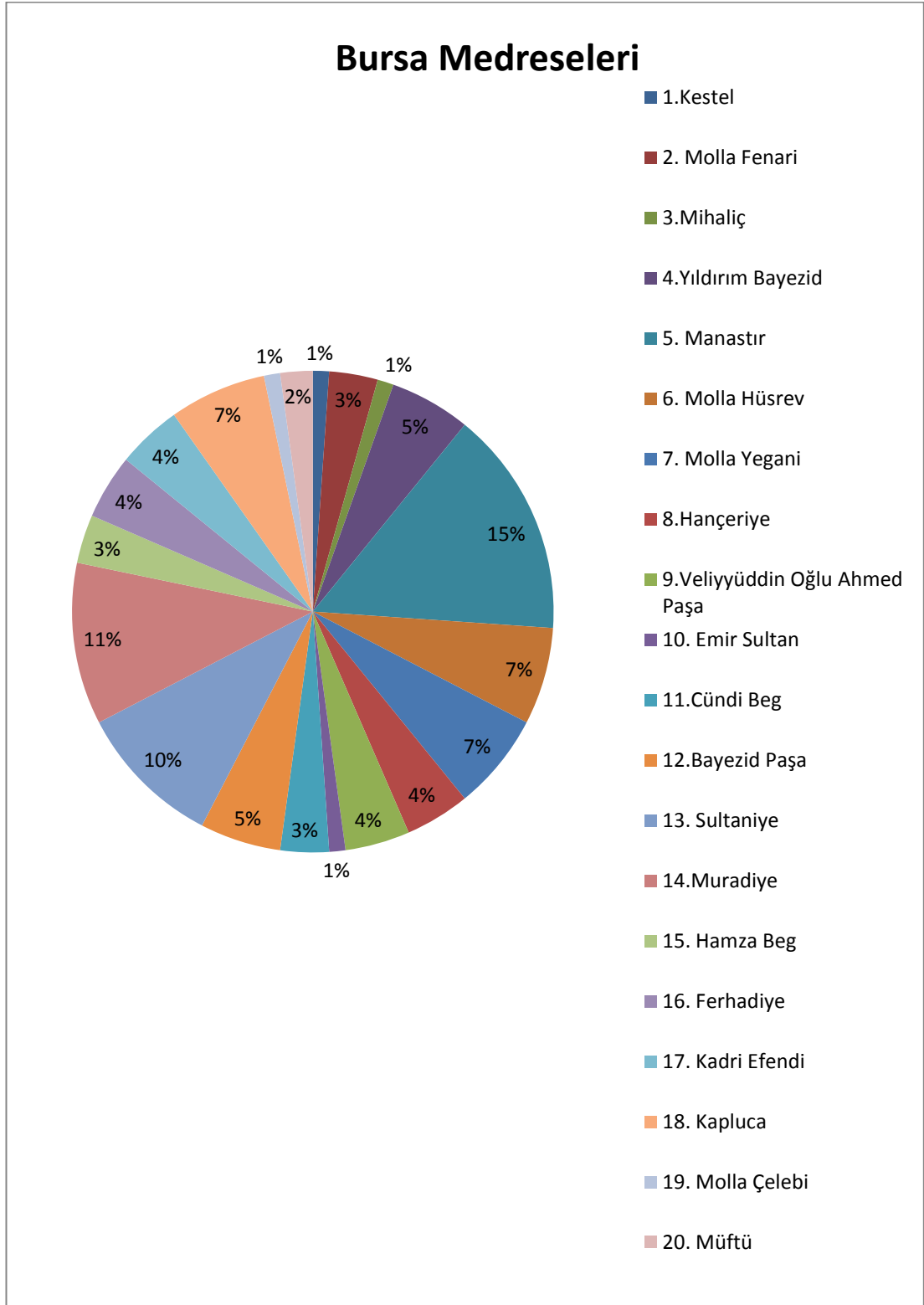
Banisi Hızır Bey'in oğlu 'Müftü' lakabıyla tanınan Ahmed Paşa'dır. Müftü Medresesi, Küçük İnebey Medresesi ve Aşağı İnebey Medresesi de denilmektedir. Bugün yıkılarak bahçe duvarından bir kısım kalmıştır. Paye bakımından Sahn'a denktir (Baltacı, 1976: 290-291).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Müftü Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: Ebu's-Suûd El-İmâdî, Abdüllatîf Efendi.

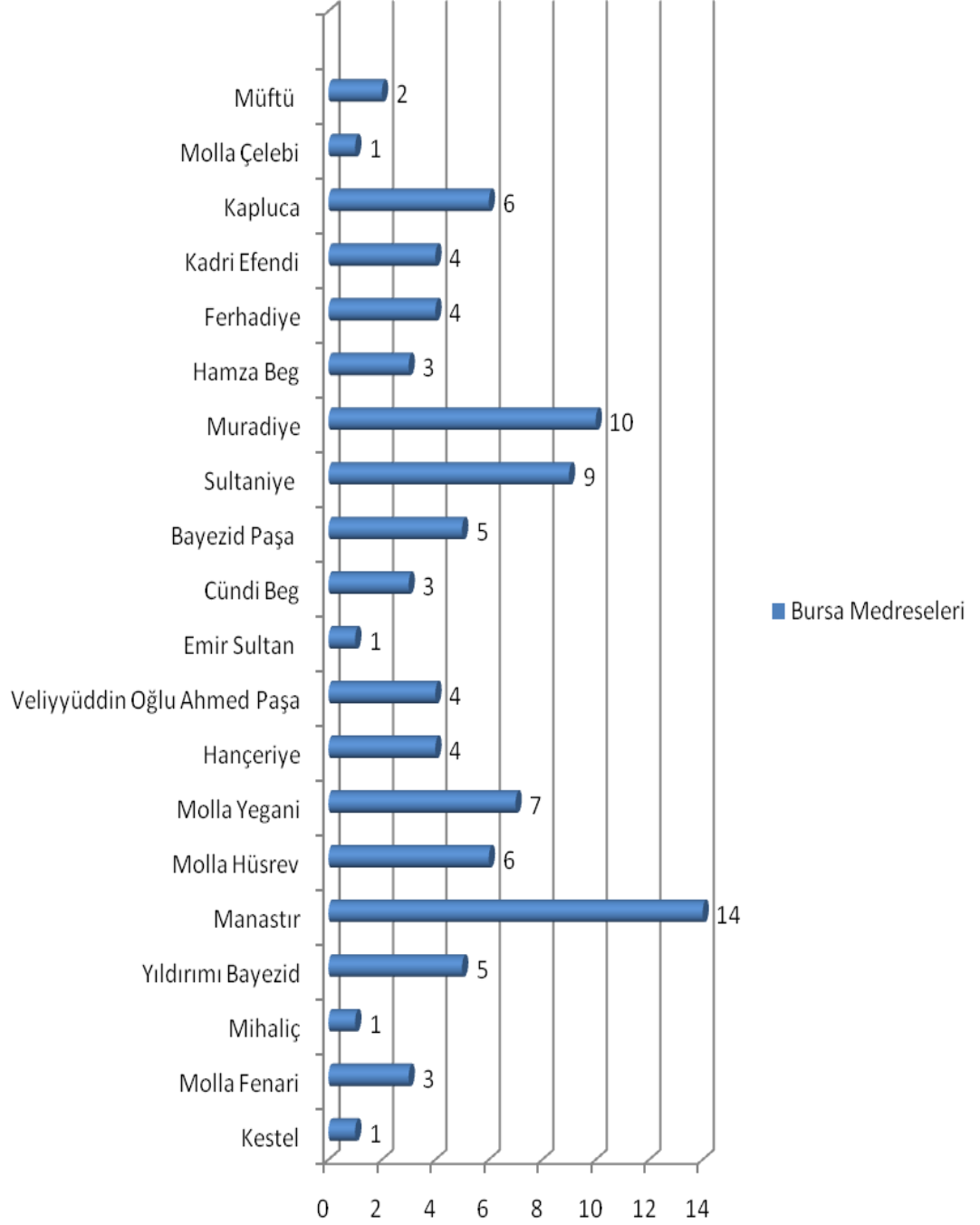
Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) Bursa'daki medreseler ve bu medreselerde görev yapan müderrislerin yüzdeleri aşağıdaki grafikte verilmiştir. Kestel Medresesi'nde 1, Molla Fenârî Medresesi'nde 3, Mihaliç Medresesi'nde 1, Yıldırım Bayezid Medresesi'nde 5, Manastır Medresesi'nde 14, Molla Hüsrev Medresesi'nde 6, Molla Yegân

Medresesi'nde 6, Hançeriye Medresesi'nde 4, Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi'nde 4, Emir Sultan Medresesi'nde 1, Cüdi Bey Medresesi'nde 3, Bâyezid Paşa Medresesi'nde 5, Sultaniye Medresesi'nde 9, Muradiye Medresesi'nde 10, Hamza Beg Medresesi'nde 3, Ferhadiye Medresesi'nde 4, Kadri Efendi Medresesi'nde 4, Kaplıca Medresesi'nde 6, Molla Çelebi Medresesi'nde 1, Müftü Medresesi'nde 2 kişi çalışmıştır. Bu tabloya göre Bursa'da bulunan medreseler içerisinde Manastır Medresesi'nin %15'lik dilimle en büyük yüzdeye sahiptir. Bu medreseyi %11'lik dilimle Muradiye Medresesi takip eder.

Tablo 2. 3. Bursa Medreseleri

Bursa Medreseleri

Şekil.2.2. Bursa Medreseleri

2.2.3.2 İZNIK MEDRESELERİ

2.2.3.2.1. İznik Medresesi/ İznik Orhaniyesi

İznik Medresesi ya da İznik Orhaniyesi, Osmanlı Beyliği'nin 1331'de Orhan Gazi tarafından İznik'te kurulan ilk medresesidir. Bu medresede, zamanının tanınmış müderrislerinden Dâvud El-Kayserî, Hoca Taceddin, Alâeddin Ali Esved eğitim vermiştir. Manastırdan çevrildiği için Manastır Medresesi olarak da bilinir. Orhan Gazi medrese adına vakıflar kurmuştur.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İznik Medresesi/ İznik Orhaniyesi Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, Zeynîler şeyhi Sûfiddîn Efendi'nin oğlu Abdüllatif Çelebi, Molla Karabağı.

2.2.3.2.2. Süleymaniye Medresesi

Banisi Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'dır. Rumeli fatihi olan Süleyman Paşa pek çok eserin banisidir. Onun yaptırdığı bu medrese İznik'te ayakta kalan tek kargir binadır. Ellili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 701).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Süleymaniye Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır: Ahizâde Efendi, El-Mevlâ Muhyîddîn, Yakûb Beg Efendi, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, Hâcezâde Kurd Çelebi, El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim, Tâceddîn Efendi, Eş-Şeyh Mehmed Çelebi, Abdülkerimzâde Efendi.

2.2.3.3 İSTANBUL MEDRESELERİ

2.2.3.3.1. Kürkcübaşı Medresesi

Banisi Kürkcü başı Ahmed bin Abdulmün'dir. Kânûnî Sultan Süleyman devrinde yaşamıştır. Vakıflarına ait bir takım farklı bilgiler vardır. Bu medrese Topkapı

semtindeydi. Cami hala ayakta olduğu halde medrese yıkılmıştır. Payesi yirmilidir (Baltacı, 1976: 541).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kürkçübaşı Medresesi'nde bir müderris görev almıştır. Kürkçübaşı Medresesi'nde görev alan müderris: El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî.

2.2.3.3.2. Hacı Hayreddîn Medresesi

Banisi Fatih Sultan Mehmed devri müderrislerinden Hoca Hayreddîn Efendi'dir. Bugün mektep ve medrese ayakta değildir. Cami genişletilmeden dolayı üç mihraplıdır. Üç Mihraplı Medrese, Unkapanı Medresesi, Kazancılar Medresesi olarak da anılır. En son payesi haric payesindedir (Baltacı, 1976: 475).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hâce Hayreddîn Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî.

2.2.3.3.3. Abdusselâm Medresesi (Çekmece)

Banisi Kânûnî devri baş defterdarlarından Abdusselam Efendi'dir. Vakfın tarihi zikredilmemektedir. Paye bakımından yirmili idi. En son payesi ellilidir (Baltacı, 1976: 361).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Abdu's-selâm Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî.

2.2.3.3.4. Şahkulu Medresesi

Banisi III. Mehmed'in nedimlerinden Mehmed Çelebi'dir. Sinekli Medrese de denilmektedir. Tam inşa tarihi bilinmemektedir. Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Bugün eser kalmamıştır. Paye bakımından medrese ellilidir (Baltacı, 1976: 709-710).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şahkulu Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî.

2.2.3.3.5. Çivizâde Efendi Medresesi

Banisi Şeyhülislâm Çivizâde Mehmed Efendi'dir. Medresenin inşa tarihi 995'ten önce olduğu tahmin edilmektedir. Zeyrek'te bulunan medrese bugün mevcut değildir (Baltacı, 1976: 843).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Çivizâde Efendi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Lütfullâh.

2.2.3.3.6. Mahmud Paşa Medresesi

Banisi Fatih Sultan Mehmed'in veziriazamlarından Mahmud Paşa'dır. Devlette önemli görevlerde bulunan Mahmud Paşa'nın pek çok yerde imaretleri vardır. Bunlardan birisi de İstanbul'daki kendi adıyla anılan medresesidir. Bugün dersane odalarından bir kısmı yanında bulunan ilkokulun deposu olarak kullanılmaktadır. Ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 546).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Mahmud Paşa Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır: Mehmed Paşazâde, El-Mevlâ Lütfullâh, Arabzâde, Abdülbâki Efendi, Mamûl Emîr Efendi, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi, İbâd Çelebi, El-Mevlâ Ebu's-Suûd El-İmâdî, Sadi Efendi.

2.2.3.3.7. Rüstem Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî'nin kızı Mihrimah Sultan ile evli Rüstem Paşa'dır. Sayısız eserin kurulmasını sağlayan Rüstem Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı bu medrese bugün ayakta ve yurt binası olarak kullanılmaktadır. Önce ellili medreseler sonra da altmışlı medreseler arasında yer almıştır (Baltacı, 1976: 603).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Rüstem Paşa Medresesi'nde on müderris görev almıştır: El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Kınalızâde Ali Çelebi, Şah Çelebi, El-Mevlâ Atâullah Ahmed, El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, Ebu's-Suûdzâde Ahmed Çelebi, Bahâüddînzâde, El-Mevlâ Ali, Atâullah Efendi.

2.2.3.3.8. Kepenekçi Sinan Medresesi

Banisi Kânûnî devri şeyhlerinden Kepenekçi Hoca Sinan Efendi'dir. Önce Mûsevi iken sonra Müslüman olan Sinan Efendi tasavvuf yoluna girmiştir. Kurduğu medresenin inşa tarihi bilinmemektedir. Bugün hala ayakta olan mescidi vardır. En son ellili payededir (Baltacı, 1976: 530).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kepenekçi Sinan Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, Bozanzâde, El-Mevlâ Musa Ceh.

2.2.3.3.9. Hacı Hasanzâde Medresesi

Banisi II. Beyazîd kadı askerlerinden Hacı Hasan'dır. Bugün külliye içinde yer alan mescit ayakta. Fakat medrese mevcut değildir. Paye bakımından en son ellili medreseler arasında yer almıştır (Baltacı, 1976: 440). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hacı Hasanzâde Medresesi'nde sekiz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdülfettâh bin Eş-Şeyh Nasruddîn, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, Abdülfettâh Çelebi, El-Mevlâ

Musa Ceh, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, El-Mevlâ Yahya bin Ömer, El-Mevlâ Atâullah Ahmed.

2.2.3.3.10. Piri Paşa Medresesi

Banisi Piri Mehmed Paşa'dır. Paye bakımından medrese kırklıdır. Bugün yeri arsa haline gelmiştir (Baltacı, 1976: 596). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Piri Paşa Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdülfettâh bin Eş-Şeyh Nasruddîn, Abdülkerimzâde Abdullah Efendi.

2.2.3.3.11. Malul Emir Efendi Medresesi

Banisi Şeyhülislâm Malul Emir Efendi'dir. İncirli Medrese de denilir. Bugün mevcut değildir. Paye bakımından ellili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 853). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Malul Emir Efendi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa bin Ali.

2.2.3.3.12. Hacı Hatun Medresesi (Hacı Kadın)

Banisi Kanlıca İskender Paşa'nın kızı Mihrişah Hatun'dur. Üsküdar'da yapılan Mimar Sinan'ın eserleri arasında yer alan medreseden bugün herhangi bir iz bulunmamaktadır. Son dönem Osmanlı medreseleri listesinde yer almamaktadır. Payesi en son kırklıdır (Baltacı, 1976: 328).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hacı Hatun Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa bin Ali.

2.2.3.3.13. Kalenderhane Medresesi

Banisi Patrik Gryagorus'dur. Fatih'in İstanbul'u fethi sırasında camiye çevirdiği sekiz kiliseden biridir. Medrese harap hale gelmişken restore edilmiş fakat hala boş durmaktadır. Paye bakımından ellili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 507).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kalenderhane Medresesi'nde yedi müderris görev almıştır: Kara Sadi, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, Taşköprüzâde, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, Kovacı Sadi, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, Arab İbrâhîm.

2.2.3.3.14. Canbaziye Medresesi

Banisi Canbaz Mustafa diye tanınan Mustafa bin Abdullah'tır. Medresenin Koca Mustafa Paşa semtinde Canbaz Mustafa Cami yanında olduğu düşünülmektedir. Medrese ayakta değildir. Paye bakımından en son kırklı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 318).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Canbaziye Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir, El-Mevlâ Yahya bin Ömer.

2.2.3.3.15. İsmihan Sultân Medresesi

Banisi Sokullu Mehmed Paşa'dır. Medreseye pek çok isim verilmektedir. İsmihan Sultan, Hemşire Sultan, Yazılı Medrese ve Mehmed Paşa Medresesi de denilmektedir. Bugün Eyüp'te hala ayakta duran medrese Mimar Sinan tarafından yapılmıştı. Paye bakımından en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 496).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İsmihan Sultân Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, Abdülgânî Efendi.

2.2.3.3.16. Cafer Çelebi Medresesi

Banisi Tevkii Cafer Çelebi'dir. Payesi yirmilidir (Baltacı, 1976: 174). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Cafer Çelebi Medresesi'nde altı müderris görev almıştır: El-

Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, Samsûnîzâde Hâcî Efendi, Rus Mustafa Efendi El-Mevlâ Mehmed Emîn, Ahmed Çelebi.

2.2.3.3.17. Ali Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî devri paşalarından Hadım Ali Paşa'dır. Bugün ayakta bulunmayan medrese paye bakımından hâric medreselerdendir (Baltacı, 1976: 370). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ali Paşa Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem.

2.2.3.3.18. Ahmed Paşa Medresesi

Banisi Cezayir beylerbeyi Ahmed Paşa'dır. Kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Paye bakımından en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 369). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ahmed Paşa Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: Arabzâde Efendi, Atâullah Efendi, El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed.

2.2.3.3.19. Haydar Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî vezirlerinden Hadım Haydar Paşa'dır. Medrese külliye içerisinde bugün özelliğini kaybetmiş, sadece duvarlarından biri kalmıştır. Payesi en son dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 469). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Haydar Paşa Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî, Remzizâde Ali Efendi, Arabzâde Efendi, Kerim Efendi.

2.2.3.3.20. Süleymaniye Medresesi

Banisi Kânûnî Sultan Süleyman'dır. Paye bakımından altmışlı medreselerdendir. Kuruluşundan sonra itibarî olarak devrinin en yüksek medreselerinden olmuştur (Baltacı, 1976: 792). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Süleymaniye Medresesi'nde sekiz müderris görev almıştır: Kınâlızâde Efendi, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, Mahmud Efendi, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi, Bostânzâde Mehmed Efendi, Abdülvâsi Çelebi Karamânî Mehmed Efendi,

El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan.

2.2.3.3.21. Şah Huban Medresesi

Banisi I. Selim'in kızı Şah Huban Hatun'dur. Medrese İstanbul vilayet konağı bahçesinde ve Başbakanlık Arşivi bitişiğindedir. Sadece dershanesi kalmıştır. Paye bakımından en son dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 707).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şah Huban Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa, Abdurrahman Çelebi.

2.2.3.3.22. Murad Paşa Medresesi

Banisi Fatih Sultan Mehmed'in vezirlerinden Has Murad Paşa'dır. Rumeli beylerbeyi iken sonradan vezir olmuş ve Diyarbakır'da Akkoyunlu Uzun Hasan ile savaşırken şehit olmuştur. İstanbul Aksaray'da bugün mevcut olmayan medrese 1929-1930 yıllarında yıkılmıştır. Kitabesi Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde yer almaktadır (Baltacı, 1976: 575-576).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan altı müderris Murad Paşa Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, El-Mevlâ Mehmed.

2.2.3.3.23. Sahn Medresesi /Sahn-ı Seman Medresesi

Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'da kurulan yüksek dereceli medresedir. Adını, yapımı 1470 tamamlanan sekiz yüksek dereceli medreseden alır. Caminin iki tarafında dörder adet sıralanan ihtisas medreselerine 'Semâniye' (sekiz) adı verilmiştir. Bu medreselere Medrese-i Aliye de denmiştir.

Külliyedeki medreseler Semaniye ve Tetimme olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sahn medreselerinin caminin sağında Marmara tarafında bulunanlarına Akdeniz, solunda Haliç tarafında bulunanlarına Karadeniz medreseleri adı verilmiştir.

Medreselerin kapatılmasından sonra binaları uzun süre boş kalmıştır. Daha sonra medreseler fakir talebelere yurt, öğrenci yurdu, dispanser ve çocuk yurdu olarak kullanılmıştır. Bugün bir bölümünde Ali Kuşçu İlköğretim Okulu faaliyet göstermektedir. Diğer bir bölümü 1992’de Kur’an kursu binası olarak kullanılmak üzere İstanbul Valiliği emrine verilmiştir (Unan, 2008: 532).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan doksan müderris Sahn-ı Seman Medreselerinde görev almıştır: Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlzâde, El-Mevlâ Sâlih, Eş-Şeyh Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, Ebu’s-Suûdzâde Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud, Perviz Efendi, El-Mevlâ Mehmed, İvaz Efendi, El-Mevlâ Lütfullâh, Kara Cafer Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, Bağdâdîzâde Hasan Çelebi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm El-Manâvî, Ali Efendi, Molla Efendi, El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm, Muhyiddîn El-Fenârî, Fazîl Efendi (Fuzayl), Küçük Tâceddîn, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim, Kemâl Çelebi, Nazırzâde, El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, El-Mevlâ Cafer, Çivîzâde Efendi, Ferrûh Efendi, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, El-Mevlâ Abdülatîf, Kaba Bostân, Muallimzâde, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, Dâvudzâde, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, Abdülcebbâr Acemî, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, Celâlzâde Sâlih Efendi, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Bâlî, Burusevî Şeyhi Çelebi, Cürcân Efendi, Arabzâde Abdülbâki Efendi, İbâd Çelebi, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, El-Mevlâ Yahya bin Ömer, Kadızâde Efendi, Karamânîzâde Ahmed Efendi, Saçlı Emîrzâde Abdülkâdir Efendi, El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, Fevrî Efendi, Ağâzâde, El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi, Arab İbrâhîm, Mahmud Beg, Hüseyin Çelebi,

El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed, Sinân Efendizâde Hüseyin Efendi, Saçlı Emîr Efendi, Karasili Hasan Çelebi, Kurd Çelebi, El-Mevlâ Ali, Kirmânîzâde Ahmed Çelebi, Hâcî Hasanzâde Dâbe Çelebi, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, Malûlzâde Efendi, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsnî El-Hüseynî, El-Mevlâ Sinân, Nasûh Efendi, Kürz Seydîzâde, Sâlih Efendi, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz, El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, Abdülkerim Çelebi, Kasâbzâde Abdülkerim Efendi, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi, Kâtib Mahmud, Ebu's-Suûd El-Îmâdî, Abdüllatîf Efendi, El-Mevlâ Kâsım (Kara Kasım), Şems Efendi, Bostânzâde Mustafa Efendi, Müftü Ali Efendi, El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî, Hâfız-ı Acem, Nişâncîzâde Ahmed Efendi.

2.2.3.3.24. Eyüp Medresesi

İstanbul Eyüp ilçesi Eyüp Camii'sinin avlusunda bulunan bu medrese, Fatih Sultan Mehmed döneminde Eyüp Sultan Külliyesi ile birlikte yaptırılmıştır. *Neşri Tarihi*'nde 'Ebu-Eyyüb-ı Ensari'den bir imaret ve bir medrese ve bir cami ve bir hamam yapılmıştır.' yazılıdır. Fatih Sultan Mehmed'in vakfiyesinde de 'Cami hariminde her nice güzelliklerle bezenmiş ve kubbelerle süslü, altı hücreli değerli bir medrese bina etti.' yazılıdır.

On altı odaya sahip olan medrese, cami ile birlikte 1766 depreminde zarar görmüş, 1798 yılında cami yenilenmişse de medrese odaları tamamen ortadan kaldırılmış ve bugün avluya dönüştürülmüştür. Küçük Emir Efendi 1528 yılında ölümüne kadar bu medresede ders vermiştir (<http://www.e-tarih.org>, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Eyüp Medresesi'nde sekiz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, Kâmî Efendi, Ümmi Veledzâde, Zeyrekzâde Rükneddîn Çelebi, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, Celâlîzâde Sâlih Efendi, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi.

2.2.3.3.25. Başçı İbrahim Medresesi

Banisi II. Beyazıd dönemi sekbanbaşlarından İbrahim Ağa olmalıdır. İbrahim Ağa 1497 yılında katledilmiştir. Medresenin inşa tarihi bilinmemektedir. 18. asır içerisinde yıkılmıştır. Döneminin özelliklerine göre yirmili, otuzlu ve kırklı medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 313-314).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Başçı İbrahim Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî.

2.2.3.3.26. Ayasofya Medresesi

İstanbul Eminönü ilçesi, Sultanahmet Meydanı'nda bulunur. Fatih Sultan Mehmed'in Ayasofya'yı camiye çevirmesinden sonra kuzeyine bir de medrese yaptırmıştır. Evliya Çelebi'nin 'Ebu'l-Feth Sultan Han binası olan Ayasofya-yı Kebir Medresesi' olarak sözünü ettiği bu yapı Ayasofya ile Topkapı Sarayı dış avlu surları arasında yer alır. Evliya Çelebi'den öğrenildiğine göre de daha önce bu alanda patrik ve keşişlerin İncilhaneleri bulunur. Ayasofya Medresesi ve külliye hakkındaki diğer bilgiler Fatih Sultan Mehmed'in vakfiyesinden öğrenilmektedir (<http://www.ayasofya.org>, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ayasofya Medresesi'nde on müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, Manav Ali, Karamânî Ahmed Çelebi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, Hâmid Efendi, El-Mevlâ Muhyiddîni'l-Esved, Şeyhî Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan.

2.2.3.3.27. Sultan Selim-i Kadim Medresesi (Yavuz Selim)

Banisi Kânûnî Sultan Süleyman'dır. Babasının tahta çıktığı Yenibahçe'deki Halıcılar Köşkü yanında bir medrese yaptırmıştır. Medrese şimdi Türk Yazı Sanatları Müzesi olarak kullanılmaktadır. Yapılışından itibaren altmışlı medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 816-817).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Sultan Selim-i Kadîm Medresesi (Yavuz Selim) Medresesi'nde on üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, Şâh Efendi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, Küçük Şems, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim Abdülkerimzâde, Mâlûlzâde Efendi, El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Ebu's-Suûdzâde Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, İmâmzâde Efendi, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî.

2.2.3.3.28. Haseki Medresesi

Camiinin karşısında bulunan medrese 1539-40 yılında inşa edilmiş klasik tipte bir yapıdır ve sokak cephesinin merkezindeki kapıdan girilen revaklı bir avlunun üç yanını çevreleyen kapalı mekânlardan meydana gelmektedir (Doğan, 1997: 371).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Haseki Medresesi'nde on dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şuayîb, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, Hasan Beg Efendi, Ebu's-Suûdzâde Ahmed Çelebi, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, İvaz Efendi, Kaba Bostân, El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, Abdurrahman Efendi, El-Mevlâ Ali, Karamânîzâde Mehmed Efendi.

2.2.3.3.29. Dâvud Paşa Medresesi

Banisi Fatih devri vezirlerinden Dâvud Paşa'dır. Cerrahpaşa Hastanesi'nin karşısındadır. Dâvud Paşa tarafından yapılan külliyeinin içinde bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. Medrese bugün harap durumdadır. Paye bakımından en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 404).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Dâvud Paşa Medresesi'nde on dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, Hâmid Efendi, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, Lütfi Begzâde Mustafa Efendi, El-Mevlâ

Mehmed bin Seydî Çelebi, Karamânî Ahmed Çelebi, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, İvaz Efendi, Sinân Efendizâde Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Atâullah Ahmed, Sinân Efendi, Ebu's-Suûd El-İmâdî, Aşçızâde Hasan Çelebi.

2.2.3.3.30. Kadı Hüsâm Medresesi

Medresenin diğeri adı Hamamiye'dir. Banisi Kânûnî Sultan Süleyman devri müderrislerinden Hüsameddin Efendi'dir. Bugün mevcut olmayan medrese, o devirde yapılmış Osmanlı medreseleri arasında yer almadığına göre daha önce yıkılmış olmalıdır. Paye bakımından ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 453-454).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kadı Hüsâm Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Nîmetullah, El-Mevlâ Atâullah Ahmed, Dursun Efendi.

2.2.3.3.31. Şehzâde Medresesi

Banisi Kânûnî Sultan Süleyman'dır. Oğlu Şehzâde Mehmed'in Manisa'da vefatı üzerine İstanbul'a bu medreseyi müctemilatıyla yaptırmıştır. Paye bakımından altmışlı medreseler arasında yer almaktadır. Eser bütünüyle ayakta. Bir kısmı yurt olarak kullanılmaktadır (Baltacı, 1976: 811).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şehzâde Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud, Hasan Beg Efendi, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed, Ümmi Veledzâde, Sinân Efendizâde Ali Efendi, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz, El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, Ahi Efendi.

2.2.3.3.32. Efsalzâde Medresesi

Hamîdüddîn bin Efdalüddîn El-Hüseynî, Osmanlı Devleti'nin yedinci şeyhülislâmıdır. Bu yapı, II. Mehmed ve II. Beyazıd dönemi ulemasından Seyyîd Efsalzâde Hamîdüddîn Efendi tarafından şeyhülislâm olduğu yıllarda yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Medrese, Efsaliyye Medresesi olarak da bilinmektedir.

Efzalzâde Hamîdüddîn'in pek çok hayır ve hasenatı vardır. Edirnekapı yolu üzerindeki Üçbaş Mescidi, Fatih'te Keskin Dede Zâviyesi'nin yakınındaki Keskin Dede Mescidi ile Şekerciler Hamı yakınında bir medrese yaptırmıştır (envanter.gov.tr, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslarda Efzalzâde Medresesi'nde altı müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Cafer, El-Mevlâ Nüreddîn, Hâcı Efendi, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, El-Mevlâ Yahya bin Ömer.

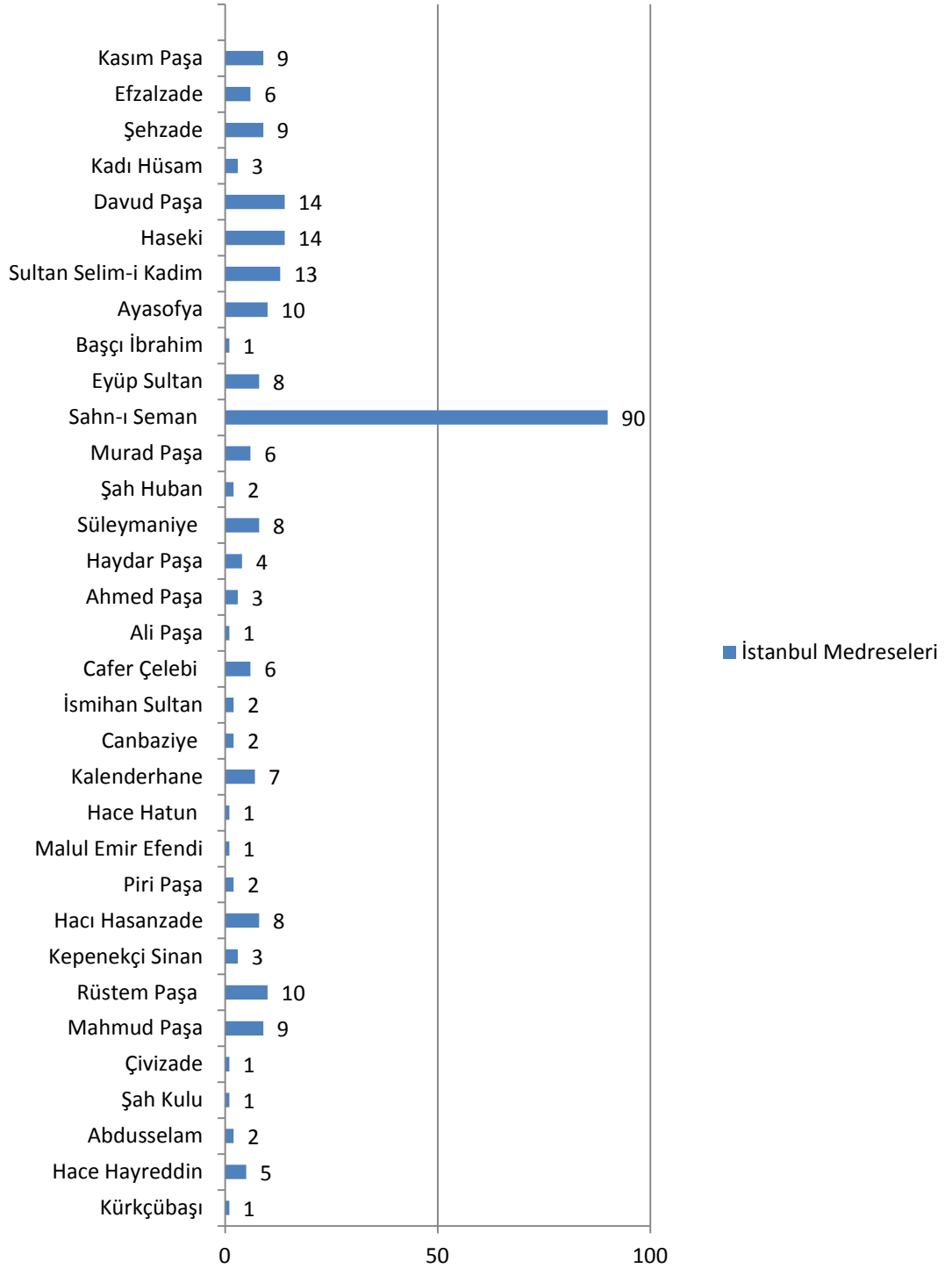
2.2.3.3.33. Kasım Paşa Medresesi

Banisi Cezerizâde Kasım Paşa'dır (Baltacı, 1976: 527). Kânûnî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Güzelce Kasım Paşa'nın padişah tarafından burada görevlendirilmesi dolayısıyla semt, Kasımpaşa ismini almıştır. Güzelce Kasım Paşa semte yaptırdığı cami, medrese ve diğer eserlerle yöreyi süslemiştir. Medresenin inşa tarihi belli değildir. Medresenin yeri bugün parktır. En son ellili payesine yükseltilmiştir (Baltacı, 1976: 528).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kasım Paşa Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, Çivizâde Efendi, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, Nâzırzâde, Surûfî Çelebi, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî, Arab Çelebi, Şukkazâde Abdurrahman Çelebi, Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemâleddîn El-Merzîfonî.

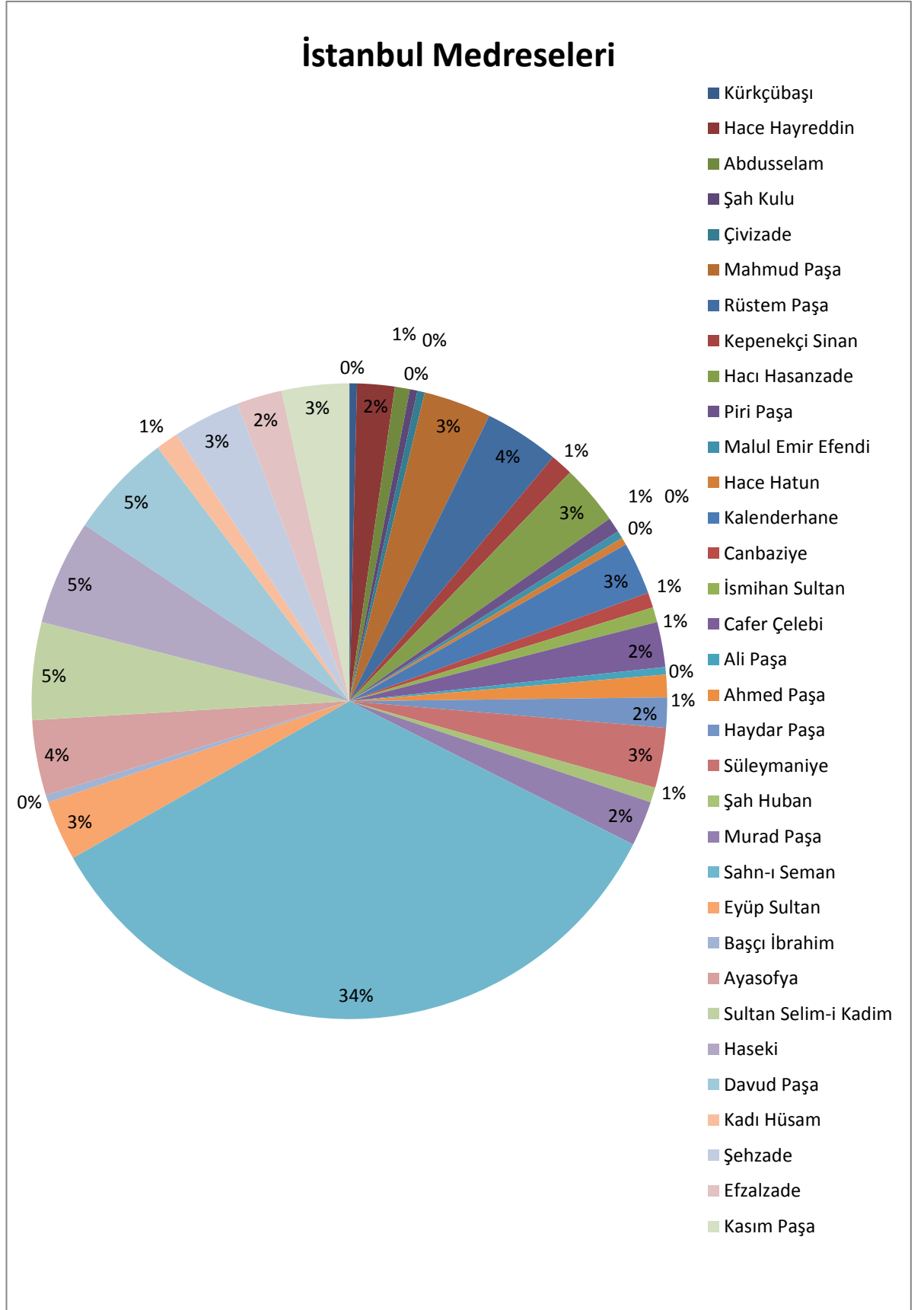
Tablolar incelendiğinde en fazla müderrisin görev yaptığı medresenin Sahn-ı Seman Medreseleri olduğunu görüyoruz. Döneminin ve sonrasının en popüler medresesi olan, en yüksek dereceli üniversite mukabilinde sayılan bu medrese birçok müderris için görev yapılmasından onur duyulacak bir eğitim yuvasıdır. Tez metni içerisinde incelenen kısımda bu denli yüksek bir sayıya (90) rastlamak mümkün değildir. Sadece İstanbul medreselerinde değil tüm medreseler içerisinde müderris sayısının bu kadar çok olduğu başka bir kurum yoktur. %34'lük dilimi elinde bulunduran Sahn Medresesi'ni %5'lik kesite sahip Haseki, Dâvûd Paşa ve Sultan Selîm-i Kadim Medreseleri takip eder.

İstanbul Medreseleri

Şekil.2.3. İstanbul Medreseleri

Tablo 2. 4. İstanbul Medreseleri

2.2.3.4 EDİRNE MEDRESELERİ

2.2.3.4.1. Edirne Saraciye Medresesi

Fatih döneminin ileri gelenlerinden Hacı Kemaleddin bin Abdullah tarafından yeni saray yanında yaptırılmıştır. Bina müderris, muid, öğrenci ve mescit birimleri olmak üzere dokuz odalı olup bugün mevcut değildir. Vakfiyesine göre yirmili medreselerdendir (Kazancıgil ve vd., 2006).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan üç müderris Saraciye Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Sadi bin Mahmud, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem.

2.2.3.4.2. Atik Ali Paşa Medresesi

II. Beyazıt döneminde aynı adı taşıyan cami civarında yaptırılmıştır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan on üç müderris Atik Ali Paşa Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, Merhaba Efendi, Muslihiddîn Efendi, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, Cürçân Efendi, El-Mevlâ Cafer, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî, Samsûnîzâde Mahmud Efendi, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, Kâdîzâde Efendi, Zekeriyâ Efendi.

2.2.3.4.3. Hüsamiye (Hüsameddin) Medresesi

Banisi Hüsameddin adında biridir. Hayatı hakkında bir bilgi yoktur. 1746 yılında çıkan bir yağında yok olmuş, sonra Ali Bey adında biri tarafından yeniden inşa edilmiştir. Kırklı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 340).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hüsamiye (Hüsameddin) Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sadi bin Mahmud, El-Mevlâ Ali.

2.2.3.4.4. Taşlık Medresesi

Fatih Sultan Mehmed devri sadrazamlarından Mahmud Paşa'nın oğlu Ali Bey tarafından Edirne'de yaptırılmıştır. Ali Beg Medresesi olarak da bilinmektedir. Taşlık Medresesi, Ali Bey Mahallesi'nde bulunmaktadır. Medrese günümüze ulaşamamıştır (Baltacı, 1976: 718).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Taşlık Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim, El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm.

2.2.3.4.5. Üç Şerefeli Medrese

II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed tarafından yapılmıştır. İki medreseden oluşmaktadır. II. Murad zamanında medrese yapılmaya başlanmış sonra geri kalan kısmını II. Mehmed tamamlamıştır. Altmışlı medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 725).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Üç Şerefeli Medresesi'nde on bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Cuma, El-Mevlâ Mehmed, Bâgdâdîzâde Ahmed Çelebi, El-Mevlâ Abdüllatîf, Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, Pepkî Latîf, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsni El-Hüseynî, Hasan Çelebi, Eş-Şeyh Muslihiddîn, Molla Süleymân Rûmî.

2.2.3.4.6. Sultan Bayezid Medresesi

II. Beyazid tarafından yapılmıştır. Tunca nehri kenarında bulunan külliye içerisinde yer almaktadır. Paye bakımından en son altmışlı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 759). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Sultan Bayezid Medresesi'nde dokuz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, Abdurrahman Efendi, Emîr Gîsudâr, El-Mevlâ Cafer, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, Şücâ Efendi, Ahmed Bâlkâf, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Abdüllatîf Efendi.

2.2.3.4.7. İbrahim Paşa Medresesi

Yaptıran Çandarlızâde İbrahim Paşa'dır. Payesi kırklı medreselerdendir (Baltacı, 1976: 343). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İbrahim Paşa Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Lütfullâh.

2.2.3.4.8. Halebiyye Medresesi

Kaleiçi'nde, Keçeciler Kapısı Caddesi'nde, otuz sekizinci numaradadır. Yaptıran II. Murad olup, müderrisliğini Halep'ten gelen Siracüddin Mehmed Efendi yaptığı için bu adı almıştır. Önce kırklı sonra da ellili medreseler arasında yer almaktadır. Bugün medrese ayakta değildir (Kazancıgil. vd., 2006: 74).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Halebiyye Medresesi'nde on iki müderris görev almıştır: Karamânî Mehmed Efendi, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîri Bi-İbn En-Neccâr, Manav Seydî, Fuzayl Efendi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Pîr Ahmed Çelebi, Eyhemzâde Paşa Çelebi, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil, Dülgerzâde, Malûlzâde Efendi, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed.

2.2.3.4.9. Emینیyye Medresesi

Yaptıran Atâ'î tarafından Şehremini Cafer Çelebi olarak zikredilmiştir. Saruca Paşa Medresesi diye de bilinir. Medrese yanarak yok olmuştur. Paye bakımından en son ellilidir (Baltacı, 1976: 410).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Emینیyye Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi.

2.2.3.4.10. Beglerbegi Medresesi

Yaptıran II. Murad dönemi umerasından Sinâneddîn Yusûf Paşa'dır. Medrese en son kırklı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 317-318). Nev'îzâde Atâ'î'nin

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Beglerbegi Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Bâlî, Dursun Efendi, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil.

2.2.3.4.11. Burusevi Şeyhi Çelebi Medresesi

Banisi Edirne kadısı Bedreddin Efendi'nin oğlu Şeyhi Efendi'dir. Medrese günümüzde ayakta değildir. Paye bakımından ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 717).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Burusevi Şeyhi Çelebi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud.

2.2.3.4.12. Anbar Kadı Medresesi

Banisi Anbar Kadı diye anılan Derviş Mehmed'dir. Bugün medresenin yeri bile bilinmemektedir. Yirmili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 168). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Anbar Kadı Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah.

2.2.3.4.13. Çuhacı Hacı Medresesi

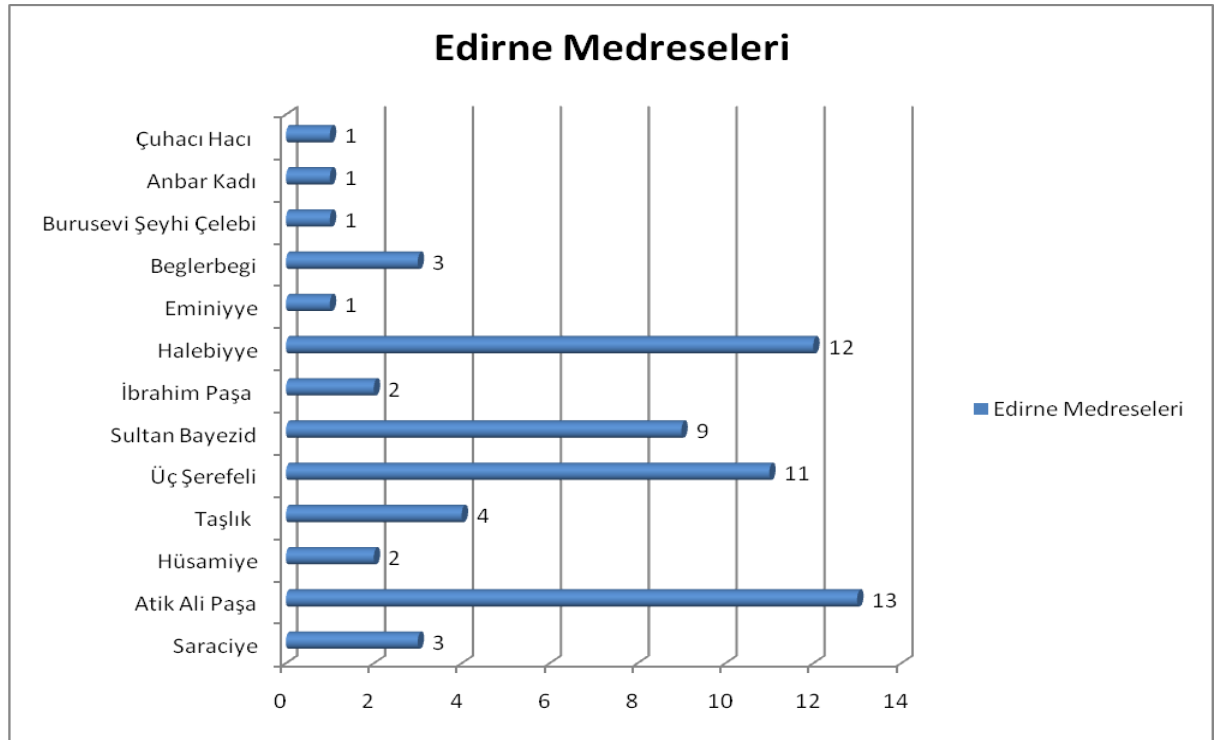
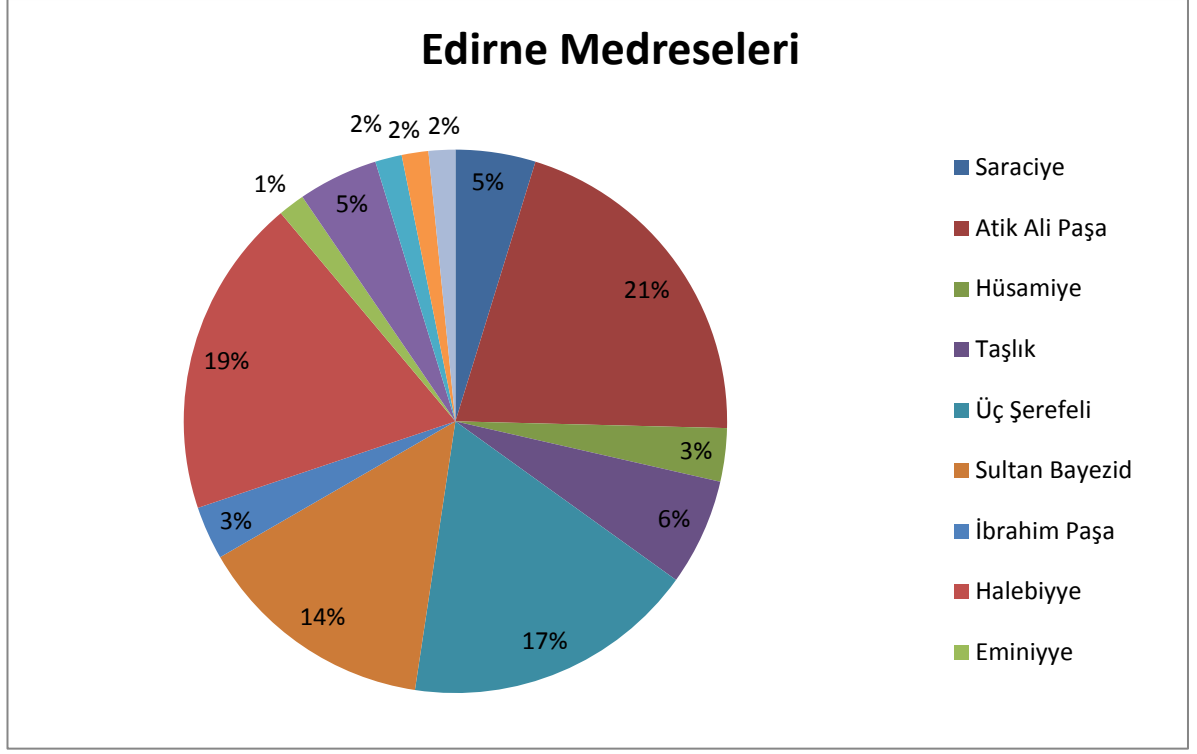
Banisi Çuhacı Hacı İlyas'tır. Medrese Lârî Cami arkasında ve Laleli Medresesi Sokağı'nda idi. Küçük Laleli Medresesi ve Astarıcı Hacı Medresesi de denilir. Paye bakımından medrese Sahn'a denktir (Baltacı, 1976: 402).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Çuhacı Hacı Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm.

Aşağıdaki tablolar incelendiğinde Edirne medreseleri içerisinde en fazla müderrisin görev yaptığı medresenin 13 kişi ile Atik Ali Paşa Medresesi olduğu

görülmektedir. %21'lik dilime sahip bu medreseyi %19 ile Halebiyye, %17 ile Üç Şerefeli Medresesi takip etmiştir.

Tablo 2.5. Edirne Medreseleri

Şekil.2.4. Edirne Medreseleri

2.2.3.5 AMASYA MEDRESELERİ

2.2.3.5.1. Yüzgeç (Yörgüç) Paşa Medresesi

Amasya'da yer alan üç külliyyeden birinin içinde yer alan medresedir. Gökmedrese Mahallesi'nde Turumtay Medresesi'nin yanındadır. Sultan II. Murad'ın lalası Yörgüç Paşa tarafından yapılmıştır (Amasya İl Yıllığı, 2007: 177).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan iki müderris Yüzgeç (Yörgüç) Paşa Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Cuma, El-Mevlâ Cafer.

2.2.3.5.2. Sultan II. Bayezid Medresesi

Amasya'da II. Beyazıd tarafından 15. yüzyıl sonlarında yaptırılan külliyyenin içindedir. Cami ve etrafındaki külliye, Edirne'deki Sultan II. Bayezid Medresesi'nde olduğu gibi bir akarsuyun, Yeşilirmak'ın kenarında inşa edilmiştir. Geniş bir sahayı kaplayan yapı grubunun ortasında cami, sağında medrese, solunda ise aşhâne-imaret ile tabhâne bulunmaktadır. Heşt Bihîşt müellifi İdrîs-i Bitlisî başlatılan inşaatın Beyazıd tarafından Şehzade Ahmet'e havale edildiğini nakleder. Medrese iyi bir tamirle kurtulmuş ve yıllardan beri İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Aşhâne-imaret ve tabhâne onarılarak yurt yapılmış, sıbyan mektebi ise ortadan kalkmıştır. Medresenin ilk hocasının ünlü Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi olduğu, altmışlı bir medrese olduğu ve bu medresenin müderrislerinin etraflı bir listesi Cahit Baltacı'nın *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* adlı eserinde bulunduğu anlatılmaktadır (Eyice, 1992: 42).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Sultan II. Bayezid Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, Molla Cürçân, Bağdâdîzâde Ahmed Çelebi.

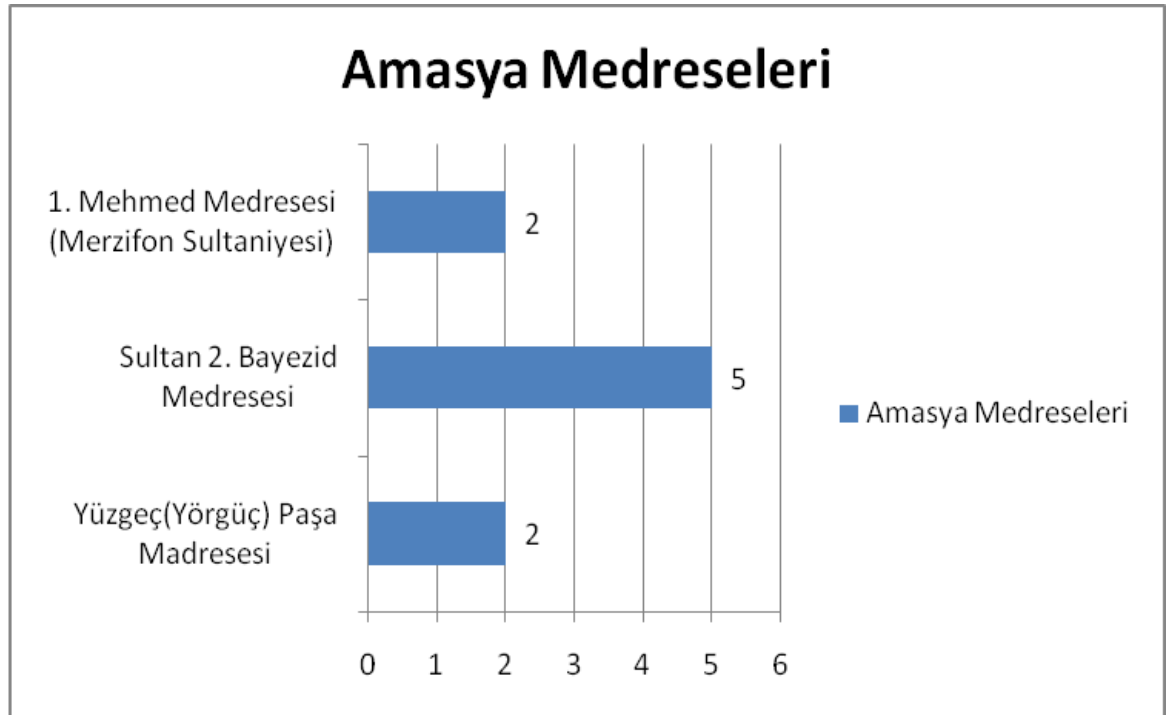
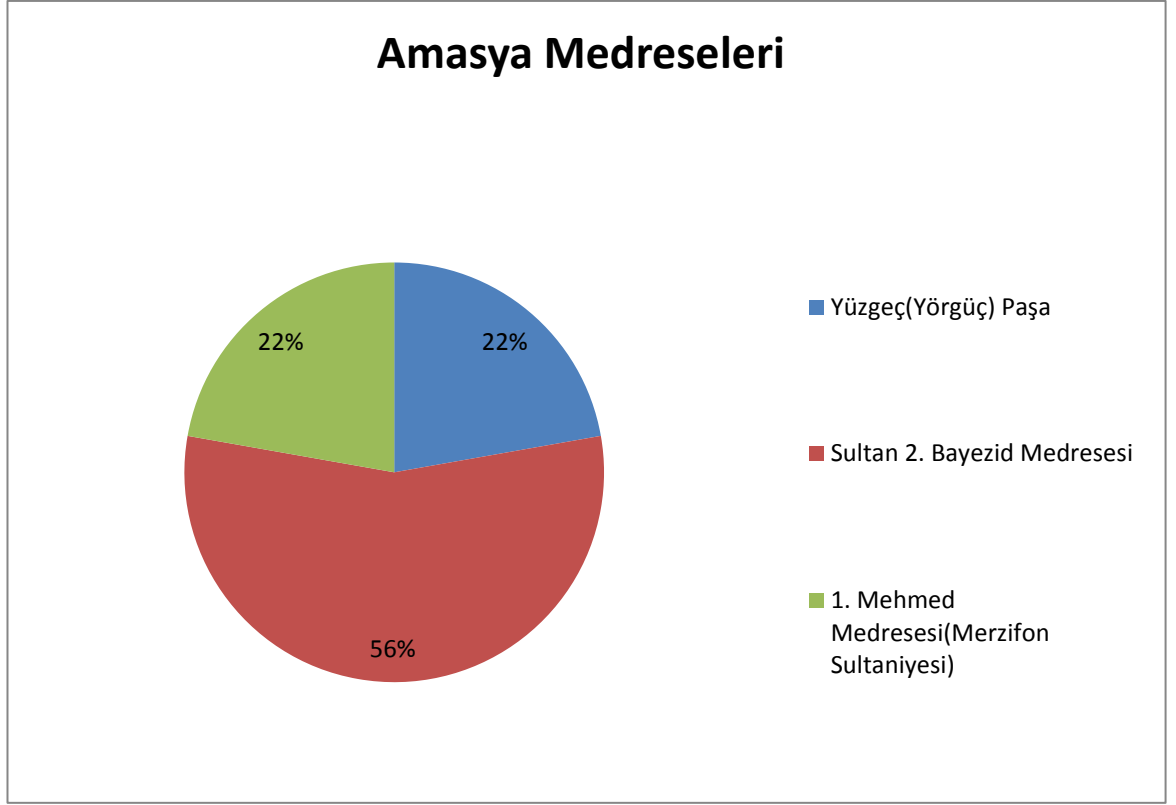
2.2.3.5.3. I.Mehmed Medresesi (Merzifon Sultaniyesi)

Merzifon'da 15. yüzyılın ilk çeyreği içinde inşa edilen yapı, Çelebi Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Bu medresenin yöre halkı arasında Merzifon Sultaniyesi olarak anıldığı bilinmektedir. Dönemin önemli bilim kurumlarından olan medresede kuruluşunun ardından Feridüddin-i Divani, Seydî Şemseddin Ahmed-i Kırımı, Amasyalı Rükneddin Abdülkerim, Nizameddin Abdurrahman-ı Aftabl gibi ileri gelen âlimler müderrislik yapmışlardır. Bir müddet silah deposu olarak kullanılan yapı, Cumhuriyet devrinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılarak çeşitli kültür faaliyetlerine tahsis edilmiştir (Tanman, 2003: 394).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan I.Mehmed Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Cafer.

Aşağıdaki tablolara bakıldığında Amasya'da bulunan üç medrese içerisinde en fazla müderris atanan kurumun 5 kişi ile Sultan II. Bayezid Medresesi olduğu görülür. %56'lık dilime sahip olan medreseyi 2 kişi ile Yüzgeç Paşa ve I. Mehmed Medresesi takip etmiştir.

Tablo 2. 6. Amasya Medreseleri

Şekil.2.5. Amasya Medreseleri

2.2.3.6 FİLİBE MEDRESELERİ

2.2.3.6.1. Şehabeddin Paşa Medresesi

Yaptıran II. Murad dönemi vezirlerinden Şehabeddin Paşa'dır. Medresesinin hangi tarihte kurulduğu belli değildir. Otuzlu ve kırklı medreseler arasında yer almaktadır. Eserin durumu ile ilgili bir bilgi yoktur (Baltacı, 1976: 704-705).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Şehabeddin Paşa Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Hanefî, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, El-Mevlâ Ali.

2.2.3.6.2. Karagöz Medresesi

Banisi II. Beyazıd devri paşalarından Karagöz Ahmed Paşa'dır. Yapım yılı ve medresenin bugünkü durumu ile ilgili bir bilgi yoktur (Baltacı, 1976: 345). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Karagöz Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm.

2.2.3.7. ANKARA MEDRESELERİ

2.2.3.7.1. Yeni Medrese

Banisi bilinmemektedir. Yeri ve inşa tarihi de bilinmemektedir. Paye bakımından dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 303). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Yeni Medresede bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec.

2.2.3.7.2. Hatîb Medresesi

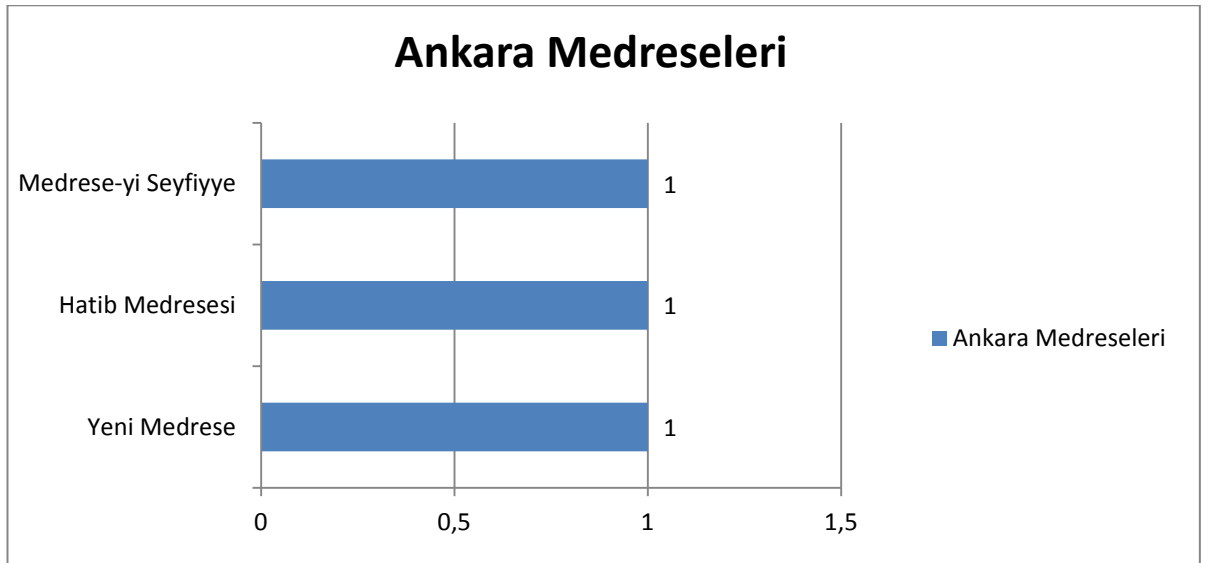
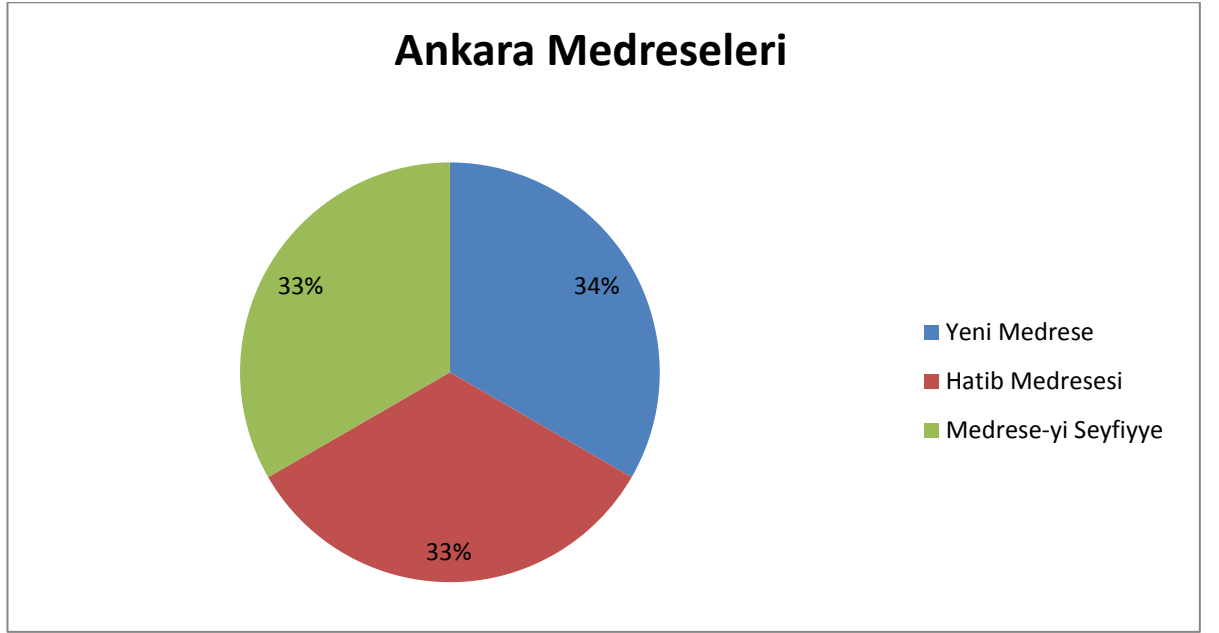
Banisi bilinmemektedir. Medrese 1890'a kadar ayakta kalmıştır. Paye bakımından medrese altmışlılar arasındadır (Baltacı, 1976: 350). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hatîb Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec.

2.2.3.7.3. Medrese-i Seyfiyye

Banisi bilinmemektedir. Seyfüddin Medresesi ve Mah-ı Bülendiyye Medresesi denmektedir. Medresenin inşa tarihi ve yeri bilinmemektedir. Medrese paye bakımından dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 680).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Seyfiyye Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec.

Tablo 2. 7. Ankara Medreseleri

Şekil.2.6. Ankara Medreseleri

2.2.3.8 KÜTAHYA MEDRESELERİ

2.2.3.8.1. Vacidiye Medresesi

Banisi Germiyanoglu umerasından Mibarizüddin Umur Bey'dir. Bugün hala ayaktaadır. Demirkapı Medresesi de denilen medrese, atanan bir hoca sebebiyle bu adı almıştır. Paye bakımından önce yirmili sonra otuzlu medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 299-300).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Vacidiye Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde.

2.2.3.8.2. Rüstem Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî devri sadrazamlarından Rüstem Paşa'dır. Kütahya'da hala ayakta duran ve Karagöz Cami civarında bulunmaktadır. En son payesi kırklıdır (Baltacı, 1976: 349). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Rüstem Paşa Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: Kınâlızâde Ali Efendi, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan.

2.2.3.9 BALIKESİR MEDRESELERİ

2.2.3.9.1.Çay Medresesi

Banisi III. Gıyaseddin Keyhüsrev devri ileri gelenlerinden Yusûf bin Yakûb'dur. Bugün Afyon'a bağlı olan Çay'ın 16. asır ortasında Balıkesir'e bağlı olduğu Atâ'î'nin eserinden anlaşılır. Paye bakımından medrese en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 396).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Çay Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed.

2.2.3.9.2. Yıldırım Han Medresesi (Kızılca Tuzla)

Banisi Yıldırım Beyazıd'dır. Medrese şehrin batı tarafında Bababurnu civarında şimdiki adı Kızılca Tuzla adlı köyde yer almaktadır. Zamanla yıkılmıştır. Yirmili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 257).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Yıldırım Han Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan.

2.2.3.10 TİRE MEDRESELERİ

2.2.3.10.1. Kara Kadı Medresesi

Yaptıran bilinmemektedir. II. Beyazıd devrinde var olduğu belgelerde bulunmaktadır. Bugün medrese bulunmamaktadır. Yeri de bilinmemektedir. Otuzlu medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 280).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kara Kadı Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bin Muallimzâde, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr.

2.2.3.10.2. Molla Arap Medresesi

Banisinin kimliği hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. Medresenin Osmanlı veya Aydınogulları tarafından yapıldığı da kesin değildir. Medresenin kendisi olmadığı gibi yeri de bilinmemektedir. En son payesi dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 567).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Molla Arap Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Abdüllaîf, El-Mevlâ Mustafa.

2.2.3.10.3. İbn Melek Medresesi

Banisi Aydınoglu Mehmed Bey'dir. Hocalarından birisi için yaptırmış olması sebebiyle İbn Melek Medresesi adıyla da anılır. Ferište oğlu ve Tire Medresesi de denilmektedir. Paye bakımından otuzlu medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 276).

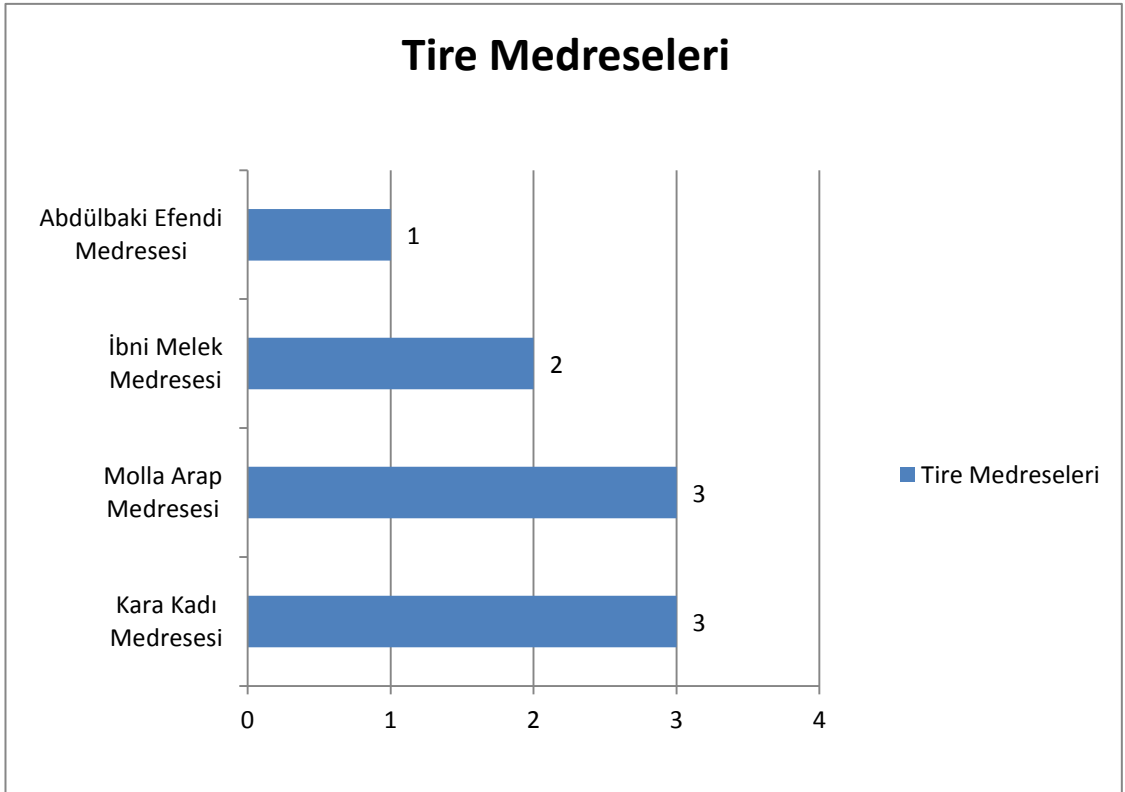
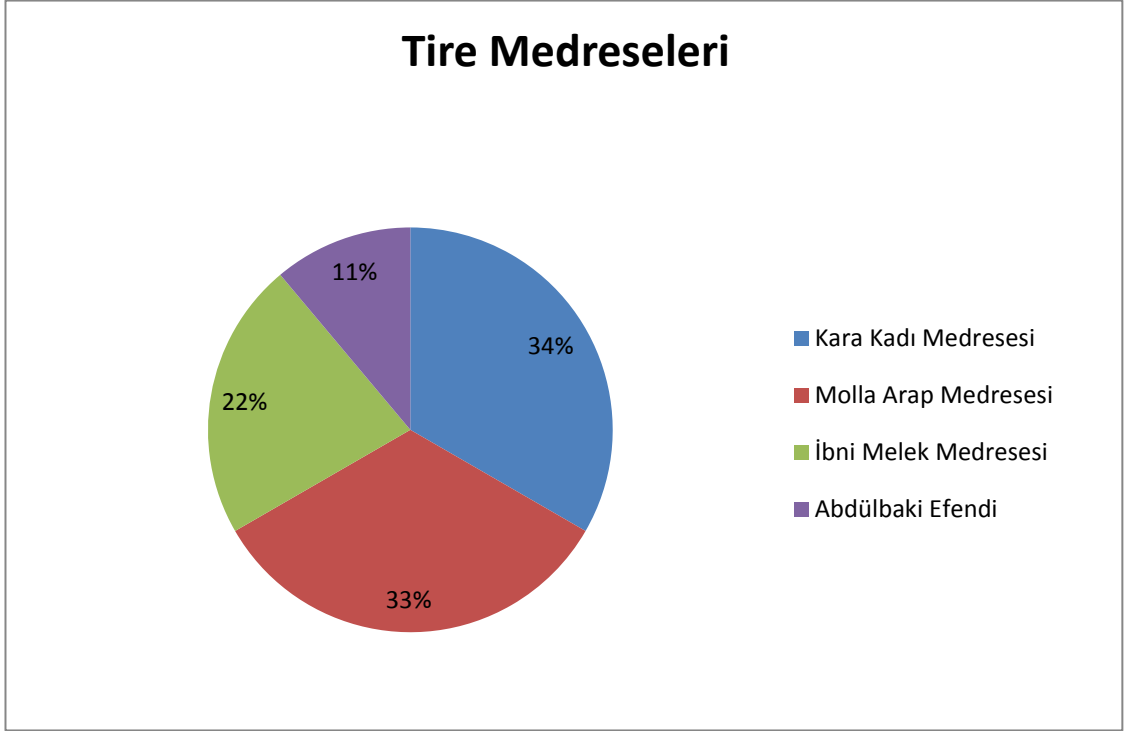
Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İbn Melek Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdüllatîf, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed bin Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr.

2.2.3.10.4. Abdülbaki Efendi Medresesi

Banisi Kânûnî devrinin ileri gelenlerinden Abdülbaki Efendi'dir. Şu anda mevcut olmayan medresenin kuruluşunda payesi kırklıdır. Sonraki durumu bilinmemektedir (Baltacı, 1976: 305).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Abdülbaki Efendi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali.

Tablo 2. 8. Tire Medreseleri

Şekil.2.7. Tire Medreseleri

2.2.3.11 KONYA MEDRESELERİ

2.2.3.11.1. Halkalı Medrese

Konya Akşehir’de 13. yüzyılın ortasında inşa edilen bir medresedir. Medrese taçkapısı üzerindeki üç satırlık Arapça kitâbeye göre Selçuklu Veziri Emîridâd Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Halk arasında Halkalı Medrese adıyla da bilinir (Kalfazade, 2011: 157).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Halkalı Medresesi’nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdullah.

2.2.3.11.2. Nalıncı Medresesi

Banisi Emir Nizamüddin’dir. Bu medreseye Nizamiye Medresesi de denilmektedir. Fatih Sultan Mehmed dönemi kayıtlarında bu isimle yer almaktadır. Son dönemlerde yıkılan önemli ecdad yadigârlarındandır. Otuzlu payededir (Baltacı, 1976: 291).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Nalıncı Medresesi’nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa.

2.2.3.12 TOKAT MEDRESELERİ

2.2.3.12.1. Hatuniyye Medresesi

Banisi II. Beyazıd’dır. Annesi Gülbahar Hatun için yaptırdığı için kaynaklarda Hatuniye Medresesi, Sultaniye Medresesi, Gülbahar Hatun Medresesi ve Meydan Medresesi diye de zikredilir. Paye bakımından medrese en son dâhil hükmündedir (Baltacı, 1976: 333).

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hatuniyye Medresesi’nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed.

2.2.3.13 DİYARBAKIR MEDRESELERİ

2.2.3.13.1. Hüsrev Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî devri vezirlerinden Hüsrev Paşa'dır. Medrese 1528-1533 tarihlerinde yapılmıştır. Medresenin dersane bölümü cami olarak kullanılmaktadır. Önce kırklı sonra da ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 484).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hüsrev Paşa Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî.

2.2.3.13.2. Mesudiye-i Amed Medresesi

Banisi Artuklu Sultanı II. Sökman'dır. Bugün Ulu Cami yanında hala ayakta bulunan medrese kitabenin birinde anıldığına göre dört Sünni mezhep için tesis edilmiştir. Osmanlıda da önemli bir medrese olarak kullanılmıştır. Payesi ellilidir (Baltacı, 1976: 559).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Mesudiye-i Amed Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan.

2.2.3.14 YENİŞEHİR MEDRESELERİ

2.2.3.14.1. Çınarlı Medresesi

Bali Bey Camii ve külliyesine yakın yerde yer almıştır. Kesin olarak yapım tarihi bilinmemekte olup, 15. veya 17. yüzyılda olabileceği ileri sürülmektedir. Halk dilinde Çınarlı Cami olarak anılmaktadır. Bu ismi bahçesinde bulunan asırlık çınardan aldığı sanılmaktadır. Medrese 1922 yılında yıkılmıştır (<http://www.bursa.com.tr>, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Çınarlı Medresesi'nde iki müderris görev

almıştır: El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Çivizâde Efendi.

2.2.3.14.2. Süleyman Paşa Medresesi

Banisi Şehzâde Süleyman'dır. Bursa'nın Yenişehir'de şehrin kuzeyinde bulunmaktadır. Medrese 1930'larda yıktırılmıştır. Medrese en son ellili paye ile bilinmektedir (Baltacı, 1976: 703).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Süleyman Paşa Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd.

2.2.3.15 BİRGİ MEDRESELERİ

2.2.3.15.1. Aydınoğlu Medresesi

Aydınoğulları döneminden Osmanlıya geçen medreseler arasındadır. Banisi Mehmed Efendi'dir. En son ellili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 376). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Aydınoğlu Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Atâullah Ahmed.

2.2.3.16 MUDURNU MEDRESELERİ

2.2.3.16.1. Yıldırımhan Medresesi

Banisi Yıldırım Beyazıd'dır. Bugün medrese ayakta değildir. Payesi en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 258). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Yıldırımhan Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Atâullah Ahmed.

2.2.3.17 GELİBOLU MEDRESELERİ

2.2.3.17.1. Balaban Paşa Medresesi

Banisi Balaban Paşa'dır. Medrese 846'da yapılmıştır. Medresenin payesi otuzludur (Baltacı, 1976: 263). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Balaban Paşa Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî.

2.2.3.17.2. Sarıca Paşa Medresesi

Banisi Saruca Paşa'dır. Edirne muhafızı iken Gelibolu'ya pek çok eser yaptırmıştır. Bu eserlerden biri de medresedir. Bugün medrese ayakta değildir. Paye olarak ellili medreselendir (Baltacı, 1976: 672).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Sarıca Paşa Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim.

2.2.3.18 SIRBİSTAN MEDRESELERİ

2.2.3.18.1. Yenipazar Medresesi

Yeni Pazar, yerel dillerde Novi Pazar olarak bilinmektedir. Belgrad'ın 280 km. güneyinde Belgrad'ı Karadağ'ın başşehri Podgorica (Titograd) üzerinden Adriyatik sahiline bağlayan karayolu üzerindedir. Balkanlar'da Osmanlılar tarafından kurulan şehirlerden biridir. 1604 tarihli tahrir kayıtlarına göre Yenipazar üç camî, on üç mescit, on sekiz müslüman ve dört hıristiyan mahallesi vardır (Aruçi, 2013: 469). Medreseler hakkında detaylı bilgiler bulunmamaktadır.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Yeni Pazar Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân.

2.2.3.19 HEZERGRAD MEDRESELERİ

2.2.3.19.1. İbrahim Paşa Medresesi

Yaptıran Kânûnî devri veziriazamlarından Makbul İbrahim Paşa'dır. Son durumu hakkında bilgi yoktur. Son payesi dâhildir (Baltacı, 1976: 487). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İbrahim Paşa Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Lütfullâh, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz, El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî.

2.2.3.20 SİVAS MEDRESELERİ

2.2.3.20.1. Buruc Medresesi

XIII yüzyılda Muzafferüddin Burûcirdî tarafından yaptırılmıştır. Bânisinin türbesi de medresenin bir bölümünde bulunmaktadır, kitâbesinde kurucunun adı Muzaffer bin İbâdullah El-Mufaddal El-Burûcirdî olarak verilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilerek kurtarılmıştır (Eyice, 1992: 465).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Buruc Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Muslihiddîn.

2.2.3.21 MANASTIR MEDRESELERİ

2.2.3.21.1. Dülbend Kadı Medresesi

Banisi Dülbend Kadızâde İshak Efendi'dir. Kânûnî zamanında yaşadığı düşünülmektedir. Bugün mevcut olmayan medresenin inşa tarihi de bilinmemektedir (Baltacı, 1976: 266).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Dülbend Kadı Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ali.

2.2.3.22 HALEP MEDRESELERİ

2.2.3.22.1. Hüsrev Paşa Medresesi

Yaptıran Kânûnî dönemi vezirlerinden Deli Hüsrev Paşa'dır. Medresenin inşası 1545'te tamamlanmıştır. Bugün Halep kalesi dışında camisi ayaktaadır. Son durumu hakkında bilgi yoktur. Ellili medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 485).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hüsrev Paşa Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf, Dede Efendi, Ali Denî, Acem Yahyâ.

2.2.3.23 ESKİŞEHİR MEDRESELERİ

2.2.3.23.1. Medrese-i Seydî Gazi

Eskişehir Seyitgazi'de 13. yüzyılda kurulan bir külliye'dir. 16. yüzyılın başlarında Osmanlı devrinde eklenen yapılar ve ardından restorasyonlarla günümüzdeki halini almıştır. İnşa ettiren Kânûnî Sultan Süleyman'dır. Paye bakımından medrese ellilidir (Baltacı, 1976: 378). Yapı, Kânûnî Sultan Süleyman devrinden itibaren Bektaşî dergâhı olarak kullanılmıştır. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında ve daha sonra Millî Mücadele yıllarında Yunan işgalinde büyük ölçüde harap olan külliye 1956-1961 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir (Eyice, 2009: 53).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Medrese-i Seydî Gazi Medresesi'nde beş müderris görev almıştır: Küçük Nureddîn Efendi, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Sinân, Mevlânâ İşreti, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf.

2.2.3.24 YENİCE VARDAR MEDRESELERİ

2.2.3.24.1. Evranos Gazi Medresesi

Banisi Evranos Mehmed Bey'dir. Medresenin ne zaman yapıldığını ve son durumunu bilinmemektedir. Paye bakımından en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 420).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Evranos Gazi Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî, El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm, Niksârî Mustafa Efendi.

2.2.3.25 SAFRANBOLU MEDRESELERİ

2.2.3.25.1. Taraklı Borlu Medresesi Safranbolu (Süleyman Paşa Medresesi)

Banisi Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'dır. Eskiden Taraklıborlu diye bilinen Safranbolu'da bir medrese bulunduğu ve bu medresenin Süleyman Paşa Medresesi olduğu yapılan araştırmalarla anlaşılmıştır. Bugün mevcut olmayan medrese paye bakımından yirmilidir (Baltacı, 1976: 249).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Taraklı Borlu Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed.

2.2.3.26 DİMETOKA MEDRESELERİ

2.2.3.26.1. Dimetoka Medresesi

Yaptıran Oruç Paşa'dır. Bazı araştırmacılar yeri bilinmeyen medreseler arasında saymaktadır. Medresenin son durumu ile ilgili bir bilgi yoktur. Otuzlu medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 292).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Dimetoka Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali.

2.2.3.26.2. Abdülvasi Efendi Medresesi

Banisi Abdülvasi bin Hayreddîn Hızır'dır. Medresenin son durumu hakkında bilgi yoktur. Paye bakımından medrese en son ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 363).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Abdülvasi Efendi Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn.

2.2.3.27 SOFYA MEDRESELERİ

2.2.3.27.1. Sufi Mehmed Paşa Medresesi

Sofya'da günümüzde kilise olarak kullanılan Mimar Sinan'ın eseri bir camiidir. Sûfi veya Sofu lakaplarıyla da anılan Derviş Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Tezkirelerde Bosnalı Mehmed Paşa Cami adıyla zikredilir.

Bulgaristan'ın Osmanlı'dan ayrılması ve Sofya'nın Türk idaresinden 1878'de çıkmasının ardından Mehmed Paşa Camii Bulgarlar tarafından bir süre depo ve cephanelik olarak kullanılmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in camiye dokunulmaması hususundaki uyarısına rağmen Bulgarlarca 1901'de dış mimarisi tamamen değiştirilmiştir. Sveti Sedmoçislenitsi adıyla bütün azizlere ithaf edilen bir kiliseye çevrilmiş ve 27 Temmuz 1903'te kullanıma açılmıştır. Medrese kısmı 1928'de yıktırılıncaya kadar hapisane olarak kullanılmıştır (Eyice, 1992: 305) .

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan iki müderris Sufi Mehmed Paşa Medresesi'nde görev almıştır: El-Mevlâ Muhyiddîn, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr.

2.2.3.28 AFYONKARAHİSAR MEDRESELERİ

2.2.3.28.1. Gedik Ahmet Paşa Medresesi

Yaptıran Fatih'in veziriazamlarından Gedik Ahmed Paşa'dır. Afyon'da bir külliyesi bulunmaktadır. Ellili medreseler arasında yer almıştır. Bugün müze olarak kullanılmaktadır (Baltacı, 1976: 429).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Abdullah El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, Merhabâ Efendi.

2.2.3.29 ISPARTA MEDRESELERİ

2.2.3.29.1. Ağras (Atabey) Medresesi

Banisi Selçuklu atabeylerinden Mübarizüddin Ertokuş bin Abdullah'dır. Bugün ayakta olan medreselerdendir. Payesi en son kırklı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 583). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ağras (Atabey) Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, El-Mevlâ Cafer.

2.2.3.30 SARAYBOSNA MEDRESELERİ

2.2.3.30.1. Hüsrev Beg Medresesi

Banisi Balkanlarda önemli fetihler yapan, Karadağ isyanında şehit olan Kânûnî Sultan Süleyman devri ulemasından Hüsrev Bey'dir. 1541 yaptırdığı külliye içinde olan medrese altmışlı medreseler arasındadır (Baltacı, 1976: 780).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Hüsrev Beg Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Hanefî.

2.2.3.31 İNEGÖL MEDRESELERİ

2.2.3.31.1. İshak Paşa Medresesi

Banisi Fatih ve II. Beyazıd dönemi veziriazamlarından İshak Paşa'dır. E.H.Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri* adlı eserinde medresenin 1966 yılında esaslı bir onarım geçirdiğini söylemektedir. Paye bakımından otuzla başlayıp en son Sahn'a eşittir.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İshak Paşa Medresesi'nde dört müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, Burusevî Şems Çelebi, Ebu's-Suûd El-İmâdî.

2.2.3.32 ÇORLU MEDRESELERİ

2.2.3.32.1. Çorlu Medresesi (Ahmed Paşa Medresesi)

Yaptıranı kesin olarak bilinmemekle birlikte Hersekzâde Ahmed Paşa, Dukakinzâde Ahmed Paşa veya diğer bir Ahmed Paşa tarafından yaptırıldığı zannedilmektedir. Bugün bu medreseden herhangi bir iz yoktur. Paye bakımından ellilidir (Baltacı, 1976: 366).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Çorlu Medresesi (Ahmed Paşa) Medresesi'nde sekiz müderris görev almıştır: El-Mevlâ Muslihiddîn, El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm, Çalık Yakûb Efendi, El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El-Manâvî, Cürçân Efendi, Kerim Efendi, El-Mevlâ Nüreddîn, Deli Kerim.

2.2.3.33 KIRKLARELİ MEDRESELERİ

2.2.3.33.1. Mahmud Paşa Medresesi

Banisi Mahmud Paşa'dır. Paşaya has olarak verilen ve ismini de oradan alan Hasköy'de camii, medrese, mektep ve hamamı bulunmaktadır. Bugün sadece camisi ayaktaadır. Yirmili medreselerden biridir (Baltacı, 1976: 543).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Mahmud Paşa Medresesi'nde üç müderris görev almıştır: El-Mevlâ Yakûb bin Bayrâm, El-Mevlâ Bâlî, El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî.

2.2.3.34 PLEVNE MEDRESELERİ

2.2.3.34.1. Ali Beg Mihal oğlu Beg Medresesi

Bulgaristan'da Sofya yakınlarında Plevne'de iki tane medrese vardır. Bu medreselerden biri Mihaloğlu Beg Medresesi'dir. Medresenin banisi ve inşası ile ilgili bir bilgi yoktur (Baltacı, 1976: 307).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Ali Beg Mihaloğlu Beg Medresesi'nde iki müderris görev almıştır: El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, El-Mevlâ Mehmed.

2.2.3.35 AYDIN MEDRESELERİ

2.2.3.35.1. Alaşehir Cafer Ağa Medresesi

Banisi ve inşa tarihi hakkında kesin bilgi yoktur. Medrese paye bakımından yirmilidir (Baltacı, 1976: 174). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Alaşehir Cafer Ağa Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa.

2.2.3.36 GEBZE MEDRESELERİ

2.2.3.36.1. Gekbuze Mustafa Paşa Medresesi

Banisi Kânûnî dönemi veziriazamı Mustafa Paşa'dır. Paşanın Gebze'de yaptırdığı imaretleri arasında olan medrese hala ayaktaadır. Ellili medreseler arasında yer almaktadır (Baltacı, 1976: 578).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Gekbuze Mustafa Paşa Medresesi'nde on bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm, Kara Kâsım, Seydî Alizâde, El-Mevlâ Ebu's-Suûd El-Îmâdî, Bitlice Mustafa Çelebi, El-Mevlâ Kâsım, Niksârî kaynı, Hâmid Efendi, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân.

2.2.3.37 VİZE MEDRESELERİ

2.2.3.37.1. Sultaniye Medresesi

Atâ'î'den öğrenildiği kadarı ile Vize'de bir medrese bulunması gerekmektedir. 1552/53 tarihli medrese hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. 30 payeli yapının tam olarak nerede olduğu hakkında bir bilgi bulunmamakta olup günümüze kadar ulaşan bir ize de rastlanılmamıştır.

Özkan Ertuğrul ve Engin Beksaç'a göre ise bu yapının Şerbetdar Hasan Bey Cami yakınlarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi'nden alınan bilgiye göre ise Kânûnî Sultan Süleyman Döneminde İstanbul ve Rumeli'de toplam 292 medrese bulunmaktaydı. Bunlardan biri de Vize Sultaniye Medresesi idi (<http://www.trakyanet.com>, 2015).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Sultaniye Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah.

2.2.3.38 BEÇ MEDRESELERİ

2.2.3.38.1. İpek Medresesi (Mehmed Bey Medresesi)

Banisi ve yapım tarihi bilinmemektedir.(Baltacı, 1976: 227). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan İpek Medresesi (Mehmed Bey) Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî.

2.2.3.39 ÇANKIRI MEDRESELERİ

2.2.3.39.1. Kengeri/Kangırı Medresesi

Medrese hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Makaleler içerisinde medresinin adı anılmakta fakat mimarisi, banisi ve inşa tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamaktadır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen şahıslardan Kengeri Medresesi'nde bir müderris görev almıştır: El-Mevlâ Ebu's-Suûd El-Îmâdî.

2.2.3.40 MISIR MEDRESELERİ

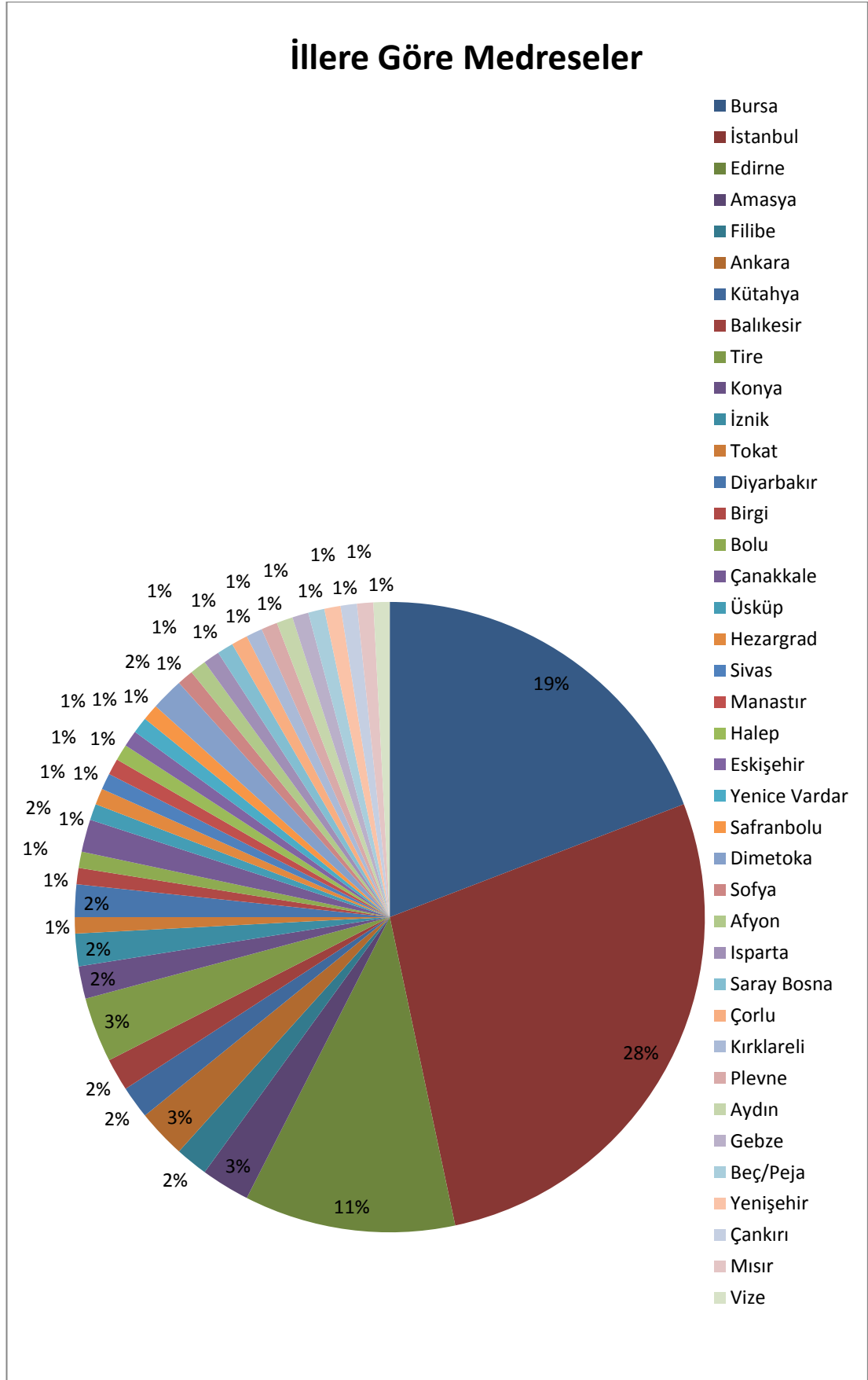
2.2.3.40.1. Haşebiyye Medresesi

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) incelenen bölümde tezyil kısmında verilen bir medresedir. Hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

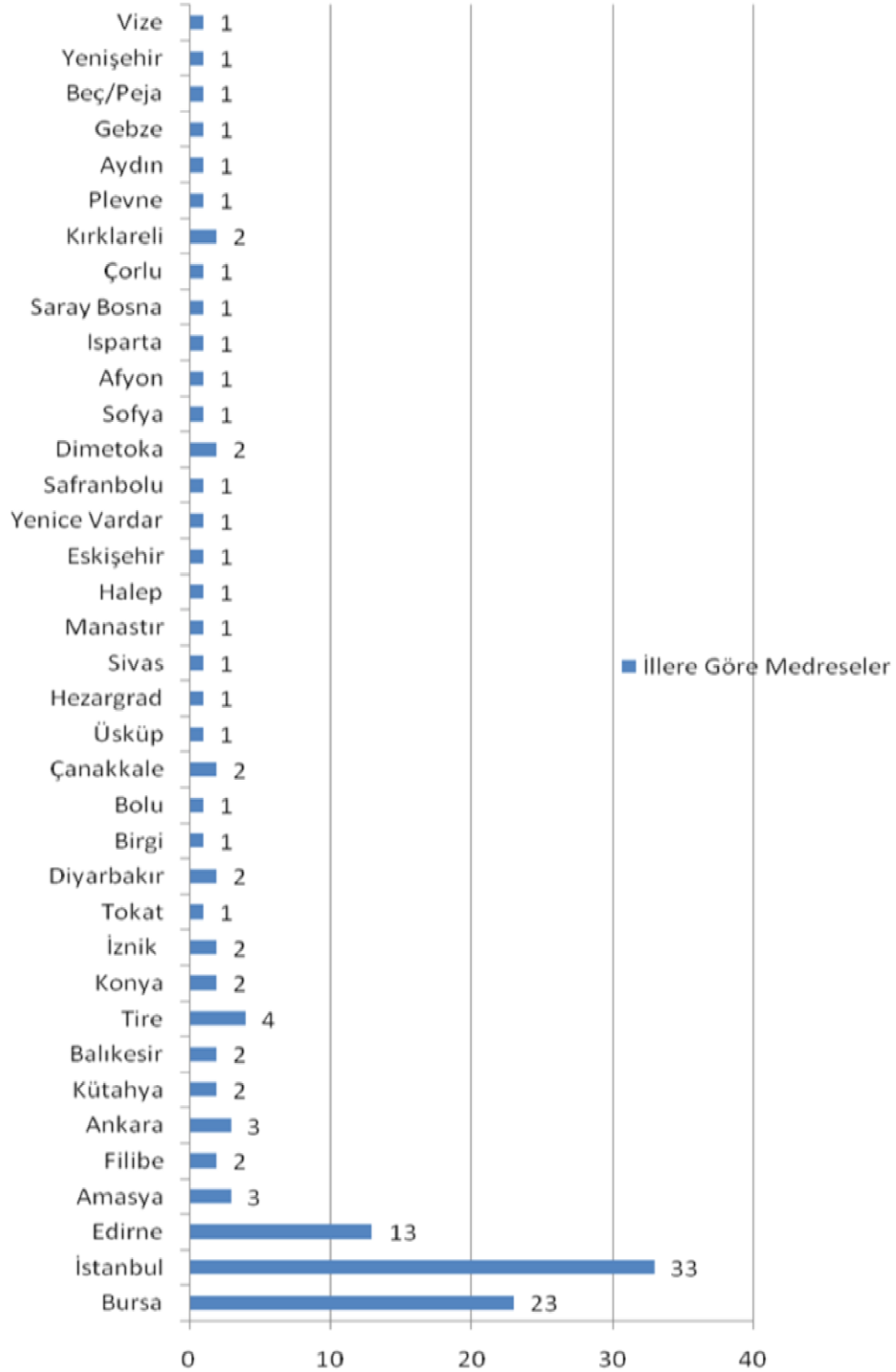
Aşağıdaki tabloda verilen bilgilere göre iller ve bazı ilçelerde bulunan medrese sayıları verilmiştir. İller içinde en fazla medreseye sahip il, İstanbul'dur. Dönemin başkentliğini yapmış olması ve devlet erkânın bu ilde toplanmış olması en büyük etmenlerdendir. Bu ili %19'luk payla Bursa ve %11'lik payla Edirne takip eder. Bu iller de aynı şekilde belli dönemlerde Osmanlı Devleti'nin payitahtlığı yapmıştır.

Tabloya bakıldığında şu an sınırlarımız dışında kalan yerlerde de medreselerimiz bulunmaktadır. Vardar, Plevne, Beç, Saray Bosna ve Sofya gibi birçok şehirde medreselemlerin bulunması, devletin eğitim ve öğretime ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

Tablo 2.9.İllere Göre Medreseler

İllere Göre Medreseler

Şekil.2.8.İllere Göre Medreseler

2.2.4. ESERLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.4.1. Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'îku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik'inde Eser Veren Şahsiyetler Ve Eserleri

Bu bölümde 47 kişinin eser verdiği belirtilmiştir. Kimi kişilerin eserlerinin çoğundan söz edilirken kimisi hakkında hiç bilgi verilmemiştir. Eserde 94 kişinin eser verip vermediğine dair bilgi bulunmamaktadır. Daha çok şerh, hâşiye ve tefsir sahasında eserler verilmiştir. Bunun dışındaki sahalarda da eser veren şahsiyetler hakkında bilgiler zikredilmiştir. Atâ'î, kişiler hakkında tanıtım yaparken "...nâm sahibi" veya "...kitab sahibi" diyerek kişileri eserleriyle pekiştirmiştir. İlgilendikleri bilimlerle alakalı eser veren kişiler aşağıda sınıflandırılarak verilmiştir.

Nev'îzâde Atâ'î, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* (İnceleme-Çeviri yazı) (46-190. Sayfalar Arası) çalışmasında 47 kişinin eserlerinden söz edilmiştir. Çoğu kez eserlerin isimleri zikredilip şahsiyetin hayatıyla alakalı bilgilere yer verilmiştir. İncelenen bölümde eser veren şahsiyetler şöyledir:

- 1.El-Mevlâ Şücaeddîn Süleyman:** Hâşiye-i Tecrîd'e dair yazıları, notları vardır. İbni Melek'in şerhine ait kelimâtı vardır.
- 2.El-Mevlâ Muhyiddîn:** Sûre-i En'âm sonundaki (*yevme lâ yenfeu mâlun velâ benûn*) âyet-i kerimesine risâlesi, makalesi, Havâmiş-i Kütüb'de talikâtı vardır.
- 3.El-Mevlâ Sâlih:** *Leyla vü Mecnûn* kıssasını nazm etmiş, Şerh-i Mevâkîf'a ve Şerh-i Miftâh'a talik, Şakâ'ik'te güzel sözleri topladığı bölümleri vardır.
- 4.El-Mevlâ Tâceddîn İbrahîm bin Abdullah El-Hâmidî:** Hâşiye-i Mezbûre'den on altı adet seçme sözü vardır ve Sadrazam Rüstem Paşa'ya arz için bir kitap yazmıştır. Ayrıca Şerh-i Mevâkîf'a talikâtı vardır. Risâleleri mevcuttur.
- 5.El-Mevlâ Ali (Çalık Ali):** Ferâ'iz'den Sirâciye-i Şurûh'una ve Hidâye'den Kitâbü'l-Buyî'a talikâtı, sözleri vardır.
- 6.El-Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî:** Vikâye'yi Türkçe nazm etmiş, bazı risâleleri vardır.
- 7.El-Mevlâ Sadi bin Mahmud:** Bahrü'l-Efkâr'ın sahibi Molla Acem'e tertîb-i mukaddimât (ön söz) yazmıştır.

- 8.Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî:** Tâ'iyye'i İbn-i Fâriz'a nazîresi, kırk bin beyitlik *Manevi* isimli kitabı, Divân-ı Eşâr'ı ve mesnevi sahasında bazı güzel sözler içeren nesirleri vardır.
- 9. Eş-Şeyh Ali El-Arabî:** Etfâl-i Küffâr (İnanmayan insanların çocukları) hakkında bir risâlesi, şiirleri vardır.
- 10. Eş-Şeyh Şemseddîn:** Da'vet-i Müstecâbe ve Enfâs-ı Müstetâbe adlı eser sâhibidir.
- 11. Eş-Şeyh Nîmetullah:** Farsça lûgat düzenlemiştir.
- 12. Eş-Şeyh Alaeddîn:** Menâkıb-ı Celîle adlı eseri vardır. Azmîzâde Hâletî Efendi eseri nakletmiştir.
- 13. Eş-Şeyh Dede Efendi:** Davet-i Müstecâbe ve Enfâs-ı Müstetâbe adlı eser sahibidir.
- 14. Eş-Şeyh Garseddin Ahmed:** Matematik sahasında Tezkire isimli kitabı, miras hukuku sahasında metin şerhi, yıldız ilmiyle alakalı telîfi vardır.
- 15. Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hacc Mahmud:** Tefsîr ve hadislere yönelik risâleleri vardır.
- 16. Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahîm:** Bahrü'l-Ulûm adlı tefsîr-i şerîfi telîf etmiştir.
- 17. Eş-Şeyh Lâyihi:** Beyânî'nin Tezkiretü'ş-Şuarâ'sında bazı şiirleri vardır, mecmua tertip etmiştir.
- 18. Molla Kâbız:** Risâlesi var.
- 19.El-Mevlâ Kepenekçi Hacc Sinân:** Risâle tertip etmiştir.
- 20.El-Mevlâ Şemseddin Ahmed:** Hidâye ve Miftâh'a ait talikâtı ile Türkçe şiirleri vardır.
- 21.Mustafa Beg (Nişânî):** Derecâtü'l-Mesâlik fî Tabakâti'l-Memâlik adıyla bilinen Târih-i Âl-i Osmân'ı yazmıştır, Mevâhibü'l-Hallâk fî Merâtibi'l-Ahlâk adlı eseri, çeşitli eserler yazmıştır. Düstûru'l-Amel adlı divanı ve Fatih Sultan Mehmed zamanına ait savaşları konu alan nesirleri vardır.
- 22.El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim:** Hâşiye-i Tecrîd'e tâ'lîk, bazı risaleler ve çeşitli resmî yazışmalar ve kitap hâşiyelerinde talikâtı vardır. Şiirleri ve faydalı sözleri vardır.
- 23.El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede(Dede Çevnegi):** Alfabetik olarak düzenlenmiş bir gramer kitabı ve fıkıhla ilgili manzûmesi vardır. Bazı risâle ve talikâtları bulunmaktadır.

- 24.El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa:** Tezkireleri vardır.
- 25.El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî:** Kış ile ilgili risâleleri vardır.
- 26.El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr:** Türkçe ve Arapça şiirleri vardır. Tefsîr-i Ebussuûd, Hasan Çelebi'nin Telvîh'e hâşiyesini ve Dürer-i Gurer, Molla Hüsrev kitaplarını tahrir etmiş ve hüsn-i hatla süslemiştir.
- 27.El-Mevlâ Mustafa (Hilmî):** Tezkiretü'ş-Şuâra'da bazı şiirleri vardır.
- 28.El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân:** Tefsîr-i Sûre-i En'âm'a talik ettikleri risâle, maddenin parçalanamayan en küçük yapı birimi karşılığı olarak günümüzdeki 'atom' kavramını ifade eden konulara dair yazmış olduğu risâlesi, iki cüz mikdârı Talîka-i Gevhereyn adlı makâlesi vardır.
- 29.El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir:** Birçok faydalı bilgileri topladığı bir eseri vardır.
- 30.El-Mevlâ Bâlî:** Telvîh, Mevâfik ve Miftâh'dan risâlelerin tahkîkini, üstâdının bütün eserlerini yazmış, bununla ilgili talikâtları vardır. Miras hukuku ile uğraşan kişiler için talikâtı, matematik ve kelâm ilmine ait sözleri bulunur.
- 31.El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud:** Arapça Âl-i Selçuk Târihi, Hüsrev ü Şirîn ve Şâh u Gedâ adında iki manzumesi vardır.
- 32.El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem:** Hâşiyeye-i Şerîfiyye-i Tecrîd'e talikâtları vardır.
- 33.El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî:** Kasîde-i Bürde'den bir kaç beyiti incelemiştir. Beyânî'nin Tezkiretü'ş-Şuarâ'da adı geçer.
- 34.El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah (Fevri Efendi):** Beylerbeyi Lütfi Paşa'ya 'Sevsin' redifli bir kasîde yazmıştır. Risâleleri ve talikâtı, Beyânî ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-Şuarâ'larında şiirleri vardır. Mürettep divanı, Arapça ve Farsça beyitleri mevcuttur. Tahmis, tesdis ve murabbalar yazmıştır.
- 35.El-Mevlâ Atâullah Ahmed (Atâ'î):** Hidâye'ye talikâtı, Tefsîr-i Şerîf ve Miftâh'a ait sözleri vardır.
- 36.El-Mevlâ Nûreddîn:** Meânî ilminde metin düzenlemiştir. Hidâye ve Ekmel kenarında talikâtı vardır. Şerh-i Bahiri't-Tezhip ile kasîdenin giriş bölümünü yazmıştır.
- 37.El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî:** Şurûh-ı Hidâye ve Miftâh'a talikâtı, bazı kelimâtı bulunmaktadır.

38.El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân: Divan sahibidir. Tevârih-i Al-i Osmân'ı yazmıştır.

39.El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmühsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî: Behişt mahlası ile Bülbül-nâme adlı eseri, Şürûh-ı Miftâh'a talikâtı, Cami kenarında bazı sözler yazmıştır. Cemşâh ve Alimşâh adlı kitabı, mürettep divanı vardır.

40.El-Mevlâ Âşık Çelebi: Sigetvar-nâme adında manzum bir eseri, mecmuası, mürettep divânı, Arapça Zeyl-i Şakâ'ik'i, Tezkiretü'ş-Şuarâ'sı vardır.

41.El-Mevlâ Ali: Tezkiretü'ş-Şuarâ'da Mîrî mahlası ile şiirleri vardır. Hâşiye-i Şerîfe'ye talik, Hidâye'den Kitab-ı Kerâhiyye'ye talikası, İs'âf adlı mecmuaları, Bedreddîn Gazi ile tefsîrden sohbetleri, risâle-i şerîfeleri, Türkçe kitap haline getirilmiş münşe'atı, Ahlâk-ı Alâi'ye adlı kitapları bulunur. Kalemîyye ve Seyfiyye'de risâleleri vardır.

42.El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî: Mollâ Abdülgafûr ve Usâmeddîn ile kelimâtı mevcuttur. Ebu's-Suûd Efendi'nin Kasîde-i Mîmiyye'sine nazîresi yazmıştır. Şerh-i Şemâi'li'l-Nebi (as) adlı Arapça ve Farsça eseri vardır. Büyük Fars Tarihi adlı bir eseri de bulunmaktadır.

43.El-Mevlâ Mehmed Emîn: Öğüt vermek amaçlı bazı nasihat bilgileri ve kitap hâşiyelerine ait sözleri vardır.

44.El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid: Kitâb-ı Bey'a'ya talikaları vardır. Türkçe ve Arapça şiirler yazmıştır.

45.El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî: Sadrü'ş-Şeria'ya talikâtı, Tarîka-i Muhammediyye adlı kitabı, Seyf-i Sârim fî Adem-i Cevâzi'l-Menkûl-i Vâlid-i Râhim isimli risâlesi, tecvîd ilminde bir risâlesi, sarf ilminde bir metni vardır. Maksud'a şerhi bulunmaktadır.

46.El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî: Mürettep divanı vardır. Yavuz Sultan Selim'in Farsça yazdığı şiirleri incelemiştir. Heşt-Behişt isimli kitaba zeyli, Farsça yazıları vardır. Türkçe Târih-i Ali Osmân isimli bir eser kaleme almıştır. Peygamberler tarihi yazmıştır. Hâfız-ı Şirâzî divanındaki gazellere naziresi bulunmaktadır.

47.Ebu's-Suûd El-İmâdî: Hâşiye-i Tecrîd'i tamamlamıştır.

2.2.4.2 Nev'izâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik'inde Şerhi Olduğu Belirtilen Şahsiyetler

Nev'izâde Atâ'î, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (İnceleme-Çeviri yazı) (46-190. Sayfalar Arası) çalışmasında 13 kişinin şerh yazdığı bilgisine ulaşılmaktadır.

1.El-Mevlâ Nasûh: Miftâh'a şerhi vardır.

2.El-Mevlâ Sâlih: Şerh-i Mevâkîf'a ve Şerh-i Miftâh'a yazıları vardır.

3.Eş-Şeyh Ali El-Arabî: Mültekal Ebhûr'a şerhi vardır.

4.El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir: Esmâ-i Hüsnâ'ya şerhi vardır.

5.El-Mevlâ Kemâleddîn: Izzi şerhi vardır.

6.El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud: Şerh-i Zeylei'yi sadeleştirmiştir. Hikmet'den Hüdâya şerhi vardır.

7.El-Mevlâ Nûreddîn: Şerh-i Bâhiri't-Tezhîb'de şiirleri vardır.

8.Eş-Şeyh Garseddin Ahmed: Ferâiz'de metin şerhi, Ebu's-Suûd Efendi'nin Kasîde-i Mimiyyesi'ne şerhi vardır.

9.El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî: Şerh-i Tezhîbi'l-Mantık ve Şerh-i Ehadis-i Erbaîn'i, Şerh-i İrşad fi'l-Fıkh, Şerh-i Ferâizi's-Siraciye'si vardır.

10.El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgîvî: Nahiv ilminde Şerh-i Lübbb ve Şerh-i Muhtasar-ı Kâfiye isimli eserleri vardır.

11.Ebu's-Suûd El-Îmâdî: Şerh-i Mevâkîf'a şerhi vardır.

12.El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir: Esmâ-i Hüsnâ'ya şerhi vardır.

13.El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi: Ekmel ve Cevher'i ve Kamûs ve Miftâh'ın şerhini bir ciltte toplamıştır.

2.2.4.3 Nev'izâde Atâ'î, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik'inde Hâşiyesi Olduğu Belirtilen Şahsiyetler

Nev'izâde Atâ'î, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (İnceleme-Çeviri yazı) (46-190. Sayfalar Arası) çalışmasında 19 kişinin hâşiye yazdığı bilgisine ulaşılmaktadır.

1.El-Mevlâ Şücâeddîn Süleyman: Hâşiye-i Tecrîd'e hâşiyesi vardır.

2.El-Mevlâ Sâlih: Sadrû's-Şeria'ya hâşiyesi vardır.

- 3.El-Mevlâ Tâceddîn İbrahim bin Abdullah El-Hâmidî:** Sadrû'ş-Şerîa'ya hâşiyeler telif etmiştir. Şerh-i Miftâh'a hâşiyeler yazmıştır.
- 4.El-Mevlâ Mehmed:** Tefsîr-i Kâdî üzerine hâşiyesi vardır.
- 5.El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah:** Tecrîd ve Miftâh'a hâşiyeleri vardır.
- 6.Eş-Şeyh Mahmud:** Tefsîr-i Beyzâvî'ye hâşiyeler yazmıştır. Seyyîd Şerîf'in Azad hâşiyesine ve Keşşaf hâşiyesine itirazları olan bir risâlesi bulunur. Tefsîr-i Şerîf'e hâşiyeler kaleme almıştır.
- 7.Eş-Şeyh Garseddin Ahmed:** Şerh-i Mevâkîf'in hikmetlerine hâşiyesi, Şerh-i Cami'ye hâşiyesi, Mûciz-i Şerh-i Tiflîsî'ye hâşiyesi, Tefsîr-i Kâdî ve Keşşâf hâşiyeleri vardır.
- 8.El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdülkerim:** Tefsîr-i Beyzâvî'de Kur'an'dan Sûre-i Taha'ya hâşiyeleri ve Molla Celâl'in Hâşiyeye-i Tecrîd'ine hâşiyeleri vardır.
- 9.El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede:** Şerh-i Sadeddîn'e hâşiyesi vardır.
- 10.El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî:** Tefsîr-i Kâdî'ye hâşiyesi vardır.
- 11.El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân:** Tefsîr-i En'âm-ı Şerîf'e hâşiyeleri, Sadru'ş-Şerîa'nın başlangıcına hâşiyeleri vardır.
- 12.El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud:** Şerh-i Miftâh-ı Şerîfe'ye hâşiyesi, Mevlânâ-zâde'ye havâşîsi vardır.
- 13.El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem:** Islâh-ı İzâh başlangıcına hâşiyeleri vardır.
- 14.El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah:** Dürer ü Gurer'e hâşiyesi vardır.
- 15.El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behîştî:** Şerh-i Âkâ'id-i Hayâlî'sine hâşiyesi, Mes'ûd-ı Rûmî üzre hâşiyesi vardır.
- 16.El-Mevlâ Ali:** Mevâkîf'a hâşiyesi, Hasan Çelebi'ye havâşî, Cami'ye Dürer ve Gurer'e adlı tamamlanmayan hâşiyeleri vardır.
- 17.El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî:** Hâşiyeye-i Şerh-i Tezhîbi'l-Mevlânâ Celâl, Şerh-i Hidâyeti'l-Hikmeti'l-Kâdî Mîr Hüseyin El-Mîbedî, Hâşiyeye-i İsfihânî, Hâşiyeye-i Şerhi'l-Mevâkîf, Hâşiyeye-i Ali Tefsîri'l-Kâdî gibi birçok hâşiyeleri de bulunmaktadır.
- 18.El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgîvî:** Hidâye hâşiyesi vardır.
- 19.Ebu's-Suûd El-İmâdî:** Keşşaf Tefsiri'nde Fetih suresi üzerine hâşiyesi bulunmaktadır. Hidâye'den Kitab-ı Buyu'a hâşiyeleri vardır.

2.2.4.4 Nev'îzâde Atâ'î, Hadâ'îku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik'inde Tefsiri Ve Tercümesi Olduğu Belirtilen Şahsiyetler

Nev'îzâde Atâ'î, *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (İnceleme-Çeviriyazı) (46-190. Sayfalar Arası) çalışmasında 9 kişinin tefsir ve tercüme alanında eserler verdiği bilgisine ulaşılmaktadır.

1.Eş-Şeyh Tâceddîn: Câmiü'l-Envâr isimli tefsîr-i şerîfi yazmıştır.

2.El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi: Tefsîr-i Kâdî ve Keşşâf ve Sahîh-i Müslim ve Buhâri ve Hidâye'den belli bölümleri incelemiş ve bir cilt içinde bir eser meydana getirmiştir.

3.El-Mevlâ Sâlih: Kıssa-yı Firûz Şâh'ı tercüme, Câmiü'l-Hikâyât adlı kitabı Farsça'dan Türkçe'ye çevirmiştir.

4.Eş-Şeyh Mehmed Çelebi: İbn-i Hablî tercümesi vardır.

5.Mustafa Beg: Me'âricü'n-Nübüvve'yi tercüme etmiştir.

6.El-Mevlâ Âşık Çelebi: Ravzatü's-Şühedâ'yı, İmâm Gazâlî'nin Et-Tıbrü'l-Mesbûk fî Nesâyihî'l- Vüzerâ ve'l-Mülûk isimli kitabını, Hatîb Kâsım oğlu Ravza isimli kitabını, Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'yi tercüme etmiştir.

7.El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid: Mehmed Assâr'ın Mîhr ü Müşteri'sini tercüme etmiştir.

8.El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî: Tercüme-i Tefsîr adlı eseri vardır.

9.Ebu's-Suûd El-İmâdî: İrşadü'l Aklis-Selim İlâ Mezaya'l-Kur'ani'l-Azim adlı tefsiri bulunmaktadır.

2.2.4.5. Şairlik Yeteneği Bulunan-Şiirleri Olan Şahsiyetler

El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Tâceddîn İbrahîm bin Abdullah El-Hâmidî, El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Şuayip, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf, El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah, Mehmed Beg, Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî, Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş Şeyh Pir Ali, Eş Şeyh Ahmed, Eş Şeyh Hayreddîn Hızır, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, Eş-Şeyh Lâyihi, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Nimetullah (Naimî), Mustafa Beg, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim, El-Mevlâ Mustafa, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-

Mevlâ Abdullah bin Mircan bin Abdullah, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud, El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî (Nemcî), El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah (Fevrî Efendi), El-Mevlâ Yahya b.Ömer, El-Mevlâ Atâullah Ahmed (Atâ'î), El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Manav Seydî, El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr Bi-Hazâni (Hazâni), El-Mevlâ Âşık Çelebi, El-Mevlâ Ali, El-Mevlâ Mehmed Emîn, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, El-Mevlâ Ebu's-Suûd El-Îmâdî, El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî.

2.2.4.6. HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK 49-189

SAYFALAR ARASINDA GEÇEN ESERLER

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik adlı eserde kişiler hakkında bilgi verilirken ilmî çalışmalarına değinilmiştir. Üst kısımda belirli tasnifler ile şahısların ilmî anlamda yaptıkları çalışmalar bölümlere ayrılmıştır. Çalışmaları içerisinde sıklıkla medreselerde okutulan eserlere yazılmış hâşiyeler, zeyiller bulunmaktadır. Bu bölümde eklemeler yaptıkları eserlerin kime ait olduğu hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin içeriği hakkında bilgilerin yanı sıra üzerinde yapılan çalışmalardan da söz edilmiştir. Burada bahsi geçen eserlerin büyük bölümü eğitim sahasında kullanılan akademik düzeyde eserler olarak nitelendirilebilir. Hatta sırf Osmanlı eğitim hayatında kullanılan eserler hakkında çalışmalar yapılmıştır.

Bu eserler genellikle medreselerin derecelerine göre okutulmaktadır. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik* adlı eserden ve bu sahada yazılmış eserlerden elde ettiğimiz bilgilere göre;

Yirmili medreselerde okutulan dersler Kelâm, Fıkıh ve Belâgat gibi derslerdir. Okutulan eserler Hâşiye-i Tecrîd ve Şerh-i Ferâiz gibi eserlerdir. Otuzlu medreselerde okutulan derslere Hadis dersi de eklenir. Otuzlu medresede okutulan eserler Şerh-i Miftâh, Tenkîh, Tavzîh, Hâşiye-i Tecrîd ve Mesâbih adlı eserlerdir. Kırklı medreselerde Belâgat, Fıkıh, Hadis ve Fıkıh Usulü gibi derslere rastlanır. Okutulan kaynaklar da Miftahu'l-Ulûm, Sadruşşerîa, Meşârik ve Mesâbih'tir. Bu

eserlerin dışında medreselerin diğer kademelerinde okutulan eserler ise şunlardır: Hidâye, Şerh-i Mevâkîf, Buhârî, Keşşâf, Beyzâvî, Telvîh ve Şerh-i Adud.

Ayrıca bu eserler dışında hakkında bilgi verilen kişilerin kendilerine ait eserlerden de söz edilmiştir. Kimi eserler için *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* dışında adı zikredilmez. Medreselerde okutulan eserler ve kişilere ait ilmî çalışmaları:

2.2.4.6.1. El-Keşşâf

Mûtezile âlimlerinden Zemahşerî'nin yazdığı tefsirdir. Tam adı El-Keşşâf an Hakâik-ı Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Tevîl'dir. Bazı kaynaklarda farklı isimlerle de zikredilir. Zemahşerî, bu eseri Emîr Ebu'l-Hasan İbn Vehhâs'ın isteği üzerine 1132 yılında yazmaya başlamış ve iki yılda tamamlamıştır.

Yazıldığı andan itibaren müfessirlerin ilgisini çekmiştir. Başta Fahreddin Er-Râzî olmak üzere Beyzâvî, Nisâbûrî, Ebu'l-Berekât En-Nesefî, Ebussuûd Efendi, Elmalılı Muhammed Hamdi gibi Sünnî müfessirler El-Keşşâf'tan faydalanmıştır. Hatta bazı müellifler Beyzâvî'nin Envârü't-Tenzîl'ini El-Keşşâf'ın bir özeti kabul etmiştir (Özek, 2002: 330). Buna karşılık âlimlerin çoğunluğu, birçok gerekçeyle El-Keşşâf'ı eleştirmiş, bazı âlimler daha da ileri giderek El-Keşşâf'ın okunmasını dahi câiz görmemişlerdir.

Eser üzerinde Abdülcelil Bilgin ve İsmail Bayer çalışmıştır. Halis Ören, Musa Alp, Şule Akman, Şerif Gedik ve Şahin Bal da bu eserin farklı yönleri üzerine yüksek lisans çalışması yapmışlardır.

2.2.4.6.2. El-Hidâye

Burhâneddin El-Mergînânî'nin Hanefî fıkına dair eseridir. Hanefî fıkının en tanınmış ve muteber metinlerinden biri olup müellifin, Kudûrî'ye ait El-Muhtasar ile Muhammed bin Hasan Eş-Şeybânî'nin El-Câmiu's-Sagir'inde mevcut meseleleri bir araya getirerek kaleme aldığı Bidâyetü'l-Mübtedî adlı eserinin şerhidir. Eseri on üç yılda yazdığı söylenen yazarın bu müddet zarfında devamlı oruç tuttuğu ve bunu herkesten gizlediğini rivayet edilir. Birçok defa basılan eser Farsça'ya, İngilizce'ye ve Türkçe'ye çevrilmiştir (Kallek, 1998: 472).

El-Hidâye üzerine birçok şerh ve hâşiye yazılmış olup bunların en meşhurları şunlardır: 1. El-Kifâye fî Şerhi'l-Hidâye. 2. En-Nihâye. 3. Nihâyetü'l-Kifâye li-Dirâyeti'l-Hidâye. 4. Mirâcü'd-Dirâye ilâ Şerhi'l-Hidâye. 5. Gâyetü'l-Beyân ve Nâdiretü'l-Akrân fî Ahiri'z-Zamân. 6. El-Kifâye fî Şerhi'l-Hidâye. 7. El-Înâye. 8. El-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye. 9. Fethu'l-Kadîr (Kallek, 1998: 473). Eser üzerine Ahmet Selman Baktı, Mahmud Esad Erkaya ve Zhanat Makhasheva yüksek lisans çalışması yapmışlardır.

2.2.4.6. 3.Kasîde-i Mîmiyye

Eserin tam adı El-Kasîdetü'l-Mimiyyedir. Doksan küsur beyitten meydana gelen bu kasîdeye İzzeddin Abdülaziz Ez-Zemzemi, Muslihuddîn-i Larî ve Ümmüveledzade'nin oğlu Ali Efendi nazîre, Abdurrahman Alemşah, Garsüddin Ahmed bin İbrahim El-Halebî ve Radiyyüddin Muhammed bin İbrahim El-Halebî gibi âlimler şerh yazmışlardır (Akgündüz, 1994: 371).

2.2.4.6.4.İrşâdü'l-Akli's-Selîm

Bu eser Ebussuûd Efendi'nin Kur'ân-ı Kerîm tefsiridir. Tam adı İrşâdü'l-Akli's-Selîm İlâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm'dir. Ebussuûd Efendi, bir tefsir yazmayı çok önceden düşündüğü halde yoğun işlerinden dolayı eseri ancak ileri yaşlarına doğru telif etmeye başlamış ve Sâd sûresinin sonuna geldiğinde Kânûnî Sultan Süleyman'ın isteği üzerine temize çekerek padişaha göndermiştir. Bir yıl sonra da tefsirini tamamlayıp yine padişaha takdim etmiş ve büyük miktarda mükâfatla ödüllendirilmiştir (Ateş, 2000: 456).

Ebussuûd Efendi kitabının girişinde tefsirini kaleme alırken Zemahşerî, Fahreddin Er-Râzî ve Kadî Beyzâvî'den yararlandığını söylemiştir. Eser birçok kişi tarafından içeriği yönüyle eleştiriye maruz kalmıştır. Ayrıca, üslûp ve belâgat özellikleri dışında orijinal bir telif olarak kabul edilmeyenler de vardır.

Eser üzerindeki muhtelif çalışmalar: Zeyrekzâde diye meşhur olan Muhammed bin Muhammed El-Hüseynî, Akhisarlı Şeyh Ahmed Er-Rûmî, Radiyyüddin Yûsuf El-Makdisî (Ateş, 2000: 457). Bu çalışmaların dışında Abdullah Aydemir'in 1968

yılında hazırladığı doktora tezi ve Bedriyye bint Sâlih bin Gadûn'un yüksek lisans tezi örnek sayılır.

2.2.4.6.5.Mihr ü Müşterî

İran ve Türk edebiyatlarında yazılmış klasik aşk mesnevisidir. Çok eski devirlerden beri yıldız adlarının kişilere verilmesinde veya yıldızların kişileştirilmesinde, kozmik cisimlerin insanların ve devletlerin talihine etki ettiğine dair inanış yanında onların eskiden tanrı addedilişi de önemli rol oynamıştır (Bilgin, 2005: 28).

Mihr ü Müşterî adlı mesneviyi ilk yazan şair Assâr-ı Tebrîzî'dir. Müellifin İşknâme adını vermiştir. Eser kahramanlarından dolayı Mihr ü Müşterî diye tanınmıştır. 5120 beyittir. Yazılış tarihi konusuna netlik bulunmamakla birlikte 1348'de tamamlandığı düşünülmektedir. İki kahramanın da erkek olması bakımından diğer aşk mesnevilerinden ayrılan Mihr ü Müşterî'de iki gencin aşkı nefsânî arzulardan arınmış derin bir dostluğun ürünüdür.

Mihr ü Müşterî'nin çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Türkçe'ye birçok çevirisi yapılmıştır. İlk çeviri, Hassân'ın II. Murat emriyle yazdığı 5403 beyitlik tercümedir. İkinci çeviri II. Beyazıt dönemi şairlerinden Münîr İbrâhim Çelebi'nindir. Üçüncü çeviri Ağacan bin Emîr Hüseyin'e aittir. Yeni yapılan çalışmalar içerisinde Arzu Polat'ın doktora çalışmasını ve Bülent Yılmaz'ın yüksek lisans çalışmasını da saymak gerekir.

2.2.4.6.6.İmtihânü'l-Ezkiyâ

Nahivle ilgili Arapça bir eserdir. İbnü'l-Hâcib El-Mısırî'nin El-Kâfiye'sinin Kadı Beyzâvî tarafından yapılan Lübbü'l-Elbâb fî İlmi'l-İrâb adlı muhtasarının şerhidir. Eser Târik Muhtâr El-Melîcî tarafından tahkik edilmiştir Eser üzerinde Adalı Şeyh Mustafa'nın Hâşiyetü Adalı Ale'l-İmtihân adlı bir hâşiyesi vardır (Yüksel, 1992: 194).

2.2.4.6.7.Tarîka-i Muhammediyye

Din, ahlâk ve tasavvuf konularıyla ilgili Arapça bir eserdir. İlki İstanbul’da olmak üzere on beşi aşkın baskısı vardır. Ayrıca pek çok şerhi ve Türkçe tercümesi yapılmıştır (Yüksel, 1992: 193).

2.2.4.6.8.Seyf-i Sârim Fî Adem-i Cevâzi’l-Menkûl-i Vâlid-i Râhim

Mehmed Birgivi’nin para ve menkulün vakfedilmesini câiz gören Ebussuûd’a reddiye olarak kaleme aldığı, 24 Mart 1572 tamamlanmış Arapça eserdir (Yüksel, 1992: 193).

2.2.4.6.9.Tehzîbü’l-Mantık Ve’l-Kelâm

Sadettin Et-Teftâzânî’nin mantık ve kelâma dair eseridir. Sade bir üslûpla yazılan eserin tarihi 1387’dir. Bunun sebebini eserin giriş kısmında ‘Kitabımı gençler için, özellikle de kendi oğlum için kaleme aldım.’ ifadesiyle vermiştir. İki bölümden meydana gelen eserin mantık konularının işlendiği birinci bölümü kısadır. Fakat buna rağmen esere yazılan hâşiyeler ve şerhler bu bölüme yazılmıştır. Birinci bölümde mantık ilmi tanımlanmış, ilmin konularına kısaca değinilmiştir. İkinci bölüm kelâm ile ilgilidir ve altı kısımdan meydana gelmiştir.

Kütüphane kayıtlarına göre eserin elliye ulaşan şerh ve hâşiyeleri arasında en önemlisi Devvânî’nin Şerhu Tehzîbi’l-Mantık ve’l-Kelâm’ıdır. Eseri Burhâneddin İbn Ebû Şerîf nazma çevirmiştir (Özervanlı, 2011: 332). Eser üzerinde Enver Şahin’in yüksek lisans çalışması vardır.

2.2.4.6.10.Miratü’l-Memâlik

Seydi Ali Reis’in ünlü eseridir. Hindistan dönüşünde Bağdat’ta arkadaşlarının ısrarı üzerine başladığı ve Ocak 1557’de İstanbul’da tamamlanmıştır. Yazar, edebî ve yarı hikâye tarzında başından geçenleri anlatmıştır. Eserde yazarın uğradığı memleketler, tanıştığı hükümdarlar, gördüğü olaylar, ziyaret ettiği türbeler bir seyahatnâme vasfı taşıyacak üslûpla ele alınmıştır. Ayrıca kitapta kendi şiirleri bulunmaktadır. Mir’âtü’l-Memâlik üzerine Necip Âsım, Mehmet Kiremit, H. Friedrich Diez, M. Morris, Arminius Vambéry ve Ş. Zumnunab gibi araştırmacılar çeşitli çalışmalarda bulunmuştur (Ak, 2009: 23).

2.2.4.6.11. Ahlâk-ı Alâî

Kınalızâde Ali Efendi'nin Türkçe ahlâk kitabıdır. Kınalızâde, Şam'da kadı iken dönemin Suriye beylerbeyi olan Semiz Ali Paşa'ya ithaf etmiştir. Birçok yazma nüshası mevcut olan Ahlâk-ı Alâî'nin müellif nüshasının nerede olduğu bilinmemektedir.

Eser, bir mukaddime ve üç bölümden oluşur. Mukaddimedede, ahlâk felsefesi alanına giren konular, ahlâk ilgili terimler, ahlâkın faydaları, amelî ve nazarî ahlâk, ruh ve terbiye meseleleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölüm 'İlm-i ahlâk' ismiyle başlıklandırılmıştır. İkinci bölüm aile ahlâkına ayrılmıştır. Kınalızâde bu bölümde müslüman Türk ailesinin kuruluşu, aile reisinin görevleri, küçükten büyüğe doğru aile fertlerinin hak, vazife ve mesuliyetleri hakkında bilgi vermiş, ailede terbiye usullerini örneklerle anlatmıştır. Üçüncü bölüm devlet idaresi ve siyasî ahlâk ile ilgilidir. Bu bölümde müellif, Türk milletinin asırlardır içinde yaşadığı ve yaşattığı devlet modelini anlatmaktadır. Eserin bu son kısmında adalet kavramı üzerinde ısrarla durulduğu görülür. Bölümün sonuna eklenen adalet dairesi şeması ile devlet-ordu-halk (reâyâ) bütünleşmesine işaret edilmekte, mülkün ancak adaletle ayakta durup devam edebileceği anlatılmak istenmektedir. Eserin sonunda, Eflatun ve Aristo'ya ait olduğu söylenen bazı öğütlere yer verilmektedir (Karaman, 1989: 15). Enfal Doğan ve Ayşe Sıdıka Oktay'ın doktora; Hikmet Çamcı ve Ali Köse'nin yüksek lisans çalışmaları bu eser üzerinedir.

2.2.4.6.12. Tevârih-i Âlî Osman

Osmanlı Devleti tarihini anlatan eserlere verilen ortak isimdir. Osmanlı Devleti'nde Yazıcıoğlu Ali'nin İbn Bîbî'den ilâvelerle yaptığı ve Tevârih-i Âl-i Selçuk adını verdiği tercüme bu alanın ilki olmuş, daha sonra yazılan Osmanlı tarihlerine örnek teşkil etmiştir. Osmanlı tarihleri olarak 'Tevârih-i Âl-i Osmân' adı o denli benimsenmiştir ki özel adlara sahip müstakil eserler dahi bu genel adlandırma ile anılır hale gelmiştir. Tevârih-i Âl-i Osmân'lara dair ilk ciddi çalışmayı yapan Friedrich Giese yapmıştır. Tarih yazma geleneğinin 16. yüzyıl ortalarına kadar, hatta daha sonraki yüzyılda devam ettiği söylenmiştir (Özcan, 2011: 579). Fakat çoğalan fetihler sebebiyle bu türün örnekleri yok denecek seviyeye gelmiştir.

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân'lar tamamlanış yıllarına göre üç grupta ele alınabilir. Bu eserlerde sıklıkla Osmanlı padişah ve şehzadelerinin etrafında gelişen hadiseler aktarılmıştır. Daha sonraki dönemlerde İstanbul'un ve Ayasofya'nın efsanevî tarihine de yer verilmiştir. Son bölüm ise farklılıklar gösterir.

2.2.4.6.13.Kasîdetü'l-Bürde

Kâb bin Züheyr'in Hz. Peygamber (sav)'e sunduğu ünlü kasîdesidir. Kâb bin Züheyr'in babası, gördüğü bir rüya üzerine Hz. Peygamber'e gelmesine az kaldığını ve oğullarına ona tâbi olmalarını tavsiye eder. İki kardeşten Büceyr'in Medine'ye giderek Resûl-i Ekrem ile görüşüp müslüman olmuştur. Bunu öğrenen Kâb'ın, kardeşini ve Resûlullah'ı hicveden bir şiir yazmıştır. Sonra Büceyr kardeşine mektup göndererek bazı şairler hakkında ölüm kararı verildiğini, ancak Resûl-i Ekrem'in pişman olup huzura gelenleri affettiğini bildirir ve Hz. Peygamber'e gelip af dilemesini tavsiye eder. Medine'ye gidip sabah namazında Mescid-i Nebevî'ye giren Kâb, Resûlullah'ın huzuruna yüzü örtülü olarak çıkar ve kendisine Kâb'ın tövbe edip İslâm'ı kabul etmek amacıyla geldiğini, af talebinin kabul edilip edilmeyeceğini sorar. Resûl-i Ekrem talebinin kabul edileceğini belirtince yüzündeki örtüyü açar ve kendisinin Kâb olduğunu söyler. Kâb ünlü kasîdesini bu sırada okumuş, kasîdeyi çok beğenen Hz. Peygamber, 'Bürde' adı verilen ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen hırkasını onun omuzlarına koymuş, bundan dolayı kasîdeye 'Kasîdetü'l-bürde' veya başlangıç ifadesine göre 'Bânet Süâd' adı verilmiştir (Demirayak, 2001: 566-567). Bu şiir üzerine yapılmış ilmî araştırmalar arasında Hayrettin Bahar'ın yüksek lisans çalışmasını zikretmek gerekir.

2.2.4.6.14.El-Mevâkîf

Adudüddin El-Îcî'nin kelâm üzerine yazdığı eseridir. Müellif, kitabının adını doğrudan zikretmemiştir. Mukaddimede eserini 'mevkîf' olarak adlandırdığı altı bölüm halinde düzenlediğini belirterek 'mevâkîf' kelimesini kullanmıştır. Eser, Adudüddin El-Îcî'nin kâdılkudâtlığını yaptığı İncûlular hânedanından dönemin Şîraz Emîri Cemâleddin Ebû İshak'a ithaf etmiştir. Bu eser, klasik kelâm tarihinin son hacimli metni olarak kabul edilebilir (Sinanoğlu, 2004:423).

2.2.4.6.15.Et-Telvîh

Sadrüşşerîa'nın Hanefî fıkıh usulüne dair Tenkîhu'l-Usûl adlı eserine Tefâtânî tarafından yazılan hâşiyedir.

Tenkîhu'l-Usûl

Hanefî âlimi Sadrüşşerîa'nın Ebü'l-Usr Fahrüslâm El-Pezdevî'nin Kenzü'l-Vüsûl adlı eserini esas alarak hazırladığı eserdir. Bu eserde Fahreddin Er-Râzî'nin El-Mahsûl'ü ile İbnü'l-Hâcib'in El-Muhtasar adlı eserindeki konuların özetini vermiş, ayrıca birçok konuda kendi görüşlerini ortaya koymuştur (Özen, 2011: 454).

Fıkıh usulünün tanımı ve kapsamının ele alındığı bir mukaddimeyle başlar. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şer'î delillerden kitap ve sünnet, icmâ ve kıyasın her biri 'rükün' başlığı ile ele alınmıştır. İkinci bölümünde hüküm konusu işlenmektedir. Kitabın sonunda ehliyet ve ehliyet ârizaları konuları ele alınmaktadır (Özen, 2011: 455).

2.2.4.6.16.Hümâyunnâme

Fâtih devrinde doğduğu tahmin edilen Alâeddin Ali Çelebi, Türk tarihinin tanınmış Türk müderrislerindendir. Düzenli bir eğitim alan Alâeddin Ali Çelebi'nin hocası Abdülvâsi bin Hayreddin Hızır'dır. Hocasına duyduğu bağlılıktan ötürü kendisine Vâsi Alisi diye ün kazanmıştır. Yirmi senelik bir uğraşma sonunda meydana geldiği söylenen Hümâyunnâme'nin yazılış yeri ve tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır.

Hümâyunnâme, Kelîle ve Dimne'nin, Hüseyin Vâiz-i Kâşifî tarafından Envâr-ı Süheylî adıyla Farsça'ya çevrilmiş şeklinin tercümesidir. Ali Çelebi, Envâr-ı Süheylî'nin üslubunu çok muğlâk bulduğu için yeniden işlemiştir. İçeriğini tasvirî tablolar, âyet ve hadisler, esas metinde olmayan Arapça, Farsça yeni şiirlerle süslemiştir. Ayrıca kendisinden ve diğer Türk şairlerden eklediği manzum parçalarla zenginleştirmiştir (Akün, 1989: 317). Esere duyulan takdir sadece Türk yazarlarla sınırlı kalmamış, Arthur Lumley Davids, Hammer ve Dora d'Istria gibi yazarlar eseri övmekten kendilerini alamamışlardır. Ayrıca Hümâyunnâme, Eski Türk edebiyatının

Osmanlı sahasında Garp dillerine en çok tercüme edilmiş eser olmak gibi bir özelliğe sahiptir.

2.2.4.6.17.İzzi Şerhi

Tam adı El-İzzî fi't-Tasrîf olan lakabına nisbetle bu adla anılır. Bununla beraber et-Tasrîfû'l-İzzî, El-Mebâdî fi't-Tasrîf, Et-Tasrîf gibi adlarla da bilinmektedir. Sarf ilmine dair yazılmış olan bu eser birçok kez basılmıştır. Eser üzerinde J. B. Raymundus, Ahmed Fuad, Nureddin Turgay ve Muhammed Bereketullah El-Leknevî gibi araştırmacılar çalışmıştır.

Osmanlı medreselerinde okutulan akademik kaynaklardan biri olma özelliğini taşıyan bu eseri Sadeddin Et-Teftâzânî, Seyyid Şerîf El-Cürcânî yanı sıra İmâdüddin İbn Cemâa, Hatîb Eş-Şirbînî, Niksârî Hasan Paşa, Hocazâde Muslihuddin gibi âlimler şerhetmiştir (Özel, 2013: 253).

2.2.4.6.18.Mîzânü'l-İtidâl

Zehebî'nin zayıf rivayetlerde bulunanlara dair yazmış olduğu en önemli eseridir. Tam adı Mîzânü'l-İtidâl fî Nakdi'r-Ricâl'dir. Yazarın çalışmaları içerisindeki en önemli eseridir. Ayrıca aynı konuyla ilgili bir başka eser daha kaleme almıştır. Eserde, 11.053 biyografiye yer verilmiştir (Kandemir, 2005: 218).

Eser üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Zehebî'nin talebesi Ebü'l-Mehâsin El-Hüseynî, diğer talebesi Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, Zeynüddin El-İrâkî, Sıbt İbnü'l-Acemî ve İbn Hacer El-Askalânî bu eser üzerinde çalışma yapıp eklemelerde, tenkitlerde bulunmuşlardır.

Kâsım Ali Sad, yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Mîzânü'l-İtidâl'deki hadisler üzerinde Berku't-Tevhîdî Sâhibzâde'nin ve Ebû Abdurrahman Mahmûd El-Cezâirî'nin çalışmaları vardır (Kandemir, 2005: 319). Günümüz edebî çalışmaları arasında ise Azime Güleç Topçu'nun yüksek lisans çalışması söylenmelidir.

2.2.4.6.19. Muhammediyye

Eserin tam adı, Kitâbü Muhammediyye fî Nati Seyyidi'l-Alemîn Habîbillâhi'l-Azam Ebi'l-Kasım Muhammedini'l-Mustafâ'dır. Yazarı üne kavuşturan eseridir. Üç kısımdan oluşmaktadır. Yazıcıoğlu, rüyasında Resûlullah (sav)'ı görüp ondan aldığını söylediği emirle yazmaya başlamıştır. Eseri üç yılda tamamlamıştır. Çok sayıda nüshası vardır (Uzun, 2013: 362).

Muhammediyye'nin önemli özelliklerinden biri, matbu nüshalarından bir kısmının devrin önemli hattatları tarafından yazılmış ve içinde bazı dinî resim ve çizimlere yer verilmiş olmasıdır. Muhammediyye sonraki dönemlerde şerhedilmiş ve esere nazîreler yazılmıştır. İsmâil Hakkı Bursevî'nin Ferahu'r-Rûh adıyla kaleme aldığı şerhi meşhurdur. Yazıcıoğlu'nun Muhammediyye'si üzerinde Havva Ergür Kutlu, Ferhunde Göze Aslantaş, Ahmet Akkuş ve Fatih Gümüş'ün yüksek lisans tezi yazdıkları zikredilmelidir.

2.2.4.6.20. Mülteka'l-Ebhûr

İbrâhim bin Muhammed El-Halebî'nin Hanefî fikhına dair eseridir. Eser, döneminde Osmanlı coğrafyasının en yaygın fıkıh metnidir. Mülteka'l-Ebhur üzerine Halebî daha hayattayken şerhler yazılmıştır. Müellifin talebesi Süleyman bin Ali El-Karamânî'nin günümüze ulaşmayan şerhinin, sayısı elliyi aşan Mültekâ şerhlerinin ilki olduğu kabul edilebilir (Has, 2006: 550). Eserin başlıca şerhlerini yapanlar şu şekilde sıralanabilir: 1. Nûreddin Mahmûd bin Berekât Ed-Dımaşkî El-Bâkânî 2. İsmâil bin Sinâneddin Sivâsî 3. Kasapzâde Muhammed bin İbrâhim 4. Dervîş Muhammed bin Ahmed Er-Rûmî 5. Mustafa bin Ömer Üsküdârî 6. Muhammed bin Muhammed El-Halebî 7. Halîl bin Resûl Sinobî Akçaçamî 8. Şeyhîzâde Abdurrahman 9. Haskefî 10. Hisâlî Abdurrahman Çelebi 11. Ali bin Şerefeddin Ed-Dimyâtî Ez-Zarîfî 12. Sunullah bin Sunullah El-Halebî 13. Abdünnâfî bin Sâlim Kırîmî 14. Vahdetî Osman bin Abdullah Celvetî Edirnevî 15. Sarı Ahmed Efendizâde Abdürrahim bin Ebû Bekir El-Meslüv El-Maraşî 16. Muhammed bin Yûsuf 17. Mevlânâ Mehmed İzMîrî 18. Muhammed bin Rüşdî bin Mahmûd 19. Mehmed Hafîd Efendi (Has, 2006: 551).

2.2.4.6.21.Miftâhu'l-Ulûm

Ebû Yakûp Es-Sekkâkî'nin Arap gramerini ve belâgatını anlattığı eseridir. Bir mukaddime ve üç bölümden oluşur. Birinci bölümde sarfın mahiyeti ve tarifi, ikinci bölümde nahvin tarifi ve faydası, üçüncü bölümde meânî ve beyân ilimlerinin tarifleri, gibi konular ele alınmıştır. Ardından Kur'an'a yapılan bazı itirazlara temas edilmektedir.

Eser üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır. Kutbüddîn-i Şîrâzî, Teftâzânî, İbn Yakûp El-Mağribî, Bahâeddin Es-Sübki, İsmüddin El-İsferâyînî ve Seyyid Şerîf El-Cürcânî'ye ait olanlar en meşhur olanlarıdır (Benli, 2005: 20).

2.2.4.6.22.Cevâmiu'l-Hikâyât

Avfî'nin edebiyatla, ahlâkla ve tarihî kişilerle ilgili hikâyelerinden oluşan Farsça eseridir. Yazarı eserinin tam adının Cevâmiu'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât olduğunu belirtir. Eserin adına Câmiu'l-Hikâyât ve Lâmiu'r-Rivâyât şekliyle de rastlanır. Gûrîler'den Nâsîrüddin Kabâce'nin emriyle yazmaya başladığını söylemiştir. Daha sonra eserini, Şemseddin İltutmuş'ın veziri Nizâmülmülk Muhammed bin Ebû Sad El-Cüneydî'ye ithaf etmiştir.

Dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde peygamberlerden başlayarak çeşitli idareci ve meslek erbabına dair rivayetler vardır. İkinci bölümde iyi huylardan, üçüncü bölümde kötü huylardan bahsedilmiş, dördüncü bölümde ise, kara ve denizlerdeki canlı ve cansızlarla bunların özelliklerinden söz edilmiştir (Yazıcı, 1993: 439).

2.2.4.6.23.Tecrîdü'l-İtikâd

Nasîrüddîn-i Tûsî'nin kelâm üzerine yazdığı eseridir. Kitabın tam adı ön sözünde Tegrîdü'l-İtikâd şeklinde kaydedilmiştir. Sünnî âlimleri arasında Tegrîdü'l-Kelâm diye ünlenmiş bir eserdir.

Otuz sayfalık bir risâle olan eser, altı bölüm halinde düzenlenmiş, bölümler de fasıllara ayrılmıştır. Birinci bölümde vücûd ve adem, mahiyet, illet-malûl bahislerine temas edilmektedir. İkinci bölümde ilk cevherler, cisimler, akl-i faal ve nefisten

oluşan mücerret cevherler, arazlar konu edinilmekte, ayrıca beş duyu alanı ile kategorilere değinilmektedir. Üçüncü bölümde Allah'ın varlığına imkân delili çerçevesinde işaret edildikten sonra kudret, ilim, hayat, gibi konular anlatılmıştır. Dördüncü bölümde Cenâb-ı Hak tarafından peygamber gönderilmesinin lüzumuna ve faydalarına işaret edildikten sonra nebînin sıfatlarından, mûcize ve kerametten bahsedilmekte, ardından Resûlullah'ın en büyük mûcizesi olarak Kur'an'ın icâzına geçilmekte, ilâhî dinlerdeki hükümlerde neshin meydana geldiği ve Hz. Peygamber'in nübüvvetinin bütün insanları kapsadığı vurgulanmaktadır. İmâmete ayrılan beşinci bölümde Hz. Peygamber'den sonra devlet başkanı olacak kişinin Allah tarafından belirlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmakta, bu makama gelecek şahsın günahlardan korunmuş, Resûlullah'tan sonra en faziletli insan vasfını taşımasının zarureti belirtilmekte, ardından Hz. Ali'nin imâmetine sünnetten, bazı âyetlerin işaretinden ve Ali'nin olağan üstü davranışlarından deliller getirilmektedir. Beşinci bölümde Hz. Ali'ye gaybdan haber verme, mûcizeler gösterme, peygamberlere eşit bir konumda bulunma gibi özellikler nisbet edilmekte, on iki imamın diğer on birinin imâmetine dair mütevâtir naslar bulunduğu ve onların da mâsum kabul edildiği, Hz. Ali'ye karşı savaşanların kâfir, ona muhalefet edenlerin fâsık sayıldığı iddia edilmektedir. Altıncı bölümde müellif âlemin fâni oluşunu, cismanî ikinci bir âlemin meydana getirilmesinin aklen mümkün, naklen vâcip olduğunu kaydedip mükâfat, azap ve tövbe kavramlarını açıklamaktadır. Kabir azabının da aklen mümkün ve naklen sabit görüldüğünü, mîzan, sırat ve hesaba çekilme hususunun naslarda yer aldığını, cennetle cehennem halen mevcut bulunduğunu zikretmektedir. Daha sonra iman, küfür, nifak ve fısık tanımları yapılmakta, fâsıkın mümin niteliği taşıdığı söylenmekte ve eser emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münkerin kısa açıklamasıyla sona ermektedir (Topaloğlu, 2011: 250-251). Eser üzerinde Ayşe Betül Tekin'in doktora çalışması vardır.

2.2.4.6.24. Vikâyetü'r-Rivâye

Burhânüşşerîa Mahmûd bin Sadrüşşerîa El-Evvel Ubeydullah El-Mahbûbî El-Buhârî'nin Hanefî mezhebinin temel metinlerinden biri olan eseridir. Kısaca El-Vikâye olarak bilinen eserin tam adı Vikâyetü'r-Rivâye fî Mesâilî'l-Hidâye'dir.

Adından da anlaşılacağı üzere eser, Hanefî fıkıh öğretiminde en çok tutulan ders kitaplarından olan El-Hidâye'deki meselelerden (hukukî önermelerden) derlenmiştir. Burhâneddin El-Merginânî, El-Hidâye'de sadece şerhettiği kendi eseri Bidâyetü'l-Mübtedî'de yer alan meseleleri tahlil etmekle kalmamış, bu metinde geçmeyen, mezhebin kurucu imamlarından sonra gelen ve daha çok meşâyih adı verilen mezhep otoritelerinin fetvalarından seçilmiş pek çok meseleyi de tahliline ilâve etmiştir. Burhânüşşerîa da bu eserde yer alan meselelerden seçme yoluyla El-Vikâye'yi yazmıştır (Bedir, 2013: 106).

El-Vikâye üzerine pek çok çalışma yapılmıştır; bunların arasında en önemlisi sözü edilen şerhtir. Sadrüşşerîa El-Vikâye'yi muhtemelen ezberlemek için uzun bulduğundan En-Nukâye Muhtasarü'l-Vikâye adıyla özetlemiştir. Şerhu'l-Vikâye de hem ana metnin hem bu özetinin şerhi mahiyetindedir. Eser üzerine Sadrüşşerîa'dan başka İbn Melek, Musannifek, Şeyhzâde, Alâeddin Et-Trablusî gibi birçok âlim şerh yazmış, Sadrüşşerîa'nın defalarca basılan şerhi üzerine de Hayâlî, Kara Sinan, Yâkub Paşa, Ahîzâde Yûsuf Efendi, Fenârî Hasan Çelebi, Sinan Paşa, Hüsamzâde Mustafa Efendi, Niksârî, Hatibzâde Muhyiddîn Mehmed Efendi, Hâfız-ı Acem, Karabâgî, İsmâüddin El-İsferâyînî, Birgivî, Kadızâde Ahmed Şemseddin, Hasan Kâfî Akhisârî ve Abdülhay El-Leknevî'nin de aralarında bulunduğu âlimlere hâşiye kaleme almıştır (Bedir, 2013:107). Ayrıca günümüzde bu eser üzerine yüksek lisans tezi ve doktora çalışması hazırlanmıştır. Orazsahat Orazov'un yüksek lisans çalışması buna örnektir.

2.2.4.6.25.Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl

Beyzâvî'nin Kur'an tefsirinin adıdır. İlmî birikiminin yeterli seviyeye ulaştığı yaşlılık döneminde bir istihâre sonrası tasarladığı eseri yazmaya karar vermiştir (Cerrahoğlu, 1995: 260).

Envârü't-Tenzîl'in başlıca kaynakları arasında Râgıb El-İsfahânî'nin El-Müfredât'ı, Zemahşerî'nin El-Keşşâf'ı ve Fahreddin Er-Râzî'nin Mefâtihu'l-Gayb'ı vardır. Bunun yanında El-Keşşâf'tan da faydalanmıştır. El-Keşşâf'tan fazlaca faydalandığından Envârü't-Tenzîl bazı âlimlerce onun bir özeti olarak kabul edilmiştir.

H. O. Fleischer Leipzig ve Winand Feel gibi yabancı araştırmacılar tarafından eser üzerinde çalışma yapılmıştır. Eser üzerine gerçekleştirilen çalışmaların sayısı 250'den fazladır. İbn Temcİd, řeyhzāde Mustafa bin Kocāvİ, Abdİlhakİm Es-Siyālkūtİ, řehābeddin El-Hafācİ ve İsmāil bin Muhammed El-Konevİ tarafından yapılan hāřiyeler Envāru't-Tenzİl üzerindeki çalışmaların en meşhurlarıdır (Cerrahođlu, 1995: 261). Talip İçöz'ün yüksek lisans tezi de bu eser hakkındadır.

2.2.4.6.26.El-Kāfiye

İbnü'l-Hācib'in Arap söz dizimi ve cümle bilgisine dair kısa ve z bilgileri yazdığı eseridir. Arap gramerine dair kaleme alınmış u temel eserin sonuncusudur. Bunların ilki Sİbeveyhi'nin El-Kitāb'ı ikincisi Zemahşerİ'nin El-Mufasssal'ı ve sonuncusu da El-Kāfiye'dir. Bu eserler birbirinin temel kaynağıdır.

El-Kāfiye 'isimler, fiiller ve harfler' şeklinde u ana bölüm ve bunların her biri de birçok alt bölüm halinde düzenlenmiştir. Eser üzerine şerh yazanlar şunlardır: 1. İbnü'l-Hācib 2. Radİ El-Esterābādİ 3. Abdurrahman-ı Cāmİ 4. Bedreddin İbn Cemāa 5. Seyyid şerİf El-Crcānİ 6. Sdİ Bosnevİ (Kılıç, 2001: 153).

2.2.4.6.27.El-Misbāh

Ebu'l-Feth BurhānddİN Nāsır bin Abdisseyyid bin Alİ El-MutarriZİ El-Hārizmİ'nin eseridir. Tam adı El-Misbāh Fi'n-Nahv olan eseri oğlu Cemāleddin Ali'ye Arap dilini öğretmek amacıyla Abdlkāhir El-Crcānİ'nin Mi'et Āmil El-Cmel Fi'n-Nahv ve Et-Tetimme adlı gramer kitaplarından sadeleştirerek oluşturduğu bir gramer kitabıdır. Eser beş bölümden ve bir hātimedden oluşmaktadır. Hakkında elli kadar şerh ve hāřiye yazılmıştır. Bunlardan Tāceddin El-İsferāyİnİ'nin, Hasan Paşa Niksārİ'nin, Hacı Baba Et-Tosyavİ'nin ve Muslihuddin Srrİ'nin şerhi meşhurdur. Ali Yılmaz'ın 1996'da hazırladığı yüksek lisans tezi bu eser ve yazarı hakkındadır.

2.2.4.6.28.Dürrü'l-Habeb Fİ Tārİhi Ayāni Haleb

1502'de Halep'te doğan Radyyyddin İbnü'l-Hanbelİ yetmişi aşkın esere sahiptir. Kuvvetli bir hāfızası ve muhākeme gücüyle bilinmektedir. Kaynaklarda ayrıca iyi bir şair olduğu söylenmektedir.

Dürrü'l-Habeb Fî Târîhi Ayâni Haleb adlı eseri 633 biyografiyi içerir. Çağdaşı Halepli âlimlerle Halep'e dışarıdan gelen âlimlerden bahsetmektedir. Ez-Zebed Ve'd-Darab Fî Târîhi Haleb adlı eseri ise İbnü'l-Adîm'in Zübdetü Haleb'inden sadeleştirilmiş ve bazı küçük ilâvelerde bulunmuştur (İzgi, 2000: 68).

2.2.4.6.29.El-Ferâizü's-Sirâciyye

Hanefî fakihî Muhammed bin Muhammed Es-Secâvendî'nin İslâm miras hukuku üzerine yazmış olduğu eserdir. El-Muhtasar ve El-Ferâizü's-Secâvendiyîye adlarıyla da anılmaktadır. Eser, ferâiz ilminde en çok başvurulan kaynaklardan biridir. Kütüphanelerde yüzlerce yazma nüshası bulunan eserin, çeşitli şerh ve hâşiyeleriyle beraber baskısı yapılmıştır. Yapılmış şerh ve hâşiye yazarların başlıcaları şunlardır:

1.Hasan bin Ahmed bin Emînüddeve El-Halebî 2. Mahmûd bin Ebû Bekir El-Kelâbâzî 3. Seyyid Şerif El-Cürcânî 4. Burhâneddin Haydar bin Muhammed El-Halebî El-Herevî 5. Molla Fenârî 6. Şehâbeddin Ahmed bin Mahmûd Es-Sivâsî 7. İbnü'l-Hâc Muhammed bin El-Hâc Ahmed El-Farazî 8. Ahmed bin Yahyâ El-Herevî 9. İbn Kemal,10. Şeyhzâde Muhyiddîn Mehmed 11. İbnü'l-Hanbelî, 12. Emîr Pâdişah, 13. Muhammed bin Abdülkâdir bin Muhammed bin Ali bin Muhammed 14. İmamzâde Esad Efendi 15. Seyyid Enver Ali 16. Gulâm Haydar.

Eser hakkında sadeleştirilmiş metinler de hazırlanmıştır. Bunun yanında manzum hale getiren çalışmalar da olmuştur. Eseri Türkçe'ye çevirenler ise; Dursunzâde Abdullah Feyzî, Hâcibzâde Muhammed bin Mustafa El-İstanbulî, Filibeli Ahmed Hulûsi Efendi, Hasan bin Nasûh El-Bosnevî ve Ebû Bekir Sıdkı'dır (Koca, 1995: 367-368).

2.2.4.6.30.Kıssa-i Fîrûz Şâh Tercümesi

Celâlzâde Sâlih Çelebi tarafından kaleme alınmıştır. Kânûnî Sultan Süleymân'ın isteği üzerine Farsça'dan tercüme edilmiş bir eserdir. Yazar, her cildin sonunda o cildi hangi tarihte ve ne kadar zamanda tamamladığını belirtmiştir. Eser, Muhammed bin Ali B. Muhammed Peygami tarafından yazılan Fîrûz Şah Kıssası'nın Celâlzâde Sâlih Çelebi tarafından yapılan iki ciltlik tercümesidir. Yazma nüshalarının biri 343 varak biri ise 197 varaktır (Özay, 2008: 28).

2.2.4.6.31.Bahrü'l-Kelâm

Ebu'l-Muîn En-Nesefî'nin akaide dair yazdığı risâlesidir. Tam adı Bahrü'l-Kelâm fî Akâidi Ehli'l-İslâm olan eser bazı yazmalarda Bahrü'l-Efkâr, Akâidü Ebi'l-Muîn En-Nesefî, bazılarında ise eserin tartışma üslûbunda kaleme alınmış olmasından dolayı Mübâhasâtü Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa Maa'l-Fırakı'd-Dâlle ve'l-Mübtedia adıyla anılmaktadır (Yavuz, 1991: 516). Elli dokuz bölümden oluşturulmuştur.

Bahrü'l-Kelâm'ın bilinen iki şerhi vardır: Hasan bin Ali El-Makdisî tarafından yapılan Gâyetü'l-Merâm fî Şerhi Bahri'l-Kelâm ve Ahmed bin Mahmûd El-Buhârî tarafından kaleme alınan Şerhu Bahri'l-Kelâm'dır. Abdullah Işık'ın yüksek lisans tezi eser, yazar ve eserin kelâmî görüşleri üzerinedir.

2.2.4.6.32.Devletşah Tezkiresi

Devletşah'a asıl ününü kazandıran eseridir. Tezkiretü'ş-Şuarâf eserin tam adıdır. 1487'de tamamlanan ve Ali Şîr Nevâî'ye ithaf edilen eser İran şairleri hakkında kaleme alınan genel nitelikte bir tezkiredir.

Tezkiretü'ş-şuarâf bir mukaddime, yedi bölüm (tabaka) ve bir hâtimedden ibarettir. Mukaddimede şiir sanatı ve meşhur on Arap şairi hakkında bilgi verilir. Bundan sonraki yedi bölümde ise 143 İran şairinin biyografileri yer alır ve şiirlerinden örnekler nakledilir. Hâtimedde yedi çağdaş şair ile başta Hüseyin Baykara olmak üzere Herat sarayının ileri gelenleri anlatılır (Demiroğlu, 1994: 244).

2.2.4.6.33.Bahrü'l-Ulûm

Alâeddin Ali bin Yahyâ Es-Semerkandî'nin Kur'an tefsiridir. Semerkandî'nin Bahrü'l-Ulûm'u kaynaklarda farklı isimlendirmelerin olduğu görülmektedir. Dört ciltten oluşan Bahrü'l-Ulûm'un başında ilmin önemi ve Kur'an mucizesi üzerinde durulmakta ve daha sonra sûrelerin tefsirine geçilmektedir. Eserin birinci cildi Fâtiha sûresinden Mâide sûresinin sonlarına, ikinci cildi Mâide sûresinin sonlarından İsrâ sûresinin baş tarafına, üçüncü cildi İsrâ sûresinden Lokmân sûresine, dördüncü cildi ise Lokmân sûresinden Mücâdile sûresinin ilk âyetlerine kadar devam etmektedir (Yazıcı, 1991: 517).

2.2.4.6.34. Mesnevî

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin yazdığı İslâm kültürünün en önemli eserlerinden biridir. Eser, altı cilt ve yaklaşık 25.700 beyitten meydana gelmiştir. Farsça eserine Mesnevî adını vermesi, onun öncelikle kitabın nazım şekline dayanarak bir isimlendirmede bulunduğunu göstermektedir. Mevlânâ eserine ayrıca Keşşâfû'l-Kurân, Fıkh-ı Ekber, Saykalü'l-Ervâh ve Hüsâmînâme gibi isimler vermiştir.

Mesnevî'nin büyüklüğünü göstermek amacıyla Abdurrahman-ı Câmî'nin Mevlânâ için söylediği, 'Peygamber değil fakat kitabı vardır.' sözünü hatırlatmak kâfi olacaktır. Mesnevî'nin ne zaman yazılmaya başlandığına dair kesin bilgi yoktur. Hüsâmeddin Çelebi'ye irticâlen yazdırılan Mesnevî'de muhteva ve şekil açısından sistematik bir yöntem takip edilmemiştir. Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'nın Mesnevî'yi yazdırırken hiçbir kitaba müracaat etmediğini, eline kalem almadığını, medresede, Iğın kaplıcalarında, Konya hamamında, Meram'da aklına ne geldiyse söylediğini, kendisinin de bunları hemen zaptettiğini, hatta yazmaya yetişemediğini söyler. Bazen geceli gündüzlü birkaç gün hiç durmadan söylediğini, bazan aylarca sustuğunu belirtir (Ceyhan, 2004: 326). Hüsâmeddin Çelebi ayrıca Mesnevî'nin her cildi tamamlandığında Mevlânâ'ya okuyarak düzeltilmesi gereken yerleri düzelttiğini söylemiştir.

Dünya kütüphanelerinde Mesnevî'nin çok sayıda yazma nüshası vardır. Veledî yazması en eski Mesnevî nüshası kabul edilir. İlk olarak 1806'da İsmâil Ankaravî'nin Mecmûatü'l-Letâif adlı şerhiyle birlikte Kahire'de basılmıştır. Eserin ilk tenkitli neşri Reynold Alleyne Nicholson tarafından yapılmıştır.

Gülşehrî, Anadolu sahasında Mesnevî'nin ilk Türkçe tercümesini yapan yazardır. 15. yüzyılda Dede Ömer Rûşenî Neynâme ve Çobannâme adlı eserinde, İbrâhim Tennûrî, Gülzâr-ı Manevî'sinde Mesnevî'den uyarlamalarda bulunmuşlardır. 17. yüzyılda Halvetî şeyhlerinden Mehmed Nazmi Efendi Meşnevî'nin I. cildini Sırr-ı Ma'nevî ismiyle nazmen Türkçe'ye çevirmiştir. Mesnevî'nin ilk tam Türkçe manzum tercümesi 18. yüzyılda Süleyman Nahîfî tarafından yapılmıştır. Günümüzde en yaygın kullanılan Mesnevî tercümesi Veled Çelebi İzbudak'ın Veledî nüshasına

dayanan çevirisidir. (Ceyhan, 2004: 330). Yusûf Sancak, Fatma Düzcan, Can Ceylan, Gülten Erkek, Mehmet Tok ve Kübra Çomaklı'nın yüksek lisans tezleri ve Sinan Taşdelen'in doktora tezi Mesnevî üzerinedir.

2.2.4.6.35.Dürerü'l-Hükkâm

Molla Hüsrev'in fıkha dair Gurerü'l-Ahkâm adlı eserine kendisinin yazdığı şerhidir. 15. yüzyıl Osmanlı hukukçusu olan Molla Hüsrev, önce Hanefî fıkıh kitaplarını esas alarak kısaca Gurer diye meşhur olan hukuk metni Gurerü'l-Ahkâm'ı hazırlamıştır. Bu eser, kısa ve özlü hükümleriyle âdetâ maddeler haline getirilmemiş bir kanun hüviyetindedir ve kadılar tarafından uzun yıllar resmî olmayan bir kanun metni gibi kullanılmıştır. Molla Hüsrev gençliğinden beri İslâm hukuku ile meşgul olduğunu, kadılık görevi sırasında bütün fıkıh kitaplarını içine alan böyle bir metni hazırlamaya niyet ettiğini, karşılaştığı hadiseler sebebiyle hukuk melekesinin geliştiğini ve bütün bu tecrübeler sonunda bir kadının ihtiyacına cevap verebilecek şekilde Gurerü'l-Ahkâm'ı yazdığını ifade etmektedir. Daha sonra müellif bu kitabını bizzat şerhederek Dürerü'l-Hükkâm fî Şerhi Gurerü'l-Ahkâm adlı eserini meydana getirmiştir. Eserin Fâtih Sultan Mehmed'e hediye edilen nüshası günümüze kadar gelmiştir (Akgündüz, 1994: 27).

Dürerü'l-Hükkâm üzerinde tam ve kısmî olmak üzere yirmiye yakın şerh ve hâşiye kaleme alanların belli başlıları şunlardır: 1. Kınalızâde Ali Efendi 2. Kadı Mehmed Vâni 3. Azmîzâde Mustafa Hâletî 4. İsmâil bin Abdülganî En-Nablusî 5. Hasan bin Ammâr Eş-Şürübülâlî 6. Nûh bin Mustafa Er-Rûmî 7. Abdülhalîm bin Pîr Kadem 8. Ebû Saîd El-Hâdimî (Akgündüz, 1994: 28).

2.2.4.6.36.El-Câmiu's-Sahîh

Buhârî'nin Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen ve sahih hadislerin toplandığı eserdir. Adı kaynaklarda farklı şekillerde tespit edilmiştir. Nevevî tam adını El-Câmiu'l-Müsnedi's-Sahîhi'l-Muhtasar min Umûri Resûlillâh Sallallahü Aleyhi ve Sellem ve Sünenihî ve Eyyâmih olarak, İbn Hacer El-Askalânî ise El-Câmiu's-Sahîhi'l-Müsned min Hadisi Resûlillâh Sallallahü Aleyhi ve Sellem ve Sünenihî ve Eyyâmih olarak nakletmiştir. Fakat eser Sahîhu'l-Buhârî diye ün kazanmıştır. Yalnızca sahih hadisleri toplayan ilk eserdir. Buhârî'nin eserini yazmayı

bir ibadet olarak gördüğü rivayet edilir. Hatta her hadisi önce abdest alıp veya gusledip iki rekât namaz kıldıktan sonra yazdığı söylenmiştir (Kandemir, 1994: 121). Mehmet Erkan eserin edeb bölümü üzerine, Osman Aydın, Kenan Velioglu, Mehtap Çakmak, Ahmet Uzun, İsa Eren, Betül Altun, İsmail Koç ve Halil Bilgen ise bu eserin farklı yönlerini ele alan yüksek lisans tezleri hazırlamışlardır.

2.2.4.6.37.El-Câmiu's-Sahîh

Müslim'in sahih hadislerden meydana gelen eseridir. Asıl adı El-Câmiu's-Sahîh olmakla beraber daha çok Sahîh-i Müslim diye bilinmektedir. Bizzat müellif eserinden El-Müsned ve El-Müsnedü's-Sahîh diye söz etmekte ve bununla kitabının Hz. Peygamber'e ulaşan sahih rivayetlerden meydana geldiğini kastetmektedir. Müslim'in hocalarından duyduğu 300.000 hadisten seçerek hazırladığını söylemiştir. On beş yıl süren titiz bir çalışma sonunda tamamladığını söylemiştir. Daha sonra bu çalışmasını Ebû Zür'a Er-Râzî'nin incelemesine sunmuş, onun kusur bulduğu rivayetleri kitabından çıkarmıştır.

Sahîh-i Müslim kaleme alındığı devirden itibaren Sahîh-i Buhârî ile birlikte Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir iki kaynak olarak kabul edilmiştir. Ancak âlimlerin büyük çoğunluğu, Sâhîh-i Buhârî'yi, özellikle hadislerden kolaylıkla fikhî sonuç elde etmeye imkân vermesi bakımından daha üstün tutmuşlardır. Müslim'in her hadisi en uygun bulunduğu babda ve umumiyetle sadece bir defa zikrederek hadisin diğer tariklerini ve farklı lafızlarını burada vermesi ve eserini kendi memleketinde, kaynaklarının yanında ve şeyhlerinin hayatta bulunduğu bir zamanda tasnif etmesi, bazıları tarafından onun Sahîh-i Buhârî'ye tercih edilmesine sebep teşkil eden en önemli özelliği olarak saymışlardır (Kandemir, 1994: 125). Bayram Sapmaz ve Ayşe Ersan'ın yüksek lisans tezi; Nurdane Güler'in doktora tezi bu eser üzerinedir.

2.2.5. MEMLEKETLERİNE GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.5.1. Acemli Şahsiyetler

Molla Kâbız, El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec, El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî, Eş-Şeyh Mahmud, El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, El-Mevlâ Muslihiddîn Lârî.

2.2.5.2. Aksaraylı Şahsiyetler

İsmâil Çelebi Oğlan Şeyh.

2.2.5.3. Alanyalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Tâceddîn İbrâhim El- Manâvî, El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil.

2.2.5.4. Amasyalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Cuma, El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede, El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazân.

2.2.5.5. Ankaralı Şahsiyetler

El-Mevlâ Nasûh, El-Mevlâ Şücâeddîn Süleyman, El-Mevlâ Sadi bin Mahmud, Şeyh Hüsâmeddin, El-Mevlâ Yakub bin Bayram.

2.2.5.6. Antakyalı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Ömer.

2.2.5.7. Antalyalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Muhyiddîn.

2.2.5.8. Aydınlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Abdülkerim, El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, El-Mevlâ Mustafa bin Ali, El-Mevlâ Atâullah Ahmed, El-Mevlâ Nûreddîn, El-Mevlâ Mustafa.

2.2.5.9. Azerbaycanlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî, Eş-Şeyh Mehmed bin Sinâneddîn Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde, El-Mevlâ Mehmed Emîn.

2.2.5.10. Bağdadlı Şahsiyetler

El-Mevlâ Âşık Çelebi.

2.2.5.11. Balıkesirli Şahsiyetler

El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî.

2.2.5.12. Bitlisli Şahsiyetler

El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî.

2.2.5.13. Bosnalı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Hamza, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud.

2.2.5.14. Bursalı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Mehmed Çelebi, Eş-Şeyh Enverî, El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd, El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud.

2.2.5.15. Çorumlu Şahsiyetler

Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzîfonî, El-Mevlâ Cafer.

2.2.5.16. Edirneli Şahsiyetler

Eş-Şeyh Ali bin Sinan, El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, Eş-Şeyh Bahrî Dede.

2.2.5.17. Halebli Şahsiyetler

Eş-Şeyh Ali El-Arabî, Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid.

2.2.5.18. Ispartalı (Hamid) Şahsiyetler

El-Mevlâ Tâceddîn İbrahîm bin Abdullah El-Hâmidî, Eş-Şeyh Burhaneddîn, El-Mevlâ Muslihiddîn, El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi.

2.2.5.19. İstanbullu Şahsiyetler

El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah, Eş-Şeyh Alaeddîn, El-Mevlâ Kepenekçi Hâce Sinân, El-Mevlâ Nîmetullah, El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Yahya bin Ömer.

2.2.5.20. Karamanlı Şahsiyetler

El-Mevlâ Abdullah, El-Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî, Eş-Şeyh Abdullah, Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hac Mahmud, Eş-Şeyh Mahmud, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr, El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî.

2.2.5.21. Kastamonulu Şahsiyetler

Eş-Şeyh Muzaffereddîn, Eş-Şeyh Dede Efendi, Mollâ Mehmed, Mustafa Beg.

2.2.5.22. Kayserili Şahsiyetler

El-Mevlâ Hayreddîn Halil.

2.2.5.23. Kefeli Şahsiyetler

Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî.

2.2.5.24. Kırıklareli Şahsiyetler

El-Mevlâ Ramazân bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî.

2.2.5.25. Konyalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Sâlih, El-Mevlâ Mehmed, Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahîm, El-Mevlâ Muhterem, El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud.

2.2.5.26. Kütahyalı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Şemseddîn.

2.2.5.27. Malatyalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem.

2.2.5.28. Manastırlı (Makedonya) Şahsiyetler

Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır, El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî.

2.2.5.29. Manisalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Nurullah Et-Tabîb, El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed, El-Mevlâ Tâceddîn.

2.2.5.30. Maraşlı Şahsiyetler

El-Mevlâ Ali bin Kâsım Ez-Zeytûnî.

2.2.5.31. Menteşeli (Muğla) Şahsiyetler

El-Mevlâ Muslihiddîn.

2.2.5.32. Mısırlı Şahsiyetler

El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi, İbni Pîr Ahmed Efendi.

2.2.5.33. Sakaryalı Şahsiyetler

El-Mevlâ Sinân.

2.2.5.34. Samsunlu Şahsiyetler

El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan.

2.2.5.35. Selanikli Şahsiyetler

Eş-Şeyh Muslihiddîn, Eş-Şeyh Lâyhî, El-Mevlâ Mehmed bin Hüsâm, El-Mevlâ Nasûh bin Yusûf.

2.2.5.36. Semerkandlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf.

2.2.5.37. Sinoplu Şahsiyetler

El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed.

2.2.5.38. Sofyalı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Nîmetullah, El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî.

2.2.5.39. Şamlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Fethullah.

2.2.5.40. Tekirdağlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Ahmed.

2.2.5.41. Tokatlı Şahsiyetler

Eş-Şeyh Maksud Dede, El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr bi-Niksârîzâde, El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinân.

2.2.5.42. Yenice Vardarlı Şahsiyetler

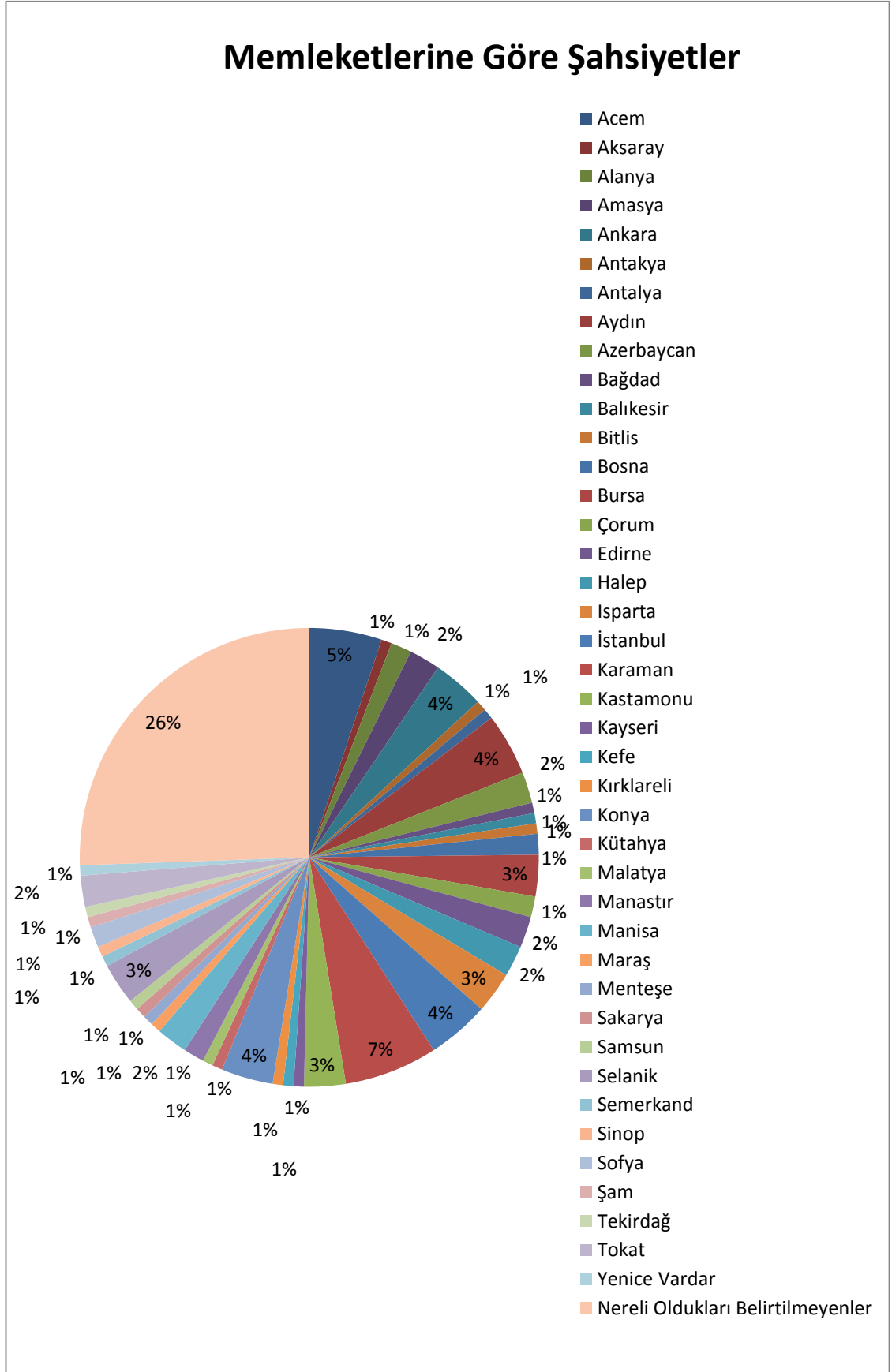
El-Mevlâ Hanefî.

2.2.5.43. Nereli Oldukları Belirtilmeyen Şahsiyetler

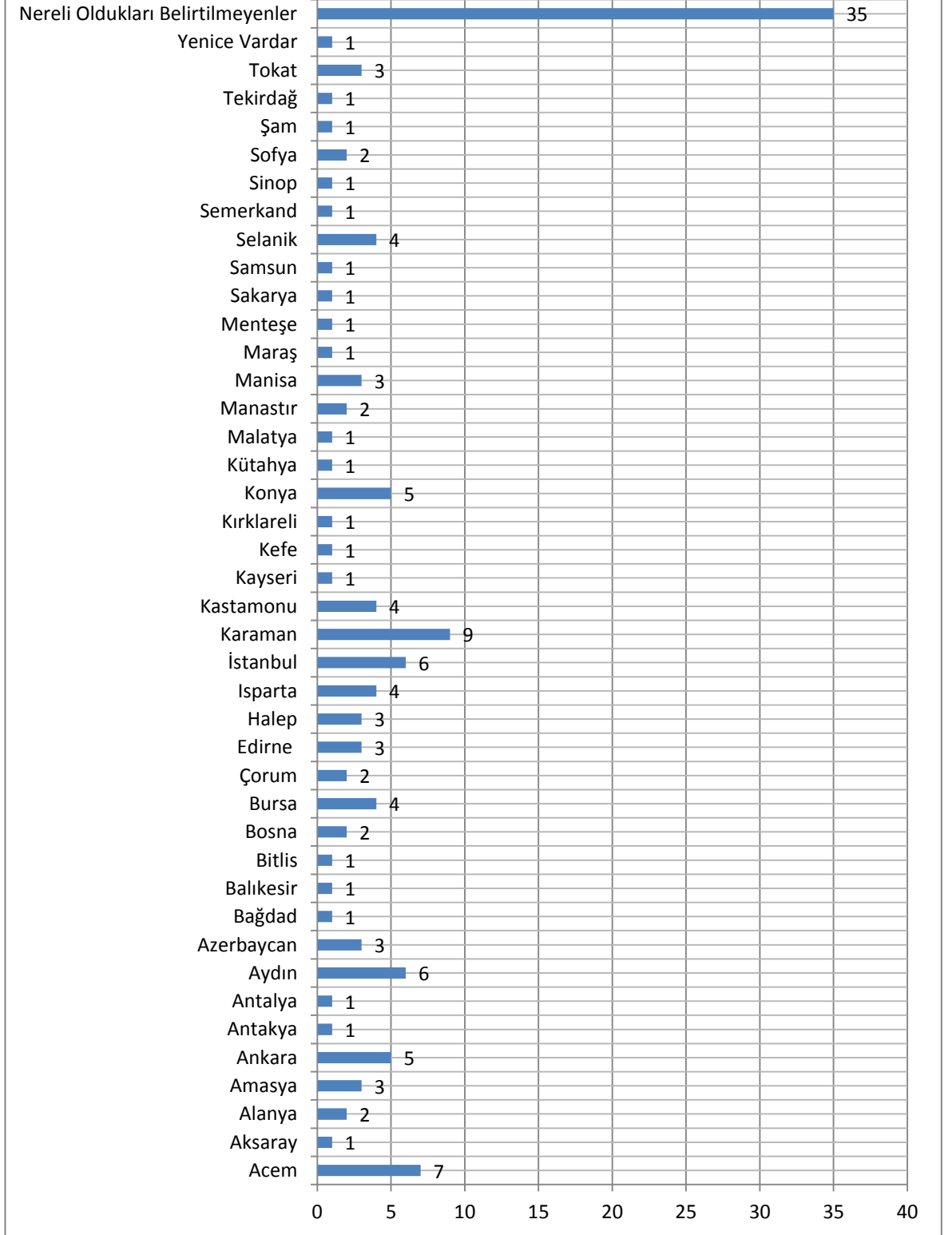
El-Mevlâ Mehmed, El-Mevlâ Şuayîb, El-Mevlâ Sinaneddîn Yusûf El-Hatîb, El-Mevlâ Ali, Mehmed Beg, Eş-Şeyh Ali, Eş-Şeyh Şah Ali, Eş-Şeyh Abdülatîf El-Mahdûmî El-Cami, Eş-Şeyh Tâceddîn, Eş-Şeyh Abdülatîf En-Nakşibendî, Eş-Şeyh Ali El-Aclunî, Eş-Şeyh Sefer Hacı, Eş-Şeyh Gazanfer Dede, El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed, El-Mevlâ Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim, El-Mevlâ Lütfullâh, El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa, Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, El-Mevlâ Mustafa, El-Mevlâ Abdülfettâh bin Eş-Şeyh Nasruddîn, El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali, El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir, El-Mevlâ Bâlî, El-Mevlâ Abdülatîf, El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah, El-Mevlâ Mahmud Beg, El-Mevlâ Ali (1), El-Mevlâ Ali (2), El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi Muallimzâde, El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsînî El-Hüseynî, El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi, El-Mevlâ Kâsım.

Tablolara bakıldığında memleketleri verilen şahısların en büyük bölümünü nereli oldukları bilinmeyenler oluşturur. İncelenen bölümde (46-190. sayfalar arası) en fazla Karaman doğumlu 9 kişiye ulaşılmıştır. Bu şehri Acem, İstanbul, Aydın ve Ankara takip eder. Memleket listesinin en büyük payını %26'lık dilimle nereli olduklarının bilgisi verilmeyen şairler oluşturur.

Tablo 2. 10. Memleketlerine Göre Şahsiyetler

Memleketlerine Göre Şahsiyetler

Şekil.2.9. Memleketlerine Göre Şahsiyetler

2.2.6. EĞİTİM ALINAN ŞAHSİYETLER

2.2.6.1. Kadızâde Efendi

1512’de doğmuştur. Babası Kânûnî Sultan Süleyman devrinde Edirne kadısı olan Bedreddin Mahmud’dur. İlköğreniminden sonra Kılıçcızâde İshak Çelebi’den, Çivizâde Muhyiddîn Mehmed Efendi’den, Ebussuûd Efendi’den ve Sâdî Efendi’den ders almıştır. En son Kadri Çelebi’nin talebesi iken mülâzemet almıştır (İpşirli, 2001: 96).

Medrese eğitmenliğine 25 akçe tahsisatlı Bursa Ferhâdiye Medresesi’nde başlayıp ardından 30 akçe ile Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi’nde müderrisliğe devam etmiştir. 1543’te Bursa Kaplıca Medresesi’ne, 1546’da Ali Paşa-i Atik Medresesi’ne, iki yıl sonra Üç Şerefeli müderrisliğine, 1550’de Sahn-ı Seman’dan birine tayin edildi. 1553 yılı başlarında Süleymaniye’nin doğu tarafında tamamlanan iki medreseden biri kendisine, diğeri Mimarzâde’ye verilmiştir (İpşirli, 2001: 96).

Müderrislikten kadılık mesleğine geçen Kadızâde, 1555’te Halep kadısı olmuş, 1560’ta 80 akçe ile emekliye ayrılmıştır. Daha sonra Perviz Efendi’nin yerine İstanbul kadısı olmuştur. 1575’te Süleymaniye Dârülhadisi’ne tayin edilmiştir. Aynı yıl Rumeli kazaskeri olmuştur. 1577’de Hâmid Efendi yerine şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. 25 Mayıs 1580’de vefat etmiş, İstanbul’da Küçük Karaman’daki türbesine gömülmüştür (İpşirli, 2001: 96).

Eserleri şunlardır: 1. Netâ’icü’l-Efkâr fî Keşfi’r-Rumûz ve’l-Esrâr 2. Risâle fî Hakki’l-Mustafâ 3. Risâle fî Salâti’l-Hâ’izi ve Savmihâ 4. Şerhu Duâ’i’l-Kunûd 5. Hâşiye Alâ Envâri’t-Tenzîl ve Esrâri’t-Tevîl 6. Hâşiye Alâ Şerhi’l-Vikâye 7. Şerhu Miftâhi’l-Ulûm fî’l-Meânî İlâ Âhiri’l-Fenni’s-Sânî 8. Red Alâ Risâle fî Cevâzi’r-Raks 9. Tercüme-i Meâdinü’l-Cevâhir (İpşirli, 2001: 97).

2.2.6.2. Kara Dâvud Efendi

İzmit’te doğmuştur. Babasının adı Kemal’dır. Mevlânâ Lutfî, Hacıhasanzâde Efendi, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi gibi âlimlerden ders almıştır. Bursa Kaplıca, Trabzon, Edirne Üç Şerefeli ve Sahn-ı Seman medreselerinde müderrislik yapmıştır.

1522-23'te Bursa kadılığına getirilmiş, ardından da azledilip emekliye sevk edilmiştir. 1541'de vefat etmiş ve Bursa'da Yıldırım civarında yaptırdığı mescidin hazîresine defnedilmiştir (Arpaguş, 2001: 359).

Eserleri şunlardır: 1. Hâşiye Alâ Şerhi Metâlii'l-Envâr. 2. Hâşiye Alâ Hâşiyeti Küçük Alâ Tahrîri'l-Kavâidi'l-Mantıkıyye 3. Şerhu'l-Menâr (Arpaguş, 2001: 360).

2.2.6.3. İbn-i Kemâl

Asıl adı Şemseddin Ahmet'tir. II. Beyazıd'a lalalık yapan büyükbabası Kemal Paşa'ya nisbetle Kemalpaşazâde, Kemalpaşaoğlu veya İbn Kemal diye anılır. 1469'da dünyaya gelmiştir (Turan, 2002: 238).

Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiş sonra Arap dili ve edebiyatı, mantık ve Farsça öğrenimi görmüştür. Altı bölük sipahisi olarak II. Beyazıd'ın seferlerine katılmıştır. Taşköprüzâde, Şakâ'ik'de onun, Sadrazam Çandarlı İbrâhim Paşa'nın bir meclisinde 30 akçe ile Filibe müderrisi olan Molla Lütfî ünlü akıncı kumandanı Evrenosoğlu Ahmet'in üst tarafına oturunca ulemânın ümerâdan daha çok itibar gördüğüne kâni olduğunu ve ilmiye sınıfına geçmeye karar verdiğini belirtilmiştir. Molla Lütfî, Kestelî Muslihuddin Mustafa, Hatibzâde Muhyiddîn Efendi, Muarrifzâde Sinâneddin Yûsuf, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi gibi âlimlerden ders almıştır (Turan, 2002: 238).

Ali Bey (Taşlık) Medresesi, İshak Paşa Medresesi, Halebiye Medresesi ve Üç Şerefeli Medresesi, Sultan Bayezid Medresesi ve Sahn-ı Seman'da çalışmış, Edirne kadılığı, Anadolu kazaskerliği görevlerinde bulunmuştur. 1526'da şeyhülislâmlığa getirilmiştir. 1534 tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapı dışındaki Mahmud Çelebi Zâviyesi hazîresine defnedilmiştir. 1971'de Kemalpaşazâde'nin türbesi başka yere nakledilmiştir.

Eserleri şunlardır: 1.Fetvâları 2.Tagyîrû't-Tenkîh 3.Risâle-i Mümeyyize ve Tecrîdü't-Tecrîd 4. Müferricü'l-Kulûb 5.Felah Şerhi 6.Beydâvî Hâşiyesi ve Saffât Sûresi'ne kadar yazdığı tefsîr 7. Seyyîd Şerîf Cürçânî'nin Keşşâf Şerhi'ne ve Miftâh Şerhi'ne hâşiyesi 8.Meşârikü'l-Envâr şerhi 9.Hadis-i Erbaîn şerhi 10.

Nigaristan 11. Mühütü'l-Lüga 12. Tevârih-i Âl-i Osman 13.İslâh ve İzâh 14. Telvîh hâşiyesi 15. Molla Hâce-zâde'nin Tehâfüt adlı eserine hâşiyeye 16. Risâle-i Münîre 17.Mühimmâtü'l-Müftî fî Fûrûi'l-Hânefiyye 18. El-Îzâh fî Şerhi Islâh-il-Vikâye 19.Hidâye şerhi 20. Mollâ Câmî'yi esas alarak yazdığı 7777 beyitlik 'Yusûf ile Züleyhâ' adlı manzûm bir eseri, ayrıca Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Kasîde-i Bürde'yi de manzûm olarak tercüme etmiştir. Birçoğu yazma üç yüz kadar eseri bulunmaktadır (Turan, 2002: 238).

2.2.6.4. Hacı Hasanzade Efendi

Asıl adı Mehmed'dir. Molla Yegân'dan ders almış, kazasker oluncaya kadar çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yapmıştır. Hacı Hasanzâde Anadolu'nun ilk kazaskeridir (İpşirli, 1996: 503). II. Beyazıd döneminde de görevini sürdürmüş, 1488'de Rumeli kazaskerliğine getirilmiştir ve ölümüne kadar bu görevde kalmıştır. Böylece aralıksız yedi yıl Anadolu, on sekiz yıl da Rumeli olmak üzere toplam yirmi beş yıl kazaskerlik makamında kalan yegâne âlim oldu. Öldüğünde İstanbul Fatih'te yaptırdığı mescit ve medresenin hazîresine defnedilmiştir. Vefat ettiği zaman yaşının doksanın üzerinde olduğu, hatta Mecdî'nin Şakâ'ik Tercümesi'ndeki derkenarda, yazarının adı verilmeyen bir şuarâ tezkiresinden naklen yaşının 115 olduğu kaydedilmiştir. Sehî Bey'in tezkiresinde de yaşının yüzü aştığı ifade edilmektedir (İpşirli, 1996: 504).

Eserleri şunlardır: 1.Mecmau'l-Bihâr 2.Beyzâvî'nin Envârü't-Tenzîl'inden Enâm Sûresi'ne ve Sadrüşşerî'a'ya ait Et-Tavzîh'in 'Mukaddematü'l-Erbaa' bahsine hâşiyeye 3.Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin Ravzatü'ş-Şühedâ adlı eserini Saâdetnâme adıyla tercüme etmiştir (İpşirli, 1996: 504).

2.2.6.5. Çivizâde Efendi

1530-31 yılında İstanbul'da doğmuştur. Şeyhülislâm Çivizâde Muhyiddîn Mehmed Efendi'nin oğludur. Pervîz Efendi, Taşköprüzâde Ahmed Efendi, Karesili Hasan Efendi, Mâlul Emîr Efendi'den ders almıştır. Kasımpaşa, Mihrimah Sultan, Sahn-ı Seman, Ayasofya ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmıştır. Şam, Mısır, Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık yapmıştır. 1582 tarihinde Mâlulzâde Mehmed

Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa getirildi. 1587'de vebadan ölmüş ve Eyüp'te babasının yanına defnedilmiştir (İpşirli, 1993: 347).

2.2.6.6. Muhyiddîn El-Fenârî

İlk Osmanlı Şeyhülislâmı Molla Fenârî'nin oğlu Yûsuf Bâlî'nin torunu, Rumeli Kazaskeri Alâeddin Ali Fenârî'nin oğlu olup Bursa'da doğmuştur. Doğum tarihi hakkında kesin bilgi yoktur. Babasından, Hatibzâde Muhyiddîn ve Efdalzâde Hamîdüddin Efendi'den ders almıştır. Atik Ali Paşa Medresesi, Sultan Medresesi ve Sahn-ı Seman Medresesi'nde müderrislik yapmıştır (İpşirli, 1995: 339). Edirne ve İstanbul'da kadılık, Anadolu ve Rumeli'de kazaskerlik yapmıştır. 1548'de vefat etmiş ve Eyüp Sultan'da Küçük Emîr Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Eserleri şunlardır: 1. Muhyî mahlasını kullandığı divanı 2. Risâle fî Cevâzi'l-Mesh Ale'l-Huffeyn (İpşirli, 1995: 340).

2.2.6.7. Kara Bâlî

Aydınlı müderris ve bilginidir. Mevlana Sinan Paşa ve Mevlana Hatibzâde'nin öğrencisidir. Edirne Üç Şerefeli'de, Sahn-ı Seman Medreselerinin birinde ve Ali Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. İstanbul'da yaptırdığı mescidin haziresine defnedilmiştir. İtirâzât-ı Eşkâl-Ayât'a risâle, Kütüb-i Mutebere-i Mutevere adlı eserleri vardır (Uğur, 2014: 208).

2.2.6.8. Gülşenîzâde Ahmed Hayâlî

Asıl adı Şemseddin Ahmed, babasının adı Hoca Mûsâ Efendi'dir. Bazı medreselerde ders okutmuş; ardından Şehâbeddin Paşa Medresesi, İznik Orhaniye Medresesi, müderris tayin edildi. Hayâlî, Orhaniye Medresesi'nde kısa bir dönem müderrislik yaptıktan sonra vefat etmiştir. Eserleri şunlardır: 1. Hâşiye Alâ Şerhi'l-Akâidi'n-Nesefiyye 2. Şerhu'l-Kasîdeti'n-Nûniyye. 3. Hâşiye Alâ Şerh-i Tecrîdi'l-Akâid. 5. Hâşiyetü Şerhi'l-Mevâkîf (Bebek, 1998: 5).

2.2.6.9. Halvetî Merkez Efendi

Asıl adı Mûsâ, künyesi Ebü't-Takî, lakabı Merkez Muslihuddin'dir. Merkez Efendi veya Merkez Halîfe diye tanınmıştır. Merkez Efendi'nin Manisa'daki külliyyenin dârüşşifâsında tabip olarak görev yaptığını ve burada çeşitli baharatlardan hazırladığı

macunu (mesir macunu, nevrûziye) her yıl nevruzda şifa için halka dağıttığına dair bilgiler yer almaktadır. Fakat bu bilginin doğru olmadığı düşünülmektedir. Kaynaklara göre Merkez Efendi'nin, doğduğu Sarı Mahmudlu köyünde bir cami yaptırdığı bilinmektedir.

1552'de vefat eden Merkez Efendi, Mevlânâkapı dışında kendi adıyla anılan dergâhın yanına defnedilmiş, kabrinin üzerine daha sonra bir türbe inşa edilmiştir. Ebussuûd Efendi'nin onun için, 'Dünyada riyâsız bir onu görmüştük.' dediği rivayetler arasındadır (Öngören, 2004: 201).

2.2.6.10. Hatîbzâde Molla Mehmed

Hatîbzâde, 1460'da Amasya'da doğmuştur. Babasının adı Hatîb Kasım'dır. Hatîbzâde ve İbnü'l-Hatîb diye anılır. Devrin ilim ve kültür merkezi olan Amasya'daki hocalardan ders alarak tefsir, hadis, fıkıh, kıraat gibi alanlarda kendini yetiştirmiştir. Amasya ve Bursa'da çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Ayrıca Şehzâde Ahmed'e ders okutmuştur. Yavuz Sultan Selim'in Ayasofya Cami civarında yaptırdığı medresenin ilk müderrisi olmuştur. Ardından Semaniye medreselerinden birinde görevlendirilmiştir ve ölümüne kadar burada müderrislik yapmıştır (Turgut, 1997: 463).

2.2.6.11. Ebu'l-Leys Efendi

Osmanlı devri âlimlerindedir. İsmi Alâeddîn Ali Manâvî'dir. Sadrazam İyas Paşa'nın hocası Ebü'l-Leys Efendi'nin kız kardeşinin oğlu olması sebebiyle, Ebü'l-Leys Ali diye meşhûr olmuştur. Doğum yeri ve doğum tarihi bilinmemektedir.

İnegöl'de İshâk Paşa Medresesi müderrisliğine tayin olan Alâeddîn Ali Manâvî, 1538'de Dâvûd Paşa Medresesi, 1542'de Trabzon Sultanîsi, 1548'de Manisa'da Hâmid Efendi yerine Sultâniyye Medreseleri müderrisliği ve Manisa kadılığı görevlerini yapmıştır.

2.2.6.12. Abdülkerimzâde Efendi

Lügat, nahiv, tefsir, hadis ve fıkıh âlimi ve de şâir olan Abdülkerimzâde Mehmed Efendi'nin tam adı Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim olup, Fatih

Sultan Mehmed devri kazasker ve şeyhülislâmlarından Abdülkerim Efendi'nin torunudur. Bu nedenle kendisi, Abdülkerimzâde olarak bilindiği gibi Zülf-i Nigar ve Molla Mehmed olarak da tanınmaktadır.

Abdülkerimzâde Mehmed Efendi, Çivizâde Muhyiddîn Efendi'den, İsrafilzâde Fahreddin Çelebi'den ve Ebussuûd Efendi'den dersler almıştır. Ardından Kemal Paşazâde'nin hizmetine girmiş ve onun talebesi olmuştur (Kızılcık, 2007: 61).

Haceriyye Medresesi, Süleyman Paşa Medresesi, Hoca Hayreddîn Medresesi Sahn-ı Seman ve Selim Han medreselerinde görev yaptıktan sonra Bursa, Halep, Şam ve Mısır'da kadılık yapmıştır. 1567'de Ramazan'da Kadir gecesi sabahı vefat etmiş ve Edirnekapı'da son hocası Kemal Paşazâde'nin kabri yanına defnolunmuştur (Kızılcık, 2007: 61).

Onun çeşitli kütüphanelerde birçok eseri bulunmaktadır: 1. Hâşiye Alâ Tefsîr El-Beyzâvî 2. Risâle Fî Beyânî'l-Hacr 3. Hâşiye Alâ Hâşiye Et-Tecrîd 4. Keşfu'l-Gınâ ve'n-Nikâb bi İzâleti's-Şubeh an Kavâ'idî'l-İrâb 5. Talîk Alâ Şerh-i'l-Miftâh 6. El-Makâmât Alâ Minvâli'l-Harîrî 7. Ruûs İmtihanına Dâir Tahmis'i 8. Mim Kasîdesi (Kızılcık, 2007: 62).

2.2.6.13. Bostân Efendi

1536'da doğmuştur. Kânûnî devri âlimlerinden Tireli Kazasker Bostan Mustafa Efendi'nin oğludur. Arapzâde Efendi, Kadızâde Efendi ve Gül Hoca Çelebi gibi devrin bilginlerinden ders almıştır. Eski İbrâhim Paşa Medresesi, Sahn-ı Seman, Yavuz Sultan Selim, Süleymaniye ve Selimiye medreselerinde müderrislik yapmıştır. Şam, Bursa, Edirne, İstanbul ve Kahire'de kadılık yapmış, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevinde bulunmuştur. 1589'da Şeyhülislâm olmuş daha sonra azledilmiştir. 1598'de vefat eden Bostanzâde Şehzade Camii avlusunun caddeye bakan tarafına defnedilmiştir.

Türkçe ve Arapça şiirler yazan Bostanzâde'nin Kânûnî için yazdığı mersiye çok beğenilmiştir. Eserleri şunlardır: 1.Tefsiru Suretü'l-En'am 2. Hâşiyetün Ale'l-İslah ve'l-İzah 3.Hâşiyetün Ala Sadri's-Şeria 4.Risâletün fi'l-Cüz'illezi la Yetecezza

5.Risâletü'l-Kadai vel-Kader 6.Necatü'l-Ahbab Tuhfetü Zevi'l-Elbab (İpşirli, 1992: 311).

2.2.6.14. Saçlı Emir Efendi

1513'te doğmuştur. Asıl adı Osman'dır. 1595'te ölmüş ve Kasımpaşa'da Kulaksız'daki tekkesinin hazîresine defnedilmiştir. Eserleri şunlardır: 1. Divançe 2. Tarîkatnâme 3.Tefsîr-i Sûre-i İsrâ (Uzun, 1997: 412).

2.2.6.15. Sarı Kürz Efendi

Sarışın ve kısa boylu olması sebebiyle 'Sarığörez' lakabıyla tanınmıştır. Asıl adı Hamza'dır. Hocasâde Muslihiddin Efendi, Hatîbzâde Muhyiddîn Efendi ve Sinan Paşa'dan ders almıştır. Bayezid Medresesi, Sahn-ı Seman Akdeniz Başkurşunlu Medresesi, Edirne Dârülhadis Medresesi ve Molla Yegân Medreselerinde müderrislik yapmıştır. 1522'de vefat etmiştir.

Bazı araştırmalarda Sarığörez adı yanlış olarak Sarı Kürz /Sarı Kürz, Sarı Kerez, Sarı Kez, Sarı Gez şeklinde okunmuştur. Kaynaklarda hadis ve fıkıh ilminde mütehasıs olup bazı çalışmaları bulunduğu belirtilmektedir. Fıkha dair kaleme aldığı El-Murtazâ adlı eseri mevcuttur. Ayrıca bir risâle yazdığı belirtilmiştir (İpşirli, 2009: 152).

2.2.6.16. Muhaşşî Sinan Efendi

1488'de doğmuştur. Asıl adı Sinâneddin Yusûf olup babasının adı Hüsameddin, dedesinin adı İlyas'tır. Emîr Kulu Şemseddin Efendi, Zenbilli Ali Efendi ve Taşköprülü Muslihuddin Efendi'den ders almıştır.

Gelibolu, Edirne ve İstanbul'da Sahn-ı Semân'ın da aralarında bulunduğu bazı medreselerde müderrislik yapmıştır. Halep, Dımaşk, Bursa, İstanbul ve Edirne kadılıklarında bulunmuştur. Ebussuûd Efendi'nin vefatı üzerine şeyhülislâmlık makamına geçmesi yönündeki teklifi kabul etmemiştir. 1578'de İstanbul'da vefat etmiştir. Birçok çalışmasının yanında bu eserleri de vardır: 1.Beyzâvî'nin Envârü't-Tenzîl adlı meşhur tefsirine yazdığı hacimli hâşiye 2.Mecmûa-yı Muhâkemât-ı Defter-i Eslâf (Kaya, 2009: 229).

2.2.6.17. Ebussuûd Efendi

Osmanlı şeyhülislâmı, hukukçu ve müfessirdir. ‘Müftilenâm, Şeyhülislâm, sultânü’l-müfessirîn, hâtimetü’l-müfessirîn, muallim-i sâni, allâme-i kül, Hoca Çelebi, Ebû Hanîfe-i Sâni’ unvanlarıyla anılır. Ebussuûd kelimesi onun adı gibi görünmekteyse de tefsirinin mukaddimesinde kendisinden Ebussuûd Mehmed şeklinde bahsettiği dikkate alınır asıl adının Muhammed, Ebussuûd’un da bir künye veya lakap olduğu anlaşılır. Bu künyeyi niçin aldığı konusunda kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Ebussuûd Efendi, yaygın görüşe göre 30 Aralık 1490’da İstanbul yakınlarındaki Meteris (Metris-Müderriş) köyünde dünyaya geldi. Ailesi o zaman Amasya’ya, bugün Çorum’a bağlı bulunan İskilip’ten olup babası Şeyh Muhyiddîn Mehmed Yavsî İskilip’e bağlı İmâd (Direklibel) köyünde doğmuştur. İskilibî nisbesinden hareketle onun da İskilip’te doğduğu ileri sürülmüşse de bu ihtimal zayıftır (Akgündüz, 1994: 371).

Ebussuûd’un babası **Şeyh Yavsî veya Sultan II. Beyazîd’a** yakınlığı dolayısıyla ‘hünkâr şeyhi’ diye de bilinir. Annesi Sultan Hatun, Ayderûsî ve Mecdî Efendi’nin kaydettiğine göre Ali Kuşçu’nun kardeşinin, Atâ’î ve Âlî’nin belirttiğine göre ise bizzat Ali Kuşçu’nun kızıdır. Dedesi Mustafa El-İmâd da (İmâdî) Ali Kuşçu’nun kardeşidir. Bazı şarkiyatçılar İmâd’ı Âmid ile karıştırıp Ebussuûd Efendi’nin Diyarbakırlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Âlî Mustafa Efendi ve Peçuyulu İbrâhim’in İmâd’ı İmâdiye ile karıştırarak Ebussuûd Efendi’yi Kürt asıllı göstermeleri de yanlıştır. Zira Ebussuûd Efendi’nin ailesinin şimdi Irak topraklarında kalmış bulunan İmâdiyeli değil İskilip’e bağlı İmâdli olduğu, çağdaşı bazı kaynaklar da dâhil olmak üzere hemen bütün kaynaklarca belirtilmektedir (Akgündüz, 1994: 371).

Ebussuûd Efendi ilk tahsilini babasının yanında yapmıştır. Daha sonra İbn Kemal’den ders almıştır. Hocası Mevlânâ Seydî Karamânî’nin kızı Zeyneb Hanım ile evlenen Ebussuûd Efendi, ilk olarak 1516’da Çankırı Medresesi’ne, buraya gitmekte tereddüt göstermesi üzerine de İnegöl İshak Paşa Medresesi’ne tayin edilmiştir.

Dâvud Paşa Medresesi, Mahmud Paşa Medresesi, Bursa Sultâniyesi, Müftü Medresesi’nde müderrislik yapmıştır. Beş yıl bu vazifede kaldıktan sonra önce

Bursa, sonra İstanbul kadılığına getirilmiştir. 1537'de Rumeli kazaskerliğine tayin edilmiştir. Sekiz yıl Rumeli kazaskeri olarak görev yapan Ebussuûd Efendi 1545'te Fenârîzâde Muhyiddîn Efendi'nin yerine şeyhülislâm olmuştur (Akgündüz, 1994: 371).

Yirmi sekiz yıl on bir ay şeyhülislâmlık yapan ve bu arada bazı siyasî olaylarda ağırlığını hissettiren, Kıbrıs seferinin açılmasını fetvasıyla destekleyen Ebussuûd Efendi 23 Ağustos 1574 tarihinde vefat etmiştir.

Ebussuûd Efendi birçok hayır eseri yaptırmıştır. Eyüp Sultan'daki zâviye, sıbyan mektebi ve sebilden oluşan külliyesinde kendi mezarının da yer aldığı aile hazîresi bulunmaktadır. İstanbul'da Macuncu Odabaşı mahallesinde kendi adıyla anılan bir çeşme ve hamamla İskilip'te babasının türbesi yanında cami, imaret ve mektep inşa ettiren Ebussuûd Efendi'nin bu külliye ile ilgili Arapça vakfiyesi İstanbul Evkaf İdaresi'nde kayıtlıdır. Ebussuûd Efendi ayrıca Kırım'ın Kefe şehrinde bir cami, İnebahtı'da bir mescitle Şehremini Ereğli mahallesinde bir sıbyan mektebi inşa ettirmiştir (Akgündüz, 1994: 371).

Eserleri

1- İrşâdü'l-Akli's-Selîm, 2-Maâkîdü't-Tarrâf fî Evveli Sûreti'l-Feth Mine'l-Keşşâf, 3- Tefsîru Sûreti'l-Furkân, 4- Tefsîru Sûreti'l-Müminîn.

Hukuk:

1- Fetâvâ-yı Ebussuûd Efendi, 2- Marûzât, 3- Arâzî-yi Harâciyye ve Öşriyye, 4- Risâle fî Vakfî'l-Menkûl ve'n-Nukûd veya Risâle fî Cevâzi Vakfî'n-Nukûd, 5- Bidâatü'l-Kadî li-İhtiyâcihî Fil-Müstakbel ve'l-Mâzî, 6- Fetâvâ Kâtiblerine Tenbih, 7- El-Fetva'l-Müteallika bi-Beyâni'l-Vakti'l-Mutebere li'l-Hasâd ve İstihkâki'l-Gallât.

Dil ve Edebiyat:

1- Galatât-ı Ebussuûd (Galatât-ı Avâm), 2- El-Kasîdetü'l-mîmiyye, 3- El-Kasâidü'l-Arabîyye, 4- Kasîde fî Risâi's-Sultân Süleymân, 5- Münşeât-ı Ebussuûd, 6-Ebussuûd Efendi'nin ayrıca akaide dair Risâle fî Beyâni'l-Kazâ ve'l-Kader, tıbbâ dair Risâle li-Ecli't-Tâûn adlı iki risâlesiyle Vezir Semiz Ali Paşa'nın arzusu üzerine kaleme aldığı duanın önemini anlatan, bir mukaddime ve yedi babdan meydana gelen bir dua

mecmuası vardır. 7-Duânâme-i Ebussuûd, Risâle fi Ed'iyeti'l-Me'sûre, Risâle-i Mergube ve Mecmûa-i Deavât adlarıyla anılan eseri de mevcuttur (Akgündüz, 1994: 371).

ESER İÇERİSİNDE TANITILAN ŞAHSİYETLER HAKKINDA ÇEŞİTLİ BİLGİLER

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) incelenen bölümde 141 kişi hakkında bilgi verilmiştir. Aşağıdaki tabloda madde başlığı şeklinde belirtilen isimler metin içindeki sıraları takip edilmiştir. Adı geçen şahsiyetlerin ders aldığı müderrisler, çalıştığı medreseler ve anıldıkları isimler ya da mahlasları yazılmıştır. (-) işareti olanlar ise eserde kimden ders aldığı belirtilmeyen şahsiyetlerdir.

Tablo 2.11. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlere Ders Veren Müderrisler

Sıra	Adı	DERS ALDIĞI KİŞİLER
1.	El-Mevlâ Nasûh	Kadri Efendi
2.	El-Mevlâ Cuma	Müftü Sadi Efendi
3.	El-Mevlâ Şücâeddîn Süleyman	Seyrek Muhyîddîn, Karasili Hasan Efendi, Kadızâde Efendi
4.	El-Mevlâ Muhyiddîn	Kara Dâvud Efendi
5.	El-Mevlâ Sâlih	İbn-i Kemal, Hayreddîn Efendi
6.	El-Mevlâ Tâceddîn İbrahîm bin Abdullah El-Hamidî	Sarı Kürz Efendi
7.	El-Mevlâ Mehmed	Kadri Efendi
8.	El-Mevlâ Ubeydullah	Tac Ahmed Birdeî, Şeyh Alaeddîn Halvetî, Aşçızâde Hasan Çelebi
9.	El-Mevlâ Şuayîb	Arabzâde
10.	El-Mevlâ Sinaneddîn Yusûf El-Hatîb	-
11.	El-Mevlâ Ali (Çalık Ali)	Malûl Emîr Efendi
12.	El-Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî	-
13.	El-Mevlâ Hanefî	Merhabâ Efendi, Çivizâde Efendi
14.	El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah	-

	(Mevlânâ İşretî)	
15.	El-Mevlâ Sadi bin Mahmud	Saçlı Emîr Efendi, Kocavî Seydî Çelebi, Molla Acem
16.	El-Mevlâ Mehmed	İsrafilzâde Fahreddîn Efendi
17.	Mehmed Beg	Eyyühümzâde Efendi, İshak Efendi, Şeyhülislâm Sadi Efendi
18.	Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî	Dede Ömer Rûşenî
19.	Eş-Şeyh Ali	Şeyh Bayezîd-i Rûmî
20.	Eş-Şeyh Ahmed	Aksarayî Pir Ali Efendi
21.	Şeyh Hüsâmeddîn	Ahmed-i Sarîban
22.	Eş-Şeyh Hamza	Hüsâmeddîn Ankarevî
23.	Eş-Şeyh Şah Ali	Baba Muhammed, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi, Molla Bedreddîn Efendi, Şücâeddîn Rûmî
24.	Eş-Şeyh Abdüllatif El-Mahdûmî El-Câmî	El-Hacc Mehmed bin Sadık Hubûşânî
25.	Eş-Şeyh Abdülkerim	Şeyh Alaeddîn Rûmî
26.	Eş-Şeyh Ali El-Arabî	Şeyh İbrahim Halebî
27.	Eş-Şeyh Ömer	-
28.	Eş-Şeyh Şemseddîn	Seyyîd Ahmed Buhârî
29.	Eş-Şeyh Abdullah	-
30.	Eş-Şeyh Fethullah	Şeyh Üveys Halvetî
31.	Eş-Şeyh Nîmetullah	Abdüllatîf Efendi
32.	Eş-Şeyh Tâceddîn	-
33.	Eş-Şeyh Mahmud	-
34.	Eş-Şeyh Mehmed Çelebi	Kara Bâlî, Şeyh Velî Seyyîd Ali Efendi, Şeyh Muslihiddîn
35.	Eş-Şeyh Maksud Dede	Molla Habib Karamânî
36.	Eş-Şeyh Muslihiddîn	Vardârî Bedrî Çelebi, Kadızâde Efendi
37.	Eş-Şeyh Burhaneddîn	Şeyh Mehmed bin Pîrî El-Hamîdî, Tosyalı Nasûh Efendi
38.	Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır	Sirozî Kâtipzâde

39.	Eş-Şeyh Alaeddîn	Molla Ali El-Arabî, Sinan Efendi
40.	Eş-Şeyh Ali bin Sinan	Eş-Şeyh Safiyeddîn, Şeyh Taceddin
41.	Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî	Seyyîd Ebu'l-Vefâ Kâdirî
42.	Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf	Ebû Bekr Efendi, Abdüllatîf El-Mahdûmî El-Cami
43.	Eş-Şeyh Muzaffereddîn	El-Hacc Ali, Ankaralı Ahmed Efendi
44.	Eş-Şeyh Dede Efendi	-
45.	Eş-Şeyh Garseddîn Ahmed	Şeyh Hasan Suyûfî, İbni Mekkî, İbni Abdülgaftar, Kadı Zekeriyâyâ
46.	Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzîfonî	Hafız Acem, Arap Çelebi, Mehemmed Çelebi
47.	Eş-Şeyh Abdüllatîf En-Nakşibendî	Mahmud Efendi
48.	Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hac Mahmud	-
49.	Eş-Şeyh Mahmud	Abdi Halife
50.	Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahîm	Merhaba Efendi, Şeyh Cemal Efendi
51.	Eş-Şeyh Enverî	-
52.	Eş-Şeyh Ali El-Aclûnî	Ebussuûd Efendi
53.	Eş-Şeyh Lâyhî	Kemal Çelebi, Gülşenîzâde Ahmed Hayâlî
54.	Eş-Şeyh Sefer Hâce	-
55.	Eş-Şeyh Mehmed bin Sinaneddîn Yûsuf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlîzâde	Karasili Hasan Efendi, Arabzâde Abdûlbâki Efendi, Merkez Efendi
56.	Eş-Şeyh Gazanfer Dede	Vizeli Alaeddîn Efendi
57.	Molla Kâbız	-
58.	İsmâil Çelebi (Oğlan Şeyh)	-
59.	Molla Mehmed	Çivizâde Efendi, Müftü Sadi Efendi
60.	El-Mevlâ Kepenekçi Hâce Sinan	-
61.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	Sadi Efendi
62.	El-Mevlâ Alaeddîn Ali El-Manâvî	Kemal Paşazâde Efendi
63.	El-Mevlâ Tâceddîn İbrahim El-Manâvî	Cürçân Efendi, Sadi Efendi, Kemal Paşazâde
64.	El-Mevlâ Muslihiddîn	-

65.	El-Mevlâ Nîmetullah	-
66.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	Arap Çelebi, Kadızâde Efendi, Taşköprüzâde Efendi, Ali Arabî
67.	El-Mevlâ Yakub bin Bayram	Çivizâde Efendi
68.	El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud (Mortolos Efendi)	Kemal Paşazâde Efendi
69.	Mustafa Beg	-
70.	El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhab bin Abdülkerim	İsrafilzâde Efendi, Ebussuûd Efendi, Kemal Paşazâde Efendi, Abdülbakî Efendi
71.	El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinan	Hayreddîn Efendi
72.	El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd	Hayreddîn Efendi
73.	El-Mevlâ Kemaleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede	Aklık Sinan Efendi
74.	El-Mevlâ Mehmed	Hayreddîn Efendi
75.	El-Mevlâ Muhyiddîni'l- Esved	-
76.	El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî	Celalzâde Sâlih Efendi
77.	El-Mevlâ Lütfullâh	Şeyhi Çelebi, Ebussuûd Efendi
78.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa	-
79.	El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa	Şeyhülislam Sadi Efendi
80.	El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî	Kadri Efendi
81.	El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan	Ahmed Samsûnî, Çivizâde Efendi
82.	El-Mevlâ Muslihiddîn	Çivizâde Efendi, Abdülvâsi Efendi
83.	El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud	Celalzâde Sâlih Efendi, Malûl Efendi
84.	El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr	-
85.	Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali	-
86.	El-Mevlâ Mustafa	Abdülkerimzâde Efendi
87.	El-Mevlâ Abdülfettah bin Eş-Şeyh Nasruddîn	-
88.	El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi	Arabzâde Abdülbâki Efendi
89.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali	Abdülvâsi Efendi

90.	El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân	Sadık Efendi, Sîreli Molla Efendi, Kara Bâlî, Arabzâde Abdûlbâki Efendi, Çivizâde Efendi, Hüsâm Efendi, Emir Efendi, Şücâ Efendi, Kemal Paşazâde Efendi, Hayreddîn Efendi
91.	El-Mevlâ Mustafa bin Ali	Kadrî Efendi
92.	El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir	Muhammedi'l-Fenârî, Sadî Çelebi, Seyyîd Velâyet Efendi
93.	El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcan bin Abdullah	Hayreddîn Efendi, Ebussuûd Efendi
94.	El-Mevlâ Bâlî	-
95.	El-Mevlâ Musâ Ceh	Ebussuûd Efendi
96.	El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud	Fâzıl Efendi
97.	El-Mevlâ Mehmed	-
98.	El-Mevlâ Câfer	Şücâeddîn-i Rûmî
99.	El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem	Çivizâde Efendi
100.	El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr-i Bi-Necmî	Kara Dâvud Efendi, Sadî Efendi, Seyyîd Ahmed Buhârî
101.	El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî	Hâcezâde Mehmed Çelebi, Hayreddîn Efendi
102.	El-Mevlâ Abdüllatîf	Hâmid Efendi, Kadrî Efendi
103.	El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah	Dursun Efendi, Taşkoprüzâde Efendi, Abdûlbâki Efendi, Bostan Efendi
104.	El-Mevlâ Mahmud Beg	Saçlı Emîr Efendi
105.	El-Mevlâ Ali (Ali Denî)	Muhyiddîn El-Fenârî
106.	El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî	Sarı Kürz Efendi, Müeyyedzâde Efendi
107.	El-Mevlâ Yahyâ bin Ömer	Mevlânâ Aliyü'l-Cemâlî
108.	El-Mevlâ Atâullah Ahmed	Lebsîzâde Pîr Ahmed Çelebi, Merhabâ Efendi, Ebussuûd Efendi
109.	El-Mevlâ Nûreddîn	Kadızzâde Efendi
110.	El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil	Çivizâde Efendi

111.	El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi	Garîk Arabzâde, Bostan Efendi
112.	El-Mevlâ Ali bin Kasım Ez-Zeytûnî	Kara Sâlih Efendi
113.	El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazan	-
114.	El-Mevlâ Mehmed bin Hüsam	-
115.	El-Mevlâ Ramazan bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî	Muhaşşî Sadi Efendi, Merkez Efendi
116.	El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec	İshak Efendi
117.	El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî	Kara Çelebi
118.	El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed	Atâullah Efendi
119.	El-Mevlâ Nurullah Et-Tabîb	Sinan Çelebi
120.	El-Mevlâ Sinaneddîn Yûsuf bin Pîr Ahmed	Yeganzâde Aklık Sinan Efendi
121.	El-Mevlâ Âşık Çelebi	Lebsîzâde Efendi
122.	El-Mevlâ Ali	Muhyiddîn El-Fenarî, Mâmul Emîr Efendi, Kara Sâlih Efendi
123.	El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan	Hayreddîn Efendi
124.	El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî	Mîr Gıyas bin İbni Sadreddîn, Mîr Kemâleddîn Hüseyin
125.	El-Mevlâ Mehmed Emîn	Abdülkerimzâde Efendi
126.	El-Mevlâ Mustafa	Abdullah Çelebi, Kadızâde Efendi, Hasan Beg Efendi, Manav Ali, Kınalızâde Ali Efendi
127.	El-Mevlâ Tâceddîn	Malûlzâde Mustafa Çelebi, Ebussuûd Efendi
128.	El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr-i bi-Muallimzâde	Sadi Efendi, Hacı Hasanzâde Dâbe Çelebi
129.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsnî El-Hüseynî	Saçlı Emîr Efendi, Hâce Hayreddîn Efendi
130.	El-Mevlâ Muhterem	Mahmud Efendi
131.	El-Mevlâ Sinan	Ebussuûd Efendi

132.	El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid	Muhaşşî Sinan Efendi, Hafız Acem, Sâlih Efendi, Çivizâde Efendi, Muhyiddîn Efendi
133.	El-Mevlâ İbrahim	-
134.	El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî	Âhizâde Mehmed Efendi, Abdurrahman Karamânî Efendi
135.	El-Mevlâ Nasûh bin Yûsuf	-
136.	El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr-i bi-Niksârîzâde	Süleyman Efendi, Ebussuûd Efendi
137.	El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi	-
138.	El-Mevlâ Ebussuûd El-İmadî	Müeyyedzâde, Seydî Efendi
139.	El-Mevlâ Kasım	Bedreddîn Gulâm
140.	El-Mevlâ Hayreddîn Halil	-
141.	El-Mevlâ Ebu Fâzıl Ed-Defterî	Kadı Bağdâdî, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi

Tablo 2.12. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlerin Görev Yaptığı Medreseler

Sıra	Adı	ÇALIŞTIĞI MEDRESELER
1.	El-Mevlâ Nasûh	Molla Fenari Medresesi
2.	El-Mevlâ Cuma	Yüzgeç Paşa Medresesi
3.	El-Mevlâ Şücaeddin Süleyman	Üç Şerefeli Medresesi Kestel Medresesi
4.	El-Mevlâ Muhyiddîn	Mihaliç Medresesi Sufi Mehmed Paşa Medresesi Rodos Sultaniyesi Süleymaniyye-i İznik Medresesi
5.	El-Mevlâ Salih	Edirne Saraciye Medresesi Murad Paşa Medresesi Ali Paşa-yı Atik Medresesi Sahn Medresesi Sultan Bayezid Medresesi(Edirne)

		Eyüp Medresesi
6.	El-Mevlâ Taceddin İbrahim bin Abdullah El-Hâmidi	Başçı İbrahim Medresesi Mihal Oğlu Bey Medresesi Kara Kadı Medresesi Ağras Medresesi Süleymaniyye-i İznik Medresesi Bursa Sultaniyesi Sahn Medresesi Ayasofya Medresesi Sultan Selim-i Kadim Medresesi Amasya Bayezidiyyesi İznik Medresesi
7.	El-Mevlâ Mehmed	Kütahya Vahid Paşa Medresesi İnegöl Medresesi Yıldırım Han Medresesi Gebze Mustafa Paşa Medresesi Üç Şerefeli Medresesi Mihrimah Sultan Medresesi Sahn Medresesi Sultan Selim-i Kadim Medresesi Sultan Bayezid Medresesi
8.	El-Mevlâ Ubeydullah	Gedik Ahmet Paşa Medresesi Halkalı Medresesi
9.	El-Mevlâ Şuayib	Haseki Medresesi
10.	El-Mevlâ Sinaneddin Yusûf El-Hatib	-
11.	El-Mevlâ Ali (Çalık Ali)	-
12.	El-Mevlâ Pir Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî	Beşiktaş'ta yaptırdığı medrese Manastır Medresesi
13.	El-Mevlâ Hanefi	Şehabeddin Paşa Medresesi Hüsrev Beg Medresesi
14.	El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah (Mevlana İşretî)	Sultan Bayezid Medresesi

15.	El-Mevlâ Sadi bin Mahmud	Sahn Medresesi Edirne Hüsamiye Medresesi Saraciye Medresesi
16.	El-Mevlâ Mehmed	Nalıncı Medresesi Taşlık Medresesi Fahredden Efendi Asitanesi Rüstem Paşa Asitanesi Halebiye Medresesi Haseki Medresesi Sahn Medresesi Edirne Bayezid Medresesi Süleymâniyye Medresesi
17.	Mehmed Beg	Perviz Efendi Asitanesi
18.	Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî	-
19.	Eş-Şeyh Ali	-
20.	Eş-Şeyh Ahmed	-
21.	Şeyh Hüsameddin	-
22.	Eş-Şeyh Hamza	-
23.	Eş-Şeyh Şah Ali	-
24.	Eş-Şeyh Abdüllatif El-Mahdûmî El-Câmî	-
25.	Eş-Şeyh Abdülkerim	-
26.	Eş-Şeyh Ali El-Arabî	-
27.	Eş-Şeyh Ömer	-
28.	Eş-Şeyh Şemseddîn	-
29.	Eş-Şeyh Abdullah	-
30.	Eş-Şeyh Fethullah	-
31.	Eş-Şeyh Nimetullah	-
32.	Eş-Şeyh Taceddîn	-
33.	Eş-Şeyh Mahmud	-
34.	Eş-Şeyh Mehmed Çelebi	-
35.	Eş-Şeyh Maksud Dede	-
36.	Eş-Şeyh Muslihiddîn	Üç Şerefeli Medrese

37.	Eş-Şeyh Burhaneddîn	-
38.	Eş-Şeyh Hayreddin-i Hızır	-
39.	Eş-Şeyh Alâeddîn	-
40.	Eş-Şeyh Ali bin Sinan	-
41.	Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî	-
42.	Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf	-
43.	Eş-Şeyh Muzaffereddîn	-
44.	Eş-Şeyh Dede Efendi	-
45.	Eş-Şeyh Garseddîn Ahmed	-
46.	Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddin El-Merzifonî	-
47.	Eş-Şeyh Abdüllatif En-Nakşibendî	-
48.	Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hacc Mahmud	Bahâüddinzâde Efendi Asitanesi
49.	Eş-Şeyh Mahmud	-
50.	Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahim	-
51.	Eş-Şeyh Enverî	-
52.	Eş-Şeyh Ali El-Aclûnî	-
53.	Eş-Şeyh Lâyihi	-
54.	Eş-Şeyh Sefer Hacc	-
55.	Eş-Şeyh Mehmed bin Sinaneddin Yusûf bin Hızır El-Acemi Eş-Şehîr-i Bi-Erdebilîzâde	-
56.	Eş-Şeyh Gazanfer Dede	-
57.	Molla Kabız	-
58.	İsmail Çelebi Oğlan Şeyh	-
59.	Molla Mehmed	-
60.	El-Mevlâ Kepenekçi Hacc Sinan	-
61.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	Molla Hüsrev Medresesi Molla Yegân Medresesi Taşlık Medresesi Dâvûd Paşa Medresesi Mihrimah Sultan Medresesi Sahn Medresesi

62.	El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî	İnegöl Medresesi Dâvûd Paşa Medresesi Trabzon Sultaniyesi Sahn Medresesi Ayasofya Medresesi
63.	El-Mevlâ Taceddîn İbrahim El-Manâvî	Sultan Orhan Medresesi (Bursa Manastır Medresesi) Sahn Medresesi Muradiyye Medresesi
64.	El-Mevlâ Muslihiddîn	Hüsrev Paşa Medresesi Ahmed Paşa Medresesi
65.	El-Mevlâ Nimetullah	Sadi Çelebi Asitanesi Kadı Hüsam Medresesi
66.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	Ahmed Paşa Medresesi Kaplıca Medresesi
67.	El-Mevlâ Yakub bin Bayram	Mahmud Paşa Medresesi Karagöz Paşa Medresesi Hüsrev Paşa Darül-ifadesi Ahmed Paşa Medresesi Sahn Medresesi
68.	El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud	Hançeriye Medresesi Manastır Medresesi Sahn Medresesi Şehzade Medresesi
69.	Mustafa Beg	Veziriazam İbrahim Paşa Asitanesi
70.	El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhab bin Abdülkerim	Çivi-zade Efendi Darü'l-ifadesi Sahn Medresesi Sarıca Paşa Medresesi Taşlık Medresesi Kalenderhane Medresesi Sultan Selim-i Kadim Medresesi
71.	El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinan	Gegivize Medresesi Emir Sultan Medresesi

		Yeni Pazar Medresesi Çekmece Medresesi Şehabeddin Paşa Medresesi Manastır Medresesi Haseki Medresesi Sahn Medresesi
72.	El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd	Cümdi Beg Medresesi Süleyman Paşa Medresesi Kasım Paşa Medresesi Haseki Medresesi Sultan Selim-i Kadim Medresesi
73.	El-Mevlâ Kemaleddîn Eş-Şehîr-i Bi-Kara Dede	Bayezid Paşa Medresesi Kara Kadı Medresesi Merzifon Sultaniyesi Hüsrev Paşa Medresesi Süleymaniyye-i İznik Medresesi
74.	El-Mevlâ Mehmed	Mihal Oğlu Medresesi
75.	El-Mevlâ Muhyiddîni'l- Esved	-
76.	El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî	Kürkçü Başı Medresesi Hace Hayreddin Medresesi Abdusselam Medresesi Şahkulı Medresesi İbrahim Paşa Medresesi Mustafa Paşa Medresesi
77.	El-Mevlâ Lütfullah	İbrahim Paşa Medresesi(Edirne) İbrahim Paşa Medresesi(Hezargirat) Manisa Sultaniyesi Sahn Medresesi Muradiye Medresesi
78.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa	Molla Hüsrev Medresesi Nalıncı Medresesi Murad Paşa Medresesi Efzalzade Medresesi

		Gegivize Medresesi Sahn Medresesi Ayasofya Medresesi
79.	El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa	Dâvûd Paşa Medresesi Ali Paşa-yı Atik Medresesi
80.	El-Mevlâ Nasrullah Er-Rûmî	Kadri Efendi Asitanesi
81.	El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan	Yıldırım Han Medresesi Kara Kadı Medresesi Tokat Sultaniyesi
82.	El-Mevlâ Muslihiddîn	Abdülvasi Efendi Asitanesi
83.	El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud	Hasköy Medresesi Hace Hayreddin Medresesi Rüstem Paşa Medresesi Eyüp Medresesi Sahn Medresesi Süleymaniyye Medresesi
84.	El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr	Sire Medresesi Hamza Beg Medresesi Çekmece Medresesi Mehmed Paşa Medresesi Halebiye Medresesi Bursa Sultaniyesi Sahn Medresesi
85.	Es-Seyyid Abdullah bin Es-Seyyid Ali	Ferhadiyye Medresesi İbrahim Paşa Medresesi Cendik Medresesi Kaplucu Medresesi Ümmi Veledzade Medresesi Kepenekçi Sinan Medresesi Kadri Efendi Medresesi
86.	El-Mevlâ Mustafa	Şah Huban Medresesi
87.	El-Mevlâ Abdülfettah bin Eş-Şeyh Nasreddîn	Hacı Hasan Medresesi Piri Paşa Medresesi

88.	El-Mevlâ Mehmed bin Seydi Çelebi	Manastır Medresesi (Rumeli) Eminiyye Medresesi Murad Paşa Medresesi Cami-i Atik Medresesi Dâvûd Paşa Medresesi Manastır Medresesi (Bursa)
89.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali	Hace Hayreddin Medresesi Dimetoka Medresesi Çekmece Medresesi Kalenderhane Medresesi Halebiye Medresesi Eyüp Medresesi Sahn Medresesi Edirne Bayezidiyye Medresesi
90.	El-Mevlâ Fazıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân	Molla Yegan Medresesi Molla Arap Medresesi Haseki Sultan Medresesi Sahn Medresesi
91.	El-Mevlâ Mustafa bin Ali	Hace Hatun Medresesi Murad Paşa Medresesi Efzaliyye Medresesi Kalenderhane Medresesi Haseki Sultan Medresesi Sahn Medresesi
92.	El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkadir	Sadi Çelebi Darül-ifadesi Taşkoprüzâde Mustafa Efendi Medresesi Canbaziye Medresesi
93.	El-Mevlâ Abdullah bin Mircan bin Abdullah	Hayreddin Efendi Asitanesi Ferhadiyye Medresesi İbrahim Paşa Medresesi Dâvûd Paşa Medresesi
94.	El-Mevlâ Bâlî	Kemal Paşazade Efendi Asitanesi

		Mahmud Paşa Medresesi Beglerbegi Medresesi
95.	El-Mevlâ Musa Ceh	Müeyyedzade Abdülvehhab Efendi Asitanesi Orhaniye-i İznik Medresesi Hacı Hasanzade Medresesi Kepenekçi Sinan Medresesi
96.	El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud	Malul Emir Efendi Asitanesi Bursa Bayezid Paşa Medresesi Cafer Çelebi Medresesi Veliyeddin Oğlu Ahmed Paşa Medresesi Kadri Efendi Medresesi Molla Yegân Medresesi
97.	El-Mevlâ Mehmed	-
98.	El-Mevlâ Cafer	Muhyiddîn El-Fenari Medresesi Sultan Bayezid Medresesi Yüzgeç [Yörgüç] Paşa Medresesi Mahmud Paşa Medresesi Atabey Medresesi Çelebi Sultan Mehmed Medresesi Efzalzade Medresesi Ali Paşa-yı Atik Medresesi Sahn Medresesi Edrine Bayezidiyyesi
99.	El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem	Molla Hüsrev Medresesi Saraciye Medresesi Cami-i Atik Medresesi Rüstem Paşa Medresesi (Kütahya) Rüstem Paşa Medresesi (İstanbul) Mihrimah Sultan Medresesi Sahn Medresesi

		Sultan Selim-i Kadim Medresesi Çifte Medreseleri
100.	El-Mevlâ Necmeddin bin Mehmed Eş-Şehîr-i bi-Necmi	Cezeri Kasım Paşa Medresesi
101.	El-Mevlâ Bedreddin Mahmud El-Hâlî	Hayreddin Efendi Asitanesi Çendik Medresesi Ferhadiyye Medresesi Kadri Çelebi Medresesi
102.	El-Mevlâ Abdüllatif	Molla Yegan Medresesi İbni Melek Medresesi Molla Arap Medresesi Mustafa Paşa Medresesi Üç Şerefeli Medresesi Sahn Medresesi
103.	El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah	Anbar Kadı Medresesi Şehzade Sultan Selim Han Asitanesi Hasköy Medresesi Vize Medresesi Kaplıca Medresesi Ali Paşa-yı Atik Medresesi Hangah Medresesi Haseki Medresesi Sahn Medresesi
104.	El-Mevlâ Mahmud Beg	Kaplıca Medresesi
105.	El-Mevlâ Ali (Ali Denî)	Dülbend Kadı Medresesi(Manastır) Şehabeddin Paşa Medresesi Hüsrev Paşa Medresesi
106.	El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî	Murad Paşa Medresesi Hacı Hasanzade Medresesi Halebiyye Medresesi Mustafa Paşa Medresesi Edirne Bayezidiyyesi

		Sultan Bayezid Medresesi Bursa Sultaniyesi
107.	El-Mevlâ Yahya bin Ömer	Canbaz Mustafa Medresesi Hacı Hasanzade Medresesi Efzaliyye Medresesi Mustafa Paşa Medresesi Mihrimah Sultan Medresesi Sahn Medresesi
108.	El-Mevlâ Ataullah Ahmed	Dâvûd Paşa Medresesi Sadi Efendi Asitanesi Aydınöglu Medresesi (Birgi) Yıldırım Han Medresesi (Mudurnu) Tokat Sultaniyesi Hacı Hasanzade Medresesi Kadı Hüsâm Medresesi Veziriazam Rüstem Paşa Asitanesi
109.	El-Mevlâ Nureddîn	Hamza Beg Medresesi Molla Hüsrev Medresesi Efzalzade Medresesi Çorlı Medresesi
110.	El-Mevlâ Manav Seydi bin Halil	Samsunizade Asitaneleri Molla Hüsrev Medresesi Beglerbegi Medresesi (Edirne) Molla Yegân Medresesi Halebiye Medresesi Kasım Paşa Medresesi Üç Şerefeli Medresesi Sahn Medresesi
111.	El-Mevlâ Pir Ahmed Çelebi İbni Pir Ahmed Efendi	Hacı Hasanzade Medresesi İbrahim Paşa-yı Atik Medresesi Rüstem Paşa Medresesi Mihrimah Sultan Medresesi

		Sahn Medresesi
112.	El-Mevlâ Ali bin Kasım Ez-Zeytûni	Karasili Hasan Efendi Asitanesi Balaban Paşa Medresesi Mahmud Paşa Medresesi Saruca Paşa Medresesi Molla Yegân Medresesi Trabzon Sultaniyesi
113.	El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazan	-
114.	El-Mevlâ Mehmed bin Hüsam	Çuhacı Hacı Medresesi Taşlık Medresesi Mustafa Paşa Medresesi (Gebze)
115.	El-Mevlâ Ramazan bin Abdülmuhsin El-Vizevi Eş-Şehîr-i Behiştî	Merhaba Efendi Asitanesi
116.	El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec	Yeni Medrese (Ankara) Hatip Medresesi Medrese-i Seyfiyye Cafer Ağa Medresesi Rodos Sultaniyesi
117.	El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazâni	İpek Medresesi Balaban Paşa Medresesi İbrahim Paşa Medresesi(Hezargirat) Evranos Gazi Medresesi
118.	El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed	Cezayir Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı medrese
119.	El-Mevlâ Nurullah Et-Tabib	-
120.	El-Mevla Sinaneddin Yusûf bin Pir Ahmed	Çay Medresesi Taraklıborlu Medresesi Birgi Medresesi Tokat Hatuniyyesi Molla Yegân Medresesi Halebiye Medresesi

		Mihrimah Sultan Medresesi Sahn Medresesi Şehzade Medresesi
121.	El-Mevlâ Âşık Çelebi	Muhyiddîn El-Fenari Asitanesi
122.	El-Mevlâ Ali (Mîrî)	Sinan Efendi Asitanesi Hüsameddin Medresesi (Edirne) Hamza Beg Medresesi (Bursa) Veliüddinoğlu Ahmed Paşa Medresesi (Bursa) Rüstem Paşa Medresesi (Kütahya) Haseki Medresesi Sahn Medreseleri Çifte Medreseler
123.	El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteheri Bi-İbn El-Hacc Hasan	Hayreddin Efendi Asitanesi Kazzaziyye Medresesi (Bursa) Abdusselam Medresesi (Çekmece) Rüstem Paşa Medresesi (Kütahya) Süleymaniyye Medresesi Sahn Medresesi Ayasofya Medresesi
124.	El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî	Hüsrev Paşa Medresesi (Diyarbakır)
125.	El-Mevlâ Mehmed Emin	Cafer Ağa Medresesi
126.	El-Mevlâ Mustafa	Güzelhisar Medresesi Cafer Ağa Medresesi (Alaşehir) Yıldırım Han Medresesi (Bursa) Molla Arap Medresesi (Sire)
127.	El-Mevlâ Taceddîn	Sultan Selim-i Halim Asitanesi Molla Çelebi Medresesi (Bursa) Abdülvasi Efendi Medresesi (Dimetoka)
128.	El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddin Eş-Şehîr-i bi-Muallimzade	Bayezid Paşa Medresesi (Bursa) Vahid (Vacid) Paşa Medresesi

		(Kütahya) Kara Kadı Medresesi(Sire) Ahmed Paşa Medresesi(Bursa) Hançeriye Medresesi Manastır Medresesi Sahn Medresesi
129.	El-Mevlâ Şemseddin Ahmed El-Hüsnî El-Hüseynî	Trabzon Sultaniyesi Üç Şerefeli Medresesi Sahn Medresesi
130.	El-Mevlâ Muhterem	-
131.	El-Mevlâ Sinan	Seydi Gazi Medresesi Sahn Medresesi Muradiye Medresesi (Bursa)
132.	El-Mevlâ Ali bin Abdülaziz bin El-Mevlâ Hüsam bin Hamid	Arapzade Abdülbaki Efendi Asitanesi Ferhadiyye Medresesi (Bursa) Bayezid Paşa Medresesi İbrahim Paşa Medresesi(Hezargırat) Hançeriye Medresesi (Bursa) Rodos Sultaniyesi Kepenekçi Medresesi Sahn Medresesi Şehzade Medresesi Süleymaniyye Medresesi
133.	El-Mevlâ İbrahim	Ataullah Efendi Asitanesi
134.	El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî	Abdurrahman Efendi Asitanesi
135.	El-Mevlâ Nasuh bin Yusûf	Kadri Efendi Asitanesi Hüsrev Paşa Medresesi
136.	El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr-i bi-Niksârizâde	Murad Paşa Medresesi Kalenderhane Medresesi İsmihan Sultan Medresesi Sahn Medresesi
137.	El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi	Mahmud Paşa Medresesi

		Sahn Medresesi Süleymaniyye Medresesi
138.	El-Mevlâ Ebussuûd El-Îmâdi	Kengeri Medresesi Îshak Paşa Medresesi (İnegöl) Dâvûd Paşa Medresesi Mahmud Paşa Medresesi Mustafa Paşa Medresesi (Gebze) Bursa Sultaniyesi Sahn Medresesi Müfti Medresesi
139.	El-Mevlâ Kasım	Mustafa Paşa Medresesi (Gebze) Sahn Medresesi
140.	El-Mevlâ Hayreddin Halil	Abdurrahman Efendi Asitanesi
141.	El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî	-

Tablo 2.13. Eserde İsmi Geçen Şahsiyetlerin Anıldıkları İsimler

SIRA	ADI	ESERDE İSMİ GEÇEN ŞAHSİYETLERİN ANILDIKLARI İSİMLER
1.	El-Mevlâ Nasuh	-
2.	El-Mevlâ Cuma	-
3.	El-Mevlâ Şücaeddîn Süleyman	-
4.	El-Mevlâ Muhyiddîn	Darib
5.	El-Mevlâ Salih	Ebu's-Sehâ, Ehul-Edeb (Atâ'î bu şekilde hitap edilmesinin uygun olacağını söylemiştir.)
6.	El-Mevlâ Taceddîn İbrahim bin Abdullah El-Hamidi	Küçük Tâceddîn
7.	El-Mevlâ Mehmed	-
8.	El-Mevlâ Ubeydullah	-
9.	El-Mevlâ Şuayb	-
10.	El-Mevlâ Sinaneddîn Yusûf El-Hatib	Muhzır Kulu
11.	El-Mevlâ Ali	Çalık Ali
12.	El-Mevlâ Pir Ahmed bin Eş-Şeyh El-	Piri Reis

	Karamânî	
13.	El-Mevlâ Hanefî	-
14.	El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah	Mevlana İşreti
15.	El-Mevlâ Sadi bin Mahmud	-
16.	El-Mevlâ Mehmed	Ahi-zade, Ehaveyn
17.	Mehmed Beg	-
18.	Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî	Mahlasını Heybetî iken Gülşenî yapmıştır.
19.	Eş-Şeyh Ali	-
20.	Eş-Şeyh Ahmed	Sariban Ahmed
21.	Şeyh Hüsameddîn	-
22.	Eş-Şeyh Hamza	-
23.	Eş-Şeyh Şah Ali	-
24.	Eş-Şeyh Abdülatif El-Mahdûmi El-Câmî	-
25.	Eş-Şeyh Abdülkerim	Müfti Şeyh
26.	Eş-Şeyh Ali El-Arabî	-
27.	Eş-Şeyh Ömer	-
28.	Eş-Şeyh Şemseddîn	Mütevekkil Şems
29.	Eş-Şeyh Abdullah	Abdullah Dede
30.	Eş-Şeyh Fethullah	-
31.	Eş-Şeyh Nimetullah	-
32.	Eş-Şeyh Taceddîn	-
33.	Eş-Şeyh Mahmud	-
34.	Eş-Şeyh Mehmed Çelebi	-
35.	Eş-Şeyh Maksud Dede	-
36.	Eş-Şeyh Muslihiddîn	Akıncı Mustafa
37.	Eş-Şeyh Burhaneddîn	-
38.	Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır	Hızır Bali Efendi
39.	Eş-Şeyh Alâeddîn	-
40.	Eş-Şeyh Ali bin Sinan	-
41.	Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî	-
42.	Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf	-

43.	Eş-Şeyh Muzaffereddîn	-
44.	Eş-Şeyh Dede Efendi	-
45.	Eş-Şeyh Garseddin Ahmed	-
46.	Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddin El-Merzifonî	Şeyh-zade
47.	Eş-Şeyh Abdülatif En-Nakşibendî	-
48.	Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hacc Mahmud	-
49.	Eş-Şeyh Mahmud	-
50.	Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahim	Ezeli-zade
51.	Eş-Şeyh Enverî	-
52.	Eş-Şeyh Ali El-Aclûni	-
53.	Eş-Şeyh Layîhî	Asıl adı Sirozlu Mustafa Çelebidir.
54.	Eş-Şeyh Sefer Hacc	-
55.	Eş-Şeyh Mehmed bin Sinaneddin Yusûf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr Bi-Erdebîlîzâde	-
56.	Eş-Şeyh Gazanfer Dede	-
57.	Molla Kabız	-
58.	İsmail Çelebi	Oğlan Şeyh
59.	Molla Mehmed	Hatip-zade
60.	El-Mevlâ Kepenekçi Hacc Sinan	Mesud
61.	El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	-
62.	El-Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî	Ebü'l-Leys Ali
63.	El-Mevlâ Taceddin İbrahim El-Manâvî	Zırva Taceddin
64.	El-Mevlâ Muslihiddîn	Çerçin-zade Mustafa Çelebi
65.	El-Mevlâ Nimetullah	Çeşmeci-zade (Tezkiretü's-Şuara'da Naimi mahlası ile yazılmıştır.)
66.	El-Mevlâ Şemseddin Ahmed	-
67.	El-Mevlâ Yakub bin Bayram	Çalık Yakup
68.	El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud	-
69.	Mustafa Beg	Koca Nişancı (Tezkiretü's-Şuara'da Nişânî mahlası ile yazılmıştır.)

70.	El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhab bin Abdülkerim	-
71.	El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinan	-
72.	El-Mevlâ Mustafa bin Dâvûd	-
73.	El-Mevlâ Kemaleddin Eş-Şehîr-i Bi-Kara Dede	Kara Dede Efendi
74.	El-Mevlâ Mehmed	Küçük Muhyiddîn
75.	El-Mevlâ Muhyiddîni'l- Esved	Karacin
76.	El-Mevlâ Kutbeddini'l-Acemi	-
77.	El-Mevlâ Lütfullah	Kaba Lütfi
78.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa	Kara Abdurrahman
79.	El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa	Muhlisî ve Defterî mahlasını kullanmıştır.
80.	El-Mevlâ Nasrullah Er-Rûmî	-
81.	El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan	-
82.	El-Mevlâ Muslihiddîn	Yörük Muslihiddîn
83.	El-Mevlâ Bedreddin Mahmud	-
84.	El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr	Dülger-zade Efendi
85.	Es-Seyyid Abdullah bin Es-Seyyid Ali	-
86.	El-Mevlâ Mustafa	Hilmî mahlasını kullanmıştır.
87.	El-Mevlâ Abdülfettah bin Eş-Şeyh Nasreddin	-
88.	El-Mevlâ Mehmed bin Seydi Çelebi	-
89.	El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali	-
90.	El-Mevlâ Fazıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân	-
91.	El-Mevlâ Mustafa bin Ali	Küçük Bostan
92.	El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkadir	Gazeli-zade'den Gazali-zade'ye dönüşmüştür.
93.	El-Mevlâ Abdullah bin Mircan bin Abdullah	Mircan-zade'den tahfif edilerek Mercan-zade denmiştir.
94.	El-Mevlâ Bâlî	Uzun

95.	El-Mevlâ Musa	Musa Ceh
96.	El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud	-
97.	El-Mevlâ Mehmed	Mefali-zade
98.	El-Mevlâ Cafer	Cafer-i Tayyar
99.	El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem	-
100.	El-Mevlâ Necmeddin bin Mehmed	Tezkiretüş-Şuara'da Necmî mahlası ile zikredilmiştir.
101.	El-Mevlâ Bedreddin Mahmud El-Hâlî	Benli Mahmud
102.	El-Mevlâ Abdüllatif	Pepki Latif
103.	El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah	Fevri Efendi
104.	El-Mevlâ Mahmud Beg	-
105.	El-Mevlâ Ali	Ali Denî, (Ahizâde Mehmed Efendi lakabını değiştirerek Ali Şerif Efendi demiştir.)
106.	El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsuni	Samsuni-zade Efendi
107.	El-Mevlâ Yahya bin Ömer	Beşiktaşî Yahya Efendi(Tezkiretü'ş-Şuârâ'da Müderris mahlasını kullanmıştır.)
108.	El-Mevlâ Ataullah Ahmed	-
109.	El-Mevlâ Nureddîn	Küçük Nureddin
110.	El-Mevlâ Manav Seydi bin Halil	Manav Seydi
111.	El-Mevlâ Pir Ahmed Çelebi İbni Pir Ahmed Efendi	Leys-zade, Leysi-zade
112.	El-Mevlâ Ali bin Kasım Ez-Zeytûni	Zeytûni-zade
113.	El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazan	Ramazan-zade
114.	El-Mevlâ Mehmed bin Hüsam	Kayın Çelebi
115.	El-Mevlâ Ramazan bin Abdülmuhsin El-Vizevî	Behiştî
116.	El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec	Köse Bedreddin Efendi
117.	El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî	Hazani mahlasını kullanmıştır.
118.	El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed	Serçe Alâeddîn Efendi

119.	El-Mevlâ Nurullah Et-Tabib	-
120.	El-Mevla Sinaneddin Yusûf bin Pir Ahmed	-
121.	El-Mevlâ Aşık Çelebi	Asıl adı Mehmed'dir.
122.	El-Mevlâ Ali	Tezkiretü'ş-Şuara'da Miri mahlasıyla bilinir.
123.	El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteheri Bi-İbn El-Hacc Hasan	Arap âlimleri Kadı El-Haremeyn lakabını takmıştır.
124.	El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lâri	-
125.	El-Mevlâ Mehmed Emin	-
126.	El-Mevlâ Mustafa	-
127.	El-Mevlâ Taceddîn	Kumsı Taceddîn
128.	El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr bi-Muallimzâde	-
129.	El-Mevlâ Şemseddin Ahmed El-Hüsni El-Hüseynî	-
130.	El-Mevlâ Muhterem	-
131.	El-Mevlâ Sinan	-
132.	El-Mevlâ Ali bin Abdülaziz bin El-Mevlâ Hüsam bin Hamid	-
133.	El-Mevlâ İbrahim	-
134.	El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivi	-
135.	El-Mevlâ Nasuh bin Yusûf	-
136.	El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr-i bi Niksarizâde	-
137.	El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi	-
138.	El-Mevlâ Ebussuûd El-İmâdi	Asıl adı Mehmed bin Mustafa'dır.
139.	El-Mevlâ Kasım	Kara Kasım
140.	El-Mevlâ Hayreddîn Halil	-
141.	El-Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî	-

2.2.7. YÜZYILLARINA GÖRE ŞAHSİYETLER

2.2.7.1. 15.ve 16.Yüzyıl Şahsiyetleri

Adı	Doğum-Ölüm Tarihleri(Hicri)	Doğum-Ölüm Tarihleri(Miladi)
El-Mevlâ Sâlih	D.900-Ö.973	1494/95-1565/66
Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî	D.830-Ö.940	1426/27-1533/34
El-Mevlâ Bâlî	D.901-Ö.977	1495/96-1569/70
El-Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân	D.904-Ö.977	1498/99-1569/70

2.2.7.2. 16. Yüzyıl Şahsiyetleri

Adı	Doğum-Ölüm Tarihleri(Hicri)	Doğum-Ölüm Tarihleri(Miladi)
El-Mevlâ Nasûh	Ö.972	1564/65
El-Mevlâ Cuma	Ö.970	1562/63
El-Mevlâ Şücâeddîn Süleyman	Ö.972	1564/65
El-Mevlâ Muhyiddîn	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Tâceddîn İbrahim bin Abdullah El-Hâmidî	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Mehmed	Ö. 973	1565/66
El-Mevlâ Ubeydullah	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Şuayîb	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Sinâneddîn Yusûf El-Hatîb	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Ali	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî	Ö.973	1565/66
El-Mevlâ Hanefî	Ö. 973	1565/66
El-Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullah	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Sadi bin Mahmud	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Mehmed	Ö. 974	1566/67

Mehmed Beg	D.920-Ö.974	1514/15- 1566/67
Eş-Şeyh Ali	Ö.952	1545/46
Eş-Şeyh Ahmed	Ö.952	1545/46
Şeyh Hüsâmeddîn	Ö.964	1556/57
Eş-Şeyh Hamza	Ö.969	1561/62
Eş-Şeyh Şah Ali	Ö.960	1552/53
Eş-Şeyh Abdüllatif El-Mahdûmî El-Câmî	Ö.963	1555/56
Eş-Şeyh Abdülkerim	Ö.964	1556/57
Eş-Şeyh Ali El-Arabî	Ö.977	1569/70
Eş-Şeyh Ömer	Ö.967	1559/60
Eş-Şeyh Şemseddîn	Ö.968	1560/61
Eş-Şeyh Abdullah	Ö.968	1560/61
Eş-Şeyh Fethullah	Ö.969	1561/62
Eş-Şeyh Nîmetullah	Ö.969	1561/62
Eş-Şeyh Tâceddîn	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Mahmud	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Mehmed Çelebi	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Maksûd Dede	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Muslihiddîn	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Burhâneddîn	Ö.971	1563/64
Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Alâeddîn	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Ali bin Sinan	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî	Ö.970	1562/63
Eş-Şeyh Mehmed bin Yusûf	Ö.971	1563/64
Eş-Şeyh Muzaffereddîn	Ö.971	1563/64
Eş-Şeyh Dede Efendi	Ö.971	1563/64
Eş-Şeyh Garseddin Ahmed	Ö.971	1563/64
Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzifonî	D.910- Ö.971	1504/05- 1563/64
Eş-Şeyh Abdüllatif En-Nakşibendî	Ö.971	1563/64

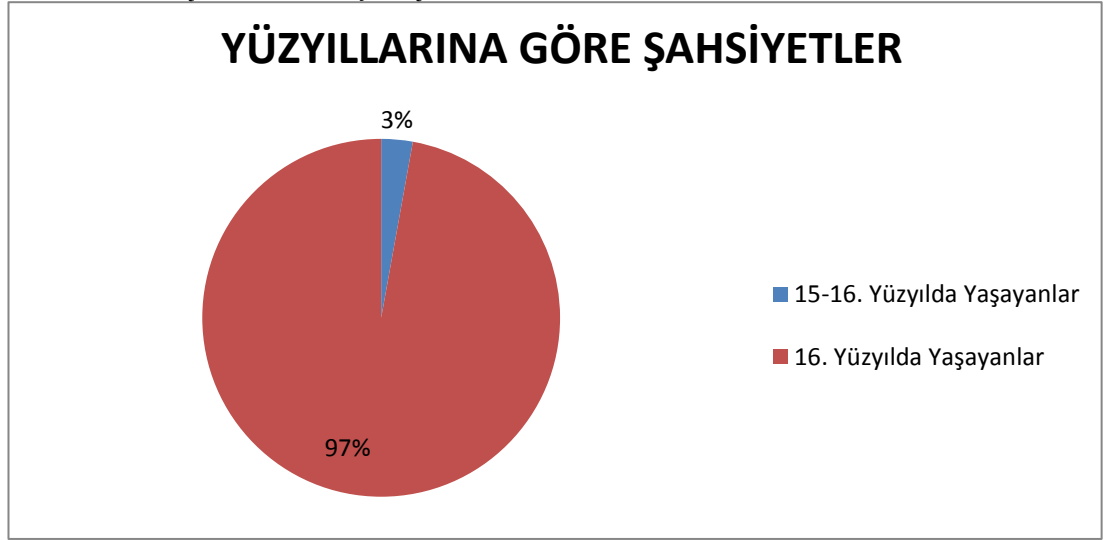
Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hacc Mahmud	Ö.972	1564/65
Eş-Şeyh Mahmud	Ö.972	1564/65
Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahim	Ö.972	1564/65
Eş-Şeyh Enverî	Ö.973	1565/66
Eş-Şeyh Ali El-Aclûnî	Ö.973	1565/66
Eş-Şeyh Lâyhî	Ö.973	1565/66
Eş-Şeyh Sefer Hâce	Ö.973	1565/66
Eş-Şeyh Mehmed bin Sinaneddîn Yûsuf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi-Erdebîlizâde	Ö.974	1566/67
Eş-Şeyh Gazanfer Dede	Ö.974	1566/67
Molla Kâbız	Ö.934	1527/28
İsmâil Çelebi Oğlan Şeyh	D.914-Ö.935	1508/09- 1528/29
Molla Mehmed	Ö.941	1534/35
El-Mevlâ Kepenekçi Hâce Sinan	Ö.971	1563/64
El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	D.910-Ö.974	1504/05- 1566/67
El-Mevlâ Alaeddîn Ali El-Manâvî	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Tâceddîn İbrahim El-Manâvî	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Muslihiddîn	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Nîmetullah	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed	Ö.974	1566/67
El-Mevlâ Yakub bin Bayram	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Turud	Ö.975	1567/68
Mustafa Beg	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhab bin Abdülkerim	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Emir Hasan bin Sinan	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Mustafa bin Dâvud	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr Bi-Kara Dede	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Mehmed	Ö.975	1567/68

El-Mevlâ Muhyiddîni'l- Esved	Ö.975	1567/68
El-Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Lütfullâh	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Halil bin İsa Paşa	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Nasrullah El-Rûmî	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan	Ö.976	1568/69
El-Mevlâ Muslihiddîn	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi-İbn En-Neccâr	Ö.977	1569/70
Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mustafa	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Abdülfettah bin Eş-Şeyh Nasruddîn	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Abdurrahman bin Ali	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mustafa bin Ali	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Abdullah bin Abdülkâdir	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Abdullah bin Mîrcan bin Abdullah	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mûsâ Ceh	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Ahmed bin Mahmud	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Mehmed	Ö.977	1569/70
El-Mevlâ Cafer	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr Bi-Necmî	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Bedreddîn Mahmud El-Hâlî	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Abdüllatîf	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Ahmed bin Abdullah	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Mahmud Beg	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Ali	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin	Ö.978	1570/71

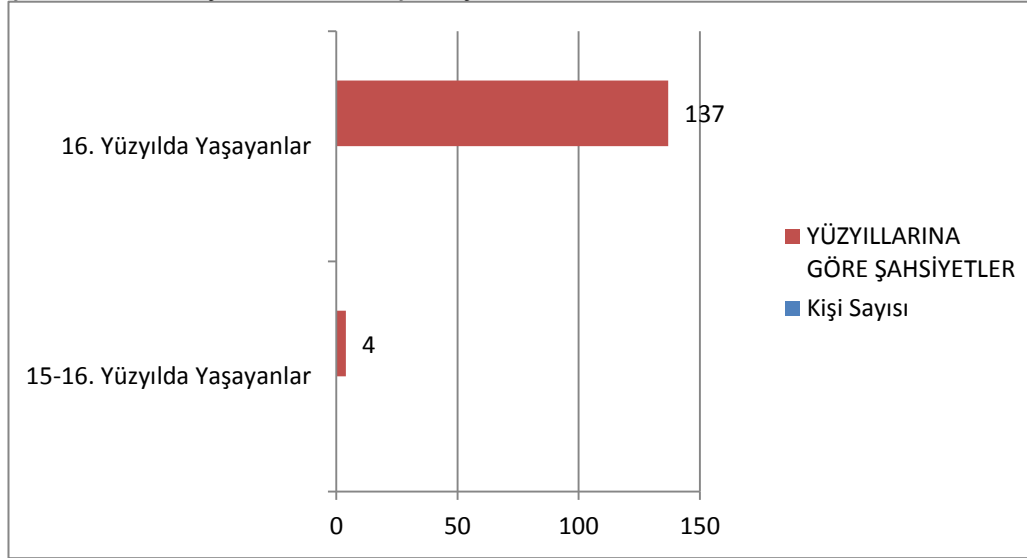
Abdussamed Es-Samsûnî		
El-Mevlâ Yahyâ bin Ömer	Ö.978	1570/71
El-Mevlâ Atâullah Ahmed	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Nûreddîn	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Manav Seydî bin Halil	Ö.979- Ö.981	1571/72- 1573/74
El-Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbni Pîr Ahmed Efendi	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Ali bin Kasım Ez-Zeytûnî	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mehmed Çelebi bin Ramazan	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mehmed bin Hüsam	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Ramazan bin Abdülmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behiştî	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mahmud El-Esved El-Kösec	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Nurullah Et-Tabîb	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Sinaneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Âşık Çelebi	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Ali	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Muslihiddîn El-Lârî	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mehmed Emîn	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Mustafa	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Tâceddîn	Ö.979	1571/72
El-Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehîr-i bi-Muallimzâde	D.910 Ö.980	1504/05- 1572/73
El-Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsni El-Hüseynî	Ö.980	1572/73
El-Mevlâ Muhterem	Ö.980	1572/73
El-Mevlâ Sinan	Ö.980	1572/73

El-Mevlâ Ali bin Abdülazîz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hamid	Ö.980	1572/73
El-Mevlâ İbrahîm	Ö.981	1573/74
El-Mevlâ Nasûh bin Yûsuf	Ö.981	1573/74
El-Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr-i bi-Niksârîzâde	Ö.981	1573/74
El-Mevlâ Abdülkerim bin Mehmed Çelebi	Ö.981	1573/74
El-Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivî	Ö.981	1573/74
El-Mevlâ Ebussuûd El-İmadî	Ö.982	1574/75
El-Mevlâ Kâsım	Ö.982	1574/75
El-Mevlâ Hayreddîn Halil	Ö.982	1574/75
El-Mevlâ Ebû Fâzıl Ed-Defterî	Ö.982	1574/75

Tablo 2.14. Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler

Şekil.2.10. Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler

2.2.8. SAVAŞ VE GAZVELER

2.2.8.1. Savaş

Milletlerarası münasebetlerde krizlere yol açan anlaşmazlıkların diplomatik girişimler, ara buluculuk ve tahkim başta olmak üzere barışçıl yollarla veya misilleme, abluka, ekonomik ambargo gibi yaptırımlarla giderilememesi durumunda söz konusu olan en şiddetli ilişki biçimine savaş denir. Gerek tarihsel gerek modern bakış açılarına göre başka yollarla elde edilemeyen siyasî, iktisadî ve askerî hedefleri kuvvet zoruyla gerçekleştirme yönündeki savaş anlayışlarına karşılık fakihler, savaşı İslâm ülkesinin ve müslümanların güvenliğini tehdit eden ve Cenâb-ı Hakk'ın bütün insanlığın mutlak yararını gerçekleştirmek üzere gönderdiği son dinin insanlara ulaşmasını engelleyen güçlerle mücadele etmenin ve bu uğurda bütün çabayı göstermenin nihaî çaresi olarak algılamışlardır (Yaman, 2009: 190).

Sefer-savaş başlığında belirtilen liste zaman kavramını belirtmek amacıyla da kullanılmıştır. Örneğin Mehmed Bey'in hayatı anlatılırken oğlu Ahmed Bey 1002 senesinde Hatvan Seferi'nde şehit olmuştur, ifadesi kullanılmaktadır. Gazveler bölümünde savaşın kendisi ve tarihleri açık olarak verilmektedir.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bahsedilen savaş ve seferler şunlardır: Nahcivan Seferi, Hatvan Cengi, Hindistan Seferi, Şam yakınlarında Mastaba denilen yerde savaş,

Van Kalesi'nin Fethi, Körfez Seferi, Çaldıran Seferi, Rodos Fethi, Bağdad Fethi, Kaniye Seferi, İstanbul'un Fethi, İnebahtı Seferi, Kıbrıs Seferi, Halep Fethi, Mısır Fethi.

2.2.8.2. Gazveler

Hız. Peygamber'in katıldığı savaşlar hakkında kullanılan terime gazve denir. Hadis ve siyer âlimlerinin kabul ettiklerine göre asker sayısı az veya çok olsun, savaş için yahut başka bir maksatla hareket edilsin, çarpışma vuku bulsun veya bulmasın Hız. Peygamber'in bütün seferlerine gazve, bir sahâbînin kumandası altında gönderdiği askerî birliklere de seriyye denilir. Bazı ilk dönem İslâm tarihçileri Resûl-i Ekrem'in bizzat katılmadığı seferlere de gazve adını vermişlerdir. Hız. Peygamber'den sonra genel olarak kâfirlere karşı yapılan seferlere ve bu maksatla gerçekleştirilen askerî faaliyetlere gaza, İslâm'ın ışığından mahrum kalmış ülkelere iman nurunu götürmek gayesiyle kâfirlerle savaşanlara da gazi denilmiştir (Algül, 1996: 489).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bahsedilen gazveler şu şekildedir: Belgrad Seferi 927, Rodos Seferi 928, Mohac Seferi (Budin Seferi) 932, Pec Seferi 935, Alman Seferi 938, İrakeyn Seferi 940, Körfez Seferi 943, Kara Boğdan Seferi 940, İstabur Seferi 948, Estergon Seferi 950, Elkas Seferi 955, Nahcivan Seferi 960, Üsküdar Seferi 961, Sigetvar Seferi 973.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANLATIM TEKNİKLERİ

3.1. Anlatım Tekniklerine Giriş

Edebî metinlerin yazımından sonra okuyucuya sunulduğunda eserin anlaşılabilirliğini sağlamak ancak belirli unsurların kullanılması, yerleştirilmesi ve bu unsurların bir bütün içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Klasik Türk edebiyatı metinlerinin bu bağlamda inceleme şekli bulunmadığından tez metnini Yeni Türk edebiyatı sahasının inceleme başlıklarını kullanacağız. Öncelikle materyal unsurlar ve teknik unsurlar diye iki genel başlığa ayrılan konumuzun materyal unsurlarına dar çerçevede değinilip asıl başlığımız olan teknik unsurlara yer verilecektir.

Materyal unsurların ilki eserin yorumlanması olarak da değerlendirilen plastik sanatlarda perspektif adıyla bilinen bakış açısıdır. Eserde anlatıcı ile anlatılan arasındaki mesafenin dengeli bir çizgide tutulmasında, eserin dil ve üslubunun biçimlenmesinde, sonunda eserin sağlıklı bir yapıya sahip olmasında, seçilen ve uygulanan bakış açısı önemlidir (Tekin, 2001: 55).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde 46-190. sayfalar arasında incelenen kısma bakıldığında biyografik tanımlamaların yapıldığı dikkate alındığında tanrısal bakış açısına sahip olduğunu görüyoruz. Çünkü

yazarımız zikredilen kişiler için geniş bilgiler vermekte, hayatı ve karakteristik özellikleri hakkında birçok özel bilgiyi sunmaktadır.

Tez metninde geçen kişiler gerçek kişilerdir. Zaman ise tarihî gerçekliği olan gerçek zamandır. Bu tarz metinlerde dikkatle üzerinde durulan kronolojik takvimin takibi göze çarpmaktadır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde 46-190. sayfalar arasında incelenen metne örnek inceleme metni içerisinde liste halinde sunulmuştur.

Tez metninde geçen mekânlar kimi zaman dar-kapalı kimi zaman ise geniş-açık mekânlardır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde 46-190. sayfalar arasında incelenen kısma bakıldığında mekâna örnek gösterilebilir:

‘*Azamî Türbesi*’nde medfündür (Metin: 286).

Şâhib Ata Zâviyesi, Celâle'd-dîn-i Rûmî Türbesi (Metin: 302).

Ol eşnâda fark-ı seri kendü gibi dönerek *sâhile* gelüp emr-i tavşiyeye ve defini yirine götürürler (Metin: 308).

Bir metinde estetik dokuyu meydana getiren, metni metin yapan yön, anlatım tekniklerini kullanmaktır. Bu teknikler sayesinde metin karışık bir yapıya sahip olur. Anlatımda çeşitlilik, hareketlilik ve derinlik kazandırır. Eğer bu teknikler metinden çıkarılıp atılmış olsaydı bu metinler anında tarih, psikoloji veya sosyoloji kitabına dönüşür.

Anlatım teknikleri daha çok Yeni Türk edebiyatı roman hikâye ve tiyatro gibi nesir sahasının inceleme başlıklarından biridir. Fakat Eski Türk edebiyatında *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* ve bu tarzda yazılmış biyografik eserler herhangi bir incelemeye tâbî tutulmamıştır. Bu yüzden roman ve metin tahlilinde incelenen başlıklar temel alınacaktır. Bu tez çalışmasında incelenecek başlıklar şu şekildedir:

1.Tahkiye/ Anlatma Tekniği

3.Bilinç Akışı Tekniği

2.Gösterme/Sahneleme Tekniği

4.Monolog Tekniği

5. Diyalog Tekniği	13. Geriye Dönüş (Flash Back) Tekniği
6. Haber Tekniği	14. Otobiyografik Teknik
7. Açıklama/Yorumlama Tekniği	15. Metinlerarasılık Tekniği
8. Tasvir Tekniği	16. Portre Tekniği
9. Leitmotiv Tekniği	17. Alıntı Tekniği
10. Montaj Tekniği	
11. Mektup Tekniği	
12. Özetleme Tekniği	

3.1.1. Tahkiye/ Anlatma Tekniği

Anlatıcının bir takım olayları ve bu olaylar çerçevesindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde dinleyiciye/okuyucuya nakletmesidir (Çetişli, 2004: 93). Bu teknik tamamıyla anlatıcının dilinden canlanır ve onun sunduğu tercih ve imkânlar kapsamında sınırlandırılır. Tahkiye/Anlatma tekniği, tabanda anlatma esasına bağlı türlerde hâkim olan bir ifade tarzıdır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen anlatma tekniği örneği:

Ėazel-i bî-bedelini taĥmîs ve 'arz-ı rikâb gerdün-ı rekâ'ib ve encem-i ĥamîs kıldıkda Nigbûlî ĥazâsın iĥsân ba' dehu Ruscuk ĥazâsıyla kâm-rân itmişler idi. Toĥuz yüz yetmiş üç evâĥirinde vâĥi' Sigetvâr Seferi'nde pâdişâĥ ĥâyıđı Tuna'dan Belĥrad'a gitmek fermân olınup 'alî pertevin re's-i evvel ĥıdmetine revân olur. Ol mürekkeb-i şabâ 'inân-mişâl baĥt-ı Süleymân i' zâz u ikrâm ile Ruscuk önünden geĥerken 'Aşık Ćelebi'ye istiĥbâl teklîf olındukda cevâb virüp bir ĥaç taĥtayı ta'zîmden pâdişâĥımuza ne şeref 'â'id olur. ... Mefhûmı üzre vaz'-ı bî-fâ'ide ve zâ'ide olur didükde ĥapudân-ı mezbûrun mevzûlîği bâ' iş-i te'addî ve zevraĥ-ı şerîfûñ 'ırzına ĥalel virdi, diyü 'arz idüp 'azille mü'eddi olur. Sulţân Selîm-i Kerîm mâlik-i taĥt u dîhîm olup Belĥrad'dan İstanbul'a gelürken rikâb-ı ĥümâyûna 'arzuĥâl ve bir lâmiyye ĥazel ihdâsıyla taĥrîk-ı lütf-ı pâdişâĥ-ı deryâ-nevâl kılpup yüz elli aĥçe ile Ķraĥova ĥazâsı 'inayet olındı (Metin: 435).

...dârü'l-mülk-i Tebrîz'e revân ve Seyyid Yaĥyâ-yı Ĥalveti ĥülafâsından Dede 'Ömer Rûşenî ĥıdmetlerinden arzû-yı dil u cânın cüyân olup iĥtibâs-ı envâr-ı cansüz-

1 Ruşenî ve şem^ç-güdāzende gibi ateşdān-ı riyāzetde izhār-ı fer u ten itmiş idi. Sīne-i dāğdār-ı envār-ı ^çaşq dīlfirūz ile reşk-i gülzār-ı darū'l-na^çim ve berd-i selām-ı enfās-ı pīrden mānend nār-ı İbrāhim olduğda maḥlaşını Heybetî iken Gülşenî eyledi. Ba^çdehu seccāde-nişin-i irşād ve delil-i rāh-ı rūşen-sedād olup şūfî peçe-i Erdebil ya^çnî Şāh İsmā'īl pūr-tazlīl-i zuhūrunda diyār-ı ^çAcem fitne-i revāfızdan derhem olmağın Mışr-ı Qāhire'ye hicret ve Qubbetü'l Muştafā nām maḥalde darb-ı ḥıyām-ı ikāmet eyleyüp şeyḥ-i şāheyn-i Mışrī ile soḥbet itmiş idi (Metin: 271).

3.1.2.Gösterme/ Sahneleme Tekniği

Bu teknik aslında tiyatro ve sinema sanatlarına has bir anlatım tarzıdır. Edebiyat sanatındaki gösterme, iki şekilde karşımıza çıkar veya iki şekilde gerçekleştirilir. İlki ve basit olanı, 'konuşma' ve ikinci ve asıl şekli olan gösterme; anlatıcının olayın, hareketin, tavrın, durumun dil vasıtasıyla gösterilmesi; okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesidir (Çeşitli, 2004: 95). Nev'îzāde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen çalışmada bu tekniğe örnek şunlardır:

...Menkıbe-i ḥān-ı şenā vü keremlerinden biri naql ider ki: Bir gün meclis-i şerīflerinde ḥāzır idüm. Bir fakīr gelüp Derviş hindi gibi ol mihr-i ^çālem-fürüz ^çaṭāya muqābil ve a^çmāl-i lisāni'l-ḥalle zerre ḥ^çāhān lütf-ı şāmil oldı. Mollā-yı kerīm mu^çtād-ı kādīm üzre ḥıdmetgāra işāret idüp "Altmış aqçe getür." didi. Ḥıdmetgār-ı ḡāfil altmış ^çaded zerr-i kāmīl götürüp ^çarz eyledükde ḥuzzār-ı meclis tafşīl-i desīseden āgāh degül iken bir muqtezā-yı ^çuluvv-himmet ḥıdmetkāra tebdil teklifini denā'et bilüp bilā tereddüd filorileri fakīre iḥsān ve derviş-i āciz-i tüvāngīr ü kām-rān eyler (Metin: 352).

Mervīdür ki mevtinden muqaddemce yārānuñdan biri merḥūmu ziyāret idüp ešnā-yı muşāḥabetde senem yetmiş dört olmaḥ i^çtiḫādında iken bu gice vāqı^çamda senüñ sinnüñ yetmiş altıdur, didiler. Didükde taşavvurdan iki sene zarar ve naqd-i ^çömrüñ bu miqdār ziyā^çata gider görüñdi diyü laṭife iderler (Metin: 366).

3.1.3.Bilinç Akışı Tekniği

Şuur akımı, bilinç akımı gibi kavramlarıyla da karşılanan teknik, aslında bir iç çözümlüme tarzı ve bir iç konuşma şeklidir. Amacı, kahramanın iç dünyasını, psikolojik durumunu bütün çıplaklığı ile aracısız bir biçimde okuyucuya aktarmaktır(Çeşitli, 2004: 108). Bu teknik kişinin kafasının içini okura doğrudan doğruya seyrettiren bir tekniktir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu teknik için örnek gösterilebilecek bir bölüm bulunmamaktadır.

3.1.4.Monolog Tekniği

İç ve dış monolog olmak üzere ikiye ayrılır. Bir kişinin karşısındaki insana veya insanlara konuşma fırsatı vermeden tek taraflı ve uzun bir biçimde konuşmasına dış monolog; kahramanın sanki karşısında biri varmış gibi kendi kendisine ve sessiz bir biçimde uzun ve tek taraflı olarak konuşmasına iç monolog denir. İç monolog daha çok içe dönük kahramanlarda görülür (Çeşitli, 2004: 106).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örneğe rastlanmamaktadır. Metindeki örneklerin çoğu diyalog tekniğine daha uygun örneklerdir.

3.1.5.Diyalog Tekniği

İki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen konuşmaya diyalog denmektedir. Holman'ın tespitiyle diyalogun özellikleri ve faydaları şunlardır:

- Olayın gelişiminde rol oynar.
- Kahramanların psiko/sosyal konumlarının açıklanmasına yarar.
- Anlatıma doğallık izlenimi verir.
- Düşünce ve felsefelerin yansıtılmasını, etkileşimini sağlar.
- Farklı kişilerin bir araya gelmesine, dolayısıyla farklı kültür ve konuşmaların, üslupların ortaya çıkmasına vasıta olur.
- Metnin muhtemel ağırlığını hafifletir (Tekin, 2001: 277-278).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örnek şunlardır:

... vefâtından sonra bir gice merhûmı vâkı‘ada gördüm ve ba‘de’l-intikâl cārî olan ahvâlınden şordum, cevâb virüp ayıttı: Hîn-i rihletde ‘âlem-i ervâhâ vâşıl ve meclis-i şerîf-i Rasûl-‘aleyhi’s-selâma dâhil oldum. Divân-ı Sultân-ı Enbiyâ’yı imân ile hatm olan aşhâb-ı sa‘âdet ile mâlâmâl görüp baña bir vechle dehşet ü hayret müstevlî oldığına ta‘birinden lisân ‘âcizdür. Ol hâlde bir kimse gelüp i‘tikâdumdan su‘al ü keyfiyet imânumdan istikşâf-ı hâl eyledi. Kemâl-i ıztırâbdan cevâba kâdir olmayup nagâh hayret-âlüd ile etrâfa nâzır şiddet-i infi‘alle cevâbdan kâşır iken pederüm merhûmuñ fetvâlarından i‘tikâd-ı ehl-i sünnete müte‘allik elüme bir fetvâsı girüp fi’l-hâl cevâba mühtedî oldum ve evvel ü âhir ‘akîde-i imânum bu fetvânuñ nakl-i meşûridür diyü cevâb virdüm. *Bi hamdillahi te‘âlâ* mu‘ahezeden hâlâş oldum, didükden sonra bu haķire tebşir idüp ayıttı: “Egerçi Rasûl ‘aleyhi’s-selâm selâmlığı olan meclis-i ‘âliye ol vuşülde *liküllî dâhilin dehşetin* mazmûnı üzre kemâl-i dehşete hâşıl olur. Lâkin lütf-i kerem hazret-i fahr-i ‘âlem şallahü te‘âlâ ‘aleyhi ve’s-sellem *bî-hadd ve lâ yu‘add* deryâ-yı fesîhi’l-ercâ-yı recâ dâ’ire-i ta‘rif ü tavşifden evsa‘ vü eb‘addür.” didi bizden sonra gelen erbâb-ı melâhî vü zu‘âfâ-yı nâsdan cem-i kesir-i nâ-mütenâhî, ma‘füv ü ma‘fûr ve mazhar-ı ihşân Rabb-i gâfûr oldılar. Bâ-huşuş hûlefa-yı erbâ’ nûñ şefâ‘atle çâresâz oldukları erbâb-ı niyâz-ı halk rub‘-i meskûne müvâzidür dir isem azdur diyüp mazmûn-ı beyt-i bâkî ile hatm-i defter-i râz eyledi (Metin: 472).

...zıkr olınan üzre ol sülükunda vâkı‘ olan ahvâli taķrîrden sonra hikâyet eyledi ki tekmiil-i tarîkat ve taḫşil-i hilâfet eşnâsında ibtidâ Hayrabolî’ya vardum. Câmî‘-i şerîfde oturup zıkre meşgûl iken bir civân gelüp benümle muşâfâha itdi ve “Maķşûd Dede hoş geldüñ.” diyüp izhâr-ı muķaddemât-ı mu‘ârefe itdi. Mısra‘: Kişi ğurbet diyârında idermiş âşinâdan hazz mazmûnı bâ’iş-i pürsiş-i hâl olup aşlından su‘al eyledigümde cevâb virüp “Ben şüleḫâdan bir kimsenüñ oğlıyam. Ba‘z-ı ḫalenderler beni izlâl eyleyüp seyâḫate gitmek murâd itmişdüm.” Vâkı‘ada bir pîr-i ‘âşâ ile ḫalenderleri redd eyleyüp “Maķşûd Dede’ye mürâca‘at eyle.” diyü baña tenbih eyledi. Su‘al eyledigümde “Sünbül Efendi’dür.” dimişler idi. “Bir kaç gündür ḫudümüñüze muntazır idim.” diyü baş-ı kelâm eyledi (Metin: 287).

İç Diyalog, bir manada iç monologa benzer. Metindeki kahramanının doğal olarak içinde bulunduğu psikolojik durumuna göre, kendi kendisiyle -sanki karşısında birisi

varmış gibi- konuşması, tartışmasıdır (Tekin, 2001: 282). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe uygun örnek bulunamamıştır.

3.1.6. Haber Tekniği

Bu anlatım tekniğinde okuyucu, olayı anlatının bulunduğu yer ve zamandan uzak tutulur. Bağımsız olaylar genel bir olay çerçevesinde okuyucunun düşünceleriyle geçmişe götürülüp, birleştirilir. Olaylar ayrıntıdan uzat, yalın bir şekilde okuyucuya verilir. Anlatıcı teferruatla ilgilenmez, sade bir anlatımla okuyucu olaya angaje olur (Akkaya,1996: 28). Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örnek şunlardır:

...Gelibolılı Za'im Mehemmed Çelebi dirler bir merd-i 'āşık-pişe Sünbül Efendi'ye irādāt götürüp şılasına 'avdet eyledükde bir civān-ı nāzenīne mübtelā olur. Mürā'āt-ı 'arż-ı şalāh u himāyet adāb-ı fevz ü felāh için bir kaç hamle haṭa geçüp bi'l-āhire Mısra': *Pend-i peder māni' neşod rusvāy-ı māder-zād rā* mücibi ile civāna 'arż-ı niyāz eyleyüp bir Cum'a günü fülān hamāmda buluşmağa 'ahd iderler. Ol gün va' degāha varup hamāma dāhil olduğda ḥalvete peştemāl aşılmış görür. Maḥbūb olmağ i' tikādı ile girüp Sünbül Efendi'yi kurna başında ḥāzır müşāhede ider. *Memnū'ı min 'indillāh* olup tecdid-i tevbe ider (Metin: 288).

3.1.7. Açıklama/Yorumlama Tekniği

Sanatkârın çeşitli meseleler, olaylar, durumlar, insanlar hakkındaki düşünce ve kanaatlerini ya doğrudan doğruya ya da anlatıcı veya kahraman vasıtasıyla okuyucuya iletmesine denir (Çeşitli,2004:110).

Klasik dönemin anlatma esasına bağlı türlerinde yaygın olan bir tekniktir. Buradaki amaç, yazarın okuyucuyu bilgilendirme arzusunda olmasıdır. Ayrıca açıklama ve yorumlamanın birbirinden farklı olduğunu belirtmek gerekir. Yazarın bilmediği bir konuda okuyucusunu 'objektif' olarak bilgilendirmesine açıklama, herhangi bir konunun daha çok kendi kanaat ve düşüncelerinden hareketle izah edilip açıklanmasına da yorumlama denir (Çetişli, 2004: 111).

Metinde daha çok kişilerin özellikleri verilirken açıklama/yorumlama yapılmıştır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örnek şunlardır:

Merhûm-ı mezbûr 'ilm u şalâhla meşhûr, nefs-i 'azîz ve rûhı sebûk küçükle küçük büyükle büyük idi (Metin: 364).

...cihâd eyleyüp zamânı salţanat-ı müddet-i devlet-i Nüşirevân 'ādile mu'ādil ve şeref-i İslâmla bî-müşābih ü mümāsil idi. Nitekim denmişdür. **Beyt:** Saña Kısra'yı 'adāletde mua' dil ıtsam/ Fazladur sende olan devlet-i dîn ü imān...(Metin: 320).

...Muḥaddisât-ı celîlelerinden biri daḡı Büyük Çekmece Cisridür ki ehrām-ı Mısr-ı kemter kemerine kālīb u tāk-ı müzerkeş revāk-ı Kısra kemine-sākına ḡalḡal-i müzehheb olmak muḡāl ve yedi deryā ile bir gözü mālā māl olmak münselibi'l-i ihtimāldür...(Metin: 333).

3.1.8.Tasvir Tekniği

Yazıyla tarif etme sanatı olarak da tanımlanan tasvir, bir şeyi olduğu gibi anlatmaktır. Olduğu gibi gerçek görünümüyle tasvir edilmesine nesnel/gerçekçi tasvir denir. Yazarın tasvir edilen şeyi kendi duygularına veya mizacına göre değiştirmesine öznel/sübjektif tasvir denir (Tekin,2001: 227). Bu tez çalışmasında kişilerin bireysel özelliklerinden ziyade karakteristik özelliklerinin tasviri yapılmıştır. Ayrıca metnin tamamına bakıldığında sadece insanı, çevrenin değil devrin de tasviri üzerinde durulduğu anlaşılmıştır. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örnek şunlardır:

Nihāl-i vücūdı ḡāk-i pāk-i Ḥamīd'den ser-zede ve taḡşīl-i şimār-ı 'ilm u 'irfān için hizmet-i efāzılda dāmen-i ber ser-zede olup şem-i raḡşān gibi maḡām-ı istifāzada şābit-kadem... (Metin: 240).

Merhûm-ı merḡûm kavt-ı ḡūḡazen-i deryā-yı 'ulûm keşret-i ihāḡada baḡr-ı muḡit gibi yegāne kuvvet-i ḡafızası derc-i ferā'id-i zamāna 'ilm u fazilet ve 'ilm-i istikāmette

müsellem-i âlem-i iştiğâl müşettetü'l-bâl ile iştiğâlleri muhayyer ifhâm-ı dağdağ-ı ümür-ı dünyeviye hilâlinde efkâr-ı şâ'ibesi mağz-ı ilhâm idi (Metin: 256).

Şahife-i vücudı cedvel-i zağm-ı tîgla mu'allem ve nüsha-ı muşannif gibi bedîdârende-i ruhsârı eşer-i darb-ı kalem olmağın Çalık Ya' kûb dimekle meşhûr idi (Metin: 346).

...Mollâ-yı merkûm ser-defter-i 'ulemâ-yı Rûm nağş-endâz-ı nesîc-i mülemma', târ-ı me'ârif-i nağl-bend-i envâ', letâ'if ü zarâ'if-i deryâ-yı 'ulûmi'l-'arabiyyede Cezîretü'l-'Arab gibi mümtâz, şümûl-i müfredât-ı edebiyede Divân-ı Edeb gibi 'amîmi'l-ihrâz, riyâzatda râ'iz-i meydân cedel-i 'ulûm-ı 'aqliyyede şânî 'aql-ı evvel fenn-i tefsîrde mücâhid, mesâ'il-i fıkhiyyede müctehid, 'ilm-i hadîşde mahâreti mütevâtir ü meşhûr, cümle-i menkûlât-ı huzâne-i hâfızasında mağfûz u mağmûr, dağâyık-ı me'ânî vü beyân, hağâyık-ı lafz u me'ânisinden kinâyet ve şanâyî-i bedî' iyye kaşâ'id-i bedî' asından 'ibâret, nîze-bâzî-i vâdî-i belâgatuñ ibni muhannâsî tîr-endâzi-i meydân-ı feşâhatuñ merd-i bî-pervâsı, ebkâr-ı efkâr-ı 'ilmiyyenüñ velîsi fenn-i hikmetüñ Ebû 'Alîsi... (Metin: 441).

3.1.9. Leitmotiv Tekniği

Müzikten edebiyata geçmiş bir terim olan bu teknik, herhangi bir tavır, hareket veya sözün eserde çeşitli vesilelerle birçok kez tekrar edilmesidir. Bu tekniğin kullanılma sebepleri içeriğin sürekliliğini artırmak, edebî metne simetrik, estetik değer kazandırmak ve kullanan kişinin belirgin kılmaya çalıştığı özelliğini karakterize etmesini sağlar.

Metinde bu tanımlamaya tam olarak uymasa da kişilerin tanıtımı yapıldıktan sonra dua maksadıyla söylediği sözler leitmotif olarak değerlendirilebilir. Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen çalışmada bu tekniğe örnek şunlardır:

Ḳaddesallâhu esrârahüm ve zâde bi şu'ai'l-ḳudsi envârahüm (Metin: 248).

Ḳaddesallâhu esrârahüm (Metin: 265,270).

Raḥmetullāhü ‘aleyh (Metin: 251, 366).

3.1.10.Montaj Tekniği

Yazarın başkasına ait ibare, mısra, beyit, cümle, paragraf gibi bir sözünü, olduğu gibi eserine aktarmasına montaj denir (Çetişli,2004: 112). Gürsel Aytaç bu tekniği şöyle tanımlar: “yazarın kendinden önce başkalarının dile getirdiği, hazır bir anlatı parçasını kalıp halinde kullanması, kendi roman kompozisyonunda birer mozaik taşı gibi değerlendirilmiştir” (Aytaç, 1999: 50). Bu teknikte asıl amaç esere derinlik kazandırmak, çağrışım zenginliği katmak ve üslup çeşitliliği sağlamaktır. Fakat montaj tekniği metnin içine tam ve uyumlu bir şekilde yerleştirilmez ise yama misali sırtır. Bu yüzden dokunun zedelenmemesi için dolayısıyla yazarın vermek istediği mesaja gölge düşürmemek için bütünlüğe çok dikkat edilmelidir.

Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe birçok örnek verilebilir. Metin içerisinde sıklıkla tarih, beyit ve mısra geçmektedir. Bunun dışında risale ve fetva örnekleri de bulunmaktadır:

Viřâlũñ Ka‘be’dür rüz-i ecel ‘azmi zamānidur
Kefen iřrāmı tābut ol yoluñ tařt-ı revānidur (Metin: 300).

yā Dāvũdu inna ce‘alnāke fi’l-‘arzi ḥalīfeh āyet-i kerīmesi (Metin: 314).

Piş-i ũ tāirān-ı kuddusī
Behr-i yek dāne der-zemīn būsī (Metin: 347).

‘Ařķ eyleyeli cānı derd ũ ğamıña mu‘tād
Şaşrada benem Mecnũn tağlarda benem Ferhād (Metin: 402).

Var ise cihān içre ‘ařķla benem şimdi
Mecnũn’a bedel mařzũn Ferhād’a bedel nā-řād (Metin:402).

MıŖra : Aldı Kıbrıs adasın Ŗāh-ı Selīm (Metin: 429).

Mes'ele: *mā kavlü mevlānā ve seyyidenā ve kudvetinā ve mūzıhu müŖkilātinā ve fātıku ratkı ma'zılātinā hātemetü'l-muḥakkıķine ve ferīdetün kılādeti'l-müdeķķıķine Ka'betü'l-mecdi ve'l-kemāli ķāmi'u'z-zeyģi ve'z-żalāli cāmi'u iŖtāti'l-fezā'ili ve mevlā sevābigü'l-fevāzili niķābü'l-ulemāi'l-a'lāmi ve Ŗeyḫu meŖāyıḫi'l-İslāmi lāzālet de'ā'imi'Ŗ-Ŗer'i sārī'atün bi yemini vücūdiḫi ve es'ādü'd-dīni kāsiran bi ketā'ibi su'ūdihī fi kavmin itteḫādü kavle lā ilāhe illallāhu mevzū'a't-tahriri'n-neĖmāti ve ri'āyetü Ŗinā'ati'l-eŖvāti futūran yezīdüne ve Ŗavran yenķuşüne 'alā ḫasebi mā yülā'imu tilke'Ŗ-Ŗanā'ati'l-bātılāti ve'l-ārā'i'l-fāsidāti lā yercüne lillāhi tebāreke ve te'ālā fi zālike veķāran bel itteḫazū zālike li bed'ihim Ŗi'āran **El-cevāb** Allāhu a'lemu māzekerā emra muḫteri'u mekerūhu ve mekrū mübtedi'u bi'semā mekerūhu feteraddū bizālike fi mehāve'r-reddā ve muŖāri'ihī ve't-taḫķū billezīne yuḫarrifüne'l-kelime 'an mevāzi'ihī feyec'alüne tilāvete'l-meŖāni keteranümāti? İ'l-eĖāni fevellezi enzelehā bi'l-ḫaķķi'l-mubīni vecce'alehā kelimeten bāķiyeten ilā yevmi'd-dīni le'in lem yentehū a'mmāhüm fihi mine'l münkeri'l-keriyyihi velem yerci'ū kelimete't-tevhīdi ilā nehciḫā sedīdi leyemessennehüm 'azābün Ŗedidün ve innemellezi nedebe ileyhi ve ḫaraza'l-mu'minine 'aleyhi tüzebbīne'l-eŖvāte bi'l-Ķur'āni'l-celīli min Ėayri teĖayyirin fihi velā tebdīle vallāhu yeķülü'l-ḫaķķa ve hüve yehdi's-sebīle ve hüve ḫasbī ve ni'me'l-veķil...(Metin: 451).*

Min Risāletihī'l-Ķalemiyyeti

İnne sellatenī 'an Zi'l-Ķarneyni seahberu leke 'anhü ḫaberan fetā mekkene lehü fi'l-arzı ve ütiye min külli ṫarıķi sebeben ķad se'ā fi'l-eķālīmi ve'l-vilāyāti ilā en belega bisa'yihī'z-zulumāti ḫakīmin zāhera yenābi'u'l-ḫikmetü min ķalbiḫi 'alā lisānihī edībin ḫāzin ḫaŖbāti's-sebķi bibedi'i beyānihī nebi Ŗāḫibü'l-ķitābi ve āyātü'n-ķad etā bil mu'cizāti ve'l-beyyināti ḫaddeŖe 'an muĖayyibāti'l-enbā'i ve ecrā min ŖıbĖati'l-mā'i keennehü zü'n-nūni ilteķamehü nūnun nebzetü'n-bi'l-'arā'i ve Yā'ķūbe...(Metin: 461-462).

Min Risāletihī'Ŗ-Ŗem'ıyyihī: *Keḫabbi'l-'ayni beyne'l-mahyā maḫrun ve tıtül elḫāmmeti bādi'l-beŖerati zāḫikün bi't-ṫab'i müsteķimü'l-ķāmeti kevkevbün dürriyyün bahirü'n-nūrī ve's-senā'i yehdi'llāhu men yeŖā'u yaķŖidihu'l-evbāŖu mine'l-ferāŖi ravmen liṫfā'ihī ve Ŗübūriḫi...(Metin: 462).*

3.1.11. Mektup Tekniği

Hem bir anlatım biçimi hem de bir tür adı olan mektup tekniği, özü gereği mahremdir. Kişiyeye özgü duygu ve düşüncüleri yansıttığı için samimi itirafların tutanağıdır. Bu sebeple özel ve orijinaldir (Tekin, 2001: 245).

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe Ebussuûd Efendi'nin yazmış olduğu icazetnameler örnek olarak verilebilir:

...Allâhümme rabbe'l-erbâbi mâlike'r- rikâbi münzile'l-kitâbi muhikğa'l-ħakķi ve mülhime's-şavâbe ve şalli ve sellim 'alâ efzali men ü'tiye'l-hikmetü ve faşlü'l-ħıţâbi ve alâ âlihi'l-evtâdi ve şahbihi'l-eķţâbi heblenâ min ledünke rahmeten inneke ente'l-vehhâbu minke'l-mebde'u ve ileyke'l-me'âbu ve ba'du fellemmâ tevehhemtü fî râfi'î hâtike'l-erķâmi zeynü'l-'ulemâ'i'l-a'lâmi'l-elme'iyyii'l- feţeni'l-lebîbi vellevze'iyyi'l-lisâni'l-erîbi zi't-ţab'î'l-selîmi'l-veķâdi ve'z-zihni'l-ķavîmi'n-neķâdi'l-âţîfi lâ'anete 'azâ'imuhü ileb tiğâ'î merzâtillâhi min ğayri 'âţîfin yüşnihi ve's-şârifî lâzîmete şarâ'imuhü naħve taşşîli zülfâe bilâ şârifin yülvîhi's-sâ'î fî tekmi'î'n-nefsi bi'l-kemâlâti'l-'aliyyeti biħasbi kuvvetîhi'n-nażariyyeti ve'l-'ilmîyyeti selîlü'l-meşâyihî'l-aħyâri necelü'l-'ulemâ'i'l-ekberi Mevlânâ eş-şeyħu 'Abdu'r-raħmanibni Ķudveti'l-'arifîne's-şeyħu cemâlü'l-milleti ve'd-dîni ve feķahullâhu 'azze ve celle...(Metin: 297)

...Bismillahirrahmânirrahîm elħamdülillezi zahera Necmeddîni'l Ħanefî ħaysümâ zahera ğâsiķa'l-cehleti hidâyeten littâ'ihîne ve ekmele bedri's-şer'î'l-müstebîni's-sivâ ba'dehu mâ netteşera fî'l-âfâķi ğayâhibi'z-żalâleti 'inâyeten li'l-'âlemine ve ķavâ mine'l-'ulemâ'i ve ce'ale lehüm min ledünhü seneden ve ebķâ zikrahümü'l-cemîle ve ħaberahüm's-şahîħa 'alâ şafahâti'l-eyyâmi bi aķlâmi's-seneti'l-enâmi ebeden aħmedehü 'alâ ħadişi'l-mütteşîli'l-müselseli 'adedühü ve eşķürühü 'alâ tevâtirin âşârin keremehü'llezî lâ yenķati'u mededehü ve lâ yentihî emedehü ve eşhedü enne lâ ilâhe illalâhu vaħdehü lâ şerîķelehü şehâdetün itteħazehâ lineyli se'âdedi'd-dareynî menhecen ve ânesün bihâ yevme emsâ fî cânibi'l-eħdi ğarîben fî tayyi'l-ikfâni müderrecen ve eşhedü enne seyyidenâ Meħemmedün 'abdühü ve rasülühü efşahu men câ'e min Rabbîhi mürselen ve enşahu min ħuţîbi bi vaħyihî

fee[m]şā bihī cānibi’ş-şirki metrūken mühmilen şallallāhu ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve şahbihi’l-bāzilīne li’ilā’i i’lāmi’d-dīni’l-mehci ve’l-cusūme’l-fā’izīne bi teşrīfī kavluhū şallallāhu te‘alā ‘aleyhi ve selleme “Aşhabī ke’n-nücūmi ve selleme ‘aleyhi ve ‘aleyhim mā necmi ṭala‘a ve ṭala‘a necme”... (Metin: 396).

3.1.12.Özetleme Tekniği

Uzun bir diliminde gerçekleşmiş olayların ayrıntıdan arındırılarak ana hatlarıyla ve kısaca ifade edilme tekniğine özetleme denir. Nev’îzâde Atâ’î’nin *Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmileti’ş-Şakâ’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe örnek şunlardır:

...Mervîdür ki ba‘z-ı aḥbābına dirler imiş ki İnşā’ allāhü te‘alā İstanbul kazāsına dek vuşul-ı müḳarrer lakin māverāsı maḥal-i nazardur. Delīden su’āl eyledüklerinde cevāb virüp yigirmi beş aḳçe ile Medrese-i Sarāciyye’den munfaşıl iken faḳr u fāḳa istilāsı ile sülūk-ı tarīḳ-i kazāya niyet ve seḫeri ṭaleb-i manşib ḳādı‘ askere mürāca‘at ‘azīmetinde iken gice vāḳı‘ ada üstādum Çivi-zāde Efendi’yi gördüm. Faḳire tevcīh-i ḫiṭāb idüp fikr itdiginüñ ḫāṭıradan ferā‘ eyle İstanbul ḳādı‘ı olursun, diyü buyurdılar. Merḫūmuñ ḳavlinde ḫilāf ve va‘adinde güzāf olmaz dirler imiş (Metin: 396).

Maḥdūm-ı merḳūma bu vaż‘-ı nā-ma‘ḳūl meş’um olup maṭlabından maḫrūm olduğından ḡayri ba‘z-ı emrāz-ı ḫāliḳaya ‘ilāc u taḫşil-i mizāc için gül-füsün içerken ṭoḳuz yüz kırk bir senesinde fevt olup pederüñ bed-du‘āsı te’şir ve tır-i kazā gibi hedef-i icābetde bir ider. Vezir-i şānī Muşṭafā Paşa Rodos seferinde vezir-i şānī iken Mısr ḫākimi Ḥayri Beg’üñ fevti ḫaberi gelüp Mısr’a vālī oldu. Beş yüz yeñiçerī ḳoşulup fetḫ-i cedid itdükden soñra ‘azl olunup yerine Güzelce Ḳāsım Paşa gönderildi. Ba‘dehu yine vezir-i şānī olup ṭoḳuz yüz otuz beş Şa‘bān’uñda fevt olup Gegivize’de medrese ve cāmi‘ civārında defn olındı (Metin: 338).

3.1.13.Geriye Dönüş(Flash Back) Tekniği

Amaç ve işlevine bakarak geriye dönüş tekniğinin üç şekilde uygulandığını görülür:

- a) Dar anlamda geri dönüş: Olayları veya kişileri tanıtmak için yakın zamana; bir saat, bir gün, iki gün veya birkaç gün öncesine dönüştürür, Bu geriye dönüş tekniği kısmen açıklayıcı, ama daha çok destekleyici bir özellik taşır.
- b) Yapıcı geriye dönüş: Bir olay veya bir kahraman hakkında okuyucuyu aydınlatmak gerektiğinde başvurulan bir geriye dönüş tekniğidir.
- c) Çözücü geriye dönüş: eser başında ortaya atılan problemlili durumun daha sonra geriye dönülerek çözümlenmesini esas alan bir tekniktir (Tekin, 2001: 254).

...naql olunur ki h̄in-i atıde abābından zī ‘avāmda bir aı bāhirü’n-na ki Baltacılar zümresinden olma üzre mesmū‘dur. Mateline h̄āzır olup amza’nuñ dūdigin gördükde h̄aner-i tiz ile gerdenüñ h̄ün-efān ve eyi yolına kendin ıgırlar gibi urbān itmiş idi (Metin: 277).

3.1.14.Otobiyografik Teknik

Bu yöntem bir manada biyografinin ürünüdür. Ben merkezli olduğu için ve güvensizlik telkin ettiği için yazarlar tarafından çok fazla rağbet edilmemiştir. İncelenen eserde yazar kendisi için “Bu fakirin annesidir.” ve “Bu hakir bu yazma eseri görmüştür.” şeklindeki küçük notlar dışında yazarın kendinden bahsettiği bir bölüme rastlamak mümkün değildir. Eğer biyografik başlığını taşıyan bir teknik kabul edilmiş olsa idi incilenen metin baştan sona bu tekniğin örnekleri ile dolu olurdu.

3.1.15.Portre Tekniği

Bu teknikle kişilerin hem dış görünüşleri, hem de kişilik özellikleri gösterilebilir. Fiziksel portre ile moral portre ruh tahlili arasında bir ayırım yapmak gerekir. Birincisi kişinin dış görünümünü, bedenini, elbiselerini betimlerken, ikincisi kişinin kişilik özelliklerini betimler. Moral portrenin bir diğer adı da ruhsallaştırmadır. (Arı, 2008: 97).

Nev’îzāde Atā’î’nin *Hadā’iku’l-Hakā’ik Fî Tekmileti’-akā’ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) bu tekniğe birçok örnek bulunmaktadır. Diğer başlıklara verilen örnekler içerisinde bu teknik de belirtilmiştir. Bunların dışında örnek olarak:

Yāl ü bālī cihetinden Uzun demekle ma' ruf şafā-yı bāl ve hüs-n-i hāl ile mevşūfdur (Metin:387).

Den vücūdı pā-der-gil-i hırş-ı temennī ve mānend-i lāy-ı şarāb, dāmen-i ālūd-ı hađīd-ı tedennī olmağın ' Alī Denī demekle meşhūr...(Metin: 405).

3.1.16. Tahlil/İç Çözümleme

Olay örgüsünde yer alan kahramanların iç dünyalarının anlatıcı tarafından bütün derinliği ve çıplaklığı ile irdelenip gün yüzüne çıkarılmasıdır (Çeşitli, 2004: 106). Birey etrafında dönen metinlerde sağlam bir kurguya sahip olmasını sağlayan, edebî metinlerde en sık kullanılan anlatım tekniğidir.

Nev'îzâde Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* adlı eserinde (46-190. sayfalar arası) geçen çalışmada bu tekniğe birçok örnek bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HADÂ'İKU'L-HAKÂİK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK'TE (46-190 SAYFALAR ARASI) BULUNAN ŞİİRLERLE BAZI TENKİTLİ METİNLERDE BULUNAN ŞEKİLLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde tez metni içerisinde verilmiş gazellerin divânlardaki ve tenkitli metinlerdeki tutarlılıkları kontrol edilmiş ve farklı olan kısımlar ise alt satırda tekrar edilerek aralarındaki farklar koyu renkle ile gösterilmiştir. Bu bölüm örneklerinde Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik isminin tekrarı yerine HHTŞ kısaltması kullanılmıştır. Parantez içlerinde çeviri metinde buldukları sayfa ve divânlarda buldukları sayfa numaraları verilmiştir.

1. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik* (46-190 Sayfalar Arası) sayfa 57'de verilmiş İşretî'ye ait gazelin iki beyiti Beyânî'nin Tezkiretü'ş-Şuara'sında verilmiş, fakat kalan bu üç beyite değinilmemiştir. Riyâzî'nin Tezkiretü'ş-Şuara'sında sadece bir beyti bulunan gazelin tamamı Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-Şuara'sında mevcuttur:

Şanma 'aşk ehlini mevt ile güzâr eylediler
Hicre şabr idemeyüp terk-i diyâr eylediler

Şüretâ görmeyelüm diyü raķībūñ yüzüni
Bindiler maħmil-i tábūta ķarār eylediler

Terk idüp tâc u kıbâyı şarulup bir kefene
Hıl'at-ı 'arıyyeti giymege 'âr eylediler

Götürüp ayağı bu memleket-i fâniden
Vardılar 'âlem-i bâkide kıarâr eylediler

Arkası üzre yatup ehl-i kıubür itdi huzûr
Gam u mişnet bizi ey 'İşretî zâr eylediler

2. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik* (46-190 Sayfalar Arası) sayfa 98'de verilmiş gazelin tamamına Bâkî Divânı'nda rastlanmaktadır. HHTŞ.'deki bu gazelin 4. beyiti aşağıdaki koyu kısım divânda olmamasına rağmen gazel içerisine dahil edilmiştir:

Hakka ki zîb ü zînet-i ikbâl ü câh idi
Şâh-ı Sikender-efser ü Dârâ-sipâh idi

Hakkâ ki zîb ü zînet-i ikbâl ü câh idi
Şâh-ı Sikender-efser ü Dârâ-sipâh idi

Gerdûn ayağı tozına eylerdi ser-fürû
Dünyâya hâk-i bâr-gehi secde-gâh idi

Gerdûn ayağı tozına eylerdi ser-fürû
Dünyâya hâk-i bârgehi secdegâh idi

Kem-ter gedâyı az 'atâsı kılurdu bay
Bir lütfi çok mürüvveti çok pâdişâh idi

Kemter gedâyı az 'atâsı kılurdu bay
Bir lutfi çok mürüvveti çok pâdişâh idi

**Baş egdi âb-ı tîgna küffâr-ı Üngürüs
Cevlân deminde 'arşa-ı 'âlem-i pây-gâh idi**

Hâk-i cenâb-ı hazreti dergâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümmîdgâh idi

Hâk-i cenâb-ı hazreti der-gâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümîd-gâh idi

Hükm-i kazâya virdi rızâyı egerçi kim
Şâh-ı kazâ-tevân u kader-destgâh idi

Hükm-i kazâya virdi rızâyı egerçi kim
Şâh-ı kazâ-tüvân u kader-dest-gâh idi

Gerdûn-ı duna zâr u zebûn oldu şanmañuz
Maksûdı terk-i câh ile kıurb-i İlâh idi

Gerdûn-ı duna zâr u zebûn oldu şanmañuz
Maşşûdı terk-i câh ile kıurb-i İlâh idi

Cân u cihânı gözlerümüz görmese n'ola
Rûşen cemâli 'âleme hürşîd ü mâh idi

Câh u cihânı gözlerimiz görmese n'ola
Ruşen cemâli 'âleme hürşîd ü mâh idi

Hürşîde baksa gözleri halkuñ tola gelür
Zîrâ görünce hâtıra ol meh-likâ gelür (Bâkî
Divânı 56-57)

Hürşîde baksa gözleri halkuñ tola gelür
Zîrâ görünce hâtıra ol meh-likâ gelür
(HHTŞ. 98,2)

3. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (46-190 Sayfalar Arası) eserine örnek olarak seçilen gazellerinden birçoğu Bâkî, Kânûnî ve Behiştî'ye aittir. Kimi yerde gazellerden tek beyit verilmiş kimi yerde ise tüm gazel metne dâhil edilmiştir. Tek beytin alındığı örnekler:

❖ Şahrâ vü kûhi geşt ü güzâr itdigim bu kim

Divâne gönlüm egleyecek bir yer isterin (HHTŞ. 74/Bâkî Divânı 244)

❖ Dil-i dervîş dil-i rîşüñ du' â-yı şubḡāhından

Belâlar eksilür câh u celâl-i kibriyâ artar (HHTŞ. 74/ Bâkî Divânı 102)

❖ Eflâka çıkdı velvele-i 'arşa-ı zemîn

İndi zemîne gülgüle-i âsmâniyân (HHTŞ. 91/ Bâkî Divânı 5)

❖ Hâşm-ı gerdenkeş izüñ tozuna kılsun ser-ferû

Ser-ferû kılmazsa bir gün kellesi galṡân olur (HHTŞ. 92/ Bâkî Divânı 16)

❖ Allah Allah diyelüm sancaḡ-ı şâhı çekelüm

Yürüyüp her yañadan şarḡa sipâhı çekelüm (HHTŞ. 101/ Divân-ı Muhibbî 277)

❖ Hâḡ içinde mu' teber bir nesne yoḡ devlet gibi

Olmaya devlet cihânda bir nefes şıḡhat gibi (HHTŞ. 102/ Divân-ı Muhibbî 460)

❖ Hünkâr şehre geldi diyü seyre çıkdılar

Her küşe dil-rübâ ṡolu hünkâra kim baḡar (HHTŞ. 156/ Behiştî Divânı 269)

❖ Bülbül-i gülşen ḡadd-i sîm bu cihân dāmumdur

Beni bunda ṡutan ol serv-i gül-endāmumdur (HHTŞ. 156/ Behiştî Divânı 505)

❖ Az mıdur yoħsa behā-yı leb-i la‘ lüñ çok mı

Be-hey āfet biricik söyleye ağzuñ yok mı (HHTŞ. 157/ Behiştî Divânı 484)

❖ Bezme gel bu gice ey ‘ âlem-i ħüsnüñ mâhı

Yoħsa yerden göge dek incinürüz vallâhi (HHTŞ. 157/ Behiştî Divânı 481)

❖ Ya şabr u ya sefer diyü ne Rüm u ne ‘ Acem kaldı

Ṭolandum rub‘ -ı meskünü hemân mülk-i ‘ adem kaldı (HHTŞ. 157/ Behiştî Divânı 483)

❖ **Kış‘ a**

Ölümlü ħasta oldum ey řabā ben

Hele bir pāre sen benden dirisin

Görinmezsın ser-i kūyında yārüñ

Yeler oñmazlaruñ sen de birisin (HHTŞ. 157/ Behiştî Divânı 497)

4.Bâkî Divânı’nda gazellerin tamamının alındığı örnekler tekrara düşmemek maksadı ile sayfa numaraları verilerek karşılaştırıldıkları metnin isimleri verilerek ifade edilmeye çalışılmıştır. Aynı sayfada bulunan şiirler virgül ile numaralandırılarak belirtilmiştir.

❖ (HHTŞ. 98 / Bâkî Divânı 56)

❖ (HHTŞ. 98-99 / Bâkî Divânı 57)

❖ (HHTŞ. 99,2 / Bâkî Divânı 57,2)

❖ (HHTŞ. 99,3 / Bâkî Divânı 58)

❖ (HHTŞ. 99,4 / Bâkî Divânı 58,2)

❖ (HHTŞ. 99-100 / Bâkî Divânı 59)

5.Bâkî Divânı’nda bazı beyitlerin mısraları farklı yerlerde kullanılmıştır. Çeviri metinde verilmiş olan gazel veya beyitler madde başlığı şeklinde normal yazı ile divânda veya basılı eserde farklı mısralarda verilmiş beyitler de koyu renk ile belirtilmiştir. Örneğin:

❖ Felekden seyr idüp rezmin didi Behrâm-ı haşm-ı efgem

Ƙoluña kuvvet ey rûz-ı vegânuñ merd-i meydâni (HHTŞ. 91)

Felekden seyr idüp rezmün disün Behrâm-ı hasm-efgen

Hezâr ahsent ey rûz-ı vegânuñ merd-i meydâni (Bâkî Divânı 292)

Didi Behrâm-ı düşmen-kâm gördi darb-ı şemşîrin

Koluña kuvvet ey rûz-ı vegânuñ Şâh-ı Merdâni (Bâkî Divânı 26)

❖ Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa' âdet ki rahşına

Şemşîri cevherine pesend eyledi Freng

Yüz yire kodı lütf ile gül-berg-i ter gibi

Şandûka şaldı hâzin-i devrân güher gibi (HHTŞ. 98)

Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa' âdet ki rahşına

Cevlân deminde ' arsa-i âlem gelürdi teng

Baş egdi âb-ı tîgına küffâr-ı Üngürûs

Şemşîri gevherini pesend eyledi Freng

Yüz yire kodı lutf ile gül-berg-i ter gibi

Sandûka şaldı hâzin-i devrân güher gibi (Bâkî Divânı 56)

Çeviri metinde rubâi şeklinde verilen bu parça Behiştî Divânı'nda 230 numaralı gazel olarak numaralandırılmıştır. Gazel aşağıda tam olarak verilmiştir:

❖ Yine gülşende bugün bülbüle bir hâl olmuş

Güli hâr ile görüp münkesirü'l-bâl olmuş

Gezdirür şevkile bazar-ı gülistânda müdâm

Bâd-ı gül Yüsufını şatmağa dellâl olmuş (HHTŞ. 156)

Yine gülşende bugün bülbüle bir hâl olmuş
Güli hârile görüp münkesirü'l-bâl olmuş

**Devletüfde irişüp zahm-ı müjeñ pâdişehüm
Merdüm-i dîdelere dîde-i kattâl olmuş**

**Şehre od saldı diyü âhuma kılmaga 'azâb
Mâh-ı nev küngüre-i çarhda çengâl olmuş**

Gezdirür şevkile bâzâr-ı gülistânda müdâm
Bâd gül Yûsûf'ını satmaga dellâl olmuş

**Tekye-i 'ışka girüp şâl-i melâmet giymiş
Gör e billâhi Behiştî nice abdâl olmuş (Behiştî Divânı 306-307)**

6.Çeviri metindeki kimi gazellerde kelimelerin de farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar karşılıklı satırla gösterilmiştir. Tenkitli metindeki farklı kısım koyu renk ile verilmiştir:

Döksün sehâb kıaddin añup katre katre kan
İtsün nihâl-i nâzikini nahl-i erguvân
(HHTŞ. 98)

Döksün sehâb kaddin añup katre katre kan
İtsün nihâl-i **nârveni** nahl-i ergavân
(Bâkî Divânı 57)

Qılup firâz-ı küngüre-i 'arşı âşiyân
Lâyık degüldi şânuña haqqâ bu hâkdân
(HHTŞ. 99)

Kıldı firâz-ı küngüre-i 'arşı **cilvegâh**
Lâyık degüldi şânına hakkâ bu hâkdân
(Bâkî Divânı 57)

Çâbük-süvâr-ı 'arşa-ı kevn ü mekân idi
İkbâl ü devlet olmuş idi añna hem-'inân
(HHTŞ. 99)

Çâpük-süvâr-ı 'arşa-ı kevn ü mekân idi
İkbâl ü ' **izzet** olmuş idi yâr ü hem-' inân
(Bâkî Divânı 57)

Yansun yakılsun âteş-i hecrüñle âf-tâb
Derdüñle kara çullara girsün hicâbdan
(HHTŞ. 99)

Sünbüllerini mâtem idüp çözsün ağlasun
Dâmâne döksün eşk-i revânuñi küh-sâr
(HHTŞ. 99)

Añdukça bûy-ı lütfını derd ile lâle-veş
İtsün derûn-ı nâfe-i müşg-i Tatar târ
(HHTŞ. 99)

Deryâlar itse ‘âlemi eşk-i güher-nişâr
Gelmez vücûda sencileyin dürr-i şâh-vâr
(HHTŞ. 99)

Âheng-i âh u nâleleri idelüm bülend
Aşhâb-ı derdi cûşa getürsün heft bend
(HHTŞ. 99)

Gün toğdı Şâh-ı ‘âlem uyanmaz mı
h̃âbdan
Kılmaz mı cilve gerdiş-i gerdün-cenâbdan
(HHTŞ. 99)

Yansun yakılsun âteş-i hecrüñle âfitâb
Derdüñle kara çullara girsün **sehâbdan**
(Bâkî Divânı 58)

Sünbüllerini mâtem idüp çözsün ağlasun
Dâmâne döksün eşk-i **firâvânı** kûhsâr
(Bâkî Divânı 57)

Añdukça bûy-ı **hulkuñi derdüñle** lâleves
Olsun derûn-ı nâfe-i müşg-i Tatar târ
(Bâkî Divânı 57)

Deryâlar itse ‘âlemi **çeşm-i** güher-feşân
Gelmez vücûda sencileyin dürr-i şâhvâr
(Bâkî Divânı 57)

Âheng-i âh u nâleleri idelüm bülend
Eshâb-ı derdi cûşa getürsün **bu** heft bend
(Bâkî Divânı 58)

Gün togdı şâh-ı ‘âlem uyanmaz mı
h̃âbdan
Kılmaz mı cilve **hayme-i** gerdün-
cenâbdan (Bâkî Divânı 58)

Pîr-i ‘Azîz-i Mısr-ı vücûd itdi irtihâl
Mîr-i cevân-ı çâbük-i Yûsuf-nazîri gör
(HHTŞ. 99)

Gün toğdı şimdi gâyete irdi sepîde-dem
Ruhsâr-ı pāk-i Hüsrev-i Şîrîn-zamîri gör
(HHTŞ. 99)

Berbād kıldı taht-ı Süleymânı rûzgâr
Sultân Selîm Sikender-serîri gör
(HHTŞ. 100)

Cevlâne gitdi ravzaya tâvûs-ı bâg-ı kuds
Pür-i hümây-ı evc-i sa’âdet-mesîri gör
(HHTŞ. 100)

Va’de-i vasl eyledi çünkim bize
cânânumuz
Ey ecel bir dem tevaqquf eyle alma
cânumuz (HHTŞ. 101)

Olsa kumlar sâğışınca ‘ömrüne hadd ü
‘aded
Olmaya bu şîşe-i çarh içre bir sa’at gibi
(HHTŞ. 102)

Pîr-i ‘Azîz-i Mısr-ı vücûd itdi **intikâl**
Mîr-i cevân-ı çâbük-i Yûsuf-nazîri gör
(Bâkî Divânı 59)

Gün toğdı şimdi gâyete irdi sepîde-dem
Ruhsâr-ı hûb-ı husrev-i **rûşen**-zamîri gör
(Bâkî Divânı 59)

Ber-bâd kıldı taht-ı Süleymânı rûzgâr
Sultân Selîm **Hân-ı** Sikender-serîri gör
(Bâkî Divânı 59)

Cevlâne gitdi ravzaya tâvûs-ı bâg-ı kuds
Ferr-i hümây-ı evc-i sa’âdet-mesîri gör
(Bâkî Divânı 59)

Va’de-i vasl eyledi **çünki** bize cânânumuz
Ey ecel bir dem tevaqquf eyle alma
cânumuz (Divân-ı Muhibbî 164)

Olsa kumlar sâğışınca ‘ömrüne hadd ü
‘aded
Gelmeye bu şîşe-i çarh içre bir saat gibi
(Divân-ı Muhibbî 460)

Dil ki bir aşşābuñ oldu küşte vü pür
yāresi
Zülfü çengālinde aldı aşılı bir pāresi
(HHTŞ. 140)

Gicem gibi olupdur gündüzüm tār
Ne anda ay var ne bunda gün var
(HHTŞ. 156)

Hep bu sīnemdür beni derde giriftār
eyleyen
Āhir ānuñ üstüne yaqsam gerek deryāyı
ben (HHTŞ. 156)

Halk-ı ‘ālemden Behiştî ‘uzlet it mecnūn-
mişāl
Kendi bāşuñ şoacak bir āşiyānuñ vār ise
(HHTŞ. 157)

Gören dir raş iderken gerd-bād-ı deşt-i
hāmūnı
Semā‘a oydı Leylā’nuñ hevāsı hāk-i
Mecnūnı
Viren kuhsāra zīnet-lāle şanma ey lebi
şīrīn
Yaturken yerde Ferhād’uñ açılmış dāğ-ı
pür-hūnı (HHTŞ. 157)

Dil ki bir kassābun oldu **keşte-i** pür-yāresi
Zülfü çengālinde kaldı asılı **her** pāresi
(Beyanî Tezkiretü’ş- Şuarâ 207)

Gicem gibi olupdur gündüzüm tār
Ne anda ay **u** ne **hod** bunda gün var
(Behiştî Divānı 505)

Çünkü sīnemdür beni derde giriftār
eyleyen
Āhir anuñ üstüne yaqsam **gerekdür yârı**
ben (Behiştî Divānı 395)

Halk-ı ‘ālemden Behiştî ‘uzlet it
mahbūb-misāl
Kendü başuñ sokacak bir āşiyānuñ var ise
(Behiştî Divānı 457)

Gören dir raks **ururken** gerd-bād-ı deşt **u**
hāmūnı
Semā‘a koydı Leylā’nuñ hevāsı hāk-i
Mecnūn’ı
Viren kūsāra zīnet lāle sanma ey lebi
şīrīn
Yaturken yerde Ferhād’uñ açılmış **zahm-ı**
pür-hūnı
(Behiştî Divānı 503)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.İLMİ ESERDE İLGİNÇ ANEKTODLAR

Bu bölümde *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik*'in 46-190 sayfaları arasında nakledilen enteresan olaylara yer verilmiştir. Kimi zaman bahsi geçen kişilerin sıfatlarının ya da unvanlarının bozularak nasıl değiştiği anlatılmış kimi zaman da şahısların din değiştirdiği satır aralarında verilmiştir. Padişah karşısında tartışıp birbirine hançer çeken âlimlerin anlatıldığı bu kısımlarda, haseki sultanlar ile padişah kızlarının hayır ve hasenat yarışları tarihî mekân ve mimari eser tasvirleri yapılırken nakledilmiştir. Bu bölümde hikâyeler Türkiye Türkçesine aktarılırken üslup açısından metne sadık kalınmıştır. Şimdi ise bu hikâyelerden ve notlardan kısa kısa söz edilecektir:

5.1.Anne Israrı

İlk notumuz Salih Efendi hakkında. Salih Efendi, dünyadan elini ayağını çekmiş, Allah'a yönelmiş, ibadetle meşgul olan bir âlimdir ve bunun ızdırabı ile yaşayan biridir. Üstadı Hayreddîn Efendi, ona damat olmasını teklif etmiş, fakat kendini dünyadan ve dünyevî ilişkilerden soyutlayan Salih Efendi bunu özür dileyerek reddetmiştir. Hocasının bu isteğine karşı annesinin evlenmesi yönündeki bezdiren ısrarlarına dayanamayıp cariyeye satın alıp onunla evlenmiştir. Ve bir gün bu kadından

iki çocuğu dünyaya gelmiştir. İbrahim Suresi 39. ayet-i kerimesine işaret etmesi maksadı ile çocuklarına İsmail ve İşhak isimlerini vermiştir.

5.2.Şeyh Ahmet'in Sabrı

Hayrabolu'da doğmuş ve Sariban lakabıyla tanınmıştı. Veysel Karânî gibi çöllere düşen Ahmet, muhabbet ateşi ile susuz kalmışken Bayrâmî tarikatı şeyhlerinden Aksarâyî Pir Ali Efendi hizmetine girip dünyevî işlerle alakasını kesmişti. Yeterli olgunluğa eriştikten sonra doğup büyüdüğü yere dönüş yapmıştı. Evlilik hususunda şansı yaver gitmeyen Ahmet'in hanımı biraz huysuzdu. Öyle ki kötü nefisli acüzelerin önde gelenlerinden olduğu söylenirdi. Ahmet'in ziyaretine gelen ahabları karısının zehir gibi dili yüzünden ona küskünlerdi. Kibirli diliyle daima kocasına söz eder, ayıplarıyla eşine cilve yaptığını sanırdı. Hatta ve hatta karısı o kadar ileri gider ki kocasına acayip iftiralar atmaya dahi cüret eder, miğfer başlığının nakışları gibi asılsız kelam ve yalanlarına her gün yenilerini eklerdi. Tasalı, kaygılı eşi de arkadaşlarına mazeretini bildirip özrünü dile getirirken bu denli tahammülün kerametten ötürü olduğunu gösterircesine şöyle derdi: "Seçilmiş bir gülümüz vardır, hayli zamandır da hizmetimizdedir. Haremimiz, süsümüz, zinetimizdir. Nefsinin ayıplarından haberdar arkadaşımızdır. Arkadaşlarımın yanında mazur olmamasını rica ederim."

5.3.Şeyhi İçin Can Veren Mürid

Hüsameddîn Ankaravî halifelerinden olan Bosnalı Şeyh Hamza beş yıl halifelik yaptıktan sonra şer'î hukuka aykırı tavrından dolayı boynu vurularak katledilmişti. Katlini görenlerin anlattığına göre arkadaşısı infazın gerçekleşiği yeri görüp o esnada halkın içinden sıyrılıp çıkmıştı. Hamza'nın başının vurulup yere düştüğünü görünce dayanamayıp hızlıca hançerini çıkarıp boynunu kesmiş ve kanları dört bir yana saçılırken şeyhi için kendini sığırlar gibi kurban etmişti.

5.4.Maksud Dede

Yakup Efendi'nin anlattığına göre Sümbül Efendi zaman zaman Maksud Dede hakkında güzel düşüncelerini paylaşırmış. Bu sebepten ötürü Yakup Efendi can u gönülden onu görmeyi ister. Sümbül Efendi, Maksud Dede'nin vefatından sonra ziyaret kastı ile onu görmeye gönderir. Serez'de olduğu haberini alınca oraya gider.

Şehre yaklaştığı zaman bir nur yüzlü zat yanına yaklaşır ve “Oğlum Maksud’u mu ararsın?” diye sorar. Yakup Efendi bu şahsın kendisi bir şey söylemeden halini bilmesini keramet olarak görür ve himmetinden nasiplenmek ister. Sohbetine katılıp oradan sayısız feyiz almak ister. Sohbet esnasında Sümbül Efendi ile olan ilişkiyi anlatıp tarikat yolunda ve halifelik eğitimi esnasında gerçekleşen bir olayı anlatır. Hayrabolu’ya gittiğini orada bir camiye ziyaret ettiğini, o camide zikir halinde iken yanına bir gencin geldiğini söyler. Genç ona ‘Hoş geldiniz Maksud Dede.’ der. Maksud Dede bu bu duruma anlam veremez ve ona kendisinin Maksud Dede olduğunu nereden bildiğini sorar. O genç ise gönlüme evliyalık yolunda olanlarla birlikte olmak arzusu düştü, der. Maksud Dede bu sözü neden söylediğini sorunca o genç de “Ben bir sâlih kişinin oğluyum. Bazı dervişler beni hakir görmüşlerdi ben de seyahate çıkmak istedim.” der. Sonra bir pir, asasıyla beni reddedip Maksud Dede’ye müracaat eyle, ondan iste diye beni tembihledi. Sorduğum da ise Sümbül Efendidir demişlerdi. Birkaç gündür yolunuzu gözlüyordum der. Anlatılır ki o genç, bu görüşmeden sonra âşıklık yoluna kendini kaptırmıştır. Hatta Serez’de Maksud Dede ile aynı mekâna defnedildikleri söylenir.

5.5.Oğlan Şeyh

Belki de çeviri yazı içerisindeki en ilgi çekici birkaç hikâyeden biridir. İsmail Çelebi, Bayramî tarikatı mensubu bir gençtir. Kendisi döneminde karışıklığa neden olmuş bir gençtir ayrıca. Babası tarafından yetiştirildikten sonra olgunlaşmak için İstanbul’a ilim öğrenmeye giden İsmail, bazı günler camide sohbet eder, nasihat verir; bazı günler tefsir yapar ve bazı günler ise zikir çekermiş. Halktan ve askerden birçok tanıdığı olmuş ve onlar tarafından adı duyulur hale gelmiştir. Ününün yayılmasına şathiye tarzı söylediği şiirler de etki etmiş. Dönemin müftüsü Kemal Paşazade Efendi’nin fetvası ile katli vacip görülmüştür. Rivayetlere göre anlatılır ki Kemal Paşazade Efendi, İsmail Çelebi katledilmeden önce Sahn Medresesi müderrislerinden Çivizade Efendi’ye varıp şikâyetinde bulunmuş ve teftiş edilip katledilmesini rica etmiştir. On iki müridiyle At Meydanı denen mahalde boyunları vurulmuştur. Anlatılır ki Bünyamin Ayâşî, Allah yolunda kurban edileceğine işaret edencesine doğumu sırasında adını İsmail koymuş, hatta İstanbul’a gitmeye niyetlendiği sırada bu hatırlatmayı düzeltmiş ve şehit olacağını apaçık belirtmiş imiş. Ve aynen babasının anlattığı şeyler vuku bulmuştur. Bilinmez yalan mıdır gerçek midir,

idamından sonra denize atılan naaşı Yeni Hisar'da Kayalar adı verilen bir mevkide başsız olarak bulunmuştur ve İsmail Çelebi, ölmeden önce başımı bedenimden ayrı koymayın demiştir. Defni gerçekleştirmek isteyen akrabalarının yanına başı döne döne suyun içinden bedeninin yanına kadar gelmiştir. Bedeni bu şekilde mezara defnedilmiştir.³⁴

5.6.Nişânî'nin Kasîdelerden Kazandığı

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik'in ilginç bilgileri arasında şahısların mal varlıkları dikkat çeker. Müderrislerin aldıkları ücretler yirmi otuz akçe ile telaffuz edilirken astronomik rakamlara da rastlamak mümkündür. Örneğin verilen bilgiye göre Abdi Çelebi Nişancı Mustafa Bey'in kasîdelerinin notunu tuttuğunu ve bu kasîdeler için kendisine ödenen bahşişleri işaretlediğini söyler. Abdi Çelebi çeşitli kıyafetler ve başka işlerden kazandığı anapara dışında kendisine ödenen nakdin yedi yük akçeye vardığını söyler. Dönemin mâlî ve parayla alakalı kayıtlarına bakıldığında 1 yük akçenin 100.000 akçeye tekabül ettiği görülür. Bu demek oluyor ki Nişânî kaleme aldığı kasîdelerden elde ettiği miktar 700.000 akçeyi bulmuştur.

5.7.Ebussuûd Efendi'nin Maaşı

Bu eser içerisinde farklı bir bilgiye daha ulaşırız. O vakte kadar şeyhülislamlığın maaşı günlük 200 akçe iken İrşâdü'l-Akli's-Selîm adlı tefsirinin bir bölümünü Kânûnî Sultan Süleyman'a takdim etmesi üzerine 300 akçe zam yapılarak maaşı günlük 500 akçeye çıkarılmıştır. Tefsirini tamamlayınca maaşı 100 akçe daha arttırılarak şeyhülislâm yevmiyesi 600 akçe olmuştur. Böylece şeyhülislâmlık makamı hem maddeten hem de mânen seviyesi yükseltilmiş oldu.

5.8.İlmî Eserde Müstehcen Şiir

Dil olarak özenle seçilmiş kelimelerin kullanıldığı, secilerin neredeyse mükemmel şekilde yerleştirildiği bu metnin içerisinde yer yer sade üslubun kullanılması gayet normaldir. Fakat burada yadırganan müstehcen sözcüklerin kullanıldığı bu şiirin

³⁴ İsmail Çelebi'nin bu hikâyesini genişletilmiş ve tiyatro versiyonu olarak okumak isteyenler bakınız: İsmail Kaygusuz'un İsmail Maşuki Duruşması (Oğlan Şeyh) Muhteşem Süleyman'ın Tahtını Sarsan Genç: Şeyh İsmail Maşuki (1508- 1528) http://www.ismailkaygusuz.com/Dosya/Tiyatro/Ismail_Masuki_Durusmasi.pdf adresinde alınmıştır.

alınmış olmasıdır. Manav Seydi'nin başka manzumelerinin de olduğu düşünülürse bu şiirin seçilmiş olması enteresan. Şiir tüm olarak aşağıda verilmiştir:

Manzume-i Garibe

Be şara giden gardaşlar Manav Seydi dirler bana
Kürügü kovan yoldaşlar Manav Seydi dirler bana

On yıl buzağı güttüm tarlalarda buğday üttüm
Sonra zuhte yolın tuttum Manav Seydi dirler bana

Keş getirdüm Manavgat'dan bekler idim anı yatdan
Dahı tururdur ol ottan Manav Seydi dirler bana

Eşegim öne katadum Keşiş Tagı'nda otardum
Bursa'da odun satardum Manav Seydi dirler bana

Yagır yagır yamalaklar domur domur domalaklar
Yuvarların yuvalaklar Manav Seydi dirler bana

Aşım unumdur hevengel kaynadırım böngel böngel
Ardı sıra yirim döngel Manav Seydi dirler bana

Mor domalakdur yimişim Fakir Emmidür yoldaşım
Avadan olupdur guşum Manav Seydi dirler bana

Al pedendür gavga şâgım yögrüşüp gelir uşagım
Çakı bilmezdür taşagım Manav Seydi dirler bana

Dün vardım Tahtakala'ya başım uğradı belâya
Zümbegim düştü helaya Manav Seydi dirler bana

Sarf ü nahv okudum tamam vaky ü ârâyizi komam
Alacak'da oldum imâm Manav Seydi dirler bana

Kal aslında kuldur tâl aslında tuldur
Ama meylim gavledür Manav Seydi dirler bana

Seksen beşindedür yaşım agarmışdur götüm başım
Boyarım emme rîşim Manav Seydi dirler bana

5.9.Hayırlı Olay

Eser içerisinde de bu başlıkla verilen notumuz El-Mevlâ Alâeddin Ali Efendi'nin başından geçen bir olay. İnegöl'e ziyaret maksadı ile geldiği sırada rüya âleminde Efendimiz (sav)'i görür. Peygamberimiz ona "Bizim himayemiz altında olan, Hz. Süleyman'ın kuşu gibi gördüğümüz ve her daim hizmetimizde olan İshak'ın medresesini sana ihsan eyledik." der. Rüyadan uyanan ve rüyanın sevinciyle sabahı zor eden Ali, Kadri Efendi Asitanesi'ne varır. Arkadaşları İnegöl müderrisi oldun deyip tebrik ettiğinde gerçekte zuhur eden olayın farklı olduğunu görür. Rüyada gördüğü şeyin bir de görünmeyen bir yönü olduğunu düşünür. Rüyayı düşünmeye başladığında asıl söylenmek isteneni kavrar ve rüyada gördüğü İnegöl isminin kasabanın adı olduğunu bu kasabadaki medreseyi yaptıranın İshak Efendi olduğunu fark eder. Olayı idrak edince Allah'a hamededer ve şükür secdesine kapanır.

5.10.Hafız Fazıl Mustafa bin Ali

Eserde bu kişiden bahsedilirken Kuran-ı Kerim'i ezberlediği ve yedi farklı kıraat okuduğu anlatılır. Ayrıca her gün için ayrı kıraatla Kuran okumanın onun bir alışkanlığı haline geldiği notu eklenir. Bazı emin kişilerin naklettiğine göre Kadir Gecesi'nde öleceğini biliyor oluşu da onun kerametlerinden sayılmıştır.

5.11.Galata Alışmak

Bedreddin Mahmut El Hâlî'nin başından geçen bir olay metne not olarak eklenmiştir. Kendisi Ebussuûd Efendi Asitanesi'nde fetva kâtibi iken secde-i sehivden soru sorulur, o da galat söyleyişin alışkanlığı sebebiyle sehiv secde yazmıştır. Mollası ise hatasını işaret ederken o bunun farkında olmamaya devam etmiştir. Cahil olduğunu fark ettirmeye çalışanlara, hatasını düzeltmesi için hatırlatma yapanlara aldırma maksadıyla yanlışına devam etmiştir.

5.12.Sinaneddin Yusûf bin Pir Ahmed

Bazı güvenilir kişilerin rivayet ettiğine göre vefatından sonra Sinaneddin Yusûf bin Pir Ahmed'i rüyada görürler ve ona halini hatırlar sorarlar. O da "Elhamdülillah Allah'ın merhametine nail oldum. Benden sonra gelen iman ehli çokça kişi de Allah'ın engin rahmetine dalmıştır. Ahiret hayatında da nefsâni lezzet hislerini bulduğumu söyleyebilirim. Zaman bakımından eski ve yenilerle beraber ahirette toplandık mı diye sorduklarında söz açıp dünya hayatı ahiret arazisinden iyi değildir, fakat ahiret âleminde başka âlemler vardır deyip "Allah'a ve ahiret gününe inanan müminler için ahiret yurdu vardır." ayetinin manasını nakleddercesine iman sahibi olanlarla makamlarından memnun ve hoşnut olduklarını söyler. Cennette gezintiye çıkanlarla el ele ve uç ucayız. Yıldızlar gibi buradaki topluluğun seçilmişleriyiz, diye tabir etmiştir.

5.13.Nasuh bin Yusûf

Tarih-i Halep adlı eserin sahibi Hanbelizâde'nin naklettiğine göre 963 yılında Kadızâde Efendi Halep kadısı iken Nasuh bin Yusûf'un fetvalarına ateş püskürürcesine hakaret eder, onu utandırır ve utancından kanın terin içinde bırakmış. Bir kere asitaneye şikayete geldiğinde büyülenerek ayıp etmiştir. Orada birisi kendisine 'Arap dilinde olan aliyyü't-talak ifadesiyle talak gerçekleşir mi?' diye sorduğunda gerçekleşmez cevabını vermiştir. Ebussuûd Efendi'nin fetvasındaki gibi hanımı boşamak usuldür, bu şekilde olur der. Ardından bu sözünden utanır, hata olur diyerek bahane bulunca Arap adetlerince yanlış bulunup suç yüklenilmiştir. Faydası olmayacağı düşünülerek de fetva aynen metne eklenmiştir.

5.14.Yoksa İntihal Mi?

Şeyh Nimetullah hakkında bilgi verilirken Farsça Lügat düzenlediği söylenir. Sururî Çelebi ise "Bu kitabı benden faydalanarak yazmıştır." diye kendisini dava etmiş, Şeyh Nimetullah inkâr etmiştir. Bunun için kavga ettikleri bilinmektedir.

5.15.Kânûnî Sultan Süleyman'ın Ebussuûd Efendi'ye Duyduğu Sevgi

Eserin satır aralarında Kânûnî Sultan Süleyman ve Ebussuûd Efendi hakkında bilgiler verilmiş ve onlar hakkında hikâyeler anlatılmıştır. Kimi zaman olayın

başkahramanları kimi zaman ise onların etrafında meydana gelen olayların tanıkları olmuşlardır. Kânûnî'nin yazmış olduğu mektupta Ebussuûd Efendi Hazretleri için kullandığı hitap dikkat çekicidir. Bir padişahın emrinde çalışan bir görevlisine nedenli sevgi ve muhabbet gösterdiğinin apaçık delilidir. 'Halde haldaşım, tarik-i Hakk'da yoldaşım, ahiret karındaşım Mevlana Ebussuûd' hitabı onu diğerlerinden farklı bir yere koyduğunun göstergesi.

5.16.İsmi Değişenler

Kimi zaman kendi istekleriyle kimi zaman ise dildeki bozulma kulaktan kulağa yanlış aktarmadan kaynaklanan değişikliklerden ötürü isimlerde farklılıklar meydana gelmiştir. Örneğin Abdullah bin Mircan bin Abdullah. Aslen Acemli olup Bursa'ya gelen Abdullah, Mircan adında bir tacirin oğludur. Fakat ismi zor söylendiği için hafifleterek daha doğrusu kolaylaştırarak Mircanzâde demek yerine Mercanzâde demişlerdir. Kendi isteği ile mahlasını değiştiren kişiye örnek de Mustafa bin Hasan bin Abdullah'tır. Dede Ömer Rûşenî hizmetinde olan Mustafa, mahlasının Heybetî olan mahlasını Gülşenî yapmıştır.

5.17.Etkileyicilik

Anlatılan not İbrahim Gülşenî ile ilgilidir. Sultan Selim, Mısır'ı ele geçirdiğinde kendisine bulunulan ikramla Kubbetül Mustafa denilen bölgede mülk hibe edilmiştir. O da bu yere bir medrese inşa ettirmeye başlamıştır. Dostlarının himmetiyle bu binayı tamamlamışlardır. Daha sonra yavaş yavaş Allah sevgisinin verdiği coşkunluk artmaya başlar. Öyle artar ki dergâhın doğru yolu göstereni haline gelir. Hatta gönülleri alan bu dershanenin askerleri, müdavimleri akıllarından uzaklaşmaya başlar. Dostlarının çoğu ve ona mensup olanların şevkinin şiddeti öyle bir mertebeye ulaşmıştı ki dışarı çıksalar, ayaklarının tozunu gözlerine sürme diye çekmek için can atarlardı. Hamama girseler hayat suyu gibi sıcak su hamamına, ılıcaya kurulmuş gibi üşüşüp gusle ve abdest almaya girdiğinde kullandığı suyun bir damlası kanlarla doldu ve susamış gönlünün kadehi hançerle dağlanmış ve dolmuştur. Vaaz ve zikir meclisinde cemaati toplasa tekbir getirse nice insanlar aklını kaybeder. Onları sakinliğe ve sabra davet etse bile onlar bu halden avare olur ve bu halden mest olup başları dönercesine cezbe halinden kurtulamayarak güçsüz düşüp kale duvarından atlayarak bedenlerini parça parça etmiştir.

5.18.Zengin Edilen Derviş

Menkıbe anlatan bir kişinin rivayet ettiğine göre hazır bulunduğu bir meclis ortamında geçen olayı aktarır. Mecliste bulunduğu sırada Hint garibi misal bir şahsın yaptığı şeyi aktarır ve yaptığı iyiliği âlemi aydınlatan ayın bahsettiği ışığa eş değer bir lütuf olduğunu söyler. Molla eskiden kalma bir alışkanlıkla hizmetkârına işaret ederek “Altmış akçe getir.” der. Dalgın hizmetkâr yanlılıkla tam altın götürüp arz etmiştir. Mecliste oturanlar hilenin farkında olmayıp bu yüce himmet durumunu düzeltmeyi alçaklık gibi gördüklerinden tereddüt etmeden filorileri o fakire bağışlamışlardır. Böylece fakir dervişi zengin ve bahtiyar etmişlerdir.

5.19.Tövbe

Belki de eser içerisindeki en enteresan hikâyeye budur. Bu eserin kendisine Atâ’î tarafından eklenen bir not mudur yoksa bir başkası tarafından eklenmiş bir tezyil midir bilinmez esere dâhil edilmiştir. Anlatılan hikâyede isim dahi verilmiş ve olayın gerçekliği artırılmıştır. Bahsi geçen olayın kahramanı Gelibolulu Zâîm Mehmed Çelebi adında bir zattır ki bu kişi metinde âşık olmayı huy edinmiştir diye aktarılmıştır. Bu bey, Sümbül Efendi Hazretlerine gidip kendi memleketine döndüğü zaman bir nazlı, boyu posu yerinde bir gence tutulur. Kendini toplamak istese de bunu başaramaz ve “Baba öğüdü, annesinden rezil doğmuş kişiye engel olmaz.” sözünün gereği bu gence dileğini sunarak bir Cuma günü bir yerde buluşmak için anlaşılır. O gün geldiğinde vaat edilen yere varıp hamama girince kişiye mahsus tek kurnalı bölmede bir peştamalin asılı olduğunu görür, sevgili olma düşüncesiyle içeri girer ve bir de ne görsün Sümbül Efendi kurna başında hazırdır. Mehmed Çelebi’nin akıl başına gelir ve Allah katında yasak olduğunu hatırlayıp, yaptığından utanır ve tekrar tövbe eder.

5.20.Bir İşaret Göster

Anlatacağımız hikâyeye, bahsi geçen şeyhlerin zamanında bir kimse hakkındadır. Bu kimse şarap içme konusunda aşırılığa kaçan biridir. Tabiatı gereği orta yolu bulmayla yetinmez, başkalarının haklarında ağızları hiç kapanmazmış. Kapanmayan dilleri kınama, ayıplama ve çirkin sözler söylemekten geri durmazmış. O sırada hacca yönelmişler. O akıllı kıt kişi o yola uygun olmayacak vaziyette hac kafilesine yoldaş

olmuşlar. Şeyhin arkadaşları bahsi geçen kişinin bu hal ve tavırlarından rahatsız olmuşlar, gücenmişler ve ortak bir karar alıp şeyhe yalvarmışlar. Gönlümüzü delen hançer vaziyetini alan bu durumdan bizi kurtar, demişler. Eğer bu inkâr edenin söyledikleri doğru ise onun söylediklerine biz de inanalım ve onun yolundan gidelim, yok eğer değer doğru değilse bizi buna inandır, kafamızdaki soru işaretlerini giderecek şekilde bizi rahatlat, derler. Bu sözlerden sonra şeyh, doğruluğunu göstermek için çabalar ve bir saat kadar Arafat'ta dilekte bulunur, dua için ellerin göğe açar. Bu istek ve arzu üzerine olan yağacak bulut misali gözyaşları sel olup çölün kumlarını suya kandırmıştır. Şeyh, yemin ederek feryat eder ve der ki: "Allah'ım bir adım gitmem. Tâ ki şiddetli sıcaklarda doğan güneş gibi gerçeğin nuru etrafı aydınlatmaya ve görünür olmaya başlayıncaya dek." O esnada zikredilen kişi gölge gibi cansız bir şekilde attan düşer ve böylelikle beklenen işaret zuhur eder, keramet güneşinin ışıkları aşikâr hale gelmiş olur.

5.21.Ebussuûd Efendi Fetvası

Verilen hikâyeye parçalarından biri de dönemin şeyhüislâmı Ebussuûd Efendi'nin sorulan soruya verdiği yanıtıdır. Mevzuu, merhum Muallimzâde Efendi'nin cenazesi ile ilgilidir.

5.22.Ebussuûd Efendi'nin Öğrencisi Olmanın Ayrıcalığı

El-Mevlâ Ali bin Abdülaziz bin El-Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, bazı sebeplerden ötürü işten çıkarılmış, sabırla inzivasını gerçekleştiren bir zat-ı muhteremdir. Hicrî 967'de (M. 1559/60) Rodos Sultâniyesi'ne görevlendirilmiştir. Bozanzâde ve Kovacı Sadi ile Kepenekçi Medresesi'nde Hamit Efendi ve Abdülkerimzâde Efendi karşında imtihana tabi tutulacakları bilgisi gelir. Sadi Efendi sınavı duyunca vazgeçer. İmtihanda Bozanzâde Efendi, Burhaneddîn Merginânî'nin Hidaye adlı eserinden okuyup risaleler yazmıştır. Akabinde onun yazdığı risale tercih edilmiştir. Fakat Bozanzâde Efendi Şeyhüislâm Ebussuûd Efendi'nin öğrencisi olmadığından görmezden gelinmiş ve saygıdan ötürü medrese karşı tarafa verilmiştir.

5.23.Düzen Adamı Ebussuûd Efendi Hazretleri

Anlatılan hikaye Ebussuûd Efendi hakkında verilen bilgiler arasında geçmektedir. Anlatılır ki Ebussuûd Efendi zamanında müderrislerin staj kayıtlarına bakılmaksızın,

dikkat edilmeden bir şekilde herkesin bir yere memur olması mümkünmüş. Sadrazamlık makamındaki Çivizâde Efendi genellikle yabancı olanları memurluktan men edip padişah makamına dilekçe ile sunarlarmış. Padişah kendisine ulaşan dilekçeleri teslim alır ve görevini son verilenlerin araştırmak için fermanda bulunurmuş. Mahrum olmaları saltanatın namusuna uygun değildir, der teselli etmek maksadı ile birer makam verirlermiş. Bundan sonraki görevlendirmeleri için bağımsız, şahıslara özel kayıtlar tuttururmuş. Sonra ulemadan her rütbeye yanlarına yardımcı memur tayin edermiş ve ilgili görevler için gerekli düzenlemeleri yaptırmış.

5.24. Bir Rüya Bir Görev

Ebussuûd Efendi merhumun naklettiği bir başka bilgi de kazasker olmadan bir hafta önce gördüğü rüyadır. Rüyasında Fatih Sultan Mehmed Camii'nin mihrabında kendisi için bir seccade serilmiş, ikindi namazını kıldırmak için cemaate imam olur ve sünnet gereği sekiz rekâtı kıldırır. Sonra kazasker olup sekiz sene o görevde kalmış. Bazı kere sadrazamlığa meylini gösterircesine 'Keşke rüyada yatsı namazını eda etseydik.' deyip latife edermiş.

5.25. Benzerlik

Bahsi geçen bir diğer bilgi notu ise mescit hükmü verilen bir yere büyük ve küçük abdesti yapmanın mekruh olup olmadığı hususu tartışılmıştır. Konu, bakıldığında münakaşa edilmeyecek kadar basit gibi görünse de Peygamber (sav) zamanında dahi buna benzer bir mevzuunun tartışılıp karara varıldığı görülmüştür.

5.26. Bir Sınav Daha

Bu eserde yapıldığı söylenen imtihan, Uzun lakabı verilen Bâlî Efendi, İshak Efendi, Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi ve İsrafilzâde Mevlana Fahrettin arasındadır. Sınavı gerçekleştiren hocalar ise Muhyiddîn Efendi ve Kadri Efendi'dir. Onların karşısında üç ilimden sınava tabi tutulmuşlardır. Ayasofya Camii'nde Telvih, Mevafık ve Miftah adlı eserler üzerindeki araştırmalarını yazarlar. Söz arasında açıklamada bulunurken nakleden kişiyi yerdiği bölümde tenkihle alakalı fikirlerinde bir sözünü Çivizâde Efendi risalesinde dedikodu ettiği için mollaya öfkelenmiştir. Durumu padişaha arz etmesi istenir. Huzurda halini bildirdiğinde azarlanıp paylanmasına

padişah buyruğu ile karar verilir. Vezirlerin şefaati ile affedilir, gönül almak suretiyle kalbinin temizliğinden ötürü sultanın armağanları kendisine ulaştırıldıktan sonra üç mülazemet kendisine tahsis edilmiştir.

5.27.Hırs

Bu olay El-Mevlâ Ahmed bin Mehemed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî'nin başından geçmiştir. Samsûnîzâde Efendi İstanbul kadısı olduğu zaman temiz, iyi amel sahibi gençten bir tüccar arkadaşı varmış. Bu arkadaş, onun sevdiği dost saydığı biriymiş. O tarihte dindar bir meczup varmış, bir gün tacirin dükkanına gelip kelamının, sözünün kuvvetine güvenerek “ Zaman bolluk bereket zamanıdır. Zaman nimet ihsan zamanıdır. Bir isteğin varsa açıklayarak hukuk-ı sabıkaya itaat ederek alacağını tahsil etmeniz için lütufta bulunalım.” der. Bu dükkandaki gencin tutumunu fark eder. Samsûnîzâde'nin sadrazamlık makamına olan düşkünlüğü, hırsı bilindiğinden bu bilinen ve tanınan meczuptan bu hayrı işleyecek olanlardan ricada bulunmuş, muradına ermesi için kendisinin tercih edilmesini, kayırılmasını istemiş ve ona dua etmiş. Meczup cevap verir: “Efendiye söyle benim için iki yüz filori ayırsın. Bir kölesini azat etsin, Allah'ın izniyle muradına hâsıl olur. Maksudına erişir.” Adı zikredilen tacir sevinçle molların huzuruna gelip bu macerayı açık bir şekilde ifade eder ve filorileri ayırmaları için ısrar eder sıkboğaz etmekten geri durmaz. Merhum alaya alan bir gülüşle “Tuhaf davranmışsın, hükümdarlığın ve saltanatın uçsuz bucaksız mülk aleminde söz sahibi olan evliyaullah amel karşılığında iş yaptırma isteğinde bulunmazlar, çünkü onların bu tarz şeylere ihtiyaçları yoktur. Makam mevki arzusu ise bu yolun gereği değildir. Bu ancak zihni karışık olanlara has bir durumdur.” der. Ardından gönül çöpü yeter ki yolda olsun, aşk seli bir gün muhakkak onu denize kavuşturur, sözüyle durumun iç yüzünü ortaya koyar. Tacir feryat edip, “Muhakkak ki bunun gizli bir hikmeti olmalı. Lütfedin açıklayın. Eğer sözünde sadıksa olay gününü tayin eylesin, ondan sonra güvenelim.” diye doğrusunu öğrenmeyi talep ederler. Sabahleyin tacir dükkana geldiğinde meczubu dükkanın önünde hazır bulur. Meczup akşamki olaydan haberdar olmak istediğinde tacir bu olayı anlatmaktan utandığı için konunun giriş kısmını uzatmaya başlar ve olayı izah etmemek için çeşitli yollara başvurur. Bu durum karşısında arif olan bu meczup keramet nuru ile olaya vakıf olmuştur. Ardından ay sabah rüzgarı haberi solumuzdan aldık, diyerek harikulade hali ortaya çıkarır. Bu sözü ile

durumdan haberdar olduğunu, yücelik göstererek meydana çıkarır. O anda intikam almak maksadı ile bir kağıt parayı yakar ve Allah dostlarını alaya alanı, hakir göreni ve kendini beğeneni böyle yener, böyle perişan ederiz, deyip kapıp götüren bir şimşek gibi geçip gider, ortadan kaybolur. Dertli tacir Allah'ın azamet ve yüceliğinden korkar, yaptığı şeyden pişman olur ve inilti bir ağlamayla koşar, meczuptan af dilemek için ayağına kapanır ve ondan şefaata dilenir. Meczuba bir yumuşaklık, halim selimlik gelir. “ Bu denli muhabbet duyduğunu bilmezdim, atılan ok geri dönmez, himmet etmek bizim tasarrufumuzda değildir, elimizde olan son imkan ne ise, ne mümkünse onun tasarrufunda bulunalım şimdi.” der. Bazı mertebelerin ancak bazı şeyleri hazır etmeye gücü olur, deyip aklın ve bilincin anlamayacağı birçok garip vaziyetler, acayip olaylar meydana gelir. Bir müddet geçtikten sonra ona müjdeyi verir ve vücudunun bu halden kurtulduğunu söyler. Fakat kararlaştırılmış azlin falan gün falan saatte olacağını söyler. “Var efendiye öylece haber eyle.” deyip ortadan kaybolur. Hakikaten dediği zamanda olay gerçekleşir, özlemle ve pişmanlıkla beklediği şey olur ve gururdan kurtulur.

ALTINCI BÖLÜM

6. HADÂÎKU'L-HAKÂÎK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'ÎK (46-190 ARASI) METNİNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1. Metinde geçen Arapça âyet, hadis ve ibâreler metin içerisinde eğik olarak çeviri yazıyla verilmiş, anlamları dipnotta eğik olarak yazılmıştır. Verilen ayet ve hadislerin tamamı verilmiş, metin içinde geçen kısmı koyu renk ile yazılmıştır.
2. Metinde okunmasından şüphe duyulan ifadelerin yanına (?) işareti konulmuştur.
3. “vav-1 ma'dule” “ ~ ” şeklinde gösterilmiştir.
4. Metin içerisinde geçen Arapça ifadelerin geçtikleri yerlerde anlamları verilmiştir. Tekrar edilmeleri halinde dipnota anlamı yazılmamıştır.
6. Metinde sayfa numaraları koyu köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir.[48], [100] ve [189] gibi.
8. “Tezyil” ifadesi koyu bir şekilde yazılarak bu ifadelerden sonra (:) işareti kullanılıp metinle bağlantılı kısma eklenmiş, bağlantı kurulamayan yerlerde sayfa sonuna ilave edilmiştir.
9. “Mısra”, “beyt”, “şi'r”, “tarih”, “kıta”, “matla” ifadelerinden sonra (:) işareti konularak koyu bir şekilde yazılarak ve hemen sonrasında gelen dize ya da beyit alt satırda ortalı bir şekilde yazılmıştır.
10. Metin içerisinde bulunmayan ancak olması ile metnin anlam bütünlüğünü sağlayan ekler ve kelimeler metinde köşeli parantez ([]) içerisinde yazılmıştır.
11. Kelimelerin yazımında, eserin yazıldığı yüzyıl olan 16 ve 17. yüzyıl imlâsına uyulmuştur. (degin, olunmağın, virmeyüp, itdükde gibi).
12. Eser içerisinde geçen “Mehmed” isminin yazımında hep Mehemed şekli tercih edilmiştir.
13. Eser içerisinde anlam bütünlüğü için noktalama işareti kullanılmıştır.

14. Eser içinde verilen Arapça metinlerin içinde koyu renk ile verilen kısımlar ayet-i kerime ve parantez içinde verilen kelimelerdir.

15. Arapça şiir ve metin okumalarında anlam bütünlüğünü sağladığı düşünülen kelimeler ve başka kaynaklarda geçen farklı kelimeler köşeli parantezle metinde verilmiştir.

16. Tez metni içerisinde Türkiye Türkçesi imlâ ve noktalama işaretleri kullanılmıştır.

17. İnceleme kısmında Gekbuze/Gebze olarak alınan kelime, çeviri yazıda Gegivize şeklinde yazılmıştır.

6.1. Çeviri Yazı Alfabeti

Transkripsiyonda kullanılan harfler aşağıda verilen listedeki gibidir.

Arap Harfli	Latin Harfli	Arap Harfli	Latin Harfli
ا	a, ā	ط	ṭ
ث	ṯ	ظ	ẓ
ح	ḥ	ع	ʿ
خ	ḫ	غ	ġ
		ق	q
ذ	ẓ	ك	k,g,ñ
ص	ṣ	خوا	Ḫ
ض	ḍ, ẓ	ء	ʾ

6.2.Çeviri Yazı

[46] Beyt:

Dicle rā imsāl reftārī ‘ aceb mestāne būd

Pāy der-zincir u kef ber leb meger dīvāne būd ³⁵

(**neşr**) maẓmūnı üzre darü’l-mülk-i Rūm’a ƣudūm ve devre-i mecālis-i fuẓelā-yı ƣurūm eyleyüp Şeyhü’l-İslām Ebu’s-Su‘ūd Efendi ƣıdmetlerinden nā’il-i şeref-i mülāzemet ve ba‘z-ı medārisde mutaşaddī dirāset olmuş idi. Ƙırƣ aƣƣe ile Efzāl-zāde Medresesi’nden ma‘zūl iken ƣoƣuz yüz altmış üç tārīhinde Bağdādī-zāde Aƣmed Ƙelebi yirine Ʀırabzīn fetvāsı ‘ ināyet olındı. Nice şuhūr u a‘vām itmām-ı mehām-ı ifāde vü iftāya ƣıyām itdükten şoñra ƣoƣuz yüz yetmiş iki Zī’l-ƣa‘de’sinde subħa-ı ‘ömri ƣarīn-i ƣitām ve medrese-i mahlūle ile Zeytūnī-zāde maẓhar-ı iƣrām oldı. *Ĥatemallāhu lehū bilħüsne ve hüvelƣādīru ve hüvel mevlā* ³⁶merħūm-ı mezbūr ba‘z-ı merātib-i isti‘dād ile meşhūr olmağın **Mısra‘** :

Semtden ģāric degül Mecnūn hele vādīdedür.

(**neşr**) maẓmūnı zebānzede-i cumhūr ve taƣşirātı ma‘zürdur.

El-Mevlā Naşuħ

Lem‘a-i şem‘a-i vücūdı cānib-i Anƣara’dan işti‘āl ve tenvīr-i mebāħis-i ‘ilm ü kemāle iştiğāl idüp Ƙādrī Efendi’nüñ fā’iz-i kibrit-i aħmer-i mülāzemeti ve efruħte-i ƣerāğ-ı bezm-i himmeti olmuş idi. Ba‘z-ı medārise müderris ve beƣā-yı ta‘līm ve ifāzada şadr-ı meclis olup ƣab‘-ı istiğnā-pesendi şey’-i yesīr ile ģursend olmağın vazīfe-i teƣā‘ud ile terfiye ve Burūsa’da Mollā Fenārī Medresesi tevcīh olındı. Otuz sene miƣdārı ‘ilm u ‘ibādete iştiğāl itdükten şoñra ƣoƣuz yüz yetmiş iki senesinde intikāl eyledi. Şerħ-i Miftāħ’a intisābı ve feẓā’il-i bī-ħisābı olup mu‘allim-i nāfi‘, pīr-i edīb-i mütevāzı‘ idi.

El-Mevlā Cum‘a

Bünyān-ı vücūdı ģāk-ı pāk-ı Amasiyye’de iltiyām ve devr-i şühūr u eyyām ile revnaƣ-ı niẓām bulup ‘ulemā-yı ‘aşr ile Heftī-i Cengi müzākere ve eyyām-ı ta‘lilde ta‘dīl-i mīzān-ı lisān muħāvere iderek mecāmi‘ ü maħāfil-i ‘ulemāda şehre-bend-i fā’iħ-i dānişmend oldıktan şoñra müftī Sa‘di Efendi ƣıdmetlerine ittişāl itmiş idi. Cenāb-ı Mevlevīnüñ maħşūş-ı āstāne-i sa‘ādeti ve ģişşemend-i nigāh-ı ‘ayn-ı ‘ātıfeti olup tilmiz-i ģaşşı ve eħaşş-ı ģavāşı olan ‘Abdu’r-raħman Efendi’ye mu‘allim ta‘yīn itmişler idi. Mülāzemet-i medrese ƣabūl itmeyüp şılasına ‘avdet ve naƣd-i ‘ömrin

³⁵ Dicle nehri bu yıl ƣok sarhoşƣa akıyordu, yoksa deli miydi? Ayağına zincir vurup dudağın avucuyla kapamış.

³⁶ Allah onu en güzel sona erdirsin. O, her şeye gücü yetendir ve Mevladır.

vakf-ı ‘ilm u ‘ibadet eyleyüp fâriğ u āzāde ve mütebettil-i ilallāh ve dest-i talebi cihāt-ı ma‘āşdan kütāh iken şākirdi ‘Abdu’r-raḥman merḥūm şadrü’l-‘ulemā-yı Rūm olduḡda mevlānā-yı mezbūruñ fezā’ilin maḡām-ı Süleymāniyye ‘arz ve zimmet-i himmetinden ışkāt-ı ḡarż u ibrā-yı farż eyleyüp medāris-i ‘aliye-i ‘ilmiyyede temkīn ve nā’il-i pāye-i ḡamsīn itdükten şoñra teḡā’üd-i ṡarīḡ ile Yüzgeç [Yörgüç] Paşa Medresesi’n i‘tā ve ḡuḡuḡ-ı sābıḡa-i sebaḡ-güzāriyi ifā eylemiş idi. Toḡuz yüz yetmiş tāriḡinde ders ü devr-i temām ve ‘āzim-i darü’s-selām olup şalāt-ı Cum‘ a gibi namāzına şalā ve cenāzesi cem‘iyet-gāh-ı du‘ā vü şenā olduḡdan şoñra **Mısra‘**:

Kenār-ı baḡ-ı Ruknābād u gulgeşt-i Muşallā rā³⁷

(**neşr**) mażmūnı icrā olınmış idi. Mevlānā-yı mezbūr fezā’il-i keşire ile meşhūr cāmī‘-i mefāḡir-i fażl u taḡvā mecmū‘a-i levāzım-ı ders ü fetvā ḡandīl-fürüz-i levāmī‘-i ta‘liḡāt ve resā’il-i miḡrāb-ṡırāz-ı medrese-i ‘ilm ü fezā’il ‘ābid ü zāhid keşirü’l-meḡāsin ve ‘azīzü’l- meḡāmid idi.

El-Mevlā Şüca‘e’ d-dīn Süleymān

Vilāyet-i Anadolı’da serḡad-ı ekrād olan Ḳal‘acik nām şaḡr-ı ḡaşānet-ābāddan zuḡūr ve ‘arā’is-i ‘ilm ü kemāle şarf-ı nefāyis-i mühūr idüp sermāye-i fezā’il-i a‘dād ve ‘azm-ı ṡarīḡ-ı sa‘ādet-i refīḡa kesb-i isti‘dād eyledükde āheng-i rūm-ı cennet ābād ḡılıp Anḡara müderrisi Seyrek Muḡyi’d-dīn ḡıdmetinde taḡşīl-i kemāl ba‘dehu Ḳarasili ḡasan Efendi darü’l-ifādesinde iştiḡāl itmiş idi. Ba‘dehu Üç Şerefeli müderrisi iken Ḳādī-zāde Efendi’ye mu‘īd ve toḡuz yüz elli beş senesinde mülāzemetle ḡadri mezīd oldu. Ol eşnāda Vezīr-i şāliḡ olan ‘Alī Paşa’ya mu‘allim ve eyālet-i cāh u iḡbāline mütesellim olmuş idi. Toḡuz yüz altmış tāriḡinde vāḡi‘ Naḡcivān seferinde hem-rikāb-ı rekb-i sulṡānī ve Kestel Medresesi’yle nā’il-i emānī [47] olup ba‘de’l-infişāl sālīk-i ṡarīḡa-i ḡazā ve Mā‘arra ve ḡamā emşāli bilād-ı celīledede müteşaddī-i ḡükm ü imzā oldu. Ba‘de’l-‘azl diyār-ı Ḳaraman teftīşine me‘mūr ve tesviye-i ‘umūr-ı enām ile müşāb ve me‘cūr olup nezāhet ü istiḡāmet ile itmām-ı ḡıdmet itdükten şoñra toḡuz yüz yetmiş iki senesinde rıḡlet eyledi. Mevlānā-yı mütercim ‘ilm ü me‘ārifle mu‘allim ‘ulūm-ı edebiyeye şedīdü’l-intisāb ‘ilm u me‘ānī ve kelāmdan fā’iz-i vāye-i nişāb, cāmī‘-i mecmū‘-i kemāl bāliḡ-i mebāliḡ-i ricāl idi. ḡāşīye-i Tecrīd evā’iline ta‘liḡātı ve meşārīḡ-ı İbni Melek’ine müte‘allīḡ kelīmātı vardır.

³⁷ Ruknabad bahçesinin ve Musalla’nın gül bahçesinin kenarı.

El-Mevlā Muḥyi'd-dīn

Esnā-yı mübāhesede mütehevvirāne vaz' -ı ɗarbü'l-āzb olmağın Ɖārib laqabı ile meşhūr idi. Teke vilāyetinden yeksüvār-ı 'azīmet ve bāl-güşā-yı şehbāz-ı himmet olup darü'l-mülk-i Kostantīniyye'de iḳāmet eyledükde erbāb-ı isti' dād ile keremsāz, ma' reke-i bahş ü cedel ve keşret-i sa' y u mücāhede ile ahāli, müzākere vü muḥāvere miyānında ɗarbü'l-meşel olup Ƙara Dāvūd Efendi'den mülāzım ve ʃarīḳ-i tadrīse 'āzım olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Miḫaliḳ Medresesi'nde medārise ba' dehu ba' z-ı medārisde erbāb-ı mümārese ile mecālise vü muvānise eyleyüp elli aḳçe ile Şofya'da Şūfī Meḫemmed Paşa Medresesi'ne vāşıl olmuş idi. Ɖoḳuz yüz altmış bir tārīḫinde Mu' allim-zāde Efendi yirine Rodos Sultāniyesi'nde müderris ü müftī oldu. Altmış beş Rebī' ü'l-āḫir'inde 'azl olunup medresesi Manav Tāce'd-dīn Efendi'ye sermāye-i ibtihāc oldu. Altmış yedi Zī'l-ḳa' de'sinde Aḫī-zāde Efendi yirine Süleymāniyye-i İznik pāyesine pāy-i himmet ḳodı. Ol taḳrīb ile Ƙaramürsel ḳarbında bāğ u bāğçe tertīb eyleyüp cüyende-i mükessib-i ḫelāl ve püyende-i vādī-i iştigāl iken ʃoḳuz yüz yetmiş üç Rebī' ü'l-āḫir'inde rebī-i ḫayātı āḫir olup bir gice ḫarāmiler elinde şehīd ve 'arşa-i vücūddan nā-bedīd oldu. Medrese-i maḫlūle Ya' ḳūb Beg Efendi'ye virildi. Merḫūm u merḳūm dāḫil-i erbāb-ı fehūm ḫaḳirü'ş-sekl ve deniyyü'l-libās, ḫadīdi'l-lisān ve şedidü'l-bās te'sir-i ḫāk-i vilāyet-i Teke libās-ı vecāhetenlige ve defter-i meḫāsinin bī-fezleke eyleyüp mağz-ı bī-mağz gibi şafḫa-i rüy-ı müydan ḫālī ve dāğ-ı veḳāhat u belāhet ve cennāt-ı aḫvālinden ḫālī idi. Kīse-i kirpās ālūde-i kir pas iken nuḳūd-ı fezā' ile şāḫib-i mesās olup ehl-i 'ilm ü şāliḫ sa' ādetmend-i müfliḫ idi. Müṭālā' sı sebḳ iden maḫallerde kelimātı ve ḫevāmiş-i kütübde ta' liḳatı vardır. Sūre-i En'ām āḫirinde *yevme lā yenfeu mālun velā benūn*³⁸ āyet-i kerīmesine risālesi ve eyyām-ı dersinde nice maḳalesi var idi.

El-Mevlā Şalīḫ

Ḫalāl-i terācim-i 'aşlda meşhūr olan ḳuzātü'l-ḳaşabāt-ı celīleden Mevlānā Celāl'ūñ maḫdūm-ı ferḫunde ḫalālīdür. *Miye-i tāsī' anuñ*³⁹ 'ıḳd-ı 'āşirinde gevher-i vücūdı revnaḳ-efrüz 'ıḳdü'l-le' āli nesl-i ṭāhir ü şuā' i-cevher-i 'aḳl-ı 'āşir, şafḫa-i cebininde zāḫir olup tekmīl-i meleke-i isti' dādı maṭla' -ı manzūme-i meşālīḫ ve maṭma' -ı inzār-ı evvelü'l-ebşār olan fūnūn-ı nāfi' adan taḫşīl-i ʃaraf-ı şāliḫ ḳalduḳda mevālī-i 'aşrdan Ebü'l-fezā' il ve'l-efzāl Mevlānā El-Fāzıl İbni Kemāl meclisinde nice zamān

³⁸ O gün ne mal fayda verir ne de oğullar (Şuara Suresi 26/88).

³⁹ Dokuz yüz.

münāvele-i rahīk taḥkīk ü ikān eyleyüp ba‘dehu mu‘allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḥayre’d-dīn Efendi’den mülazemetle nā’il-i emānī olmuş idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Edrine Sarāciyye’ye ba‘dehu otuzla İstanbul’da Murād Paşa Medresesi’ne müderris ba‘dehu beş aḳçe teraḳkī ile manzūme-i cāha muḥammes olmuş idi. Toḳuz yüz kırk iki tārīhinde Merḥaba Efendi yirine kırk aḳçe ile ‘Alī Paşa-yı ‘Atīḳ Medresesi’nde seccāde-niṣīn-i ders ü taḥkīk oldu. Ba‘dehu on aḳçe teraḳkī ile nā’il-i rütbe-i ḥamsīn olup Vezīr-i a‘zam Ayas Paşa himmeti ile ḳadrī ‘ālī ve kırk üç senesinde Maṣdarī Muṣlīhi’d-dīn yirine Medrese-i Şahn ile ‘ilm-i efrāz-ı me‘alī olmuş idi. Ol ḥalde emr-i pādīşāhī ile Ḳıṣṣa-i Firūz Şāh’ı terceme ve ḡamām-ı aḳlamın ol vādīde münsecime eyleyüp igsun siyāh ḥāme ol ‘Acem şūḥuna Rūmī cāme giydürmüş idi. Bir dāsīte-i? pāye-i serīr-i iclāl ḳılduḳda maḫhar-ı [48] iltifāt-ı şāh-ı deryā nevāl olup kırk toḳuz ḥilālinde Vāsi-i ‘Alisi yirine Edrine’de Sultān Bāyezīd Medresesi’yle ḳadri mezīd oldu. Elli bir senesinde Şaḳlı Emīr Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā Ḳazāsı’yla maḳzī’l-merām oldu. Tercemesi ‘uhde-i ḥāme-i mütercimde olan Şeyḫ Ğarseddīn El-Ḥalebī bu tārīḫ-i pūr-ḫarabı nisār-ı muḳaddem-i ‘arūs-ı mansīb ḳılmış idi. **Şi‘r:**

*Büşrāke yā Şehbā leḳad nilte’l ereb
Ve eta el henā fī ṣālīḫ ni‘me’t-taleb*

*Bi’l ‘ilmi ve’l-ḫilmi ḡaded evṣāfehū
Eḫu’s-seḫā ibnü’t-teḳā ‘ālī’n-neseb*

*Bi’l yümni ḳad cā’et lenā evḳātehu
Yā sā’ili tārīḫiḫi ḳādı Ḥaleb⁴⁰*

Faḳīr iderin mıṣrā‘-ı şānī *Ve eta el hünā fī ṣālīḫ ‘ālī’n-neseb⁴¹* olup mıṣrā‘-ı rābī‘ *İbnü’l-teḳa Ebu’s-Seḫā Eḫūl-Edeb⁴²* dinilse enseb idi. Sene-i mezbūre daḫilinde ḳazā-yı Ḥaleb ‘Arab-zāde ‘Abdü’l-bāḳī Efendi’ye virilüp bunlar vazīfe-i teḳā‘ud ile Mısr-ı Ḳāhire teftiṣine gönderildi. Ḥanbelī-zāde Dürri’l-Ḥabeb fī Tariḫi [‘Ayānī] Ḥaleb nām kitābında yazdığı üzere elli bir Şevvāl’inüñ üçüncü günü Ḥaleb’e daḫil

⁴⁰ Ey Şehba (Halep)! Müjdeler olsun sana, isteğine kavuştun. Nimetlerin iyisi içinde sağ salim oraya geldi. İlimle vakarla onun vasıfları ki; cömert, takva sahibi, müttaki, soyu yüce idi. Onun bizle geçen vakitleri bereketli geldi. Ey Haleb Kadısının tarihini(vaktini) soranlar!

⁴¹ Soyu yüce olan oraya sağlıklıbir şekilde geldi.

⁴² Takvanın oğlu, cömertliğin babası, edebin kardeşi.

olup Zi'l-ka'de'nün yigirmi sekizinci günü haber-i 'azl vâşıl olmuş qarîne-i hâl hasbe'l-emri'l 'ālî vâşıl-ı mısr-ı cennet-i havâli olduğda ol târihde emirü'l- 'ümerâ-yı Kâhire olan Hâdım Dâvûd Paşa'nuñ ahvâlini ve evkâf-ı selâtin-i mâziyeyi teftiş u tenkîr ve şevket-i devlet-i İslâm ve 'adâlet-i pâdişâh-gerdün-ı gûlâmî kılup nâsda cây-gîr idüp 'ala mâ râziye'l-hakkı ve'l-halkı⁴³ itmâm-ı hıdmet ve hayrât-ı celileyi ihyâ-yı bekā'-ı şerîfeyi 'imâret itdükden soñra diyâr-ı Rûm'a ric'at eyledükde hıdmet-i meşkûr ve 'ayn-ı 'inâyet-i pâdişâhiye manzûr olup elli üç târihinde halefi yirine tekrâr kazâ-yı Haleb tevcîh olduğda kabûl itmeyüp mükerreran Sulţân Bâyezîd müderrisi 'Abdu'r-raḥman Efendi'ye 'inâyet ve bunlar seksen aqçe ile medrese-i mezbûre ile ri'âyet olındı. Sene-i mezbûre hilâlinde selef-i sâlifî Emîr Gîsûdâr yirine Şâm-ı şeref-encâm hükûmeti ile bekâm ve elli dört senesinde Kazâ-yı Mısr ile kıbâb-ı şevketi hem-ser-i ihrâm oldı. Elli yedi eşnâsında vazîfe-i muḥakkiye ile mütekkâ'id olup yirine Hâmid Efendi müteşâ'id oldı. Ba'dehu yigirmi aqçe terakkî ile vazîfesi mi'e-i kâmileye müterakkî olup qaşaba-i Ebî Eyüp civârında birâderi Nişancı Muştafa'nuñ binâ itdigi ca'mi-i şerîfe qarîb bir ḥadıka-i enîka tertîb idüp sübḥa-şümâr leyl ü nehâr şavâliḥ-i 'âmâle şarf-ı nefâis-i i'mâr ile rest-gâr iken şeh-zâde-i şehîd Sulţân Bâyezîd emri ile Câmî'ü'l [Cevâmî'ü'l] -Ḥikâyât nâm kitâbı zebân-ı Derîden Türkiye naql eyleyüp hoş âyende ve selîs ta'bir ile kitâb-ı nefis itmiş idi. Toḫuz yüz altmış altı Şafer'inde şeh-zâde recâsı ile mazḥar-ı 'inâyet-i pâdişâhî olup Kâmî Efendi yirine yüz aqçe ile Eyüp Medresesi'ne tevcîh olındı. Ol medresede ifâ-yı ḥakk-ı ifâde ve 'ilâ-yı me'âlim-i taḥkîk ü icâde üzre iken zevraḫ-ı çeşmi sebil-i seylden şulanmağa mübtelâ bi'l-aḥire perde-i beyaz ile perde-keş 'amâ olmaḡın vazîfe-i mu'ayyenesiyle peygûle-nişîn-i ferâgat olup medrese-i mezbûre Ümmi Veled-zâde Efendi'ye pâye-i 'izz u rif'at oldı. Toḫuz yüz yetmiş üç Rebî'ü'l-evvel'inde şehbâz-ı ruḥı dîde-düz-ı ni'met ü nâz ve evc-i 'illiyine ruḥşat-ı yafte-i pervâz oldı. Sinn-i şerîfî seksene qarîb ve medfen-i pür-nûru menzili ḫurbında bir sâḥa-i dîlfirîbdür. Birâderi Nişancı Muştafa Beg didigi târihdür.

Ḳabri şâliḥ cennet ola yâ ilâh.

Mevlânâ-yı merḫûm deryâ-yı fasîḥü'l-ercâ-yı 'ulûm, 'âlim ü 'âmil, kâmil ü şâmil, vecîh u vakûr, ḳâni' u şabûr, kerîm u cevâd, ḥalîm u şâfi fu'âd, mevâlî-i maḥabbet-i şâdıka, mürâ'î-i ḥuḳûḳ-ı sâbıka, dilbend-i 'amel-i şaliḥ sa'adetmend ü müfliḥ idi. Ekser-i evḳâtı tecerrüd ile güzâr itmeḡin 'anetle iştiḥâr bulmuş idi. Üstadı Ḥayre'd-

⁴³ Yaratan ve yaratılanların rızası olan şeyye.

din Efendi'ye dāmad edinmek murād itdükde bu tārīkle 'itizār itdiği menķöldür ba' dehu vālidesi ibrāmı ile teserrī eyleyüp eyyām-ı biride iki veled-i necibi zühür eyledi. *Elḥamdülilāhi'lezi vehebe lī 'ale'l-kiberi İsmā'ile ve İshāka*⁴⁴ ayet-i kerīmesine işāret için bu iki ism-i celil ile tebcil eyledi. Raḥmi Çelebi maḥdüm-ı evvel için **Mısra'**:

Ḥalef-i şālih ide celle celāl.

mıṣrānı bī-bedel tārīḥ itmişdür. Bi'l-aḥire ikisi daḥı 'ıydgāh-ı ervāḥa revān ve şemşir-i bī-emān-ı zamān ile ḳurbān olup ol iki nūr-ı dīde fiḳdānındur. Hem-ḥāl-ı [49] Ya'ḳūb ve mübtelā görüp Eyüp olduğda kemāl-i ḥarāret ile Leyla vü Mecnūn ḳışsasın nazm itmişler idi. Ḥayli hemvār u pāk-nazm-ı sūznākdur. Āşār-ı celīlesinden Şadrü'ş-Şeri'a'ya ḥāşiyesi vardır. Mollā merḥūm ile beyinlerinde muḥākeme itmişdür. Şerḥ-i Mevāḳıf'a ve Şerḥ-i Miftāh'a daḥı havāşī ta'lik eylemişdür. Eş'ār u münşe'atını tedvīn eyleyüp her birini eşer-i güzīn-i dil-nişīn itmişdür. Şaḳāyık şaḥibine iḳtidā idüp ḥālet-i 'ammāsında 'ulemā-yı Rūm'uñ leṭā'if u muṭāyyibātın ve nevādir-i müfākehātın cem' eyleyüp Şaḳāyık-ı tırāzende-i te'lif olmuş idi. İtmāma irmedin kitāb-ı 'ömri encām ve 'ıḳdü'l-cevāhir-i eyyāmı ḥalḥal-i ḥitām buldı. Bu ḡazel-i selvet-efzāsı ḥayli selīs u zībā vāḳi' olmuş idi. **Ḡazel:**

Āḥir oldı 'ömr çün geçdi hevā şimden gerü
Neyleyin el virdigin dünyā baña şimden gerü

Ben cihān sevdālarından çekdüm el ey müdde' i
Ser-be-ser ḡavḡā-yı dehri al saña şimden gerü

Pirlik hengāmı geldi gitti eyyām-ı şebāb
Şu gibi dil tıflı aḳmaz her yaña şimden gerü

Tā'ir-i ḳudsī-i rūḥ añdı tecerrüd 'ālemin
Cīfe-i dünyā ḡamı düşmez aña şimden gerü

Bir gün āḡāh olmaduñ düş gibi geçdi mā mezā
Şālihā ḥālūñ nolur bārī aña şimden gerü

⁴⁴ İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun! Şüphesiz benim Rabbim duayı işitendir.(İbrahim Suresi 14/39)

(neşr) Mervîdür ki ekâribinden olan fuķarāya ve civârında sâkin zu'afāya vazîfesinden idrârât ve maṭbahından ta'âm ve eşvâbından cāme-giyât ta'yîn eyleyüp hengâm-ı zarûretde üstâdına de'b-i kerîmleri ve her gice aḥbâbından bir fevc-i za'îf ḥarem-i darü'n-na'îmleri olup ebu'l-fuķarâ' olmağla zamân-ı irtihâlinde ol cem'iyet-i perîşân ve eytâm ü erâmil-i eṭraf-ı na'âşında müy-i Kenân ve cāme-derân olup tāmme-i tāmme ve muşîbet-i 'amme olmuş idi. **Beit:**

Gice pervânelerle bezmi germ-â-germ idi şem'ün

Seḫer baķdıķ ne şem'-i meclis ârâ var ne pervâne

El-Mevlâ Tâce'd-dîn İbrâhîm bin 'Abdu'llâh El-Ḥamîdî

Nihâl-i vücûdî ḥâk-i pâk-i Ḥamîd'den ser-zede ve taḫşîl-i şimâr-ı 'ilm u 'irfân için hizmet-i efâzılda dâmen-i ber ser-zede olup şem'-i raḫşân gibi maḫâm-ı istifâzada şâbit-ķadem ve Küçük Tâce'd-dîn demekle mu' allem olmuş idi. Nice zamân ḫuṭb-ı dâ'ire-i 'irfân Ḥacı Efendi Zâviyesi'nde sakin ve zâviye-i terbiyetleri ile zâviye-i 'inâyetlerinden mutaşaddî-i taşfiye-i zâhir u bâṭın olmağla bendergâh-ı faẓl u ma'ârifte te'âfî-i nevâdir-i yaķûṭ-ı revâc ve miyân-ı şayrefiyan-ı 'ilm u kemâlde gevher-i şehvârımız iyyâ-yı 'ilmiyye-i dürretü't-tâc-ı ibtihâc kı lup efâzıl-ı 'aşra 'arz-ı cevher ve dâmâd-ı isti'dâdın 'arayis-i efkâra şevher eyledükte şudûr-ı devlet-i Selîmiyye'den Şarı Kürz Efendi hizmetinde ķâ'im ṭoķuz yüz yigirmi sekiz târiḫinde fevtinden mülâzım oldu. Evvelâ yigirmi aķçe ile İstanbul'da Başı İbrâhîm Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aķçe ile 'Alî Beg Plevne'de Miḫâl oğlı Beg Medresesi'ne ba'dehu otuz ile Tire'de Ḳara Ḳâḫî Medresesi'ne ba'dehu kırķ ile şılası olan 'Ağrâs Medresesi'ne müderris ve ifâde vü iftâ ile mûmâris olup ṭoķuz yüz elli bir târiḫinde Muşannif-i 'Alisi yirine elli aķçe ile Süleymâniyye-i İznîķ Medresesi'nde ferş-i seccâde-i ders ü taḫķîķ itmiş idi. Elli iki ḫilâlinde 'azl olunup medresesi Zeynîler şeyḫi Şafiyyü'd-dîn Efendi'nün oğlı 'Abdu'l-laṭif Çelebi'ye virildi. Elli beş târiḫinde Küçük Şems yirine Burûsa Sulṭâniyyesi tevcîh olındı. Altmış iki senesinde Ebu's-Su'ûd-zâde Meḫammed Çelebi yirine Şaḫn-ı Şemâniyye'ye vâşıl oldu. Altmış dört Zi'l-ḫicce'sinde Manav 'Alî yirine Ayaşofya Medresesi virildi. Altmış altı Muḫarrem'inde Şâh Efendi yirine Sulṭân Selîm-i Ḳadîm müderrisi oldu. Altmış yedi Muḫarrem'inde Mollâ Cürċân yirine Amasiyye Bâyezîdiyyesi'nde seksen aķçe ile müderris ü müftî ve ḫelâl-i müşkilât müstefid u müstefî olmuş idi. Altı seneden ziyâde mutaşaddî-i ifâde vü iftâ ve zülâl-i taḫķîķ ile ol ķalem-revi irvâ eyledi. Ba'dehu şeyḫüḫet ve herem istilâsı ile manşıbdan isti'fâ ve seksen aķçe vazîfe ile 'avâ'id ü zevâ'idden istignâ eyleyüp ṭoķuz yüz yetmiş iki

Rebî'ü'l-evvel'inde müteveccih-i dari's-salṭana ve manşib-ı mezbûr İmâm-zâde Efendi ile pür-ṭumṭurāk u ṭaṇṭana olmuş idi. Yetmiş üç Rebî'ü'l-evvel'inde murabba' -nişin-i [50] çâr-bâliş-i unşurisi vedi' a-i daḥme-i terbi' -nümâ-yı mezâr ve çâr ḥadd ü şeş cihetden ğarḳ-ı envâr luṭf-ı Kird-ġâr buldı. Mervîdür ki ḥalef u selef def' a-i 'arza-i telef ve tîr-i dil-düz merke hedef olup Câmî' -i Ebu'l-fethde şalât-ı cenâzelerini Şeyhü'l-İslâm muḳtedî'l-enâm Ebu's-Su'üd Efendi edâ itdükte meziyet-i şalâḥ ile bunları İmâm-zâde'den taḳdîm ve şehâdet-i bi'l-ḥayr ile tekrîm idüp vâdî-i ḥamûşâne-i rû-berâḥ ve du' â vü şenâ ile vâşıl-ı ḳarargâḥ olmuş idi. Edrine Ḳapusu ḥâricinde Emîr Buḥârî Zâviyesi'nde medfûndur. Mevlânâ-yı merḳûm baḥr-i teyyâr-ı 'ulûm, necm-i seyyâr-ı manṭûḳ u mefhûm, fûnûn-ı 'aḳliyyede emşel-i emâşil, âşâr-ı naḳliyyede kâmil ü şâmil, enfâs-ı şerîfesi müteberrek pîr-i şâliḥ-i mübârek idi. Fazîletine göre ri' âyet görmeyüp te'ḥîr-i rüzġâr-ı ġaddâr ile sertâc-ı efâzıl iken ḥalḥal-ı şâḳ ve maṭla' u'l-envâr-ı fezâil iken tâc beyt-i manzûme-i erbâb-ı istihḳâḳ olup

Şi'r:

Râh-ı ġamda ben ġubârî ḥâkden ḳaldırmayın

Rüzġâr eksüklîġidür rüzġâr eksüklîġi

(neşr) mazmûnı dibâce-i şaḥîfe-i ḥâli ve 'unvân-ı menşûr-ı âmâli olmuş idi. Rivâyet olunur ki Başı müderrisi iken şadr-ı Rûm olan Muḥyi'd-dîn Efendi merhûm bir gün merhûmu da' vet eyleyüp medreseñi Vezîr-i a'zam İbrâhim Paşa ġilmân-serâyı ḥ'âcesi için murâd eyledi. "Saña manşib-ı ḳazâ tevcîḥ idelüm, ḳanḳısın ihtiyâr idersün?" ta' yin eyledükde mevlânâ-yı merḳûm kemâl-i zücretinden bükâ vü enîn ve emşâlüm miyânuñda bir müderris benüm gibi cem'iyet eylememişdür, diyü yemîn eyleyüp ḥareket eşnâsında kendüden telemmüz iden erbâb-ı isti' dâduñ efrâdından Ḳınalı-zâde 'Alî Efendi emşâl-i ḳavâbil 'aşrı ta' dâd eyledükde şadr-ı 'âlî-ḳadr 'itâb ile ḥitâb ve işrâb-ı zehrâb-ı cevâb idüp "Biz saña 'ilm u şalâḥ ile mu' teḳîd iken 'uḳde-i 'aḳîdemüzi ḥal ve kendüñi ṭa' n u teşnî' maḥal eyledük. *Lâ taḥlifü ḳable en testaḥlifü*⁴⁵ ḥadiş-i şerîfinden ġâfil ya mes'elede câhil yaḥûd mesâmiḥ u mütecâhil imişsin." *min ba' d* bu 'azîmete fesh ve ḥaṭṭ-ı fermân-ı dîvânîye neşḥ ihtimâl-i 'aḳlî degüldür, dimekle ḳaṭ' -ı peyvend-i recâ eyledükde şâhibü't-terceme maḥzûn u me'yûs müteveccih-i cenâb-ı ḳuddûs olup ol gice ṭâlib-i medrese fevt-i fecâ'î ile rû-berâḥ-ı 'adem ve bunlar manşibında şâbit-ḳadem olur. Âşâr-ı 'ilmiyyesinden

⁴⁵ Yemin yapılması istenilmeden önce yemin etmeyiniz.

Şadrü'ş-Şerîc'a'ya hâşiye te'lif idüp mollâ merhûmuñ İslâh u İzâh'da olan aqvâlin tezyîf eylemişdür. Vâsıl-ı nişâb-ı taḥkîkdür ki toḡuz yüz elli iki târîhinde İznîk Medresesi'nden ma'zûlen âstâneye geldükde hâşiye-i mezbûreden on altı 'aded aqvâlini intihâb ve Şadr-ı a'zam Rüstem Paşa'ya 'arz için bir kitâb idüp dîbâcesinde bu güne taḡlîz u ta'n ile teşnî' i ḡâ'im-i maḡâm medḡ ü taḡrîz itmiş idi. *Ḳāle fā'lemū eyyā me'āşira ṡullābi'l-yaḡini selāmün 'aleyküm lā nebteḡil cāhilîne enne'l muḡaşarallezi elfehā el ḡayrū'l fāzilū ve'l baḡrū'l kāmilū eş-şehîr-i baban Kemāl Paşa en'amallahū fî ravzati cennetihi mimmā ya'lemehu ve yeşā'u ve semmāhu bi'l-İslāhi ve'l-İzāhi me'a ḡurūcihi 'an sūneni's-şalāhi ve'l felāhi biştimālihi 'ala taşşarrufātin fāsidesin ve i'tirāzātin ḡayri vāridetin mine's-sehvi ve'z-züleli ve'l ḡayṡi ve'l ḡaleli li ityānihi bimā lā yenbeḡi ve teḡarrazihî ammā yenbeḡi müştemilen 'ala keşirin mine'l mesā'ilil muḡālefeti li'ş-şer'ci bi-ḡayşü lā yaḡfā ba'dehu't-tenbihi li'l 'aşli ve'l fer'ci velā yembeḡil 'itikādü biḡaḡikātihā li'l mübtedi vele'l 'amelü biḡa li'l münteḡi li vucüdi ḡilāfiḡa şariḡhān fi'l-ḡüṡibi'l-mu'tebirāti minel muṡavvilāti ve'l muḡteşarāti ve men şekke fimā zükira ba'dehun naḡari fimā seyüzkerü ev şeke en yüşekke fi zav'il mişbāhi ve vucüdi'şşabāhi ba'dehu ṡulu' il işbāhi elḡ⁴⁶ Şadr-ı ā'zam Rüstem Cem şiyem bu mertebe-i teşnî' iden dîḡîr ve mollâ merhûmla sâbıḡa-ı sebaḡ-ḡüzārî olmaḡla münharifü'z-zamîr olup buyururlar ki risāleñi ba'z-ı 'ulemāya terceme itdürüp görelim sözlerüñ vārid ise hüneriñe göre ri'āyet olınsun ḡuşûr-ı fehmden nāşî-i cerbeze ve bî-ma'na ise isā'et-i edeb itmişsün ta'zîr-i belîḡ ve teşhîr-i bî-dirîḡ lâzımdur pes angāḡ bu uslûb üzre cā'ize-i risāle meclis-i aḡara ḡavāle olunur. Yevm-i şānide mevlānā-yı merḡûm muvaḡḡıf-ı imtiḡānda îḡāf ve aqvâlinde yegān yegān istikşāf olınuḡda ol naḡar bu ḡavle muşādefe ider. *Ḳāle'l mevlā eş-şehriyābın Kemālū'l-vezîr [51] Ve kerihē sedlū'ş-şevbi ilā ḡavlihi ve'l vaṡ'i ve't-taḡalli fevḡa'l-mescidi ve'l bevlü fevḡahu ve fevḡa beytin fihi mescidün ey mekāne 'udde li'ş-şālāti vecüile lehü miḡrābun ve eşāra ilā hazā bita'rîfi'l-evveli ve tenkiri'ş-şā'ni eḡülü 'addü'l-bevlü fevḡa'l mescidi min cümleti'l mekrūḡāti yüḡālîfū muḡālefete**

⁴⁶ Ey Allah'a yakın talebeler topluluḡu! Biliniz ki Allah'ın selamı üzerinize olsun. Muhakkak ki biz cahilleri istemeyiz. Fazilette hayırlı, olgunluk ehli olan -Allah onu Cennet bahçesinde dilediḡi kadar ve bildiḡi şekilde nimetlendirsün- Eş-Şehir İbni Kemal Paşa bu bilgiyi yazdıḡı El İslah ve'l-İzah diye adlandırdıḡı talî olan ve adını uyardıktan sonra, gizli kalmayacak şekilde, şeriata aykırı farklı konuların çoḡunu işleyerek, korunması gereken şeylerden sakınarak, gerekli olmayandan uzak kalarak, amelîn boşa çıkması, zillet ve bilgide insanın ayaḡının kayması ve unutkanlık ve meydana gelecek itirazlardan, bozuk tasarruflardan uzak kalarak, kurtuluş ve salah yoluna çıkarak, açıklama ve düzeltme diye bunu isimlendirdi. Uzun ve özet, kendisine itibar edilen, açık bir şekilde anlatan kitaplara karşı olduḡu için ilim eğitimi bitiren kimseye ve ilme yeni başlayan kimseler için onlarla amel etmek gerekmez. Zikredilen şeyler hakkında baktıktan sonra kim şüphe ederse, onun şüphesi sabah güneşi doğduktan sonra sabahın varlıḡının aydınlıḡından şüphe eden gibidir.

*beyyineten mā hüve'l muşarrahu bihi fi'l-kütüb-i'l- mu'tebirāti ve'l hālū ennehü lem yüeyyid kelāmehu bi naqli ve mā hüve illā sehve kalemin minhü*⁴⁷ taḥkīk- i maḳām ve terceme-i kelām budur ki mescid üzerinde vaṭy ve taḥallī ve bevl mekruḥdur, bu ḳavl müttefeḳun 'aleyh-i cumhūr-ı gürühdur. Mollā merḥūm içinde mescid olan ḥānenüñ üstünde daḫı bunlar mekruḥ olduğunu 'atf ile taḳrīr eyleyüp ḥāne içinde mescid olmaḡın şalat için a' dād olunup miḥrāb vaż' olunmuş mekān ile tefsīr ider. Şahibü'l- Viḳāye ve Şadrü'ş-Şeri' a kütüb-i meşhūre'ye iḳtidā eyleyüp içinde mescid olan ḥāneye mescid hükmü virilmeyüp vaṭy ve taḥallī ve bevl mekruḥ olmaḡın taşrīḥ itmişlerdür. Mollā merḥūmuñ şıḳḳ-ı şānide kerāhet isbāt eylediḡi nakl-i mu'tebere mübtenī olmayup sehv-i ḳaleme maḥmūldur, diyü başt-ı müdde' i eyledükde vezīr-i şāfi zamīr-i deḳāyık-ı münāḳaşadan ḥabīr olmayup bezm-i ḥuzūrumuzda mescid üzerinde bevlı tecvīz eyleyen mecnūn dersḥānede ve tenhāḥānede ne maḳūle evzā' şādır olur. Bunuñ gibi sefiḥ ne muḥāfaza-i ' arz-ı seccādeye ne iḥtirām u sāde-i ifādeye ḳādir olur. *El ḥaletü hāzihī*⁴⁸ mevlānā-yı merḳūm bir maḳamda ḳat'-ı kelām için cānib-i āḫire ' atf-ı zimām eyleyüp bābü'n-nafaḳada vāḳi' ' abdūñ nafaḳa-ı zevcesinde bey' olunmasın tecvīz itdükleri maḥalde olan ḥalel-i beyāna şurū' eyledükde vezīr-i merḳūmuñ ḥalīlesi Mihr-māh Sulṭān duḡter-i sa' d-aḡter pādişāh-ı cihān olmaḡla ta' rize ḥaml idüp ḥamele-i Rüstemāne ve ḳahr-ı Nerimāne ile tāc-ı derdmendi tīr-i cefāya evtāc ve kūy-i ḡaltān gibi püşt-pā-yı devr-i gerdānī ile meclisden iḥrāc iderler. Faḳīr iderin maḥzā mollā merḥūmuñ ḡalebe-i ruḥaniyetidür ki mu'teriz evvela '*addü'l-bevlī fevḳa'l-mescidi min cümleti'l mekruḥātī*⁴⁹ didiḡi maḥalde mescidi mua'rref zikr itmekle kerāhati *müttefeḳun 'aleyha*⁵⁰ olan mes'ele-i ulā münfehim olmaḡla müftaḫıḥ ve lām-ı ' ahd içündür. Ḥānede olan mescid-i ma' hūd murāddur dinilürse Ḥasan Sebki ḳādiḫ olup kütüb-i mu'teberāt dimekle kelāmı i' tibārdan nāzil ve ' avāmü'n-nās yanında mescid üstüne bevlı tecvīz itmiş diyü şöhre-i maḥāfil u menāzil oldu. Ḥaḳḳā mollā merḥūmuñ kelāmını mü'eyyed-i naql-i şarīḥ bulunmadıḡı taḳdīrce miḥrāb u mescid ile müzeyyen ' ibādet için mu'ayyen ḥānenüñ üstünde bevl ü tāḡavvut ve cimā-yı

⁴⁷ Mescid içinde ve üzerinde, mescid bulunan evin içinde veya namaz kılınmak için kendisine mihrab yapılan mescide, işlemek yabancı bir kadınla beraber olmak, elbiseyi düzenli bir şekilde giymeyip salıvermek mekruhtur. Bu durum birincisin tanımlayarak (ma'rife) ikincisini ise belirsizleştirmeye işaret etti. Ben derim ki; mescide işlemek mekruhlardandır. Bu durum itibar edilen kitaplarda açıklanan şeylere açık bir şekilde karşı gelmekte (muhalif), ancak kalemin yanılığsı dışında bulunduğu şey üzerine sözünü teyit etmemektedir.

⁴⁸ Bu durum üzerine, bu duruma göre.

⁴⁹ Mescide işlemek mekruh (hoş görülmeyen) grubundandır.

⁵⁰ Üzerinde fikir birliği olan.

müsteḥab u müstaḥsen olmak zāhirü'l-imtinā' ve ḳubḫ-i 'aḳlīsi *mecmu'un 'aleyhi*⁵¹ ṭıbbā' dur. Böyle maḥalde bu maḳūle taḡlīzinden 'adem-i teḫāṣī ḡalaṭat-ı ṭab' ve fażāzet-i ta' aṣṣubdan nāṣi olmaḡın vezīrūñ müteḡāfilāne techīl u teṣnī' Naṣre'd-dīn Ḥ'āce'nūñ mescidde tükürmek maḡlaṭasından muṭrib ve bedī' dūr. Behemeḫāl merḫūmuñ ṣalāḫ-ı ḫāli meṣḫūr ve kerāmete ḳarīb ba'z-ı vaḳāyi'-i mezkūrdur. Bir def'a daḫı Rüstem Paṣa resm-i sitemi ifṣā itdükde müteveccih-i Cenāb-ı Rabbü'l-'erbāb olup dest-yārī-i *lā tey'esū min ravḫillāh*⁵² ile kar'-ı bāb ve ḳaṭ'-ı peyvend-i esbāb itmek üzere iken Burūsa Sulṭāniyyesi mahlūle olup ma'zūle virile diyü ṭaraf-ı salṭanatdan emr-i 'āli vārid olur. Ol 'aşırdā bunlarla iki ma'zūl bulunup ṣaḫṣ-ı āḫirūñ 'adem-i istiḫḳāḳı mütebeyyin ve bunlar kemāl-i istiḫālle müte'ayyin olmaḡla bilāṭaleb nā'il-i maṭlab olur. Ol medresede yedi sene miḳdārı mücāhede vü irtiyāz ve ḫāṣiye-i merḳūmeyi *bi temāmiha*⁵³ beyāz itmiş idi. Şerḫ-i Miftāḫ'a ḫāṣiye-i ta'liḳ eylemişdūr. Anda daḫı merḫūmla münāḳāṣatı vardır. Şerḫ-i Mevāḳıf'a ta'liḳatı ve resā'il-i ṭurfe-i nikātı vardır.

El-Mevlā Meḫemmed

Vālid-i mācidi Cāmi'-i Maḫmūd Paṣa'da imām ve zūhd ü ṣalāḫla be-nām bir merd-i ṣāliḫ-i mübārek-dem ve erbāb-ı [52] zūhd ü nezāhete pīr-i bīṣ-i ḳadem idi. Evvā'il-i ḫālinde menāṣıbdan eyā ber mücib *El veledü'l-ḫurri yeḳtedī bil ābā'i*⁵⁴ İmām-zāde lakin ibdā idüp imāma ṣıfat-ı ḫalḳa-i emāṣil ve dāḫil-i 'idād-ı efāzıl olmuş idi. *El ḫāletü ḫāzihī* cāme-i isti'dādı 'ıffet ü nezāhete muṭarraz ve ḫarīde-i pesendide-i istiḫḳāḳı ḫullı vü viṣāḫ -ı 'işmet u necābetle mücehhez olup ṭarīḳ-i 'ilme sālīk ve rehberde-i 'aḳabāt-ı mesālik olduḡdan ṣoñra hareketi Kemāl Paṣa-zāde Efendi Āstānesi'ne münṭehī ve ḫadıḳa-i fezā'ilinden nā'il-i nev-bāve-i behī vü ṣehī olup eṣnā-yı dersde baż'-ı mezāyā-yı 'ilmiyyede baḫṣ ü cedel, bā'is-i inḫirāf-ı ṣadr-ı ecel olup seniñle tevāfi-i rengin ma'ḳūlatdan kelām-ı a'mā ile elvāndan baḫṣ gibi ḫilāf-ı muḳtezā-yı kelāmdur, diyüp deriçe-i iltifātı sedd ve āstān-ı efāzıl-ı penāhdan redd itmişler idi. Ba'd-ı zamān ṣadr-ı 'āli-ḳadr Ḳadrī Efendi ḫāline ṣefḳat idüp maḫzar-ı mekārīm ve izn-i mollā ile bilā iḳrā' mülāzım itmişler idi. Faḳīr cāmi' i'l-ḫurūf ider ders oḳutmadın mülāzım ḳayd itmek egerçi ṣān-ı mevlevīye ta'zīmi mutezammın lakin ḫaḳḳ-ı ṣāḫibü't-tercemede 'ināyet-i celleye ve ḫikmet-i ḫafiyeye zāmindūr.

⁵¹ Toplananların hepsi.

⁵² Ey oğullarım, gidin ve Yusuf'u ve onun kardeşini iyice araştırın! **Allah'ın vereceği ferahlıktan umut kesmeyin.** Muhakkak ki; kâfirler (onu inkâr edenler) kavminden başkası, Allah'ın vereceği ferahlıktan umut kesmez.(Yusuf Suresi 12/87)

⁵³ Tamamıyla.

⁵⁴ Hür çocuk, atalara (babasına) uyar.

Eger ders okutsalar lâzım-ı mâhiyet olan ‘inād u lecāc bir kapuya dađı muhtāc itmek muqarrer idi. Naql olunur ki merhūm mollā ile vāqı‘ olan mebħaşda lâzıme-i i‘ vicāc olan ‘inād u lecācdan rücu‘ itmeyüp ba‘d-ı zamān bir meclisde mollānuñ maħdūmı İbrāhım Çelebi’ye rast geldükde pederūñ dađı ħaťāsına i‘ tirāf ve sīnesin küdürāt-ı şübheden şāf itmez mi diyüp inkārı nā-pesendide ile ħursend olduđını izħār itmiş idi.

Beyt:

Fikr-i kec ender teh-i dilħā-yı kec

Mī reved çun keşf-i kec der-pāy-ı keç⁵⁵

(**neşr**) Qarīne-i ħāl-i ‘ināyet şadr-ı ‘ālīşān ile zamān-ı qalilde yigirmi aqçe ile Kütahiyye’de Vāhid Paşa Medresesi’yle tebcil olup ba‘dehu beş aqçe teraqqı ile şifā-saz-ı cān-ı ‘alil olmuş idi. Ba‘dehu otuzla İnegöl Medresesi’ne nā’il ba‘dehu kırkla Yıldırım Ĥān Medresesi’ne vāşil olup toquz yüz kırk altı tārīħinde Mollā Cürçān yirine Gegivize’de Muştafā Paşa müderrisi olmuş idi. Elli üç hilālinde Ĥāce Qaynı yirine Üç Şerefeli ile şeref buldı. Elli dört eşnasında Üsküdār’da vāqı‘ medrese-i celīle-i Mihr-māh Sulţān tamam olduğda ibtidā bunlara in‘ām olındı. Elli beş temāmında Perviz Efendi yirine Şaĥn-ı Şemāniyye’ye ħıram idüp elli sekiz dağihilinde ‘Abdü’l-kerīm-zāde yirine Sulţān Selīm-i Qadīm Medresesi’nde āram itmiş idi. Elli toquz senesinde Emir Ĥasan Niksārī yirine qazā-yı Ĥaleb-i Şebā ile maqzi’l-merām oldı. Altmış bir tārīħinde ‘azl olup yirine def‘a-i şāniyyede Perviz Efendi naşb oldı. Seksen aqçe ile vazife-i emşāl ile sübħa-şimār-ı eyyām u leyāl olmuş idi. Toquz yüz yetmiş iki tārīħinde Amasiyye fetvāsından istilā-yı za‘f-i piri ile istifā iden sālifi’z-zıkr Tāce’d-din Efendi yirine yüz aqçe ile belde-i Amasiyye’de medrese-i Sulţān Bāyezid ve emr-i iftā zāt-ı fezā’il-i iştimāllerine elyaq ve aħrā görülmegin aşħāb-ı tevcih ve erbāb-ı tercih-i yek-zebān-ı *qavli ‘aleyhi’l-fetvā*⁵⁶ olduğda tereddüd-i bī-şümārdan soñra izħār-ı qabul ve mühim-sāzi-i tarik-i vuşul itmiş iken maraz-ı müzmine mübtelā olup aħz-ı şedidinden fütür-ı a‘şāb ‘ināngir-i ‘azimet-i zehāb olmuş idi. Sene-i mezbūre Zi’l-ħicce’sinde ‘acz ü a‘yāsı muqarrer olup medrese vü fetvā Bağdādī-zāde Aħmed Çelebi’ye müyesser oldı. Yetmiş üç Rebū’l-evvel’inde i‘tidāl-i rebī-i ħayātı ħazān-ı reside-i fenā olup sebze-zār-ı zindegānisi qable’l iftā ifnā itmiş idi. Garā’ib-i ittifaqiyedendür ki selefleri cenāzeleri ile hem-‘inān ve sirişk-i tūfān ħaber-i ħasret-i ħurūşān olup tefsir-i āyet-i ‘aynāni

⁵⁵ Eğri gönüllerdeki eğri fikir, eğri ayaktaki eğri ayakkabıya benzer, onun gibi gider.

⁵⁶ Verilen fetva sözü üzerine.

*tecrīyān*⁵⁷ meşhūd-ı nazar-ı a' yān olmuş idi. Verā-yı Hālīç-i Kōstantīniyye'de vāki' Oğ Meydānı'nda olan zāviye sāhasında vā'iz Sinān Çelebi kurbında defn olındı. Mevlānā-yı mesfūr, efrāt-ı şalāh u taqva ile meşhūr, 'ulūm-ı şeri'yyede 'ilm-i zāhir, fūnūn-ı mütedāvilede mecmu' a-i her cins-i fāhir, zühd ü nezāheti qarīn-i ihlāş ziy ve libāsda muhteri' tarz-ı hāş kelām haqqā bī-riyā levmi-lā'imden bī-bāk ü bī-pervā 'iffet [53] ü nezāheti mā-fevķ medlūl-i delā'il, vera'-ı müfriti rütbe-i vesveseye vāşıl idi. Ba'z-ı şikātdan resīde-i nişāb-ı taḥķikdür ki Şeyhü'l-İslām rüknü'l-'ulemā'i'l-'ālām bahri'l-haķāyık ve'l-'ulūm mevlānaü'l-fāzil Zekerīyyā Efendi merḥūm ṭoķuz yüz altmış senesinde vāki' Naḥcivān seferinde medrese mülāzemeti için rekb-i sultāniyye vāşıl ve Haleb-i Şehbā'ya daḥil olduķda yārān-ı 'Acem'den ba'z-ı telāmizesi nā'ib olmağla maḥkemeye varup ešnā-yı da' vāda müşāhede buyururlar ki nā'ib sükūt eyleyüp kafasında vaz' olınan kafesden emr ü ta'limi mutazammın şadā gelür, ba' dehu varaķa-ı melfūfe ile suver-i mesā'il ilkā olınup ḥasbe'l-emr da' vāya fayşal virilür. Bu maķūle 'acāyib-i ahvāli dağdağ-engiz su'al olunduķda nā'ib efendi cevāb virür ki efendimiz vālidleri ile bu güne 'ahd eylemişler ki müdde'l-'ömr kendülerden lafz-ı ḥikmet şādır olmaya bi'l-küllīye terk-i te'āfi-i 'umūr cādde-i 'adl u inşāfdan dūr olmağın her gün maḥalli ḥükümete ḥāzır ve pes perdeden ahvāle nāzır olup ešnā-yı da' vāda emr-i şer'-i şerifi ta'lim ve şüret-i mes'ele ile daķāyık-ı ḥükümeti tefhīm iderler lakin kaṭ'-ı peyvend-i macerā ve a'māl-i şemsir-i ḥāşimü'l-ḥüküm ü imzā bu ḥaķirūñ kaḥza-i każāsına ḥavāle olunur. Haqqā ki *yevme yeķūlul każi yā leytenī lem eķzi beyne temerateyni*⁵⁸ mażmūnı mülāhaza itdükçe munķalib beyne'l-cemreteyn olan erbāb-ı nazara varṭa-ı każādan bu mertebe ihtirāz-ı muķarrer ve *każiyānī fi'n-nāri ve każi fi'l-cenneti*⁵⁹ mü'eddāsını fikr iden erbāb-ı i'tibār ğarķa-ğāh-ı ḥükümetten tecānüb ü firār ve mümkün olduķça ihtiyār-ı kenār itmek ğayrı mutaşavverdur. Muḥarriķ-i silsile-i ḥikāyetden bu daḥı rivāyetdür ki ṭoķuz yüz kırķ ḥudūdunda şāhibü't-terceme Yıldırım Ḥan müderrisi iken Kāra Dāvūd Efendi Burūsa kādısı olup bir gün meclisinde İmam-zāde Efendi zıkr olınup ḥuzzār-ı meclisden her biri haqq-ı maḥmedet-i ifā ešnāsında kimi kemāl-i zühd ü şalāhla kañā'at kimi işāl-i mertebe-i kerāmet itdükde içlerinden biri mücāzefe-i perdāz-iṭrā olup kuṭbü'l-aķṭāb ve ğavs-ı 'āzam olmasın iddi'ā eyleyicek Kādī Efendi bu mertebeye rāzı olmayup ḥarīf-i laķlaķa pīrāyebend-i ḥiṭāb ve işrāb-ı serģencbīn?

⁵⁷ İçlerinde **akan iki pınar** vardır.(Rahman Suresi 55/50)

⁵⁸ Hâkimin iki hurma hakkında keşke hüküm(karar) vermeseydim, diyeceği gün.

⁵⁹ İki hakim cehennemde bir hakim de cennettedir.

cevāb için şerbet-i ta'bir dilpezir-i naşihat āmiz-i 'itāb olup mecnūn-ı şālīh ve ma'tūha müflih olmaz bu kā'ideyi pekçe zabt idesiz, dirler. El hākk merhūmdan ka'at-ı nazar zabt olunacak kā'ide ve zamānımızda kullanmaga şālīh, zābıta-ı ber fā'idedür. **Beyt:**

Lāyık budur ki vaşf-ı ruhuñ mihr-i āsmān

Altūn qalemle yaz[a]ma envār üstüne

(neşr) Merhūmuñ āsar-ı 'ilmiyyesinden Tefsir-i Qādī üzre hāşiyesi vardır. Uslūb-ı bedi' ve tarz-ı ğarib üzre tertib itmişdür. Nazim-i kerimi midād-ı aħmer ile yazup Tefsir-i Qādī kelimātın cetvel-i sürh ile çizüp ba'dehu hāşiyesini taħrīr ider idi. Mollā merhūm ile Sadi' Efendi'ye reddi iltizām idüp istihrāc-ı Tefsir-i Qādī'da ihtiyār meslek-i hāşş ve zu'munca irād-ı mezāyā ve havāş eylemiş idi. Kāfiye ve Mişbāh ve 'Avāmil'i maħdūmuna teshil-i zebān için Türkīye terceme eylemiş idi. Mübtediler süpāre gibi dürr-i baĝl ve zamān-ı taşşilde düsturu'l-'amel iderler. 'Arabī ve Fārisī eş'āra kudretin iş'ār ve zūr-ı ser-pençe-i efkārını izhār idüp kālīb-i tenūñ havşala-ı elfāza cihān cihān me'ānī-i 'acibe ifrāĝ ve edevātı belāĝat olan şanāyi-i bedi'iyeyi rütbe-i cerbezeye iblāĝ eyleyüp taze tarz-ı ğarib ve naĝz itmişdür. *'Afāllāhu 'an ğafvānihī vece'ale hasenātihī ğāliben 'ala seyvi'ātihī'*⁶⁰

El-Mevlā 'Ubeydu'llāh

Vilāyet-i Karaman dahilinde Akşehir nām belde-i meşhūreden nümāyān ve elif-kāmet-i mevzūnī ol şahife-i beyzādan 'ayān olmuş idi. Şakāyık-ı Numāniyye'de meşhūr olan Sadi' Çelebi'nūñ birāderi ve meşāyih-ı tarīk-i Hālvetiyye'den Tāc Aħmed Birde'ī hıdmetlerinūñ ferzend-i fūrüzende aħteridür. 'Aziz-i mezbur diyār-ı 'Acem'den hicret idüp Şeyh 'Āla'e'd-dīn Hālveti'den tekmi'l-i tarīkat itdükten soñra Akşehir'de ilkā-yı raħl-i ikāmet eylemiş idi. Şāhibü't-terceme taşşil-i 'ulūm ve tekmi'l-i levāzım-ı mantūķ u mefhūm eyleyüp Aşçı-zāde Hāsan Çelebi'den mülāzım ve tarīk-i tadrise 'āzim olmuş idi. Biħasebi'l müretteb aħz-ı münāşib iderek [54] elli aķçe ile Karaşisār'da Gedik Aħmed Paşa müderrisi olmuş idi. Ol hāl üzre güzārende-i evķāt iken toķuz yüz yetmiş üç senesinde vefāt eyledi. Merhūm-ı merķūm dürretü't-tāc erbāb-ı fūhūm, 'ālim u fāzıl, kāmil u şāmil, vāşıl-ı sinn-i herem pīr-i mübārek-dem idi. Pederi gibi hūsn-i haţta mālīk ve hāme mişāl vādī-i kitābete sālīk olup kütüb-i nefise taħrīr itmişdür. Her biri bir eşer-i dilpezirdür. Bir birāderi daħı 'Abdu'llāh Efendi'dür ki Sadi' Efendi'den saĝirdür ve 'Ubeydu'llāh Efendi'nūñ

⁶⁰ Allah onu uykusundan (gafletinden) affetsin ve iyiliklerini kötülüklerinden çok yapsın.

bunlara nisbet-i delil-i rütbesi ma' nā-yı taşgirdür. Kesb-i sermāye-i isti' dād ve levāzım-ı tarīk-ı a' dād eyledükde ba' z-ı ' ulemādan mülāzemetle kām-revā ve sālīk-i meslek-i każā olup nişib ü firāz-ı ' azl ve naşb-ı münāşibde gah pest-nişin gah ser-efzāz iken toköz yüz yetmiş hüdūdında Sultān Süleymān Hān Edrine meştāsına nehzat buyurup mülāzemet için ' azimet eyledükde eşnā-yı rāhda hāramiler elinde şehid ve şahrā-yı vücūddan nā-bedid olup güsiste-i tār-ı hābl-i verid olmuş idi. **Bejt:**

Baħr zemīn āmed u kuhsār-ı mevc

Āh ezīn kolzom besyār mevc

Her ki berū mī-reved

' Ākibetü'l-emr furū mī-reved⁶¹

(**neşr**) Hālef-i şālīh-i dilpesendi Mevlānā ' Abbas Efendi bunlaruñ envā-yı ' ulūm u ma' ārif ile ārāste ve elvān-ı leṭā' if-i zerā' if ile piraste meslek-i laṭīfī vādī-i ' Abbās gibi nezāhet-iş' ār ve hāme-i ' Abbāsī cāmesi ' anber-bār ve güher-nişār ile olmağın şadr-ı ' ālī-kađr Hāsan Beg Efendi'den nā' il-i şeref-i mülāzemet ve ba' z-ı menāşib-ı ' ilmiyyede mutaşaddī-i hıđmet-i dirāset olup devr-i medāris ve ' aqđ-ı mecālīs iderek elli aqçe ile Aqşehir'de vāki' Halkalı Medrese nām buq' a-i celilede müderris olmuş idi. İclālen lişānihi ' ilāve-i kayd-ı te' bīd, gevhereyn-i kılāde-i taqlid olup nice zamān meşgale-i ' ilm u ' ibādet ile cāme-fersūd-ı cedidān olduđan soñra elf-i kāmīl hüdūdunda bidrūd-ı? ' ālem-i fānī ve şebb-i biḫayr-i şubḫ-ı zindegānī itmiş idi. Merhūmūn merķūmūn iķbāl-i nihāl-i mevzūn bār āver-i fūnūn her biri fāzıl ü kāmīl tekml-i nefis idüp erāzil-i ' ömre vāşıl fazl u taqva ile ma' rūf nezāhet u ' iffet ile me' lūf ehl-i beyt ' ilm u ' irfān ferā' id-i galā' id-i ' aşr u avān idi. Silsile-i nesebleri Hāzreti ' Abbās'a peyveste ve ' ırķ-ı tāhir-i ' adnāna bestedür. *Ķaddesallāhu esrārahūm ve zāde bi şu' ai' l-ķudsi envārahūm*⁶²

El-Mevlā Şu' ayb

Şa' b-ı nezāhet ü ' iffetden hüveydā ve kıble-i ehl-i kabūlden peydā olup evā' il-i hālde taḫşil-i kemāl ve iş' āl-i nā' ire-i iştigāl eyledükden soñra āheng-i tarīk-ı sa' ādet refiķ ü ğarīķ ' Arab-zāde hığmetinde müdāvemmet-i ders ü taḫķiķ idüp Ebu's-Su' ūd-zāde Aḫmed Çelebi Hāşekī Medresesi'nde mu' id ve lāzıme-i mülāzemetle kağrin mezid itmiş idi. Ba' dehu sālīk-i tarīk-ı każā olup ba' z-ı bilād-ı celilede fermān-revā-

⁶¹ Deniz açıldı, yer gibi oldu, dağlık yerler dalga gibi. Ah, bu kadar dalgalı denizden. Kim ona giderse, sonunda batar (boğulur).

⁶² Allah onların sırlarını kutlu kılsın ve aydınlığı ile onların nurlarını artırsın.

yı hüküm ü imzâ iken toğuz yüz yetmiş üç senesinde intikâl eyledi. Merhûm-ı mezbûr fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhûr, merd-i kâmil ve hayr-i deryâ-dil nihâl-i tab‘-ı şu‘ûb-ı fezâ’ile mazhar menâşib-ı ‘âliyye gelse şit-ı iştihârı ‘âlemgîr olmak muqarrer **Beit:**

Ne be-manşib bûd bulendî-i merd

Belki manşib bûd be-merd-i bulend⁶³

El-Mevlâ Sinâne’-d-dîn Yûsuf El-Ḥaṭîb

Ḥutbe-i ribâtî’l-cemâl fezâ’il-i nefsanîyyeye fâ’iz ve ‘ilm-i tecvîd ve kırâ’at-ı Qur’aniyye’ye hâ’iz, tayyib-i elhânla ‘andelîb-i hoş nağme gülistân-ı Qur’an ve şîrîn-i beyân ile süsen-i azâde-veş raṭbû’l-lisân olan Muḥzır Qulı Sinân Efendi’dür. Maḥkeme-i Koştanîniyye hüdâmendden bir merd-i âzâdenüñ ‘aşâ gibi mülk-i yemini ve mu‘temed-i re’y-i rezzîni belki şadef-i hacet-i hücreinde terbiye olunmuş gevher-i sîmini idi. Mâlik-i mûmâ ileyh ol Yûsuf-ı Dâvûdî-nefes dâmenine dest-res bulduḡda izhâr-ı şevkât-ı pederâne ile tebennî ve ġarra-i şabâhi’l-hayr cebininden envâr-ı necâbet ve sedâd-ı temennî eyleyüp ta‘lîm-i tecvîd-i Qur’an ve tefhîm-i şanâ’ât-ı edvâr u elhân itmeye bezl-i maḡdûr ve sa’y-ı mevfur eylemegin zamân-ı kalilde kâmil bülbül-i âşiyân-maḡfil olup **Beit:**

Her kaçan devr okusa maḡfilde cânânum benüm

İster ol devrûñ teselsül buldıġın cânım benüm

mazmûnı [55] zebânzed-i müstemî‘ân olur idi. Qarîne-i hâl şit-ı iştihârı ġulgüle-endâz-ı kûbbe-i nüh tāk ve ḡusn-i şavtla meşhûr-ı âfāk olduḡda Câmî‘-i Sulṭân Bâyezîd-i Velî’de imâm ve Sulṭân Selîm Câmî‘ temâm olduḡda ser-maḡfil ve Ḥaşekî Câmî‘ açıldıḡda ḡaṭîb olmuş idi. Ba‘dehu Sulṭân Selîm ḡiṭâbetine naḡl olunup mâh-ı cihân-tâb gibi seyr-i burûc ve ḡaṭîb-i minberine kıbâb gibi ṭabaḡat-ı ‘izz u ‘âlâya ‘urûc iderek ekşer cihât-ı ‘aliyye-i selâṭîne zîver ve ḡademe-ber-ḡademe ḡadri bâlâ ter oldu. Toğuz yüz altmış dört Zi’l-ḡicce’sinde Câmî‘-i Kebîr Sulṭân Süleymân Ḥan temâm olup **Mısra’** :

Câmî‘-i pâdişâh yapıldı temâm.

târîḡi ile zîver-i ḡitâm buldıḡda ḡiṭabeti bunlara tevcîh olunup *tāk-ı gerdûn revâḡına pür şadâ ve nidâ-i bülend-i şallû ‘aleyh ile âfâḡa şalâ fesriû bi zikrillâhî*⁶⁴ ile şalâ itmiş idi. Toğuz yüz yetmiş üç Receb’inde lisân-ı muntalığı’l-beyânı manend-i şemşîr-i ḡaṭîb, zengâr-beste-i ecel ve mizmâr-ı ḡançere-i hoş elhânı mişâll-i nây-i

⁶³ İnsanın büyüklüğü makamla değildir. Makam insanın büyüklüğü ile yükselir.

⁶⁴ Gökyüzüne yüksek sesle “Peygambere salat getirin”, ufuklara “Allah’ın zikrine acele edin.”

şikeste-każib, imānde-i kār u ‘amel olup harif-i dirāz-ı nefis, emel-i ‘azm-i karar ve zemzeme-i iştihārın tāk-ı zergār-ı pür-naş u nigārda pāyidār itdi. **Mısra’** :

Bākī kalan bu kubbeye bir hoş şadā imiş.

(**neşr**) Sultān Selīm kurbında vāki‘ Koğacı Dede Mescidi sāhasında medfündür. Merhūm-ı mütercim naşibend-perend-i nagam, haṭīb-i şemşir-i zebān Dımışkī-nihād edīb-i feşāhat, ‘unvān-ı maḥāric-i zād, ‘ilm-i şerif-i tecvīd u kırā’atda māhir, fenn-i mūsikī vü edvārda idāre vü taşnife kādır belki nağme-i dolābisi zevke dā’ir olup enfās-ı ‘isevīsi ğidā-yı rūh ve zemzeme-i tarab-efzā-yı Dāvūdīsi bā’iş-i fütūh, tilāveti bī-laḥn ve elḥānı nağz, ḥiṭābeti maṭbū‘ ve mevlūdde şāhib-i tarz, ihvānla mu‘āşerete mā’il, zīnet-i mecālis ü maḥāfil idi. Her sene şehr-i Rebī‘ü’l-evvel’de mevlid-ḥān Ḥazret-i Sultān-ı Enbiyā ve hezār-ı faşl-ı rebī‘ gibi mest-i pür şevk-i nevā olup yevm-i vāḥidde iki üç meclise zīver ve her birinde a‘cūbe-senc ve sihr-āver olur idi. Ve’l-ḥāşıl nādire-i edvār ve ferīde-i şehrebend-i rüzgār idi.

El-Mevlā ‘Alī

Şahife-i ruşarı Zülfikār-āsā şikāfdār olmağın Çalık ‘Alī dimekle iştihār bulmuş idi. Taḥşil-i ‘ilm u kemāl ve ‘ulemā-yı ‘aşr ḥıdmetinde iştiğāl idüp Şaḥlı Emīr dārü’l-ifādesinde müstefid ba‘dehu Sultān müderrisi olan Ma‘lūl Emīr Efendi’ye mu‘id olduğdan sonra tokuz yüz kırk iki tārīhinde mülāzım olmuş idi. Ol eşnāda kuzāt-ı sutūde-şifattan Ḥakīm-zāde Kestel Cāmi‘ kurbında olan medrese-i celīlesin binā eyledükde ibtidā yigirmi aḳçe ile bunlara virildi. *El ḥāletü ḥāzihī* tarīk-i tedrisde pīr u efāzil ve reh-nevred-i menāzil iken semend-i ‘azīmeti çalkalayup ‘inān-ı himmeti ma‘tūf-ı şavb-ı każā ve ba‘z-ı bilād-ı celīlede mutaşaddī-i ḥükm ü imzā olmuş idi. Tokuz yüz yetmiş üç tārīhinde Konya’da kaḍı iken şu ‘ün-ı ḥālī munḥaşır-ı māzī oldu. Merhūm-ı mezbūr ‘ilm u hilm ve şalāhla meşhūr, ḥüsn-i sülūk u ‘iffet ile mu‘allem, istikāmet ü şalābet ile ser-efrāz-ı ‘ālem idi. Ferā’iz’den Sirāciye Şurūḥ’una ve Hidāye’den Kitābü’l-Buyu‘i evā’ilinde ta‘liqātı ve āvize-i sem‘i kabūl olmuş kelimātı vardır.

El-Mevlā Pīr Aḥmed bin Eş-Şeyḥ Aḥmed El-Ḳaramanī

Medīne-i Lārende’den bedīdār ve Pīrī Re’is dimekle meşhūr-ı dar u diyār olmuş idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrdan taḥşil-i ‘ilm u kemāl ve tekmil-i merāsım-i isti‘dād ü istihāl idüp neheng-i deryā-yı şecā‘at, peleng-i şahrā-yı şalābet Ḥayre’d-dīn Paşa’ya mu‘allim ve ol şāhib-kırān-ı mağrib-i zemāne müşāhib ve münādīm olmağın laḳab-ı mezbūr ile meşhūr idi. Paşa-yı merḳūm ḳapudān-ı deryā-yı Rūm iken Cezīre-i Midilli’de binā eylediği medreseyi bunlara ta‘yīn idüp ‘arz-ı mūcibince taraf-ı salṭanatdan temkīn

olunmuş idi. Dest-yārī-i terakķīyātla vāşıl-ı rütbe-i şelasın olup toķuz yüz altmış hūdūdunda paşa-yı mezbūruñ Beşiktaş'da olan medresesi temām olduķda ibtidā bunlara in'ām olındı. Altmış üç tārīhinde 'azl olunup medrese-i [56] mezbūre Ahī-zāde Mehemmed Efendi'ye tevcih olındı. Altmış yedi Şevvāl'inde şart-ı vāķif mūcibi ile halefi yirine i'āde olındı. Altmış sekiz Rebī'ü'l-aķir'inde Vahyi-zāde maħlūlinden Burūsa'da Manastır Medresesi'ne taħrīk olındı. Yetmiş bir Şafer'inde yüz elli aķçe ile Galata kazāsı ile tebcil ba'dehu havāş-ı Koşantiniyye kazāsına tebdil olunmuş idi. Belde-i mezbūrede mutaşaddī-i emr-i kazā iken toķuz yüz yetmiş üç senesinde 'āzim-i 'ālem-i beķā oldu. Hazret-i Eyüb maķābirinde medfūndur. Merħūm-ı merķūm kavm-i āşinā-yı deryā-yı 'ulūm pīr-i rūşen zamīr-i ehl-i kemāl re'is-i erbāb-ı isti'dād u istihāl müstaķīm ve şaliħ-i sa'ādetmend müfliħ idi. Viķāye'yi Türkī nazm itmişdür. Ba'z-ı resā'il taħrīr idüp taħķīķ-i mesā'il itmüşdür. *Raħmetullāhü 'aleyh*⁶⁵

El-Mevlā Hanefi

Yeñice Vardarı'ndan bedidār olmuşdur. Taħşil-i fezā'il-i 'ilmiyyeye bezl-i ictihād ve a'dād-ı meleke-i isti'dād eyleyüp Merħaba Efendi'den bezm-i dest-būs ve bezm-i keremen kerem müzākerede idāre-i ku's eyledükden soñra toķuz yüz elli bir senesinde mollası intikāl eyleyüp fetvadan müteķā'id Çivi-zāde Efendi'ye ittishāl itmiş idi. Hıdmet-i 'aliyelerinden mülāzım ve tārīķ-i tadrise 'āzim olup ba'z-ı medārisde ferş-i seccāde-i ifāde ve ifā-yı haķķ-ı taħķīķ u icāde iderek kırķ aķçe ile Filibe'de Şihābe'd-dīn Paşa Medresesi'ne vāşıl ba'dehu elli aķçe ile Cersin-zāde Mevlānā-yı Muşlıħi'd-dīn yirine Bosna Serāyı'nda vāķi' Hüsrev Beg Medresesi'ne nā'il olup me'zūn bi'l-iftā ve müşkil-güşā-yı erbāb-ı istiftā olmuş idi. Toķuz yüz yetmiş üç senesinde irtihāl ve civār-ı kudse intikāl eyledi. Mevlānā-yı mezbūr, envā-yı fezā'il ile meşhūr, millet-i hanefiyenüñ mufi-i müşkil-güşāsı, hikmet-i 'ilmiyye ve 'ameliyyenüñ 'āllāme-i bī-pervāsı, zekā-yı müfriṭ ve niķā-yı қariħa ile ma'rūf, diķkat-i enzār ve selāmet-i efkār ile mevşūf idi.

El-Mevlā Muştafā bin Hasan bin 'Abdu'llāh

'İşretgāh-ı zūrefā-yı İstanbul olan Rūm ili Hişārı'ndan zuhūr idüp 'İşreti maħlaşı ile şöhret-şī'ār ve 'ilm-i ma'ārif ile pīrāye-bend-i iştiħār idi. Tārīķ-i sa'ādet refiķ-i 'ilmde kaṭ'-ı nişibi vü firāz ba'z-ı şudūrdan mülāzemet şerefin iħrāz eyleyüp Hāşiyeye Tecrid ü Miftāh medārisinde menāzil-i peymā ve қavālib-i elfāzdan mutaşaddī-i tecrid-i rūh-ı ma'na olup toķuz yüz altmış senesinde sālīk-i meslek-i kazā ve Edrine

⁶⁵ Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

ķurbında Maħmūd Pařa Ğasköy'ünde fermān-revā-yı Ğükm ü imzā olmış idi. Ol eřnāda pādīřāh-ı Kīřver-sitān Naħcivān seferine revān olup řeh-zāde Sultān Bāyezīd Edrine muħāfazasına me'mūr olduķda ři'r ü inřā ile řeh-zāde-i 'ālīcenāba intisāb eyleyüp mevķib-i sultānī ķufūlinden řoņra ol nevres-i nihāl bāĝ-ı iclāl maķar-ı sa'ādeti olan livā-yı Kütahiyye'ye sāye-efgen-i iķbāl olmaĝla Mevlānā 'İřretī'ye daĝı mülāzemet-i rikkāb-ı 'ālīyeye münāsib Kütahiyye'de ķarīb manřib-ı řefā'at eyledüklerinde Eskiřehir ķazāsı 'ināyet olındı. Ol diyārda Ğāđī iken taĝt Ğükmünde vāķi' Baĝtāl Ğazi Zāvīyesi'ni ķalenderān beĝālet-i endiředen taĝliye ve cevāhir-i zevāhir 'ilm u řalaĝla taĝliye olunmaĝçün medrese olmasın 'arz eyledükde mes'ulü ķabüle ķarīn ve darü't-ta'lim-i 'ilm u dīn oldı. Ol medrese *ilā yevminā ĝaza mařtaba*²-i ehl-i taķvā ve me'vā-yı ehl-i ders ü fetvādur. *El ĝāletü ĝāzihī* mevlānā-yı mezbūruñ her murādı ĝuřūle mevřūl olup sāĝir-i 'iřret-ĝede-i 'āmāli řarāb-ı muravvaķ ümidiyle mālā māl ü mālī iken **Mısra**⁶:

*Ve eyyü na'imīn lā yekdirihu'd-dehru*⁶⁶

Ŧoķuz yüz altmış altı tārīĝinde řeh-zāde-i berküřte-i rüzĝār birāder-i ĝilmi Sultān Selīm ile ceng ü peyĝār idüp bu vař'ı münker, ĝilāf-ı rızā-yı peder olmaĝın tevābi'-i bed-tālī' bīm-i ķahr-ı sultānī ile ĝayatdan me'yūs maķtūl u maĝzūl ve maĝbūs olduķda bunlar daĝı nice zamān ĝiriftār-ı ĝull-i zūl ve fersūde-i ĝāvin-i hevān olup medresesi elli aķçe ile Aķyazılı Sinān Ğelebi'ye virildi. Ba'd-ı zamān mařzar-ı 'afv ve 'āĝfet-i pādīřāhī ve' ināyet-i bī-ĝāyetle mübāhi olmaĝın Rūm ilinde İvraça ķazāsı iĝsān olındı. Ŧoķuz yüz yetmiş dört Muħarrem'inde [57] sebze-zār-ı ĝayātı semūm-zede ve 'iřret-serāy-ı ĝānesi mātem-ĝede oldı. Mevlānā-yı mezbūr mecmū'a-i fazl-ı mevūr ři'r ü inřāda māhir, mā'arif-i cüz'iyede külliyet-i zāhir hem ehl-i 'ilm ve hem řā'ir idi. Tezkiretü'ř-řu'arā'da bu ĝazel-i meřhūrı meřūrdir. **Ğazel**:

şanma 'aşk ehlini mevt ile ĝüzār eylediler

Hicre şabr idemeyüp terk-i diyār eylediler

řüretā ĝörmeyelüm diyü raķībūñ yüzünü

Bindiler maĝmil-i tābūta firār eylediler

Terk idüp tāc u ķābāyı şarulup bir kefene

Ğıl'at-ı 'āriyyeti ĝiymeĝe 'ār eylediler

⁶⁶ Hangi nimetler ki zaman onu bulandırısın, ortadan kaldırısın.

Götürüp ayağı bu memleket-i fāniden
Vardılar ‘ālem-i bākīde karar eylediler

Arkası üzre yatup ehl-i kubūr itdi huzūr
Ġam u miḥnet bizi ey ‘İşretī zār eylediler

El-Mevlā Sa‘ di bin Maḥmūd

Vilāyet-i Anaṭolı’da Kal‘acık nām belde-i ma‘müreden zuhūr itmişdür. Pederi Mevlānā Bedre’d-dīn Maḥmūd Seyrek Muḥyi’d-dīn ile diyār-ı ‘Acem’de iştiğāl ba‘dehu Kocavī Seydi Çelebi ḥıdmetlerinde içtiḥād ile taḥşil-i kemāl eyleyüp Semāniyye i‘ādesinden mülāzım ve ṭarīk-i każāya ‘āzim olmuş idi. Ol ḥal üzere iken ṭoḳuz yüz kırk ḥudūdunda irtihāl eyledi. Şahibü’t-terceme cedd-i māderisi olan ‘azīz sāmī Eş-Şeyḫ Şāmī ḥicrinde terbiyeti yāfte ve şu‘ā‘ı şalāḥ ve ‘iffet-cebīn-i ḥālinde yāfte olup avānı taḥşilde Baḥrū’l-Efkār şahibi Mollā ‘Acem’den tertīb-i muḳaddimāt ve taḥşil-i müḥimmāt eylemiş idi. Ba‘dehu Şahn müderrisi iken Şaçlı Emīr Efendi’ye intisāb ve fezā’il-i celīleden iḥrāz-ı nişāb eyleyüp mollā merḳūma Haleb ve Şam’da na’ib-i menāb olmuş idi. Ba‘de’l-infişāl Şeyḫü’l-İslām Ebu’s-Su‘ūd Efendi Āstānesi’ne istinād ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde fetvā-yı emānetinden mülāzemetle derāğuş-ı maḥbūbe-i murād ba‘dehu yigirmi aḳçe ile Edrine’de Ḥüsāmiye Medresesi ba‘dehu yigirmi beş aḳçe ile Sarāciyye müderrisi olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḥarrem’inde civār-ı rahmete intikāl eyledi. Mevlānā-yı mezbūr fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr fezā’il-i keşire ile şöḥre-mend ḥaşā’il-i celīleden behre-mend maḡdūr-ı rüzgār küşte-i dehr-i ḡaddār idi.

El-Mevlā Meḥammed

Arām-gāḥ-ı ḥazret-i mevlānā olan medīne-i Konya’dan hüveydā ve aḫter-i vücūd ol burc-ı evliyādan peydā olmuş idi. Pederi Aḫī Evrān küçüklerinüñ pīri ve şan‘at-ı debāḡatuñ merd-i çenberī olmaḡın Aḫī-zāde dimekle meşhūr ve birāder-i mihteri Aḫmed Efendi ile me‘ā ḥareket itmegin Eḫaveyn laḳabı ile mezkūr idi. Taḥşil-i mertebe-i isti‘dād ve sermāye-i ṭarīk-i ‘ilm-i a‘dād eyleyüp devr-i mecālis-i ‘ifāde ve mūra‘āt-ı tavr-ı taḥḳīk u icāde iderek İsrāfil-zāde Faḫre’d-dīn Efendi Āstānesi’ne intisāb ve mülāzemet-i ḥıdmet-i ‘aliyeleri şerefin iktisāb idüp ibtidā yigirmi aḳçe ile Konya’da Na‘ıncı müderrisi olmuş idi. Ol eṣnāda birāderleri vezīr-i a‘zam olup ḳatlı olunan Aḫmed Paşa’ya mu‘allim ve bunlar ol vāsıta ile muşāḫib ü münādım olup şu‘ā-yı himmet-i vezīr-i ‘ālī-ḳadr teraḳḳī ile hilāl-i iḳbālın bedr eyleyüp otuz aḳçe ile

def'aten Edrine'de Taşlık Medresesi'ne vâşıl ba' dehu on akçe terakķi ile rütbe-i erbâ'ine nâ'il oldu. Karîne-i hâl vezîr-i kebîr Rüstem Paşa Āstānesi'ne mülāzemet ve zerre vü āfitāb gibi taḥşil-i münāsebet idüp toķuz yüz elli altı tarihinde Baldır-zāde yirine Edrine'de Halebiye ḥāricine 'āric oldu. Elli sekiz ḥilālinde Mi' mār-zāde yirine Ḥašekî pāyesine pāy-ı himmet ḳodı. Altmış temāmda mevlānā-yı mezbūr yirine vâşıl Şaḥn-ı Şemānî ve kevkebe-i iķbāli kevkeb-i şua' rāyı yemānî ile medānî oldu. Altmış iki eṣnāsında Baldır-zāde yirine Edrine Bayezīdiyyesi'ne mūsned-efrūz-ı ifāde ve mes'ele-āmūz-ı efaẓıl-ı sāde olup ol eṣnāda Rüstem Paşa'nuñ 'arz-ı maḥabbet ü iltifātı 'arīza-i nifāķ erbāb-ı şikāķla zā'il ve muḳtezā-yı himem ve 'ināyāt-ı mü'eddā-yı ğaraż u ta' aṣşuba mütebeddil olmağın niçe yıllar üftāde-i kec nisyān ve bīm-i 'azl u ḥırmān ile ḥırasān olup bi'l-āḥir vezîr-i mezbūr terk-i cihān pūr şerr ü şūr [58] ve şadr-ı celîl 'Alî Paşa'dan ḥişşedār-ı lütf-i ḥāş eyledükde dağdağā-ı mekr ve ḥavf-ı mekārīhden ḥalaş olmuş idi. Toķuz yüz yetmiş bir Şafer'inde necm-i tālî' i muḳarrine-i su'ūd ve aheng-i ḳanāṭır-ı muḳaṇṭara-ı şu'ūd eyleyüp Ḳāmî Efendi yirine medāris-i Süleymāniyye'den birine kevkebe-baḥş ve kevkeb-i iķbāli āfitāb-dıraḥş olmuş idi. Ol ḳubbe-i 'ālî şıyt u şadā-yı 'ilm u kemāl ile mālî ve mecma'-ı emāşil ü ehālî olup toķuz yüz yetmiş dōrt Muḥarrem'inde 'işret-serāy-ı ḥānesi mātem-gede-i melāl ve ḥazān-ı keşiri'l-aḥzān-ı fenā ile bülbül-i pūr-gulğul-i zebānî lāl olup dem-beste-i ḥayret-i vişāl ve sāye-nişin-i raḥmet-i zü'l-celāl oldu. Medrese-i maḥlūle Bosnevî Maḥmūd Efendi'ye iḥsān olunup maḥmūdü'l-ākıbe olduğına nişān olmuş idi. Mollā-yı *mū'mā ileyh şubbet sicālū'l-ma'fıretı 'aleyhi*⁶⁷ 'ālim ü fāẓıl mürebbî-i ḳavābil-i beşūş ve ḥulūķ-i şıddıķ u şaddūķ ve mürā'āt-i ḥuķūķ şoḥbete firifte işāl-ı ḥayr u iḥsāna şıfte evzā' u eṭvārı müselleme melek-nihād ve ferişteh-ḥişāl ādem idi. Naḳl olunur ki kavābil-i rüzgāra kemāl ve efaẓıl-ı talebeye iḥsān u efzāl üzere olmağın Şaḥn müderrisi iken on dōrt şa'ir-i dānişmend cem' itmiş idi ki her biri mecmu' i'l-baḥreyn-i 'ilm u 'irfān ve mevrūdü'n-nehreyn-i faẓl u beyān idi. Meselā ḥ'āce-i Sulṫān Murād Sa'deyni'd-dīn Efendi ve Sulṫānü's-Şu'ārā Bāķî Efendi ve pederi cami' i'l-ḥurūf ve Ḥüsrev-zāde Ḥüsrev Çelebi ve ḳuzāt-ı sutūde-şıfātından terceme-i Şaķāyık şāhibi Edrineli Mecdî Çelebi ve Ḳaramanî Muḥyî Çelebi ve Üskübî Vālihî Çelebi gibi efaẓıl hucurāt-ı medresede nihān ve ḳıbāb u gerdūn cenābı künūz-ı 'ilm u 'irfān ile daḥme-i çemşiddeden nişān idi ve Bāķî Efendi Sünbül Ḳaşidesi'n bunlara ihdā idüp bu gūne zezeme-senc-i şenā olmuş idi. **Beyt:**

⁶⁷ İşaret olunana bağışlanmanın bolluğū dōküldü.

Fāzıl-ı dehr Mehemmed Çelebi kim eflāk

Bāğ-ı fazlında toköz dāneli bir ter sünbül

(**neşr**) zıkr olınan efāzılıñ ekşeri Ebu's-Su'ūd Efendi'den ber-murād olup merhūm vālid-i Süleymāniyye'ye teşrīfinden ve Üskübī Vālihī Çelebi Sultān Bāyezīd i'ādesinden mülāzım olmışlar idi. *Ravvehallāhu te'ālā ervāḥahūm*⁶⁸

Mehemmed Beg

Tercemesi sebķ iden Egri 'Abdī Efendi'nün şāḥ-ı şecere-i vücūdı ve nihāl-i ḥadīka-i zāt-ı mes'ūdüdür. Toköz yüz yigirmi tārīhinde ki gūşe-i şehristān-ı vücūda vāşıl ve ḥıyābān-ı 'ālem-i şuhūda dāḥil olup ictinā-yı şemerāt-ı fezā'ile müdāvım ve iktinā-yı nev-bāve-i 'ilm u 'irfāna muvāzıb u mülāzım olmağla 'ulemā-yı 'aşrdan Eyyühüm-zāde Efendi ḥıdmetinde iştiğāl ba'dehu Pervīz Efendi Āstānesi'ne ittişāl eyleyüp İshāķ Efendi'nün mecālis-i 'aliye-i 'ilmiyyesinde idāre-i ku's-i taḥķik ba'dehu Şeyḥü'l-İslām Sa'dī Efendi'nün cām-ı leṭāfet-i insicām-ı ifādesinden tenāvül-i raḥik ü saḥik idüp *el ḥāletü ḥāzihī* birāder-i miḥteri ve şıyāğat-ger-i cevheri olup Ayaşofya mütevellisī iken müsānehe-i 'ömri temām ve ġarra-ı ġarā-yı vücūdı mütevārī-i ġamām-ı ḥımām olan 'Alī Efendi sevķi ile tārīkini taḥvīl eyleyüp toköz yüz kırķ üç senesinde on aķçe vazīfe ile küttāb-ı dīvānī zümresine iltihāk eyledi. Elli toköz ḥilālinde Vezīr-i şānī Mehemmed Paşa himmeti ile re'isü'l-küttāb olmuş idi. Altmış bir senesinde Diyār-ı beķr defterdārı oldı ki 'Arab u 'Acem didikleri ķalemdür. Ba'dehu şıķķ-ı şāniye naķl olunup altmış dōrt tārīhinde Celāl-zāde Muşafā Beg yirine muvaķķi'-ı Divān-ı Hümāyūn o menşūr-ı cāḥı tevķi'-i ķabüle maķrūn olmuş idi. Altmış beş Şafer'inde ser-defterdārān ve müstevfi-i 'uṭārid 'unvān oldı. *El ḥāletü ḥāzihī* Vezīr-i kebīr Rüstem Paşa iltifātı ile ķadri 'ālī ve merci'-i esāfil ü e'ālī olup kemāl-i sedād ve istikāmetle ġulğul-endāz-ı iştiḥār ve cemī'-i 'umūr-ı divāniyede mü'temin ü müsteşār idi. Toköz yüz altmış sekiz senesi Şevvālī'nde 'Alī Paşa vezīr-i a'zam olup ḥil'at-ı iltifāt-ı rüstemi dūş-i i'tibārından dūr ve nażar-ı 'āṭıfet-i şadr-ı celī ki hem ḥāşıyyet-i 'ayn-ı 'alīdür. Şafaḥat ḥālinden mehcūr olmağın te'āṭı-i umūr-i dīvāniyyeden tebā'ūd ve ihtiyār-ı sūkūn u teķā'ud eyleyüp rikāb-ı humāyuna ferağın 'arz eyledükde Tırḥala Sancağı 'ināyet olındı. Bir kaç ġün izḥārı ķabül idüp [59] ba'dehu isti'fā vü ta'affūf ve ṭaleb-i rızķ bī-tekellūf itmegın altmış toköz Şa'ban'uñda vazīfe-i emşāl ile nā'il-i āmāl toköz yüz yetmiş temāmında ḥalefi Ramāzān-zāde yirine manşib-ı tuğrāya i'āde olunup *et-tekrār-ı ḥasen*⁶⁹ tārīḥ vāķi'

⁶⁸ Allah onların ruhlarını rahatlatınsın.

⁶⁹ Tekrar iyidir.

oldı. Bu def a livā-yı ‘ izz ü şevketi vālā vü ğurre’-i ğarrā-yı devleti ‘ alādan a’ lā olup Mehemmed Paşa vezāretinde kelāmı ma’ūl-ı ‘ aleyh-i ūmūr-ı dīn ü düvel ve kārname-i devlet ü düstürü’l-‘amel olmuş idi. Toğuz yüz yetmiş dört Şafer’inde Sultān Süleymān Hān ile qal’ a-i Sigetvār muhāşarasında iken marāz-ı zehirden tehī sāz qal’ a-i Budun ve tefriqa-endāz-ı miyāne-i cān u ten olup qal’ a-i Peçevī’de dilcuyda vāki’ Kāsım Paşa Cāmi’ hāziresinde medfūn ve yirine sābıkan nice zamān hāme-gerden-i tuğrā-yı ‘ ālişān olup bi’l-fi’ il müteferriqa başılığı hıdmetinde olan Celāl-zāde Muştafā Beg muvaqqı’-ı divān-ı hümāyūn oldu. Merhūm-ı merķūm kavt-ı ğūtaşen-i deryā-yı ‘ ulūm keşret-i ihātada baħr-ı muhīt gibi yegāne kuvvet-i hāfizāsı derc-i ferā’id-i zamāna ‘ ilm u fazilet ve ‘ ilm-i istikāmette müselleme-i ālem-i iştiğāl müşettetü’l-bāl ile iştiğālleri muħayyir-i ifhām, dağdağ-ı ūmūr-ı dūnyeviye hılālinde efkār-ı şā’ibesini maħz-ı ilhām idi. Dürer-i Ğurer emşāli kütüb-i mebsūṭayı taħrīr u taşhīh ve mübāhis-i ğāmzayı tenvīr ü telvīh idüp ziyārete gelen ‘ ulemā’ ile ‘ āla vechi’l imtiḥāni⁷⁰ temyīz-i ciyād-ı hālbe-i rihān mu‘tādı idi. ‘ İffet u istikāmetleri bir mertebede idi ki elif-i kāmeleri zīver-i divān-ı sultānī olduķda ‘ ömr-i mā erbāb-ı qalem-i dāl-i divānī gibi peşinde ser-furū ve ğubār-ı müsāḫat zeyl-i nezāhetlerinden hāme-mişāl ğāye-i redd kıulurlar idi. ‘ İmādü’l-melik-i sultānī mu‘temed-i ‘ aleyh-i devr-i Süleymānī manzūr-ı pādīşāh-ı cihān ‘ ayni’l-a’ yān ve nāzūr-ı divān-ı ‘ ālişān oldu. Anaṭolı Hīşārı’nda vāki’ bağçede hem-civār olan Kāf-zāde Feyzū’llāh Efendi naql iderlerdi ki baş defterdār olup bağçeye geldükde vālidleri Aħmed Efendi ile tehniyete varmışlar. Hılāl-i mukālemede manşıb-ı sābıkları nişāncılık ile defterdārlık manşıbinuñ cihāt-ı mürecceḫatı zıkr olunup ḫikmet-i Loķmān’dan şuver-i mişlin ri‘āyet itdüklerinde cevab verüp defterdārılığın ‘ avāyidi iz‘ āf iz‘ āf ve münāsibleri numūne-i cebel-i Tūr u kūhe kāfidür. Maḫşül-i mu‘īni vāfir-i hāşları hūd-ı baħr-ı zāḫir olmağın her sene maşraf-ı ṭā‘ām u libāsdan ğayrı iki yük aķçe hāşıl olmaķ kābil ve deryā-yı bī-girān ni‘met-i sultānīde mānend-i seḫāb-ı vābil elüñ şovuk şuya şoķmadan vāşıldur, lakin dağdağa-i taḫşil ve tevzī-i emvāl cāmi’-i esbāb-ı perīşānī ve müvezzi’-i bāl olup nişāncılar müftī-i müşkil-ğüşā-yı kavānīn-i ‘ Oşmānī ve tevķī’-i refi’ gibi mesned-efrūz-ı kām-rānī olmağın dil-beste-i tekmīl-i ‘ arz olan erbāb-ı kabūl yanında rüçḫānı vāzih ve ‘ ulemā’ manşıbı olmaķ ṭab’-ı istignā-pesend vech-i mürecceḫdur, dimişler. Bā in Heme bereket-i şalāḫ u ‘ iffet ile ḫayrāt-ı celīleye muvaffıķ ve erkāf-ı keşire ile fā’iz-i rızā-yı ḫaķķ olmuşlar idi. Aşār-ı ḫayrdan

⁷⁰ İmtihan yoluyla.

İstanbul'da Altı Mermer Mağallesi'nde medresesi vardır. Hālā elli aqçe ile dārü'-t ta' līm-i 'ulemā-yı ebrār ve nişāngāh-i ḥadeng-i efkārdir. Medrese qurbında mescidi ve pederlerinüñ şılāsı olan każā-yı Mudurnı a' mālinden Çepnī nām qaryede cāmi' -i şerīfi ve mektebi vardır. İstanbul'da ' Āşık Paşa Mağallesi'nde ḥānesi olmağın türbe civārında olan cāmi' -i şerīf sabıqan zümre-i Ṭavāşī'den Hüseyn Ağa nām ehl-i ḥayruñ bināsı olup mescid iken bunlaruñ himmeti ile cāmi' olmuşdur. Bunlardan *mā' adā*⁷¹ eczā-yı şerīfe ta'yīn eyleyüp nuḫūd u müskaḫāt-ı vaqf itmişdür. *Elān*⁷² idrārātı cārī ve çeşme-i ḥayrātı ḡubār-ı naqışadan 'ārīdür. *Şekera'llāhu sa'yehül mevfuri ve ḥalli türabi türbetihi bi'n-nürī*⁷³ ḥīn-i vefātında beş nefer evlād-ı zükürü ve iki duḡteri qalup ekşeri bilā ḫalef 'arīza-i telef olup maḥdüm-ı ulā Ahmed Beg ma'ārif-i cüzz'iyede māhir münşī ve şā'ir olmağın dergāh-ı 'ālī müteferriqalığı ile kātib-i dīvān olmuş idi. Biñ iki senesinde Hatvān cenginde şehīd olmuşdur. Hasan Çelebi merḥūm Tezkiretü'ş-Şu'arā'da zıkr itmişdür. Hālā aḫvādı münselik-i silk-i 'ulemādur. Duḡterinüñ biri füzelā-yı qūzatdan Balıq-zāde İbrahīm Efendi nikāhında olup ḥālā 'ırq-ı nesebi münkaṭı' dur. Biri bu ḥaḫirüñ vālidesidür. [60]

(Şıfu'l-meşāyiḫi ve'l-vā'izinellezīne inteḫālū ilā raḫmetillāhi te'ālā fi ḫilālī ḥāzihī'd-devleti'l- 'aliyye⁷⁴)

Dīde-düz-ı şaḫāyif-i āşār u 'iber olan erbāb-ı nazara ḫafī degüldür ki silsile-i 'aliyye-i meşāyiḫ-i kirām biḫasebi'l-meşārib bir qaç şu' beye [münşa'ib] olup evvelā zıkr-i cehri vü ihfā ḫasebi ile Naqşibendiyye ve Ḥalvetiyye'ye munḫasım ve Ḥalvetiyye ṭarīki mānend-i cedāvil bir qaç şınıfa munḫasım olmuşdur. **Beyt:**

'İbāretünā şettā ve ḫüsnüke vāḫidün

*Ve küllün ilā zalike'l cemāli yesir*⁷⁵

(neşr) *El ḫāletü ḥāzihī* diyār-ı cennet-şi'ār-ı rümuña ve cihet-i iqbāl-i qurūm ve maṭla' i'l-envār-ı maṭlūb u merūmdur. Himmet-i pādişāhān-ı dīndār ve raḡbet-i ḫayr-ḫāhān-ı ihlāş-şi'ār ile ḫavānıḫ u şavāmi' ve zevāyā vü mecāmi' binā olınuḫ her şınıfa maḫşuş ḫayrāt-ı celīle ve her ṭā'ifeye şartı mañşuş müberrāt-ı cezīle ibdā ḫılınmışdur. Ol cihetden zāviyelerde rāviye-i teşnelebān-ı tevḫīd ve tekyegāhlarda sakin olan maḫrūrān-ı āteş maḫabbet-i raṭbi'l-lisān-i tenzīh ü temcīd olup ser-çeşme-i zülāl-i 'aşq-ı ilāhi keşiri'l-mevārid ve ābiş-ḫor-ı feyz-i nā-mütenāhī müzdehim-i

⁷¹ Başka. Fazla. Bundan gayrı.

⁷² Şimdi. Hālā. Hāl-i hazırda.

⁷³ Allah onun üstün gayretlerinden razı olsun ve onun türbesinin toprağını nurla süslesin.

⁷⁴ Devlet-i Aliyye'nin başlangıcından bu tarafa Allah'ın rahmetine ulaşan vaizler ve şeyhler sınıfı.

⁷⁵ Bizim ifadelerimiz çok (çeşitli), senin güzelliğın birdir. Her şey bu güzelliğe işaret eder.

şadır u vārid olmağın istikmāl üzre olan erbāb-ı hāl halka-ı edvār gibi miyān-ı beste-i devr-i uşūl oldukça nağme-i dolābisi devā'ir-i eflāka gūlgūl- endāz ve her dā'irede olan gürūh-ı ricāl-i tarīk-i haqqdan arzū-yı vuşūl itdükçe nevā-yı pest ve bālā-yı ah u enīn ile zemzeme-sāz olmağdan hālī degüldür. **Şi'r:**

Her biri çarḥ-var ezrak-puş
Kehkeşān gibi taylasan berdüş

Lāle-veş dilleri ser-ā-ser dağ
Ruşeniden yağar kimisi çerāğ

Gülşenilerde tāclar gül gül
Halkalar şanki halka-ı sünbül

Ehl-i vecde o halka-ı zūlf-i niğār
Dīde-i münkereyne halka-ı nār

Cem' ider ol nice perişānı
Oldı şan ḥātem-i Süleymānī

Halkalar halka-ı sipihr mişāl
Her biri sāk-ı 'arşa bir ḥalḥal

Hoş iderler uşülle devrān
Çarḥ olmuş o devre ser-gerdān

Çarḥa irmiş fiğān ile şuyūn
Zühre itmez nevā bu dā'ireden

(**neşr**) Faḳīr-i cami' i'l-ḥurūf ki her zümrenüñ müte' ayyinelerini ' ulemāya ilḥaḳ ve menāḳıb-ı celīlelerin bu maḥalde olan ecilleye ilşāk bābında Şaḳāyık-ı Nu' māniyye şāhibine iktidā ve zikr-i şālīhīn ile istinzāl-i raḥmete ihtidā itmişdür. Ol fırça-ı seniyyeden evāḥir-i devlet-i Süleymāniyye vefeyātınüñ menāḳıb-ı celīlelerin taḥrīr u tafşīl esnāsında her birinüñ teber-i ḥālīşü'l-' ayyār-ı isti' dādı ḳanğı ateşdān-ı maḥabbetüñ pūte-i mücāhedesinde mesbūk ve ne maḳūle sultānuñ sikke-i kisve-i maḥşūşası ile meskūk oldığını beyān e'imme-i fenn-i tārīḥ yanuñda *ḍarb-ı lāzib-i*

*ehem ve deyn-i vâcibü'l-edâ' iltizâm-i mālâ yelzem*⁷⁶ olup silsile-i tarîkatlarını tafşîl u tefhîm beyân-ı mevzû' gibi vâcibü't-tağdîm olmanın ol hadîs-i müselselüñ tahrîrine mübâşeret ve ol sübha-ı gevher-i nizâm bî-bedelüñ imâma var hazret-i imâma varınca keyfiyet-i ittişâli tağrîrine mubâderet kılındı. Pes angâh ma' lûm ola ki *eğturukı ilallâhi te'âlâ bi a'dedi enfâsi'l halâ'iki*⁷⁷ maзмünü üzre râh-ı vuşul-ı Hâzret-i Hâlık bî-hadd ü a'dd üveys-i meşrebân-ı tarîk-i haqq dâ'ire-i ta'rîf u tavşîfden evsa'i vü eb'addur, lakin meşhûrları Nakşibendiyye ve Halvetiyye ve Bayramiyye ve Zeyniyye ve Mevleviyyedür ve bunlardan Gülşenî ve Bektâşî ve Ni'metu'llâh ve Nur Bağşîdür. Üveysî ve Kâdirî ve Rufâ'î ve Sa'dî ve Edhemî ve Haydarî ve Bekrî ki diyâr-ı 'Arab u 'Acem'de meşhûrdur. Cümleñ silsilesini şebt ü işbât lazım gelüp Nakşibendiyye ile ibtidâ oldu. **Naзм:**

Nakşibendiyye 'aceb kâfile salârânend
Ki çu pergar derîn dâ'ire sergerdânend

Heme gird âmede der-merkez-i yek dâ'ire end
Heme vâkıf şode ez-gerdeş-i yek pergârend⁷⁸

(neşr) Ol silsile-i 'aliyenüñ ser-ğalka-i 'âşîkânî Hâce Bahâ'e'd-dîn Nakşibendî hazretleridür ki tarh-endâz nesic-i taze-tarz dilpesend ü Nakşibend-perend maţbû-yı bî-mânenddür. Vilâdet-i bâ sa'âdetleri Buğara 'âmâlınden Kaşr-ı 'Arifân nâm kıarye-i ma' mürede yedi yüz sekiz Muğarrem'inde vâkı' olmuşdur. Ser-rişte-i tarîki Hâce 'Abdu'l-hâlık Gücdevânî hazretlerine peyvestedür. Zâhiren Emîr Seyyid Külâl'den külâledâr-ı edeb olup 'âlem-i bâtından bi'z-zât rûhâniyet-i hâceden feyz-i terbiyet bulup **Beyt:**

Be cân-ı hâce vü 'ahd-i kadîm ü mihr-i dürüst[61]
Ki mûnis-i dem-i şubh[d]em du'â-yı devlet-i tust⁷⁹

(neşr) maзмünü vird-i zebân-ı hâlî olmuş idi. Ol bâ' işdür ki tarîk-i mezbûre Hâce Bahâ'e'd-dîn'e varınca Nakşibendiyye ve 'Abdu'l-hâlık Gücdevânî'ye müntehi olunca Hâcegân dirler, Reşehât-ı Hüseyin-i Vâ'iz'ün mâ'il-hayat-ı 'ibâratından tereşşuh? olan üzre Emîr Seyyid Külâl'e gelince bu silsile-i 'aliyyede i'lân-ı zıkr-i hûda, mânend şalşale-i zâhire ü peydâ olup **Şi'r:**

⁷⁶ Zaruri olarak ödenmesi gereken borç, gerekli olmayan şeyi önemli kılandır.

⁷⁷ Yüce Allah'a giden vesileler(sebebler) yaratıkların nefesleri sayısındadır.

⁷⁸ Nakşibendiyye acayip tecrübeli bir topluluktur. Pergel gibi bir dairede dönerler. Hepsi bir dairenin ortasında toplanmışlardır. Hepsi bir pergelin dolaşmasından haberdardırlar.

⁷⁹ Hâce (Kivâmuddin)'nin canına, aramızdaki eski hak hukuka yemin ederim; sabahları, en yakın dostun olarak benim işim, senin devletine dua etmektir.

Fāş mî-güyem u ez-gofte-i ĥod dilşâdem

Bende-i ‘ışķem u ez-her du cihān azādem⁸⁰

(**neşr**) mażmūnı hüveydā olmağın ‘Alāniyye ĥāñān dimekle müsem mā olmışlar idi. Ĥāce Bahā’e’-d-dīn Naķşībend ĥuddüse sırrahu’l-‘āzīz Ĥāce ‘Abdu’l-ĥālīķ Ġücd-evānī tarafından ‘amel-i ‘azīmet ve zıkr -i ĥafī ile vāķı‘ ada me’ mūr ve mirāt-ı ĥalbi āgāhına bu resmle fā’izi’n-nūr olmışlar idi. Naķl olunur ki ĥazret-i ĥāce cenāb-ı Emīr Seyyid Külāl ĥıdmetlerine dā’imā mülāzemet ve istifāza-i ‘ināyet üzre olup aĥbāb ile ĥalka-beste-i zıkr olsalar ĥāce ol dā’irede girīzān ve şāhbāz-ı bülend-pervāzı ol ĥalka-ı dāmdan remān olup iĥtilās-ı laĥzāt-ı ‘ayn-ı ‘ināyetle ĥursend ve nihān-ı lem‘āt-ı işrāk-ı derūnī ile behremend olurdu. Yedi yüz toķsan bir Rebi’ü’l-evvel’inüñ yevm-i şālīşi işneyni günü naķş-ı dil-geşi ‘ālem-i şuverinden nā-peydā ve ĥāķ-rīz-i dest-i fenā ile resm-i ĥıbāb-ı türbe ve ĥāl-ķāh-ı hüveydā olup Ka‘betü’l-‘uşşāķ-ı afāk ve beyt-i meşhūr kitābe-i tāk u revāk olmuştur. **Beyt:**

Ka‘betü’l-‘uşşāķ başed in maķām

Her ki nāķış āmed incā şod tamām⁸¹

(**neşr**) Ol silsile-i ‘aliye-i envārınüñ dārü’l-mülk-i Rüm’da bā’iş-i intişār u iştihārı ve maţla‘ü’l-envār-ı āşarı Şeyĥ ‘Abdu’llāh İlahī Efendi’dür. Nice zamān Zeyrek Cāmi‘ civārında sākın olup ĥāşif-i esrār-ı ‘ilāhi ve mażhar-ı feyz-i nā-mütenāhī olmuştı. Ba‘dehu Vardar Yeñicesi’ne naķl idüp Emīr Buĥārī ĥıdmetlerin cānişin ve mesned-i efrüz, ‘izz u temkīn eylemiş idi. Maĥrusa-i Ķoştanīniyye’de cāmi‘-i şerīf ve ĥāngāh ve Edrine Ķapusu ĥaricinde tekye ve ziyāretgāh binā eyleyüp muĥıt-i ricāl ü melce’i ve melāz-ı erbāb-ı ĥāl olmuştur. **Beyt:**

Ṭobṭolu içi ĥāngāhiler

Ĥaĥķı zıkr idici ilāhiler

(**neşr**)Burūsa’da āsūde olan Emīr Sultān’uñ ‘ammi-zādesidür. Anlar Nūr-Baĥşı tarīķine raĥş-ı himmet sürüp bunlar kārğāh-ı Naķşibendiyye’den naķş-ı murād görmüşdür. Toķuz yüz yigirmi iki tārīĥinde intikāl idüp zāviye-i ma‘rūfe saĥasında medfūndur. *Eş-şey’ü bi’ş-şey’i yüzkeru*⁸² her silsilede manşıb-ı ĥilāfete vāşıl olanlar ‘ale’t-tertib⁸³ zıkr olındı.

⁸⁰ Açıkça söylüyorum ve sözümden memnunum. Aşkın kölesiyim, her iki dünyadan kurtuldum.

⁸¹ Bu makam aşıkların Kabe’sidir. Her kim buruya noksan gelse tamamlanır.

⁸² Bilinen bir şey, ancak bilinen bir şey ile açıklanır (zikredilir).

⁸³ Belirlenen düzen üzerine.

Es-Silsiletü'l-‘Aliyyeti’n-Nakşibendiyye

Ḥazret-i Rasûl-i Ekrem şallalâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem, Ḥazret-i ‘Alî kerremallâhü veche, Ḥazret-i İmâm Hüseyin rağıyallâhü ‘anh, İmâm Zeyne'l-‘Âbidîn rağıyallâhü ‘anh, İmâm Meḥemmed Bâkır rağıyallâhü ‘anh, İmâm Ca‘fer-i Şâdıķ rağıyallâhü ‘anh, Şeyḫ Bâyezîd-i Bestâmî küddüse sırrahu naql-i şaḫîḫ ile şabıtdür ki Bâyezîd-i Bestâmî ḫazretleri, İmâm Ca‘fer-i Şâdıķ intikâlinden soñra vücûda gelmiş iken nisbet-i irâdetleri bâḫın cihetinden olup ruḫâniyetlerinden terbiyet bulmuşdur. İmâm Ca‘fer-i Şâdıķ’uñ bir nisbetleri daḫı Kâsım bin Meḥemmed bin Ebû Bekri’ş-Şıddıķ rağıyallâhü ‘anh cenâblarınadır ki fuķahâ-yı seb‘adandır. Anlar irâdet-i bâḫın cihetinden Selmân-ı Fârisî ḫazretlerinden aḫz itmişdür. Selmân-ı Fârisî şeref-i şoḫbet ḫazret-i risâlet-penâḫ şallallâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem ile müşerref olduğundan mâ‘adâ Ḥazret-i Şıddıķ-ı Ekrem ḫalîfe-i aḫdem cenâblarından feyz-i terbiyet bulup anlar ğâr-ı pür-envârda hem-şoḫbet-i sulṫan-ı enbiyâ olduğda zıkr-i ḫâfiyi câlisen ‘ale’l-faḫzeyni’l mübârekeyn ğâmiżzü’l-‘ayneyni’l-müteberrekeyn vech-i teşliş üzre telķin eylemişlerdür. Şeyḫ Ebu’l Ḥasan Ḥarakânî, Bâyezîd-i Bestâmî’ye intikâlinden soñra dünyâya gelmiş iken ruḫâniyeti Bâyezîd ile mürebbîdür. Şeyḫ Ebu’l-Kâsım Kerkânî (Gürgânî) bunlaruñ daḫı iki nisbeti vardır. Birisi zıkr olınan üzre Ebu’l-Ḥasan Ḥarakânî ḫıdmetlerine vâbestedür, biri Şeyḫ Ebû ‘Oşmân Mağribî’ye anlar Ebû ‘Alî Rûdbârî’ye anlar Cüneyd-i Bağdâdî’ye anlar Sırrı Saķaṫî’ye anlar Ma‘rûf-ı Kerḫî’ye müntesibdür. Ma‘rûf-ı Kerḫî daḫı iki nisbet [62] şâḫıbidür. Biri Dâvûd-i Ṭâ’î’ye anlar Ḥabîb-i ‘Acemî’ye anlar Ḥasan Başrı’ye anlar Emîru’l-mu‘minîn ‘Alî kerremallâhü veche cenâblarına müntesibdür. Ma‘rûf-ı Kerḫî’nüñ bir nisbeti daḫı ‘Alî Rızâ ḫıdmetlerine anlar İmâm Mûsa-ı Kâzım’a anlar Ca‘fer-i Şâdıķ’a müntesibdür. İla âḫiri’s-silsile Şeyḫ Ebu’l-Kâsım Kerkâniyye’nüñ mürebbâsı Ḥ‘âce ‘Alî Fârmedî küddese sırruhdur. Anlaruñ ḫalifesi Ḥ‘âce Yûsuf Hemedânî’dür. Anlaruñ ḫalifesi ser-ḫalka-i ḫ‘âcegân ‘Abdu’l-ḫâlîķ Ğücedvânî ḫıdmetleridür. Ba‘dehu Ḥ‘âce ‘Arif Riveğerî ba‘dehu Ḥ‘âce Maḫmûd Fağnevî ba‘dehu Ḥ‘âce ‘Alî Râmîtenî ba‘dehu Ḥ‘âce Meḥemmed Baba Semmâsi ba‘dehu Emîr Seyyid Külâl ba‘dehu Ḥ‘âce Bahâ’e’d-dîn Nakşibend ba‘dehu Ḥ‘âce ‘Alâ’eddîn’il-Attâr ba‘dehu Ḥ‘âce Nizâme’d-dîni’l-Ḥâmûş ba‘dehu Sa‘deddîni’l-Ķâşğarî ba‘dehu ‘Ubeydu’llâḫ Semerkândî ba‘dehu Şeyḫ ‘Abdullâḫ El İlahî **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ba' dehu Şeyh Seyyid Aḥmedi'l-Buḥārī ba' dehu Şeyh Maḥmūd Çelebi dāmād-ı 'azīz
ba' dehu Şeyh 'Abdu'l-latīf dāmādı Maḥmūd Çelebi *Ḳaddesallāhu esrārahüm*⁸⁴

Ṭarīkat-i Nūr-Baḥşī

Emīr Sultān Şemse'd-dīn Meḥammed bin 'Alī El-Ḥüseyni'l-Buḥārī pederi Seyyid
'Alī'den aḥz itmişdür. Anlar Seyyid Meḥammed Nūr-Baḥş'dan ve Emīr Buḥārī'nün
ḥalifesi Ḥasan Ḥ'āce ve anuñ ḥalifesi Veli Şemse'd-dīn Şakāyık'da meşṭürdur. Anlar
Ḥ'āce İshāk Ceylānī'den anlar 'Alī Hemedānī'den anlar Maḥmūd Ḥarakānī'den
anlar 'Alaud-devle Semnānī'den anlar 'Abdu'r-raḥman İsfērānī'den anlar Ahmed
Cürgānī'den anlar 'Alī bin Sa'id Lala'dan anlar Necmeddīn-i Kübrā'dan anlar
'Ammār bin Yāsir'den anlar Ebu'n-Necīb Sühreverdī'den *ilā āḥiri silsileti*⁸⁵

Silsile-i Meşāyih-i Ḥalvetiyye Kuddeset Esrārahum

Ḥazret-i Rasūl-i Ekrem şallalāhü 'aleyhi vesellem, Ḥazret-i 'Alī kerremallāhü veche,
Ḥasan Başrī raḍıyallāhü 'anh, Ḥabīb-i 'Acemī, Dāvūd-ı Ṭā'ī, Ma'rūf-ı Kerḥī, Sırrı
Şakāṭī, Cüneyd-i Bağdādī, Mımşād-ı Dineverī, Aḥmed-i Esved Dineverī, El-Ḳāḍī
Vecihü'd-dīn 'Ömer El-Bekrī, Ebu'n-Necīb Sühreverdī ekşer ehl-i taşavvuf yanuñda
Ebu'n-Necīb Sühreverdī Aḥmed Ğazali'den aḥz idüp Şihābe'd-dīn Sühreverdī ve
Rūzbihān-ı Mışrī bunlardan aḥz itmişdür. Ṭarīka-i Zeyniyye ki Zeyne'd-dīn el-Ḥāfi
ḥazretlerine manşıbdur. Buradan münşa'ib olur, ba' dehu Ḳudbe'd-dīn Ebherī,
Ruḳne'd-dīn Meḥammed Es-Seccesī, Şihābe'd-dīn Meḥammed Tebrīzī ṭarīkat-ı
Mevleviyye, Ḥalvetiyye ve Bayramiyye ile burada müctemī'lerdür. Ba' dehu
Ḥalvetiyye ṭarīk-i erbābından Cemāle'd-dīn Tebrīzī, İbrahim Zāhid Geylānī
Bayramiyye buradan münşa'ib olur. Ba' dehu Sa'idü'd-dīnī'l-Fergānī, Aḥi
Meḥammed El-Ḥalvetī, 'Ömer El-Ḥalvetī, Aḥi Emrem El-Ḥalvetī, Ḥacı 'İzze'd-dīn
El-Ḥalvetī, Pīr Sadre'd-dīn El-Ḥalvetī, Seyyid Yaḥyā Şirvānī ṭarīk-i Gülşenī buradan
münşa'ib olur. Seyyid Yaḥyā El-Ḥalvetī'nün dört ḥalifesi vardır. Pīr Meḥammed
Erzincānī, Dede 'Ömer Rūşenī, Mollā 'Alī El-Ḥalvetī, Ḥabīb-i Ḳarāmānī Pīr
Meḥammed Erzincānī'nün ḥalifesi Çelebi Efendi'dür ki Cemāle'd-dīn Aḳsarāyī
neslindendür. İbtidā Amasiyye'de sākın olup ba' dehu İstanbul'a Koca Muştafā Paşa
Zāviyesi anlar için binā olınmışdur. Ḳable'l-feth oraya Kızlar Kilisāsı dirler imiş.
Bunların ḥülefāsı bī-nihāyedür. Cümleden Şeyh Üveys'dür ki yetmiş biñ mürīde
kisve giydürmiş dirler. Şam'da medfündür. Ḥalife-i seccāde-nişini Noḳṭacı 'Alī
Dede'dür ki bu cerīdede zıkr olunur. Şeyh Dāvūd daḥı anuñ ḥalifesidür. Mehdī olmaḳ

⁸⁴ Allah, onun sırlarını kutsal kılsın, takdis etsin.

⁸⁵ Bu silsilenin sonuna kadar.

töhmetyyle ahz olunup eşi'ā-yı envār-ı hidāyet başar-ı başiretīn hayra ve dīde-i idrākin tīre idüp fitne-i katle mübtelā olmuş idi. *Ve'l-ilmü indellahi'l-habir*⁸⁶ bir halifesi dağı Koñurabalı Hayre'd-dīn Efendi'dür. Şāhib-i kerāmet-i 'azīzdür, Üsküdār'da medfūndur. Koñurabalı Muşlıhi'd-dīn Efendi Kaşamonılı Şa'bān Efendi bunlaruñ halifeleridür. *El an* müridleri bī-nihāyedür. Sultān Murād şeyhi Şücā' Efendi dağı bu silsiledendür. Çelebi Efendi'nüñ bir halifesi dağı Kāsım Efendi'dür. Tavuk Bazarı'nda vāki' 'Alī Paşa Zāviyesi anlar için binā olınmışdur. Bunlaruñ halife-i seccāde-nişini Ramazan Efendi'dür. Anlaruñ halifesi Ser-hüş Bālī Efendi'dür. Kāsım Efendi'nüñ bir halifesi dağı Şofyalı Bālī Efendi'dür. Nure'd-dīn-zāde Muştafā Efendi ve Kurd Efendi, Bālī Efendi halifeleridür. Çelebi Efendi'nüñ halifesi dağı Erdebilī Sinān Efendi'dür. Ayaşofya qurbında zāviye binā eylemişdür. Çelebi Efendi'nüñ bir halifesi dağı 'Uşşāklı [63] 'Alā'e'd-dīn Efendi'dür, ehl-i hāl-i 'azīzdür, Mağnisa'da Yigitbaşı ve İstanbul'da Şeyh Süleymān ki zāviyesine hala Ekmel Tekyesi dirler, 'Alā'e'd-dīn Efendi halifeleridür. Çelebi Efendi'nüñ halifetü'l-hülefāsi ve zāviyede cān-nişini Sünbül Sinān Efendi'dür. Bunlaruñ hülefāsi bī-nihāye birisi vilāyet-i Karaman'da Cem Şāh'dur, kerāmeti zāhir olmuş 'azīzdür; bir halifesi dağı Aqşehir'deki Cemāl Efendi'dür, te'lifātı vardır. Toğuz yüz kırk üç senesinde intikāl itmişdür. Halife-i seccāde-nişini Deñizlili Merkez Muşlıhi'd-dīn Efendi'dür. Anlaruñ halifesi oğlu Şeyh Aħmed Merkezi'dür. Kāmūs'ı terceme itmişdür. Bir halifesi dağı Ya'qūb Efendi'dür ki bu silke gevher ve bu mecelle zīverdür. Pīr-i 'azīz Pīrī Meħemmed Efendi'nüñ bir halifesi dağı İbrahim Kayşeri'dür andan 'Alā'e'd-dīn Uşşāki'dür ki Kabaqlı 'Alā'e'd-dīn dimekle meşhūrdur. Andan Şeyh Aħmed Şarūhānī ki Yigitbaşı dimekle ma'rūfdur. Hülefāsi bī-nihāyedür. El-Hācc Karaman-ı Şarūhānī ve Kāsım-ı Lārendī Yigitbaşı hülefasındandır. Ümmī Sinān ve Muħyi'd-dīn Karaħişāri Kāsım Efendi halifeleridür. Hüsāme'd-dīn 'Uşşāki ki İstanbul kādısı olan Muştafā Efendi'nüñ pederidür ve İbrāhim Mu'abbir ve Edrine'de Muşlıhi'd-dīn 'Uşşāki, Ümmī Sinān halifeleridür. Bunlara resm-i maħşūş şā'imi'd-dehr olmağdur ki tarīklerinde ziyāde 'ale'l-manşūşdur. Bāzīrgān şeyhi Ramazān Efendi ki zīkr olınsa gerekdür, Muħyi'd-dīn Karaħişāri halifesidür. Seyyid Yahyā Şīrvānī'nüñ ikinci halifesi Dede 'Ömer Rūşeni'dür. Anlaruñ halifesi İbrāhim Gülşeni'dür. Anlaruñ hilāfeti evlād-ı

⁸⁶ Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru o yağdırır. Rahimlerde olanı o bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini bilmez. **İlim, Allah katındadır. Allah her şeyden haberdardır.** (Lokman Suresi 31/34)

kirāmındandır. Gülşenî hulefâsından Şeyh Karamanî vahdet-i vücûd mes'elesinde haşa eyleyüp şemşîr-i şerî'atle toköz yüz elli yedi senesinde katlı olındı. Ale't-tertib silsilelerinde zıkr olınsa gerekdür. Nice memâlikde maşşûs zâviyeleri vardır. Şeyh-i şâheyn-i Mışrî dahı ol kavldendür. Şeyh Timürtaş dahı pîrdâşdur. Şeyh Kerime'd-dîn dahı halife-i cā-nişînidür. Şeyh Hâcî Erzurûmî dahı pervâne-i şem'î Rüşenî'dür. Seyyid Yahyâ Şîrvânî'nün üçüncü halifesi 'Alâ'e'd-dîn-i Rûmî'dür ki Edrine'de Mollâ Mes'ûd ve İstanbul'da Süleymân Halife ki Şûfiler Hamamı civârında şâhib-i zâviye ve ol hamâma ba'ış-i tesmiyedür ve İstanbul nevâhisinde Şeyh Sinân ki kırye-i meşhûrda medfûndur ve Tire'de İmam-zâde Kerim Efendi ki Müftî Şeyh dirler. Kırk beş yıl seccâde-nişîn olup toköz yüz altmış dört senesinde intikâl eylemişdür ve Divâne Şücâ' ki *el an* fuķarâsı Anķarasındadır ve Bâyezîd-i Rûmî ve halifeleri Pîr 'Alî Efendi ki cedd-i fakîr-i cāmî'l-hurûfdur anlara müntesibdür. Kemâl Halife ve Şeyh Hamza ve halifesi Şeyh Hüsâme'd-dîn 'Alâ'e'd-dîn-i Rûmî fuķarâsındandır. Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nün dördüncü halifesi Mollâ Habîb Karamanî'dür. Eyüp muķabilinde Sütlice'de medfûn olan Cemâl Efendi anlaruñ halifesidür. Anlaruñ meşhûr halifesi Konya'da Ezelî-zâde Efendi'dür ki zıkr olınsa gerekdür. Anlaruñ halifesi Vişne Efendi'dür. Anuñ halifesi Yayabaşı-zâde Hızır Efendi'dür. *Ķaddesallāhu te'ālā esrārahüm ve efāza 'aleynā envārahüm*⁸⁷

Ṭarîkat-ı Zeyniyye

Ebu'n-Necîb Sühreverdî, Şihâbe'd-dîn-i 'Ömer Sühreverdî, 'Alî bin Ķavşî's-Şîrâzî, 'Abdu's-Samed El-Naţazî, Maħmûd El-İşfaħânî, Ķasan Eş-Şemşîrî, Yuşûf El-Kürânî, 'Abdu'r-raħman El-Mışrî, Zeyne'd-dîn El-Hâfî şâhibü't-ṭarîkatî'l-meşhûre-i halifeleri Eş-Şeyh 'Abdu'l-laţîf El-Maķdisî muķassem-i cedd-i evvel ve enhâr-ı ebrârdur. Şeyh Muşlıhî'd-dîn bin Vefâ bunlaruñ hulefasındandır. İstanbul'da 'Aşık Paşa Mahallesi'nde medfûn Seyyid Velâyet, 'Aşık Paşa evlâdından Şeyh Ahmed'üñ dâmâdı ve mażhar-ı feyz-i irşâdıdır. Şeyh Aħmed 'Abdu'l-laţîf Maķdisî hulefâsındandır ve Emîr Bursevî 'Abdu'l-laţîf Maķdisî Burûsa'da Zeyniler Zâviyesi'n ibtidâ binâ idüp Eş-Şeyh Tâce'd-dîni'l-Ķaramanî halife-i seccâde-nişînidür. Hulefâ-yı selâşesi 'Abdu'l-laţîf El-Maķdisî ve 'Abdu'r-raħîm Merzifonî ve 'Abdu'l-mu'ṭî'dür ki e'imme-i hadîş gibi ve meşâyih-i Zeyniyye miyânında bunlara 'Abâdile dirler. Bir halifeleri dahı Ķaşaba-i Eğirdir'de Pîrî Efendi'dür ki şöhret-i ta'rîfden muğnîdür, Ķaşamonılı Hâcî Efendi halifesidür, kâ'im-maķâmı ve anuñ

⁸⁷ Yüce Allah onların sırlarını kutsal kılsın ve onların nurlarından üzerimize bol bol yağdırsın.

halifesi Ebū Leylī Çelebi demekle [64] ma' rûf Eş-Şeyh Mehemmed'dür. Anuñ halifesi Eş-Şeyh Şafiye'd-din'dür. Anuñ cā-nişini H'âce-zāde Eş-Şeyh Muşlıhî'd-din Efendi'dür. Anuñ cā-nişini Tıosyalı Naşuh Efendi'dür. Anuñ halifesi Mu'allim-zāde Muşlıhî'd-din Efendi ve Emīr 'Alī Bursevī'dür. Mu'allim-zāde'nüñ halifesi Mehemmed bin Şafiye'd-din Efendi'dür ki maḥallinde zıkr olunur. *Ḳaddesallāhu esrārahüm.*

Ṭarīkat-ı Ni'metullāhī

Aḥmed Ğazālī, 'Abdu'llāh Yafī'i, Ni'metu'llāh Veli, Seyyid Ḥalīl ḫalef-i Seyyid *māte sene*⁸⁸ 728 Kirmān a' mālinden Dehmāhān nām ḳaryede medfūndur. Ḥāngāh u ziyāretgāh sahibidür. Fuḳarāsı ekşer seyyaḥdur. Seccāde-nişini Seyyid-zādelerdür.

Ṭarīkat-ı Mevleviyye

Ebu'n-Necīb Sühreverdī, 'Ammār bin Bāyezīd, Lebsī Necme'd-din-i Kübrā, Sulṭānī'l-'ulemā' Bahā' Veled, Seyyid Tirmidī, Ḥazret-i Mevlānā Celāle'd-din ki Mollā Ḥünkār demekle ma' rūfdur. Sulṭān Veled, 'Arif Çelebi, 'Ābid Çelebi, 'Ālim Çelebi ilā āḫir-i silsile ḫazret-i Mevlānā ve Sulṭān Veled, Şems-i Tebrīzī ile şoḫbet itmişdür. Anlar Rükne'd-din Mehemmed Seccāsī'den anlar Ḳuṭbe'd-din Ebherī'den anlar Ebu'n-Necīb Sühreverdī'den aḫz itmişdür. Şalāḫa'd-din Zerküb, Muḫaḳḳıḳ Tirmidī'den aḫz itmişdür. Ḥüsāme'd-din Çelebi manzūr-ı Ḥazret-i Mevlānādur. *Ḳaddesallāhu esrārahüm. Tezyīl:* Ḥasan-ı Başrī, Ḥabīb-i 'Acemī, Dāvūd-ı Tā'ī, Ma' rūf-ı Kerhī, Sırrı Sakatī, Cüneydi Bağdādī, Ebubekr Nessāc, Aḥmed Ğazālī, Aḥmed Ḥızīr-ı Belḫī, Şemsi'l-e'imme-i serahşī Bahā'e'd-din Veled, Burhāne'd-din Seyyid Muḫaḳḳıḳ Tirmidī, Ḥazret-i Mevlānā Celāle'd-din Rūmī.

Ṭarīkat-ı Bayramiyye

Ebu'n-Necīb Sühreverdī, Ḳuṭbe'd-dinī'l-Ebherī, Rükne'd-din Mehemmed es-Seccāsī, Şihābe'd-din Mehemmed Tebrīzī, Cemāle'd-din Seyyid Tebrīzī, İbrāhim Zāhid Geylānī ve Şems-i Tebrīzī pīrdāşlardur. Şafiye'd-din Erdebilī, Şadre'd-din bin Şafiye'd-din Erdebilī, Ḥamide'd-din Aḳsarāyī, Ḥācı Bayram Anḳaravī anlarıñ halifesi Aḳ Şemse'd-din anlarıñ halifesi 'dür ki Tennūrī demekle ma' rūfdur. Zamān-ı sülüklerinde ḳabza düşüp vāḳı'ada tennūr-ı kerem ile mücāhedeye me'mūr olup tecrübe eyledükte def' olmağın işāret-i şeyḫ ile fuḳarāsına mevrūş olmuşdur. Anlarıñ halifesi Şeyh Mehemmed İskilībī'dür Yavşī demekle şöhret-şi'ar Ebu's-Su'ūd Efendi ḫıdmetlerine vālid-i büzürg-vārdur. Anlarıñ ḫülefāsı Muşlıhî'd-din Sırūzī ve Ḥācı

⁸⁸ Ölüm yılı.

Efendi ve Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi ve Cerrāh-zāde Efendi'dür. Şeyh Hamza-ı Şāmī daḡı Aķşemse'd-dīn ḡalifesidür. Adana ve Mar' aş etrafında ḡülefāsı çokdur. İnce Bedre'd-dīn ḡalife Ebū ḡāmid ile 'Acem'den gelüp ḡācı Bayram'dan tekml-i nefis itmişdür. Larende etrafında ve Burūsa'da fuķarāsı bī-nihāyedür. Bunlaruñ [b]eyninde Koyun Zikri demekle ma' ruf tavr-ı ḡaşları vardır. Aķ Bıyık-ı meczüb ḡācı Bayram ḡalifesidür maķ' ad-ı ḡızr Dede-i Bursevī ḡalifesinüñ ḡalifesidür. Üftāde Meḡemmed Efendi *mā'il-ḡayat-i ḡızrī*'den⁸⁹ sīr-āb olmuşdur. Es-Seyyid Maḡmūd Efendi, Üftāde Efendi'den feyz-i tertīb bulmuşdur. Maḡrūsa-ı Üsküdār'da mescid [ü] cāmi' ve zāviye-i şerīfe binā eyleyüp mürīdleri irsāl-i şī'r ile me'mūr ve hezārān-ı necm-i ḡīsū-dāra fā'izi'n-nūr olmuşlar idi. Nesc-i tāze-tarḡ-ı Bayramī ki resm-i nev-āyīn e'izze-i kirāmīdür. Kār u pūd ḡīsū-yı memdūdla naķş-endāz olmaķ ma' hūd-ı erbāb-ı rāz deḡül iken bunlar ziyāde itdiginüñ sebebini beyān şadedinde bu ḡüne gevher-efşān olurlarmış ki sālīk-i rāh ehl-i ḡāl 'āzım-ı hacc-ı ekber Ka' be-ii vişāl olup vāşıl-ı 'Arafāt-ı 'irfān ve maķam-ı fenāfillahda ķurbān olmayınca tıraş olmamaķ *lā taḡliķū ru' useķūm ḡatta yebluḡal hedye meḡilleh*⁹⁰ āyet-i kerimesi mażmūnuña muvāfiķ olup meş'ar-ı ḡarām ve şea'ir-i İslāmdur. Faķir cāmi' i'l-ḡurūf ider. Şüküfezār-ı ḡaķāyık ya'ni Kitāb-ı Şaķāyık taḡķīki üzre Aķ Bıyık ḡıdmetleri şārib-i meşreb-i ehl-i fenā iken 'urūs-ı ḡaḡır-ı firīb-i dūnyā pūr-mertebe iķbāl ider ki sīm u zer, ezḡār u nesrīn ve şüküfe-i bādām gibi yolına üftāde ve ḡubb-ı verāset nazargāhında āmāde olup **Beyt:**

Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur

Ya'ni ruḡuñ fütādesi bende-i ḡāk-sārdur⁹¹

(**neşr**) mażmūnında nimūdār olduķda mürşīd-i rāh-ı merām olan ḡācı Bayram Sultān mezbūrı bu varḡadan taḡlişa sa'y u ikdām ve terk-i tecrīd bābında ibrām eyledükçe *ed-dūnyā mezra'atü'l āḡirati*⁹² mefḡūmı ile redd-i kelām ve dirhem u dinār vech-i helālinden bedīdār olıcaķ vesile-i ḡayrāt ve vāsıḡa-ı müberrāt olmaḡla bā'iş ma' mūrī-

⁸⁹ Hızır'dan ölümsüzlük suyu.

⁹⁰ Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin. **Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.** İcinizden her kim hastalanır veya başından rahatsız olur (da tıraş olmak zorunda kalır)sa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir. Güvende olduğunuz zaman hacca kadar umreyle faydalanmak isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurban bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de döndüğünüz zaman (olmak üzere) tam on gün oruç tutar. Bu (durum), ailesi Mescid-i Haram civarında olmayanlar içindir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın cezasının çetin olduğunu bilin. (Bakara Suresi 2/196)

⁹¹ Parlak güneşi gör yollarına düşüp yatar; yani yüzünün düşkünü olanın hali perişan köledir.

⁹² Dünya, ahiretin tarlasıdır. (Hadis-i Şerif)

i dünyā vü ahiretdür, diyü taraf-ı hilâf tutduğun i' lān eyledükde mazhar-ı gâzab-ı 'azîz-i perhîzkâr vird-gerde-i âstân

[65] 'âlem-i medâr olmuş idi. *El-hâletü hâzihî* zâviye kapusundan çıkarken başından tâcî düşüp mekşûfu'r-re's kılmağla tâc-ı rubâ-yı şâhân olan şeyh-i 'âlîşānuñ taşarrufi oldıgın fehm idüp *min ba'di tezellülen*⁹³ ser-bürehine gezmeyi ihtiyâr ve irsâl-i şî'r-i şî'âr itmiş idi. Fi'l-hâkiqa ebvâb-ı dünyâ bir vechle meftûh ü mazhar gînâ vü fütûh oldı ki sîm u zer, hâcer u meder gibi zevâyâ-yı hücrelerinde tûde tûde ve hürmen hürmen olup bilâ tasarruf ve'l-âmen fuqarâya muşarraf u mu'ayyen idi. Şeyh-i 'azîz mâlik-i mülk-i istiğnâ Perhîz Maḥmûd Efendi ḥazretleri *Ḳaddesallāhu te'ālā sırrahu ve efāza'aleynā bereketehū ve berre*⁹⁴ fuqarâsına bu tarîk ile riyâzet itdürüp âyîn-i pîri ihyâ ve dergâh-ı irşâd-penâhın melâz-ı melce'-i dünyâ eylemiş idi. Bâb-ı 'âlem bâbında şâh u gedâ berâber ve nazâr-ı himmetinde zer-i ḥâlîş ve sîm-i şâfi ḥâk-i siyâh ile hem-ser-idi. *El an* âstânesi mecma'-i ehl-i ḥâl ve maḥaṭ-ı riḥâl-i ricâldür. İznîk'de medfûn Eşref-zâde Efendi ibtidâ Ḥâcî Bayram'dan inâbet ba'dehu Ḳadirî tarîkünde Şeyh Hüseyn Hamevî'den aḥz-i bi'âd idüp tekrâr Ḥâcî Bayram'ın ḥıdmetinde tekmi'l-i tarîkat eylemiş idi. Muḥakkıkâne sözleri vardur. Ḥulefâsı meşhûrdur. *Ḳaddesallāhu sırrahüm* Ḥâcî Bayram'ın bir ḥalifesi daḥı Burûsevî Seyyid 'Ömer Sikkînî'dür, Bünyâmîn Ayâşî anıñ ḥalifesidür. Toḳuz yüz yigirmi altıda fevt olmuşdur. Ebû Leylî Eş-Şeyh Süleymân anıñ ḥalifesidür. Oğlı Eş-Şeyh İbrâhim pederi seccâdesinde muḳîmdür. Aḳsarâyî Pîr 'Alî Dede, Bünyâmin ḥalifesidür. Toḳuz yüz otuz dört ḥilâlide intikâl eylemişdür. Eş-Şeyh Pîr Aḥmed Edrinevî, Pîr 'Alî Dede ḥalifesidür. Biñ târiḥinde fevt olup Eyyüb'de Defterdâr Cami' muḳâbilinde medfûndur. Eş-Şeyh Ya'ḳûb El-Ḥalvâ'i daḥı Pîr 'Alî Dede ḥalifesidür. Biñ senesi ḥudûdunda fevt olup Eski Serây ḳurbında Kemer Altı'nda medfûndur. Pîr 'Alî Dede'nüñ oğlı Eş-Şeyh İsmâ'il Oğlân Şeyhi dimekle meşhûrdur. Toḳuz yüz otuz beş târiḥinde İstanbul'da ḥükm-i şer' ile ḳatl olındı. Aḥmed Sâribân, Pîr 'Alî Dede ḥalifesidür. Toḳuz yüz elli ikide fevt olmuşdur. Ḥayrabolı'da medfûndur. Ḥüsâm Anḳaravî, Aḥmed Sâribân ḥalifesi ve mehâr-keş silsilesi olan fuḥûldendür. Toḳuz yüz altmış dört senesinde maḥbûsen fevt olmuşdur. Anḳarâ'ya tâbi' Ḥaymana içinde Ḳutlı nâm ḳaryesinde binâ eylediği câmi' ḥaremindedür. Toḳuz yüz altmış toḳuz senesinde ḳatl olınan Ḥamza Ḥüsâm ḥalifesidür. İdris laḳabı ile meşhûr olan Ḥâcî 'Alî Beg daḥı Ḥüsâm ḥalifesidür. Biñ yigirmi dört ḥilâlide irtihâl idüp

⁹³ Sonradan zelil olarak.

⁹⁴ Allah Teâlâ onun sırlarını mukaddes kılsın ve onun bereketinden üzerimize iyilikler yağdırsın.

tersâne üzerinde defn olunmuşdur. Tercemesi sebt olunmak menvidür. Burüsevi Hasan Kabadüz dağı hırka-ı fenâyı Hüsâm Ankarâvî'den giymişdir. Biñ on târihinde fevt olup Burüsa'da medfündür. Hüseyin Lâ-Mekânî, Hasan Kabadüz halifesidür. Biñ otuz dört evâhirinde İstanbul'da fevt olup Şâh Sultân Câmî'inde medfündür. Hâlâ hayatta olan şârih-i Fuşuş 'Abdi Efendi, Hüseyin Lâ-Mekânî halifesidür. Ahmed Sâribân'ın bir halifesi dağı Vizeli 'Alâ'e'd-dîn Efendi'dür. Anuñ halifesidür. Anuñ halifesi Ğazanfer Efendi'dür. Toğuz yüz yetmiş dört senesinde fevt olmuştur. Vize'de şeyhi yanuñda medfündür. Anuñ halifesi Vizeli Bâlî Efendi'dür. Anuñ cânîşini oğlu Hasan Efendi'dür. Ğazanfer Efendi'nün bir halifesi dağı Kasımpaşalı Emîr Efendi'dür. Hâlâ seccâde-nişin-i irşâd olan Hamdi Efendi ve Başmakçı 'Alî Dede, Emîr Efendi halifeleridür. Hafî olmaya ki Hâcı Bayram halifesinden 'Ömer ve Sikkîn-i kolu 'ulemâ' miyânında medhüldür ve nicesi şemşîr-i şeri'atle maqtüldür. Şâhibü'l-ketâ'ib taḥkîki üzre bunların Akşemse'd-dîn hazretleri ile bir vakı'ası olup esnâ-yı da'vâda işbât-ı müdde'î için âteşe girüp tâc u kâbayı yakmışdur. Hâlâ tarîkalarında kisve vü hırka iltizâmı yokdur. İçlerinde cezbesi ğâlib ademler gelmişdir. Haḳîkat-i halleri 'âlemü's-sırrı ve'l-hafâyâya havâle olunmak evl[a]dur.

Tarîkat-ı 'Abdu'l-kâdir Ğeylânî

Cüneydi Bağdâdî, Ebü Bekir Eş-Şibli, Ebu'l-Fazl 'Abdu'l-vâhid bin 'Abdu'l-'azîz Et-Temimî, Ebu'l Ferec Et-Tarsûsî, Ebu'l Hasan 'Alî bin Meḥammed bin Yusûf El-Ḳureyşî'l-Hakkârî, Ebü Sa'id El-Mübârek İbni 'Alî El-Maḥdûmî, Eş-Şeyh Ebü Meḥammed 'Abdu'l-kâdir bin Ebü Şâlih bin 'Abdu'llâh El-Ğeylânî

Tezyîl: Bunlar dağı Hüseyin Kabadüz halifesi olup lakin Hüseyin Lâmekânî ile tül-i şoḥbetleri bâ'ış-i ğaflet olmuş meclis-i şerîfleri ile müşerref olan ba'z-ı şîkât-ı kirâmdan mesmûc' olmuştur. [66] Ebü 'Abdu'llâh Muḥyi'd-dîn Meḥammedi'l-'Arabî Et-Ṭâ'i'l-Endülüsî, Şadre'd-dîni'l-Konevî, Sa'idü'd-dîn El-Ferĝânî bu silsileden 'aşrımızda Yenişehir'de zâviye ihdâş iden Şâm-ı Yaḥyâ Efendi mazanne-i kerâmet-i 'azîz idi. *Raḥmetüllâhi 'aleyh*⁹⁵ Tunus'da medfün Ebu'l Ğayş hazretleri dağı kibâr-ı meşâyih-i Ḳâdiri'dendür. Seydî Meḥammed El-Cedîdî'den ahz itmişdir. Maḥallinde zikr olunur.

Tarîkat-ı Rufa'î

Ebü Bekri Eş-Şibli, Şeyh Maḥmûd 'Acemî, Şeyh 'Alî Rûdbârî, Ebü 'Alî Ğulâm bin Türkân, Ebu'l Fazl Kâmîh, Şeyh 'Alî Ḳârî, Seydî Ahmed bin Ebi'l-Hasan 'Alî Er-

⁹⁵ Allah ona rahmet etsin.

Rufâi‘, Seyfe‘d-dîn ‘Alî Er-Rufâi‘ hemşire-zâdesidür. Mühezzebi‘t-devleh ve‘d-din ‘Abdu‘r-raḥîm İbnu‘r-Rufâi‘, Muḥyi‘d-dîn İbrâhîm El-‘Azzeb? İbni ‘Alî Er-Rufâi‘, Şemse‘d-dîn Meḥammed ‘Abdu‘r-raḥîm Er-Rufâi‘, Kıtbe‘d-dîn Ebu‘l-Ḥasan bin Er-Rufâi‘, Şemse‘d-dîn‘ün birâderidür. Necme‘d-dîn bin Aḥmed bin ‘Alî Er-Rufâi‘, Şemse‘d-dîn Aḥmed bin Meḥammed Er-Rufâi‘, Tâce‘d-dîn Meḥammed bin Er-Rufâi‘, Şemse‘d-dîn Aḥmed‘ün oğlu ve ḥalifesidür. ‘Alî bin Meḥammed bin Aḥmed Er-Rufâi‘, merḥûm Eş-Şeyḥ ‘Alî‘nün ḥaṭṭından menkûldur. *Mine‘l-ğarâ‘ib*⁹⁶ bu ḥaḳîr bâlade zıkr olınan silsile-i Rufâiyyü‘nuñ mu‘aḥḥarı Eş-Şeyḥ ‘Alî bin Meḥammed bin Aḥmed Er-Rufâi‘ ḥıdmetlerinün ḥaṭṭ-ı şerîfi ile olan mecmû‘ada Baba Retn-i Hindî‘ye peyveste olan silsileyi bu vech üzre gördüm ki zıkr olunur. *Lebise ḥırkate‘t-taṣavvufi şeyḥunâ ve seyyidünâ ve mevlânâ ve kudvetünâ eş-şeyḥü‘l-kamilü‘l-mükemmeli kudvetün ehli‘t-tariḳati ve‘l-ḥaḳîkati‘l-kâ‘imu billâhi ḥüccetü‘l-ḥaḳkı ale‘l-ḥalkı ‘izzü‘l-ḥaḳkı ve‘l-milleti ve‘d-dîni nâşiru‘l-İslâmi ve‘l-müslimine vârisü‘l-enbiyâi ve‘l-mürseline Yusûf bin Muḥammedin Kaddesallâhu sırrahû min yedi‘ş-şeyḥi‘l-â‘mili‘l-kâmilü‘l-muḥaḳkıḳı kıtbi‘l-evliyâ cemâli‘l-milleti ve‘d-dîni Ḥâce İḥtiyâre‘d-dini‘l-Ḥorasânî rahmetüllâhi ‘aleyhi ve hüve lebise min yedi‘ş-şeyḥi‘l-‘âlemi‘l-‘âmili‘l-kâmilü‘l-muḥaḳkıḳı Meḥmedî‘s-Servî Rahmetüllâhi ‘aleyhi ve hüve lebise min yedi‘ş-şeyḥi‘l-‘alimi‘l-kâşifi kudvet-i aşḥâb-ı Rasulillâhi sallallâhi ‘aleyhu ve selleme ve beḳıyyetihim Sâḥûl bin Ḥaldiyus Mehâdiyü‘l-mulaḳḳabi Bâlerden Raḳıyallâhü te‘âlâ anhü ve hüve lebise min yedi‘l-Muştafâ‘l-Müctebel Mu‘allâ Meḥammed bin ‘Abdu‘llâh bin ‘Abdu‘l-Muṭṭâlib bin Haşim bin ‘Abdimenâf sallallahü te‘âlâ ‘aleyhi ve ‘alâ ‘alihi ve ezvâcihi ve ḥülefâ-yı râşidîn⁹⁷ Nefḥâtü‘l-Üns, Mollâ Câmî‘de vâşıl şâmme-i şu‘ûrdur ki Şeyḥ Razıye‘d-dîn ‘Alî Lala-ı Gaznevî Hindistân Seferi‘n idüp Ebu‘r-Rıza Retn‘ün Raḳıyallâhü te‘âlâ ‘anh şoḥbetine irişmiş idi ve ḥazret-i Resul‘ün şallalâhü ‘aleyhi ve sellem emânetini andan aḥz idüp teşrifât-ı zâhire vü bâṭına ile müşerref olmuş idi. Nitekim*

⁹⁶ Acayip olan şeylerden.

⁹⁷ Şeyhimiz, seydimiz, mevlamız, örneğimiz, önderimiz, kâmil, mükemmel(başkasını kemale erdiren), şeyh, tarikat ve hakikat ehlinin önderi, Allah ile kaim(daima Allah‘ın huzurunda), halka karşı Hakk‘ın delili, hak, millet ve dinin izzeti, şerifi, İslam‘ın ve Müslümanların yardımcısı, enbiya ve mürselinin varisi, Yusuf bin Mehemmed Allah sırrını mukaddes kutsal kılsın ki tasavvuf hırkası giydi. İlmile amel eden, manevi kemale eren, hakikati araştıran, evliyanın kutbu, millet ve dinin cemali, Hâce İhtiyarü‘d-din-i Horasanî Allah ona rahmet eylesin ki elinden hırkayı giydi. O (Hâce İhtiyarü‘d-din) da âlim, amil, kâmil, muḥakkık Mehemmed es-Servî -Allah ona rahmet eylesin- ki elinden hırkayı giydi. O (Mehemmed es-Servî) da âlim, kâşif (sırları, gizli halleri keşfeden, açığa çıkararak) Rasulullah (sav)‘ın ashâbı ve geride kalan diğer büyüklerin örneği Sâḥûl bin Haldiyus Mehâdiyü Bâlerden lakabıyla anılan -Allah ondan razı olsun- ki onun elinden hırka giydi. Bu da Mustafa, müctebâ, muallâ Hazret-i Mehemmed bin Abdullah bin Abdulmuttalib bin Haşim bin Abdi Menaf (Allah onun ailesinin ve eşlerinin üzerine salât etsin.) ki onun elinden giydi.

Şeyh Rükne'd-dîn 'Alâ'üdde[v]le-i Simnâni *ḳaddesüllâhi sırâhu'l-‘azîz*⁹⁸ anı taşhîh buyurup demişdür. *Şahabe's-şeyhu Rażiyü'd-dîn 'Aliyyü'l-Lala'i şâhibe Rasüllullâhi şallallâhu 'aleyhi ve selleme ebe'r-Rızâ Retn ibni Naşrin rağiyallâhü te'âlâ 'anhü fe a'tâhu müştan min emşâti Rasüllullâhi şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve selleme*⁹⁹ ve Şeyh Rükne'd-dîn 'Alâu'd-devleti buyururlar ki Şeyh Rażiye'd-dîn 'Alî Lâlâ ol şâne-i sa'âdet-i nişaneyi bir hırkaya tolayup ve ol hırkayı bir kâğıda şarup haṭṭ-ı mübârekî ile kâğıda yazmış *hazel muştu min emşâti Rasullâhi şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve selleme veşale ilâ hâze'z- za'îfi min şahibi Rasullâhu şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve selleme ve hâzihi'l-hırkatü ve şalet min Ebi'r-Rızâ Retn ilâ hâze'z-za'îfi*¹⁰⁰ ve yine Şeyh Rükne'd-dîn haṭṭ-ı mübârekî ile yazmış ki şöyle dirler ki ol emânet Şeyh Rażiye'd-dîn 'Alî Lâlâ için idi. *Ḳaddesallâhu esrarahüm*. Tezkire-i Devletşâh'da bu kışşa *ale'l-iḥtişâr*¹⁰¹ zıkr olunduḳtan sonra mezkûrdur ki Baba Raten için ba'zılar şöbet-i Ḥazret-i Rasûl-i Ekrem şallallâhü te'âlâ 'aleyhi ve sellem şerefi ile müşerref olmuştur, dirler ve ba'z-ı âhir-i havâriyyun-i Ḥazret-i 'İsa 'aleyhi's-selâm'dan olmaḳ üzre naḳl iderler ve biñ dört yüz yıl mu'ammer olmuştur, diyü haber virürler. Târiḫ-i ḫicretten beş yüz sene mürûrundan sonra intikâl itmişdür. Belki 'aḳd-i sâdise ḳarîbdür. İbni Ḥacer İnbâ'ü'l-Ġumr bî Enbâ'i'l-'Umr ismi ile müsemma kitâbında Şahibü'l-Ḳamûs Tercemesi'ne yazar ki “Şeyh Mecde'd-dîn Fîrûzâbâdî ile cem' oldum.” Retn-i Hindî'nüñ vücûdını taşdik idüp İmâm Zehebi'nüñ Mizân adlı kitâbında inkâr itdigini inkâr ider idi ve ḫikâyet eyledigine o an seyâhatumda bir ḳaryeye dâhil olup zürriyetinden bir ḳavm ile mülâkî

Tezyîl: Silsile-nâme-i Sünbüliyye böyle görüldü. Ḥazret-i Rasûl-i Ekrem şallallâhü te'âlâ ve sellem, Ḥazret-i 'Alî kerremallâhü veche, Ḥasan Başrî rağiyallâhü 'anhu, Ḥabîb-i Ümmî ḳuddese sırruh, Dâvûd-ı Tâ'î ḳudduse sırruh, Ma' rûf Kerhî ḳuddese sırruh, Sırrı Saḳâti ḳuddese sırruh, Cüneydî Bağdâdî ḳuddese sırruh, Eş-Şeyh Ebû Bekr Eş- Şiblî, Ebu'l-Fazl bin Ḳâmiḫ, 'Alî bin El-Ḳârî, Aḫmed bin Ebi'l Ḥasan 'Alî Er-Rufâi' Silsile-nâme'de böyle nefehât üç vâsıta zıkr ider, [67] oldum taşdik üzre itbâḳ u ittifâḳ iderler idi. Ol cihetden Kitâbü'l-İşâbe fî Târiḫi's-Şahâbe nâm

⁹⁸ Allah onun aziz ruhunu kutsasın.

⁹⁹ Şeyh Radiyyüddîn Ali Lâlâ Rasulullâh şallallâhu aliyhi ve sellem'in sahibi, arkadaşı Ebâ Rızâ Retn ibni Nasr (r.a) ile sohbet etti, arkadaşlık etti. Ebâ Rızâ, kendisine Rasulullâh (s.a.v)'in taraklarından bir tarağı hediye etti.

¹⁰⁰ Rasulullâh (s.a.v)'in taraklarından bir tarak olan bu hediye, Rasulullâh (s.a.v)'in arkadaşı tarafından şu zayıf olan kişiye ulaştı. Bu hırka da Ebâ Rızâ Retn'den yine bu zayıf kişiye ulaştı.

¹⁰¹ Kısaltılmış olarak.

kitābumda zikrine taşrīh ve sened-i ḥadīsin taşhīh eyledüm. Kezā zikr-i İbnü'l Hacer Vel 'ilmü 'indallāhi'l 'alimü'l ḥabir.

Eş-Şeyh İbrāhim Gülşenī

Ṭāḫ-ı bülend-i eyvān-ı 'irfānuñ şem' -i rüşenī ve ḥadāyık-ı ḥaḳāyık-ı gonce-i gülşenī pīr-i seccāde-i irşād Gülşenī ḥazretleridür ki silsiletü'z-zeheb-i nesebi lisān-ı Türķide vāz'ü'l-lüga ve ḥilye-i belāgatda fā'iz-i gāyetü'l-gāyāt-i büleḡa olan Oğuz Ata'ya bu vechle vābestedür. Eş-Şeyh İbrāhim bin Meḥemmed bin El-Ḥāc İbrāhim bin Şihābe'd-dīn bin Aytoğmuş bin Gün Toğmuş bin Oğuz Ata vālideleri tarafından rişte-i 'ırḳ-ı 'arīķi māde-i teşrīf-i ḥırḳa-ı tarīķi olan ser-defter-i āl-i ābāya peyvestedür. Sekiz yüz otuz ḥudūdunda Azerbaycan a' mālinde i' māl-i esbāb-ı vücūd ve Tırḫal şehristān-ı şuhūd itmişler idi. Evā'il-i ḥālde 'amm-i ferḡunde fāli Es-Seyyid 'Alī? ḥıdmet-i terbiyetlerine kıyām ve manzūme-i aḫvāl-i ḥuceste mālen ḳarīn-i iltiyām eyleyüp nihāl-i istihālī ābyārī-i feyz-i ilahi ile vāşıl-ı endāze-i vuḳūf u intibāh ve ḥil'at-ı ḡarrā-yı isti' dādı tırāzende-i mantūḳ *şābbūn neşā'ı fī ṭā'atillah*¹⁰² olduğda dārü'l-mülk-i Tebrīz'e revān ve Seyyid Yaḫyā-yı Ḥalveti ḥülafasından Dede 'Ömer Rüşenī ḥıdmetlerinden arzū-yı dil u cānın cüyān olup iḳtibās-ı envār-ı cansüz-ı Ruşenī ve şem' -güdāzende gibi ateşdān-ı riyāzetde izḫār-ı fer u ten itmiş idi. Sīne-i dāḡdār-ı envār-ı 'aşḳ dilfirüz ile reşḳ-i gülzār-ı darü'l-na' im ve berd-i selām-ı enfās-ı pīrden mānend-i nār-ı İbrāhim olduğda maḡlaşını Heybeti iken Gülşenī eyledi. Ba' dehu seccāde-nişīn-i irşād ve delīl-i rāh-ı rüşen-sedād olup şūfī peçe-i Erdebil ya'nī Şāh İsmā'il pūr-tazlīl-i zūhūrunda diyār-ı 'Acem fitne-i revāfizdan derhem olmaḡın Mısr-ı Ḳāhire'ye hicret ve Ḳubbetü'l Muştafā nām maḡalde ḍarb-ı ḥıyām-ı iḳāmet eyleyüp şeyḫ-i şāheyn-i Mısrī ile soḡbet itmiş idi. Toḳuz yüz yigirmi iki tārīḡinde Sulṫān Selīm-i Cihāngir diyār-ı Mışriyye'yi teşḫir eyledükde ḥıdmet-i 'azīze i'zāz u ikrām ve ümerā-yı Çerākiseden ziyāde ihtirāmına ihtimām eyleyüp Mü'eyyideye muḳābilinde olan zāviye-i ma' rüfeleri maḡalin hibe vü temlik itmişler idi. Yigirmi altı tārīḡinde bināsına kıyām ve otuz bir senesinde himmet-i aḫbāb ile temām idüp refte refte cezbe-i maḡabbeti 'ālemḡir u dergāh-ı irşād-penahı ḳıblete'l- iḳbāl-i bernā vü pīr olup ümerā' ve ecnād-ı āstān-ı dil-sitānında aḳl-ı 'ibād olmuş idi. Keşret-i aḫbāb ve şiddet-i şevḳ-i aşḫāb bir mertebeye varmış idi ki, ṭaşra ḳıçsalar ḫāḳ-i pāların kuḫlü'l-cevāhir gibi tütütyā-yı çeşm-i cān itmek için ḫalḳ-ı 'ālem biri birine düşüp ḫamāma girseler *mā'i'l-ḫayāt* āsā āb-ı germābeye ḳurulmuş gibi üşüp

¹⁰² Allah'a itaatle yetişen bir genç.

zamān-ı igtisāl ü vüzū' da bir kaçre mā-i ğassāleleri üzre qanlar oldı ve hezār-teşne-i maḥabbetüñ deşne-i ḥün-riz ile peymānesi taldı. Meclis-i va' z u tezkir ve cem' iyet-i tevḥid ü tekbir itse niceler dā'ire-i 'akldan çıqıp ve sabr u sükūta yā hū diyüp yehen-i dest-i ḥayretde āvāre ve hezār-ı mest- ser-gerdān-ı cünün ḳüllāb-ı cezbede zebün olmağın ḳal' a dīvārından kendüyü bī-pertāb idüp pāre pāre oldı. Şıyt u şadā-yı iştihārī vāşıl sem'-i şehriyāri olduḳda dārū'l-mülk-i Rüm'a şeref-i ḳudüm-i erzānī buyurmaların recā iderler. Toḳuz yüz otuz beş ḥudūdunda İstanbul'a vāşıl ve meclis-i ḥāş-ı Süleymāniyye'ye dāḥil olup mezid-i i' zāz ile rucu' a mecāz olurlar. Toḳuz yüz kırık temāmında terk-i nüzhetgāh-ı cihān ve 'azm-ı gülşen-seray-ı cinān itmişler idi. Türbe-i muṭahharaları zāviye-i ma' müreleri dāḥilinde ziyāretgāh-ı 'ālem ve Ka' betü'l-' uşşāḳ-ı ' Arab u ' Acemdür. **Tārīḥ:**

Māte ḳuṭbü'z-zamān İbrāhim¹⁰³.

Tārīḥ-i intikālleri vāḳi' olmışdur. 'Aziz-i merḳūm, ḳudve-i meşāyiḥ-i Rüm, Mollā Ḥüdāvendigār gibi sultān-ı nev-sikke-i iḳlīm-i vilāyet ve şem-i hezār-pervāne-i bezmgāh-ı kerāmet, gül ü bülbül-nevāz-ı gülşen-i 'irfān, bülbül-i gülşen-tırāz-ı naḳş u şavt-ı elḥān, ser-çeşme-i feyz-baḥş-ı riyāz-ı tevḥid, deryā-keş-i lebb-teşne-i ḥiyāz-ı temcīd, şem'-i nūr-efşān-ı fazl u efzāl-i mühr bedr-efrüz-ı āsmān-ı kemāl, mürşid-i deryā-dil-i kāmīl-i mükemmel idi. **Beyt:**

Gülşeni [68]dervişdür gül gıncelerdür Mevlevī

Bülbül-i şeydā oḳur [geh] meşnevī geh ma' nevi

Mefhūmı üzre ol şāh-ı 'aşḳuñ şem' ile pūşān-ı mātemi olan dervişān, ḥırka-bedūş, bülbül-i bāğ-ı cennet gibi dā'imā pür-çüş olup ḥalḳa-i cem' iyetleri güldeste bend şavt u nevā ve naḳş-ı dil-keşle 'aks-endāz-ı ḳubbe-i semā olduḳları ḥaḳḳā ki maḥz-ı kerāmet ve āşār-ı celīle-i velāyetdür. **Beyt:**

Mülk-i 'aşḳ içre Süleymānlıḳ ise ancaḳ olur

Kendü geçmiş yine aḥkāmın iderler icrā

(neşr) 'Ulüvv-i şān-ı kerāmet nişānuña burhān-ı bāhir bu yeter ki üç yüz sene muḳaddem-i Ḥazret-i Mollā Celālle'd-dīn Rūmī nūr-ı velāyet ile zūhūrına işāret ve zümre-i 'uşşāḳa taḳdīm-i beşāret idüp nergis-i bāşıra-i başireti seyr-i Gülşen-i lāhūt eşnāsında sīr-āb-ı cemāl şeyḥ-i bā kemāl olduḳım iş'ār ve ba'z-ı iş'ārında bu gevher-girān-ı bahāyı nişār ḥaḳḳu'l-ḳudüm-ı şeyḥ-i nezāhet şī'ār itmiş idi. **Beyt:**

Didem ruḥ-i pāk-i Gülşeni rā

Ān çeşm u çerāğ-ı Rüşenî rā¹⁰⁴

(**neşr**) Hâlbe-i menâkıb-ı kirāmuñ yek-süvâr-ı meydânı Eş-Şeyh El-Celîl ‘Abdu’l-vahhâb Eş-Şa‘rânî Ṭabaqâtü’l-Evliyâ’da haqqında hüsn-i şenâ vü medhinde ıtrâ idüp ‘ilm-i tefsîr ü hadîşde mâhir, maqûlâtda manend-i ‘aql-ı ‘âşir, nazîri nâdir, fenn-i kelâmda tavr-ı taḥkîk, mantık-ı lisânî’l-hâl olan ‘ilm-i taşavvufda ḥarîr-i bâf tedkîk oldıgım beyân itmişdür. Āşâr-ı celîlesinden Te’iyye-i İbni Fârîz’a nazîresi vardur. Ādâb-ı sülûk ve merâtib-i tarîk taḥkîkinde silk-i gevher-i şeh-vârdur. Mervîdür ki kırk günde Meşnevi-i Mevlevî cevâbında Ma‘nevi nâm kitâb-ı müşkîn-i erkâmı temâm itmişler ki kırk biñ beyitdür. Bundan mâ‘ada muḥaqqıqâne divân-ı eş‘ârı ve meşnevi vâdisinde ba‘z-ı manzûme-i gevher-nişârı vardur. *Ḳaddese sırrahü’l-‘azîz*.¹⁰⁵

Eş-Şeyh ‘Alî

Bu ḥaķîrûñ miyân-bend-i silsile-i nesebi ve merḥûm vâlidüñ pederi bedri’l-ḥasebî olan mevrîd-i mâ’il-ḥayat-ı fütûḥ, mükemmel-i âdâb-ı nefis ü rûḥ, şeyḫi’t-tarîkati’l-Ḥalvetiyye Pîr ‘Alî bin Naşûḥ Efendi ḥıdmetleridür. Cedd-i mâderisi Cengiz fetretinde diyâr-ı ‘Acem’den hicret ve büm-i Rûm-ı cennet-i rüsûme ‘azîmet itmiş bir ‘azîz-i şaḫîḫi’n-neseb ve pîr-i şâliḫ-i ‘azîzi’l-mükteseb idi ki dârü’l-mülk-i Ḳoştantîniyye ḥavâlisinde vâķi‘ Rodoscuḫ ḳazâsından müfrez İncecik a‘mâlınden ‘İvaz Faķiḫ nâm ḳarye ḳurbında bir mağara ḳazup mürâ‘-i sünnet-i Rasûl ve tâ‘ât u ibâdâta meşgûl olmuş imiş. Ol târiḫinde Malğara ḳadıısı olan Ḳarpuz Yaḫyâ Efendi dimekle ma‘rûf, merd-i ‘ârif, ba‘z-ı kerâmâtına vâķıf olduḫda cân u dilden mürîdi olmağı murâd ve kerîmesini ḥıdmet-i ‘aliyeleri ile tekrîm idüp dâmâd itmiş idi. Ol şem‘-i ḥaremserây-ı ‘iffet, pâ-bercâ-yı ḥıdmet ve revnak-efzâ-yı miḫrâb-ı tâ‘at olup *küllemâ deḫale ‘aleyha Zekerîyye’l-miḫrâb* ¹⁰⁶ ser-nâme-i ḫâl-i muḥaddare-i Meryem-i nezâhet olmuş idi. Perde-i ḫaş u ḫâr içinde nice rûzgâr-i ‘ömr geçirüp mânend-i mevâlid-i şelâse üç duḫter-i sa‘d-aḫteri münşa-i günde cilveger? olmuş, bâliḡ-i rütbe-i bulûḡ olduḫlarında her birine cihâzlık birer muşḫaf-ı şerîf yazup ol ḫavâli ehâlisenden üç nefer-i şüleḫâya ḳılâde-i ‘ıķd-i ‘aḳdeyn pirâye ḳılmış, ol gevher-i sükkâne-i ḫürşîd-i ziyâ, vaḳı‘a-ı elmâs sülûs nümâdan birini vilâyet-i Anḳara’dan gelüp Malğara’da tavaḫḫun iden Ḥ‘âce Kemâl nâm şaḫib-i şervetüñ ḫaşıl-ı sermâye-i ‘ömri olup re’sü’l-mâl, hüsn-i ḫâle mâlik, tarîk-i zühd ü şalâḫa sâlik,

¹⁰⁴ Gülşenî’nin temiz yüzünü gördüm. O aydınlık nûru (Rüşenî’nin nûrunu) gördüm.

¹⁰⁵ (Allah), onun sırlarını aziz kılsın.

¹⁰⁶ Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekerîya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. **Zekerîya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu.** “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir. (Alî İmran 3/37)

Naşūh ḥalifenüñ zīver-i dīvāre-i ḥarem-i ḥürmeti ve faşş-ı nigīn zevciyyeti kılmış idi ki şāhibü't-tercemenüñ muḳaddime-i netice-i vücūdı ve mādētü'l-ḥayāt-i neşve-i zāt-ı mes'ūdudur. Faḳīr cāmi'i'l-ḥürüf biñ otuz tārīhinde Rodoscuḳ ḳādısi olduḳda tefahḫuş itdüm. Ol ḳarye bi'l-külliiyye ḥarāb olup ehālisi müteferriḳ olmışlar, lakin meşḳüt-i mişbāḥ-ı 'ibādet olan ḡār ve pīşinde vāḳi' mezar-ı fā'izi'l-envār ile'l-ān ziyāretgāh-ı erbāb-ı recā ve nişāngāh-ı tīr-i du'ā olup 'ırḳ-ı tāhir, 'izze-i 'aliyye intisābla meşḫūr ve Emīr Efendi mezarı dimekle müte'arif ve mezkūrdur. *El ḥāleti ḥāzihī* bālāda meşḫūr olan maşāḥif-i şerīfenüñ biri vālid-i merḫūm ḫarafından [69] bu ḫaḳīre intikāl itmişdür. Ḥānemüzde ḫırz-ı emānī ve ḫaḫḫ-ı imān ve ta'vīz-i bereket-i ḫāndāndur. **Beyt:**

Tā key suḫen ez-suḫen rubāyīm

Tā ber ser-i ḳışsa-i ḫod āyīm¹⁰⁷

(**neşr**) Ol pīr-i ferḫunde-dem ḳaşaba-i Malḡara'da perde-serāy-ı 'ademden mecāmi'-i şūḫūda vāz'-ı ḳadem ḳılup sālīk-i rāh-ı taleb ü dūnbāle-i taḫcīr-i maḫlab olduḳda muḳaddimāt-ı 'ulūmı sebḳ sebḳ itḳān u iz'ān ve iḫrāz-ı ḳaşbı's-sebḳ-i ḫalbe-i 'ilm u 'irfān itmekle 'ulūm-ı zāhireyi tekmi'l ve ifā-yı ḫaḳḳı'l-ḳarār 'ālem-i taḫşil eyledükden şoñra kibār-ı Ḥalvetiyye'den Şeyḫ Bāyezīd-i Rūmī ḫıdmetlerinden iktisāb-ı kemālāt-ı ḳudsiyye ve intisāb-ı ḫālāt-ı seniyye idüp pūte-i sa'y ü ictihādda cevher-i isti'dādını ḳāl u dāḡ-ı dil-i ḫālīş'i'l-'ayyārın tamḡa-yı ḳabūl-i ehl-i ḫāl itmiş idi. Nice zamān 'azīz-i mezbūruñ kātib-i müellifātı ve ḫāme-mişāl-i āmed ve reft-i ḫazā'in-i ḡaybiyyeye vāridātı olup Şeyḫ Bāyezīd 'azm-i ḫalvetgāh-ı cāvīd eyledükde vişāle-i şaḫīfe-i ḫāḫır-ı olan ḫubb-i vaḫan-ı zālīle-i dil, 'ālem-i nūrdan mā'il, ḳarārgāh u 'aḫn ḳılup ism-i mevşūl gibi şılasına mūrāca'at ve menzil-i evvel ü muḫted-i ḳadīmīde ferş-i seccāde-i iḳāmet eylemiş idi. Muḫammediyye şāhibi Yazıcı-zāde Efendi aḫfādından bir merd-i şālīḫ dāmād ve mura'-ı sūnnet-i seniyye-i ḫayri'l-'ibād olup ḳaşaba-i mezbūrede vāḳi' Ḥurḫan Beg Cāmi'-i Şerīfi'nde imām u ḫaḫīb ve mekteb-i şıbyāna mu'allim ü edīb olmuş idi. Ol ḫālet-i seniyye ve meşḡāle-i marziyye üzre iken ḫoḳuz yüz elli iki tārīhinde irtihāl ve civār-ı ḳudse intikāl eyledi. Mu'allim olduḳları mekteb sāḫasında medfūndur. 'Azīz-i mütercim, 'ulūm-ı zāhire vü bāḫınada 'ilm-i envā', fūnūn-ı resmiyyede mecmu'a-i her cins-i fāḫir, elvān-ı ma'arif-i ilahiyyede deryā-yı muḫīḫ u baḫr-i zāḫir, 'āl-i 'ālīşān-ı mesned-i ḫilāfet, velī vālā ḳadr ve vālā velāyet, mecmā'i'l-baḫreyn-i 'ilm u 'irfān, mevrūdü'n-

¹⁰⁷ Ne zamana kadar sözden söz çıkaracağız? Sonunda kendi hikâyemize gelinceye kadar...

nehreyn-i me‘āni vü beyān, haṭīb-i edīb-i feraḥ-dem, edīb-i mes‘ūd-ı te‘dīb-i ferḥunde-ḳadem idi. Meleke-i şı‘riyelerine bu beyt-i sâde edâ’-ı şehâdet ider. **Beyt:**

Gerek sen zühde meşğül ol gerekse elde tut bâde

Virür bu dehr-i dün elbette ‘ömrün hürmenin bâde

(**hikâyet**) Nakl olunur ki Şeyh İbrâhim Gülşenî hazretlerinin şıyt-ı işhitâr-ı nefḥa-ı bahârî gibi cihāngir ve Mısr-ı Ḳahire’de dergâh-ı irşâd-penâhı Ka‘betü’l-iḳbâl-i bernâ vü pîr olup arzû-yı hıdmetleri muḥarrîk-i ‘arak-ı ‘aşḳ u maḥabbet ve ḳâ’id-‘inan-ı ‘azîmet olmağın Pîr ‘Alî Efendi merḥūmuñ daḫı dil-i meyyâline ḳüllâb-ı maḥabbet ḥâlîde ve kemend-i cāzibe-i irâdet tavḳ-gerden-i cân-ı nâ-âramîde olup bî-mülâhaza-i nâfi vü muzır, ‘azîmet-i Mısr’da mısr olıcaḳ **Beyt:**

Dirler belâlu ‘aşıḳa ya şabr ya sefer

Sabrum tükendi lâzım olupdur baña sefer

(**neşr**) mażmûnı ile zemzeme-sâz ve ḥadager, cemmâze-i ‘azîmet-i râh-ı dırâz olmuş idi. Zamân-ı teveccühde zevceleri nev-‘arūs-ı çehârda sâle olup nafaḳa-ı yek-mâhe tedârikine ḳudreti muḳarrer olmadığın itlâḳ-ı talâḳ ile pâbend-i intizâr ve firâḳ-ı beyninde taḫyîr iderler. Ol zenn-i ‘arîḳ, himmet-i merdân-ı tarîḳ, izḫâr idüp ihtiyâr-ı talâḳdan ebâ ve *mütevekkilen* ‘alallahi te‘âlâ¹⁰⁸ intizâr-ı ḳudüm-ı şevhere ‘arz-ı rızâ ider. Ḳarîne-i ḥâl-i ḥaṭṭ ve [terahḥul] iderek belde-i Ḳoştanṭiniyye’ye ilkâ-yı riḥâl eyledükde ‘ale’ş-şabâḥ sāḫil-i deryâda fülk-i felek-mişâle nigerân iken nâgah bir sefine-i deryâ-yı nevâl, cânib-i baḫirden nümâyan olup fi’l-ḥal şehâb-ı şıḳâlden nişân viren bād-bānuñ itdürüp Ḥaliç-i Ḳoştanṭiniyye’de lenger-endâz-ı temkîn olduḳdan soñra iskele vaż‘ olunup ol şırâṭ-ı ebrâr üzre kisve-i dervişâne ile bir fırḳa-ı aḫyâr âşikâr olup bâ‘iş-i tefahḫuş olduḳda şeyḫ-i ḫalîl İbrâhim Gülşenî ḫaḳan-ı zamân-ı Süleymân-ı ‘aşr u evân da‘veti ile dârü’s-saltānayı teşrîf itdükleri taḫḳîḳ olunur ki keşret-i ‘uşşâḳdan nevbet-i dest-büse murahḫaş olduḳda ḫazret-i pîr nür-ı kerâmetle eşrâf-ı zamîr idüp bilâ sâbıḳat ü ma‘ârife ve tellâḳ ü siyâḳ ebru-yı mübâreklerin nergis-i bâğ-ı şühüd ve manzara-i ṭâḳ-ı vücûdlarından ḳaldırıp Pîr ‘Alî Dede bizi bunda getüren senün cāzibe-i maḥabbetüñdür, diyü teşrîf-i ḫıṭâb-ı erzânî buyururlar. Müddet-i iḳâmetlerinde ol Gülşenî tevḫidden bülbül-i [70] nālânî ve ser-ḫalka-i meclis-i feyz-i ‘irfânî olup ber-vefḳ-i murâd, taḫşîl-i ümniye-i fû’ad ve tekmîl-i merâtib-i isti‘dâd eyledükten sonra Mısr’a teveccühleri zamânda dâmen-i ‘inâyetlerine destiyâz ve şeref-i hıdmetleri ile müşerref olmaḳ recâsına rû-nihâde-i

¹⁰⁸ Yüce Allah üzerine tevekkül ederek.

niyâz oldukda şılaya ‘avdet ile tavşiyeye fermâ-yı düstür ve tesviye-i umûr-ı ‘ıyâllemür idüp vâlid-i merhûmuñ zühûrını beşâret ve mertebe-i fezâ’ıl ü kemâlâtına işâret iderler. *Kaddesallâhu esrarahüm ve efâza ‘aleynâ envârahüm.*¹⁰⁹

Eş-Şeyh Ahmed

Vilâyet-i Hıyabolı’dan bedîdâr ve ol aq̄ârda q̄atar-bend-i cemâl-i fuhûl olmağla Sâribân Ahmed dimekle şöhret-şi‘âr olmuş idi. Üştür-i nefskîne-h̄âhî zabt ü mehâr-ı ihtiyârını mühmel, rehrevânı hidâyete rabt idüp nice zamân Üveysi’l-Ķarânî gibi bâdiye gerdân-ı taleb ve şahrâ-yı devr-i pehnâ-yı maḥabbetde teşneleb olmuş iken tokuz yüz kırk senesinde vâkı‘ Irakeyn seferinde hıdmet-i şütürân-ı haşşa ile hem-‘inân-ı rekb-i Süleymânî olup vilâyet-i Ķaraman’da meşayîḥ-i Bayramî’den Aksarâyî Pir ‘Alî Efendi hıdmetinde mände olup dâhil-i hücre-i haş olduğu gibi ‘alâyıq-ı dünyevîden ḥalâş olmuş idi. Ol emirde cezbe-i şevk-i gâlib, mecâmî‘-i q̄albini câlib ve saz u seleb-i Şâribânı bî-sâlib olmağla **Mısra**‘:

*Mera gamist şütürvarha be hücre-i ten*¹¹⁰

zemzemesiyle ḥadiger-i cemmâze-i şevk u maḥabbet ve rāhî-i Ka‘be’-i ḥaḳîqât oldu. Ol mürşid-i erbâb-ı ḥâlden *kemâ yenbegi* kesb-i kemâl itdükden soñra şılâsına ‘avdet ve cāy-ı dil-nişininde ferş-i seccâde-i iḳâmet idüp on yedi sene tarîḳ-i Bayramî’den ḥilâfet eyledükten soñra tokuz yüz elli iki târiḥinde ‘âlem-i âhirete şedd-i maḥmil-i ‘azîmet eyledi. ‘Azîz-i mezbûre cezbe-i ‘azîme ile meşhûr, meşreb-i tevḥîdi gubâr-ı töhmet-i zındıḳa ile mütekeddir, neşve-i keyfiyyeti semm-i muvaḳḳat, tiryâq-ı beri’s-sâ‘a miyânunda dâ’ir-i aḥbâb-ı ‘akîdesi üzre derecât-ı ‘aliyyeye vâsıl ve müşâhedât-ı vicdâniyye ve kerâmât-ı ‘ayâniyyede ferd-i kâmil, ser-defter-i erbâb-ı şuhûd, fuhûl-ı ricâlden ma‘düddur. *Vel ilmu inda’llâhil vedūd*¹¹¹ Mervîdür ki taḥt-ı nikâḥında olan ‘acûz-ı bed-nefsi fuhûlle ve selîta olup ziyâretine gelen aḥbâbı zaḥm-ı zebân-ı zehr-nâkla âzürde-ḥâṭır ve dîde-i ‘ibret beynlerin taşâ‘ud-ı biḥâr-ı ḥamiyyet ile müteḳâṭır idüp ol delle-i muḥtâle dâ’imen ‘uyubı şevherine delâle olurmuş. Ve ḡarâib-i iftirâya ictirâ eyleyüp naqş-ı ḥüd renk ekâzibde her gün bir gûne vâdî bulurmuş, zevc-i derdimend dervîşlik idüp i‘tizâr eşnâsında bir güzîde gülümüz vardır. Ḥayli zamândur hıdmetimizdedür, ısrıḡan dikenini gibi pirâye-i ḥarîmimiz ve ‘uyub-ı nefsdan âḡâh ider nedimizdedür. Aḥbâb yanunda ma‘zûr olmasın recâ ideriz dir

¹⁰⁹ Allah onların nurlarını mukaddes kılsın ve onların nurlarının bereketinden üzerimize versin.

¹¹⁰ Benim ten hücreme(ten hücre ve kafese benzetilmiş) deve yükleri kadar gam bulunur.

¹¹¹ İlim, mümin kullarını çok seven Allah katındadır.

imiş. El hakk bu mertebe taḥammül kerāmetten ma' dūd ve tezkiye-i nefse ecel-i şuhūddur.

Şeyh Hüsamed-d-din

Vilayet-i Ankara'dandır. Ahmed-i Şāribān'dan tekmil-i tarīk ve mehār-ı irādetin teslīm-i yedd-i mü'eyyedi bāhiri't-tevfīk iden fuḥūldendir. Şeyhi vefātından sonra seccāde-nişin-i hilāfet olup cezbesi gālib ve ateş-engiz-i şevk-i tālib olmağın teftişine emr-i 'ālī vārid olup 'ala ru'usü'l-işhād-ı itmām mūra'āt-ı şer'-i şerif ve işhād-ı maşlaḥatı için Ankara Qal'ası'nda ḥabs olunduğda seheri meyyit bulunup Ankara ḥavālisinde vāki' zāviyesi sāḥasında defn olındı. On iki sene ḥalife olup toḳuz yüz atmış dört senesinde fevt oldı.

Eş-Şeyh Hamza

Hüsāme'd-din Ankaravī ḥalifesidir. Bosnevi'l-aşldır. Beş sene miqdārı hilāfet emrinde kā'im olup şer'-i şerife nā-mülāyim aḥvāli zuhūr eyledükde tahtgāh-ı Kostantiniyye'de vāki' Tahtakale'de boynı uruldu. Sebeb-i katle şehādet idenlerin birisi kat'-ı merātib ile 'aşr-ı Ahmed-i Ḥāni'de [71]Edrine kādısı olan Şarı Ḥ'āce Meḥemmed Efendi'dür. Ba' dehu Bosna kādısı Bālī Efendi ol diyārda mürīdleri nāmına olan mürdeyi teftiş idüp ḥayli kimse aḥz u katl olındı. *Ve kāne zālike fi senet-i tis'a ve sittine ve tis'a'mie*¹¹² naql olunur ki ḥin-i katilde aḥbābından zī 'avāmda bir şahış bāhirü'n-naş ki Baltacılar zümresinden olmaḳ üzere mesmū' dur. Maḳteline ḥāzır olup Hamza'nun düşdiğin gördükde ḥançer-i tiz ile gerdenün ḥün-efşān ve şeyhi yolına kendin şıgırlar gibi ḳurbān itmiş idi. **Beit:**

Öyle ḳurbāna yaramaz ḥayvān

Eyledi şeyhe kendine ḳurbān

Eş-Şeyh Şah 'Alī

Peder-i vālā güheri Qāsım Beg Şaḳāyık-ı Nu'māniyye ḥāvī olduğu üzere Ebu'l-feth Sultān Meḥemmed Ḥān'ın dāḥil-i ḥarem-serāy-ı devleti olan ğılmān-ı ḥaşşadan iken İstanbul ḳurbında Baba Naḳqaş demekle meşhūr ḳaryeye tarḥ-ı ikāmet şalup resm-i cedīd-i 'imāreti ḥıyābān-der-ḥıyābān olmağla şafḥa-ı beyābān-ı naş-ı zemīn ü zamān iden ḥıdmet Baba Meḥemmed ki vilāyet-i 'Acem'de ba'z-ı meşāyih-ı Naşibendiyye'den tekmil-i tarīk idüp şan'at-ı mezbūrı vech-i ma'āş ve mādde-i esbāb-ı inti'āş itmiş idi. Sāye-i sa'ādet-i ḳudümü ile diyār-ı Rūm-ı cennet-rūsümü reşkin-sāz-ı siyeh ḳalem-i mānī itdükde taraf-ı şehriyārīden bir ḳaç ḡulam in'ām

¹¹² Bu durum dokuz yüz altmış dokuz yılında idi.

olunup tarz-ı nāzik-i kalem-i ‘Acem, iklim-i Rūm’da şayı‘ olmağcün ta‘lim olınmaların murād eyledüklerinde Kāsım Beg dağı dāhil-i ‘adād-ı şākirdān-ı behzād-nejād olmuş idi. Ba‘ dehu sipah-ı zafer-penāh zümresine ilhāk olunup Bolayır emsāl-i ‘amā’ir-i tevliyetlerinde vücūdın vaqf-ı hıdmet eyleyüp zühd ü şalāhla hatm-i nāme-i a‘ māl eyledi. Şāhibü’t-terceme hengām-ı cevānide harīş-i dürr-keşān-ı ‘ulūm ve çāšnī-çeşān-ı mantūq u mefhūm olup hil‘at-ı şalāh ve ‘iffet-i fezā’il-tırāz ve şāhed-i cāme-i zīb-i isti‘dadı pīrāye-i zühd ü ver‘a[y]la ser-efrāz eyledükde ‘ulemā-yı ‘aşrdan ‘allāme-i zamān Mü’eyyed-zāde ‘Abdu’r-raḥman Efendi hıdmetlerinde taḥşil-i ‘ilm ü ‘irfān ve Şucā‘e’d-dīn Rūmī ve Mollā Bedre’d-dīn Efendi dārü’l-ifādelerinde müdāvemet-i taḥkīk u ikān idüp ibtidā-yı fıtratdan dil-ḥūnīn-i āzārī lālezār-ı şerāre-i ‘aşk-ı cansuz ile dāğdār olmağla mühre-i siyah-ı süveydā gitdükçe hevalanup dārü’ş-şifā-yı tıbb-ı nebevīden merhem behbūd-ı ‘ināyete muhtāc ve ṭabīb-i erbāb olan mesih-nefsān-ı ehl-i şalāhdan cüyende-i ‘ilāc olup Şeyh Vefa ve Emīr Buḥārī ve Cemāl Efendi ve Sünbül Sinān Efendi emsāl-i meşāyiḥ-i ṭarīkūn hem-ḥāne-i maḥabbetlerinden tenāvül-i raḥīk-i miski’l-ḥitām ve ṭarīk-i Ka‘be’-i merāma şedd-i iḥrām eyleyüp ṭarīk-i Naḫşibendiyye ber güzīde ṭab‘-ı neḫkādı olmağın ol silsile-i ‘aliyye kübrāsından ba‘z-ı kirāmuñ mazhar-ı feyz-i irşādı olduḡda arzū-yı münāşibden ferağāt ve on beş aqçe vazīfe ile ihtiyār-ı künç-i ḡanā‘at eyleyüp gah maḡallesi mescidinde gah Cāmi‘-i kebīr-i Ayaşofya’da ṭullāb-ı ‘ilme ifāde ve nakd-i vaqt-i ‘ömr-i ‘azīzin şarf-ı ilm ü ‘ibādet eylemiş idi. Sinn-i şerīfleri altmış beş ḡaddine vāşıl olunca bu sūnnet-i seniyye ve ‘ādet-i marziyye üzre müdāvim olup kuvvāya za‘f ve dimāğa fütūr geldükde evḡāt-ı ‘ibādete maḡşūr ve maḡşūre-nişīn-i terk-i ḡuzūr olmuş idi. Toḡuz yüz kırk altı senesinde Hacc-ı Beytū’l-Ḥaram ve ziyāret-i Ravza-ı seyyidi’l-en‘ām ‘aleyhi efzālī’s-selām idüp toḡuz yüz altmış ḡudūdunda ḡal-i ḡil‘at-ı nāsūt ve tavāf-ı Ka‘be-i ervāḡ için şedd-i iḥrām u kefen ve taḡrīk-i maḡmil-i tābūt eyledi. Aziz-i merḡūm, ‘umde-i meşāyiḡ-i Rūm, ‘imāma vü cāmede mūrā‘-ı sūnnet-i Rasūl, evzā‘ ü eṡvār-ı naḡl-i meşūr-ı ma‘ḡūl u menḡūl, şohbet-i umerā ve ekābirden hārib, mecālise-i erbāb-ı fiḡr ve ṭullāb-ı ‘ilme ṭālīb, müdde’l-‘ömr dest-i emel-i dāmen-i himmetinden kūtāh, şāḡir ü ḡāni‘ ve *mütebetteli ilallāhi*¹¹³ kibār-ı ehl-i sülūkden ma‘dūd, kerāmāt-ı zāhire ve maḡāmāt-ı fāḡiresi meşḡūd, erbāb-ı şuhūd zebān-ı şūkrīn beyānı ‘aḡīde-veş, ‘uḡde-dār-ı *Es sinetü’l-ḡalkı eḡlāmu’l ḡaḡḡı*¹¹⁴ mazmūnı bend-i miske ile gevher-nişār, tāvilī’l-

¹¹³ Allah’a yönelenler.

¹¹⁴ Halkın dilleri Hakkın kalemleridir.

ķāme ve naķif, hafifi'l-lihye vü zarif, sinn-i şerifleri seksenden mütecāviz ve 'ıķd-ı [72] tāsi'a mütenāhiz idi. Mervīdür ki kırķ sene kāmīl-i şalāt-ı şubķ için Cāmī'-i 'Ayaşofya'ya müdāvemēt ü şaf olındı. Tahrīme-bend olmağla himmet itmişler ve mecmū'-ı kütüb-i celīlesin tūllāb-ı 'ilme vaķf u tesbīl idüp hāfīzu'l-kütb ta'yīn eylemiş. *El an* dolāb-ı mu'īni eyyām-ı mu'tāde de meftūh u deffeteyn-i kitāb gibi tūllāba bā' iş-i futūh olur. *Şekerallāhu sa'yehü.*¹¹⁵

Eş-Şeyh 'Abdu'l-laķif El-Maķdūmī El-Cāmī'

Cür'a-ı cām-ı maķabbeti neşve-engiz-i cāmı ve şerāre-rīz-i ħırmen-i cān-ı maķdūmī-i kirāmı olan Şeyhü'l-İslām Aķmed Nāmıķī ħazretlerinüñ aķfādındandır. Cenāb-ı şeyh-i kerīm-i Rabbānī El-Ĥacc Meķmed bin Şiddīķ Ĥubūşānī ħıdmetlerinden aķz-ı edeb idüp ħaķīķatde Üveysī-meşrebdür. Mollā Cāmī' ħazretleri gibi ħıdmet-i şeyhü'l-İslāmınüñ ruĥānīyetinden feyz-i terbiyet bulmuşdur. Vālid-i mācidleri Şūfī daķı Ĥacı Meķmed Ĥubūşānī ħulefāsından olup diyār-ı Ĥorasān'a revāfīz-ı müstevlī olduķda Māverāü'n-nehr'e ħicret itmişler idi. Semerķand ve Buĥārā'da terbiyet-i aķbāb idüp şöhret-i 'āzime şāķibi olmuş idi. Ba' dehu maķdūmlarınüñ şıyt u şadā-yı maķabbeti 'ālemgīr-i dergāh-ı irşād-penāhı ķıbletü'l-iķbāl şağīr u kebīr olup toķuz yüz altmış senesinde dārü'l-mülk-i Rūm'a şeref-i ķudūm-ı erzānī ķılıp pādīşāh-ı ķişver-sitān Sulţān Süleymān Ĥān şeref-i şoĥbetlerine izĥār-ı rağbet ve telķin-i zıķr te'tib-i ādāb-ı tarīķat itmiş idi. Mervīdür ki ol 'aşrda naķībü'l-eşrāf olan Meķmed Mim Efendi'yi ħuzūr-ı şehriyārīde medĥ u ta'rif idüp 'Abdu'llāh Berzeş Abādī neslinden Seyyid-i şāķihü'n-neseb ve maķdūm-ı celīli'l-ĥasebdür. Bu diyāra gelmemüze anlarüñ arzū-yı ziyāreti sebep olmuşdur, dimekle naķīb-i mezbūruñ kemāl-i ri'āyetine belki manşīb-ı neķābetüñ celālet-i ziynetine bā' iş olmuşlar idi. Mükerreran ĥacc ü ziyāret eyleyüp diyārına 'avdet eyledükde deşt-i Kıyıcaķ'dan 'azīmet eylemiş idi. Naķl olunur ki ol rāh-ı pūr mehālūñe sālīk olduklarında derbend-i Şemāķī'ye ķarīb maķalde 'inānkeş-i 'azīmet olup bir kaç gün istirāĥat idelüm, dirler. Refīķaları olan 'İyd Ĥān'üñ veziri Ĥāce Şalāĥa'd-dīn emr-i ta'cīl-i seferde teşmīr-i sāk-ı ihtimām ve cenāb-ı şeyh-i kerīme ibrām idüp süfehā-yı benī-İsrā'īl gibi umūr-ı ħāfīyyeden ġāfil ve ol maķūle reh-nümā-yı tarīķüñ işārātından zāhil olmağla her biri bād gibi beyĥüde cünbiş ve şu'le-i ateş-mişāl bī-mülāĥaza-i ġurnīş? idüp deşt-peymā olduķda vezīr-i mezbūr ile refīķası kefere-i Ćerkes ilinde şehīd ve şe'āmet-i ta'cīl ile menzīl-i maķşūda vuşūlinden nā-ümīd olup şeyh-i Celīli'l-

¹¹⁵ Allah onun çalışmalarını, gayretlerini kabul etsin.

Mekārīm sālīm u ğānīm vāsıl-ı münzel ve nūr-ı kerāmetle hıre-kün-i çeşm-i rehzenān-ı bed-dil olmuş idi. Toğuz yüz altmış üç senesindeki dāhıl-i sāl-i vuşuldur. Diyār-ı H̄ārezm'de bezm-i cihāndan demide ve hazā'ir-i cinānda āremide oldu. Ba'z-ı şu'arā tārīh-i intikāllerin bu güne edā eylemiş idi. **Beyt:**

Nuh şad u şast u se zi-hicret būd

Ke'z cihān şeyh in sefer fermūd¹¹⁶

Şeyh-i mütercim, kudve-i meşāyih-i 'Acem, Naşşibend-i perend-i 'irfān, tarh-endāz-ı tāze resm-i 'aşıkān, rāh-ı hağda sırr u şābit-ğadem, pır-i 'aziz-i mübārek dem idi.

Eş-Şeyh 'Abdu'l-kerīm

Reşk-i hevā-yı 'anber-āmizi felek-i eşire ğubār-engiz olan medine-i Şire'den bedidār ve pedidārende-i bedāyi'-i āşar olup menākıb-ı celile ile meşhūr Müfti Şeyh lağabı ile zebānzede-i cumhūr olmuş idi. 'Aşrı 'ulemāsından taşşil-i 'ilm ü edeb ve āheng-i tarikh-i erbāb-ı taleb kıilup emā'il-i emşālinden fāyık ve münāşib-i celileye lāyık olmuşken dilbeste-i dāmgāh-ı 'alāyık ve pür-sitār-ı pūthāne-i hālayık olmayup küberā-yı Hālvetiyye'den Şeyh 'Alā'e'd-din Rūmī hıdmetlerinde tekmil-i tarikh ve taḥkik-i ma'zulāt-ı 'ilm-i hağikat itmiş idi. Kırk beş sene şılāsında şeyh-i seccādenişin ve emānet-i esrār-ı kudsiyyeye-i emin olup toğuz yüz altmış dört Şevvāl'inüñ on ikinci günü yevm-i sebtde intikāl ve kaç'-ı peyvend-i kıl u kāl idüp 'ālem-i kudse irtihāl [73] eyledi. Ol şeyh-i kerīm, vācibü't-tekrīm, mazhar-ı mantūğ-ı *inneke le'alā ḥulikin'azim*¹¹⁷ olup bahreyn-i zāhir u bātından gevher-efşān, ma'nā-yı müşkil-ğüşā vü kāşif-i esrār-ı ehl-i 'irfān idi. *Ravvehallāhü te'ālā rūḥahū.*¹¹⁸

Eş-Şeyh 'Alī El-'Arābī

Diyār-ı Haleb'den zuhūr ve 'ulemā-yı 'Arab'dan taşşil-i fağl-ı mevfūr idüp Mülteka'l-Ebhūr şāhibi Şeyh İbrāhim Halebī'nüñ tilmiz-i ḥāş bāhirü'l-iḥtişāşı ve şafā-yı kalble āyinedār-ı şüret-i iḥlāşı idi. Ba'z-ı meşāyih-ı kirām hıdmetinde ıslāh-ı nefis-i reddiye ve tekmil-i tarikat-ı Hālvetiyye idüp 'ilm-i tecvid u kırā'atda bīmu'ādil ve tayyib-i elhānla revnağ-şiken-i 'ānādil olmağın Tercimān-ı Yūnus Cāmi'i'nde imām ve muğtedā-yı ehl-i İslām olmuş idi. Toğuz yüz elli altı tārīhinde üstādı Şeyh İbrāhim 'azm-i darü'n-na'im eyledükde anlaruñ yerine Cāmi'-i Ebu'l-Feth'e imām ve Sa'di Efendi Dārü'l Kurrāsı'nda şeyhü'l-fenn-i kırā'at-ı kelām-ı mu'ciz-nizām olmuş idi. Eyyām-ı mu'tādede ikrā-yı kelām-ı muḥid ve eyyām-ı

¹¹⁶ Şeyh bu cihandan sefere çıktığında hicretten sonra 963 yılıydı.

¹¹⁷ Ve **Sen elbette yüce bir ahlak üzerinesin.**(Kalem Suresi 68/4)

¹¹⁸ Allah onun ruhuna rahatlık versin.

müteberreke ve leyāl-i uşūlde ‘ıkd-i halka-i tevḥīd idüp naḳdīne-i evḳātı mevḳūf ‘ilm u ‘ibādet ve mecmū’-ı vāridāt-ı i’ mārī maşrūf-ı meşārıf-ı tã’at iken toḳuz yüz yetmiş yedi tārīhinde rıḥlet ve dārü’l-üns-i ḳudse ‘azīmet eyledi. Yirine Sultān Selīm imāmı İznikī-zāde Meḥammed Efendi naşb oldı. Şeyḫ-i merkūm, ğavvāş-ı ğımār-ı ‘ulūm, fūnūn-ı ‘Arabıyye’de māhir, tefsīr u ḥadıṣde müstaḥzar-ı nevādir, tecvīd u ḳırā’atda *āyetün min āyātillah*¹¹⁹ taḳī vü naḳī ve ‘ārif-i āġāh, pīr-i mübārek-nefs ü nāfi’, edīb ve erīb ü mütevāzı’ idi. Āşār-ı celīlesinde Mülteḳa’l-Ebḫur’a şerḫi ve me’ḥazı olan [müteveyk] şürūhında daḫl u cerḫi vardur. Etḫāl-i küffār ḫaḳḳında bir risālesi vardur. Ḥāşekī Sultān medfeninde ‘ulemā’ ile baḫş idüp taḫrīr itmişdür. Ḥikem ü mevā’izi müstemil eş’ārı vardur. Rivāyet olunur ki üstādı ‘Arab imām Şeyḫi Ekber ḫaḳḳında muṭlaḳı’z-zamān olup kelīmātı nā-sezāya ictirā ve ol hādi rāh-ı ḫaḳḳı tazlīl idüp iftirā eyledükde men’ ile muḳābele ve ḫalbe-i baḫş u mücādelede muḳāvele üzre iken ṫaraf-ı şehriyārīden ḫuşūş-ı mezbūrdan keff-i lisān için emr-i ‘ālīşān vārid olup zāhiren gerḫi lisāna almaz līk tenhāda yine bildiginden ḳalmaz bi’l-āḫire bir gün izḫār-ı ğubār-ı tekeddür ve eş’āl-i nār-ı tehevvr idüp eger şeyḫüñ fark-ı sırrına zafer bulsam ḫarb-ı leked ile ḫurd iderdüm, diyü taşvīr-i hey’et için pāy-küb olduḳda keff-i pāyı ser-i mismāra rāst gelüp mānend-i tīr-i cānistān-ı revān ve nevk-i ser-tīz-i pūşt-i pāyından nümāyān olup kerāmet-i Muḫyi’d-dīn ‘Arabī zāhir u ‘ayān olur. *Ḳaddesallāhu te’ālā sırrahü’l-‘azīz.*¹²⁰

Eş-Şeyḫ ‘Ömer

Belde-i Anṫaḳya’dan ṫāḳye-i vücūd ile ser-ber-āverde ve ‘ulemā-yı ‘Arab-ı terbiyetleri ile perverde olup ‘ilm-i tefsīr u ḥadıṣe *kemā yenbegī* iştiġāl ve fenn-i tecvīd u ḳırā’atda taḫşīl-i kemāl itdükten şoñra āheng-i dārü’l-mülk-i Rūm ve belde-i Ḳostañtīniyye’ye ḳudūm idüp ‘ilm u taḳvā ile ma’rūf ve iḳrā-yı kütb-i tecvīd ile me’lūf olmuş idi. ‘Aşr-ı Süleymānī’de imām-ı sultānī olup ḳaşaba-i Ebī Eyüp dāḫilinde zāviye-i ma’rūfesi olan Beḳtaş Efendi ‘azm-i dāri’s-selām eyledükde muḳtedā-yı ḫalīfe-i İslām olmuş idi. Toḳuz yüz altmış yedi tārīhinde intikāl eyledi. Şeyḫ-i mezbūr, taḫliyye-i zāhir ve taşfiyye-i bātın ile meşhūr, ehl-i ‘ilm ü şaliḫ, sa’ādetmend-i müfliḫ idi.

Eş-Şeyḫ Şemse’d-dīn

Neyyir-i ḫayyiz-i vücūdı evc-i burc-ı Ḳūtaḫiyye’den işrāk ve māh-ı seri’i’s-seyr gibi taḫşīl-i kemāl için devr-i āfāk idüp küberā-yı Naḳşibendiyye’den Seyyid Aḫmed

¹¹⁹ Allah’ın ayetlerinden biri.

¹²⁰ Allah onun aziz ruhunu kutlu kılsın.

Buhāri hazretlerinin hıdmetine vāşıl ve feyz-i terbiyetleri ile kāmīl ü mükemmel olmuş idi. Maḥrūse-i Burūsa'da seccāde-nişin-i irşād ve dest-gīr-i zu'afā-yı 'ibād olup ihtilāt-ı halkdan mübā'ade ve istiğrāk-ı lücce-i müşāhede üzre *mütebettilün ilallāhi müstagnā 'ammā sivalāhi*¹²¹ olmağın Mütevekkil Şems dirler idi. Toğuz yüz altmış sekiz ḥilālinde encümen-i keşretten hārib ve burc-ı şuhūddan ğārib oldı. 'Azīz-i mezbūr, kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, Da'vet-i Müstecābe ve Enfās-ı Müsteṭābe şāhibi merd-i kāmīl idi. Mervīdür ki Sulṭān Süleymān Ḥan Ğāzi marāz-ı niḳrīse mübtelā olup iştidād-ı marāz eşnāsında 'azīz-i mezbūri ayağına da'vet ve du'a-i ḥayrından isticlāb-ı ḥayr u bereket iderler. Mübārek eliyle pāy-ı ferḳad sāyelerin mess eyledükde fi'l-ḥāl veci' sākin olup te'sīr-i 'azīm müşāhede olunur. [74] Ba' dehu mezīd-i i' zāz u ikrām ile maḳāmlarına gönderirler. *Raḥmetüllāhi te'ālā 'aleyh*.¹²²

Eş-Şeyḫ 'Abdu'llāh

Vilāyet-i Karaman'da Aḳşehir nām belde-i meşhūreden zuhūr itmişdür. Evā'il-i ḥālinde cezbe-i ilahiyeye mazḥar u medhūş dārū-yı 'aşḳ-ı hūş-ber olup **Beit:**

Şahrā vü kūhi geşt ü güzār itdigim bu kim

Divāne gönlüm egleyecek bir yer isterin

(**neşr**) mazmūnı üzre Kays-ı şahrā-nevred gibi bī-'aḳl ve hūş-ı me'lūf ins-i tuyūra hoş olup nice zamān aḥbāb ü eḳāribden mütecānib ve vaḥşī gibi halkdan hārib bī-zebānlarla muşāhib olmuş idi. Ba' dehu şahv u ifākāt gelüp şehre ḳarīb bir ḳaryede ikāmet eyledi. Zāviye vü misāfirḥāne binā idüp ayende vü revendeyi it'ām u ikrām-ı zāife *kemā yenbeği* ḳıyām itmek üzre güzārende-i eyyām olmuş idi. Ḥadden efzūn-ı nüzūr u şadāḳāt gelürken elbette aḥşama ḳomayup it'ām u i'tā itmekle ifnā mutādları idi. Sinn-i şerīfleri toksandan mütecāviz iken toğuz yüz altmış sekiz senesinde raḥmet-i ḥaḳḳa fā'iz oldı. Veli Baba nām oğlu cā-nişinleri oldı. Ol daḫı şifā-yı marāzada te'sīr du'āsı müşāhid-i 'azīz-i mübārek-nefs idi. Mervīdür ki şeh-zāde-i nā-ümīd Sulṭān Süleymān oğlu ḥan Bāyezīd toğuz yüz altmış altı senesinde birāder-i ḥalīmī Sulṭān Selīm ile ahenk-i cenk eyledükde 'Abdu'llāh Dede'nün 'uzlet-gedesine şeref-i ḳudūm-ı erzānī buyurup ṭaleb-i himmet ü istimdād ve du'ā vü şenā ile kılıç ḳuşanmaḳ murād eyledükde egerçi şeh-zāde-i 'ālīşān ile ḥuşūnet üzre mu'āmeleden mübā'ide ve zāhiren murādına müsā'ade gösterür, lakin bu niyetde ḥayır yokdur, diyü men' ü taḫzīr ve beyhūde ref'-i livā-yı şikāḳ ve bang-ı nefir-i

¹²¹ Allah'a gerçek anlamda yönelenler (zühd sahibi), Allah dışındaki şeylere ihtiyaç duymaz.

¹²² Allah ona rahmet etsin.

ğavğadan tenfir idüp şeh-zāde gürür-ı civānī ile naşihat-pezīr olmaz. Ba' dehu Sultān Selīm dağı ziyāretine gelüp lahzāt-ı 'ayn-ı 'ināyet ve nefahāt-ı nesīm-i himmet recā eyledükde şafā-yı hātır ile du' ā vü mansūru'l-livā olmasın istid' ā ider. **Beyt:**

Dil-i dervīş dil-i rişūñ du' ā-yı şubhgāhından

Belālar eksilür cāh u celāl-i kibriyā artar

(**neşr**) mazmūnı üzre tīr-i du' āsı hedef-i icābete isābet idüp kevkeb-i iqbāl-i Hān-ı Bāyezīd ufķ-ı sa' ādetden nā-bedīd ve itākā-yı destār-ı Selīmī ṭabānca-i rüy-ı hūrşīd oldu. Tırānze-i zeyl-i rivāyetdür ki Sultān Süleymān Hān Naḥcivān Seferi'ne revān oldukda 'azīz-i merķūma uğrayup ebnā-yı kirāmından kağı naḥl-i ser-efrāz ḥadikā-yı ḥüsn ü behā zīver-i çemen şafa-i baḥt-ı salṭanat olmağa sezā ve velī-i 'ahd itmeye evlādur, diyü su'āl eyledüklerinde Sultān Selīmi ta'yīn ider. Ḥikāyet olunur ki bir def' a ol diyāra cerād-ı müstevli olup muzāra' ını ifsād eyledükde zāviye-i 'azīze maḥşūş olan tarlalar cezā'ır-i baḥr-ı aḥzar gibi ser-sebz ü ter ḳalup eṭrāfı ser-ā-pā tırāş olmuşken kākül-i dilberān gibi ḥaşād-ı fesāddan emin oldığı şeyḥe 'arz olındukda ḥaḳḳ-ı fuḳarā ve sünbüle-i toḥm-ı şehādur ḥayvān dağı iḥtirām itmek cāy-ı kelām degüldür, diyü cevāb virür ve bi'l-cümle kerāmātına nihāyet ve mükāşefātına ḥadd ü gāyet yokdur.

Eş-Şeyḥ Fetḫu'llāh

Şām-ı Şerīf encāmından zuhūr ve māh-ı cihān-tāb gibi istifāza-ı envār-ı şu'ūr idüp ol diyāra sāye-efgen-i sa' ādet olan Şeyḥ Üveys Ḥalveti'ye ḥıdmet ve dergāh-ı irşād-penāhında tekml-i ṭarīḳāt eyleyüp ḥāme-mişāl ser-şahıfe-i 'ālem iderek 'aşr-ı Süleymānī'de dārü'l-mülk-i Ḳoşantıniyye'ye ilķā-yı 'aşā itmiş idi. Vezīr-i a'zam Rüstem Paşa kemāl-i iqballe ḥıdmet-i ikrāmına ḳıyām ve itmām-ı mehāmına ihtimām itmiş idi. Toḳuz yüz altmış toḳuz senesinde İstanbul'da fevt oldu. Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i faẓl u taḳva ile meşhūr, cem'iyet-i nāsdan müteccemmi', mütevāzi', müteḥaşı', şibh-i nūrāniye şāḥibi zāt-ı mukaddes, pīr-i 'azīzi'n-nefs ve şeyḫ-i mübārek-nefes idi. *Raḥmetüllāhi te'ālā 'aleyh.*

Eş-Şeyḫ Ni'metu'llāh

[75] Āb-ı rüy-ı vilāyet-i Rūm olan belde-i şāfiye-i Şofya'dan bedīd ve ḳābil-i temyīz-i siyah u sefid oldukda arāķa-i nūr-ı çeşm-i ictihād ve iktiḥāl-i kuḥli'l-cevāhir-i sevād-ı midād eyleyüp elvān-ı ma'ārifden ḥişşedār ve hem-rengüñ müste'dān-ı fezā'il-şi'ār oldukdan soñra dārü'l-mülk-i Ḳoşantıniyye'ye gelüp ṭarīḳ-i Naḳşibendiyye'ye sevķ-i rahle-i irādet ve Emīr Buḥārī Zāviyesi'nde seccāde-nişin olan 'Abdu'l-laṭīf Efendi'ye ḥıdmet itmiş idi. Ba' dehu zāviye-i merķūmede ḥāfīzu'l-

kütüb olup ol taḳrīb ile nice nevādire destres ve gevher-i me'mūl ü mültemes bulup meşhūr olan Fārisī Lüḡatı tertīb eyledi. Toḳuz yüz altmış toḳuz ḫilālinde civār-ı rahmete intikāl eyledi. Edrine ḳapusu ḫāricinde vāḳi' zāviye sāḫasında medfūndur. Merḫūm-ı mezbūr, ḡuṭa-ḫor-ı deryā-yı 'ulūm, vāḳıf-ı esrār-ı nihān, dilpeste-i vaḳfe-i 'Arafāt-ı 'irfān, 'ārif-i deryā-dil, merd-i kāmīl idi. Mervīdür ki Surūrī Çelebi ol kitābuñ lüḡāt-ı müşkilesi benden müstefāddur, diyü da'vā-yı şaḫībū't-terceme inkār idüp ḡavḡā idermiş. *'Afāllāhū te'ālā 'anhümā*¹²³

Eş-Şeyḫ Tāce'd-dīn

İbrāhīm bin Ḥamzā meş'ale-i meşāle-i 'aḳl ü idrākı pīşḡāh-ı himmetinde sirāc-ı vehhāc ve nevādir-i gevherīn-i revāc, 'ilm u 'irfānı dūrretü't-tāc-ı ibtihāc ḳılıp 'ulūm-ı zāhireyi *kemā yenbeḡī* taḫşil ü fūnūn-ı mütedāvileden silki'l-lāl-ı faẓl u kemāl-i tekmīl eyleyüp meşreb-i şāf ehl-i fenādan ḫişsemend ve raḳabe-i irādātı ribḳa-ı 'aşḳ-ı ilāhiyye bend olmaḡın ba'z-ı meşāyiḡ-i 'aşr-ı ḫıdmet ve bereket-i şoḫbet ile tekmīl-i ṭarīḳat eyledükden şoñra maḫrusa-ı Edrine'de vaḳı' Noḳtacı Cāmi'inde vā'iz ü müzekkir ve muḫaddis ü müfessir olmuş idi. Toḳuz yüz yetmiş ḫudūdunda ḫālḳa-ı şoḫbeti ḡüsiste-nizām ve devre-i cām-ı eyyām-ı temām oldı. 'Azīz-i merḳūm, Ḥızır-ı mā'-i ḫayāt-ı 'ulūm, şāhid-i cāme-zīb-i isti'dādı ḫulel-i ma'ārif-i zāhire vü bāṭına ile pūr-revnaḳ ve teşrifāt-ı fāiḳası maẓhar-ı maẓmūn-ı *beṭā'inuhā min istebrāḳ*¹²⁴ olup Cāmi'ü'l-Envār ismi ile müsemma tefsīr-i şerīf yazmışdur. Menār-ı i'tibārı meşhūd-ı şaḡīr u kebīr ve şu'le-i ḳandīl-i iştihār-ı 'ālem-girdür. *Şekerallāhū sa'yehü'l-mevfūr*.¹²⁵

Eş-Şeyḫ Maḫmūd

İbni Ḥüseyyin Eş-Şādıḳī El-Geylānī vilāyet-i Geylān'dan zūhūr ve ḳaṭ'-ı menāzil-i sinīn ü şūhūr idüp 'ulūm-ı rā'ıḳayı mertebe-i lāyıḳasından a'dād ve tekmīl-i sermāye-i isti'dād eyledükden şoñra toḳuz yüz kırḳ ḫudūdunda dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm 'ulemā-yı 'aşr ile mübāḫeşe-i 'ulūm eyleyüp şūhūd-ı 'udül ile işbāt-ı fazilet ve iḫrāz-ı ḳasbı's-sebḳ-i 'ilm ü ma'arifet ḳılmış idi. Ol 'aşrda vezīr-i a'zam olan İbrāhīm Paşa kemāl-i istihālīn ifşā idüp ta'yīn-i vezā'if-i seniyye ve teklīf-i menāşīb-ı 'aliyye itmiş iken dil-i istiḡnā-pesendi şey'-i yesīr ile ḫursend olup vādī-i taşavvufdan vāye-dār ve terk ü tecrīd ile sebūkbār olmaḡın 'ıyd-ı pūr-sürūr-i eṭfāl olan devlet-i se-rūze-i dūnyāya ṭalebkār olmamış idi. Vezīr-i mezbūr maḳbūl-i

¹²³ Allah onları affetsin.

¹²⁴ Onlar **astarları kalın ipekten olan döşeklere yaslanırlar**. Bu iki cennetin meyveleri (zahmetsizce alınacak kadar) yakındır. (Rahman Suresi 55/54)

¹²⁵ Allah onun üstün çabasından razı olsun.

pādişāhī iken maḫhūr olduḡda Medīne-i Münevvere'ye hicret ve ol buḡā-yı şerīfede mücāvereti ihtiyār idüp toḡuz yüz yetmiş ḡudūdunda rihlet eyledi. 'Azīz-i mezbūr kemāl-i faẓl u taḡva ile meşhūr, ṡarīk-i Naḡşibendiyye'de pīr ü pīrān-ı rāhber, tekml-i nefis itmiş 'azīz-i pūr-hüner idi. Tefsīr-i Beyzāvī'ye ḡāşīye-i şerīfe ta'lik idüp mübāhiş-i ḡamıza taḡkīḡ itmüştür. Bu ḡaḡīr bir nüshasın gördüm. Toḡuz yüz elli üç Muḡarrem'inde temām olduḡı ḡaṡṡ-ı muşannifden naḡl olunmuş idi.

Tezyil: Şāfi'i'l-mezheb idi. Mollā ḡüseyn Erdebīli'den aḡz itmişdür. Seyyid Şerīf'üñ 'Azad ḡāşīyesine ve Keşşāf ḡāşīyesine i'tirāzātı müştemel risāle tertīb eyleyüp İstanbul 'ulemāsına 'arz eyledükde Mışr'da ḡaşābiyye Medresesi virilmiş idi. *Fī sene* 935 ba'de'l-'azl kırḡ aḡḡe vazīfe ta'yin olındı. *Māte fī sene* 965 İbn-i ḡablī Tercemesi'dür. Tefsīr-i Şerīf'e temām ḡāşīyesi vardır. Dībācesinde İbrāhīm Paşa merḡūma şenā idüp diyār-ı Rūm-ı Türk'e anlaruñ intikāli bā'ış olduḡın beyān itmişdür. Bu ḡaḡīr nüshasın gördüm, Toḡuz yüz elli bir Muḡarrem'inde Mışr'da temām eyleyüp Medīne-i Münevvere'ye irtihālin yazmışdur.

Eş-Şeyḡ Meḡemmed Çelebi

İbnü's-Şeyḡ Şafīyyü'd-dīn El-Burūsevī Şaḡāyık-ı Nu'māniyye'de mezkūr olan küberā-yı meşāyih-i Zeyniyye'den Şafīyyü'd-dīn Efendi merḡūmuñ maḡdūmidur. Ol mi'e-i 'āşirada elif-i ḡāmeti keşīde-i şaḡīfe-i vücūd ve ḡarra cebīn-i ḡurşīd ve levḡa-dībāce-i şühūd olmuş idi. Nāşīye-i aḡvāli berḡ-efrūz-ı leme'āt-ı rüşd [76]ü sedād ve ḡonce-i nev-şikeste-i bāli'l-ḡalḡa sūz-i nesīmāt-ı isti'dād olduḡda nice zamān şem'ı cān-ḡudāz-ı miḡrāb-ı taḡşīl ve ḡandil-i cigersūz-ı ḡānḡāh-ı sa'y-ı cemīl olup 'ulemā-yı 'aşırından Muḡyi'd-dīn El-Fenārī dārü'l-ifādesinde sebaḡ-ḡüzār ve Medrese-i Şaḡnla müteḡā'id olan Ḳara Bāli dersḡānesinde müdāvīm-i ders ü tekrār olmuş idi. Birāder-i kihteri Eş-Şeyḡ 'Abdul-'azīz bin Şafīyyü'd-dīn tarafından 'an'āne-i şīḡāt-ı rüvātla menḡūldur ki toḡuz yüz yigirmi iki senesinde Ḳara Bāli Efendi mükerreran Burūsa'ya ḡādı olup taḡrīble şāhibü't-terceme daḡı şılaya revān olduḡda ḡülşen-i cānuña şarşar-ı fenā-yı vezān ve ḡadā'ıḡ-ı āmāli āsīb-i resīde-i ḡazān olup terk-i ṡarīk-i ta'allüm ü ta'līm ve Mu'allim-zāde Eş-Şeyḡ Muşlıḡi'd-dīn Efendi'nüñ dergāh-ı irşād-penāhında muḡīm olmuş idi. Ba'dehu Şeyḡ Velī, Seyyid 'Alī Efendi ḡıdmetlerinde vāşıl-ı murād ve ḡazīz-i talebden nā'il evc-i irşād olup şeyḡi intikālinde yirine seccāde-nişīn ve feyz-baḡş-ı müsterşīdīn oldu. Ol ḡāl üzre iken toḡuz yüz yetmiş ḡudūdunda ifnā-yı vücūd ve 'azm-i dārü'l-ḡulūd eyledi. Meşāyih-i Zeyniyye'den ābā-yı kirām ve esātize-i 'Azamī Türbesi'nde medfūndur. Şeyḡ-i mezkūr netīce-i devresinin ve şuhūr-ı ta'yināt-ı meşāyih-i zamāneden muḡteriz zevḡ-

i tecelliyât-ı kudsiyeye fâ'iz, 'ârif-i vâsıl, mürşid-i kâmil idi. Şâhibü't-terceme birâder-i mihteri 'Abdu'l-laîf Çelebi tarîk-i sa'âdet-i refîk-i 'ilmde menâzil-i peymâ ve ba'z-ı 'ulemâdan mülâzemetle kâm-revâ olup bi hasebi't-tertib aḥz-ı münâşib iderek toḡuz yüz elli iki târiḡinde Tâce'd-dîn Efendi yirine elli aḡçe ile İznik'de Süleymân Paşa müderrisi olmuş idi. Elli üç Şevvâl'inde intikâl eyleyüp medrese-i maḡlûle 'Abdu'l-kerîm-zâde Efendi'ye virildi. Birâder-i kihteri sâlifü'z-zikr 'Abdu'l-'azîz Efendi toḡuz yüz on dört senesinde sefer-i nüh-mâhadan ḡufûl ve menzil-i şeş cihet ve çâr erkâna duḡûl idüp taḡşîl-i kemâlât-ı zâhire vü bâḡına tanzîm-i cevâhir-i zâhire vü kâmine idüp Burûsa'da Mollâ Hüsrev müderrisi ve Burûsevî Şeyḡi Çelebi ḡidmetinde şemşîr-i ḡab'ı cilâdâde ba'dehu Ḳapluca müderrisi iken Hümâyün-nâme şâhibi Vâsi'-i 'Alisi'nden istifâde idüp H'âce Ḳayre'd-dîn Efendi'den mülâzım ve ba'z-ı bu'ḡâ-yı 'ilmiyyede medâriseye müdâvim olmuş idi. Ba'dehu cezebât-ı aşḡ-ı ilahi, Hâdi-i tarîk ve ḡalebât-ı şevḡ-i nâ-mütenâhî refîk-i pür-tevfîḡ olup tarîk-i Zeyniyye'ye sâlik ve re'sü'l-mâl-i kemâle mâlik olmuş idi. Birâderlerinden soḡra zâviye-dâr ve zeyni'l-meşâyıḡ-i kibâr iken toḡuz yüz toḡsan ḡudûdunda vâsıl-ı şehristân-ı beḡâ ve dâḡil-ı ḡıyâbân-ı cennet-liḡâ oldu. Şâm ḡâzasından ma'zûl iken fevt olan Dâvûd-zâde Meḡemmed Efendi bâlâda zikr olunan 'Abdu'l-laîf Çelebi'nün ḡızı oḡlı olmaḡın ol ḡânedân-ı erbâbından her birinün vâsıl olduḡı kemâlât-ı cezîle ve kerâmât-ı celîlelerin naḡl ider idi. *Ḳaddesallâhu te'âlâ esrârahüm.*

Eş-Şeyḡ Makşûd Dede

Toḡâdîdür. Evâ'il-i ḡâlde ehl-i şan'at ve ḡarîf-i ehl-i ḡirfet iken bir ḡün Seyyid Yahyâ-yı Ḳalvetî ḡülefâsından Mollâ Ḳabîb Ḳaramâni'nün meclis-i va'azına ḡâzır olup kelimât-ı dil-pezîri derûn-ı derd-nâḡına te'sîr ve cevâhir ü va'z u tezḡiri ḡoḡḡa-i ḡâḡırında yer idüp ḡalkâ-ı meclis inḡilâlinden soḡra Mollâ Ḳabîb'ün ḡücre-i ḡâşına ilticâ ve dâmen-i 'inâyetine teşebbüs idüp ḡidmetine olmaḡı recâ ider. Ba'de'l-mürâḡabe seni irşâd idecek 'azîz-i münevver seccâde-i ḡilâfete geḡmişdür, diyü cevâb virür. Mervîdür ki ol naşîḡat üzre on beş sene şılasında iḡâmet ba'dehu İstanbul'a rıḡlet eyleyüp on beş sene daḡı İstanbul'da ḡarâr ve ol mühdî-i 'ahdün liḡâsına intizâr ider. Bi'l-âḡire bir ḡün Cum'a ḡünü Câmî'-i Kebîr-i Ayaşofya'da iḡâmet-i şalat eyleyüp Sünbül Sinân Efendi ḡazretlerinün va'azını istimâ' ba'dehu devr-i pîrâmen-i ḡalkâ-ı zikr ü semâ eyleyüp otuz sene Muḡaddem-i Ḳabîb Efendi ta'yîn eylediḡi ḡabîb-i cân u dil bu şeyḡ-i kâmil ittigine derûn-ı âḡâḡı ḡüvâḡ-ı 'âdil olup ruḡşat-ı yâfte-i dest-büs olduḡda Sünbül Efendi neşr-i nefehât-ı 'inâyet ve eşraf-

ı hâtır ile Hâbîb Efendi'nün 'ahd-i sâbıkına [77] işâret eyleyüp kemâl-i incizâb ile rûd-ı 'inâyetine dest-sûd nûr-ı hidâyetin meş' al-i râh-ı maşşûd kılmış idi. Nice yıllar hâzret-i 'azîze hıdmet-i dergâha irşâd-penâhında tekâmîl-i tarîkât eylemiş idi. Ba' dehu hilâfet ile Hayrabolı'da temekkün ba' dehu medîne-i Şîrûz'da tavattun idüp meşğale-i şerîfe-i 'ibâdât ile sübhâ-şümâr-ı evkât iken toköz yüz yetmiş senesi dâhîlinde vefât eyledi. 'Azîz-i mezbûr kemâlât-ı celîle ile meşhûr, ümmî iken varağ-ı nâvişteden nağş-ı h'ân, merd-i âgâh ehl-i 'irfân, deryâ-yı dürr-i yektâ-yı tevhid, şemşîr-i güher-nişâr-ı tecrîd, mürşid-i kâmil, 'ârif-i deryâ-dil idi. Mürşid-i ehl-i kulüb Ya' kûb Efendi'den menkûldur ki Sünbül Efendi'den Maşşûd Dede hakkında hüsn-i şehâdet-i istimâ' idüp görmek müyesser olmağın cân u dilden şöhetine tâlib olmuş idi. Bi'l-âhire Sünbül Efendi vefâtından sonra 'azîz-i mezbûrı ziyâret kaçına Rûm iline seyâhate çıkdum ve Şîrûz'da haberin alup ol cânibe müteveccih oldum. Şehr kenârına vardığımda bir pîr-i nurâni mânend-i şubh-ı küşâde-i pîşân-ı istikbâl eyleyüp "Oğul Maşşûd'ı mı ararsın?" diyü keşf-i hâl eyledi. Fağîr dağı maşşûdı fehm idüp nazâr-ı himmetinden behre-yâb ve bereket-i şöhetinden nâ'il-i feyz bi-hisâb oldum. Eşnâ-yı şöhetde Sünbül Efendi ile olan mu'âmelelerin yâd eyleyüp bâlâda zıkr olunan üzre ol sülûkunda vâkı' olan aḥvâli taḥrîrden sonra hikâyet eyledi ki tekâmîl-i tarîkât ve taḥşîl-i hilâfet eşnâsında ibtidâ Hayrabolı'ya vardum. Câmî'-i şerîfde oturup zıkre meşğûl iken bir civân gelüp benümle muşâfâha itdi ve "Maşşûd Dede hoş geldün." diyüp izhâr-ı muḥaddemât-ı mu'ârefe itdi. **Mısra'**:

Kişi gurbet diyârında idermiş âşinâdan ḥazz.

(**neşr**) mażmûnı bâ' iş-i pürsiş-i hâl olup aşlından su'al eyledigümde cevâb virüp "Ben şüleḥâdan bir kimsenün oğlıyam. Ba' z-ı ḳalenderler beni izlâl eyleyüp seyâhate gitmek murâd itmişdüm." Vâkı'ada bir pîr-i 'âşâ ile ḳalenderleri redd eyleyüp "Maşşûd Dede'ye mürâca'at eyle." diyü baña tenbîh eyledi. Su'al eyledigümde "Sünbül Efendi'dür." dimişler idi. "Bir kaç gündür ḳudümüñüze muntazır idim." diyü baş-ı kelâm eyledi. Mervîdür ki ol civân refte refte vâşıl-ı ser-'âşîkân olup ḥâlâ Şîrûz'da Maşşûd Dede ile bir yerde medfûn ve ziyâretgâh-ı ehl-i deründür. *Ḳaddesallâhu esrârahüm.*

Tezyîl: *Eş-şey 'u bi'ş-şey 'i yûzkeru*¹²⁶ Sünbül Efendi'nün Maşşûd Dede'den mesmû' olan kerâmâtındandır ki hengâm-ı şöhetde Ya' kûb Efendi'ye âvîze-i sem'î ḳabûl itmiş idi. (hikâyet) Gelibolılı Za'im Meḥemmed Çelebi dirler bir merd-i 'âşîk-pîşe

¹²⁶ Bir şeyi başka bir şey ile açıklamak.

Sünbül Efendi'ye irādāt götürüp şılasına 'avdet eyledükde bir civān-ı nāzenīne mübtelā olur. Mürā'āt-ı 'arz-ı şalāh ve hımāyet-i adāb-ı fevz ü felāh için bir kaç hamle haṭa geçüp bi'l-āhire **Mısra'**:

Pend-i peder māni' neşod rusvāy-ı māder-zād rā.¹²⁷

(neşr) mūcibi ile civāna 'arz-ı niyāz eyleyüp bir Cum'a günü falān hamāmda buluşmağa 'ahd iderler. Ol gün va'de-gāha varup hamāma dāhil olduğda ḥalvete peştemāl aşılmış görür. Maḥbūb olmak i' tikādı ile girüp Sünbül Efendi'yi kurna başında hāzır müşāhede ider. *Memnū'ı min 'indillāh*¹²⁸ olup tevdī-i tevbe ider.

Eş-Şeyh Muşlḥi'd-dīn

İbni Yūsuf vilāyet-i Rūm'da Usturumca nām kaşabadandur. Ba'dehu Vardār Yeñicesi'nde karar idüp Akıncı Muştafā dimekle iştiḥār bulmuş idi. Vardārī Bedrī Çelebi'den taḥşil-i kemāl ba'dehu tarīka-ı erbāb-ı isti'dād üzre devresin ikmāl idüp toḳuz yüz elli beş tārīhinde Üç Şerefeli müderrisi iken Kādī-zāde Efendi'ye ittişāl itmiş idi. Ba'dehu tarīkden ferāgat ve diyārına 'avdet eyleyüp 'ilm u 'ibādete iştiḡāl ve medārise-i 'ulūm-ı dīniyye ile tekmil-i tullāb faẓl u kemāl üzre iken toḳuz yüz yetmiş tārīhinde intikāl eyledi. Merḥūm-ı *mūmā ileyh şubbet sicālū'l-maḡfireti 'aleyh*¹²⁹ müteverri' ü 'afif, ḥafifi'r- rūḥ u laṭif, vücūd-ı şerīf idi. Mervīdür ki hengām-ı şebābda ba'z-ı kuẓāta ḥıdmet ve ihtiyār-ı niyābet idüp maḥşūl-ı kaẓādan on beş biñ aḳçe cem' itmiş imiş. Ba'dehu mir'at-ı rü'yāda ba'z-ı aḥvāl müşāhede eyleyüp müte'ssīr olmağla meblağ-ı merḳūmı fuḳāraya tevzi' ve manşib u māl-ı dūnyāya bu güne tevdī' ider. *Raḥmetullāhi te'ālā 'aleyh*.

Eş-Şeyh Burhāne'd-dīn

İbni Meḥemmed bin El-Ḥācc Ḥasan naḥl-i ser-sebz-i zāt-ı kerīmi ḥāk-ı pāk-i Eğridir'de nāmī ve 'ırk-ı 'arīk-i neseb-i şerīfi Şeyḥū'l-İslām Berdda'ı'ye müntemīdür. Cedd-i māderisi Eş-Şeyh Meḥemmed bin Pīrī El-Ḥamīdī Şeyḥū'l-İslām ḥazretlerinün şıhr-i sa'ādet-i baḥri hem mürīdidür. Şāhibü't-terceme 'ilm-i şerīfe iştiḡāl ve *kemā yenbegī* taḥşil-i kemāl idüp İstanbul'a rihlet ve Burūsa'da bir kaç gün ikāmet itmiş idi. [78] *El-ḥāletü hāzihī* meşāyiḡ-i tarīk-i Zeyniyye'den Tosyalı Naşūḥ Efendi ḥuzūrında tevbe vü inābet ve mücāhede vü riyāzat eyleyüp nā'il-i murād-ı fu'ād, me'zūn-ı bi'l-irşād olduğda cedd-i emcedleri Eş-Şeyh Meḥemmed vāşıl-ı raḥmet-i sermed olmağın Egirdir'de vāқи' zāviye-i ma'rūfelerinde seccāde-nişīn ve

¹²⁷ Baba öğüdü, annesinden rezil doğmuş kişiye engel olmaz.

¹²⁸ Allah katında yasak olduğu.

¹²⁹ İşaret olunana bağışlamanın bolluğu döküldü.

zāviye-i ‘ināyetleri münhel-i şādirīn ü vāridīn olmuş idi. Ol buḡ‘a-i celīlede gāh naḡl-i tefsīr ü ḡadīṣ ile kerem-sāz-ı maḡfil-i va‘az u tezkīr gāh tevḡīd-i tekbīr ile āteş-endāz kılıp şaḡīr ü kebīr olup evḡāt-ı ḡayātı ol ḡālet-i seniyye ve ‘ādet-i marziyye üzere kerem-güzār iken ṡoḡuz yüz yetmiş Şafer’inde *yā eyyetühe’n-nefsü’l-mutma’inneḡ irci’i ilā rabbiki rāziyeten merziyyeh*¹³⁰ ḡiṡāb-ı müsteṡābını gūş-i cānla istimā‘ ve şıla-ı aşliyyeye zāmīr-i münīrin ircā eyledi. ‘Azīz-i mezbūr, kerāmāt-ı celīle ile meşḡūr, ḡırḡa-i taşavvūfī ṡırāz-ı vālā-yı velāyet ile mu‘allem, merātīb-i ‘aliyyesi burhān-ı selimī gibi müselleme, ḡavārīḡ-ı ‘āde mu‘tād-ı kerīmeyi nisbet-i tenezzül ṡavārīḡ-ı ‘ālem-i şehādete nuzūlünden kühsār-ı temkin-i tezelzül ḡalat-ı ‘acībe ve mükāşefāt-ı ḡarībe şāḡibi idi. Naḡl olunur ki ‘aşr-ı meşāyīḡında bir kimse ḡaşş-ı şārabda ifrāt üzere olup bunların meşrebi i‘tidālle iktifā olmaḡın ḡaḡlarında derīḡe-i dehānı, bāz u zebān ṡa‘n u teşnī‘-dirāz idermiş. Ol eṣnāda ḡacca teveccūḡ iderler. Ol ebleḡ pāy-ı rāḡa ḡicāz u zemzeme-sāz nevā-yı nā-sāz olarak hem-rāḡ-ı ḡafile olur. Şeyḡūñ aḡbābı şaḡş-ı mezbūruñ ezderāsından dil-gīr olup müttefiḡü’l-kelime ḡazret-i ‘azīze niyāz iderler ki: “ḡanḡer-i dildūz ḡamiyyet-i derūna kār ve cān u ciḡerden güzār itdiği eḡer münkerūñ kelāmı ḡaḡ ise ittibā‘ idelüm.” Ve illā cevābuñ virüp ilzām ve izḡār-ı ḡaḡḡ ile iskāt ü ifḡām eyle dirler, bu kelāmdan şeyḡe ḡayret-i ḡaḡḡ ḡalebe idüp bir sa‘at miḡdārı vaḡfe-i ‘Arafāt recā ve ref‘-i dest-i du‘ā iderler. Ol iki ebr-i maṡīr-i ber hevā olıcaḡ bārān-ı eşḡ-i aḡbāb rīk-i beriyyeyi sī-rāb ider. ḡazret-i şeyḡ ḡasem yād idüp, feryād ider ki “Yā Rab! Bu mevzu‘udan bir ḡadem gitmem.” Tā ki nūr-ı ḡaḡḡ-ı *keşşemsi fi’l-hevāciri*¹³¹ rüşen u zāḡir olmaya şaḡş-ı mezbūr ol anda atdan düşüp sāye gibi bī-cān ve pertev-i āfitāb-i kerāmet-i nümāyān olur. Bu rivāyet daḡı ‘inān ber ‘inān dirāyetdür ki ḡacdan ḡuṡul idüp Cidde ma‘berine vuşul bulduḡlarında bir ḡazır sefine bulurlar. ḡüccāc-ı ḡafile define bulmuş gibi duḡüle müsāra‘at gösterduḡlarında şeyḡ iltifāt itmeyüp neşset ve ber hevā est ḡikmet-āmīzine ittibā‘ iden rüfeḡā ile ḡarār ve sekīne-i iḡtiyār iderler. Sefine-i muvāfiḡ-ı rüzḡār ile rū-berāḡ baḡr-ı ziḡār olıcaḡ hevādārı şeyḡ ile bā’z-mānde olan kötü nazarlar **Mısra‘** :

*Hivāye me‘ar raḡbi’l-yemānine mus‘adün.*¹³²

(neşr) mażmūnı ile zīr-i lebden āḡ-ı cāngāḡ ḡeküp bī-ḡarār vird-i intizār olurlar. Ol eṣnāda rīḡ-i ‘āşīf dilḡāḡ-ı ehl-i keştiye muḡālif olup ol mürekkeb-i şabā-yı licām

¹³⁰ (Allah, şöyle der:) Ey huzur içinde olan nefis! Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak **Rabbine dön!**(İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir. (Fecr Suresi 89/27-30)

¹³¹ Şiddetli sıcaklarda güneş gibi.

¹³² Benim hobim (zevkim)Yemenlilerin kervanı ile yükseklerle çıkmaktır.

mānend-i cām-ı şafā-encām dönerek yirine gelüp ba‘dehu hem-rāh-ı ‘azīz ile tīz ender tīz vāşıl-ı menzil-i maqşūd olurlar. Ba‘z-ı şıķāt-i rüvātdan bu hikāye dağı vāşıl-ı nişāb-ı tađķķīdūr ki bir şahş-ı le‘im şeyh-i kerīm cenābına izhār-ı ‘adāvet idüp hađķķında ba‘z-ı ‘azāyime müdāvemmet ve te‘şīr-i esmā-yı ķahriyye ile ķahra ‘azīmet ider. Şeyh-i āgāh nuşh u pend eyledükçe sūdmenđ olmayup pā-bercā-yı ‘inād u lađzīde pāy-ı rāh-ı reşāt olup bi‘l-āhīre hağret-i ‘azīze şıfat-ı celāl gālip olup bir miķdār teveccühden şoñra tecđid-i vuzū‘ eyleyüp mescide müteveccih olurlar. Varduķda şeyh-i şahş-ı mezbūruñ cenāzesūñ muşallada bulup şalātını edā ve du‘ā vü senā ile rü-berāh-ı menzil-i beķā iderler.

Eş-Şeyh Hayre‘d-dīn-i Hızr

Rūm ilinde Manastır‘dan zühūr itmişdür. Hızr Bālī Efendi dimekle meşhūrdur. Ol emrinde ‘atťār dükkānçe nişīn ve merdüm-dīde gibi gūşe-güzīn iken bir gice mir‘at-ı menāmda Sīrūzī Kātip-zāde nām ‘azīzi görüp sülūk-i tarīķa-i Hālvetiyye ile me‘mūr olduķda seher-i hānūtını dükkān-ı ‘atťār ve kūçe-i şükūfe-zār-ı bihār gibi perīşān ve ‘azm-i āstān-ı şeyh-i ‘ālīşān ider. Sīrūz‘da hıdmet-i şeyhe vāşıl ve nazar-ı ķabülle murādı hāşıl olur. Mervīdür ki ibtidā‘ hālvetinde ricālullāhdan bir fevc-i nūrānī pertev-efrūz [79] hücre-i virānī olup fetħ-i bāb-ı maķāl iderler ki kırķlardan biri intīķāl eyledi. Sizi ol gevher-i gümgeşte yirine rişte-i silk-i ricāl idelüm, dirler. Bunlar dađı rızā-yı şeyhe ta‘līķ ile isti‘fā ve bereket-i teslīm ile rütbe-i vālā-yı velāyet-i isti‘fā ider. Bi‘l-āhīre işāret-i şeyhle Manastır‘da cāmī‘-i şerīf ve zāviye binā idüp irşād-ı ‘ibāda meşgūl iken āstān-ı ‘ālem-penāhı mesned-i vuşūl hayr-ı mes‘ūl olur. Ol hālet üzre güzārende-i ‘uķubāt-ı eyyām u leyāl iken toķuz yüz yetmiş hūdūdunda intīķāl ider. ‘Azīz-i mezbūr işrāķāt-ı ķudsiyye ile meşhūr şabāhü‘l-hayr nāşīye-i dīn-i mübīn Hızr-ı mā‘il hayātı ‘ilm-i yaķīn çerāđ-ı nübüvvetden muķtebes envār, ümmī iken naķş-h‘ān-ı deķāyık-ı esrār, ceyb-i ğaybından nuķre-feşān kimyā-yı kerāmetle kām-rān idi. **Beyt:**

Ceyb-i ğayba el iden şāhib-i keff-i kāfi

Beķā mı ilm-i kefe göre mi fenn-i kāfi

(**neşr**) Meşhūrdur ki zāviye vü cāmī‘ bināsına şürū‘ eyledükde ol mihr-i sipihr-i velāyetüñ mānend-i şüreyyā yanunda ancak yedi dirhemi müheyyā olup itmām idince yetmiş biñ aķçe ifnā itmişler. *Me‘a hāzā*¹³³ ķabūl-i hidāyede kemāl-i ta‘affuf üzre olup vech-i ma‘āşları yed-i kerīmeleri ile ğars itdükleri bāđ u bāđçe nümāsına

¹³³ Bununla beraber.

münhaşır imiş. Ta' bîr-i rü'yâda hod Yûsuf-ı sâni ve rü'yâ-yı rüy-i? mürâyâ-yı nihânî imişler. Ol bâbda izhâr-ı mehâret eylediği vâkı' âtdandur ki memâlik-i sultâniden biri 'âlem-i mişâlde seyr-i mesûdât-ı leyâl tayy-ı şahâ'if-i leyâl ve meşq-i 'acâyib-i ahvâl iderken görür ki rüy-ı deryâda bir haşebeye binüp **Mısra'**:

‏Tıfla beñzer kim ağaçdan ata olmışdur süvâr.

(**neşr**) mazmûnuñdan nümüdâr olmuş ve mâr-ı Dahhak 'illet-i fâ'iliyyesi olan 'uzv-ı sûsmâr-ı hey'et ki sûrahdan sûraha âvare ve kıvâm-ı bedeni zehr-âb-ı ef'î-i nefsi-ı emmâredür. Ol haşebenüñ sûrah-ı şâhına girmiş, şeyhden bu vâkı'a-ı 'ibret-i nümânüñ ta'bîrin recâ itdükte buyurular ki bu vâkı'adan görinen mehârimüñden birine nikâh ve bilmezlikle ihtiyâr-ı seffâh itmiş olasıñ fi'l-ḥaḳîka teftiş olındukda mevṫü'ası olan câriyesi hemşiresi oldığı zâhir ve 'ale'l-'amyâ üftâde-i câh ḥaṫa itdiği rüşen ü bâhir olup ol zâ'ife-i bir müslimâna tezvîc itdükten sonra tevbe-künân velâ ḥavle gûyân kefareti cinâyet-i ḥaṫa için ḥacc-ı şerîfe revân olur. *Ne'üzubillâhi mine's-sehvi ve'z-züleli ve'l-ḥayti ve'l-ḥaleli*¹³⁴ bu haber daḫı naḫl-i şaḫîḫ ile muḳarrerdür ki şuleḫâ-yı şehri Manastır'dan Muştafâ Çelebi nâm kimseye Mekke-i Mûkerreme'ye gidüp Ḥarem-i Şerîf'de şâhibü't-tercemeyi görüp mirâren tavâf üzre görür. Ba'de'l-ḳufûl ḳaşaba ḫalkı istiḳbâl idüp şeyh-i merḳûm daḫı iltifât u iḳbâl eyledükde bî-ihtiyâr ayağına düşüp keşf-i ḫâl itmek murâd ider. Şeyh ol ḫâli duyup tenhâya çeker ve sırran ḫaṫa idüp âdem âdeme beñzer her gördigin söyleyen ḫaṫa ider, diyü naşihat eyler. *Raḫmetüllâhi 'aleyh*.

Eş-Şeyh 'Alâ'e'd-dîn

'Alî ibni's-Şeyh Muştafâ bin 'Abdu'l-Ḳostantinî şümme'l- Kefevî vâlid-i mâcidi Eş-Şeyh Muşliḫi'd-dîn ḳâ'ide-i 'âlî 'Osmân üzre lâle-i nu'mân gibi külâh-ı sürḫle devşirme olan ğilmân-ı ḫâşşadan olup ba'dehu yeñiçeri zümresine mülḫaḳ ve altün üsküfle nergis gibi pür-revnaḳ ba'dehu mişâl-i tuğ-ı şâhî otâḳa-ı şolâğan rükkâb-ı hümâyun ile mübâhî olmuşken terk-i tâc ü ḳabâ ve ihtiyâr-ı kisvet-i ehl-i 'abâ eyleyüp 'ulemâ-yı devlet-i Fâtiḫiyye'den Şeyhü'l-İslâm ḳudve-i meşâyihî'l-kirâm mecma'ü'l-baḫreyn-i fetva vü taḳva müşkil-güşâ-yı erbâb-ı şüret ü ma'na Mollâ 'Alî El-'Arabî ḫidmetlerinden tekmîl-i ṫarîḳat idüp mürşid-i râh-ı ḫaḳîkat olmuş idi. Mervîdür ki ol sene-i mübârekede cem' olınan ğilmândan kırk nefer-i şuleḫâ' mânend-i ricâl-i erbâ'in efrâd-ı 'âlem-i 'ilm ü hüda olmuşlar. Cümleden biri 'Alâ'e'd-dîn Efendi'dür ki İstanbul'da Şüfiler Ḥamâmı ḳurbında zâviye ve bir

¹³⁴ Yanılmaktan, zilletten, rastgelelikten, boşa gitmekten, bozulmadan Allah'a sığınırız.

mescid binā itmişdür. Şadrü'l-‘ulemāi’l-‘ālām üstādı ve üstādı’l-en‘ām ‘Azmi-zāde Hāletī Efendi Menākıb-ı Celīle’sin nakl idüp şeref-i ceverān vesīle-i huşul-ı murād bilmek ile ve rüḥundan istimdād üzreler idi. Dārları gibi mezārları daḥı hem-civārdur. Biri daḥı Süleymān Efendi’dür, bunlar daḥı anlara qarīb zāviye ihdās eylemişdür. *El ‘ān* ḥalifesi olan Ekmel Efendi’ye intisābla meşhūr ve nazargāh-ı cumḥürdür. Ba‘z-ı şikātdan mesmū‘dur ki zıkr olunan ‘azizler şolāğ iken Fātiḥ’üñ rükkābında revān ve fetḥ [80] ü zafer gibi hem-‘inān itmişler. Pādişāh-ı bā-intibāh ḥallerinden āgāh olduğda ricālu’llāhdan iken riclān ve pāy-ı himmetleri ‘arş-ı sāy iken önlerince revān olduklarından istiḥyā idüp vazīfe-i tekā‘ud ve ‘aṭiye-i ḥākānī ile iğnā ve şimden şoñra bize tır-i du‘ā eyle imdād idüñ, diyü niyāz-ı şebḥiz-i bām-dād ile ḥüsn-i teveccühlerin recā ider. Anlar daḥı oḡun atup yayın yaşar ve her biri rütbe-i kerāmete ḡadem başar üci daḥı Şaḡāyık’da meşṭür ve revnaḡ-ı benefşezār-ı sūtürdür. Şāhibü’t-terceme belde-i Kefe’de zūhūr ve istifāza-ı nūr-ı şu‘ūr idüp kesb-i sermāye-i ‘ulūm itdükden şoñra dārü’l-mülk-i İstanbul’a ḡudüm idüp Sinān Efendi’den istinşāḡ-ı büy-ı murād ve taḡşil-i sünbüle-i toḡm-ı isti‘dād idüp şeyḡden icāzet ile vaṭanına ‘avdet ider şehr-i mezbūrda vāḡi‘ Ḳāsım Paşa Zāviyesi’nde seccāde-nişin-i irşād ve sāye-güster-i şalāḡ u sedād olup feyż-baḡş-ı ricāl ve mürşid-i erbāb-ı ḡāl iken toḡuz yüz yetmiş senesinde civār-ı ḡaḡḡa intikāl ider. ‘Aziz-i mezbūr, mu‘teḡid-i cumḥūr, vā‘iz ve mezkūr-ı muḡaddis u müfessir, ‘ālim u ‘āmil, mürşid-i kāmil idi.

Eş-Şeyḡ ‘Alī bin Sinān

Vilāyet-i Rüm’da Firecik nām ḡaşabadandır. Pederleri ṭarīḡa-ı Zeyniyye’de Tāce’d-dīn Efendi ḡülefāsından ḡuṭbü’l-aḡṭāb ve’l-evtād mihr-i celī şa‘şa‘a-i irşād Sinān Efendi’dür ki ḡalāl-i terācim-i aşılda raḡamzede-i beyān ve sekiz yüz toḡsan tārīḡinde ‘āzim-i cinān olmışdır. Bunlar belde-i mezbūrede tevellüd ve ‘ulūm-ı āliyyede teferrüd idüp medīne-i Ḳoştanṭiniyye’ye ḡudüm ve mu‘tād üzre devre-i medāris-i ‘ulemā-yı Rüm eyledükden şoñra ṭarīḡ-ı taşavvufa raḡbet ve peder-i ṭarīḡinden Eş-Şeyḡ Şafīye’d-dīn ḡıdmetinde tekmil-i tarīḡat eylemişler idi. Ba‘dehu taḡşil-i me’mül şilāsına ḡufül idüp peder-i zāviyesinde ri‘āyet-i uşul ve iḡyā-yı füşül iderek ‘ilm ü ‘ibādete iştiḡalle tebyiz-i nehār ve tesvīd-i şafḡāt-ı leyāl üzre iken toḡuz yüz yetmiş senesinde intikāl eyledi. ‘Aziz-i mesfūr kemāl-i zāhir u bāṭın ile meşhūr, ‘ālim u ‘ābid, müttakī vü zāhid, vā‘iz-i cāḡiziyyü’l-edā, mürşid-i erbāb-ı fażl u ḡudā, ta‘bīr-i menāmī, ‘ibret-engiz, şāhib-i nefsi ‘aziz idi. Mervīdür ki Nüre’d-dīn-zāde Efendi’nüñ Şofya’da aḡbāb-ı keşir ve şıyt-ı iştiḡarī ‘ālem-gir olup ḡamz-ı erbāb-ı fesād ile vükelā-yı salṭanat aḡz u teftiş murād eyledükde muḡaddemce

āgāh olup bunların āstānesine mūrāca‘at ve terk-i diyār ve itā‘at-ı emr-i şehriyārdan kankısın ihtiyār ideyin diyü taleb-i pend ü naşihat ider. Bunlar dağı hasbe‘l-fermān İstanbul‘a revān olmaları sülük-i rāh-ı şavāb olmak üzere cevāb virüp dārü‘l-mülk-i Rüm‘da mazhar-ı i‘zāz u temkīn ve şeyh-i zāviye-nişin olmasun ta‘yīn iderler. Fi‘l-vāki‘ cümlesi zuhūra qarīn olur.

Eş-Şeyh Ebū Bekr El-Kefevī

Pederi El-Hacc Hayre‘d-dīn nām hayr ü dīn, merd-i güzīn idi. Evā‘il-i hālinde vilāyet-i Kefe‘ulemāsından taḥşil-i kemāl ba‘dehu Mısr-ı Kahire‘ye intikāl idüp mürşid-i rāh‘Abdu‘l-kādir Geylānī bāz-ı eşheb-i nūrānī şeyh-i şāheyn-i Mısrī ile şöhet ve Seyyid Ebu‘l-Vefā Kādirī‘den tekml-i tarikat itmiş idi. Ba‘dehu vatanuña ‘avdet eyleyüp şehir kırbında bir kenīsayı ḥarāb iken ta‘mīr ve şem‘-i cem‘-i aḥbāb ile tenvīr idüp etrafında ba‘z-ı eḥibbāsı fuḳara için ḥucurāt binā itmekle ‘Abdī Çelebi Zāviyesi nāmı ile şöhet-nümā olmuş idi. Ol buḳ‘a-i mübarekede ikmāl-i erbāb-ı hāl üzere iken toḳuz yüz yetmiş tārīhinde intikāl eyledi. Zāviyesi saḥasında medfūndur. Yirine oğlu Pīr Meḥammed Efendi seccāde-nişin ve mürebbī-i müstersidīn-i erbāb-ı dīn olmuş idi. Toḳsan ḥudūduna dek ḥayātda idigün ketā‘ib şāḥibi işbāt itmişdür. ‘Azīz-i mezbūr, kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, ‘ābid u zāhid ve müteverri‘ münevver-i şīb-i pīr-i mütevāzi‘ idi. Mervīdür ki evā‘il-i hālinde ticāret tariki ile āfākı seyāhat idüp nice zamān memleketinden gā‘ib ve diyār-ı Mısrıyye‘de tekml-i nefse tālib olmuş idi. Ol hilālde mevte işbāt olunup zevcesi āḫara nikāḫ olunmuş idi. Leyle-i zifāfından bir gice muḳaddem ḥātūnuna vāki‘asında muḳaddemine işāret ve şıḫhatini beşāret eyleyüp irtesi dāmād, duḫūl-ı ‘arūsa muntazır ve ‘arūs-ı daḡdaḡa-i vāki‘adan müteḡayyīr iken bir keşti-i gerdūn mişāl sāhil-i Kefe‘ye ittişāl eyleyüp şeyh-i [81] mezbūr içünden zāhir ve daḡdaḡa-ı ‘arūs ber-ḫaraf olup ḥātır-ı dāmād müteḡeddir olur.

Eş-Şeyh Meḥammed bin Yūsuf

Ferkendī-aşl, Semerḳandī-nisbet, Ḥanefī-mezheb ve Kādirī tarikatdūr. ‘Ulemā-yı Māverāü‘n-nehr‘den taḥşil-i ‘ulūm ve ‘itirāf-ı baḫr-i manṭūḳ u mefhūm eyleyüp diyār-ı Rüm‘a ḳudūm eyleydükde sālifü‘z-zıkr Ebū Bekr Efendi‘den tekml-i tarikat eyledükden soñra seyāhat ile pergār-vār-i şāhife-i ‘ālemi mesāḫat eyleyüp küberā-yı Naḳşibendiyye‘den bālāda mestūr olan şeyh-i sāmī ‘Abdu‘l-laṭīf El-Maḫdūmī El-Cāmī ḫıdmetleri ile şöhet itmiş idi. İkisinden dağı icāzet-nāmeleri var idi. Toḳuz yüz yetmiş bir senesinde intikāl eyledi. Şeyh-i merḳūm cāmī‘-i zāhir u bātın, ‘ulūm-ı

esrār-ı şufiyyeye vākıf, merd-i ‘ālim u ‘ārif, yenbū-i fezā’ıl ve ser-çeşme-i me‘ārif idi.

Eş-Şeyh Muzaffere’ d-dīn

Vilāyet-i Karaman’dan neş’et ve kūrūm-ı ‘ulemādan kesb-i ‘ilm u fazilet idüp çerāğ-ı isti‘dādı kibrīt-i ifāzadan ferr ve nuķūd-ı nā-ma‘dūd-ı fażl ü ‘irfāna zafer bulduķdan şoñra sālİK-i rāh-ı erbāb-ı haķıķat olup ol diyār-ı meşāyıķdan El-Hacc ‘Alī nām ‘azīze hıdmet ba‘dehu Anķaralı Aķmed Efendi’den tekmīl-i tārıķat itmiş idi. Şoğuk Şu nām karyede zāviye-nişin-i irşād ve mürebbī-i erbāb-ı reşād iken toķuz yüz yetmiş bir senesinde rū-gerdān-ı cihāt-ı eb‘ād ve terk-i miyāne-i çār-ezdād eyledi. ‘Azīz-i mezbūr cihād-ı nefside muzaffer ve mansūr-ı istimdād idenlere feryād-res pīr-i mübārek nefis idi.

Eş-Şeyh Dede Efendi

Vilāyet-i Kaşamonı’da Boyabad nām hāk-i pākdan keşide-bālā ve ābād-gerde-i kudret-i şāni-i vālā olmuş idi. Ba‘z-ı küberā-yı Hālvetiyye’den aķz-ı ādāb-ı tārıķat ve iķrāz-ı şemere-i sırr u mağz-ı haķıķat idüp Cebel-i ğār dimekle ma‘rūf Kūh-i Bülend kemerinde bir zāviye-i bī-mānend binā eylemiş idi. Ol buķ’a-i mübārekede irşād-ı ‘ibād ve ta‘līm-i erbāb-ı isti‘dād iderek ehl-i zāhir u bāṭını isti‘bād idüp meşgale-i ‘ilm ü ‘ibādet ile güzārende-i evķāt iken toķuz yüz yetmiş bir senesinde vefāt eyledi. *Şeyhu müşārun ileyhi şubbeti sicāli’l-mağfireti ‘aleyh¹³⁵ vā’iz ü müzekkir, muħaddiş ü müfessir, hāngāh-ı zūhd ü şālāḫūñ sākın-i ‘uzletgedesi ve tekye-ğāh-ı fevz u felāḫūñ dedesi Da‘vet-i Müstecābe ve Enfās-ı Müsteṭābe şāhibi ‘azīz idi. Müdde’l-‘ömr kimseden vazīfe ve şadaķa ķabūl itmeyüp maḫşūl-i zirā‘at ile ayende vü revendeyi ziyāfet ve misāfirin ü ğurabāya ri‘āyet de’b-i kerīmleri idi.*

Eş-Şeyh Ğarse’ d-dīn Aķmed

Eş-Şehīr bi Şihābe’ d-dīn Şahāb, ħurşid-i tāb-ı vūcūdı cānib-i Hāleb-i Şehbā’dan nümāyān ve nihāl-i ferḫunde zılāl-ı zāt-ı mes‘ūdı ğars-ı ḫaṭıra-i ‘ilm ü ‘irfān olup muḫtaşarāt-ı mütūnı Şeyh Ḥasan Şuyūfi’den kırā’at ve şemşir-i cilādāde gibi taşfiye-i cevher ve kesb-i metānet idüp ba‘dehu Dımışk-i Şām’a rıḫlet ve İbni Mekki’den taḫşil-i fūnūn-ı tıb u ḫikmet eyleyüp ba‘dehu Mışr-ı Kāhire’ye sevķ-i rāḫile-i ‘azimet ve İbni ‘Abdu’l-ğaffar’dan ‘ulūm-ı ‘aķliyye ve fūnūn-ı riyāziyyede iktisāb-ı mahāret eyledi. Ba‘dehu tefsir ve ḫadişi şeyḫū’l-müfessirin ‘umdetü’l-muħaddişin Kāḫḫ

¹³⁵ İşaret olunan hocanın(şeyhin) üzerine bağışlanmanın bolluğu döküldü.

Zekeriyā'dan taḥkīk u iḳān ve her birinden icāzet-nāmelerle taḥṣīl-i nām ü niṣān idüp cemī'-i fūnūnda fā'ik yēnbū-i fezā'il ve baḥr-i ḥaḳāyīk olduğda Çerākesē zamānuḡda ba'z-ı selāṭīn-i Mıṣruḡ maḳbūl u manzūrı ve dāḫil-i meclis-i pūr ḥubūrı olup ebnā-yı kirāmına mu'allim ta'yīn itmekle me'ālim-i ṣānın vālā ve 'ūnvān-ı i'tibārın i'lādan a'lā kılmıṣ idi. Ḳarīne-i ḫāl selāṭīn-i Çerākesē'nūñ muḥtetim-i devleti ḳarārgāḫ-ı livā-yı ṣavleti olan Sultān Ğavrī pādiṣāḫ-ı heft-iḳlīm Sultān Selīm-i Ḳadīm ile zāhir-i Ḥaleb'de āheng-i cenk ü bī-kār ve teṣābūk-i ṣufūf-ı Rūm u 'Arab zūlimāt-ı leyl ve tebāṣīr-i nehārı āṣīkār idüp **Beyt:**

Gerd-i raḥṣuḡ ṣubḫa zūlmet ṣaldı tıḡuḡ Ṣām'a nūr

Heybetūñden bir birine girdi [82] güyā ṣubḫ ü ṣām

(neṣr) maẓmūnı bedīdār olduğda 'alāim-i fetḫ ü zafer, i'lām-ı ḥurṣīd-i envār-ı ṣāḫ-ı ṣüreyyā-ḡulām, gerdūn-i serīr ya'nī Selīm Cihāngīr'den raḥṣān ve mānend-i zālām-ı leyl ḫayl-i 'Arab Yā leylī nevāsından bedel-i vāveylā-yı feryād ile perīṣān olup Sultān Ğavrī'nūñ devr-i devleti miṣāl-i dürr-i dūr-ı deryā-yı ḡavrī iḳtizā ve ma'nā-yı tenezzül-i ismi te'ṣīr-i müsem mā idüp fark-ı ser-efseri ni'āl-i simm-i suṭūr ṣāḫ-ı maṣūrda pāymāl ve hilāl-i ṣemṣīr ḫūn-rīz-i 'Oṣmānī fetḫ-i sevād ü mıṣra berā'at-i istihlāl olduğda mevlānā-yı merḳūm maḫdūmı olan ṣeh-zāde-i āzāde ile esīr ve tilmizi ile üstād-ı istāde-i pīṣgāḫ Sultān Cem serīr olup teṣḫīr-i Ṣāmāt ü Ḳāhire ve ḫıdmet-i ḫaremeyn-i ṣerifeyn ve 'ārāz-ı muḳaddese-i tāhire ḳarīn-i teyṣīr taḳdīr olduğda rikāb-ı kām-yāb ile 'azm-i dārū'l-mülk-i Rūm ve belde-i ṭayyibe-i Ḳoṣtaṇṭīniyye'de neṣr-bār-ı ḫāne-i me'ārif u 'ulūm itmiṣ idi. Ṭoḳuz yüz yetmiṣ bir senesinde kevkeb-i baḫtı āfil ve zamān-ı ācili 'ācil olup ṣehāb-āsā riṣte-i emeli ḡüsiste zimām ve manzūme-i cem'iyeti ṣikeste niẓām oldu. Merḫūm-ı merḳūm, ḡüldeste-bend-i envā-yı 'ulūm, ṭıb u ḫikmet ve hendese vü usturlab ve zāyiçe vü nūcūm ve rub'-i dā'ire ve ḫesāb-ı edebiyāt u ṣer'iyāta ser-ber ve fūnūn-ı ḡarībede efā'il-i 'acībeye ḳudreti muḳarrer maẓanne-i 'ilm-i kāf ve simyā-sāz-ı kifāf, müstevcibi'l-'afāf idi. Müdde'l-'ömr derāḫim-i vazīfe ile ṣūmārende-i naḳd ü vaḳt-i 'azīz ve taḫrīk-i pāy-ı ṭaleble dāmen-i pāk-i ḳanā'ate ḡubār-engīz olmayup dest-yārī-i ḫimmet-i 'aleyh ile destbāz ve ṣeref-i nefis ve yed-i 'ulyā ile ser-efrāz olmaḡın ni'met ü nāz erbābına dest-i niyāzı dırāz ve cereb? ve ṣīrīn ehl-i dūnyāya kefçe-i kefeni bāz itmemiṣ idi. Ṭa'ām u libāsda ṣey'-i yesīr ile ḳānī-i dervīṣ-nihād-ı mütevāzī' olup kesbiyyeden vech-i meṣāṣ ve kārḫāne-i ṭabābeti māye-i esbāb-ı intī'āṣ eylemiṣ idi. Ba'z-ı meṣāyīḡdan tekmīl-i ṭarīḳa-i 'aliyye ve taṣfiye-i ṣıfāt-ı nefis-i reddiyye idüp esrār-ı ḫāl-i derūnı nihān-ender-nihān ve ta'lim-i 'ulūm-ı

hafiyeden girizân dağdağa-ı halkdan mütecemmi‘, pîr-i edîb-i mütevâzi‘ idi. Âşâr-ı celîlesinden ‘ilm-i hesâbda Tezkire nâm kitabı ve Ferâ’iz’de metin ve şerhi ve Şerh-i Mevâkıf’uñ hikemiyâtına hâşiyesi ve âhir-i Merfu‘âta dek Kâfiye Şerhi, Câmî’ye hâşiyesi ve muciz-i Şerh-i Tiflîsî’ye hâşiyesi ve Tefsîr-i Kâdî ve Keşşâf evâ’iline hâşiyeleri vardır. Hamd bahşinde zülâl-ı taḥkîki müşebba‘ ve ekşer-kelimât kavm-i câmi‘dür. ‘İlm-i zâyiçede te’lîfi ve Ebu’s-Su‘ûd Efendi merhûmuñ Kaşîde-i Mîmiyye’sine şerh-i laṭîfi vardır. Mollâ hıdmetlerine ‘arz eyleyüp mazhar-ı istihsân ve maḥal-i ihsân olmuş idi. *Efâzallâhu ‘aleyhi birrahû ve ihsânehü.*¹³⁶

Eş-Şeyh ‘Abdu’r-raḥman bin Eş-Şeyh Cemâle’d-dîn El-Merzifonî

Merzifon’da Cemâle’d-dîn Efendi nâm merd-i zû-fününüñ necl-i necîbi ve maḥdûm-ı edîbi olup Şeyh-zâde dimekle ma‘lûm bende vü âzâdedür. Toḫuz yüz on ḥudûdunda bir âverde-i deryâ-yı cûd ve rû-nihâde-i sâhil-i vücûd olup cevher-i zâtı perverde-i âfitâb terbiyet-i üstâd ve cilâdâde-i mişkale-i şalâḥı silâḥ olmaḡla taḥşîl-i ‘ulûm-ı ‘Arabiyye ve tekmîl-i fûnûn-i edebiyye itdükden soñra âheng-i dârü’l-mülk-i Rûm ve ‘ulemâ-yı kûrûm ile müzâkere-i ‘ulûm iderek Şaḥn müderrislerinden Hâfiz ‘Acem Merzifon’da müderris iken pederleri ile ‘uḡde-i ‘alâkası muḥkem olmaḡın terbiyetine kıyâm ve manzûme-i aḥvâlin qarîn-i iltiyâm itmiş idi. Ba‘dehu Mollâ Karabaḡı İznîk müderrisi olduḡda mu‘id ve mecâlis-i ders ü taḥkîkden müstefid olup mollâ-yı merḡûm toḫuz yüz kırk iki târiḡinde merḡûm olduḡda terk-i tarîḡa-i câh u celâl ve teḡâ‘ud tarîḡi ile Cezerî Kâsım Paşa müderrisi ‘Arab Çelebi hıdmetinde kırâ‘at, tefsîr ü ḡadişe iştîḡâl eyleyüp ba‘dehu Kâsım Paşa Câmî‘i’nde ḡaṭîb u defterdâr Meḡammed Çelebi dârü’l-ḡadişinde muḡaddîş ü edîb olmuş idi. Ba‘dehu Câmî‘-i Kebîr-i Ayaşofya ve Sultân Meḡammed kürsilerinde vâ‘iz ü müzekkir ve muḡaddîş ü müfessir ta‘yîn olup zamânesinde neşr-i delâ’il-i i‘câz-ı Qur’ânî ile mümtâz ve riyâset-i erbâb-ı tefsîr ü tezkîr ile serfirâz olmuş idi. Toḫuz yüz yetmiş bir senesinde sinîn-i ‘ömri temâm ve devre-i âfitâb ḡayâtı vâşıl-ı noḡta-i encâm oldu. Merḡûm-ı mezbûr fezâ’il-i celîle ile meşḡûr tecvîd-i Qur’ân-ı ‘Azîm ve tertîl-i Furḡân-ı Kerîm’de mâhir enfâs-ı müteberrikesi ḡulûb-ı nâssa mü’eşşir naḡme-pirây-ı şavt-ı ḡüsn, şâḡîb-i lisân-ı lüsn, idâre-i câm-ı kelâm eşnâsında eş‘âr-ı belîḡa inşâdı ile [83] tenakḡul-i mu‘tâdı ve raḡîḡ-i ḡaziyye-i nazm-i bedî‘inden miskî’l-ḡitâm eylemek de’b-i meclis-i irşâdı te’sîr-i belîḡandan sükkân-ı cevâmi-i ḡâk mest-i medḡûş belki ḡuttân-ı şavâmi‘-i eflâk-ı pürçüş u ḡurûş olurdu. Merḡûmuñ fazlına

¹³⁶ Allah onun üzerine iyiliğini ihsanını artırsın.

sultānū'l-müfessirīn Şeyhū'l-İslām ve'l-müslimīn Ebu's-Su'ūd Efendi'nün icāzet-nāmesi şāhid-i 'ādil ve ecl-i delā'il besdür ki zıkr olunur. (Şüret-i İcāzet-nāme)

Allāhümme rabbe'l-erbābi mālike'r- riqābi münzile'l-kitābi muhiqqa'l-haqqi ve mülhime's-şavābe ve şalli ve sellim 'alā efzali men ü'tiye'l-hikmetü ve faşlü'l-ḥıṭābi ve alā ālihi'l-evtādi ve şahbihi'l-eḳtābi heblenā min ledünke raḥmeten inneke ente'l-vehhābu minke'l-mebde'u ve ileyke'l-me'ābu ve ba'du fellemmā tevehhemtü fi rāfi'i hātike'l-erḳāmi zeynü'l-'ulemā'i'l-a'lāmi'l-elme'iyyi'l- feṭeni'l-lebibi vellevze'iyyi'l-lisāni'l-erībi zi't-ṭab'i'l-selīmi'l-veḳādi ve'z-zihni'l-ḳavīmi'n-neḳādi'l-āṭıfı lā'anete 'azā'imuhū ileb tiḡā'i merzātillāhi min ḡayri 'āṭıfın yüşnihi ve's-şārifı lāzimate şarā'imuhū nahve taḥşili zülfāe bilā şārifın yülvihi's-sā'i fi tekmi'i'n-nefsi bi'l-kemālāti'l-'aliyyeti biḥasbi ḳuvveti'n-nażariyyeti ve'l-'ilmiyyeti selilü'l-meşāyiḡi'l-aḡyāri necelü'l-'ulemā'i'l-ekberi Mevlānā eş-şeyḡu 'Abdu'r-raḡmanibni Ḳudveti'l-'arifine's-şeyḡu cemālü'l-milleti ve'd-dīni ve feḳahullāhu 'azze ve celle limā yuḡıbbuhū ve yerzāhu ve etāḡa lehū fi ülāhu ve uḡrāhu mā hüve evlāhu ve aḡrāhu delā'ili neylin zāhirin fi'l-fünūni ve meḡā'ile fażli bāhirin fi ma'rifeti'l-kitābi'l-meknūni eceztü lehū fi muṭāle'ati'z-zuburi'l-fāḡirati ve iḡtiyāzi'l-'ayālīmi'z-zāḡirati'l-leti ellefehā esāṭinü e'immeti't-tefsīri min külli vecīzin ve besīṡin ve şannefehā selātīnu usrati't-taḡrīri ve taḡrīri min külli şāmilin ve muḡiṡin vestiḡrācin māfi meṭāviyehā mine'l- fevā'idi'l-bāri'ati ve istinbāṡı mā fi tezā'ifihā mine'l-ferā'idi'l-bāri'ati ve sevveḡat lehū ifadetuhā li'l-muḡtebisīne min envārihe'r-rāyi'ati tefsīran ve taḡrīran ve ifāzātuhā 'ale'l-muḡtemīne min meḡānīmi āşārihe'l-fā'ıḡati ve 'ızzeten ve tezḳīran 'alā mā neḡame benānū'l-beyāni fi semṡi's-suṡuri ve arḡimethü bera'atü'l-yerā'ati fi ṡayyi raḡḡihe'l-menşuri ḡasyemā ecāzeli Şeyḡi ve vālidī'l-merḡūmī baḡrū'l-me'ārifī ve lüccetü'l-'ulūmī şāḡibü'n-nefsi'l-muṡme'inneti'l-ḳudsiyyeti muḡriza'l-melekāti'l-insiyyeti'l- münslaḡi 'ani'n-nu'uti'n-nāsuyeti'l-'ālī fi aḡḳāmi's-şu'uni'l-lāḡutiyyeti'l-'ārifu li eṡvāri ḡaṡarāti'n-nefsi'l-vāḳıfu 'alā esrāri'l-ḡazarāti'l- ḡamsi mālikü zimāmi'l-hidāyeti ve'l-irşādi ve ḡüccetü'l-haqqi 'alā kāffeti'l-'ibādi muḡyi's-şerī'ati ve'l-haḳıḳati ve'd-dīnī Meḡemmede'bni Muşṡafa'l-'İmādi'l-mucāzi min ḳabli meşāyiḡi'l-kibāri lā siyyemā üstādühü'l-celīlü'l- miḳdārü'l-cemīliü'l-āşārü'l-ḡibrü's-sāmī ve'l-baḡru't-ṡāmi's-şandīdü'l-'arīdü ve'n-naḡrīrū'l-ḡamīdü 'ammu vālidī 'alā [el]-milleti ve'd-dīni'l-mevle's-şehīru bi 'Alī Ḳuşci şāḡibi's-şerḡi'l-cedīdi li't-tecrīdi ve üstādi'l-'allāmeti'l-'azīmi's-şāni ve'l-feḡāmīhi'l-celiyyi'l-'unvāni'l-imāmi'l-hümāmi's-sembedā'i'l-Ḳamḳāmi nesīci vaḡdihī ve veḡīdi 'ahdihī 'abḳariyyi lā yücedü lehū mişālū evḡadī

yazribu bimi 'şerahi'l-emşāle'l-mevle'l-bāri' u'l-emcedü Ebu'l-Me'ālī 'Abdu'r-rahmāni'bni'l-Müeyyedi'l-Mucāzilehū min kıbeli üstādihi'l- meşhūri celāleti kadrihi fī mā beyne'l-cumhūri'l-ma'rūfi fezā'ilühū lede'l-kāşī ve'd-dāni celālū'l-milleti ve'd-dīni Mehemmedü'bni Es'adi'd-divāni'l-mucāzilehū min kıbli esātizetihī'l- 'ıẓāmi'l-lezīne fī zūmratihim vālidühū'l-'aliyyū'l-kadri sa'dū'l-milleti ve'd-dīni es'adu's-şiddıki'l-mucāzilehū min kıbli meşāyihī'l-fiḥāmi lāsıyyemā üstādühū 'allāmetū'l- 'ālimu muslimu'l-fazlı fī mā beyne cemāhiri'l- ümemi'l-ganiyyi 'ani't-ta'rīfi 'ale'l-iṭlākı's-şehiri bilekabihi's-şerīfi fī ektāfi āfākı zeyni'l-milleti ve'd-dīni 'ale'l-muḥaqqıki'l-Cürcāni ve üstādi'l-mācidi'l-ḥaṭıra ve'n-nekādi't-taḥriri zū'l-kadri'l-etemmi ve'l-fāhri'l-eşemmi ebu'l-fazā'ili seyyidi Mehemmedü'bni Mehemmed'l-mucāzilehū min kıbli üstādihi'l-fāzlı ve şeyhihi'l-kāmili zi'n-nesebi't-tāhiri ve'l-fazlı'l-bāhiri'l-mevle'l-müşteheri bi Ḥasan Çelebi Muḥaşşī Şerhi'l-Mevākıfi'l-mucāzilehū min ciheti's-şeyhi'l- ecelli ve üstādihi's-şāmihi'l-maḥalli ve vaḥidi 'aşrihi ve evanihi ve feridi dehrihi ve zemānihi 'alā'u'l-mecdi ve'd-dīni'l-meşhūri bi'l-mevle't-Ṭūsī şāhibi Kıtābi'z-Zeḥirati vallāhu şubḥānehū es'elü mükibben 'alā vechi'z-züllü ve'l-muḥāneti sāciden 'alā cubbāhi't-tazarru'i ve'l-istikāneti en yefīza 'aleyhim sicāle ḡufrānihi ve şe'ābibi rahmetihī ve rızvānihi ve yehdīnā sübūle'l-hüdā ve menāhici'r-reşādi ve teḳinā meşāri'i's-sū'i yevme't-tenādi innehū ra'ūfun bi'l-ibādi ketebühū'l-faḳıru ileyhi şubḥānehu'r-rāci min cenābihī 'afvihīve ḡufrānihi Ebu's-Su'ūdi'l-ḥaḳıri 'afāllāhu 'anhu.¹³⁷

¹³⁷ İcazetname

Her şeyin sahibi, canların maliki, Kitab'ı indiren, hakkı gerçekleştiren, doğruya ilham eden, kölelerin, kulların sahibi olan Allah'ım! Salât ve selam, hikmet verilenlerin en faziletlisi, söze son noktayı koyan ve âli(yüce) ve yıldızlar gibi olan ashabına ve ailesi üzerine olsun. Ya Rabbi! Bize tarafından bir rahmet bahşet. Sen karşılıksız bolca verensin. Başlangıç Sen'dendir. Dönüş de Sana'dır.

Bundan sonra, bu derecelerin yüceliğini ve vehimlince tahayyül eden, varlığı düşünen, usta büyük âlimlerin süsü, akıllı, zeki, dokunuşu maharetli, iyi tabiatlı, parlak güçlü zihinli, iyi eleştiren, gerekli yönelişle Allah'a yakınlığı elde etmeye doğru olan, Allah'ın rızasını istemeye istekleri meyilli, bir şey beklemeksizin Allah'ı övüyor. Nefsi, yüce kemalatları tamamlamaya, çabaya yöneliyor. Bunu, ilmi ve kuvvetli görüşüyle yapıyor. Seçkin üstatların talebesi, hayırlı âlimlerin nesli, dostumuz Şeyh Abdurrahman, ariflerinin eşsizinin oğlu, halkın ve dinin hocası ki aziz ve celil olan Allah, onu sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın. İlimlerde açık bir yönelişin delillerini, başlangıcında ve sonunda olmayan şeyden ona bahsetti. Lehv-i mahfuzda, gizlenmiş kitabın tanınmasında parlak bir fazileti kuşattı. Yazarların, ileri gelenlerin yazdığı her türlü kısa ve basit olan şeylere, bütün içeriği ve kuşatıcılığı ve hüküm çıkarma, değerli faydalar elde etme ve o eserlerin eşsiz parlak şeylerinden hüküm çıkarma konularında, gerek yorumlama gerek yazma konusunda o eserlerin nurlarından iktibas edenlerin faydalanmaları için izin verildi. Müfessirlerin ileri gelenlerinin yazdığı bol ilimleri ve değerli kitapları mütalaa hakkında ve bu bilgileri almayı ganimet bilen insanlara yayması, vaaz ve hatırlatma olarak o değerli eserlerin ganimet bilinmesi için ona icazet verdim.

Satırların suskunluğunu açıklayanların tanzim ettiği şeylerde ve eşsiz inceliğini nesrinin inceliğinde toplamada, bilgiler denizi, bol ilimler sahibi, tatmin olmuş kutsal nefis sahibi, ilahi şeylerin hükümlerinde yüce insanın sıfatlarından gelen insanlık melekelerini elde etmiş, nefsin tehlikeli hallerini çok iyi tanıyan, beş medeniyetin sırlarına vakıf, hidayet ve irşad gemisinin maliki,

[84]

Eş-Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf En-Nakşibendî

Devlet-i Fâtihîyye’de vezîr olan Koyun Musa demekle meşhûr paşa-yı ferîşte-nihâduñ reme-i mükerreme-i ahfâdındandır. Evâ’îl-i hâlinde dest-yâr-ı sa’y u ictihâd ile a’lâk-ı mektesebe-i ‘ilm ü ma’rifet, ser-bâr-ı ahlâk-ı mevrûşe-i hilm ü ‘iffet olup miyân-ı erbâb-ı isti’dâdda mezîd-i istihkâkla ma’rûf ve meziyyet-i faẓl u edeb-birle mevşûf olduğda Hâdî-i hidâyet ve kâfile-i ‘azîmete hâdî ve ‘inân-ı ihtiyârın şarf-ı himmet-i şalâha bâdî olmağın Emîr Buḥârî ḫalîfesi Maḥmûd Efendi’nüñ tekyezen-i sütte-i sedâdı ve deryûze-ger-i feyz-i irşâdı olmuş idi. Ba’d-ı müddet ḫazret-i ‘azîze dâmâd ve toḫuz yüz otuz sekiz senesinde anlar irtihâl eyleyüp yirine seccâde-nişîn-i irşâd olup dâhil-i sürda vâkı’ ḫângâhda nice zamân ser-ḫalka-i silsile-i ḫ’âcegân olup tavḫ-ı şevḫi ve vâbeste-i ḫabli’l-verîd-i mürîd ve aşḫâb-ı sa’âdet-i feyz-i himmetinden müstefîd olmuş idi. *Seb’un ve ḫamsîne ve tis’a mi’e*¹³⁸ târiḫinde ḫacc-ı Beytüllâhi’l-Ḥarâm ve ziyâret-i Ravza-i Seyyidi’l-enâm ‘aleyh-i efdali’s-selâm eyleyüp *ba’de’l-ḫufûl sene-i seb’îne ve tis’ami’e*¹³⁹-yi ḫilâlinde tekrâr ḫacc u ziyâret ve edâ-yı nûsk ü mücâveret idüp toḫuz yüz yetmiş bir senesinde kâfile-i ḫuccâc kufûlinden bir هفته muḫaddem **Beyt:**

Vişâlûñ Ka’be’dür rûz-i ecel ‘azmi zamânıdur

şeriatı ihya eden bütün kullara karşı gerçek delil getiren, hakikat ve şeriatı, hakikati ve dini seven kulların tamamına Mehmed bin Mustafa İmad şeyhim bana icazet verdi.

Büyük üstatlar tarafından icazetli, özellikle hocası, değeri yüce, eserleri güzel, büyük âlim, taşkın derya, kahraman, cesur, övgüye layık olan, ileri yazar, din ve milletin yücüsü, meşhur velî, babamın amcası Ali Kuşcu diye tanınan dost, bu Tecrid kitabının yeni şerhinin sahibi, konumu büyük hocaların hocası, azâmetli, şanlı, anlayışlı, unvanı aktif, zinde imam olan es-Semidi’il-Kamkam, tek başına dokuma, zamanının teki, eşi bulunmaz dâhi, mahâretli, örnek gösterilecek, şanlı, parlak yazar, onun eserleriyle eşsiz yüce velî, Ebu’l-Meâli Abdurrahman bin El-Müeyyed misal veriyor. Bu da kudretinin büyüklüğüyle meşhur, değeri yüce, halk arasında faziletleriyle tanınan, kıssacı ve davetliler nezdinde âlim ve milletin celali Mehmed bin Esad Ed-Devvâni tarafından icazetli, bu da onların içinde milletin ve dinin değerlisi, yüce bir değer sahibi, babasının da bulunduğu büyük hocalarından icazetli, Esad Sıddıkî, özellikle hocası, allâme, övülmüş halkların arasında fazîleti kabul edilmiş, üstat, bilhassa çok anlayışlı hocaları tarafından izin verilmiş, din ve milletin süsü, ufukların omuzlarında, Şerif lakabıyla meşhur, mutlak surette tariften müstağni Esad Sıddıkî, tahkik ehli üstadım El-Cürçânî ve hocam, yücelik sahibi, övülen, şanlı, tam bir kıymet sahibi, eleştirmen, değerli yazar, faziletlerin babası, Seyda Mehmed bin Muhammed, bu da Hasan Çelebi diye meşhurdur. Şerh-i Mevakif’a ḫaşiye yazan, bu da değerli şeyhi, kıymet sahibi hocası, asrının biricik kişisi ve eşsizi, şeref ve dinin yücüsü Mevla diye meşhur Et-Tûsî’dir. Bu da Ez-Zahira kitabının sahibidir. Noksan sıfatlardan münezzeḫ olan Allah’tan, O’nun rızasına ulaşmayı niyaz ederek ve boyun eğerek O’na(Allah’a) yalvaran bir alın üzere secde ederek, aşığılık ve zelil bir yüzle sürünerek, zorluk günlerinde kullarına çok yumuşak olan, kötülüklerden bizi koruyan, doğru yolun yöntemlerine ve hidayet yollarına ulaştıran, bol affını ve rahmetinin bolluğunu yaymasını ve rızasını artırmasını dilerim. Hesap günü kötülükle karşılaşmaktan hidayet etmesini istiyorum. O Allah, kullarına çok merhametlidir. Bu icazetnameyi, noksanlıklardan münezzeḫ olan Allah tarafından affa muhtaç, bağışlanmasını ümid eden Ebussuud yazmıştır.

¹³⁸ Dokuz yüz elli yedi.

¹³⁹ Dokuz yüz yetmiş senesi.

Kefen ihrāmı tābut ol yoluñ taht-ı revānıdur

(**neṣr**) maẓmūnı üzre āheng-i rāh-ı ‘adem kılup ṭavāf-ı Ka‘be’-i viṣāl ve müşāhede-i nūr-i cemāl arzūsuna ‘ālem-i ḳudse irtihāl eyledi. ‘Azīz-i merḳūm, ‘umde-i meṣāyih-i Rūm, ‘ālim u fāzıl, kāmıl ü mükemmel, huẓū‘ u huṣū‘, ṣabūr u ḳanū‘, ḫalīm u selīm, ‘afuv u kerīm, iṣāl-i ḫayra mā‘il, şūrūr-ı şeyāṭin-i insden ğāfil, şāfi-i derūñ ve sāde-dil idi. ‘Aşık Çelebi merḫūm Zeyl-i Şaḳāyık’da bu gūne tırāzende-i naḳl olur ki ṭoḳuz yüz elli sekiz tāriḫinde ‘Abdu’r-raḫman Efendi merḫūm şadr-ı Rūm olup zevceleri hemşireleri olmağın ḳarābet-i evlād bā‘iṣ-i ittiṣāl ü ittiḫād olup *tagyiri’ş-sekl li ecli’l-ekl*¹⁴⁰ iden erbāb-ı fesād ve rişte-i tesbīḫi hem-ser-i tār-ı zūnnār olan ‘abā-pūşān-ı ırğād bā-ḫuṣūṣ serdefter-i merde ṭarīḳatçı ‘Alī Dede erbāb-ı ḫācāta şalā ve āstān-ı ḫazret-i ‘azīzi merci‘-i ehl-i dūnyā eyleyüp itmām-ı meṣālih-i fuḳarāyı rūy-ı pūş? ve nüzūr ve şadaḳāt-ı levṣ-i i‘rāz ile mağşūş idüp huẓūr-ı şadrü’l-‘ulemāya ḫazret-i ‘azīzden naḳl-i selām ve kemterin-i işāretle itmām-ı merām kılup ṭarīḳatçı iken maṭlabcı olmış idi. Ḥıdmet-i şeyḫ-i kerīm deryā-yı güher-riz-i kerem cenāb-ı mevlānā kühsār-ı faẓl ü himem ve ḳabūl-ı zemzeme-i niyāzda müsellemler olmağın maşlaḫat-güzār-ı ‘ālem olan ‘Alī Dede **Beyt**:

Baḫrda bād u āb idi berde

Bir dem eglenmez idi bir yerde

(**neṣr**) aḫyāya vekīl ve emvāta vaşī, kibāra delil ve şıḡāra velī, eṭrāfa nāzır ve evḳāfa mütevellı olup **Mısra**‘:

*Tekesserātü’l-esbābu veddā’u vāḫidun*¹⁴¹

mūcibince her ferīḳ ḫaḳḳında birer ṭarīḳ bulup merkeb-i ḫırş u āz ile mülk ü māl ehl-i İslām’a Cengizāne Türk-tāz eylemiş idi. Bi’l-āḫire ‘Abdu’r-raḫman Efendi dağdağ-a cāhdan āsūde ve ‘azīz ḫıdmetleri sündüs-i is[t]ebraḳ-ı cinān üzre ğunūde? olup ‘Alī Dede zīr-bār-ı meṣālihde bī-tāb ve beyāz-ı defter-i muḫāsebātı ḫavale-i rüz-ı ḫisāb oldı. *El yevme tüczā külle nefsin bimā kesebet lā ḫulmel yevme innallāhe seri‘u’l ḫişāb*¹⁴² mervīdür ki ıṣḳāt-ı farz itmişken hengām-ı pīrīde ‘azīmet-i rāh-ı ḫicāz ve iḫtiyār-ı sefer-i devr u dırāz müte‘allikātı i‘cāz idüp men‘ için niyāz eyledüklerinde cevāb virürler ki bir vaḳt-i mübārekde şafaḫāt-ı rüz-nāme-i aḫvālüm mülāḫaza iderken sinin-i ‘ömrüm Ḥazret-i Rasūl-i Ekrem şallāhü te‘ālā ‘aleyhi ve sellemūñ sinn-i şerīfinden ziyāde olmasından istiḫyā ve ol günlere yetişmemek için bī-iḫtiyār

¹⁴⁰ Yemek yenme şeklinin değıştirilmesi.

¹⁴¹ Sebepler çoğaldı ama hastalık bir tane.

¹⁴² **Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir.** (Mümin Suresi 40/17)

du‘ā itmiş idüm. Ümîd iderin ki ma‘bûl olmuş ola. Hâlâ ol hesâb üzre zamân-ı rihlet-ı karîb ve seyl-i revân-ı ‘ömr-i müteveccih-i nişîb-i mişîbdür ve kaçdum oldur ki nice yıllar kerem ve serd-i ‘âlemde hem-dem ü hem-kârum ve tarîk-i ha‘ikât ü kıntara-i mecâzda merkeb-i rehvârum olan beden-i za‘ifî ol hâk-i mu‘kaddes-i pâke yitürüp ha‘k şo‘beti yirine getürem. Fi‘l-ha‘ikâ **Be‘yt:**

‘Āşık o dur ki yâr-ı eşkinde cân vire

Mecnûn-ı gâfilûn [85] harekâtı bi-yâbânedür

(**ne‘sr**) ma‘zmunı üzre ma‘şûdî hâşıl ve me‘mûline vâşıl olur. Na‘l olunur ki mücâvir oldukları senede âstâne-i sa‘âdetde olan erbâb-ı devlete mektûb-ı şefâ‘at-üslûb gönderüp dâmâd-ı melek-nihâdî olan Şahın müderrislerinden Nişâncı-zâde Ahmed Efendi için Mekke-i Mükerreme kazâsın recâ ve bu vechle baş-ı müdde‘î ider ki evlâd u ahfâdumla mülâkât ve tesviye-i ahvâl-i müte‘allikât için bu ümniyyenin huşûli me‘mûldur. Hâtîme-i hayâtum ve âhîr murâdâtumdur nefsi‘ zayi‘ olmayup müsâ‘ade olınmış.

Eş-Şeyh ‘Abdu‘llâh bin El-Hacc Ma‘mûd

Bilâd-ı Karamâniyye‘den Akşehir nâm belde-i ma‘mûrede karîn neşv ü nemâ ve nihâl-i istihâli cilve-nümâ olup ‘ulûm-ı diniyyeden taraf-ı şâlih iktisâb itdükden sonra kibâr-ı meşâyih-i Rûmiyye‘den Bahâu‘d-dîn-zâde Efendi Āstânesi‘ne intisâb itmiş idi. Dergâh-ı nezâhet-penâhda hâşıl-ı murâd ve icâzetleri ile seccâde-nişîn-i irşâd olup to‘kuz yüz yetmiş iki hilâlinde şılasına intikâl eyledi. ‘Azîz-i mezbûr, mü‘te‘kad-ı cumhûr, zehârif-i dünyevîden ma‘rız, le‘â‘if-i uhreviyyeye mütemahhûz, maşrû‘ olanlara du‘âsı ‘ilâc-ı berr‘i‘s-sâ‘a ve eşî‘a‘i‘l-lem‘ât-i kerâmâtı bâhirü‘l-işâ‘a ekser-i evkâtta şâhbâz, nazarı dîde-düz ‘âlem-i itlâk-ı garîk-i efkâr ve gûta-hor-ı ba‘r-i istiğrâk idi. Tefsîr-i şerîf ve hadîş-i Rasûl‘e müte‘allik risâlesi ve şer‘i‘ ‘akâ‘idüñ mebhâş-ı imânuna düşmüş i‘zâr-ı azrâ-yı kitâbda hey‘et-i müselsel-i su‘ûrdan ‘anberîn külâlesi vardır. Gâhî va‘az u naşîhat idüp müzekkir-i esrâr-ı fazl u hikmet olma‘ mu‘tâdı idi. Akşehir‘de binâ eylediği zâviye sâhasında medfûn ve *el an* ziyâret-gâh-ı ehl-i derûndur.

Eş-Şeyh Ma‘mûd

Bunlar da‘hî sevâd-ı Akşehir‘den bedîd ve nâ‘il-i rûtbe-i temyîz-i siyâh u sefid oldukda sâlifü‘z-zikr ‘Abdi hâlîfeye mürîd olmuş idi. Hîdmet-i ‘azîzde vâşıl-ı sırr-ı ha‘ikât ve mürşid-i erbâb-ı tarîkat olup şılası kırbında İshâklı kazâsına tâbi‘ bir kıaryede zâviye-nişîn ve gûşe-güzîn-i ‘izz ü temkîn iken to‘kuz yüz yetmiş iki senesinde tâ‘ir-i rûh-ı vâşıl-ı evc-i ‘illiyyîn olup şeyh-i merkûm, vâşıl-ı sırr-ı

mektûm, bedr-i âsmân-ı ‘ilm-i yakîn, emânet-i erbâb-ı tarîkâta emîn, pîr ü ‘ibâd-ı şâlihîn idi.

Eş-Şeyh ‘Abdu’r-rahman İbrâhîm

Vilâyet-i Karaman’da taht-gâh-ı kadîm olan belde-i Konya’dan nümâyân ve Ezelî-zâde demekle ma‘lûm-ı ‘âlemyân olmuş idi. Evâ’il-i hâlinde iştiğâl-i ‘ulûm-ı edebiyeye me’nûs ve Merhabâ Efendi’den nâ’il-i şeref-i dest-bûs olup miyân-ı erbâb-ı isti‘dâdda emşel-i emâşil ve miyâne-i gevher-i efâzil iken h’âb-ı gâfletden âgâh ve isti‘dâd-ı ezel-i Hâdî-i râh olup Şeyh Cemâl Efendi’den aḥz-ı tevbe vü inâbet ve pertev-i nûr-i cemâl ile âheng-i tarîkat erbâb-ı ḥaḳîkat itmiş idi. Hilâl-ı isti‘dâdı bedr ve meclis-i irşâdda şadr olduğda nice yıllar Konya’da vâkı‘ Şâhib Ata Zâviyesi’nde seccâde-nişîn ve ‘ulûm-ı zâhire vü bâtında delil-i râh-ı dîn ve mürebbi-i mücâhidîn olup toḳuz yüz yetmiş iki Zîl-ḥicce’sinde mütevârî-i ‘âlem-i kûmûn ve Celâle’d-dîn-i Rûmî Türbesi civârında medfûn oldu. ‘Azîz-i mezbûr kerâmât-ı celîle ile meşhûr ve meclis-i va‘azında eṣrâf-ı ḥavâtır-ı keşf-i serâ’ir-i niyât ve müteveccih olanlardan ḥall-i şübühât ve izhâr-ı maḥfiyât mu‘tâdları idi. Baḥrû’l-‘Ulûm ismi ile mevsûm tefsîr-i şerîfi te’lif itmişlerdür. Mede’l-‘ömr-i vazîfe ve şadaḳa ḳabûl itmeyüp ‘avâ’id-i zâviye maşraflarına kifâyet itmek muḥâl iken bezl ü sehâda kemâl üzre olup ‘ıyş-ı bî-teşvîş ider idi. İntikâllerinden üç ay muḳaddem üç yük aḳçe çıkarup fuḳarâya tefrîḳ ve ḥazâne-i ḡayba destbâz oldukların taḥḳîḳ itmişdür.

Eş-Şeyh Enverî

[86] Maḥrûse-i Burûsa’dan bedîdâd ve âfitâb-ı ‘ilm ü ‘irfândan muḳtebis-i envâr olmuş idi. ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’de mâhir ve fûnûn-ı ‘aḳliyye vü naḳliyyede mecmû‘a-i nevâdir olduğdan sonra tarîḳ-i Naḳşibendiyye’ye vâşıl-ı ser-menzil-i murâd ve nâ’il-i rûtbe-i irşâd olmuş idi. Bir def‘a Seydî Ğâzî Zâviyesi levş-i erbâb-ı rafz u ilḥâddan tenzîh olunup bunlara tevcîh olınduḳda izhâr-ı ḳabûl ba‘dehu fâri‘ olup ihtiyâr künc-i ḥumûl eyledi. Ba‘dehu Burûsa’da vâkı‘ Orḡân Ğâzî ḥângâhında ḳarâr-dâde ve feyz-baḡş-ı erbâb-ı irâde olup vazîfe-i mu‘ayyenesin bi’l-cümle fuḳarâya infâḳ ve kendiler cihet-i ma‘âş ḥavâle-i dergâh-ı rezzâḳ itmiş idi. *Me‘a zalike*¹⁴³ kemâl-i vüs‘at-ı ‘ıyşla ḥareket ve ḥazâne-i ḡâ’ibden idrâr ü birke-i bereket iderler idi. Toḳuz yüz yetmiş üç senesinde ‘âlem-i ḳudse rıḫlet eyledi. ‘Āzîz-i merḳûm, mücellâ-yı envâr-ı ‘ulûm, pîr-

¹⁴³ Bununla beraber.

i nūrānī, ṭabīb-i rūḥānī , ‘ālim u fāzıl, kāmıl ü şāmil, mażanne-i kerāmet, ‘azīz-i şāḥib-i himmet idi.

Eş-Şeyḥ ‘Alī El-‘Aclūnī

Diyār-ı ‘Arab’da taḥşil-i ‘ulūm ba‘dehu ‘azm-i memālik-i Rūm-i cennet-rusūm idüp maḥrūse-i Burūsa’da iḳāmet ve ba‘z-ı mesācidde iḥtiyār-ı imāmet itmiş idi. Ba‘dehu cāmi‘-i kebīrde imām iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde āheng-i dārü’l-İslām eyledi. Şeyḥ-i mezbūr, mecmū‘a-i fażl-ı mevḫūr, Ḥanefī mezheb, Ḳādirī meşreb, pīr-i nūrānī, beşere ‘aşr-ḥān-ı kırāat, ‘aşere müte‘affif u ḳānī‘, kerīmi’ṭ-ṭab‘-ı mütevāzī‘, ‘ulūm-ı ‘Arabiyye’den ḥabīr, mażanne-i fenn-i iksīr idi. Mervīdür ki ‘allāme-i Rūm Ebu’s-Su‘ūd Efendi merḥūm kemāl-i tevḳīr ile mu‘āmele ve gāh u bīgāh mükātibe vü mürāsele ile mürā‘āt-ı mücāmele iderler imiş.

Eş-Şeyḥ Lāyiḥī

Sīrūzī Muştafā Çelebi’dür. ‘Ulūm-ı ‘aliyyeden vāye ve ṭarīḳ-i sa‘ādet-i refīḳ için sermāye taḥşil itdükden soñra ‘ulemā-yı ‘aşr dārü’l-ifādelerinde iştiḡāl ve Baḡdād ḳāḏısı Kemāl Çelebi ḫıdmetinde iktisāb-ı fażl ü kemāl idüp meşām-ı cānuna būy-ı fenā fāyiḫ ve dil-i ilhām-ı peżirine daḡdaḡa-i seyāḫat-ı lāyiḫ olmaḡın Mışr-ı Ḳāhire’ye ‘azīmet ve Gülşenī-zāde Aḫmed Ḥayālī ḫıdmetinde tekmīl-i ṭarīḳat itmiş idi. Ol eşnāda vālī-i mışr olan Semīz ‘Alī Paşa’ya mu‘allim ve muşāḥib u münādım olup vezīr-i merḳūm ṭoḳuz yüz altmış sekiz Şevvāl’inüñ yigirmi altıncı gününde Rüstem Paşa maḥlūlinden vezīr-i a‘zam olduḡda Lāyiḥī Efendi mu‘azzez ü mükerrrem ve der-i devleti secde-gāh-ı dūnya pūr-sitān-ı ‘ālem olmış idi. İş‘ab-ı nişān ḫırş-ı ezmān olan nikbāt-ı tabaşbuş-ı bī-meze ve erbāb-ı nifāḳ u müdāhenāt-ı evzā-yı hümeze vü lümeze ile derd-mendi kem ḫaracı bālā-nişin-i mesnedine iclās ve nāfile imān ve teberru‘-ı hezeyān ile vāsīṭatü’l-‘aḳd manzūme-i kirāmi’n-nās itmişler idi. Bi’l-āḫire tevābi‘-i vezīr evzā‘-ı füzūlānesinden dil-gīr olup ba‘z-ı şaḳīfe ile miskinüñ ḫāṭırın rencūr ve āstān-ı şadr-ı āşaf zuhūrundan mehcūr iderler. Ol derd ile şılasına intikāl ve ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde irtihāl ider. Merḥūm-ı merḳūm, ‘āşīḳ-ı taḥşil-i ‘ulūm, dil-rubūde-i levāyiḫ-ı ḳudsiyye, meftūn-ı sevāniḫ-i füyüzāt-ı ünsiyye, me‘ārif-i cüz’iyyede emşalle meşārik, laṭif imlā ve ḫüsn-i ḫaṭṭa mālīk idi. Elsine-i şelāse ‘amāline iḳtidār-ı Tezḳiretü’ş-Şu‘arā’da ba‘z-ı eş‘arı vardır. Mervīdür ki manzūm ve menşūr-i āşār-ı celīleye şāmil, resā’il ü mesā’il ve tevāriḫ ü nevādire müştemil, hemyān-ı ‘ömr ve ‘ummān-ı kirāme gibi bir mecmu‘a tertīb itmiş

idi. Yiñe mişl ü mánend-i mefkûd ve her ne murâd olınsa içinde mevcûd idi. Vefâtından şoñra yüz filoriye bey^ç olındı. El-ħakķ ħavr-ı ġarib ve eşer-i dil-firibdür.

Eş-Şeyh Sefer Hıñce

Rûķbe-i himmetin cehâletden ħalâş ve sine-i âyine-i şaffetin mücellâ-yı şüret-i iħlâş eyleyüp meşâyih-i kirâma ħıdmet ve tekmil-i ħarıkāt erbâb-ı ħaķıķat itdükden şoñra Ĥazret-i Eyüp Enşârî [87] ħıdmetlerinüñ türbedârı olmış idi. Toķuz yüz yetmiş üç senesinde bu cây-ı ħaġr-nâkdan sefer ve menzil-i emn ü ħuzûra ġüzâr eyledi. ‘Aziz-i mersûm, sime-i zühd ü şalâġla mevsûm, mu^ç teķid-i ‘âlim ta^ç bir-i rü’yâda müselleme, kerâmât-ı zâhire ve makâmât-ı fâġire şâġibi ‘aziz idi.

Eş-Şeyh Meġammed bin Sinâne’d-din Yûsuf bin Ĥızr El-‘Acemî Eş-Şehir Bi-Erdebilî-zâde

Peder-i ‘âlâ ġüheri Şaķâyık-ı Nu^ç mâniyye’de meşâyih-ı devlet-i Süleymaniyye’den ma^ç düd Küçük Ayaşofya şeyġi iken toķuz yüz elli bir senesinde şaġife-i vücûddan nâbüd olan Erdebilî-zâde Sinân Efendi’dür. Şâġibü’t-terceme taġşil-i ‘ilm ü kemâle bezl ü ictihâd ve tekmil-i meleke-i isti^ç dâd eyledükde İstanbul ħâdısı Ķarâsili Ĥasan Efendi ħıdmetlerine vâşıl ve ser-ħalka-i emâşil olmış iken ‘Arab-zâde ‘Abdu’l-bâķî Efendi’ye ittişâl ve Şaġn’da mu^ç idi olup mülâzemetle iħrâz-ı emânî vü âmâl itmiş idi. Ba^ç dehu pederi ħarıkına sülûk ve tebr-i ġuceste tebâri isti^ç dâdın âteş-i mücâhedede mesbûķ idüp ħuġb-ı dâ’ire-i irşâd, küberâ-yı Ĥalvetiyye’den Merkez Efendi ħıdmetinde vâşıl-ı murâd olmış idi. Pederi zâviyesinde seccâde-nişin ve merdüm-i dide gibi ħalvet-ġüzin olup eyyâm-ı Cum^ç’a’da va^ç az u tezkir ve nakl-i ħadîş u tefsîr eyleyüp ġâġ müzâkere-i ‘ulüm-ı ‘Arabiyye ile tekmil-i erbâb-ı isti^ç dâd ve ġâġ müzâvele-i rûşüm-ı edebiyye ile irşâd-ı ‘ibâd eylemek mu^ç tâdları idi. Toķuz yüz yetmiş dört Muġarrem’inde terk-i ‘âlem-i fânî ve ‘azm-i na‘im-i cavidânî eyledi. Yeñi Ķapu ħâricinde medfûn ve mánend-i künc-i maġzûn meknûn-ı genc-i kümündür. ‘Aziz-i merķûm, câmi^ç -i zâhir u bâġın-ı ‘ulüm, mecmu^ç -ı l-baġreyn-i ‘ilm ü ‘irfân, mevrîdü’n-nehreyn-i me‘ânî vü beyân, ‘âlim u ‘ârif ü mükemmel, ħudve-i meşâyih-ı kümmel idi.

Eş-Şeyh Ķazanfer Dede

Evâ’il-i ħâlinde kâr-ġüzâr-ı dibâġat iken ferâġat idüp meşâyih-i ħarık-i Bayramiyye’den Vîzeli ‘Alâ’e’d-din Efendi’nüñ âvîze-i dâmen-i ‘inâyeti ve fâ’iz-i icâzet-i ħilâfeti olmış idi. Nice zamân şeyġi seccâdesinde mutaşaddî-i irşâd ve mürebbî-i zühhâd olup toķuz yüz yetmiş dört senesi evâ’ilinde ħayyiz-i bād-ı dehr-i bî-

bünyād itmiş idi. Zāviye-i mezbûre sâhasında şeyhi cenbinde medfûndur. ‘Azîz-i mezbûr cezebât-ı ilahiye ile pür şûr-ı zincir ‘aşk-ı Hüdâ’nuñ şîr-i neri ve pîşe-i pür-rîşe-i maḥabbetüñ ğazanferi ümmî iken me‘ârif-i şüfiyyeye vâkıf ve esrâr-ı ḥafiye-i silsile-i ‘aliyyeye ‘ârif idi. Bir def‘a İstanbul’a getürdülüp teftîş olunduğda taḥlîş-i ğirîbân-ı ‘işmet kılmış idi. Vezîr-i a‘zam tarafından istifsâr olunduğda Şeyhü’l-İslâm Ebu’s-Su‘ûd Efendi ḥazretlerinüñ mektûb-ı şerîflerî *bî ‘aynihi*¹⁴⁴ naql olındı. Cevâb-ı merḥûm Ebu’s-Su‘ûd Efendi *eyyedâllâhu ‘azze ve celle erḳâne’s-saltânati’z-zâhirâti ve du‘â imihâ ve şeyyede bünyâne’l-ḥilâfeti’l-bâḥireti ve kavâ’imühâ âmin yâ Rabbe’l-‘âlemin*¹⁴⁵ ârâ-yı ‘âlim ârâye inhâ-yı faḳîr budur ki Şeyḫ Ğazanfer nâm kimesne ḥaḳḳında söylenen sözler ve ḥîn-i teftîşde vâkı‘ olan kelimât ve zâhir olan defterler ve ‘arzlar câveş? bendeler ile irsâl olunup faḳîrünüñ daḫı bu ḥuşûşlara i‘tikâdi nicedür iş‘âr olunmağâ işâret olunmuş ‘ilm-i şerîfe ḥafî olmaya ki zekât ḥaḳḳında ve ḥelâl ü ḥarâm ḥaḳḳında mezkûre isnâd olunan kelimât-ı bi’l-fi‘il şâbit olursa ve yâḥûd sâbîkâ-yı şâbit olmuş ise zındıḳa ve ilḥâdi muḥaḳḳaḳ olur. *Min ba‘d kabûl*¹⁴⁶ olunmaḳ yoḳdur, cidden ḳatli vâcib olur. Defterde taḥrîr olunan miḳdâr teftîş-i nâtemâmdur. Ḥalîl ile ḥaḳîb ḥaḳḳında söylediği sözler Sinân Ḳâḏî meclisinde yüzine şâbit olup sicil olunmuşdur, didiklerinde müfettiş sicile mürâca‘at idüp meşṭûr midür degül midür meşṭûr ise şer‘ ile şâbit olmuş midür degül midür şâbit ise maẓmûnı şimdi şâbit olur mı olmaz mı meşṭûr degül ise ibtidâ daḫı meşṭûr olmamış midür yâḥud soñradan mı iḥrâc olunmuşdur. Beyân itmek gerek idi itmemiş soñra Dîvân-ı Hümâyûn’da teftîş olunduğda ḥaḳîḳat-i ḥâl münkeşif oldı ise mücibi [88] ile ‘amel olunmaḳ lâzımdur eger ḥaḳḳında sū’-i zan iden şeyḫlerden sū’-i zanuña sebep ne idigi istikşâf olunmağâ ḥâcet var ise istifsâr olunmaḳ münâsibdür. Eger şimdiye degin zâḫir olandan zâ’id nesne-i zuḥûr iderse febihâ vâlâ zuḥûr iden ile ‘amel olunur ve mezkûr Ğazanfer Dede’ye ‘ulemâdan daḫı ḥüsn-i zann eylemiş. Ba‘z-ı şîḳa ve mu‘temed-i ‘aleyh kimesneler istimâ‘ olunur. Anlardan daḫı istifsâr olunup ḥüsn-i zannları sâ’ir-i şüleḥâ vü fuḳarâya ḥüsn-i i‘tikâdları maḳûlesinden midür yâḥûd i‘tikâd-ı ḥâşları vâir ise sebebi tefahḫuş olunup şimdiye degin taḥşîl eyledükleri ‘ulûmu me‘ârifden zâ’id ba‘z-ı esrâr-ı ḥafiyye müşâhede eyledükleri için ise beyân itdürülüp me‘ârif-i ilahiyyesi aḥkâm-ı şerî‘at-ı şerîfeye muvâfîḳ ve meşâyîḫ-ı

¹⁴⁴ Olduğu gibi aynen.

¹⁴⁵ Allah azze ve celle onun parlak saltanatının desteklerini kuvvetlendirsın ve onu sürekli kılsın. Allah onun parlak hilafetinin yapısını ve sözlerini de yüceltsın. Âmin. Allah kabul etsın. Ey âlemlerin Rabbi. Âlimin görüşü, ortaya koyduğu fikirler, fakirliğin sonudur.

¹⁴⁶ Sonradan kabul.

İslāmī'ye sülük itdükleri tarīkate muṭābık ise biçāre itlāk olunup belki ri' āyet olunmak lāzım olur bir vechle eger muḥālif olup bi-vech-i *minel vucūhi tevfiķ*¹⁴⁷ mümkün olmaz ise zındıķa vü ilhādı muḳarrer olur. Meşāyih-i İslāmiyye'nün ḥaḳıķat u tarīkat didikleri şerī'at-ı şerīfenün zübdesi ve ḥülāşasıdır. Aşlā bir mādde muḥālefeti yoḳdur. Her nesne ki aḥkām-ı şer' -i şerīfe tevfiķa muḥālif olup esātin-i ' ulemā-yı dīn anı bir vechle aḥkām-ı şer' -i şerīfe tevfiķa ḳādir olmayalar ol nesne küfür ü ilhād ü zalāldur mücibi icrā olunmak lāzımdır. Eger anlar ḳablinden daḫı ḥāl-i münkeşif olmayup ile'l-ān zāhir olan üzerine ḳalursa izhār-ı ḥaḳḳ için ḥadd-i imkānda olan sa'y ü ictihād vücūda geldi min ba'di zimmet-i himmetüñüzde ' uhde-i teklīfden nesne ḳalmaz aña müte'allıḳ faḳırde daḫı bir ' ilm-i ḳaṭ'i yoḳdur ki ḥıdmet-i ' aliyyeye i'lām itmemekle '*indellāhi mu'ahizun*¹⁴⁸ olam şol mertebe var ki Oḫlān Şeyḫ silsilesindendir didikleri vāḳi' ise ḫayr yoḳdur. Anuñ ḳatli emrinde faḳır ḥadd-i mu'tāddan ḫāric tavaḳḳuf ü te'ennī itmişdür. Merḫūm-ı mevlānā Şeyḫi Çelebi ilhādını ḫükm itdükden soñra iki üç meclis daḫı tavaḳḳuf idüp aşlā tevcīhe mecāl kalmayup ihtimāl munḳaṭi' olmayınca ḫükm olmamışdır. Bunuñ ol tarīkden itdigi şer' ile şābit olmadın anuñ mecrāsına icrā olunmak meşrū' degüldür. Egerçi ' avāmdan çoḳluk ṭā'ife ittibā' idüp ḥadd-i mu'tāddan ziyāde anuñ üslūbı üzerine ta'zīm itdükleri meşhūr olmak ' alāmet-i ḫayr degüldür. Ama bu mertebe ile ḳatle ruḫşat yoḳdur. Bir fitne vü fesāda mü'eddī olmayıcaḳ itlāk olunmak meşrū' dur, lakin çüñkü ehl-i İslāmuñ bu miḳdār ḳıl ü ḳāli olup pāye-i serīr-i ' ālem-i maşīre ' arz olunup mesāfe-i ba'ideden götürdülüp ḫabs u teftiş buyruldı bir vechle olmak lāyık görünür ki kendü ḫālūñ bilüp ḫadden tecāvüz itmeyüp şimdiye deḡin olan evzā'uñ hiç birin itmekde kendüde ve ne elde mecāl ü ṭāḳat ḳalup rencberlik işleyüp şuleḫā vü fuḳarā gibi kendü ḫālinde olup nefsin işlāḫa meşḡul olup ḫalk-ı işlāḫ u irşād da' vāsın eylemeye *vallāhu te'ālā a'lemu biḫaḳıḳati'l-ḫālī ve'l-mālī*.¹⁴⁹

Mollā Ḳābız

Vilāyet-i ' Acem'den ' azm-i dārü'l-mülk-i Rūm ve ' ulemā-yı ' aşrından taḫşīl-i ' ulūm idüp meyl-i tarīḳ-i erbāb-ı rusūm itmiş iken semt-i şalāḫa sālīk ve bī-delīl ü rehber ' āzım-ı rāḫ-ı pūr mehālik olup tāc ü ḳabādan bedel-i şemle vü ' abā ihtiyār itmiş idi. Lakin *ne'üzü billāhi mine'l-ḫavrī ba'de'l kevrī*¹⁵⁰ vādī-i zalāle düşüp fişḳ u

¹⁴⁷ Başarı mümkün olmazsa.

¹⁴⁸ Hesaba çekilmek (Cezalandırmak) Allah katındadır.

¹⁴⁹ Yüce Allah, her durum ve malın gerçeğini en iyi bilendir.

¹⁵⁰ İşlerin iyiliğinden sonra bozguna uğramasından Allah'a sığınırız.

fücûra mübtelâ ve bâdiye-i bâde necm-i reh-nümünü olup sâlik-i hâviye-i huy olmuş idi. *El hâleti hazîhi* ebhâre-i reddiyye-i şürb-i müdâm ile dimâğı muhtal ve hayâlât-ı bātıla ile meşâ'ir-i şu'ûr-ı mu'attal olup toköz yüz otuz dört târihinde şemşir-i şerî'atle helâk ve şafha-i 'âlem levş-i güft ü kûsinden pâk olup nakd-i cânı kâbîz-ı ervâha teslim itdigine (El-Ķâbîz) lafzı târih düşmüş idi. Mollâ-yı merķûm, ifşâ-yı bâ'z-ı 'ulûm olup illere nisbet tiryâķ-ı ber'î's-sâ'a olan 'ulûm-ı nâfi'a ve fûnûn-ı ma'rifet ol sevdâ-zede-i zalâle semm-i muvaķķat olup fitna-ı bâ'îş-i fitne ve 'aķl-ı 'iķâl u hâr-ı hâtır-hırâş-ı efķâr-ı fâside, 'uķde-i 'aķîdesine sebeb-i inhilâl olmuş idi. Naķl olunur ki Hâzret-i 'İsâ-yı 'alâ nebbiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm cemî'-i enbiyâ üzere tafzîl-i iddî'â idüp bu kelâm-i bâtil üzerine ısrâr itmegin [89] tefîş için divân-ı Süleymânî'ye ihzâr olup İbrâhîm Paşa vezîr-i a'zam ve Muhyî'd-dîn Fenârî ve Ķadrî Efendi şadreyn-i fâzileyn iken bir miķdâr bahş ü idâreden soñra Şeyhü'l-İslâm Kemâl Paşa-zâde Efendi ve İstanbul kâdısı Sa' dî Efendi daķı da'vet olup pâdişâh-ı ve'l-imbân Sultân Süleymân Han pes kâfesden nigerân iken ilzâm olup ibâhat demine iftâ ve mûcibince hükm ü imzâ olındı. Mervîdür ki muķaddem kâdî' askerler ile hayli bahş idüp zu' minca mülzem olmamağın pâdişâh-ı dîn-perver ğayretinden mükedder olup mollâ merhûmı da'vet buyurdılar. Vezîr-i a'zam ile Rûm ili şadr-ı miyânuña iclâs olındı. Sa' dî Efendi daķı ihzâr olup muķâbelede kürsi üzere karar eyledi. Ol meclisde ilzâm ve ķatline iftâ ve Sa' dî Efendi hükmü ile âteş-i fitnesi itfâ olındı. Şadrü'l-'ulemâ' huzûrında İstanbul efendisi taķķim ve zimâm-ı hükümet anlaruñ yed-i mü'eyyidine teslim olunmak rağme'llânifü şadreyn taraf-ı şeyhü'l-İslâmî'den işâret ile olmak mesmû'dur. Mollâ merhûmuñ ol mebhâşa müte'alliķ risâlesi vardır. Zeylinde bu kışşaya işâret eylemişdür. *Sübħane'l-ķâdirü'l-ķahhâr*.¹⁵¹

İsmâ'îl Çelebi Oğlân Şeyh

Meşâyih-i tarîķ-i Bayramiyye'den Aķsarâyî Pîr 'Alî Efendi'nüñ oğlı olup Oğlan Şeyh demekle meşhûr ve bâiş-i fitne olmuşdur. Toköz yüz on dört târihinde serâperde-i 'ademden Şahn vücûda vaz'-ı ķadem kı lup babasınıñ şeyhi Bünyâmîn Ayâşî hayâtda olmağın şavâb-dîde Şeyh Celîl ile İsmâ'îl tesmiye olunmuş idi. Nazar-ı iksîr eser-i pederden hilâl-i isti'dâdı bedr-i temâm ve hırķa-i süveydâsı şerâre-dâr-ı maħabbet-devâm olup noķta iken kitâb-ı zerre iken âfitâb olur. *El hâletü hâzihî* sevķ-i ķazâ vü ķader ile derûnuna sevķ-i seyâħat ü sefer düşüp dârü'l-mülk-i İstanbul'a ķudûm ve neşr-i me'ârif u 'ulûm kı lmiş idi. Cezbe-i 'azîme şâhibi olup ekser-i

¹⁵¹ Noksan sıfatlardan tenzih ederim ki; Allah her şeye gücü yeten Kâdir ve yok etmeye muktedir olan Kahhar'dır.

eyyām-ı cevāmi‘de naşihat ve naql-i tefsir ve meclis-i va‘az u tezkir kılmagla ‘askeriden cem‘-i keşir dāhil halka-ı bī‘at ve tavk-ı dürr-i gerden-i irādāt olup gulgüle-i ‘avām ba‘z-ı şaḥiyātla meşhūr-ı enām bir seneden ziyāde şu‘le-i kerem ḥayyiz-i şöhreti ferr u ziyāde olup tokuz yüz otuz beş senesinde müfti-i ‘aşr Kemāl Paşa-zāde Efendi fetvāsı ile fitnessi ezele ve kārı şemşir-i şeri‘ate ḥavāle olındı. Mervīdür ki kâtlinden muḥaddem Şaḥn müderrisi Çivi-zāde Efendi’ye varup izdiḥām-ı ‘avāmdan şekvā ve teftiş u kâtl olunmasın recā ider. At Meydānı’nda vāki‘ çeşme önünde on iki müridi ile zılāl-ı tıg-i ābdārdan sī-rāb-ı ḥayāt olmuştur. Ol maḥalle erbābı sedd üzre bir mescid binā eyleyüp *el an* ma‘mūr ve Parmaqlı Mescid dimekle meşhūrdur. Rivāyet iderler ki ḥin-i vilādetinde nāmını İsmā‘il vaz‘ iden Bünyāmīn Ayāşī kurbān-ı rāh-ı maḥabbet olmasına işāret idüp İstanbul’a teveccüh eyledükde pederi ol telmih-i taşhīḥ ve şehid olmasın taşriḥ itmiş imiş, lakin arslan enigin yedürmez, bezm-i ḥayātımızda gözedüriz, dirler imiş. Fi’l-ḥaḳīka peder-i ‘azm-ı ‘ālem-i beḳā idüp bir kaç aydan sonra fitne-i kâtle mübtelā oldı. Ḥaḳkında halk-ı ‘ālem iki fırkadır. Kimi zındıka vü ilḥāda nisbet eyleyüp aḥbābı ile kâtlene irzā göstermişlerdür ve kimi kerāmāt-ı celiyye ve maḳāmāt-ı ‘aliyye şebāt eyleyüp ḳābil-i tevcih olan kelimātın te’vīl itmiş idi. *Ve’l-‘ilmu ‘indellāhil ‘alimū’l-ḥabir*¹⁵² meyyiti Yeñiḥişār’da Ḳayalar nām mevzi‘de medfūndur. Mesmū‘dur ki boyunu uruldıktan sonra deryāya atulup bedeni Rūm ili Ḥişārı’nda olan Ḳayalar nām maḥale gelüp müte‘alliḳatı defn itmek istedikde “Başımı bedenümden cüdā itmeyesüz.” diyü tavşie itmeñüz bā‘iş-i tavaḳḳuf ü tecessüs olur. Ol eşnāda fark-ı seri kendü gibi dönerek sāhile gelüp emr-i tavşie ve defni yirine götürürler. *Ve’l-‘ahdetü ‘ale’r-rāvi*.¹⁵³

Mollā Meḥemmed

Vilāyet-i Ḳaştamoni’dan pedidār ve Ḥaḳīb-zāde dimekle şöhret-şi‘ār olmuş idi. Ol diyār ‘ulemāsından [90] taḥşil-i ru’us-ı mesā’il-i fūnūn ve iḳtiḳāf-ı şükūfezār-ı mefrūz u mesnūn idüp nice zamān Çivi-zāde Efendi dārü’l-ifādesinde iştiḡāl ve iḥrāz-ı ‘āli’l-‘āl derece-i kemāl idüp üstādı Mışr ḳādısı olduğda bile gidüp ḳazāsı ḥālinde ba‘z-ı ḳavābil ile şirket üzre ‘ilm-i hey’et oḳutmuş idi. Mervīdür ki mollası mezbūruñ faziletine şehādet eyleyüp eşnā-yı şenāda Ḥaḳīb-zāde ta‘limden müstaḡnidür, lakin mevāzi‘-ı sehve tenbīḥ için ta‘yīn eylemişdür, diyü ta‘bir iderler imiş. Ba‘dehu Müfti Sa‘dī Efendi’ye ittişāl eyleyüp anlar daḡı müdde‘ā-yı

¹⁵² İlim her şeyi hakkıyla bilen ve her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah’ın katındadır.

¹⁵³ Sorumluluk rivayet edene aittir.

sābık üzre hüsn-i şehādet iderken mütesellī olmayup ol ‘aşrda nazargāh-ı erbāb-ı isti‘dād olan mu‘allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḥayre’d-dīn Efendi ḥıdmetine intisāb murād eyledükde fışkla töhmeti ḳabüle māni‘ olmağın mazmūn-ı beytle güyā olup **Beyt:**

Ve naḥnū ināsūn lā tuvessaḩu beynenā

*Lene’s-ṣadru dūne’l-‘ālemine evil ḳabri*¹⁵⁴

ṩarıḳden ferāğat ve ihtiyār-ı faḳr u ḳanā‘at itmişdür ki giderek ḳalenderāne hey’et ile diyār-ı ‘Acem’e ‘azīmet eyleyüp toḳuz yüz kırḳ senesinde binām u nişān vādi-i ḥamūşān oldu. Mollā-yı mezbūr, kemāl-i fazilet ile meşhūr, ḥall-i daḳāyık-ı ‘ulūma ḳādir, mecmū‘a-i ḡarā’ib ü nevādir idi.

El-Mevlā Kepenekçi Ḥ’āce Sinān

Belde-i Ḳoştaṩiniyye’de neş’et ve Müsevī iken ‘İsā-nefsān-ı ‘ulemā-yı ümmetden kesb-i fazilet idüp destyārī-i fıṩrat-ı Selīme ve şīme-i kerīme ile ḥablū’l-metīn dīn-i mübīne münce[z]ib ve şem‘-i nūr-efşān-ı hidāyet fānūs-ı minā-yı ḳalb-i şafā āyīninde mültehib, pertev-i ḥurşīd-i ‘ināyet-i ezeliye, nāşīyye-i isti‘dādına tāfte ve iḳdām-ı aḳdāmı ‘uḳāl-i zālālden ruḥşat-yāfte olmağın *feyu’ḥazū bin-nevāşī ve’l-eḳdām*¹⁵⁵ ma‘nā-yı şerīfi mülāḥāzasından ḥalīç-i dil-i āḡāhı pūr ḥelecān ve rişte-i cān-ı nālānı tār-ı ṩanbūr gibi mutaşaddī-i izdırāb ve zārābān iken bir gice vāḳı‘asında *ḥazret-i sultān-ı Enbiyā ‘aleyhi mine’s-şalavāti ezḳāhā ve a’lāhā*¹⁵⁶ envār-ı iltifāt ü iḳbālle ḥāne-i derūnun pūr leme‘ān ve lütf ü iḥşān idüp telḳīn-i imān buyururlar. Çīn-seḥer-i nūr-ı şādık gibi pertev-i iḥlāşla küşāde-ḥāṩır dīvān-ı ḥümāyun-ı Süleymāniye ḥāzır olup ‘arz-ı mācerā-yı dersīne eyledükde şudūr-ı divān-ı vāḳı‘-ı ḥālī ber dāşte-i pīşḡāh-ı sultān-ı ‘ālīşān idüp taḥrīk-i silsile-i ‘āṩıfet-i şultānī itdüklerüñde ta‘yīn-i vazīfe ile silk-i ‘ulemāya ilḥāḳ ve ‘avāṩıf-ı ‘aliye-i ḥalīfe ile ḥaḳḳ-ı ri‘āyeti iḥḳāḳ itmişler idi. Mālāyānih ‘ābā-yı leylī āt? ve mecūze-vüşūf ve edāvāt iḥşān olunup ḥānesine ol ḥālet ile geldükde naḳl olunur ki ‘avreti olan selīṩa-i bed-aḥter pencereden ḡāfilāne nazār iderken zevcini bu ḥalde gördükde ḡayret-i cāhiliyye ḡalebesinden bī-tāb ve āteş-i dūzah-nişān-ı ḥamiyyet ile maḡlūb-ı iztırāb olup melfūf-ı ḳımāt-ı ṩufūliyyet olan veled-i şaḡīrini manzaradan babası üzre ilḳā idüp mū-yı küşān ve rüy-ı ḥırāşān vāveylā olur. Ol ma‘şūm bīḡünāh mübtelā oldığı vartadan *bi’ ināyetillāhi*

¹⁵⁴ Toplumda, bizimle bazı insanlar arasında tavassut (benzerlik) yoktur. Ālemlerin ve kabrin dışında bizim kalbimiz vardır.

¹⁵⁵ Suçlular simalarından tanınırlar da **perçemlerinden ve ayaklarında yakalanırlar.**(Rahman Suresi 55/41)

¹⁵⁶En iyi, en yüce iltifatların nurları(ışıkları), salāvātlar, Nebilerin sultanı üzerine olsun.

*te'ālā*¹⁵⁷ halâş olup Mes'ūd nâmı ile 'ākıbeti maħmūd ve ol mel'üne küfr ü zalâl ile *indāhete* 'i *esfeli's-şāfilān*¹⁵⁸ dārü'l-ħulūd olur. *El ħāletü ħāzihī* şāhibü't-terceme şevket-i zāhire ve şervet-i vāfire ile nice yıllar mer'ā vü mu'azzez olup maħrūşa-i Kōstantīniyye'de bir medrese ve mescid binā ve evķāf-ı keşire ihyā eylemiş idi. Tōkuz yüz yetmiş ħudūdunda 'āzım-ı cinān ve du'ā vü şenā ile revān oldu. Mevlānā-yı merħüm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm fūnūn-ı 'aqliyyede māhir, muştāħzar-ı nevādir idi. Ebdāli edille-i edyān-ı bātılada bir risāle tertīb eyleyüp kütüb-i münzeleden rivāyet ve dīn-i mübīne ħıdmet eyledi.

*Āħiru vefeyāti'd-devleti's-Süleymāniyye mine's-selāṭini'l-'Osmāniyye raħimallāhü eşlāfehüm ve ekşera emşālehüm ve aħlāfehüm*¹⁵⁹

Ol sultān-ı 'ālīşānuñ fātiħa-ı-ferāĥ-ı fālından ħātime-i aħvāline gelince cārī olan vaķāyı'-ı 'azīme ħalĥāl-i ħitām-ı kelām kılındı.

Zıkr-i aħvāli's-Sultān Süleymān Ĥan bin Selīm Ĥan ibni Bāyezīd Ĥan bin Meħemmed bin Murād Ĥan bin Meħemmed Ĥan bin Bāyezīd Ĥan bin Murād Ĥan bin Orĥān Ĥan bin Oşmān Ĥan 'aleyhimu'r-raħmeti vel-ġufrān¹⁶⁰ [91]icmāl-i rüz-nāme-i aħvāl ve ihtişār-ı menākıb-ı ferĥunde-me'al budur ki noķta-i 'aşerāt-ı 'adl-i iħşān, 'aşir-i selāṭin-i āl-i 'Oşmān, ĥayrū'l-ħalefine ābā-yı 'ulū-yı neseb, dūrretü't-tāc-ı selāṭin-i 'ālī ĥasebi, sultān-ı 'Arab u 'Acem ĥāķān-ı Türk-i Deylem ķāhir-i ķrāl-ı Efrenc ve Rus ve Üngürüs fātiħ-i ķılā'-ı Esterġon ve Budin ve Rodos miħr-i cihāngīr-i maşrıķ-ı Baġdād, māh-ı 'ālem-tāb-ı maġrib-i Belġrad, biħ-ken-i mezra'a-ı büzür-ı evbaş pā-māl-i cüzür-ı ticān-ı kızılbaş

Beyt:

Sultān-ı şarķ u ġarb şehinşāh-ı baħr u ber

Dārā-yı deħr-i şāh-ı Süleymān-ı kām-rān¹⁶¹

(**neşr**) Re's-i māye-i tāsi'ada perdeserāy-ı 'ademden zāhir ve revnaķ-efrüz-i evreng, ķihār-ı pāye-i 'anāşır olup şu'ā-yı envār-ı su'ūd u mefāhir, ħudūd-ı levh-i cebīninde bāhir ve kemāl-i nüfūs-ı felekiyye vü 'aķl-i 'aşir, meşā'ir-i isti'dādı ile mu'āşir olmuş idi. Tōkuz yüz on beş senesi ĥilālinde vālid-i mācidleri livā-yı Tırabzūn'da 'ilmi ifraz iken cedd-i emcedleri 'aşırında Kefe Sancaġı ile ser-firāz olup ba' dehu

¹⁵⁷ Yüce Allah'ın inayetiyle(yardımyıla).

¹⁵⁸ Aşaġıların en aşāġısı.

¹⁵⁹ Osmanlı sultanlarından Süleyman'ın vefatından sonra. Onlardan önce gelenler, onların benzerlerinin çoġu ve onlardan sonra gelenlere Allah rahmet etsin ve devletini ortadan kaldırmasin.

¹⁶⁰ Rahmet ve baġışlama onların üzerine olsun.

¹⁶¹ Doġu ve batının padişahı, deniz ve karanın şahı. Bahtiyar Süleyman padişahın uzun dönemine sahip kişi.(Mefûlu/Fâilâtü/Mefâilu/Fâilün.)

pederleri cülüsunda Mağnisa Sancağı'nda sāye-efgen-i i'zāz oldılar. Toğuz yüz yigirmi altı Şevvāl'inüñ on yedinci günü yevm-i ehad sinn-i şerîfeleri yigirmi altı 'aded iken bî-şerîk u sehîm ve mu'arîz-ı kâsîm, pederleri Sultân Selîm yirine pâdişâh-ı heft-iklîm oldılar. 'Abdu'r-raḥman 'Abbâsî'den menkûldür ki vâkı'ada bir pîr bu beyîti tekrîr iderken görüp seher-i cülüs-ı hümâyun vâkı' olur. **Beyt:**

Ḳul li'ş-şeyâṭîni'z-zalâli ihse'û

Ḳadd velle'l-mülki Süleymân¹⁶²

(neşr) Hâkḳâ ki bunlara müyesser olan fütûḥ-i celîle ve 'âşâr-ı cemîle sa'ât-i memleket ve imtidād-ı saltanat ve tenfîz-i aḥḳâm, taḳviyet-i 'azud-ı İslâm bir pâdişâha naşîb ve şâḥîb-i devlet umûrunda bu vechle muşîb olmamışdur. Mazḥar oldukları ni'âm-ı bî-şümârdan her biri bir şâh-ı 'âlî tebâra ittîḳâ-yı iftiḥâr ve *tekme-i keleh küşe-i iştihâr¹⁶³* olsa kerem-i mübâhât olup tâcın Eflâk'a pür-tâb itmek muḳarrer idi. Şâh-ı 'Acem, mâlik-i evreng-i Cem, Taḥmâs-ı veşvâs istînâsı küy-ı gerdân vâdî-i ru'b u hirâs idüp nice def'a zârb-ı şavlecân-ı kahr ile lertzân ve bucaḳ bucaḳ girîzân eyleyüp gâḥ 'Irâḳ-ı 'Arab'da Bağdâd ve Başra gibi mülk-i 'âzîmi gâḥ 'Irâḳ-ı 'Acem'de Azerbâycân ve Revân emşâl-i iklîmi bir ḥamlede çengâl-i şehbâz-ı himmetle şikâr ve etrâfında olan ḳıl'a-yı gerdûnı ḥîbâb ve biḳâ'-ı mevzûn-ı ḳıbâbî ḥazâne-i şehbâl-i himâyetle maẓmûn-ı beyt-i meşhûrdan nümü-dâr itmiş idi. **Beyt:**

Faşl-ı şitâda beyza-i sîmîn idi küy-ı zemîn

Aldı ḳanâdı altına simurğ-ı zerrîn bâl ü per

(neşr) Bi'l-âḥire şâh-ı gümrâh-ı Hüdhüd-i tâcdâr gibi aḥḳâm-ı Süleymâniyye'ye fermân-berdâr ve baḳıyyetü's-suyûf olan memâlik ile bende-i der-i devlet-medâr oldu. Vilâyet-i Üngürüs menḥûs ḳrâlı olan Lavoş-ı bîhûş *merraten ba' de uḥrâ¹⁶⁴* şademât-ı ḳahr ile medhûş olup toğuz yüz otuz iki târiḥinde eşnâf-ı kefer-i liyâm şafir-i istimdâd ile nefîr-i 'âm itmekle yedi ḳrâl-ı bed-fa'âl taḥrîk-i heft-i deryâ-yı ceys-i zalâl eyleyüp ol gürûh-ı pür şükûḥ 'arşa-i temkîn u vaḳâr, şahsüvâr-ı kirân, rükkâb-ı meydân-ı kâr-i zâr muḳâbilinde hücum ve 'asâkir-i İslâm, melâ'ike-i kirâm gibi def'-i şeyâṭîni duzâḥ-ı mekîn için pür tâb-ı şehâb ü rücûm idüp duḥân u ḡubâr ve mühre-i ateşin şerâr-ı ictimâ'ından rûz-ı rûşen şâm-ı siyâh-ı pür nücûm olduḳda bir ceng-i 'azîm olmuşdur ki heft-ḥ'ân-ı Rüstem yanûnda cem'iyet-ḥân-ı ni'et-i sūr ve seyâḥat-ı ḳâf-ı bezm aña nisbet seyr-i 'ıyd-gâh-ı sürürdur. **Beyt:**

¹⁶² Sapıklığın şeytanlarına de ki: Gizlenin, kaybolun. Çünkü Sultan Süleyman tahta geçti.

¹⁶³ Şapkanın düğmesi, meşhurluğun köşesi.

¹⁶⁴ Sonradan bir kere.

Felekden seyr idüp rezmin didi Behrām-ı haşm-ı efgem
Koluña kuvvet ey rüz-ı veġānuñ merd-i meydānı

(neşr) Lavoş-ı le ’im ol mu’ arekede vāşıl-ı derekāt-ı cehim olup Budin nām tahtgāh-ı kādimi ve mu’ āzzamāt-ı kılā’-ı gerdün kaşimi memālik-i İslāmiyye’ye mülhak ve menār-ı envār-ı dīn-i mübīn ile pür-revnaķ oldu. **Beyt:**

Eflāka çıķdı velvele-i ’arşā-i zemīn
İndi zemīne ġulgule-i āsmāniyān

(neşr) Sevāhil-i baħr-i aħzarda mekīn olan Efrenc-i la’ in memālik-i maħrūseye dest-bāz u rehzen-i misāfirān Mışr u Hicāz olmaġın merākib-i baħriyye ile vilāyet-i ġarāb ve menzil-i büm u ġurāb olup miyān-ı ’ummānda mānend-i ġubāb Rodos Cezīresi’n laġmla hevāya pertāb itmekle mażmūn-ı beyt-i zātı nümüne şıfātı olmuş idi. **Beyt:**

Ėudret eliyle şāhib-i ġamāmı nüh kıbāb[92]
Şābun-ı şubħla düzüp uçurdu bir ġubāb

(neşr) Bunlardan mā’ adā her kūşede ki bir ġüden ribķa-i itā’ atden rü-gerdān ve bī-ħande giryān ola şavlecān-ı şemşir ile kūy-i kellesi gerdān ve her cānibde ki bir serkeş-i taħrik-i fitne ile şu’le-i cevvēle-veş dā’ire-i mülki pür-āteş kıla ġamle-i şarşar-ı hücum ile şerār-ı nār gibi perişān olup cem’iyet-i şeyātīn қаатарāt-ı sīmāb gibi pür iztirāb ve zebān-ı tīġ-i āteş-tāb bu mażmūnla zinhār küster-i şeyġ ü şāb uludu. **Beyt:**

Haşm-ı gerdenkeş izüñ tozuna kılsun ser-ferü
Ser-ferü kılmazsa bir ġün kellesi ġaltān olur¹⁶⁵

(neşr) Erbāb-ı taħķik yanında resīde-i nişāb-ı taşdıķidür ki zamān-ı devletlerinde mişāl-i eyyām-ı sinīn üç yüz altmış altı hısn-ı haşin-i dāhil-i ġıttā-i mülk-i İslām ġavza-i taşarruf-ı müslimīn ve menzil-i düşmān-ı bī-dīn, dāri’l-ġuzāt ve’l-mucāhidīn olmuş. Ol cüluslarında emīrū’l-ümerā-yı Şām olan Cānberdī Ėazālī nām Çerkes-i nākes sāye-i mehābet-i Sultān Selīm nazār-ı kaşırından zā’il ve āfitāb-ı cihān-ġir-i devlet-i Süleymānīden ġāfil olmaġın ġuķūķ-ı ni’mete izħār-ı ’uķūķ u nisyān ve i’lā-yı rāyete muħālefet ü ’işıyān idüp ’amme-i iķlīm-i Şāmı ġāret ve ol ġavālīde işā’at-ı şenā’at eylediġi ma’rüz-ı südde-i devlet-penāh olduķda vüzerādan Ferħād Paşa serdār-ı sipāhı ve rü-berāh-ı düşmen-i rü-siyāh kılınmış idi. Zāhir-i Dımişķ’de vāķi’ Mıştābah nām maħalde āheng-i cenk eyledükde pāy-ı bī-şebātı bī-direng olup kelleleri tu’me-i şir-i şemşir ve serdārları ġazāl-āsā naħķir olmuş idi. Vezirüñ dürzi

¹⁶⁵ Celladın hasmı izinin tozuna doġru başını eġsin. Başını eġmezse bir ġün kellesi sallandır.

bāşısı başın kesüp kat^c -ı ser-rişte-i ‘inād ve def^c -i fitne vü fesād olındı. Toğuz yüz yigirmi yedi Şafer’inde haber-i feth ü zafer vāşıl olup **Mısra’**:

*İn heme evvel āşār-ı cihān-efrūzist*¹⁶⁶

mazmūnı üzre nişān-ı baht ve iqbāl-ı şāh-ı ferruḡ-fāl olmağın sermāye-i emānı ḡāyetü’l-ḡāyāt şādmān-ı ḡāşıl oldı.

Gazve-i Ulā

Sefer-i Belğrād’dur. Toğuz yüz yigirmi yedi Cemādiye’l-āḡire’sinüñ on birinci günü himmet-i sa‘ ādet-i maḡrūn ile bi’z-zāt teveccüh-i hümāyun buyurulup dārü’l-ciḡād-ı Belğrād ve ol eṡrāfında nice bilād feth olınduğdan soñra sene-i mezbūre Zī’l-ka‘ de’sinde dārü’s-salṡane-i seniyyeye mürāca‘ āt buyuruldu. **Mısra’**:

Bilād-ı Üngürüs eyledi feth.

tārīḡ-i vāḡi^c oldı. Bu eşnāda vilāyet-i Yemen’e müstevlī olan İskender nām müfsidüñ başı kesülüp der-i devlete geldi. Hıttā-i Yemen ‘aḡiḡ-i şeffāf gibi mülk-i yemīn-i şāf ve ḡirāş-ı ḡaşm-ı nā-tırāşdan maḡrūsü’l-eṡrāf oldı.

Tezyil: Ol fethleri Belğrād-ı sengīn bünyād ve āḡir-i ḡazāları Sigetvār Üstüvār olup ol ḡarfleri cem^c olunsa bes ḡāşıl olup nā’il-i ḡāyeti’l-ḡāyāt mültemis olduklarına işāret olur. **Mısra’**:

*Ḳahr-ı ‘adüvv u ḡuvvet-i baht in ḡadr bes est*¹⁶⁷

Ġazve-i Şāniye

Rodos seferidür. Toğuz yüz yigirmi sekiz Receb’inüñ yigirmi ikinci günü bi’z-zāt ‘azīmet buyurup Üsküdar’a ‘ubūr-ı berren ve baḡren esvaḡ-ı ‘asker-i mañşur kılındı. Yigirmi toğuz Şafer’inüñ üçüncü günü Cezīre-i Rodos ve İstanköy ve ba‘z-ı cezā’ir-i mülḡaḡāt-ı memālik-i maḡrūseden kılınup *yefraḡül mü’minüne bi naşrillahi*¹⁶⁸ tārīḡ-i sāl-i nuşretdür ve sene-i mezbūre Rebī‘ü’l-āḡir’inde hem-rāh-ı baht u devletle taḡtgāh-ı şalṡanata vāşıl oldılar. Bu sāl-i ferruḡ-fāl hilālinde Vezīr-i a‘zam Piri Paşa mütekā‘id olup mühr-i vezāret Odabaşı İbrāhim Aḡa’ya iḡsān olındı. Vezīr-i şālīş Aḡmed Paşa şadāret-i taḡallüfenden ‘ār idüp eyālet-i Mışr’a ṡalebkār oldı. Tavecīh olınduğda ‘işyān idüp toğuz yüz otuz Rebī‘ü’l-āḡir’ünde da‘vā-yı salṡānat u istiḡlāl ve nāmına ḡuṡbe oḡudup El-Melikü’l-Mañşur Sulṡān Aḡmed laḡābı ile taḡrīr-i

¹⁶⁶ Bütün bunlar cihanı aydınlatan ilk eserlerdir.

¹⁶⁷ Düşmanın kahrı ve bahtın kuvveti, bu kadar yeterlidir.

¹⁶⁸ Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Önce de, sonra da emir Allah’ındır. **O gün Allah’ın (Rumlara) zafer vermesiyle müminler sevinecektir.** Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir. (Rum Suresi 30/2-5)

menâşir-i iclâl eyledi. Bi'l-âhire Mehemmed Beg nâm emîr-i dilîr başın kesüp âstâne-i şa'âdete irşâl itdi. Hüsrev ü mülk-i 'Acem, Şâh İsmâ'îl fevt olup oğlu Tahmâs mîr-z[â] vâriş-i evreng-i cem oldığı bu senenüñ havâdişindendir. Sene-i mezbûre Şa'bân'unuñ ikinci günü vezîr-i şâliş âşaf-ı nazîr İbrâhim Paşa sūr-i cem'ıyyet-i zifâf idüp vezîr-i şânî ve şağdıcı olan Ayâs Paşa pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerini da'vet hıdmetine ta'yîn olup eltâf-ı bende-nevâz-ı cihânbanî ile teşrîf-i iclâl-i [erzânî] buyurdılar. Meclis-i şerîflerinde 'ulemâ-yı 'izâm *yâ Dāvūdu inna ce'alnâke fi'l-'arzî halîfeh*¹⁶⁹ âyet-i kerîmesi tefsîrinde bahş idüp mazhar-ı 'inâyet ü ikrâm oldılar. H'âce-i pâdişâh Hayre'd-dîn Efendi, Şeyhü'l-İslâm 'Alî Efendi şadr-ı Rûm'dan mütekkâ'id 'Abdu'l-vâsi' Efendi, Anadolı'dan ma'zûl Kemâl Paşa-zâde Efendi, bi'l-fi'îl şadreyn olan Muhyi'd-dîn Efendi ve Kadrî Efendi [93] ve İstanbul kâdısı Sa'dî Efendi dâhil-i meclis olan meşâhîr-i 'ulemâdur. Otuz bir evâlinde Aḥmed Paşa fitnesinden soñra mülk-i Mışr'uñ ihtilâl-i ma'rûz *mesâmi'i 'aleyh*¹⁷⁰ olmağın eyâlet-i Mışr Vezîr-i a'zam İbrâhim Paşa'nuñ manşıbına zamm olup irşâl olındı. İki ay miqdârı memleketi Mışr'da ârâm ve aḥvâlini qarîn-i intizâm idüp evâhîr-i senede vâşıl-ı sūdde-i 'âlî-makâm oldı. Mışr'da dînâr-ı ḥâlişî'l-'ayyârî kaṭ' itdürüp İbrahimî dimekle mevsûm olmuş idi. Celâl-zâde Muştafâ Çelebi kâtib-i mekâtib olup bu güne târiḥ-i dil-firîb dimişdür. **Mısra'** :

Âşaf-ı Sulṭân-ı 'âdil Mışrı âbâd eyleye.

931 ḥarf-i bâ maḥsûb degüldür.

Ġazve-i Şâlişe

Mohâc seferidür. Budin Seferi daḥî dirler. Toḫuz yüz otuz iki Receb'inüñ yigirmi birinci günü Nemçe ve Alaman kralı niyetine devlet ü iḳbâlla bi'z-zât miyân-ı beste-i hıdmet-i dîn-i mübîn ve 'ilm-i ifrâz-ı kîn-i müşriḳîn olup vezîr-i a'zam maḳbûl-i şehinşâh-ı mu'azzam İbrâhim Paşa'nuñ manşıbına Rûm ili eyâleti zamm olup nice kılâ' ve beḳâ-yı memâlik-i maḥrûseye munzamm oldı. Sene-i mezbûre Zi'l-ka'de'sinde Mohâc saḥrasında yedi kralı ceng-i 'azîm vâḳi' olup serdârları olan Lavoş kralınuñ başı kesildi. Mu'azzamât-ı fütühât-ı 'Osmâniyyedendir. Târiḥ-i Sucûdî **Mısra'** :

¹⁶⁹ **Ey Davud biz seni yeryüzüne halife yaptık.** O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Heva ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.(Sad Suresi 38/26)

¹⁷⁰ Onun üzerine isimlendirilen.

Şadd-ı bî-dîn kralı şah-ı ‘ādil.

māh-ı Zî'l-hicce'de tahtgāh-ı Alaman olan Budin Kal'a'sı imānla feth olunup nice memālik-i silk-i taşarruf ehl-i İslām'da münselik oldu. Otuz üç sāl-i evā'ilinde ferr ü iqbāl ile dārü's-saltānaya sāye-i celāl şaldular. Zü'l-kadirli'den Süklün oğlu Etemce nām Celālilerün başı kesilüp Zü'n-nün oğlu ve Hācı Bektāş oğlu nām müfsidlerün feşād-ı şemşir-i bürrān ile demi fāsıdleri revān ve sebep-i ıslāh-ı mizāc-ı ‘ālemyān olduğu bu senenün netāyicindendir.

Ġazve-i Rābī'a

Pec seferidür. Nemçe kralı Frenduş-i bîhüş [i]ntihāz-ı fırsat ve mağrūrāne hareket idüp Budin Kal'a'sı'n istihlāş eyledükde toköz yüz otuz beş Ramazān'unun ikinci günü niyet-i ğazā ile taqallüd-i şemşir-i cihān-giri itmişler idi. Kal'a-i mezbüre mükerreran feth ü tahtlış ve bünyān-ı ahkāmı tarşış olunduğda Erdel kralı Yanoş Mohāc Ovası'nda dāmen-i būs-i pādīşāhī ile mübāhī olup iltizām-ı harāc ve kabül-ı şāh-ı şāhib-i tāk ile ibtihāc eyleyüp Nemçe tahtına iclāş kaşdına Pec Kal'a'sı maşşūr-ı ‘asker-i menşūr ve ejder-i bīcān tüfenk-i endāz-ı āteş-efşānla pür şerir olup hengām-ı şiddet-i şitā fethinde te'ħir-i iktizā itmekle rucū olındı. Otuz altı Muharrem'inün evāhirinde Komaran ve Gölvar üzre yine varılıp derünunda olan ehl-i nār kal'a-i Gölvar'ı hālī koyup firār ve ğonce-i gül-vār pür berk-i ‘ıyş olan kulelerin ihrāk itmekle lāle şıfat-ı ihrāk olmağın Yanık nāmı ile şöhret-şi'ār olmuş idi. Māh-ı Rebī'ü'l-āħir'inde murabba'-nişin-i taht-ı hilāfet ve müsteķar-ı ---? karar-gāh-ı saltānat oldılar. Toköz yüz otuz altı Zî'l-ka'de'sinde şeh-zāde-gān-ı civān-baht şāyestegān-ı tāk ü tāht Sultān Muştafā ve Sultān Meħemmed Sultān Selim Ġan hitānı için sūr-ı pür-şu'un-ı sultānī ve çeşn-i ilhānī olmuşdur ki hayretde ‘ālem ü reşk-i endāz-ı Cemşid ü Cem'dür. Meclis-i evvelde pādīşāh-ı ve'l-ımkān ziynet-efzā-yı şadr-ı dīvān-ı ‘ālīşān taraf-ı yemininde Vezir-i a'zam ser-asker pādīşāh-ı ‘ālem İbrāhim Paşa ba'dehu vezir-i şānī Ayās Paşa ba'dehu vezir-i şālīş Kāsım Paşa ba'dehu Rūm ili emirü'l-umerāsı Behrām Paşa ba'dehu Anaṭolı Beglerbegisi Ya'küb Paşa ba'dehu Rūm ili kādı'askeri Mevlānā Muħyi'd-din El-Fenārī ba'dehu Anaṭolı şadri Kadrī Efendi ba'dehu Tatar Ġan oğlu karar eyleyüp cānib-i yesārda vüzarat-ı ‘uzmādan müteķā'id Pır Meħemmed Paşa ba'dehu Zeynü'l-Bāşād-ı Yār şark umerāsından Feraşşād Beg ba'dehu Bayındır oğlu Murād Beg ba'dehu Mışır Sultānı Ġavrī'nün oğlu Meħemmed Beg ba'dehu Zü'l-Kadrīyye neslinden Laṭif Beg kenāre-nişin-i simāt-ı şehriyār ve rişte-i silk-i a'yān-ı rüzgār olmuş idi. Pişgāh-ı menzil-i sultānī olan At Meydānı envā-yı lu'bet-bāz ile nazargāh-ı ‘ālem ve eşnāf-ı sāz-ı

nevāz ile felek-i zühreya tev'em olup silāhşörlər 'arz-ı hüner ve dergūze-i nazār-ı şāh-ı bülend-ahter eylediler. Māh-ı Zī'l-[94] ka'de'nün yigirmi birinci günü cem'iyet-i 'ulemā-yı 'izām ve meclis-i fūzelā-yı kirām olup pādīşāh-ı 'āl-i maqām revnaq-efrūz-ı şadr-ı şuffa-ı bār ve bālā-nişin-i mesned-i i' tibār olup yemīn-i taraf-ı sa'adet qarīnlerinde Şeyhü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi ba'dehu Anaṭolı şadrı Qadrī Efendi mekīn olup cānib-i meyserede mu'allim-i sultānī Ḥayre'd-dīn Efendi ba'dehu Rūm ili kādī'askeri Muḥyi'd-dīn Efendi qarār eyleyüp Şadr-ı Rūm'dan müte[k]ā'id 'Abdu'l-vāsī' Efendi vesā'ir 'ulemā' muqābele-i hümāyunlarında zānū-zede-i edeb oldılar. Mecmū'-ı erbāb-ı meclis-i sātāt leyl ü nehāra mu'ādil yigirmi dört nefer fāzıl-ı kāmīl olmaq mesmū'dur. Mollā merḥūmı Çavuşbaşı ve Ḥāce Efendi hıdmetlerin Cebecibaşı da'vet eyleyüp bāqīleri daḥı biḥasebi'l-kānūn i' zāz ü ikrāma maqrūn oldılar. Merḥūm İbrahim Paşa'nun sebeb-i maḡfireti olacaq ḥasenātındandır ki meclis-i 'ulemāda bi-ḥasebi'l-i' tibār Ḥāce Efendi cānib-i yemīnde cā-nişin olup mollānuñ maqāmı taraf-ı yesār iken mollā merḥūmuñ iclāl-i şān-ı fazileti ve ihtirām-ı 'uluvv-i menzileti için şadr-ı nişin-i yemīn ve Ḥāce Ḥayre'd-dīn Efendi'den taqaddüm-i 'ilmiyyesini ta'yīn bābında a'māl-i leṭā'if-i ḥiyel ve enāmīl-i efkār-ı 'aḡde-güşāyla bir tarafa 'amel idüp pādīşāh-ı bende-nevāza niyāz ider ki meclis-i 'ulemāya ḥāzır ve muşāḥabat-ı 'ilmiyyeye nāzır ola murādına müsā'ade buyrulduḡda muḡtezā-yı şadāret üzre taraf-ı yemīnde bālā nişin olup mollā merḥūm-ı şānī ve cānib-i yesārda mu'allim-i maqām-ı Süleymānī oturmaḡ müte'ayyin olmuşken evā'il-i meclisde dāmen-i būs isti'fā idüp bendeye lāyık olan sūr-ı pūr server velī ni'metümde pā-bercā-yı hıdmet olmaḡdur, diyü cülüsden ibā itmekle mollā ḥazretleri şadr-ı yemīnde bāqī kalur. Ol rüz-ı firūzda sūre-i Fātiha-i kerīme tefsīrinden baḡs-i 'ilmī olup vaḡt-ı zuhurdan ḡabīl-i ḡurūba dek mübāḡeşe-i 'ilmiyye mütemādī ve her fāzıl-ı deryā-dil dūrer-i ḡurer-i efkārden ḡüher-efşān-ı yādı keşiri'l-eyādī olmuş idi. Ḥuzzār-ı meclisden Edrine'de Üç Şerefeli müderrisi Mollā Süleymān Rūmī ifrāt-ı mehābet-i meclis-i hücūmī ile muḡaşşī 'aleyh olup bir sātāden soñra intikāl ve ḡaṭ'-ı peyvend-i ḡīl ü ḡāl eyledi. Otuz yedi sālinde Ulāma Paşa kızılbaşdan firār eyleyüp şeref-i dāmen-i būs-i pādīşāhī ile mübāhī olup Bitlis Beglerbegligi 'ināyet olındı.

Gazve-i Hāmise

Alaman Seferidür. Toḡuz yüz otuz sekiz Şa'bān'unuñ yigirminci günü teveccüh buyrulup Alaman ve Hırvāt serḡadlerinde nice memālik teşḡir olunduḡdan soñra otuz toḡuz Rebī'ü'l-āḡir'inde fetḡ ü zaferle hem-'inān dāḡil-i devletserāy-ı 'ālīşān oldılar.

Sene-i mezbûre hilâlinde Kırım Hanı olan Sa'âdet Girây Han üzerine birâderi İslâm Girây 'askerkeş olmağın âteş-i fitne bâlâkeş olup bir def'a zâhir-i Kefe'de harb-i 'azîm olduḡda Kefe Begi şehîd olmuş idi. Bi'l-âhîre ekşer-i enâm mâ'il-i taraf-ı selâm olmağın mesned-i hânîde temkîn olunup hân-ı sâbık üç yük aḡçe sâlyâne ve elli biñ aḡçe ze'âmet ile mülâzım-ı âstâne-i sa'âdet oldu. Cezâyir ġarb-ı diyârını ebnâ-yı Rûm'dan Uç Beg nâm ġazî darb-ı şemşir-i cihân-gîr ile teşhîr idüp toḡuz yüz on altı târiḡinde Sulṡân Oruç nâmı ile mu'avven olmuş idi. Yigirmi iki senesinde fevt olup birâderi Ḥayre'd-dîn Beg cânîşin-i birâder olmuş iken bu eşnâda yigirmi kıṡ'a ḡadırġa ile gelüp bende-i hâş-ı Süleymânî ve ol diyârũn mîr-i mirânı oldu. Ḥâkim-i Geylân olan Muzaffer Han itâ'at-ı dergâh-ı cihânşâh eyledi. Firenk tâ'ifesi gemilerle Mora'ya çıkup Ḳoron Ḳal'ası'n almış idi. Tekrâr dâḡil-i tasarruf-ı hümâyun sa'âdet-i maḡrûn oldu. Umerâ-yı serḡad ekrâd-ı 'adâdından iken şâh-ı 'Acem'e ilticâ iden Şeref Beg ḡayli kızılbaşla Ulâma Paşa üzerine gelüp kuvvet-i baḡt-ı pâdişâhî ile 'asker-i şâh-ı tebâhî olup başları ġaltân-ı çevġân-ı ḡahr olduġı bu sâlũñ ḡavâdişindendir.

ġazve-i Sâdise

'İraḡeyn Seferidür. Toḡuz yüz kırḡ Zi'l-ḡa'de'sinũñ yigirmi toḡuzunda mülk-i İrân'ı tahrîb ve şâh-ı 'Acemî te'dîb niyetine Şâḡn-ı Şâḡrâ-yı Üsküdâr'a nüzũl olundu. Bundan aḡdem vezîr-i a'ḡam ve ser-'asker-i sultân-ı kişver-ġüşâ İbrâhim [95] Paşa maḡrûse-i Ḥaleb'de kışlayup ol bahârda saḡrâ-yı mülk-i 'Acemi elvân-ı ġũn-â-ġũn ile lâlezâr itmiş idi. **Beýt:**

Eflâka çıkıdı ḡayme-i gerdũn kıbâblar

Şâḡrâ-yı zeyyîn eyledi çâdır çiçekler

(neşr) Şâḡrâ-yı tilâl-ı Azerbaycân fersũde-i ni'âl-i hilâl-mişâl ve fetḡ-i vilâyet-i 'İrâḡ'a berâ'at-ı istihlâl kılınuḡdan soñra toḡuz yüz kırḡ bir Cemâdiye'l-evvel'isinũñ evâḡirinde dârũ's-selâm-ı Baġdâd maḡrab-ı ḡıyâm 'asker-i İslâm olup **Mısra' :**

Geldi burc-ı evliyâya pâdişâh-ı nâmdâr 941.

târiḡ-i vâḡi' olmuşdur. Bu sefer-i zafer, rehberde müyesser olan fütũḡât-ı müstaḡil bir kitâb olmaġa müteḡammildir. Toḡuz yüz kırḡ iki Receb'inũñ on dördüncü ġünü maḡar-ı hilâfete sâye-i iclâl-i erzânî kılinup Ramazân-ı Şerîf'ũñ yigirmi ikinci ġicesi İbrâhim Paşa maḡzar-ı ḡahr-ı ḡaḡramânî ve Ayas Paşa âşaf-ı mesned-i Süleymânî oldu.

Ġazve-i Sābi‘a

Körfüz Seferidür. Deryādan Ĥayre’d-dīn Paşa ve serdār-ı ʔonanma Lütfi Paşa gönderilüp kendiler ‘asker-i manşūr ile ʔokuz yüz kırk üç Zi’l-ħicce’sinüñ yedinci güninde teveccüh buyurdılar. Deryā yālılarında Avlonya ve emşāli otuz ‘aded kılā-yı ferħunde ĥavālī feth olunup kırk dört Cemādiye’l-āħire’sinüñ ʔokuzuncu günü mürāca‘at ve rehğüzārda olan re‘āyā meşmül-i şemle-i ref’et kılındı. ʔokuz yüz kırk altı senesinde Ĥayre’d-dīn Paşa Cezīre-i Mora’ya müstevli olan Andire ʔora’yı kahr eyledi.

Ġazve-i Şāmine

Ķara Boğdān Seferidür. Boğdān Voyvodası’nuñ ‘işyānı ma‘rüz-ı rikāb-ı Süleymānī olmağın ʔokuz yüz kırk dört Rebi‘ü’l-āħir’inde bir hamle-i güh-endāz ile tedmīr ve memālik-i Eflāk u Boğdān mükerreran teşħir olındı. Mışır Beglerbegi Ĥādım Süleymān Paşa Yemen ve ‘Aden fethine namzed olup ʔonānma ile baħr-i muħīte sefer kılıp mazħar-ı feth ü zafer olmışdur. *Fī sene*¹⁷¹ 946 Ķutb-ı Mekkī ve Seydī ‘Ali-zāde müstaħil kitāblarla tafşil ü taħkīk vaķāyi‘ itmişlerdür. Süleymān Re’is daħı baħr-i kұлzümde ġavṫa-i deryā-yı iħṫār eyledigi raķamzedeyi iş‘ardur. Yemen’e ĥaṫṫ ile gitmiş idi.

Ġazve-i Tāsī‘a

İştabur Seferidür. Nemçe kralı Frenduş-i bīhüş Budin Ķal‘ası’nuñ istiħlāşı arzūsuna cem‘-i ‘asker-i maķħūr ve eṫrāfını ṫābūr ile maḥşūr itdigi ma‘rüz-ı ‘izz-i ĥuzūr kılınduķda muķaddem vezīr Meħemmed Paşa irsāl olunup ba‘dehu devlet-i iclālle āteş-endāz-ı celāl olmuşlar idi. ʔokuz yüz kırk sekiz tāriħinde şadme-i kahr ile cem‘iyet-i perişān ve ṫu‘me-i şemşīr-i āteş-feşān oldı.

Ġazve-i ‘Āşira

Esterğon Seferidür. ʔokuz yüz elli Rebi‘inde bilād-ı Üngürüs’e ‘azīmet-i ĥümāyun buyurulup Esterğon ve Becevī ve Üstünli Belğrād emşāli nice kılā‘ ü bilād feth olunup maķar-ı şalṫanata rücū‘ olındı.

Ġazve-i Ĥādī‘ Aşera

Elķaş Seferidür. Şāh-ı ‘Acem ṫahmās’uñ birāderi Elķaş Mirzā dergāh-ı şāh-ı cihān-penāha ilticā eyleyüp revāfiż üzere ġazāya iğrā itmegın ʔokuz yüz elli beş Şafer’inde Üsküdār’a ‘ubūr ve āfitāb-cemāl ve sūz u tāb ü celālle diyār-ı şarķı ġarķı nār u nūr eyleyüp cihāngīrlık eylediler. Feth-i ķal‘a-i Van bu seferüñ netāyicindedür. Elli altı

¹⁷¹ Bu sene içinde, bu senede.

Zi'l-ħicce'sinüñ ikinci günüñe yevmü's-sebt derr-i maķar-ı devlet ü iķbāle sāye-i iclāl şaldular. Vezir-i şāñi Aħmed Paşa bu sefer ħaber-i eşerde izħār-ı şecā' at ve Gürcistāñ ğaretinde muķtezā-yı himmet-i şehinşāhı üzre ħıdmet itmegin toķuz yüz elli yedi tārīħinde diyār-ı ğarba serdār itdiler. Kāl' a-i Temeşvār ve ħavālisinde toķuz 'aded ħışn-ı üstüvar fetħ eyleyüp ħākim ve dizdār-ı naşb olındı.

Ġazve-i Şāñi ' Aşera

Naħcivāñ Seferidür. Toķuz yüz altmış Şafer'inde diyār-ı 'Acem niyetine sevķ Şirāñ-ı ecem kılup diyār-ı Karaman mızrab-ı ħıyām-ı āsmāñ-nişāñ olduķda Şeh-zāde Sulţāñ Muştafā mazħar-ı ħahr-ı ħahrāmāñi olup (mekr-i Rüstem) 960 tārīħ-i vāķi' olmış idi. Vezir-i a'zam Rüstem Paşa 'azl olunup fātīħ-i Temeşvār Aħmed Paşa şadru'l-vüzerā oldı. Ol sene maħrüse-i Ĥaleb'de kışlayup Şeh-zāde-i Cihāngir fevt oldı. **Mısra'** :

Firdevs ide maķām-ı cihāngiri ol celil.

Tārīħidür. Ol bahārda Naħcivāñ ve Revāñ semtine irsāl-i 'asākir-i nuşret-nişāñ olunup bī-ħadd ğāziler ğanimetlerle kām-rāñ oldılar. Şāh-ı 'Acem'den nām u nişāñ nümāyāñ olmayup hengām-ı şitā ħarib olmaĝın Amasiyye meştāsına [96] gelindükde recā-yı şulħla ilçiler gelüp cerāyimi 'afv olındı. Toķuz yüz altmış iki Ramazāñ'uñda dāħil-i dārü's-saltāna oldılar. Altmış bir senesi ħilālinde cezā'ir-i 'Arab emirü'l-umerāsı Şāliħ Paşa 'Irāķ-ı Fārisi teşħir itdigi ħaber-i vāşıl-ı ordu-yı hümāyun ve ber dāşte-i pāy-taħt-i pādişāh rub' -ı meskūñ oldı.

Ġazve-i Şülüş ' Aşera

Üsküdār Seferidür. Şeh-zāde-i nā-ümid Sulţāñ Bāyezid Kütahiyye Sancaĝı'na mutaşarrıf iken āstāne-i sa'adetden teb'id için livā-yı āħire tebdil ve yirine birāder-i ħalimi Sulţāñ Selim naķl ü taħvıl olunmaĝın 'ilm-i ifrāz-ı şikāķ ve ser-keşāñ-ı ehl-i nifāķla hem-ser-i ittifāķ olup toķuz yüz altmış altı senesinde Konya önüñde ħarb-i 'azim vāķi' olup **Mısra'** :

Eyledi Sulţāñ Selim ile kıtāli Bāyezid.

tārīħ düşmüş idi. Münkesir olup şāh-ı 'Acem'e ilticā eyledükde virmede tereddüd ihtimāli ile üzerine sefer fermāñ olunup sene-i mezbüre Ramazāñ'unuñ on sekizinci günü bi'z-zāt nehzat-ı hümāyun buyruldı. Bi'l-āħire beş nefer evlādı ile teslim idüp rü-berāh-ı dārü'l-na'im kılınduķdan soñra taĝyir-i niyet ve İstanbul'a mürāca'at olındı. **Mısra'** :

Fitne-i Bāyezid ref' oldı tārīħdür.

Ġazve-i Rābi‘ ‘Aşera

Sigetvār Seferidür. Toğuz yüz yetmiş üç Şevvāl'inüñ toğuzuncu günü yevm-i işneynde ġazā-yı Üngürüs'ü menhūs niyetine ġulġul-endāz-ı taḅlḅāne vü kūs olup evā'il-i sene-i cedīdede ḳal'a-i Üstüvār Sigetvār mażrab-ı ḥıyām-ı gerdün vaḳār olduḳda metānet-i ḥiṣār temādī-i eyyām-ı muḥāşara ve hengām-ı kār-zār iḳtizā itmegın eṣnā-yı muḥāşarada pādişāh-ı cihān-ġuşā maraḅ-ı zeḥīre mübtelā olup toğuz yüz yetmiş dört Şafer'inüñ yigirmi ikinci günü yevm-i sebtde beşāret-i fetḥ-i ḳal'a sem'ci pādişāhīye vāşıl olduġı sâ at ḥüsrev-i taḥṡgāh sīnesi burc-ı bedenden rıḥlet idüp ġüyā farṡ-ı sürürdan vefāt yāḥūd ḥaḳḳu'l-ḳudüm-ı müjde-risāl için iṣār-ı naḳdīne-i ḥayāt eyledi. Ḥavāş-ı ḥarem-i muḥteremden 'an'ane-i şıḳāt-ı ruvāt ile vāşıl-ı mertebe-i taḥḳīḳdür ki yevm-i fetḥ-i ḳal'ada dīvānhāne sāyebānunda taḅl-ı beşāret çalınurken ḥayme-i ḥāş-ı şehinşāhīde re'isi'l-eṡibbā Ḳaysünī-zāde pādişāhuñ meyyitini ġusle meşġül olup **Mısra'** :

*Ber ū deh iş u şādī ber ū deh ye's u mātem*¹⁷²

mażmūnı meşḥūd nażar-ı i' tibār olmuş idi. Ḳal'a re'isinüñ re'is-i maḳtū-i serīr-i ten-şüy-ı muḳābilinde mevzū' olup şeref-i dīn-i mübīn ile **Mısra'** :

*Uluv-ı fi'l-ḥayātī ve fi'l-memātī*¹⁷³

Re'fet-i derecāt-ı uḥreviyyesinüñ ecl-i ayātı oldu. Vezīr-i āşaf şadr-ı a'zām Meḥemmed Paşa ḳā' idetü'l-mülk-i Kütahiyye'de 'ilm-efrāz-ı istiḳlāl olan velī 'ahd-i salṡanat ve iclāl-i Şeh-zāde-i cevān-baḥt Sulṡān Selīm ḥazretlerine berīd-i şabā, taṡīd-i şimāl-i isti'cāl-i irsāl idüp muntażar-ı muḳaddem-i hümāyunları oldu. Ġarā'ib-i ittifaḳiyyedendür ki kırḳ sekiz yıl izḥār-ı 'adl ü dād ve iş'a-i eşi'a-i 'izz ü cihād eyleyüp zamānı salṡanat-ı müddet-i devlet-i Nüşirevān 'ādile mu'ādil ve şeref-i İslāmıla bī-müşābih ü mümāşil idi. Nitekim denmişdür. **Beyt:**

Saḅa Kisrā'yı 'adāletde mua' dil ṡutsam

Fazladur sende olan devlet-i dīn ü imān

(neşr) Ba' de'l-intiḳāl kırḳ sekiz ġün mevti ihfā ve aḥḳām-ı dīvānī *kemā yenbeġī* icrā olunup 'aşā-yı rey-i āşaf devrān-ı hem-ḥāl-i Süleymān eyledi. **Beyt:**

Mülk-i 'āleme Süleymānlıḳ ise ancak olur

Kendü ġeçmiş yine aḥḳāmın iderler icrā

(neşr) *El ḥāletü hāzihī* ḳal'a fetḥinden şoñra levāzım-ı muḥāfaẓa *kemā hüve'l-vācibi*¹⁷⁴ mülāḥaza olup münāsib ḥāl nice dād u deheş ve maşlaḥat-ı vaḳt üzre ḳahr

¹⁷² Sevinç ve mutluluġu ona ver, üzüntü ve matemini ona ver.

¹⁷³ Ölüm ve hayatta yücelik.

u nevâziş mühimmât-ı itmâm olunmak hüsni-i tedbîr-i âşaf-ı ‘âl-i maķâmıdır. Hakkı ki ‘asker-i ehl-i İslâm ve keferi-i li’âm ejdehâ vü ‘ankâ gibi pîc-â-pîc hışâm ve derûn-ı mülk-i düşmende hayme-gâh-ı sipâhî-mânend hubâb-ı miyâne-i bahr-ı siyâh mużtarib-i emvâc-i fitne-i ‘âm iken haber-i intikâl-i pâdişâh kırr-ı sem-ı sipâh eylese a‘şâb-ı himmete fütür ve pây-ı teşbît u qarâra ra‘şe-i şerr ve şür-i istilâ eyleyüp şadme-i kûpâl-ı hayretle müteferriķ ve perişân ve *lemhati’l-başar*¹⁷⁵ da ol hayme ve har-gâh-ı çadır-ı şu‘bede bâz-ı dest-i âhîr-gerdeden nişân olup intizâm-ı hâl ‘asker-i kemâ kâne ve fetḥ-i celîl ile hem-‘inân olmaķ ğaybet-i Melikşâh-ı Selçûķî ve tedbîr-i Nizâmü’l-mülk vezîr

Tezyîl: Töbruca’da Düzme Muştafa nâm kezzâb-ı celâlî Şeh-zâde Sultân Muştafa nâmına zuhûr idüp Silistre Begi Dâvûd Beg ve Bender Begi Ahmed Beg ta’yîn olup iki tarafından hücum itdüklerinde lâlâsı nâmına olan ‘Âdil Tuğçe? bîm? kahrâmânı ile aḥz eyleyüp maķtû‘u’l-lisân irsâl-i âstâne-i feyz-resân kıldı. Fî şehri Ramazân sene 961 mezbûr tuğçe bir mertebe-dırâz bâlâ vü tüvânâ idi ki a‘cûbe-i ‘âlem nice şiken-i Nerimân ü Rüstem idi.

[97] Kışşasına kalem-i nisyân çekmişdür. Mervîdür ki pâdişâh-ı mağfûr fevc-i deryâ-yı mevc-i ‘asker-i manşûr ile Edrine Kapusu’ndan çıkar iken bir pîr-i ferhunde likâ-yı kenâr-ı râhda mutaşaddî-i du‘â olup “Pâdişâhum! Biz senden râzî idük. Hakk te‘âlâ senden râzî ola.” diyü istiḥdâm-ı ma‘nâyı mâzî eyledükde merḥûm ol seferde ‘avdetden me’yûs ve bi’l-küllîye müteveccih-i dergâh-ı quddûs olup ḥatṭa mollâ merḥûma irsâl buyurdukları maḥabbet-nâme-i bî-mişâl bu ma‘nâya şahid ḥâldür. *Eş-şey’ü bi’ş-şey’i yüzkerü* tezkire-i hümâyun nevâziş-i mażmûndur. Hâlde ḥâldeşum, tarîķ-i Hakk’da yoldaşum, âhîret qarındaşum Mevlânâ Ebu’s-Su‘ûd ḥitâbı ile tîrâzende-i ‘ünvân olup tevdî‘ ve istiḥlâl itdükden sonra bende-i Hüdâ Süleymân bîriyâ diyü ḥâtîme-i bend-nâme-i ihlâş-meâl olmuşlar idi. Ba‘z-ı şuleḥâdan bu kavli meşhur vâşıl pîşegâh-ı şu‘ûr olmuşdur. Bu güne şeker-rîz nuķl-ı naķl oldu ki ol esnâdâ Şâm-ı Şerîf’de sâkin Şeyḥ Üveys Ḥalvetî ḥülefâsından Noķtacı ‘Alî Efendi nâm şeyḥ-i kâmilüñ ḥıdmetinde idüm. Bir gün ‘azîzimüz ḥângâhdan ğâ’ib olup ba‘de zamân ‘avdet itdükde ḥilâf-ı de’b-i kerîmleri mânend-i şabâ-yı maḥfi ve tenhâ âmed şeddlerinden su’al-i dağdağa-engîz fuķarâ olduķda henüz pürsiş-i çeh günege-i aḥvâl zebânzed-i erbâb-ı hâl olmadın ḥazret-i pîr pertev-i işrâķla eşrâf-ı zamîr idüp pâdişâhımız Sultân Süleymân rişte-i silk-i ricâl iken Şeh-zâde Sultân Muştafa’yı

¹⁷⁴ Ona gerektiği gibi.

¹⁷⁵ Göz açıp kapatıncaya kadar.

muhâfaza-i devlet için katle cür'et eyledükde menzilesinden sakta-ı tenezzül ve kuvvâ-yı taşarruf ve rûhâniyyesine sekte-i tezelzül görünmüş idi. Hâlâ za' f-ı pîri ve derd-i pây-ı nâgeh-gîri ile dâr ü diyârından cüdâ hâknişin-i meydân-ı gâzâ olmanın eşk ü ah-ı gâribânesi deryâ-yı rahmeti mevc-hîz ve gâdir-i lütf-i kadîri lebrîz idüp mertebe-i evlâ-yı ülâya i' âde olıdukdan sonra nüzhetgâh-ı cinâna ser-dâde oldu. *El hâletü hâzihî* rûh-ı pür fütûhı düş-i sürüşle gök meydânuna ihzâr ve gök meydânı --- melâ'ike-i hıızr-ı iş'âr ictimâ'ından mânend hayme-i sebz-i sâye-dâr ve ebr-i rahmet-nişâr olup ervâh-ı enbiyâ vü evliyâ namazına hâzır ve her biri du'â vü şenâ ile rahmet-i cüy-i dergâh-ı kadîm ü kadîr oldılar. Fağîr dahı ol cem'iyete revân ve şâlâ-yı şalata lebbeyk-i zenân olmuş idüm, dirler. *Ve'l-'ahdetü 'ale'r-râvî'*¹⁷⁶ pâdişâh-ı mağfûr, mihr-i celî, kadr-i şâhib-i zühûr, hâkan-ı han-nişân, mesned-i dâveri serdâr-ı ser-feşân, 'arşa-i cenk-âveri şehinşâh-ı dil-âgâh-ı Süleymân, bârgâh-ı cihângir-i hürşid şemşir-i cemşid sipâh dâver-i dârâdur. İskender haşem-dâdâr-ı dindâr Keyhüsrev ve 'ilm-i kavî sâz-ı bünyân şerî'at-ı hâtır-nevâz a' yân-ı tarîkat u haqîkat pâdişâh-ı 'âl-i himmet idi. 'İlm ü ma'rifete ragbeti ve erbâbına himmet ve ri'âyeti hâdden efzûn ve hâric-i dâ'ire-i mevhum u maznûn olup eyyâm-ı devletlerinde mazhar-ı âfitâb-ı terbiyetleri olan 'ulemâ' vü şu'arâ ve şirâzebend-i te'lîf oldukları âsâr-ı dil-güşâ mahallinde pây-e-i tahkîka resîde ve nazm-ı gevher-i iltimâda müte'ahhid olan esfârda silk-i beyâna keşidedür. 'Ale'l-huşuş Kemâl Paşa-zâde Efendi'nün ekşer-i âsârı ve Ebu's-Su'ûd Efendi merhûmuñ tefsîr-i haqâyık-ı-disârı zîver-i tāk-ı kütübhâne-i hâşları ve hâşîşa-ı hazâne-i mekârim-i ihtîşâşlarıdır. Cenâb-ı mevlânânun şâmin-i mu'allakât olan mersîye-i pür süzunden ba'z-ı ebyât-ı lahlağa süz-ı menâkıb hisân ve mu'atâr-sâz-ı dimâğ-ı müstemi'ân kılındı.

Eşavtu şâ' iğatün em nefhatü's-şürin

Fe'l-'arzu kad müli'et min nakri nâkürin

Eşâbe minhü'l-verâ dehbâ'i dâhiyetin

Ve zâka minhü'l-berâyâ şa' iğatü't-türin

Teşadde'at kılelil etvâri ve'r te'adetin

Ke ennehâ kalbün mer'übün ve mez'ürin

¹⁷⁶ Sözleşme (ahidleşme), sözü aktaran üzerinedir.

*Ve eġbernā ħabbete'l ħazrā 'i ve 'n-kederat
Ve ħāde yūmettilil ġabrā 'u bi'l-mevrin*

*Mā cā 'e min 'askeri'l-İslāmi min nebe 'in
Ķad ħayra 'n-nāsi cumhūra 'n bi cumħūrın*

*Femen ke 'eyyibin ve melhūfün ve men denefin
Ānı bi silsileti'l-aħzāni me 'sūrın*

*Feyā lehū min ħadīsın muvaħħiŝın nükerin
Yü 'āfehu 's-sem 'a mekrūhun ve menfūrın*

*Tāhat 'uķūle'l-verā min hevli vaħŝetihi
Fe eŝbahū miŝle mecnūnin ve meŝhūrın*

*Dumū 'uhum ve ħad enhelet menābi 'uhā
Ke ennehā 'aynün tufānün ve tennūrın*

[98]

*Ecfānehüm süfūni meŝhūnetin bidemin
Tecrī bi baħrin mine'l 'abrāti mescūrın*

*Etā bi vechi neħāri lā ziyā 'e lehū
Keennehū ġāratün sünneti bedīcūrın ¹⁷⁷*

¹⁷⁷ Şimşeğin veya Sur'un sesi mi?
Surun üflenmesinden halk şiddetli bir şekilde yara aldı.

Yaratıklar ondan Tur'un sesini tatti.
Halkı titretti, tavırları azalttı ve paramparça oldu.

Sanki o korkunun kalbi gibidir.
Onunla yeşil taze olan şeyleri tozlandırdık ve bulandırdık.

Neredeyse yeryüzü dalgayla doluyor.
İslam ordusundan da bir haber gelmedi.

İnsanlar toplumu şaşkınlıkta ve hayrette bıraktı.
Şiddetten üzüntüden ve imdat çılgılığında esir edilmiş hüznler dizisi zamanı geldi.

Hangi vanşi görünen çirkin söz ki kulak onu çirkin görerek nefret ederek onu iyileştirsin.
Onun vahşetinin büyüklüğünden halkın akılları kayboldu.

*Em zāke neā Süleymānū'z-zāmāni ve men
Mezāt evāmiruhū fi külli me'mūrin*

*Medāru salṭanati'd-dünyā ve merkezuhā
Ḥalifetullāhi fi'l afākı mezkūrun*

*Mu'allā mu'ālimi dinī'llāhi ve maẓharuhā
Fi'l-'ālemine bes'ā minhü meşkūrun*

*Bel haza mī ile'l-a'dā'i mun'aṭıfun
Ve müşrikuyyun 'ale'l-küffāri meşhūrun*

*Lehu vekāyi'u fi'l-eknāfi şāyi'atün
Aḥbāruhā zūburun fi külli tāmūrun*

*Yā 'aynü lā teberrāḥi tebkīne ba'dü ve lā
Tüfāriki'd-dehra min dem'in ve sāsūrin*

*Ve eherra kubbehü 'ale'l-ḥazzeyni hāmi'atün
Mine'l-cufūni'l-hevāmī meşelü 'aşmūrin*

*Lā teṭarra fi ṭarfete naḥve'd-denā ebeden
Lā tenzurī nazaraten tilkā'e manzūrin*

*Yā nefse mālikin fi'd-dünyā muḥallefeten
Min ba'di riḥletihī min hāzihī'd-dūri*

*Ve keyfe temşine fevka'l-'arzi gāfileten
Eleyse cişmānuhū fihā bi-maḥbūrin*

Deli ve sihirlenmiş gibi oldular.
Sanki onların gözyaşı göz pınarlarından tufanın suyu ve ateş gibi aktı.

*Etaḥsebīne ḥalālen ba‘ de zālike en
Teste ḥırī sā‘āten fī ‘ālemi’z-zūri*

*Dāru’l-bevāri medāru’ş-şerri ma‘denuhū
Kūllen febūrī ‘alā āşārihi būri*

*Ḥaḫkun ‘alā külli’n-nāsi en yemūte essī
Lakinne zālike emrun ğayru maḫdūrin*

*Felemmā yā mevāḳītu muḫadderaten
Te ‘tī ‘alā ḳaderin fi’l-levḫi meşṭūrun¹⁷⁸*

**Sulṭānū’ş-Şu‘arā-yı Bāḳī Efendi’nün nazm itdiği merşīye-i heft bend ki mezāk-ı cāna
pāre pāre ḳandedür zebānzelik raṭbū’l-lisān ve mevzū‘ ṭabaḳçe-i beyān ḳılındı.**

Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng
Tā key hevā-yı meşğale-i dehr-i bī-direng

Añ ol ğüni ki āḫir olup nev-bahār-ı ‘ömr
Berg-i ḥazāne dönse gerek rüy-ı lāle-reng

¹⁷⁸ Yoksa bu, zamanın Süleyman’ının ya da memurlarda tüm emirleri geçerli olanın feryadı mı? Dünya iktidarının özü ve kaynağı; yeryüzünde Allah’ın halifesidir.

Allah’ın dininin sembol ve yansımasının en üstü, elemlerdeki gayretiyle şükrü hak edendir.
Bu nedenle düşmanları dize getirişi ve kâfirlere saldırısı meşhurdur.

Her köşede yaygın olayları vardır. Haberleri bütün kitaplarda yazılıdır.
Ey göz! Artık yaş dökme. Gözyaşıyla zamandan kopup gitme.

Gözyaşından yanakların çöküp gitmiş, göz çukurları kuruyanlar gibi.
Dünyaya yönelip gitme. İbretliklere bakıldığı gibi bakılma.

Ey nefis! Değişen dünyada neler oluyor. Bunca güzellik ve süslerinden sonra.
Yer üstünde nasıl gafletle gezersin? Oradaki beden kabre gömülmeyecek mi?

Bunlardan sonra helal mi sanırsın? Şu süs dünyasında bir an gafleti.
Helak diyarı, şer kaynağı dünyadan uzak ol. Helak üstüne helak.

Herkese tedavi olup da ölmek gerçeği vardır. Fakat bu güç yetirilemez bir durumdur.
Ey zamanlar! Bazen kınandık, levhada yazılı planlar geldikçe.

Âhîr mekânũñ olsa gerek cür' a gibi hâk
Devrân elinden irse gerek câm-ı ' ayşâ seng

İnsân odur ki âyine-veş kalbi şâf ola
Sîneñde n'eyler âdem iseñ kîne-i peleng

' İbret gözinde niceye dek ğaflet uyğusu
Yitmez mi saña vâkı' a-ı şâh-ı şîr-ceng

Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa' âdet ki rahşına
Şemşîri cevherine pesend eyledi Freng

Yüz yire kodı lütf ile gül-berg-i ter gibi
Şandûka şaldı hâzin-i devrân güher gibi

Haqqâ ki zîb ü zînet-i iqbâl ü câh idi
Şâh-ı Sikender-efser ü Dârâ-sipâh idi

Gerdûn ayağı tozına eylerdi ser-fürü
Dünyâya hâk-i bâr-gehi secde-gâh idi

Kem-ter gedâyı az ' aţâsı kııurdı bay
Bir lütfi çok mürüvveti çok pâdişâh idi

Baş egdi âb-ı tîğına küffâr-ı Üngürüs
Cevlân deminde ' arşa-ı ' âlem-i pây-gâh idi

Hâk-i cenâb-ı hâzreti der-gâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümîd-gâh idi

Hük-m-i kazâya virdi rızâyı egerçi kim
Şâh-ı kazâ-tüvân u kader-dest-gâh idi

Gerdün-ı dūna zār u zebūn oldı şanmañuz
Maqşūdı terk-i cāh ile qurb-ı İlāh idi

Cāh u cihānı gözlerimiz görmese n'ola
Ruşen cemāli 'āleme hūrşid ü māh idi

Hūrşide baksa gözleri halkuñ tola gelür
Zirā görince hātıra ol meh-liqā gelür

Döksün şehāb qaddin añup qatre qatre qan
İtsün nihāl-i nāzikini naql-i erguvān

Bu acılarla çeşm-i nücüm olsun eşk-bār
Āfākı tutsun āteş-i dilden çıkan duhān

[99]Kılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh
Geysün libās-ı mātem-i şāhı bütün cihān

Yaqsun derūn-ı sīne-i ins ü perīde dāğ
Nār-ı firāq-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

Qılup firāz-ı küngüre-i 'arşı āşiyān
Lāyık degüldi şānuña haqqā bu hākdān

Mürg-ı revānı göklere irdi hümā gibi
Qaldı haziz-i hākda bir iki üstühān

Çābük-süvār-ı 'arşa-ı kevn ü mekān idi
İqbāl ü devlet olmuş idi āña hem-'inān

Serkeşlik itdi tevsen-i baht-ı sitize-kār
Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kirdgār

Olsun ğamunda bencileyin zār u bî-ķarār
Āfāķı gezsün aĝlayurak ebr-i nev-bahār

Sünbüllerini mātem idüp çözsün aĝlasun
Dāmāne döksün eşk-i revānuñı küh-sār

Ṭutsun cihānı nāle-i mürĝān şubḫ-dem
Güller yolınsun āh u fiĝān eylesün hezār

Añduķça bŷy-ı lŷṭfını derd ile lāle-veş
İtsün derŷn-ı nāfe-i mŷşĝ-i Tatar tār

Gŷl hasretŷñle yollara ṭutsun ķulaĝını
Nergis gibi ķıyāmete dek çeksün intizār

Deryālar itse ‘ālemi eşk-i güher-nişār
Gelmez vŷcŷda sencileyin dŷrr-i şāh-vār

Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes
Gel nāy gibi inleşelŷm bārı zār zār

Āheng-i āh u nāleleri idelŷm bŷlend
Aşḫāb-ı derdi cŷşa getŷrsŷn heft bend

Gŷn ṭoĝdı Şāh-ı ‘ālem uyanmaz mı ḫ’ābdan
Ķılmaz mı cilve gerdiş-i gerdŷn-cenābdan

Yollarda ķaldı gözlerŷmŷz gelmedi ḫaber
Ḫāk-i cenāb-ı sŷdde-i devlet-me’ābdan

Reng-i ‘izārı gitdi yatur kendŷ ḫuşķ-leb
Şol gül gibi ki ayru dŷşŷpdŷr gül-ābdan

Gāhī hicāb-ı ebre girür hüsrevā felek
Yād eyledükçe lütfını terler hicābdan

Ṭıfl-ı sirişki yirlere geçsün du‘ām odur
Her kim gamuñdan ağlamaya şeyh ü şābdan

Yansun yakılsun āteş-i hecrüñle āf-tāb
Derdüñle kara çullara girsün hicābdan

Yād eylesün hünelerüñi kanlar ağlasun
Ṭıguñ boyınca qaraya batsun kırābdan

Derd ü gamuñla çāk-i girībān idüp kalem
Pırāhenini pārelesün guşşadan kalem

Ṭıguñ içürdi düşmene zaḥm-ı zebānları
Baḥş itmez oldu kimse kesildi zebānları

Görđi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeyi
Serkeşlik adın añmadı bir daḥı başları

Her kıanda başsa pāy-ı semendüñ nişār için
Ḥanlar yolında cümle revān itdi cānları

Deşt-i fenāda mürğ-i hevā turmayup konar
Ṭıguñ Ḥüdā yolında sebīl itdi cānları

Şemşir gibi rūy-ı zemīne taraf taraf
Şalduñ demür kuşaklı cihān pehlevānları

Alduñ hezār büt-gedeyi mescid eyledüñ
Nāķūs yirlerinde oķutduñ ezānları

Āhir çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtihāl

Evvel konağın oldu cinān bŭstānları

Minnet Hŭdāya iki cihānda kılup sa' id
Nām-ı ŧerifŭn eyledi hem ğāzī hem ŧehīd

Bāķī cemāl-i Pādiŧeh-i dil-pezirī gör
Mir'āt-ı ŧun' -ı Hāzret-i Hayy-i Kādīri gör

Pīr-i 'Azīz-i Mıŧr-ı vŭcŭd itdi irtihāl
Mīr-i cevān-ı çābŭk-i Yŭsuf-nazirī gör

Gŭn toğdı ŧimdi ğāyete irdi sepīde-dem
Ruŧsār-ı pāk-i Hŭsrev-i ŧīrīn-zamīri gör

Behrām-ı vaķtı gŭra yitŭrdi bu ŧayd-gāh
Var iŧigine hıdmet-i ŧāh Erdŧīri gör

[100]Berbād kıldı taħt-ı Sŭleymānı rŭzgār
Sultān Selīm Sikender-serīri gör

Vardı peleng-i kŭh-ı vegā h'āb-ı rāħata
Kŭh-sār-ı kibriyāda turan nerre ŧīri gör

Cevlāne gitdi ravzaya řāvŭs-ı bāğ-ı şuds
Pŭr-i hŭmāy-ı evc-i sa' ādet-mesīri gör

İķbāl ũ baħt-ı hŭsrev-i āfāķ mŭstedām
Rŭh-ı revān-ı ŧāha Taħiyyāt ve's-selām

Karīn-i hāl ŧeh-zāde-i kerīmi'l-hıŧāl vāriŧ-i evreng ũ dīhīm Sultān Selīm-i Hālīm
toķuz yŭz yetmiŧ dŭrt Rebī' ũ'l-āħir'ŭnŭn sekizinci gŭni rŭz-ı firŭz-ı dŭŧenbede
hengām-ı bām-mānend hŭsrev-i zerrīn-i evreng-i pīrŭze-fām, cŭlŭs-ı taħt-ı refref-i
iħtirām eylediler. ŧehr muħāfazası hıdmetinde olan İskender Paŧa ve İstanbul kādısı
Kādī-zāde Efendi'den ğayrı kimse āğāh olmayup seŧenbe ŧabāħında ŧeyhŭ'l-İslām
Ebu's-Su'ŭd Efendi vesā'ir ' ulemā-yı 'alām hāzır olan a'yan ehl-i dīvān ile dest-

būs-ı pādişāh-ı ‘ālīşān eyleyüp emr-i tehniyet-i cülūs ve bi‘at ve merāsım zābt ü rabt-ı memleket itmāmından şoñra yevm-i erbā‘da mezār-ı pür envār Ebī Eyüp Enşārī üzre taqallüd-i şemşir-i cihāndārī idüp merķad-ı tayyibe-i tayyibe-nihād ecdād-ı a‘zam ve ümmehāt-ı kirām ziyāretlerini edā ve neşr-i şadāķat ü neşr-i dürer-i du‘ā eylediler. Ba‘dehu tayy-i merāhil ü merākī iderek dārü’l-cihād-ı Belğrād’da muķim-i hümāyuna mülākī olup ‘āşır-ı mäh-ı Rebī‘ü’l-āķir’de pādişāh-ı mağfūruñ cenāzesin ihzār ve na‘aş-ı rahmet naķş-ı gerdüne ile muşallāya ihzār olunup mecmū‘-ı ‘asker ile pādişāh-ı İslām cenāze namazına şaf-zede-i kıyām olup mu‘allim-i sultānī ‘Atā‘ullāh Efendi imām olmuş idi. Vezir-i rābi‘ Aķmed Paşa ve mır-i āķūr-ı evvel Ferhād Aķa ve şeyķ-i celil Nüreddin-zāde Efendi tābut-ı pür sekīnelerin türbe-i muṭahharalarına naķl için ta‘yīn olunup bir vech isti‘cāl-irsāl olındı. Mäh-ı Cemādiye’l-āķire’nün sekizinci günü yevm-i Cum‘a’da İstanbul’a vāşıl olup Edrine ķapusundan dāhil olduķda mevālī şemlelerle önüne düşüp cāmi‘-i şerīfleri ḥaķiresinde a‘dād itdükleri daķme-i cennet-i ḥavālī ve ķubbe-i ‘ālī daķilinde defn olındı. Mervīdür ki hengām-ı salṭanatları eyyām-ı bahār gibi mümteḍ ve elf-i āfītāb-mişāl ķarīn-i med olmaķın ekşer-i enām eyyām-ı devletlerinde vücūda gelüp sā’iri daķı zamān-ı ṭufūliyyetde gözün açup bunları görmekle zamān-ı intikālleri bīm-i inķırāz emn-i dāmān ile rüz-ı kıyāmetde nişān olmuş idi. Her merķalede menzile gelince fevc fevc re‘āyā-yı müy-i şikān ve rüy-ı ḥırāşān istiķbāl idüp feryād ü vāveylā ile bir ālāya daķı işāl iderler idi.

Zikrū Ḥayrāt ü Ḥasenāt şāh-ı refī‘i’ d-derecāt¹⁷⁹

İnşā buyurduķları cevāmi‘ u şavāmi‘ ḥāric-i dā’ire-i ta‘dād u ihşā ve bünyād eyledükleri ebniye-i ḥayr gün-a-gün nümüne-i a‘dād-ı reml u ḥaşāddur. Mu‘āzamāt-ı mīrāt-ı celīleleri şehr-i Ḳoştañtiniyye’de cāmi‘-i şerīf ve ma‘bed-i laṭifdür ki **Naẓm:**

Uladan cāmi‘-i eflāka mi‘mār-ı ezel binā

Ṭolaldan mescid ü miḥrābla ma‘müre-i dünyā

Bir ṭāķ-ı mu‘allā yabmadı bānīler buña beñzer

Ne bir saķf-ı mu‘azzam-ı ḥādiş olmışdur buña himmetā

Melekler virdiler resmin felekden beyt-i ma‘mūruñ

Şu dem ki ṭarḥ-ı bünyādan yere vaz‘ eyledi binā

¹⁷⁹ Dereceleri yüksek olan Şahın hayır ve iyiliklerinin zikridir.

(neşr) Toğuz yüz altmış dört Zi'l-hicce'sinde temām olup edā-yı ferā'ıza kıyām olındı. Etrāfında dört medrese-i refi'î'l-bünyān ābād idüp ve ta'lim-i 'ilm-i edyān ve 'ilm-i ebdān için bir dārü'l-hadīş-i ihdās ü icād ve bir dārü'l-eṭibbā bünyād eyledi. Kıbāb-ı felek-i cenābuñ medāris-i seyyāreye hem-ser ve me'āric-i sitāreye berāber eyleyüp haqqā ki her birinde 'allāme-i 'aql ol mihrāb-nişin-i ifāde ve 'uqūl-i felekiyye ve nüfūs-ı melekiyye mübāşir-i istifāza vü istifāde olup hūkemā-yı işrāk-nihād zū fūnūn-ı ders ü taḥkīkından müstefid ve daḳıka-şinās-ı şevānī-i meşānī olan mu'allim-i şānī mu'id olsa şart-ı vākıf üzre ifā-yı hıdmet ihtirāmı mahal-i kelāmdur.

Beit:

Felekde şanki melek cem' olup ider tesbīh

Kaçan ki kubbesi altında kerem olur güftār

(neşr) Ve bir 'imāret-i 'āmire ki kimine hıdmetgārı veli'n-ni'amı 'ālem ü ḥarem-i irem gibi *eklehā dā'imūn*¹⁸⁰ şıfatı ile mūkerremdür. Bir tābhāne-i rūşenā [101] ve maştaba-ı 'ālī binā ki nefḥa-ı ni'met bī-minnet-i misāfirin ve gurabāya istikbāl eyleyüp delil ü rehnumā ve merḥabā-yı āşināyı erbāb-ı iştiḥā itmekle müte'ahhid revātib-i ğidā ve 'aşā olmuş idi. Vüs'at-i ḥaremi ve keşret-i ni'amı bir mertebdür ki ḥayl ü ḥaşem-i cemşid bir kūşesinde nā-bedid ve zebān-ı zebāne-i maṭbaḥı şevḳ-i efrūz *hel min mezid*¹⁸¹ olmak üzeredür. **Beit:**

Çekilür her gice mihmānlarına ḥ'ān-ı ni'am

Kendüsü itmiş iken 'azm u na'im-i uqbā

(neşr) Ve bir şifāḥāne-i dil-güşā' vü bimāristān-ı rāḥat-baḥşā ki şerbet-i rūḥ-ı efzāsı sebīl ve reşk-i mā'î'l-ḥayāt u selsebīl olup bīmār-ı nā-tuvāna her kaṭre şarāb-ı rümmān ḥaste-i ḥicrāna mişāl la'l-i cānān ve her loḳma-i mürebbiyātı dārü-yı mücerreb-i Loḳmān gibi kuvvet-i cān ve her ḥubb-i müşgīn şeker-feşān-ı ḥāl-i lebb-i dilberān gibi ğidā-yı rūḥ ve rāḥat-ı cinān olmağla ḥaste-i deh? sāle-i bī-mecāle şerāb-ı reyḥānisi 'aşā-yı pīrān gibi devā-yı ber'î's-sā'a olmak muḳarrer ve āşüfte-i dimāğ-ı şikeste-ḥāle muvāfaḳat-ı 'ilāc-ı mizāc-gīr ile silsile-i cünbān-ı üslūb-ı ḥakīm olup fi'l-ḥāl izḥār-i zekā rütbe-i kemterdür. Zir-i kıbāb felek-i cenābında hıdmet iden edibbā, üstād, şeyḥ, re'is ve şākird-i mesihā dinlese revādur. Bunlardan mā'adā vālid-i 'ālīşānları rūḥı için bu tertib üzere ḥayrāt u ferzend-i ercümendleri Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed için kezālik cāmi'-i şerīf ve temmāt-ı Şeh-zādeleri Sulṭān Cihāngir için İstanbul muḳābilinde vāki' peşte üzere cāmi' ve Şeh-zāde Sulṭān

¹⁸⁰ Devamlı ekleyerek.

¹⁸¹ Fazileti çoğalmak üzere midir?

Meħemmed Ħan vālidesi Ħāšekī Sulṭān için mŭstekıllen tertıb-i mŭberrāt eyleyŭp duħter-i sa‘ d-i aħterleri Miħr-māħ Sulṭān bu tertıb ūzre inṣā-yı ħayrāt ve icrā-yı Mā‘i ‘Arafāt itmiſlerdŭr. Mu‘ aẓamāt-ı āṣārından biri Kırık eſme kemerleridŭr. Bir nehri ſehr-i İstanbul’a icrā idŭp yŭzden ziyāde eſme ile ‘ālem-i ervā eylediler. Niſıb ū firāz arıķ-i iķtizāsı ile ‘ālī kemerler binā olınup kimi deh-i eflāka çekilen ejder gibi felek-i peymāgāhī ķa‘ r-ı zemінде genc-i defın gibi nā-peydā olup feyz-i pādiſāħ-ı deryā-nevvāl ile kemerleri bir sım-i tāb yāħŭd āheng-i bāzı eyleyŭp cevānān ħamgeſte ūzerinden kendŭyi pertāb itmiſdŭr. El-ħaķķ ‘acāyib-i dŭnyādandur. **Mısra‘:**

*Vesile bād-ı bī maħſeri biselsebil cinān*¹⁸²

tārıħi ile levħ-i aķ-ı refi‘ zer-niſāndur. Muħaddiſāt-ı celilelerinden biri daħı Bŭyŭk ekmece Cisridŭr ki eħrām-ı Mıſr-ı kemter kemerine ķālīb u aķ-ı mŭzerkeſ revāķ-ı Kisrā kemine-sāķına ħalħal-i mŭzehheb olmak muħāl ve yedi deryā ile bir gŭzŭ mālā māl olmak mŭnselibi’l-iħtimāldŭr. Bunlardan mā‘ adā Ħaremeyn-i ſerıfeyn ehālisine ta‘ yin-i idrārāt-ı cezile ve iħdās-i medāris-i celile ve meftŭħ-ı miftāħ ſemſir-i cihāngirleri olan dārŭ’l-İslām-ı Baėdād ve ſiėr-i Bŭdın ve Belėrad ve bunlaruñ emſāli bilād, iſār-ı āṣār-ı ‘aẓimeleri ile ma‘ mŭr u ābād olmiſdur. Vŭzerā-yı āſāf re‘yinŭñ her biri āṣār-ı bī-girān ve ħayrāt-ı ħiſān ile reſķ-i ħŭsrevān ve dāė-ı dil-i kiyāndur. *Taķabbellāhu sŭbhāneħu ħasenātihī ve iħsānihī*¹⁸³ ol pādiſāħ-ı cihāngir ſemſir-i ķazā te‘ſiri ile āfāķ-ı ‘ālemi teſħir eyledigi gibi tiė-ı ab‘-ı ‘ālem-ārā ile musaħħar-sāz-ı memālik-i ſi‘ r ū inṣā olup Farsı ve Tŭrkı eſ‘ār-ı dilāvizi zebānzede-i cumħŭr ve mŭretteb dıvān-ı belāėat ‘unvānı Dıvān-ı Sŭleymānı gibi meſħŭrdur. Naķſ-ı nev sikke-i eſ‘ārı ya‘ nı maħlaſ-ı ſŭhret-ſi‘ārı Muħıbbı’dŭr. Bu eſ‘ār nuħbe-i gŭftār-ı āb-dārıdur. **ſi‘ r:**

Velehŭ

Va‘ de-i vaſl eyledi ŭnkim bize cānānumuz
Ey ecel bir dem tevaķķuf eyle alma cānumuz

Velehŭ

Ķadd-i yāre kimi ħalķuñ serv oķur kimi elif
Cŭmlenŭñ maķsŭdı bir amma rivāyet mŭħtelif

Velehŭ

Gitme ey cānum gidirseñ āħ u zār itsem gerek
ſanma kim sensiz cihānda ben ķarār itsem gerek

¹⁸² Cennetteki selsebil eſmesine bir vesile olsun.

¹⁸³ Her tŭrlŭ eksiklikten uzak olan Allah, onun iyilik ve iħsanını kabul eylesin.

Velehü

Allah Allah diyelüm sancağ-ı şāhı çekelüm

Yürüyüp her yañadan şarğa sipāhı çekelüm

Tezyil: *Ebu's-Su'ūd Efendi kıdd teğarrübe ilā rabbil 'azamati ve'l-celālī mā neşe'u hāze's-şun'ı'l-bedī'ı'l-mişālī'r-refī'ı'd-de'ā'imi's-şāmihi'l-imādi'l-munī'ı'l-kavā'im-i'r-rāsihi'l-evtādillezī sāķātehü ke'l-müccerrati fi'n-nevālī ve tākātihī keķūs-i ķazhi mişālī ve ecrā' mā fihi mine'l-'azbi'l-furātillezī lem yerāhü'l-'uyūnu velem yeravha'r-revātü yervi'l-'iṭāşu ve yuhyi'l-mevāti ke ennehü cedülün teş'abu mim māil hayāti 'alā ehl-i dārī's-salṭanati's-seniyyeti Kōstantīniyye'l-muḥmiyyihi ve 'alā men yerudduhā min eķṭāri'l-bilādi min ķüllī ḥāzırın ve bādin ḥāzret-i Sulṭāni'l-es'adi'l 'azami ve'l-ḥāķāni'l-emcedi'l-efḥami māliki'l-imāmeti'l-'uzmā ve's-sulṭāni'l-bāḥiri vārisi'l-ḥilāfeti'l-kübrā kābiran 'an kābirin musaḥḥari'l-eķālīmi baḥran ve berran mu'ammerü'l-memāliki iḥsānen ve birran fātiḥu bilādi'l-meşāriķi ve meğāribi bi naşrillahi'l-'azīzi ve cündühi'l-gālībi's-sulṭāni ibni's-sulṭān Süleymān bin Selim Ḥan ve ķad ittefeķāl itmāmü fi ğarreti Zi'l-ķa'de'ti'l-ḥārami li seneti's-neteyni ve seb'ine ve tis'a mie¹⁸⁴*

[102]

Velehü

Zār olsa dil 'acemī şevk ile yāre ķarşu

Bülbül terennüm eyler evvel bahāra ķarşu

Velehü

Rindler bezminde sāķī bir 'aceb nām eyle[dük]

Mescidüñ ķandilini meyhānede cām eyledük

Velehü

Ĝāret itti yaķdı dil mülkini nār-ı mihr-mān

Giceler āhum şu'ā'ı görünür gündüz duḡān

Velehü

¹⁸⁴ (Ebussuud Efendi) Azamet ve celālin Rabbine yakın olmuştur. Yapmış olduğu güzellikler, sağlam bir temele bağladığı yüksek düzenlemeler o kadar yerinde olmuştur ki hedefine ulaşan bir ok gibidir. Yardımları, susuzları kandıran ve gözlerin görmediği tatlı suyu andıran şekildedir. Ülkesinde hayat suyundan yudumlamış gibi, çöller canlılık kazanmaktadır. Yüce İstanbul şehri, halkının ve oraya yolu düşenlerin gözlerini kamaştırmaktadır. Büyük ve yüce sultan, şerefli Hakan, en büyük imametın sahibi, büyük hilafetin varisi, karaları ve denizleri egemenliğine almış olan, ülkeleri ihsan ve iyilik bakımından bayındır kılan, Allah'ın yardımıyla doğu ve batı ülkelerini fetheden muzaffer sultan ölmüştür. İbnüs sultan Süleyman ibni Selim Han. 972 yılının Zilkade ayının ilk gününde tamamlanması gerçekleşti.

Halk içinde mu‘teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes şıḥhat gibi

Velehū

Olsa kumlar şāğışınca ‘ömrüñe ḥadd ü ‘aded
Olmaya bu şīşe-i çarḥ içre bir sa‘at gibi

Velehū

Cāna bakmaz buse-i la‘l leb-i yār isteyen
Baş virür yolında bir zülf-i siyahgār isteyen

Velehū

Bī-vefā yārūñ Muḥibbī çevreni ma‘zūr tūt
Yārsuz kalur cihānda ‘ayıbsuz yār isteyen

Velehū

Muḥarrer tevbe mi şayardum Muḥibbī nūş idüp cāmı
Şu göñlümden geçen gibi baña bir gül‘azār olsa

Velehū

Dīde ez āteş-i dil ġarḳa der ābest merā
Kār-ı in çeşme zi-ser çeşme ḥarābest merā ¹⁸⁵

Velehū

Çun mey ḥorī yu rüy-i tū gerded cihān-furūz
Ḥurşid bī-furūğ şevded çun çerāğ-ı rüz ¹⁸⁶

Nev bāve-i bāğ-ı ‘adl ü dād olan evlād-ı emcād-ı sa‘ādet-nihādları

Sultān Muştafā mazḥar-ı ḳahr-ı ḳahramanī olmışdur *fī sene* 960. Sultān Meḥemmed fevt olmışdur *fī sene* 950. Sultān Bāyezīd şehīd olmuş idi *fī sene* 967. Sultān Cihāngīr fevt olmışdur *fī sene* 960. Sultān Murād fevt olmışdur *fī sene* 972. Sultān Maḥmūd fevt olmışdur *fī sene* 927. Mihr-māh Sultān zevce-i Rüstem Paşa *māte fī sene* 958. Ḥāşekī Ḥürrem Sultān *māte fī sene* 965. Vüzerā-yı a‘zam Pīrī Meḥemmed Paşa el-Cemālī ḥīn-i cülüsde vezīr-i a‘zam bulunup ba‘dehu müteḳā‘id oldı *fī sene* 926. Silivri’de cāmī‘ ve medresesi var *māte fī [sene]* 939. İbrāhīm Paşa müte‘addid yerlerde cevāmī‘ vü mesācidi vardur ḳatlı olındı *fī Ramazān-ı sene* [949] Ayās Paşa fevt oldı *fī sene* 944. Ḳırḳ dört Zī’l-ḥicce’sindedür. Mervīdür ki sene-i mezbüre evā’ilinde Körfüz seferi ḳadı‘ asker-i Rüm Muḥyī Çelebi ḳarīni olan Ḳadrī Efendi ile

¹⁸⁵ Benim gözüüm, gönül ateşinden dolayı suda (gözyaşında) boğuldu. Benim işim (gönül ateşi), (kaynaktan) baştan haraptır.

¹⁸⁶ Şarap içip de yüzün dünyayı aydınlatınca; güneş, gündüz yanan lamba gibi ışsız kalır.

Sîrûz'a geldüklerinde 'azl itdürüp Muhyî'd-dîn Çelebi ol harâretle hacca gidüp Harem-i Şerîf'de beddu'â idüp teşîr-i du'âyı iddi'â idüp fi'l-vâkı' ol gün fevt olduğı ba' dehu tıyulur. Lütfî Paşa ba'z-ı hayrâtı ve âsaf-nâmesi vardur 'azl olındı *fî sene* 947. Mezbûruñ hâtunı hemşire-i pâdişâhî olup şikâyet itmekle ma'zül olmışdur. Ba' dehu fevt oldı. Āsaf-nâmesinde yazmışdur. Hâdim Süleymân Paşa Yemen fâtihidür, 'azl olunup fevt oldı *fî sene* 951. Dîvânda vezîr-i şânî Deli Hüsrev Paşa gavğa eyleyüp biri birine hançer çıkarur. Ma'rûz-ı pâdişâhî olduğda ikisi dağı 'azl olunup Malğara'ya sürüldi. Sene dâhilinde anda fevt oldı. Rüstem Paşa dâmâd-ı pâdişâhîdür, 'azl olındı *fî sene-i* 960. Aḥmed Paşa fâtiḥ-i Ṭemeşvârdur, vezîr-i a'zam iken katl olındı *fî sene* 962. Rüstem Paşa şâniyen hayrât-ı keşire ibdâ eylemişdür, *mâte fî sene* 968. Erbea-i Şevvâl Semiz 'Alî Paşa leṭâ'if şâhibidür, medresesi vardur, *mâte fî sene* 972. Meḥemmed Paşa ber qarâr olmışdur. (H'âceleri) [103] Ḥayre'd-dîn Efendi Şakâyık'da meşûrdur *mâte fî sene* 950.

Meşâyihî'l-İslâm

El-Mevlâ 'Ali El-Cemâlî *mâte fî sene* 933. El-Mevlâ Kemâl Paşa-zâde *mâte fî sene* 940. El-Mevlâ Sa'dî Efendi *mâte fî sene* 945. El-Mevlâ Çivi-zâde 'azl *fî sene* 948. El-Mevlâ Kadri Çelebi 'azl *fî sene* 946. El-Mevlâ Muhyî'd-dîn Efendi 'azl *fî sene* 952. El-Mevlâ Ebu's-Su'ud ber qarâr olmuşlardur.

Ḳuzât-ı 'Asâkir-i Rûm

Meḥemmed Şâh Fenârî *mâte fî sene* 929. 'Abdu'l-vâsi' Efendi 'azl *fî sene* 939. Muhyî'd-dîn Efendi 'azl *fî sene* 944. Ebu's-Su'ud Efendi naql ile'l-fetva 952. Çivi-zâde ba'de'l-fetva *mâte fî sene* 954. Bostân Efendi 'azl *fî sene* 953. 'Abdu'r-raḥman Efendi 'azl *fî sene* 964. Hâmid Efendi *dâme ilâ âḥirihi*.

Ḳuzât-ı 'Asâkir-i Anatoḻı

Mîrîm Çelebi 'azl *fî sene* 927. 'Abdu'l-vâsi' Efendi 'azl *fî sene* 929. Muhyî'd-dîn Efendi *naql fî sene* 929. Kadri Çelebi 'azl *fî sene* 929. Çivi-zâde naql ile'l-fetva *fî sene* 944. Mîrîm Kösesi 'azl *fî sene* 945. Ma'lûl Emîr Efendi 'azl *fî sene* 946. Bostân Efendi *naql fî sene* 954. Sinân Efendi 'azl *fî sene* 954. Ca'fer Efendi 'azl *fî sene* 964. 'Abdu'l-kerîm-zâde 'azl *fî sene* 971. Pervîz Efendi *dâme ilâ âḥirihi*.

Ḳuzât-ı İstanbul

Şarı Kürz ba'de's-şadâre becâ-yı Meḥemmed Şâh *fî sene* 923 *şümme 'azl fî sene* 927. 'Abdu'l-vâsi' Efendi *yevmâni şümme naql fî sene* 927. Muhyî'd-dîn Efendi *naql fî sene* 929. Kadri Çelebi naql *fî sene* 929. Sa'dî Çelebi 'azl *fî sene* 940. Ebu's-

Su'ūd Efendi *naql fî sene* 944. Mîrîm Kösesi *naql fî sene* 945. Samsûnî-zâde Aḥmed Çelebi *'azl fî sene* 949. Karasili Ḥasan Çelebi *'azl fî sene* 929. Bostân Efendi *naql fî sene* 954. Sinân Efendi *'aşera eyyâm fî sene* 954. Şaçlı Emîr *'azl fî sene* 958. Taşköbri-zâde *'azl fî sene* 961. Niksârî *'azl fî sene* 963. Ḥâmid Efendi *naql fî sene* 964. Kara Çelebi *mâte fî sene* 965. Mi' mâr-zâde *'azl fî sene* 968. Pervîz Efendi *naql fî sene* 971. Kâdî-zâde Aḥmed Efendi *dâme ilâ âḥirihi*¹⁸⁷

Ḥîn-ı Cülûslarında Bulunan Vüzerâdur

Vezîr-i a'zam Pîrî Paşa, Sulṭân Selîm Ḥan Mışr seferine gittükde merḥûm şehri muḥâfazasına kalmış idi. Ba'de'l-kuful Yûnus Paşa yerine şadr-ı a'zam oldu *fî sene* 923. Çaldıran seferine defterdârlığa gidüp ol seferde vüzerât virilmiş idi. Toḳuz yüz yigirmi toḳuz târiḥinde Rodos fetḥ olunup Anaṭolî'dan re'âyâ sürgünü fermân olındukda te'addî itmişdür, diyü gamz olunmağın 'azl olunup teftîş-i fermân olındı. Ba'dehu zeyl-i 'iffeti tâhir oldığı zâhir olup teḳâ'ud-i iḥsân olındı. Toḳuz yüz otuz toḳuz târiḥinde Alaman seferi 'avdetinde pâdişâh-ı cihân tarafından iltifât iḥsân olunup maḳâmına iclâs ihtimâli olmağın İbrâhim Paşa vezîr-i merḳûmuñ oğlu olup ol târiḥde Edrine'ye kâdî olan Paşa-zâde Meḥemmed Efendi'ye va'de-i şadâret ile mağrûr u mükerrer iltifât ile memkûr u meshûr eyleyüp pederini tesmiyeye müte'ahhid olur. *El ḥâletü hâzihi* Sulṭân Süleymân devlet ü iḳbâl ile maḥrûse-i Edrine'ye sâye-i iclâl şalduḳları gün istikbâl eşnâsında mevlânâ-yı merḳûm pederine ḥıṭâb idüp "Sa'âdetlü pâdişâha pîr-i 'amel-mânde görülmemekçün ḥarâret-i ğarîziyyeye imdâd ve bir miḳdâr müsre? tenâvüli ile muşâḥabete taḥşîl-i isti'dâd eyleñ." diyüp semmü's-sâğa ile âlüde ma'cûn ile ḥâletin diğeri gün ider. Silivri'de medresesi ve câmi' civârında medfûndur. Merḥûm agâh olup "Meḥemmed beni yaḳduñ, Ḥaḳḳ te'âlâ seni yaḳsun." diyü âh ider. Maḥdûm-ı merḳûma bu va'z-ı nâma'kül meş'ûm olup maṭlabından maḥrûm olduğundan ğayri ba'z-ı emrâz-ı ḥâliḳaya 'ilâc u taḥşîl-i mizâc için gül-füsûn içerken toḳuz yüz kırk bir senesinde fevt olup pederüñ bed-du'âsı te'sîr ve tîr-i kaḳzâ gibi hedef-i icâbetde yir ider. Vezîr-i şânî Muştafâ Paşa Rodos seferinde vezîr-i şânî iken Mışr ḥâkimi Ḥayr Beg'üñ fevti ḥaberi gelüp Mışr'a vâlî oldu. Beş yüz yeñiçerî ḳoşulup fetḥ-i cedîd itdükden soñra 'azl olunup yerine Güzelce Kâsım Paşa gönderildi. Ba'dehu yine vezîr-i şânî olup toḳuz yüz otuz beş Şa'bân'unda fevt olup Gegivize'de medrese ve câmi' civârında defn olındı. *Raḥmetüllâhi 'aleyh.*

¹⁸⁷ Böyle sonuna kadar devam eder.

Vezîr-i Şâliş

[104] Ferhād Paşa cülüs-ı Süleymānī eşnāsında ‘işyān iden Cānberd Ġazālī üzere serdār olmuş idi. Ba‘dehu Semendire begi olup Edrine’de katl olındı. **Rūm ili emîrî’l umerāsı Aḥmed Paşa** ba‘dehu vezîr-i şâliş olup Mısr vālisi iken ‘işyān idüp katl olındı *fî sene* 930. **Ḳoca Ḳāsım Paşa** şeh-zāde iken Lālā ve defterdār olup Selānik’de müteḳā‘ id idi. Eşnā-yı cülüsda vezîr olup bunlar ile çār-ı erkān-ı dīvān temām oldu *fî sene* 927. Ba‘dehu fāriğ olup müteḳā‘ id oldu. **Güzelce Ḳāsım Paşa** vezîr iken müteḳā‘ id oldu. Gegivize’de cāmi‘ olan Muştafā Paşa yirine vālī-i mısr oldu. *Fî sene* 929 otuz dördüncü günü ‘azl olunup eyālet-i Mısr Ḥā’in Aḥmed Paşa’ya virildi. Ba‘dehu selefi katlinde i‘āde olındı. Zamān-ı ḳālilde yine ref‘ olunup yirine Vezîr-i a‘zam İbrahīm Paşa vardı. Bunlar der-i devlette vezîr olup ba‘dehu müteḳā‘ id oldu. İstanbul muḳābilinde cāmi‘ ve medrese şāhibidür. Mora’da fevt oldu. **Süleymān Paşa** vezāret ile Budūn’a gitti. **Ḥācı Meḥemmed Paşa** Sūfi daḥı dirler. Şofya’da medresesi ve cāmi‘ vardır. Ma‘zūlen Budūn’a gönderilüp anda vefāt itdi. **Deli Ḥüsrev Paşa** Kıbrıs ve Şirvān fātiḫi Ḳara Muştafā Paşa’nuñ birāderidür. Ḳapucular ketḫüdāsı ve Diyār-ı Bekr ve Rūm ili ve Ḥaleb beglerbegisi olduḳdan soñra Ḥādım Süleymān Paşa yirine vālī-i mısr oldu *fî sene* 941. Ba‘dehu selefi ibḳā vü i‘āde olındı *fî sene* 943. Vezîr-i şānī iken şadr-ı a‘zam ile çekişüp ḫancer çekmekle ‘azl olındı *fî sene* 951. Ġāyet mütehevvir olmağın sevdā ğalebe idüp ol hefte fevt oldu. **İbrahım Paşa** müteḳā‘ iden fevt oldu. **Ḥaydar Paşa** Ḳapu Ağası iken vezîr oldu. Soñra sancāḳ begi iken fevt oldu. İstanbul’da ḫamāmı ve medresesi vardır. Vezîr-i şâliş iken Sulṫān Muştafā’nuñ katli günü Rüstem Paşa ile *me‘an ‘azl*¹⁸⁸ olınmışdur Şevvāl *fî sene* 961.

Ḥātıme-i devletleri olan Sigetvār Seferi’nde bulunan a‘yāndur

Vezîr-i a‘zam Meḥemmed Paşa Ḥayre’d-dīn Paşa intikālinde ḳapudān olmuş idi *fî sene* 952. Ba‘dehu vezîr olup Semiz ‘Alī Paşa yirine şadr-ı a‘zam oldu *Zi’l-ḳa‘de’ fî sene* 972. Devlet-i Murādiyye’de fevt oldu *fî* 27 Şa‘bān *sene* 987. Vezîr-i şānī Pertev Paşa devlet-i Selīmiyye’de ṫonanma serdārı olup ihmālī zāhir olmağın ‘azl olındı *fî sene* 979. Ba‘dehu fevt oldu *fî sene* 980. Āḫir-i Cemādiye’l-evvel’i Vezîr-i şâliş Ferhād Paşa, Şeh-zāde Sulṫān Murād kızın almış idi. Sulṫān Bāyezīd ḫaremindederāyı vardır. Marīzan fevt oldu *fî sene* 982. Sulṫān Selīm Ḥan ile Edrine’den gelürken ‘azl olunup Ḳapudān Piyāle Paşa vezîr, Yeñiçeri Ağası ‘Alī Ağa, Ḳapudān Sinān Ağa, Siyāvuş Ağa ḫaremden çıkup emîr-i āḫūr oldu Şevvāl *sene* 975. Aḥmed

¹⁸⁸ Beraber görevden alındı.

Paşa, Vezîr-i râbi⁶ Rüstem Paşa dâmâdıdır. Mehemmed Paşa yirine vezîr-i a⁶zam olup *fî sene* 987. Ba⁶dehu fevt oldu *fî sene* 988. Muştafâ Paşa Vezîr-i hâmis Şems Paşa birâderidir. Hâmid Efendi, Şadr-ı Rûm Pervîz Efendi, şadr-ı Ana⁶tolı Şems Paşa, Mir-i mirân-ı Rûm ili Mahmûd Paşa, Mîr-i mirân-ı Ana⁶tolı ‘Alî Paşa, Geylûn ‘Alî Paşa dirler. Kâra Muştafâ Paşa yirine vâlî-i mîşr olmuş idi *fî sene* 971. Ba⁶dehu ‘azl olunup Sigetvâr’a ma⁶zûlen gitdi *fî sene* 973. Kâra Muştafâ Paşa Mîr-i mirân-ı Şâm ba⁶dehu vezîr-i şânî ve kâim-i ma⁶kâm iken fevt oldu *fî sene* 988. Fâtih-i Şirvân ve Kıbrıs’dur. Yemen’e ve Mîşr’a vâlî olmuşdur ve zât-ı ihsân olındı *fî sene* 976. Târîh-i Muştafâ Çelebi İbni Kâdî-zâde **Mısra⁶**:

Vezîr-i şeh rub⁶i meskûn 976.

Muştafâ Paşa serhâda dâhîl olduklarında Deli Arslan Paşa katl olunup Bûdîn beglerbegliği bunlara virildi. Evâ’il-i devlet-i Murâd-ı Hânî’de katl olındı. Şehâ vü keremde hâtem-i şânîdür *fî Şa⁶bân sene* 986. Süleymân Paşa Mîr-i mirân-ı Karaman, Mehemmed Hân mîr livâ-yı Köstendîlî ‘Osmân Şah bin İskender Paşa mîr livâ-yı Tırhâl’a mâte *fî sene* 975. Nişancı Mehemmed Beg cedd-i fakîr Celâl-zâde Muştafâ Beg nişâncılıktan ma⁶zûl müteferrika başı idi. ‘Alî Nûr Beg re’is-i mîr livâ-yı Kocaîli [105] Tuna’dan pâdişâh hazretlerininûn kayıgın götürmüş idi. **İstanbul’da Kalanlardır.** Şeyhü’l-İslâm Ebu’s-Su’ûd Efendi İskender Paşa şehri muhâfazaya me’mûr idi. İstanbul kâdısı Kâdî-zâde Aḥmed Efendi, Piyâle Paşa kapudân-ı bahr pâdişâh-ı ‘âlem-penâh Sigetvâr Seferinde iken bunlar deryâya çıkdı. Sa⁶kız’ı feth eyledi *fî ğurre-i Şevvâl fî sene* 973. Ba⁶dehu vezîr-i şânî olup kapudânlık yeñiçeri Ağası ‘Alî Ağa’ya virildi *fî sene* 973. Vezîr iken fevt oldu *fî sene* 978. Cezerî-zâde Mehemmed Çelebi Sultân Mehemmed ‘aşrında nişancı olmuşdur. Oğlı Kâşım Paşa vezîrdür. Selânik’de mütekâ’iden fevt olmuşdur. Şâfi mahlaşı ile Tezkire’de vardur. Aḥmed Çelebi Ed-tevkî’i fi’d-devleti’l-Bâyezîdiyye Ca⁶fer Çelebi İbni Tâcî Beg naşb *fî sene* 910 şümme ‘azl u naşb ‘İsa Paşa ve İbrahim Paşa *fî sene* 917 şümme ü’idü ba⁶de hâlefehu’l-mezbûr¹⁸⁹ *fî sene* 919 naql ila şadr-ı Ana⁶tolı *fî sene* 920 ba⁶dehu vezîr-i şâlîş olup fevt oldu *fî sene* 924 ve naşb Hâce-zâde Mehemmed şâniyen *fî sene* 930 Amasiyyeli Mehemmed Paşa Sultân Süleymân’uñ şeh-zâde iken nişâncısı olmağın cülûslarında takrîr olındı *fî sene* 926 mâte Hilâl-zâde *fî sene* 941 mahlaşı Nişânî’dür, ‘azl olunmuşdur. Sivâs paşası iken fevt oldu *fî sene* 948. Ba⁶dehu merhûm Mehemmed Beg cedd-i fakîr *fî sene* 964. Ramazân-zâde *fî sene* 965.

¹⁸⁹ Dokuz yüz on dokuz senesinden sonra bahsi geçen halefi yerine iade edildi.

Ba' dehu merhūm şāniyen *fī sene* 970 tārīḥ *et-tekrāru ḥasen* Celāl-zāde şāniyen *fī sene* 974 māte yirine Kāra Nişāncı *fī sene* 981. Feridūn Beg 4 Ramazān sene 981. Ma' lūl-zāde Maḥmūd Çelebi Muḥarrem sene 984. Kāra Nişāncı şāniyen Şafer sene 985. Ḥamza Beg Zī'l-ḥicce sene 990. Feridūn Beg Köstendil şancāğından şāniyen nişāncı oldı evāḥir-i Muḥarrem sene 989 diğeri sene 989 māte yevmi'l-erbā' 22 Şafer'i'l-ḥayr sene 991. **Bu Devlet-i 'Āliyyede Kāpudān Olanlar** Aḥmed Ağa, kemānkeşdür. Oḫ Meydānu'nda 'azīm menzili vardır. Tozḳoparan menzillerine mu' ādildür. Ba' dehu Ḥayre'd-dīn Paşa māte *fī sene* 953 tārīḥ re'isü'l-baḥr ba' dehu Meḥammed Paşa vezīr-i becā-yı Ḥayre'd-dīn Paşa ba' dehu Rüstem Paşa birāderi Sinān Paşa **Mısra'** :

Ṭaldı raḥmet deñizine kāpudān.

Fī sene 961 ba' dehu Piyāle Paşa vezīr-i şānī olup *fī sene* 975 fevt oldı. **Mısra'** :

Çekmiş ecel ṭolısın nāgeh Piyāle Paşa.

Ba' dehu 'Alī Paşa yeñiçeri ağalığından olmuştur. Sıngın Seferinde şehīd-i şedd *fī sene* 979 ba' dehu Kılıç 'Alī Paşa māte *fī sene* 994 ba' dehu Eşher İbrahim Paşa.

[108]

Bismillāḥirrahmanirrahīm

Ṭabaḳa-i yazdehum ez ṭabaḳati'l-celāl selāṭin-i lāzimi'l-iclāl-i 'Oşmānī ve tafşil-i vefeyāt-i 'ulemā-yı devlet-i Sultān Selīm Ḥān-ı Şānī

El-Mevlā Şemse'd-dīn Aḥmed

Tercemesi sebḳ iden Kāramānī Meḥammed Efendi'nün birāder-i mihteri ve gülgül-endāz-ı iştihār-ı eḥaveyn olmalarına ba'ış olan şınv-ı 'azīz-i bülend-i aḥteridür. Ṭoḳuz yüz on ḥudūdunda ḥazīz-i 'ademden üç su'ūd iḳtirān-ı vücūda şu'ūddur ve dimā'i'l-ḥayati zindegāniye vürūd eyleyüp şayḳal-ı ictihād ile şemşir-i ṭab'-ı cevher-dāranı ıslāḥ ve nāvek-i nebtiz-i naḳar ve nize-i ser-tiz-i kilik bedāyi'-i eşer ile i' dād-ı silah kılduḳda ahenk-i ṭarīḳ-i sa' ādet-i refīḳ ve devr-i mecālis-i ders u taḥḳīḳ eyleyüp birāderleri ile me'ān dāḥil ü devre-i hareket ve ceffet-i ṭāḳ-ı mu'alla-i revāk şöhretleri fırḳadan rif'at olmuş idi. Nice zamān İstanbul kādısı iken Sā'dī Efendi ḥıdmetlerinde iştigāl ve şeref-i mülāzemetleriyle iḥrāz-ı evvelin āmāl idüp Fatih-i Ṭemeşvār olan şehsüvār-ı şāḥib-i mişvār-ı kişver-güşā Vezīr-i a'zam Aḥmed Paşa ḥıdmetlerine mu'allim olmağın ḥāce-i müsned-nişin bā-iftihār u ibtihāc ve cins-i fāḥir i'tibarı gevhereyn-i revāc olmuş idi. Kārīne-i ḥāl yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḥüsrev Medresesi'ne ba' dehu yigirmi beş aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'ne

ba' dehu otuzla Edrine'de Taşlık Medresesi'ne 'ale't-tertīb māye-i zīnet ü zīb olduğundan sonra toköz yüz kırk toköz tārīhinde Emir Hasan Çelebi yirine kırk akçe ile İstanbul'da Dāvūd Paşa Medresesi'ne revnāk-baḥşā olup ba' de şülüs-i sinin terakki ile vāşıl-ı rütbe-i ḥamsin oldu. Toköz yüz altmış hilālinde Bektāşī Yaḥyā Efendi yirine Mihr-māh Sulṭān pāyesine cāygāh idüp altmış iki senesi daḥilinde selef-i sālifi yirine Şahn'a gelüp altmış altı Muḥarrem'inde Küçük Tāce'd-din yirine Ayaşofya Medresesi'nde altmış akçe müderris ve altmış yedi Muḥarrem'inde merḥūm-ı merḥūm yirine Sulṭān Selim-i Qadīm dārū'l ifādesinde şadr-ı meclis olmuş idi. Toköz yüz yetmiş bir Cemādi'l-āḥire'sinde Mi' mār-zāde Efendi yirine Medine-i Münevvere dāmet bi'l-envār-i müsevvere każāsıyla tesliyet ü arzā olındılar. Üç sene miḳdarı ol ḥıdmet-i 'alīyede dāmen-i berzede-i himmet ve ol maḳām-ı celilede pābercā-yı ḥıdmet ve secde-güzār-ı şükr-i ni' met olup toköz yüz yetmiş dört Cemādiye'l āḥire'sinde [109] ma' zül ve yirlerine Dāvūd-zāde Efendi mevşül oldu. Ḥaber-i 'azl vuşülünden muḳaddem manşıb-ı ḥayātdan munfaşıl ve pāye-i sidre sāye-i 'illiyine vāşıl olmuş idi. Mevlānā-yı merḥūm, güldeste-bend-i envā-yı 'ulūm, şems-i āsmān-ı 'ilm ü kemāl, şemse-i āsmān-ı fażl u efzāl, ekşer fenerinde emşalle müşārik, merd-i meydān-ı mebāḥiş ü me'ārik, ehl-i sükūn u vākār, 'iffet şi'ār u taḳvā-dişār idi. Ḥıdmet-güzār-ı ta'lim oldıḡu vezir-i kerim devletinde merci' i'l-efāzıl ve menba' -ı fevāzıl olup iktisāb-ı nām u nişān ve işā'a-i eşi'a-i luṭf ü iḥsān itmiş idi. Vālid-i rāḳimū'l-ḥüruf-ı şevḳ-i bihāri'l-iltifāt ile Sünbül Qaşidesi'n zīb-i destār-ı medāyihī ve sünbüle-i kiştzār-ı evşāf-müşḡin-i fevāyihī kıllup bu güne deste-bend-i şükufe-i senā olduğda **Nazm:**

Ya' nī Aḥmed Çelebi şems-i felek-i rif' at kim

Çemen-i rif' atına 'ıkd-ı şüreyyā sünbül

(**neşr**) Berk-i sebz-i dervişānesine iḥsān-ı bī-girān ile muḳābele ve muḳāreme-i celile ile mu'āmele kılmışlar idi. *'Āmelehullāhū te'ālā bi' iḥsānihi ve eḥillehu fesih-i cinānehū*¹⁹⁰

El-Mevlā Alā'e'd-din 'Alī El-Manāvi

Şadrazam Ayas Paşa'nuñ mu'allimi olan Ebu'l-Leys Efendi'nuñ hemşire-zādesi ve ḡayş-ı fażl u efzālınıñ terbiyet-dādesi olmaḡla Ebu'l- Leys 'Alisi dimekle şöhret-şi'ār olmuş idi. Ḥumḡāne-i 'ilm u kemālden tenāvül-i raḥiḳ-i miski'l- ḥitām ve şayd-

¹⁹⁰ Allah ihsanıyla muamale etsin, helal kılsın; verdiklerini cennetler kadar geniş kılsın.

gāh tarafa ğazelān-ı me‘āniye şīrāne hırām idüp Kemāl Paşa-zāde Efendi’nün āstānelerine rüy-māl ve şeref-i mülāzemetleriyle sāğir-i āmālin mā-lā-māl itmiş idi. Biḥasebi’l-merātib aḥz-ı menāşib iderek otuz aḳçe ile İnegöl müderrisi olup toḳuz yüz kırk beş senesinde Ḳara Ca‘ fer yerine kırk aḳçe ile Dāvūd Paşa Medresesi tevcīh olındı. Kırk toḳuz ḥilālinde Rūşenī-zāde yerine Tırābūzīn Sulṭāniyyesi’nde vāşıl-ı ḥamsīn olup elli beş tārīḥinde Ḥāmid Efendi yerine Mağnisa’da müderris ü müftī ḥilāl-i müşkilāt-ı müstefīd ü müsteftī olup elli sekiz Şevvāl’inde Taşköbri-zāde Efendi İstanbul ḳādısı olmağın mutaşarrıf oldukları Medrese-i Şaḥn bunlara ‘ināyet olındı. Altmış bir Zī’l-ḥicce’sinde Mışır’dan müteḳā‘ id Ḥāmid Efendi yerine altmış aḳçe ile Ayaşofya Medresesi’ne terfi‘ olunup altmış dört Zī’l-ḥicce’sinde Mortolos Efendi yerine Bağdād-ı İrem Nihād ḳazāsıyla nā‘il-i murād olmuş idi. Altmış toḳuz Rebī‘ ü’l-āḥir’inde ma‘zül olup yerine Dülger-zāde Efendi naşb olındı. Seksen aḳçe vazīfe ile müteḳā‘ id ve arzū-yı cāh u celālden mütebā‘ id iken toḳuz yüz yetmiş dört evsaṭında rubūde-i pençe-i saḥtğir-i ecel ve ğunūde-i bālīn ve pister-seng ü vaḥal olup **Mısra‘** :

Ḳıfā nebki min zikrā ḥabībīn ve menzili¹⁹¹

(**neşr**) mażmūnı zebānzede-i aḥbāb u züvvār ve meşhūd-ı nazar ehl-i i‘tibār olmuş idi. Merḥūm-ı mezbūr, fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr, eyyām-ı tedrīsinde keşret-i iştigālle bülend-i iştihār ve ḳavālib-i ḥucurāt medresesi ḳavābil-i rüzgāra maḥal-i ḳarar, zamān ḳazāsında ‘iffet ü istikāmetle ma‘rūf ve mekārīm-i aḥlāk ile mevsūf idi. Toḳuz yüz elli sekiz tārīḥinde sadreyn-i fazileyn Boşan Efendi ve Sinān Efendi ve İstanbul ḳādısı Şaçlı Emīr Efendi ma‘zül olup vaḳı‘ a-i meşhūre-i āsiyāb için gadr-i vezīr-i kām-yāb ile me‘ān teftişlerine fermān olunduğda Şaḥn müderrisi iken Emīr Gīsūdārī bunları teftiş idüp hikmete muvafıḳ ḥareket ve kemāl-i taḥarrī ile itmām-ı ḥıdmet itmiş idi. **Vāḳı‘ a-i Mübeşşere Ḳazā-yı Şam**’dan munfaşıl iken derecāt-ı rahmete vāsıl olan Dāvūd-zāde Meḥemmed Efendi vesāṭatı ile İnegöl Cāmi‘i’nde ḥaṭīb bir pīr-i şāliḥ-i edīb lisānuñdan taşḥīḥ-i naḳl olunur ki şāḥibü’t-terceme İnegöl’e geldükde seyr-i beḳā-yı ḥayrāt ve ziyāret-i mezārāt eşnasında ḥaṭīb-i mezbūra ḥıṭāb eyleyüp taleb-i medrese hengāmında Ḥazret-i Rasul-i Ekrem şallāhü te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ‘ālem-i ḥ‘ābda bu ḥaḳīre tevcīh-i ḥıṭāb-i erzānī buyurup “Yā Mevlānā ‘Alī! Sāye-i şehāb-ı nisānı ve murğ-ı Süleymānī gibi yanımızda mülāzım-ı ḥıdmet olan İshāk’uñ Medresesin saña iḥsān eyledük.” buyurdılar. Ol şevḳle şem‘-i ṭārem-i

¹⁹¹ Ey arkadaşım! Sevgiliyi hatırlarken ve evine bakarken ayağa kalkalım ve beraber ağlayalım.

çārüm gibi[110] bīdār şubḥ-ı şafā-yı şaffet-i güşāde dīdār olup seḥerī kādī' asker Kādri Efendi Āstānesi'ne vardum. Mülāzemet üzre olan yārān-ı mübārek “Evvelā İnegöl müderrisi olduñ.” diyü tehniye-künān olduklarında ḥilāf-ı muḳteżā-yı zāhir merāyā-yı rü'yā-yı şādıkada görünen şuretini ğayri-nümāyān olmak zu' mī ile ' arz-ı inkisār-ı ḥātır eyleyüp ba' dehu İnegöl ism-i karye olup bānī-i medrese İşḫāk Paşa olduğı ma'lūmum olup ḥamd-ı Ḥūdā'yı bī-minnet ve secde-i şükre mübāderet eyledüm, diyüp vezīr-i ğāzī mezarı üzre def' -i dest-i du' ā ve i' lā-yı gülbān-ı şenā eyleyüp girye-i tūfān ḥiz-i rikḳat ile istirsāl-i bārān-ı raḥmet iderler.

El-Mevlā Tāce'd-dīn İbrāhim El-Manāvī

Cüzz-i a' zam-ı esbāb-ı muḥāsin olan evtār-ı şu' ā-yı rüy-ı raḥşānī mānend-i tār-ı zerīn-i za' ferānī olmağın Zırva Tāce'd-dīn dimekle ḥalli bend iştihār olmuş idi. ' Alā' iyye diyārından i' lā-yı livā-yı vücūd ve ' azm-i ' imāretgāh-ı şühūd idüp taşfiye-i cevher-i ḥüdādād ve temniye-i sermāye-i isti' dād itmekle düş-ı istihālinden bir taraf sāz-ı aḥlāk-ı rezā' il ve aḥlāk-ı ' alā' i gibi mecmu' a-i i' lāk-ı feżā' il olduğdan soñra erbāb-ı fażl u kemāl ile pī-cā-pīc baḥş ü cidāl ve kevr ü ' imāme-mişāl ser-bülend-i emşāl olmuş idi. Nice zamān Çorlu Medresesi Cürcān Efendi'den telemmüz ve Sa' dī Efendi'nün şekeristān-ı ifādesinden telezzüz eyleyüp Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi ḥıdmetlerinde kā' im ve toḳuz yüz kırık senesinde kānūn-ı dānişmendān-ı müvellā üzre mülāzım oldu. Ba' dehu medāris-i ' aliye-i ' ilmiyyede medārise ve ifāde-i ifāzaya mümārese eyleyüp Ramazān oğlu Pīr Meḥemmed pā maḥrūse-i Edrine'de medrese-i celīle inşā itdükde elli aḳçe ile bunlara i' tā olındı. Toḳuz yüz elli yedi tārīḫinde paşa-yı merḳūm şefā' atiyle Mu' allim-zāde yirine Burūsa'da Manastır dimekle ma' rif Sulṫān Orḫān Medresesi iḥşān olındı. Altmış beş Rebī' ü'l-āḫirinde ' azl olınan Dārib Muḫyi'd-dīn yirine Rodos fetvāsına nākl olındı. Altmış yedi Cemādi'l-evvel'isinde Bağdādī-zāde Ḥasan Çelebi yirine Şaḫn'a geldi. Yetmiş Rebī' ü'l-evvel'inde fevt olan Mü' eyyed-zāde ' Abdu'l-vehhāb Çelebi yirine altmış ile [B]urūsa'da Murādiyye müderrisi oldu. Evaḫir-i Şa' bān sene-i mezbūrede ' azl olınan Bağdādī-zāde Ḥasan Çelebi yirine Mağnisa fetvāsına terfi' olındı. Yetmiş üç Şevvāl'inde Sulṫān Süleymān Ḥan Şam-ı Şerīf'de binā itdükleri medrese-i refi' i' l bünyān seksen aḳçe ile ibtidā bunlara iḥşān olındı. Ol buḳ' a-i celīlede ifāde vü iftā ve cerr-i züyül-i cedīdān ile ḳabā-yı vücūdī ifnā idüp toḳuz yüz yetmiş dört evāḫirinde ḥürşid-i irtifā-yı ḫayātı zevāl ve ṫāk-ı ṫaḳiyye-i cem' iyeti inḫilāl bulup Bağdādī-zādelerin kihteri Aḫmed Çelebi ol ḫıdmete kıyām ve māh-ı temām gibi envār-ı ' ulūm ile tenvīr-i iḳlim-i şām eyledi. Merḫūm-ı merḳūm ser-efrāz-ı ' ulemā-yı Rūm, ' alīm ü

‘āmil, kāmil ü şāmil, ḥalīm ü selīm, müşfik ü kerīm, ‘ābid ü şālih, merd-i sa‘ ādetmend ve müflih idi. Adana müftisi iken Muḥiṭ Burhāni gibi deryā-yı bī-girānī dāḥil-i ḥavşala-ı hıfz u iḳān eylediği müte‘ārif ü meşhūr ve kuvvet-i ḥāfızası ḥayretde cumhūrdur.

El-Mevlā Muşlūḥi’ d-dīn

Muştafā bin ‘Alī bin Ḥasan bin ‘Alī Çerçinī vilāyet-i Menteşe’de vāḳi‘ Balad kāzasına tābi‘ Kārye-i Çerçin’den bedidār olup Şaḥn müderrisi iken tokuz yüz otuz üç tāriḥinde fevt olan ‘Alī Efendi’nüñ maḥdūm-ı pūr-faẓl u edebi Çerçin-zāde Muştafā Çelebi’dür. ‘Ulemā-yı ‘aşr ḥıdmetlerinde iştiḡāl ve deryūze-i dervāze-i erbāb-ı kemāl eyleyüp vālid-i mācidleri i‘ādesinden iḥrāz-ı rütbe-i mülāzemet ve ḥasbe’l-‘āde medāris-i ‘ilmiyyede ri‘āyet-i merāsım-i ṭarīka müdāvemet itmiş idi. Tokuz yüz altmış beş senesi ḥilālinden Bosna Serāyı’nda Ḥüsrev Paşa Medresesi’nde müderris ü müfti oldu. Nice zamān ol diyārda ifāde-i fūnūn-ı şettā, ta‘līm-i ‘ulūm-ı diniyye vü iftā üzre olup ḳarīne-i ḥāl Beyhūde-zāde Maḥmūd Efendi serāy ḳadıısı iken ba‘z-ı mes‘elede mu‘ārızaları bā’iş şikāk u ḥişām olmaḡın biri [111] birine āstāneye ‘arz u i‘lām itdüklerinde ta‘āruzen tesāḳuṭan maẓmūnı üzre ikisinin daḡı raḡş-ı serkeş-i ‘azīmeti ḡaṭa idüp üftāde-i ḡak-i ḡumūl ve maḡşıblarından ma‘zūl olmışlar idi. Tokuz yüz yetmiş Şa‘bān’undan Çalık Ya‘ḳūb Efendi yerine Çorlı’da Aḡmed Paşa Medresesi virildi. Yetmiş üç Rebī‘ü’l-āḡir’inde vazīfe-i emşāl ile tekā‘ud iḡtiyār idüp medresesi Divāne Kerīm’e virildi. Ḥāzret-i Eyyüb civarında baḳıyye-i i‘mārī zūhd ü salāhla ḡuzar idüp tokuz yüz yetmiş dört evaḡirinde fersūde-i amed şedd-i melvān ve ‘āzım-ı rāḡat-gede-i cinān oldu. *Merḡūm-ı mūmā ileyh şıbt-ı sicāli’l-maḡfirati ‘aleyh şāne-zenn-i zūlf-i pūrçin, efḳār-ı nūr-efgen, tār-ı şu‘ā-yı enzāra mudakḳıḳ-i dānişmend, feḳāhetde bī-mānend, fetva vü taḳvā-yı cāmī‘, pīr-i edīb-i mütevāzi‘* idi.

El-Mevlā Ni‘metü’llāh

Çeşmeci-zāde dimekle meşhūr ve Tezkiretü’ş-Şu‘arā’da Na‘imī maḡlaşı ile mestūrdur. Zülāl-i şāf-ı vücūdı menba‘-ı efāzıl olan maḡrūse-i İstanbul’dan nūmāyan ve veche-i dil-i meyyāli cānib-i ‘ilm u ‘irfān olup taḡşil-i kemāle yolından iştiḡāl ve ṭarīḳ-i ‘ilmde keşṭ-nişib ü firāz iderek Sa‘di Çelebi Āstānesi’ne rüy-māl itmiş idi. Mollā-yı merḡūm İstanbul ḳadıısı iken maḡkemesinde kitābet ve muḡasebe-i evḳāfda edā-yı ḡıdmet eyleyüp ser-çeşme-i zülāl-i ‘ināyetlerinde mütēna‘im ve ḡıdmet-i ‘aliyelerinden mütelāzım olduḡdan soñra maḡdūm-ı kerīminüñ manzūrı ve āstānesinde mu‘avvel-i ‘aleyh-i ‘umūrı olmuş idi. Ba‘dehu medāris-i ṭarīḳde ḳaṭ‘-ı

medâric ve silm-i 'izz-i 'alāya pāye-ber-pāye-i 'arīc olup toköz yüz altmış târihinde yirine İstanbul'da vâki' Kâdî Hüsâm Medresesi'nde ihrâz-ı rütbe-i hâric itmiş idi. On sene miqdârı ol buka' da mübâşir-i hıdmet-i ifâde ve mutaşaddî-i taḥkîk ü icâde olup toköz yüz yetmiş dört Ramazan'ında tarîk-i çeşme-i mâ'î'l-ḥayatı mesdûd ve 'âzîm-i mâ-i meskûb ve zıll-i memdûd oldu. Merḥûm-ı merḳûm, cāmi'-i eşât-ı 'ulûm ve 'âbid u 'ârif, mecmu'a-i me'ârif, ḥüsn-i ḥaṭṭ u inşâda mâhir, ehl-i 'ilm ve şâ'ir idi. Niksârî-zâde merḥûm fezâ'il-i celîlesin naḳl idüp feyyâz-ı yerâ'a-i taḥkîki sebze-zâr-ı taḥrîr-i sîr-âb ve fevvâre-i ṭab'-ı pür-zürına ḥâme-i te'lîfi mîzâb itmekle riyâz-ı 'ulûm-ı riyâziyye ser-sebz ü ter ve ḥıyâz-ı ba'îdi'l-ğavr-i fenn-i kelâm, dest-yârî-i terâzû-yı 'ilm-i mîzân ile maḥzen-i zülâl-i hüner oldıḡını taḥkîk ü medḥ ü ıtrâda mübâlagât-ı 'asîri't-taşdîk ider idi.

El-Mevlâ Şemse'd-dîn Aḥmed

Peder-i vâlâ güheri Şaḳâyık'da meşûr olan Seyrek Muḥyi'd-dîn Efendi'dür. Sulṭân Süleymân Ḥan 'aşrında ḥâce-i şeh-zâde-gân-ı civân-baḥt iken toköz yüz kırk yedi târihinde mażîk-i fenâdan füşat-serây-ı bekâyâ raḥt çekmişdür. Şâhibü't-terceme kırk bir senesinde nûr-baḥş-ı 'âlem-i vücûd ve güy-i girîbân maṭla'-ı şuhûd olmuş idi. Evâ'il-i ḥâlde 'Arab Çelebi hıdmetlerinde iştiğâl ba'dehu Mülteka'l-Ebḥur şâhibi ḥuzurunda 'avm-i deryâ-yı faẓl u kemâl eyleyüp ba'dehu kitâb-ı mezbûr şârihi 'Alî 'Arabî'den taḥşîl-i fezâ'il-i müktesebi ba'dehu Kâdî-zâde Efendi cenâblarından tekmi'l-i ḥakâyık-ı celî ve ḥubbî kılmışlar idi. Ḥasbe'l-'âde devresin itmâm ve Taşköbri-zâde Efendi'den mülâzemetle ihrâz-ı merâm itdükten soñra toköz yüz altmış senesinde otuz aḳçe ile Burûsa'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḥş oldu. Ba'de'l-infişâl ḥacc-ı beyti'l-ḥarâm ve edâ-yı nüsük-i tavâf ü ihrâm eyleyüp altmış sekiz târihinde kırk aḳçe ile Ḳapluca müderrisi oldu. Ba'de'l-'azl ḥalîle-i celîlesi olan Aḳşehirli Sa'di Çelebi'nüñ kerîme-i mükerreremesi fevt olduḡtan soñra ol ḥarâretle tekrâr diyâr-ı 'Arab'a sefer ü şiddet-i ḥarîr ile ihtiyâr-ı güzër idüp ḥacc ü mücâveret niyetine Mısr-ı Ḳahire'ye güzâr eylemiş idi. Toköz yüz yetmiş dört senesinde ba'z-ı emrâz-ı hâ'ileye mübtelâ olup harem-i şerîfe dâhil olduḡu gibi dâ'ire-i vücûddan ḥâric ve murğ-ı rûḥ-ı revânı a'lâ-yı 'illiyine 'arīc oldu. Merḥûm-ı mezbûr, ba'z-ı[112]'ulûma intisâbla meşhûr, ḥaḳâyık-ı 'ilmiyyeden güldeste bend, müdeḳḳîk-i dânişmend olup Hidâye'ye ve Miftaḥ'a müte'allîk ta'liḳâtı ve lisân-ı Türkî'de eş'âr-ı ṭurfe nikâtı vardur. Tırâzende-i Zeyl-i Şaḳâyık ve nevâzende-i nevâ-yı ḥoş edâ-yı 'âşîk olan birâderi Seyrek-zâde Meḥemmed Efendi merḥûm vaşf-ı fezâ'ilinde mübâlagâ vü ıtrâ ve ṭurre-i munḳatî şâne-i iğrâḳla ṭurâ? idüp ḥilâl-i

hikâyede Seyyid Şerîf'e mu'âdil olduğına ba'z-ı eşrâf-ı esâtîzesi şahid-i 'âdil olmak üzere iddî'â itmişdür. *Ve'l-'uhdetü 'aleyhi*¹⁹²

El-Mevlâ Ya'kûb bin Bayram

Şahife-i vücûdı cedvel-i zaḥm-ı tîgla mu'allem ve nüsha-ı muşannif gibi bedîdârende-i ruḥsârî eşer-i ḍarb-ı kalem olmağın Çalık Ya'kûb demekle meşhûr idi. Vilâyet-i Anḳara'dan zuhûr ve 'arâis-i ebkâr-ı 'ilmiyyeye şarf-ı nefâis-i mühûr idüp ol diyârûñ üstâdân-ı fezâ'il-küsteri ve zer-gerân-ı kân-ı gevheri terbiyet ile sebîke-i isti'dâdı ḳal ve fâşıl-ı nüḳregâr gibi ḳâbil-i sikke-i 'ilm u kemâl olduḳda dârü'l mülk-i İstanbul'a ḳudûm ve devre-i mecâlis-i 'ulemâ-yı Rûm idüp Hümâyun-nâme şaḫibi 'Alî Efendi dârü'l-ifâdesinde iştiğâl ba'dehu Çivi-zâde Efendi ḫidmetlerine ittişâl eylemiş idi. Âstân-ı feyż-resânlarında vâşıl-ı kâm u şeref-i mülâzemetleriyle muḫaşşılı'l-merâm olup ibtidâ yigirmi aḳçe ile Hâşköy'de vâḳi' Maḫmûd Paşa Medresesi'nde seccâde-nişîn ve ba'dehu beş aḳçe teraḳḳî ile rākî-i merākî-i 'izz u temkîn olup ba'de'l-infîşâl medrese-i mezbûrede vâşıl-ı rûtbe-i şelaşîn olmuş idi. Ba'dehu kırk aḳçe ile Filibe'de Ḳaragöz Pâşâ Medresesi'ne müderris, ba'dehu elli aḳçe ile Bosna Serâyı'nda vâḳi' Hüsrev Paşa dârü'l-ifâdesinde şadr-ı meclis olup ṭoḳuz yüz altmış beş senesinde Şâlih Mollâ Efendi yirine mişli ile Çorlu'da Aḫmed Paşa Medresesi'ne vâşıl, yetmiş Şa'bân'uñda Kabâ Lütfi yirine dârü'l-ḫadiş-i Edrine'ye nâ'il olup yetmiş bir Şafer'inüñ gürresinde selef-i sâlifî Mollâ Efendi yirine Medrese-i Şaḫnla ber-murâd itmiş. Yetmiş iki Rebî'ü'l-evvel'inde Dülgerzâde yirine ḫâkim-i Bağdâd olmuş idi. Üç sene miḳdârı kemâl-i nezâhetle icrâ-yı zülâl-i aḫkâm ve nihâyet-i şalâbetle aḫkâm-ı ḳavâ'im-i İslâm eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde tîg-i bürrân-ı ecel, peyvend-i pâre-sâz-ı 'alâḳa-ı cân u ten ve dârü's-sürûr-ı ḫükûmet-gâhı zemzeme-i âh-ı devlet-ḫ'âhî ile beytü'l-ḫüzn olmuş idi. Hîlâl-i mâh-ı Şevvâl'de ḫaber-i mevt-i cângâhı gelüp manşıb-ı maḫlûl [Gürz] Seydîzâde'nüñ 'ıḳd-ı gerden-i câhî ḳılındı. Mevlânâ-yı merḳûm, 'umde-i erbâb-ı rüsûm, mecmu'â-yı mekârim-ḫışâl, fihrist-i fûnûn, ru'si'l-mesâ'il ,faẓl u kemâl, siddîḳ u sadûḳ, merâ'î-i ḫuḳûḳ, teklif ü taşlıften 'ârî, selef-i şaliḫîn eşerine çârî, efrâd-ı 'ulemâdan idi.

El-Mevlâ Meḫmed bin Muḫyi'd-dîn Meḫmed bin Eş-Şeyḫ Tûrûd

Şeyḫü'l-İslâm Ḥâmid Efendi'nüñ birâder-i kihteri Mortolos Efendi ḫidmetleridür. Vâlid-i keşîri'l-mâḫamidi Begşehrî ḳadıısı iken şehri-i vücûda vedâ' itmiş idi. Cedd-i

¹⁹² Sorumluluk ona aittir.

emcedi şeyh-i zāviye-nişin ehl-i semā' olmak üzere istimā' olunmuşdur. Hāmāme-i rūh-ı revānı burc-ı evliyā olan medīne-i Konya'da āşiyāne-sāz-ı beden ve āvāre-i hevā-yı tecrīd iken **Beyt:**

Habeṭtü ileyke minel maḥallil-erfai

*Ve irḳā'i zātin te'azzūzin-temennei'n*¹⁹³

maẓmūnı üzere eşnā-yı dam-gāh-ı ten olup 'ulemā-yı 'aşruñ hırmen-i ifādelerinden hūşe-çin u āb ve dāne-i zülāl fazl u gevher-i 'irfān için mülāzım-ı āstān ehl-i yakīn olmuş idi. Nice zamān şadr-ü'l-ifāde Kemāl Paşa-zāde Efendi'nün cenāb-ı fezā'il-me'abında **Beyt:**

Piṣ-i ū ṭairān-ı kuḍdusī

Behr-i yek dāne der-zemīn būsī¹⁹⁴

maẓmūnı üzere iltikāt-ı cevāhir-i fazl u beyān ve dürr-i mercān gibi āvīze-güş-i cān ve kuvvet-i havşala-ı cinān kılup kılāde-i ihsānları ile muṭavvaḳ ve hayli mülāzımına mülḥaḳ olduğdan sonra şehbāl-i himmetle evc-i me'āliye pervāz ve ba'z-ı medāris-i 'aliyede murḡān-ı me'āniyi cilvesāz kılup toḳuz yüz elli hūdūdunda maḥrūse-i Burūsa'da vāki' Hānçeriyye Medresesi temām olduğda kırk aḳçe ile ibtidā bunlara in'ām olındı. Ba'dehu on aḳçe teraḳkī ile 'ıḳdü'l-cümān-i cāhī hüsn-i niẓām ve murḡ-ı hümā sīmā-yı himmet ḥalḥāl-ı ḥitām buldı. Elli beş senesi ḥilālinde Emīr Ḥasan Niksārī yirine mişli ile Manāstır [113] Medresesi'ne taḥriḳ olındı. Elli altı senesinde Sulṭān Süleymān Ḥan cezīre-i Rodos'a medrese-i cedīde binā eyleyüp ibtidā bunlara ihsān ve mehçe-i iḳbālī zamīme-i iftā ile felek-resān kılındı. Elli yedi senesinde fāriḡ olup manşıbı Mu'allim-zāde Efendi'ye virildi. Elli sekiz eşnāsında Fuẓayl Efendi yirine Şaḥn'a geldi. Altmış temāmında Ḥasan Beg Efendi yirine Şeh-zāde Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ifāde eyledi. Altmış bir tārīhinde Bağdād ḳādısı Fuẓayl Efendi Ḥaleb'e, Ḥaleb'den Pervīz Efendi Şam'a, Şam'dan Ḥasan Beg Efendi Bağdād'a olup silsile-i devriye olmuş idi. Ḥasan Beg ḳabūl itmemekle toḳsan aḳçe ile Şeh-zāde Medresesi tevcih olunup şāhibü't-terceme Bağdād ḳazāsına vāşıl ve taḥt-ı Bağdād-ı mevālī baḥta dāḥil oldı. Altmış dört Zi'l-ḥicce'sinde ma'zül olup yirine Ayaşofya'dan tercemesi sebḳ iden Manav 'Ali yirine Şaḥn'dan Küçük Tāce'd-din olup medrese-i maḥlūle-i Şaḥn seksen aḳçe ile bunlara ta'yin olındı. Altmış yedi Cemādiye'l-evvel'isinde Ḥāce Ḳaynı Meḥemmed Efendi yirine Mekke-i Mükerrreme ḳazāsı ile teşrif olunup taḥriḳ-i ḳādime-i sefer eşnāsında a' dāsı bir nāme-i

¹⁹³ Esintiler, sana yüksek bir yerden geldi. Güçlü ve yüce bir zatın yükseltmesiyle...

¹⁹⁴ Kutsal kuşlar onun yanında, bir tane için yeri öpmektedir.

şeni'î'l-mazmûn ihtirâ' eyleyüp ref' -i rikâb-ı Süleymânî kılduğda bâ' iş-i 'azl u hürmânî olup yirine 'Arab-zâde 'Abdu'l-bâkî Efendi kaçâ-yı mezbûr ile şâniyen nâ'il-i emânî oldu. Merhûm ol 'azimetden ferâğ etmeyüp edâ-yı hacc u ziyâret ikmâlinden şoñra 'avdet eyledükde toksan aqçe vazîfe ile teqâ'ud 'inâyet olındı. Ba' dehu on aqçe terakkî ile 'aqd-i 'aşir temâm olup edâ-yı vezâ'if-i 'ilm u 'ibâdete kıyâm üzre iken toquz yüz yetmiş beş Ramâzan'uñda hümam-ı rûhı remîde-i dâm-ı hamâm ve kebüter-i hâne-i cihândan 'âzım-ı nüzhet-gâh dârü's-selâm oldu. Mevlânâ-yı merķûm, halli-bend-i cevâhir-i mantûk u mefhûm, istikâmet ve salâhla ma' rûf, hüsni edeb üns ü mecâleset ile mevşûf, pîr-i şâlih ü 'âbid, hamâme-i cevâmi' -i mesâcid idi. Toquz yüz elli sekiz târihinde Anaṭolı şadâretinden ma' zül olan Muḥaşşî Sinân Efendi'nüñ qarînleri Bostan Efendi ile teftîşi fermân olınduğda Şaḥn müderrisi iken bunlar ta' yîn olnup rızâ-yı ḥalk u ḥâlika muvâfik ḥıdmet itmiş idi.

Mustafa Beg

Şakâyık-ı Numâniyye'de meşûr olan 'unvân-ı mecelle-i ecille-i ahâli ve ser-defter-i me' âli-i amâlî-i mevâlî Kâdî Celâl'üñ ferzend-i fûrûzunde-i aḥteri ve tercemesi sebķ iden Şâlih Efendi'nüñ birâder-i mihteri Koca Nişâncı ḥıdmetleridür. **Beit:**

Mîr-i iqlîm-i hüner ya' nî Nişâncı Paşa

İremez fazlı nişânuña ḥadeng-i efkâr

(neşr) Vilâyet-i Anaṭolı'da vâki' Tosya nâm kaçabadan bedîdâr Nişânî maḥlaşı ile tamgâzen-i perniyân-ı 'anberîn târ-ı iş'âr olmuşlar idi. 'Ulemâ-yı 'aşrdan taḥşil-i 'ilm u 'irfân ve miyân-ı erbâb-ı isti' dâdda 'unvân-ı imtiyâz ile kesb-i nâm ü nişân idüp kalem u ḥaṭṭ-ı divânîde ḥâme-mişâl, ḥâ'iz-i kaşbi's-sebķ-i kemâl olmağla Vezîr-i a' zam İbrâhim Paşa Âstânesi'ne intisâb ve hüsni kitâbet ile manend-i kitâb-ı şeref-i takarrüblerin iktisâb itmiş idi. Her şafḥa-i dilpesendi rû-yı dilberân gibi makbûl-ı ṭibâ' ve rûtbe-i qadr-i bülendi cemâl-i sîmîn-i berân gibi vâşıl-ı derece-i irtifâ' olup şâhid-i ḥoş-ķıṭ' a-i âşârı **Mısra'** :

Ḥaṭṭ ile virilmiş saña ey mâh-ı melâhat

mazmûnı üzre tîrâzende-i menşûr-ı 'izz u rif'at olup reşk-i leṭâfet-i Ḥüdâdâdından hüssâd-ı bed-nihâd-ı dâl-i divânî gibi ser----? ḥayret ve niḥal-ḥâme-i mevzûn ḥaramilerine taḳlîd iden ehl-i sevâd mânend-i nâl-i ser dürr-i hevâ-yı ṭayş-ı ḥiffet elif-i ḥaṭṭ ile defter-mişâl şikeste-bây-ı himmet olmuş idi. Devlet-i vezîr-i aşâf, nazîrde ḥaṭṭ-ı la' l-i ḥübân gibi kâtibi's-ser ve nefha-i zülf-i perîşân gibi nâşiri'l-berr olup vezîr-i merķûm toquz yüz otuz bir senesi ḥilâlinde diyâr-ı Mısr-ı Kâhire'ye gitdükde hem-rikâb-ı devletle geldükde re'isü'l-küttâb olmuş idi. Kırķ bir senesinde

vāki‘ Bağdād fethinde muvaḳka-i Divān-ı Süleymānī olan Seydī Bey maḥv-ı vücūd-ı fānī idüp yirine bunlar nişancı oldılar. Ol mansıb-ı celilde devr ü dırāz rabīb-i ni‘ met ü nāz müsteşār-ı umūr-ı dīvānī ve müşkil-güşā-yı ḳānūn-ı ‘Osmānī olup üç kere yüz biñ akçe ḥāş ve mezīdi’l-iltifāt ve şān-ı ḥāşla ihtişāş ibtidā bunlara müyesser [114] oldu. Toḳuz yüz altmış dört senesinde idrārāt-ı mu‘ ayyenesiyle müteḳā‘id olup ḥıdmet-i tevḳī‘-i refi‘ tercemesi sebḳ iden Meḥemmed Beg’e tefvīz oldındıḳdan şoñra bunlar müteferriḳa başılıḳıyla terfi‘ olındı. Toḳuz yüz yetmiş dört Şafer’inde vāki‘ Sıgetvār muḥaşarasında merḳūm Meḥemmed Beg’üñ def‘ a-i şāniyesi maḥlūlünden muḳarreran tuḡrākeş-i divān-ı Süleymānī oldu. Mervīdür ki tevcīh-i mansıb, pādīşāh merḥūmuñ intikālīne müşādif olup Şadr-ı a‘ zam Meḥemmed Paşa el öpdürmekçün ḥuzūr-ı pādīşāhiye götürdikde ol sırr-ı nühüfteden ḡāfil bārgāh-ı Süleymāniye dāḫil olup görür ki ol İskender-i Süleymān nigin taḥt-ı zerrīnden bedel taḥta-i çūbinde ḳarār ḳılmıḫ ve farkında olan çetr-i merze-keş zamān-ı muḥallā-zemīn, ḥayme-i mezār olmuş. Muḳtezā-yı maḳām gülgün-ı eşk ve şeb-dīz-i āha ıtlāḳ-ı zimām iken pend-i Aristo Eflātūn pesend-i vezīr, derā‘-ı nefsiyeye ‘ināngīr olup maşlahāt-ı vaḳt üzre ser-girānī-i mātem-i pūr-şūr infī‘āl-ı fard-ı sürūr göstermekde bir vechle siḫr-sāz u simyā-bāz olur ki ḥayme-i zengār-renk-i ḥāşdan gül gibi ḥandān ve şubḫ-ı şafā-şifat güşāde-i ḥāḫır u şād-mān çıḳduḳda ḥalkdan bi’l-küllīye daḡdaḡa-ı mevt-i pādīşāhī selb u ‘ asker-i İslām’a celb-i ḳuvvet-i ḳalb eylemiş bir sene daḫı ol mansıbdā müsned-ārā ve keff-i kāfisi pençe-i ḥürşīd gibi hilāl-engīz-i tuḡra olup toḳuz yüz yetmiş beş Rebī‘ ü’l-āḫir’inde menşūr-ı ‘ömrü tomar ve defter-i ḥayātı ḥatm-i girde-i dest-i rüzgār olup i‘tidāl-i māh-ı celālisini ber-gürīz-i fenāya tebdīl ve dest-i varāḳ-ı gerdān ecel-i cerīde-i ‘ālemden şuret-i hālin taḥvīl eyledi. Yirine Ḳara Nişancı dimekle ma‘rūf Meḥemmed Paşa ḥāme-gerdān-ı tuḡra-yı ḡarrā olmuş idi.

Tārīḫ Mısra‘:

İlāhī raḫmet eyle Mustafa’ya toḳuz yüz yetmiş beş

Mīr-i mūmā ileyh *raḫmetüllāhī* ‘aleyh ehl-i ‘ilm ü şā‘ir, resm-i mūrāselāt ve inşāda māhir, cevād u kerīm, müşfiḳ u raḫīm, erbāb-ı me‘ārife südde-i ḥayr-ḥīz-penāh ve āfāḳilere ḫarem-i irem-i girdārı tekye-gāh vūzerā meclisinde vecāhed ü nezāhetle ḳadrī refi‘, umūr-ı mu‘azzamada müsteşār ve erbāb-ı cerāyime şefi‘, def‘-i mezālīm ve neşr-i merāhimde cümleti’l- mülk-i himem, timşāl-i iḫsān u kerem ve lūtf-i mücessem idi. Āşārından Derecātü’l-Mesālik fi Ṭabaḳāti’l-Memālik nāmı ile mevsūm Tārīḫ-i ‘Āl-i ‘Osmān yazmışdur. Mevāhibü’l-Ḥallāḳ fi Merātibi’l- Ahlāḳ nām kitābı vardur ve Me‘āricü’n-Nübüvve’yi terceme itmişdür. Şuver-i münşe’atı

vardur. *El an* Düstürü'l-‘ Amel kitāb-ı divāndur. Hayrāt-ı ‘ amīmi’l-berekātı, Kaşaba-i Ebī Eyyüb civārında cāmī’-i şerīf ve hamām-ı laţif ü nāzif binā idüp şulehā-yı Hıalvetiyye için bir hangāh ibdā itmişdür. Tezkiretü’ş-Şu‘arā’da Nişānī maḥlaşı mestür ve bu beyitleri mezķürdür. **Nazm:**

Bahar oldı şafā kesb idecek demdür çemenlerde
Huşuşān şalına yanınca ser u simin tenlerde

Şarulur her gül endāma ceker pehlūya mehrūyi
Ne hāletler nezāketler kıomış Haķķ pirehenlerde

Kayırmaz ey gönül bend oldığına tār-ı zülfine
Sınıķ diller hezārān bağludur her bir şikenlerde

(neşr) Cāmī’-i şerīf sāhasında birāderleri Şālīḥ Efendi cenbінде medfūndur. Şākird-i ḥāşşı’l- ḥāşı ve sübḥa-senc-i ihlāşı olup kitāb-ı divānī zümresinden iken Kaşanije seferinde tuğra-keş-i sultānī olan Serḥūş ‘ Abdi Çelebi’den mesmū-yı faķir olmışdur ki Nişāncı merḥūma virilen kaşideleri ben ḥıfz idüp virilen cā’izeleri işāret iderdüm. Ba‘dehu ḥesāb itdüm, cins-i eşvāb ve sā’ir re’s-i māl-i şevābdān ğayri nuķūd u mebāliđ yigirmi yedi yük aķçeye bāliđ olmuş idi. Merķūm ‘ Abdī Çelebi bu faķirūñ ekāribinden olup ‘ilm u me‘ārifē şāhib-i mesās ehl-i kalem ve kanūn-şinās telḥ ü şirin-çeşide pīr-i şālīḥ-i cihān-dīde idi. Biñ otuz bir senesinde intikāl eyledi. ‘Aşr-ı Meḥammed Ḥānī’de vāķi‘ olan ğazavātı taḥrīr idüp mānend-i Naķş-i Ḥarīr li Muḥarriri’l Faķir resmi ile mu‘allem olan eş‘ārındandır. **Beyt:**

Ka‘adan çıkdı mest-i kāfirler
Ehl-i İslāmuñ üstüne kuşdı

El-Mevlā Meḥammed bin ‘Abdu’l-vehhāb bin ‘Abdu’l-kerīm

‘Unvān-ı cerā’id-i fażl u efzāl, ‘ummān-ı ferā’id-i ‘ilm u kemāl, vāsıtatü’l-‘ıkd-ı kaşā’id-i menşūr ü manzūm, ‘ayni’t-teķā baḥri’s-seḥā nehri’l-‘ulūm Kerīm bin El-Kerīm bin Kerīm mefķüdi’n-nazīr u ‘adīmi’l-kaşīm ‘ulemā-yı Rūmuñ ‘allāme-i [115] ercümendi ‘Abdu’l-kerīm-zāde Efendi’dür. Cedd-i emcedi devlet-i Fātīḥiyye’de kādı‘ asker ve müftī olan ‘Abdu’l-kerīm Efendi ḥıdmetleridür ve peder-i ‘alī güheri Ḥayālī maḥlaş ‘Abdu’l-vehhāb El-Defterī’dür ki her biri zīver-i şāḥāif-i tevāriḥ u siyer ve cilve-sāz-ı şafāiḥ-i secencel-i semerdür. Merķūm-ı merḥūm, maḥla‘-ı ḥālinden māh-ı cihān-tāb gibi taḥşil-i kemāle ‘āzım ve pīr-i cihan-dīde-i

āfitāb gibi müṭāla‘a-i şafahāt-ı celīleye müdāvīm olup dest-yārī-i feyz-i hüdādād ile ser-bülend-i erbāb-ı isti‘dād olduğda ‘ulemā-yı ‘aşrdan İsrāfil-zāde Efendi hıdmetlerinde iştiğāl ve Çivi-zāde Efendi dārü’l-ifādesinde şem‘-i mücāhedeysi iş‘āl idüp Şahn müderrisi iken Ebu’s-Su‘ūd Efendi terbiyyeti ile taşfiye-i cevher-i iksīr-i istihāl-i kıl u kāl ve Kemāl Paşa-zāde Efendi’nüñ dārü’l-ḡarb ifādesinde meleke-i ‘ilmiyyesin kāl itdükden soñra sikke-i mülāzemetle vāşıl-ı şerefü’ş-şems-i iclāl olmuş idi. İbtidā yigirmi beş aqçe ile Gelibülü’da Şarıca Paşa Medresesi’yle karz-ı i‘tibār-ı mu‘allem ba‘dehu otuzla Edrine’de vāki‘ Taşlık Medresesi’nde āstān-ı efāzıl-penāhi hem-seng-i ḡacer-i mükerrem olup toköz yüz elli bir tārīhinde Ebu’s-Su‘ūd Efendi ve Mirīm Kösesi Meḡemmed Efendi şadreyn iken dört nefer fūzelā-yı cihān ‘inānber-‘inān ḡalebe-i imtihān olup her biri hem-ser-i aqrān olmağın cümlesi iḡrāz-ı ruhān itmiş idi. Bunlara Ḳalenderḡāne ve Ḳara ‘Abdu’r-raḡman Efendi’ye Efzaliye, Ḳāḡī-zāde Burūsa’da Ḳapluca, Vizeli ‘Abdu’l-kerīm Efendi’ye Yıldırım Ḳan iḡsān olındı. Ba‘dehu elli üç Şevvāl’inde ‘Abdu’l-laṡif İbni Eş-Şeyḡ Şafiiye’d-dīn maḡlūlunden rütbe-i ḡamsinde İznik Süleymāniyyesi’n maḡsūd-ı fazl-ı ferverdīn etmiş idi. Elli dört senesi ḡilālinde Kemāl Çelebi yirine Şemāniyye’den biriyle iḡraz-ı semen maḡtūbe-i cāh u celāl elli yedi eşnāsında Küçük Şems yirine Sulṡān Selīm-i Ḳadīm Medresesi’nde tecdīd-i duā‘īm-i fazl u kemāl eyledi. Elli sekiz evā’ilinde Pervīz Efendi yirine Ḳazā-yı Ḳalebi-i Şehbā ābiş-ḡor-ı eşheb-i iḡbālleri kılındı. Elli sekiz Şevvāl’inde Ca‘fer Efendi yirine destḡāh-ı ḡazā-yı Dımışk-ı Şām’da şemşīr-i ḡükümetin āb-dāde altmış temāmında Ḳāmid Efendi yirine maḡkeme-i Mısr-ı Ḳāhire’de tekye-i vesāde eyleyüp üç aydan soñra mübtelā-yı ‘azl bī-hengām u ḡaṡā resīde-i ḡarekāt gerdūn-ı bed-rām olup ol hıdmete ‘Abdu’l-bāḡī Efendi kıyām itmiş idi. Altmış iki ḡilālinde Pervīz Efendi yirine mükereran ḡākim-i Şām altmış üç Ramāzan’uñda Mi‘mār-zāde yirine Burūsa ḡazāsıyla maḡzi’l-merām olup altmış dört Şevvāl’inde Ca‘fer Efendi yirine Anaṡolı şadrına zīver ü dürri’l-viṡāḡ-ı sīne-i mellāḡ gibi ziynet ü ferr virmiş idi. Yedi sene miḡdārı ol manşīb-ı celīlde işā‘a-ı zıkr-i cemīl idüp toköz yüz yetmiş bir Rebī‘ü’l-evvel’inüñ yigirmi birinci ḡünü ref‘ olınup yirine İstanbul ḡazāsından Pervīz Efendi terfi‘ olındı. Yüz elli aqçe vazīfe-i emşālle ‘ilm u ‘ibādeti iştiğāl üzre iken yetmiş beş Ramāzanunuñ yigirmi yedinci ḡünü şabāḡ-ı leyle-i Ḳadr’de şem‘-i ḡayati ḡāmid ve zülāl-i zindeḡānisi cāmid olup demdeme-i enfās-ı gelū-miṡāl-i āḡirin şu‘le-i şem‘-dān ṡarfetü’l-‘aynda nihān oldı. **Nazm:**

Ve hiyelletī ḡaṡa‘a’z-zamānu ṡariḡuhā

Ḳatta leḡad ḡarabet bi-ḡayri’l-maṡlai‘

Feke ennehā berķun t̄alīķun bi'l-ħummā

*Sümme enṭafā fekeennehū lem telma*¹⁹⁵

(neşr) Edrine apusu ħāricinde Kemāl Paşa-zāde Efendi cenbinde medfūndur. Mevlānā-yı merķūm, baĥru'l-‘ulūm, ħibri'l-ķurūm, ‘imādi’l-ķalem, zebādi’r-raķam, ħariri’t-taħrīr, ‘abiri’t-ta‘bīr, ħātimi’r-rāĥā, ma‘ni’s-semāĥā, ašmāi’l-lisen, bermeki’l-minen, maşrıķı’l-iĥsān, müşerrefi’l-lisān, dūrri’l-manzūm, mürvāridi’l-menşūr, icbāri’l-ma‘lūm, āşāri’l-me’sşūr idi. **Beyt:**

Lā yentehī nazara minhū ilā ratbin

*El ulācu lehū min fevķihī ratbin*¹⁹⁶

(neşr) Menķibe-ĥān-ı ŗenā vü keremlerinden biri naķl ider ki: Bir gün meclis-i ŗerīflerinde ĥāzır idüm. Bir faķır gelüp derviş hindi gibi ol mihr-i ‘ālem-fürüz ‘aṭāya muķābil ve a‘māl-i lisāni’l-ĥalle zerre ĥāĥān lütf-ı ŗāmil oldı. Mollā-yı kerīm mu‘tād-ı ķadīm üzre ĥıdmetġāra iŗāret idüp “Altmıŗ aķçe getür.” didi. Ĥıdmetġār-ı ġāfil altmıŗ ‘aded zer-i kāmil götürüp ‘arz eyledükde ĥuzzār-ı meclis tafşil-i desiseden āġāĥ degül iken bir muķtezā-yı ‘uluvv-himmet ĥıdmetķāra tebdīl [116] teklifini denā’et bilüp bilā tereddüd filorileri faķire iĥsān ve derviş-i ācizi tüvānger ü kām-rān eyler. Bu ĥikāye daĥı zamīme-i menķibe-i kerīmeleridür ki ķavābil-i ‘aşrından Sipāhi-zāde Efendi otuz aķçe medreseye mülāzemet ider iken Ĥāŗiye-i Tecrīd’e tā‘lik eylediġi ĥāŗiye-yi merĥūma ‘arz eyledükde yüz filori iĥsān eyleyüp medrese-i tezķiresiyle kāġıd-ı zer-mükerrer olur. Merĥūmuñ zamān-ı ŗadāretinde ‘avā’idi ĥesāb olınup yetmiŗ biñ dinārdan efzūn olmiŗ iken zamān-ı intiķāllerinde dört biñ aķçe medyūn bulunurlar. Ta‘zīm-i ŗe‘ār-i dīne ve ri‘āyet-i ādāb emrinde müfred-i rüzġār olup kitābhānede bilā ---? ķarār u izdicā‘ ve inbisāṭ-ı iĥtiyār itmemek sūnnet-i seniyyeleri ve esmā-yı ĥüsnā ve āyāt-ı ur’anı’ye yazduķları ķalem-mānend-i engüŗt-i ŗehādet-i maĥşūŗ olmak ‘ādet-i marżiyeleri idi. Ĥāŗ-ı ŗerīfelerinden Tefsīr-i Beyzāviyye’ye ol kitābdan Sūre-i Ṭaha’ya müntehi olunca ĥāŗiyeleri ve Mollā Celāl’uñ Ĥāŗiye-i Tecrīd’ine ĥāŗiyeleri ve ĥariri ṭuranda maķāmeleri vardır. Bunlardan mā‘adā resā’il ü taħriratı ve hevāmiŗ-i kütübde ta‘liķātı bī-ĥisābdur. Elsine-i [ŗelaŗede] eŗ‘ārı Dürer-bāri? ve zebān-ı Nevāyide ba‘z-ı ġüftarı vardır. Ĥaķķā ki silahşör-i ṭab‘-ı pür zīveri a‘māl-i esliĥa’i’s-senede

¹⁹⁵ Zamanın yolunu kestiġi ŗeydir. Öyle ki, doġmadan batmıŗtır, ateŗe düşen ŗimŗek gibi. Sonra sönmüŗtür, sanki hiç parlamamıŗçasına...

¹⁹⁶ Düzenli olarak ona bakmaya doyu lamaz. Ancak üzerinde düzenli bir parlama gerķekleŗir.

sihr-sāz ve hayāl hayāli? her vādide hā'iz-i qasbı's-sebķ-i 'icāz dur. Be taḥṣiṣ-i 'Arabī qaṣā'id-i maqḥūl-ı üdebā ve revnaķ-ṣiken-i eṣ'ār-ı 'Arab 'Urābādur. Bir qaç ebyāt-ı nümüne içün iṣbāt olındı. **Şi'r:**

Errace 'ş-şabā min cānibil 'ulyā 'i
Feğade 'l-me'āhidü ṭibe 'l-ercā 'i

Qad cāde bi'l-'urfı 'l-cemīli 'ale 'l-verā
Fetebādera 'l-ervāhu fi 'l-aḥyā 'i

Fe keenne Selmā erselet min mürselin
Ve 'aķiṣatin min 'anberin sevdā 'i

Ev ḥalleti 'l-ezrāru min dībācihā
Min ḥulletin müsekkiyetin feyhā 'i

Ev eṣfeķat riḥun 'alā ehli 'l-cevā
Tehdī ileyhim 'arfehā liṣifā 'i

Fī dārihā lā dāra ṣerrin ḥavlehā
Li 'l-'āṣiķine devā 'u eyyi devā 'i

Lākin men yehvī yemütü bi ḥasratın
Ve bimihnetin ve bidem 'atin ḥamrā 'i

Hel min sefirin mu'ribin femu'abbirin
'An ḥāleti 'ş-şahşı 'z-za 'ifı 'n-nā 'i

Femuḥbirin bi lisānin şıdķın nāṭıķın
Bişabābeti ve biḥulleti ve velā 'i

Ve bāne liye eraķan ṭavilen münzümā
Sāmertühā fi leyletin ḳamrā 'i

Eyne 's-serā ehle 'l-hevā naḥve 'l-ḥummā

Fî rifkatin min firqati'l-fuḡarā`i

*İz esra`at me`iye'l-ḡalūṣu biseyrihā
Mendūḡaten `an muvaẓẓa`in ve ḡudā`i*

*Hebbet hubūben lā yeṣūḡḡū ḡubāruhā
Ve teleḡḡati'l-eryāḡu bi'l-beydā`i*

*İz mā ḡazat `an ve lüccetin ve ṡaran lehā
Ve en ḡathā bi'l-ḡuṡṡati'l-ḡazrā`i*

*Lemmā [neceḡat] bi setri bābin ci`tehū
Hayyeytehā bi sekīnetin ve ḡayā`i*

*Min ḡifetin ruddet bicānibi ḡācibin
Fî ḡıfyetin `an a`yuni`r-ruḡabā`i*

*Elḡat ḡadīṣen cevfe leylin ḡāfıyen
`Anhüm ileyye bi`ecmāli ilḡā`i*

*Yā ḡabbezā `umrū`l-fetā fî neylihī
Mā ḡad racā zemānen biḡusni recā`i*

*Lā kinnehū ānün laṡifün zā`ilün
Mütesāri`un fî naḡletin ve fenā`i*

*Ke`a[m]üdi dulābin [yemurrū] ve [tenḡazī]
Merra`s-seḡābi ve ṣibha cera`l mā`i*

*Heyhāte heyhāte ennecāḡu bimerratin
Ġayra`l-letī merrat mine`l-inā`i*

*Fevḡa`l-cibāli`r-rāsiyāti ṡarāyıḡı
Ve me`a`l-üsüdi`z-zāriyyāti mirā`i*

*Ve büdde'z-zamāni bede'l-umūru kemā terā
Bi'l-aksī fi'l-küremā 'i vellü 'emā 'i*

*Ve'n-nāsü kad nebezū verā 'e zuhūrihim
Ġarra'l-vucūhi ve zümrate's-su'adā' i*

*Ve'l-aḫraḳūne beḳıyyetin min 'izzetin
Ve u'lü'n-nühā menbūzetün bi'arā 'i*

[117]

*Ezḫa'l-lebību ğıyāmuhū kezulāmihī
Lā yestebīnu ve şubḫuhū kemesā 'i*

*Ve şu 'ūnuhū şettā bi rub' i dārisin
Fī şayfihi ve rebī' ihī ve şitā 'i*

*Ve ramāni bi'l-kürrati'z-zamānü ve raymuhū
Lā fihi zeyğun ramyeten bi sevā 'i*

*Ve beḳaytü fi hāze'l- ḫazīzı ve himmeti
Fī evcihā ta'lü 'ale'l-cevzā 'i*

*Bi menāṭı ḫaddin min mekārime cemmetin
Evrastühā 'an sādeti'l-ābā 'i*

*Mütesennimūne bi 'ahdihim ḳunene'l- 'ulā
Mütevessimūne bi ḫilyet'l- ḫunefā 'i*

*Ġuşnun kerīmun zāde tūba 'arfihī
Min 'ırḳihī ve uşūlihi'l-küramā 'i*

*Yülḳin nüfūse mu'atṭıran enfāsehā
Ve muravviḫān li'r-rūḫi ve's-sevdā 'i*

Lā fi i^ʿtibāra^ʾz-zemāne ve ehlihī
İllā kemişli^ʾl-baķleti^ʾl-ħamķā^ʾi

Fe^ʾl-āne fi hāze^ʾz-za^ʾilī teħammulūn
Mā lā yaķıķu bi^ʿadlihī ekfā^ʾi

Ĥaķbī^ʿazīmun şāhibī vüķistümā
Min kürbetin fi ğurbetin şammā^ʾi

Lā yürtecā tafşīlihū min ķārizin
Ev ķātibin bi^ʾş-şiri ve^ʾl-inşā^ʾi

Mā kāne lī me^ʿa sū^ʾi ĥālī hāzihī
Beyne^ʾl- verā semħun mine^ʾr-raħmā^ʾi

Lemmā ra^ʾev minnī taħammüle şiddetin
Tebdū ebev^ʿannī eşedde abā^ʾi

Feteķaķta^ʿu^ʾl-esbābu fi neyli^ʾl-münā
Bi müşāĥidi^ʾn-necbā^ʾi ve şühedā^ʾi

Müstecmi^ʾan li şurūtiĥī biĥiyālihā
Müsteşfi^ʿan^ʿan ikrāmi^ʾş-şüfe^ʿā^ʾi

Celā taĥiyyātūn^ʿaleyhi cemī^ʿuhā
Ĥatte^ʾl-ķiyāmeti^ʿadedi^ʾl-eşyā^ʾi

mutazarrı^ʿan liyedħule şfātuhū
Ve^ʿalet lehū^ʾl-ħusnā mine^ʾl-esmā^ʾi

Rabbī ĥazā^ʾinu külli şey^ʾin^ʿindehū
Alā^ʾuhū cellet^ʿani^ʾl-iĥşā^ʾi

Ve murāķiben li icābetin min^ʿindiĥī

Subhānehū Rabbī semi‘u du‘ā¹⁹⁷

Velehū

Ve kün̄te mine ‘l-cīli ‘l-cemilī hı̄şālühüm

Ülāike a‘lāmü ‘l-‘ulūmi ‘izāmü

¹⁹⁷ Saba rüzgârı şeref yönünden/yüksek taraftan esti.
Ortamlar etrafın güzel kokusunu aldı.

Kuşkusuz insanlar üzerine bol bol güzel kokular yağdırdı.
Canlılarda ruhlar canlanmaya başladı.

Selma, sanki siyah amberden bir saç örgüsü, bir elçi göndermişti.

Veya sanki mis gibi kokan geniş bir giysiden saf ipek elbisenin düğmeleri çözülmüştü.

Veya (güzel) koku, aşktan mecnun olanlara şefkat etti/acıdı.
Onları, şifa için o kokuya iletti.

Onların evinin çevresinde kötü bir ev yoktur.
Zira âşıklara ait her türlü deva vardır.

Ancak âşık olan, hasretle, çileyle, kırmızı göz damlasıyla(aşkı uğrunda) ölür.

Yurdundan uzak, zayıf kalmış bu şahsın durumu hakkında yorum yapan, açıklayan bir elçi yok mu?

Aşkımın, yarımın, samimiyetimin hakkında konuşan dürüst bir dille haber veren biri yok mu?

Dolunaylı bir gecede aşkımla konuştuğumdan beri bana uzun bir uykusuzluk belirdi.

Ey âşıklar! Fakirler grubundan şefkatle/merhametle aşk sıtmasına/hummasına doğru gece yürüyüşü yapanlar nerede?

Kız (aşk/yar), şarkı söylemeyi, uyum sağlamayı uzatarak yürüyüşünü benimle beraber hızlandırınca

(Aşk rüzgârı) toz kaldırmadan severek öyle esmeye başladı ki rüzgârlar sahrayı kuşattı.

Öyle ki arzusuna gecenin son anında da kavuşmadı.
Yeşil yolu çalmlı çalmlı (hızlıca) ilerledi.

Kendisi geldiğin kapıyı örtmekle bir başarı elde edince
Sen utanarak sükûnetle onu selamladın.

Gözetenlerin gözlerinden gizlice korkarak gözden kayboldu.

Onlardan gizlice gecenin ortasında bana en güzel bir şekilde bir söz söyledi.

Ne mutlu o gencin ömrüne ki bir zamanlar güzel bir temenniyle temenni ettiği arzusuna kavuşmuştur.

*Ve kad şāde üssü'l-‘ilmi beyte’n mu‘azzaman
Ve celle lehū saḳfün ve ‘azze di‘āmu*

*Refi‘u’l- binā’ fevḳa’s-semāvāti menzilen
‘Azizü’l-ḫimā ‘an en yekūne yürāmu*

*Ve kad sāde min beyni’l-ḫalīfeti ehlehu
Fehüm sādetün fi’l-‘ālemine fiḫāmu*

*Ve vedda‘tü lezzāti ‘alā neyli neylihim
Ve ḳultü ‘alā meylin nüfūsi selāmü*

*Necaḫtü bi ḫucbi’n-nefsi min külli maḫme‘in
Bi su’lī mā ‘aleyve hazā melāmü*

*Kefānī kifafü’n-nefsi mā ene ḳāşidü
İlä devleti’n fihe’l-enāmi ḫışāmu*

*Fehel hiye illā naḫve ḫayfin linā‘isi
Ve hel hiye illā mā erāhu menāmu*

*Feyā ‘aceben li’l-mer’i ya‘ḳidu ḳalbehu
‘Alā shevātın şarmuhünne lizāmu*

*Vallāhu şa‘lūkün ḳanū‘un biḫazḫihī
Ve mā me‘ahu ‘inde’l-li’āmi livāmu*

*Ḳanā‘atühu aḡnet ‘an külli ḫācetin
Fezāke emirün ve’z-zamānü gulāmu*

*Ve şe’nü’l-fetā lā yesteḳırru biḫālihi
Ḥavādişü dehrin mālehünne niḫāmu*

Feskürün ve şaḫvün ‘izzetün ve müzelletün

Surūrün ve ğammün şıḥhatün ve seḳāmu

Lā ‘avāmu mülki ğāyetin ve nihāyetin

Ve eyyāmu ‘izzün āḫirün ve temāmu

Ve ‘umrānü ‘arzın ‘urzatü’l-ḫarābihā

Ve lezzātin ‘umrāni ‘alimte simāmu

Fe in künte mim mā ḳültü fī şaḳḳi rütbetin

Ve ‘indeke fiḫi meri’etün ve ḫıṣāmu

Fesir ve i‘tebir bi’l-ḫāviyāti ‘ale’s-ṣeriyi

Efiḫā ḳu‘ūdün hel terā ve ḳıyāmu¹⁹⁸

[118]

El-Mevlā Emīr Ḥasan bin Sinān

Naḥl-i ser-sebz-i vücūdı ḫāk-ı pāk-ı Niksar’dan bedīdār, ebyār-ı feyz-i ḫüdādād ve terbiyyet-i üstādla şimār-ı gūn-a-gūn-ı fezā’ilden girān-bār olup Gegivize müderrisi

¹⁹⁸ Hem iyi hasletleri olan bir nesildensin ve hem de ilimde zirve ve yüce bir nesle mensupsun.

İlmin temeli muazzam bir ev yapılması için atılmıştır. Bu evin çatısı yüce ve direği de uludur.

Bu evin çatısı göklere kadar uzanacak bir konumda olup, ulaşılmasına da imkân yoktur.

Ailesi halkın önde gelenidir ve dünyada da lider ve ulu kimselerdir.

Onların ulaştıkları mevkiye ulaşmak için zevklerimi bıraktım ve nefsimin isteklerine güle güle, dedim. Nefsimin bütün isteklerine mani olmayı başardım. Bunda da ayıplanacak ve kınanacak bir durum yoktur.

Bana kifaf-ı nefis yeter. Ben içersinde insanların birbirine girdiği bir dünyayı istemiyorum.

O yatan hayalden başka bir şey değil mi, yoksa gördüğüm sadece bir rüya mı?

Şaşarım o kalbe ki şehvetlerinin kurbanıdır, o şehvetlerin (derhal) terk edilmesi zorunludur.

Dünya devletin (nimetinin) devam etmesini ister. (Halbuki) onun himmeti devamlı olmamasıyladır.

Sanki süt emen çocuğun süt emmeye devam etmesini istemesi gibi, fakat annesi onu süttten kesmeye kararlıdır.

Allah aşkına ne kadar fakir ve ne kadar kanaatkâr, alçak kimselere göre onda hiçbir şey yok.

Onun kanaati hiçbir şeye ihtiyaç duymamasıdır, işte o sultandır, zamanda onun kölesi.

O, ne dünyayı ve ne de dünya malını (menfaat karşılığı) satın almaz.

Onun için dünyanın içindekilerinin de değeri birdir, farketmez.

Cevabı şu ki: Dünyayı ve içindekileri satın alanlar gizlilikle bir şey yaptıklarında ayıplanırlar.

Eğer (dünya) gelirse talep ederek ister, onu hatırlatana da ona olan bağların unuttuğunu unutma.

İnsanların istikrarı olmaz, halleri değişkendir. Zaman içinde cereyan eden olaylarında bir nizam ve intizam yoktur.

Sarhoşluk ve ayılmak, izzet ve mezellet, sevinç ve keder, sağlık ve hastalık (gibi olaylar hep insan içindir).

Mamur yerler (bir gün) virane ve harabe olabilir. Anladım ki Saray gibi yerlerin lezzet ve sefaları zehir gibidir.

Eğer dediklerimden şüphe içerisinde isen, o hâlde sende şüpheci ve hasmane (düşmanca davranan) bir kişisin.

Gez, dolaş da Dünyanın içinde olup bitenden ibret al. Ne dersin oturan mı yoksa ayakta duran mı (gezen mi daha iyidir)?

iken Ebu's-Su'ūd Efendi hizmetlerine ittişāl ve sekiz sene miqdārı āstān-ı feyz-resānlarında iştiğāl eyleyüp meded-i yārī-i bārān ifāzalarıyla kaṭre-i isti'dādını Rodosili ve Mu'allim-i Sulṭānī Ḥayre'd-dīn Efendi cenāblarına rüy-māl itmiş idi. Hizmet-i 'aliyyelerinden mülāzım ve 'azm-i ṭarīḫ-i tadrīse cāzım olup evvelā yigirmi beş aḫçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Yeñi Bazar Medresesi'ne, ba'dehu mişli ile Çekmece Medresesi'ne, ba'dehu kırk aḫçe ile Filibe'de Şihābe'd-dīn Paşa Medresesi'ne müderris olup toḫuz yüz kırk yedi ṭarihinde Kara Çelebi yirine elli aḫçe ile Manāstır Medresesi'ne tevcih olındı. Elli beş hilālinde Ḥasan Beg Efendi yirine Ḥāšekī pāyesine vāşıl, elli yedi eşnāsında fevt olan Emīr Ḥasan Bursevī yirine Şemāniyye'ye nā'il olmuş idi. Elli sekiz daḫilinde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine Ḥaleb-i Şehbā kaḫāsıyla maḫzi'l-merām, elli toḫuzda Ḥ'āce Kaynı yirine Mekke-i Müşerreffe ḫükümetiyle maḫzar-ı ikrām olup altmış dört Şevvāl'inde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine maḫrūse-i Burūsa'da ferş-i seccāde-i ḫükümet altmış sekiz Şa'bān'uñda Pervīz Efendi yirine dārü'n-nāşr-ı Edrine'de icrā-yı aḫkām-ı şerī'at eyleyüp on üç sene miqdārı mesned-i kaḫāda iḫāmet ve semend-i iḫbālleri *min beledi ilā beledi'n-naḫl*¹⁹⁹ ile ḫareket itmiş iken yetmiş bir Şafer'inde ḫaṭā resīde-i çeşm-i eyyām olup kaḫa-i Edrine ile Kāmī Efendi bekām oldı. Toḫsan aḫçe vazīfe-i emşālle vezā'if-i neḫā'if-i 'ilm u 'ibādete iştiğāl üzre iken toḫuz yüz yetmiş beş senesinüñ leyle-i 'ıyd-ı adḫāsında debdebe-i kūs-i raḫile-i kūs-i zamān ve taḫarrüb-i dergāh-ı celīl için ḫalīl-āsā fedasāz-ı kebş-i cān olmuş idi. Merḫūm-ı merḫūm, Seyyid-i me'ālī-rusūm, muṭāla'a-i kütüb-i 'ilmiyyeye müdāvim ve cem'-i fevā'id ve zabṭ-ı ḫavā'ide ḫarīş u ḫāyim, kaḫāsında sülūk-ı meşkūr, miyān ehl-i ḫaremde lütf u keremi mezkūr, merkez-i 'ibādette kütb-i ṣabit-ḫadem, mu'āmele-i nāsda lütf-i mücessem idi. Naḫl olunur ki Mekke-i Mükerrreme'de ḫādı iken bir ḫuşus için merḫūma yigirmi biñ filori 'arz olunup bezl-i 'arz ve iḫlāl-i şer-i şerīfe mü'eddi ve ibṭāl-i ḫaḫḫ-ı ḫiç-kese bādī degül iken mücerred-i 'ināyet ḫādı mertebesiyile ḫāşıl olacaḫ ḫaḫḫi cā'izeyi ḫabūlden ābā vü āteş-i duzaḫ gibi destbāz olmaḫdan ittiḫā itmişler. *Cezāhullāhu bīmezīdi iḫsānihī ve iḫrāmihī bi raḫmetihī ve ḡufrānihī.*²⁰⁰

El-Mevlā Muşṭafā bin Dāvūd

Ḥalāl-i terācim-i aşılta meşṭūr olan Burūsa ḫādısi Kara Dāvūd Efendi'nüñ nihāl-i düce-i vücūdidur. Peder-i vālā güherinden temhīd-i muḫāddemāt-ı 'ulūm ve teşbīd-i mebnānī-i mañṭūḫ u mefḫūm eyledükden şoñra efāzil-ı 'aşrdan Ma'lūl Emīr Efendi ve

¹⁹⁹ Bir şehirden başka bir şehre nakil ile.

²⁰⁰ Allah ona olan ihsanını, ikramını, rahmetini ve bağışlamasını artırsın.

Merhāba Efendi ve Mīrim Kösesi ve Manav ‘Abdi ve Hāmid Efendi emşālinüñ meccālis-i ifādelerini dā’ir ve pīşgāh-ı fezā’il-i penāhlarından deryūze-ger-i cevāhir-i nevādir olup mu‘allim-i māḳām-ı Süleymānī Ḥayre’d-dīn Efendi mülāzemetiyle nā’il-i emānī olmuş idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa’da Cūndi Beg Medresesi’ne ba‘dehu otuzla Yeñişehir Süleymān Paşa Medresesi’ne ba‘dehu kırıkla medrese-i mezbūreye müderris olup toḳuz yüz altmış altı Muḥarrem’inde Çivi-zāde Efendi yirine Ḳāşım Paşa Medresesi tevcīh olındı. Altmış yedi Muḥarrem’inde Nişāncı-zāde yirine Ḳāhire’ye taḥrīḳ olunup yetmiş Şa‘bān’uñda Ḳaba Bostān yirine Ḥaşekī pāyesine nā’il olup yetmiş bir Cemādi’l-āḫire’sinde Nāzır-zāde yirine Şaḥn’a vāşıl olup yetmiş üç Şevvāl’inde Mālūl-zāde Efendi yirine Şulṫān Selīm-i Ḳadīm’de mesned-ārā-yı fezā’il oldı. Yetmiş dört Cemādi’l-āḫire’sinde Ḳarāmānī Aḫmed Çelebi yirine Medine-i Münevvere dāmet-i bi’l-envār müsevvere ḳazāsiyla iclāl olındı. Ol buḳ’a-i şerīfeye vāşıl ve Ḥarem-i [119] Şerīf’e dāḫil olduḳda cümle memālikini i‘tāḳ ve manzūme-i iḥsānını ḳılāde-i a‘nāḳ itmiş idi. Tehyi’e-i esbāb-ı ḥacc-ı Beyti’l-Ḥaram eṣnāsında reh-zen-i ecel ‘ināngīr-i ‘azm u ihtimām olup devre-i ṫā’if-i ‘ömri temām ve vāşıl-ı Ravza-ı dārū’s-selām oldı. Turāb-ı ‘anber-i nefehāt-i Baḳi‘a’da medfūndur ve *kāne zālīke fi evāḫiri sene ḥamse ve seb‘ine ve tis’a mi’e*²⁰¹ şākir-i ḥāş fezā’il-i mendī Kefevi Ḥüseyin Efendi lisānından **Ḳāḏā Nahbehu**²⁰²975 tāriḫ vāḳi‘ olmuşdur. Merḫūm-ı mezbūr, fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr, fuḫūl-i ‘ulemādan ma‘dūd ve ‘azīzi’n-nefs ve şāḫib-i vücūd, ḥadīdi’l-lisān, cerī’l-cinān, beḥāş ü neḳād ve şayrefi-i cevāhir-i isti‘dād idi. *Ġudāre-i zū’l-vecheyni*²⁰³zebān-ı Zülfiḳār-ı Murtażā’dan nişān, medḫ-i ‘ulemā’ ve ḳaṫ-ı ‘araḳ-ı cūhelā ile raṫb-ı l-lisān, ḥüssād-ı kāfir-i mācerāya seyf-i muṫlaḳ-ı İslām, şaḡr-i gevher-nigīn-i i‘rāz-ı müslimine māye-i ibtisām ve bi’l-cümle şanādīd-i cehleye dest-i ḡayret-i ḥaḳdan şalınmış ḥüsām-ı ḥūn-āşām idi.

El-Mevlā Kemāle’d-dīn Eş-Şehīr Bi-Ḳara Dede

Tekye-gāh-ı ifādenüñ dedesi ve zāviye-i taḫḳīḳüñ sākin-i ‘uzletgedesi, ebnā-yı ṫarīḳüñ üstād-ı fezā’il-i küsterī Ḳara Dede Efendi ḫıdmetleridür. Vilāyet-i Anaṫolı’dan Sonusa nevāḫisinden zūhūr idüp belde-i Amasiyye’de neşv ü nemā-yı vūḳūf ü şu‘ur bulmuş idi. Evā’il-i ḫālinde şan‘āt-ı dibāḡata müşteḡīl ve şämme-i isti‘dādı nāfcetü’l-misk-i maḡz u pūst lafz u ma‘nā-yı ‘ulūm u nefehātından bi’l-

²⁰¹ Bu, dokuz yüz yetmiş beş senesinin sonunda oldu.

²⁰² Müminlerden bir kısmı Allah’a verdikleri sözü yerine getirdiler, kimileri onun yolunda **can verdiler**, kimileri de ecellerini bekliyorlar; (vaadlerini) asla deḡiştirmediler (Ahzab Suresi 33/23).

²⁰³ İki yüz (farklı bakış açısı) sahibi yücelerden.

küllüyye fâ' il olup tahâret-i edîm-i isti' dâd-ı insân, esâle-i zülâl-i ' ilm u ' irfân ve le'âfet-i cild-i mecmu' a-i cinân, cevval-i şaykal mühre-i taḥḳîḳ u iḳân ile ḥaşıl oldıgun idrâk eyledükde taḥşîl-i ' ulûm-ı nâfi' aya a' mâl-i zihni-derrâk ve iş'âl-i nâ'ire-i iştiğâl ile karşı-ı tab'iatın evsâḥ-ı cehl-i nâdânîden pâk itmiş idi. Mervîdür ki toḳuz yüz yigirmi altı târiḥinde Ḥaṭîb Ḳâsım oḒlu Amasiyye müftisi olup şehre ḳudûm-ı muḳaddem-i bahâra müşâdif olmaḒın a' yân-ı memleket mevlânâ-yı ber nezâhetgâh-ı cennet-âsâda ziyâfet u ḥıdmet iḥün daḒı odun ocaḒı erenlerin daḒı da' vet iderler. Bir rûz-ı nevrûzda **Bejt:**

Oldı meclislerle gülşen bir muşavver-i gülîstân

Şubḥ-dem gördüm oḒur ' aşḳ-ı cevânîden hezâr

(**neşr**) mażmûnı kitâbe-i tâḳ-ı rûzgâr olduḒda Dede Efendi şâb-ı ḳaviyyü'l-ceberût ve tâbende-i rîsmân-ı bürüt olmaḒla ḥıdmet-i maṭbaḥa ta' yîn olunmuş idi. Merd-i âş-ı püz-i ḳillet hîzmden şikâyet ešnâsında derd-i mende ḥiṭâb-ı ' itâb-âmîz idüp bu yâl ü bâle düşen naḳl-i iḥmâlle izḥâr-ı şan'at-ı cerâ-yı şikâl iken ḥıdmetinde ' özürünüñ ve tekâsül şive-i şütür degül midür, diyü tiḒ-i zehr-âlûd-ı zebânı dırâz ve cereb-i şîrine âḒâz eyledükde eṭrafından taḒdîm-i zemzeme-i taşdıḳ ve dırâz-ı küşî düğüne da' vet muḳaddime-i ihtîâb ve şikâyet olmaḒ mişli taḥḳîḳ oldıḒın görüp bahâne-i ḥıdmetle derûn-ı bîşe zâra-güzâr ve bu ihânete bâ' iş cerîme-i zemîyye-i cehl u nâdânıdur, diyü âh-ı ḥasret çekerek kenâr-ı cüy-bârda edâ-yı vuzû' ve rûy-i siyâhın şüst ü şiv itdükdün şoñra zemîn-i tazarru' ve niyâza sücûd ü cebîn ' izârın ḥâḳ fersûd eyleyüp Cenâb-ı rabbi'l-erbâba ' arz-ı ḥâl ve icâbet-i ḳabûl iḥsâs idince enîn ü ibtihâl idüp ' avd eyledükde cebîn-i türâb-âlûda ve ḥırâşîde ve ḳaṭarât-ı ḥûn-ı şafḥa-i ruḥsârına pâşîde bir ṭavr-ı bü'l- ' acebde ilḳâ-yı ḥaml-i ḥaṭb itdükdün ol şekl-i Ḓarîb ' ibret-nümâ erbâb-ı meclise ḳahḳaha fermâ olup derd-mendi zaḥm-ı ber-zaḥm olmaḒın meclis-i âḥirinde müftî efendiniñ pâyine düşüp ' arz-ı niyâz ü recâ ve ḥıdmetlerine ḳabûl itmelerin istid' â ider. Ḥâline teraḥḥum ve ḳabûlle tekerrüm buyurduḒlarında edevât-ı şan'atı şatup bir muşḥaf-ı şerîf alup ' azm-i şadıḳla ḥurûf-ı tehecciden ibtidâ ve az zamânda semt-i maḳşûda ihtidâ ider. *El ḥâletü hâzihi* maḥrûse-i Burûsa'da ṭarḥ-ı esâs-ı iḳâmet ve miyân-ı erbâb-ı isti' dâdda mu' tād üzre ḥareket idüp Murâdiyye müderrisi Aḳlıḳ Sinân Efendi ḥıdmetinde zemzeme-sâz-ı ḳîl u ḳâl ve toḳuz yüz otuz beş senesinde i' âde-i mülâzemetiyle nâ'il-i amâl olmuş idi. Evvelâ yigirmi aḳçe ile Burûsa'da Bâyezîd Paşa Medresesi'ne ba' dehu otuzla Tire'de Ḳara Ḳâḏî Medresesi'ne ba' dehu kırḳla Merzîfûn Sultâniyyesi'ne pey-ender-pey müderris olup toḳuz yüz elli târiḥinde [120] Diyâr-ı Bekr'de vâḳi' Ḥüsrev Paşa Medresesi'ne müftî

vü müderris ve bünyân-ı müteza‘ za‘ i’l-erkân-ı ifâdeyi mü’essis olup elli iki târîhinde Hüsrev Paşa’nuñ Medîne-i Haleb-i Şehbâ’da inşâ itdiği medrese-i celîlesi ‘ ilâve-i iftâ ile ibtidâ bunlara virildi. Elli yedi senesinde Hâce-zâde Kurd Çelebi yirine Süleymânîye-i İznîk pâyesine terfi‘ olındı. Altmış beş daħilinde Yamalı ‘ Abdi yirine Kefe fetvâsı tevcih olındı. Yetmiş biri Cemâdi’l-âhîre’sinde ‘azl olup Maħmûd Paşa müderrisi Elze-zâde’ye virilmiş iken qabûl itmemekle yirinde ibkâ olındı. Yetmiş iki Zi’l-ħicce’sinde za‘ f-ı pîri vü herem istilâsıyla manşûbdan istifâ idüp altmış aqçe vazîfe ile ser-be-ceyb-i ħumûl ve yirine Ekmel Efendi mevşûl oldı. Maħrûse-i Burûsa’da qarâr ve ‘ilm u ‘ibâdeti nuħbe-i kâr-ı leyl ü nehâr itmiş iken toquz yüz yetmiş beş evâħirinde ‘amed-i memdüde-i ħayâtı zelzele-i hâzimi’l-lezzât ile ser-nigûn ve ğuref-i müşeyyede-i âmâl-i bî-meâ’li serâb-nümûn oldı. **Mısra‘:**

Gülşen-i cennât aña me‘ vâ ola

Târîh-i vefâtıdır. Mevlânâ-yı merķûm, baħr-i muħîṭ-i ‘ulûm, tefsîr ü ħadîsde bî-müdânî, fûrû‘ ve uşûlde şâhibü’l-muħîṭ-i şânî, tekyegâh-ı ifâdede pîr-i pîş-ķadem, bābā-yı ‘âlem, şeyḫ-i mübârek-dem idi. ‘Izzi şerħi Sa‘de’ d-dîn üzre ħâşiyesi vardur. İstîrâd tarîķi ile mebâħîş-i keşîre cem‘ itmegın Dede Çevnegi dimekle meşhûr mecmu‘a-i fevâ’id ve fihrist-i qavâ’iddür. ‘İlm-i fıķıhda vehbâniyye tavrı üzre manzûmesi ve ŧabakâti’n-nihâti ve fûnûn-ı ‘adidede resâ’il-i müfide ve ta‘liķâtı vardur.

El-Mevlâ Meħmed

Vilâyet-i Qarâsî dâħilinde İdincik qaşabasından bedîdâr ve Küçük Muħyi’ d-dîn dimekle şöhret-şî‘âr olmış idi. Taḫşîl-i ‘ilm u kemâle bezl-i ictihâd ve levâzım-ı isti‘dâd, tarîķi a‘dâd eyleyüp devr-i mecâlis ve ħıdmet-i medâris iderek mu‘allim-i maķâm-ı Süleymânî ħayre’ d-dîn Efendi mülâzemetiyle nâ’il-i emânî olduqdan soñra yigirmi beş aqçe ile Plevne’de Miħâl oğlı Medresesi’ne vâşıl olup ba‘dehu tarîķ-i qażâya sâlik ve sermâye-i ħüsn-i sülûka mâlik olmış idi. Aqça Qızanlık qadısı iken terk-i dağdağa-i câh ve *tebettüli ilallâh*²⁰⁴ eyledi. *El ħâletü hâzihî* medrese-i şâbıķa şâhibi Miħâl oğlı Süleymân Beg qażâdan ferâĝını istimâ‘ eyledükde yigirmi beş aqçe ile mükerreran taķlîd ve qaıd-ı te’bîd ile taqyîd itdürmiş idi. Toquz yüz yetmiş beş senesinde qaıd-ı te’bîd-i temâm ve müddet-i mażrûbe-i ħayâtı qarîn-i ħitâm oldı. Merħûm-ı mezbûr, ‘ilm u şalâħla meşhûr, nefsi-‘azîz ve rûhı sebûk küçükle küçük büyükle büyük idi.

²⁰⁴ Allah’a yönelme.

El-Mevlā Muḥyi'd-dīni'l- Esved

Bunlar daḡı arasi'den arān-i zūhūr ve aracin dimekle meşhūr olmuş idi. Taḡşil-i kemālāt-ı nefsanīyye ve tekmil-i fezā'il-i insāniyye itdükten şoñra daḡdaḡa-ı iḡtilāt-ı nāsdan hārib ve mülāḡaza-ı leṡā'if-i udsiyyeye ṡālib olmaḡın iḡtiyār künç-i ḡumūl eyleyüp Ayaşofya hücerātından bir ḡüşe-i tenhāda nihān ve laab-ı mezbūr ile şöhre-i cihān olmuş idi. Ba'z-ı eyyāmda va'az u tezkir ve ulūb-i āsiyye-i tenvīr mu'ṡādı idi. ṡouz yüz yetmiş beş senesinde 'āzım-ı cinān ve 'ālem-i ervāḡa revān oldu. Mevlānā-yı merūm, nota-i dā'ire-i 'ulūm, ervāḡ-ı mücerrede gibi ālāyış-ı ta'alludan pāk, şikār-ı zebūn-ı dūnyā-yı dūndan āzāde-fitrāk, 'ābid ü zāhid, şem-i mihrāb-ı mesācid idi.

El-Mevlā uṡbe'd-dīni'l-'Acemī

ḡıra-i nisbeti İrāni ve cāme-i vücūdı Şirvānīdür. Ol ḡālinde mülāzım-ı mecālis-i 'ulemā-yı 'Acem ve dā'ire-i taḡşilde uṡb-i şābit-adem olup ahenk-i seyhāt-ı memālik-i Rūm ve dārü'l-mülk-i oşantiniyye'ye udūm eyledükde ṡarī-i sa'ādeti refiā sūlūk ve teber-i isti'dādını sikke-i 'ulemā' ile meskūk eyleyüp Celāl-zāde Şāliḡ Efendi'den mülāzım ve semt-i tadrīse 'āzım olmuş idi. İbtidā yigirmi açe ile Kürkcü Başı Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beşle ḡāce ḡayre'd-dīn Medresesi'ne ba'dehu otuzla ekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'ne müderris olup vezir-i rūşen-zamir Pertev Paşa'nuñ mu'allimi olmaḡın mülāzemet-i ḡıdmet-ı şadr-ı [121] celil için mişli ile Şaḡkūlı Medresesi'ne tebdil olındı. Ba'dehu kır açe ile İbrāḡim Paşa müderrisi olup ṡouz yüz yetmiş dōrt Zī'l-ḡicce'sinde Baba ūşī 'Abdu'r-raḡman Efendi yirine Muştafā Paşa ḡāricine 'āric olmuş idi. Destḡāḡ-ı ifādeye şadr-ı meclis ve müzākere-i fūnūn-ı nāfi'aya mūmāris iken ṡouz yüz yetmiş altı Şafer'inde uṡb-i şimālī-i ḡayātı merkez-i vücūddan zā'il ve devre-i dolāb-ı 'ōmri 'aṡıl olup medrese-i maḡlūlesine 'Abdu'l-ḡānī Efendi vāşıl oldu. Merḡūm-ı mezbūr dikkāt-i efkār-ı ilmiyye ile meşhūr, 'ālim u fāzıl, ekşer-i fūnūnda kāmil idi. Be-taḡşış-i ilm-i hey'ete etem-i intisābı vesā'ir-i 'ulūm-ı riyāziyyeden vāye-i nişābı var idi. *Raḡmetullāḡu 'aleyh.*

El-Mevlā Lūṡfu'llāḡ

'Allāme-i Rūm Ebu's-Su'ūd Efendi merḡūmuñ 'amm-i kerīmi 'Abdu'n-nebi Efendi'nuñ ferzendi maṡbū'ı'ş-şemā'ili ve Anaṡolı Şadrı Ca'fer Efendi ḡıdmetlerinūñ birāder-i maḡbūli'l-ḡaşā'ili aba Lūṡfi dimekle meşhūr ve biṡāne-i abā-yı şöhreti bu ḡaşv-i meliḡ ile zebānzede-i cumhūr idi. İş'āl-i nā'ire-i iştīḡalle keşāfet-i ṡab'ını taltif ve ḡil'at-ı ḡariz-i istihālle bālā-yı isti'dādını teşrif idüp Şaḡn müderrisi iken

bünyân-ı vücûdî müderris olan Burûsevî Şeyhi Çelebi hizmetlerinde dâhil-i meclis-i müzâkere ve Çivi-zâde Efendi Medresesi'ne kerem-sâz-ı ma' reke-i baḡḡ ü muḡâvere olup Ebu's-Su'ûd Efendi'nün maḡzar-ı ' inâyeti ve şeref-yâfte-i mülâzemeti olmuş idi. Evvelâ yigirmi aḡçe ile Edrine'de İbrâhim Paşa Medresesi'ne ba' dehu teraḡḡi ile yigirmi beş pâyesine ba' dehu otuzla Hezârgîrât'da vâkı' İbrâhim Paşa Medresesi'ne ba' dehu teraḡḡi ile rütbe-i erbâ'ine vâsıl olup toḡuz yüz altmış târiḡinde Meḡemmed Paşa-zâde yirine Maḡmûd Paşa'da medrese-i icrâ-yı resm-i ifâde idüp altmış bir ḡilâlinde Mu'allim-zâde yirine Maḡnisa Sultânîyyesi'nde müderris ü müftî olup altmış üç eḡnâsında Ḳara 'Abdu'r-raḡman yirine Edrine dârü'l-ḡadîşine naḡl olunup yetmiş Şa'bân'unda ' İvâz Efendi yirine Şaḡn'a gelüp bir aydan soḡra ḡabûl itmeyen Süflî yirine Burûsa'da Murâdiyye müderrisi olmuş idi. Yetmiş altı Rebî'ü'l-âḡir'inde rebî-i ḡayâtî âḡir olup medrese-i maḡlûle Sinân Çelebi'ye virildi. Mevlânâ-yı mezbûr lütf-i ḡab' ile meşḡûr, ḡalîm ü selîm, ḡalûḡ-ı kerîm, şâlih ü nezîh, maḡdûm-ı nebîh idi.

El-Mevlâ 'Abdu'r-raḡman bin Muḡtafâ

Taḡt-gâh-ı Ḳaraman olan belde-i Ḳonya'dan nümâyân ve Ḳara 'Abdu'r-raḡman dimekle ma'lûm-ı ' âlemiyân olmuş idi. Mâh-ı cihân-tâb gibi taḡşîl-i sevâd ve tekmi'l-i dâ'ire-i isti'dâd eyleyüp 'ilm-i tecvîd ü ḡirâ'atında müfred-i rüzḡâr ve fenn-i müsîḡide nâdire-i edvâr olup **Beyt:**

Derûnunda rukûm-ı muḡhaf gülzâr-ı naḡş itmiş

O olup âb-ı revân gül-câmi'inde ḡâfîz-ı câri

(**neḡr**) maḡmûnuña naḡl-i maḡtar 'andelib-i naḡme-perver olmaḡın toḡuz yüz on ḡudûdında Şeh-zâde Cihân Şah bin Bâyezîd Ḥân emir-i livâ-yı Ḳaraman iken ḡıramân ve ravza-i rîzvân olup cenâzesi Burûsa'ya naḡl olunduḡda refâkâtine ta'yîn olunan ḡuffâz-ı ḡoş-elḡânla yola revân olup ba' de edâ'i'l-ḡıdme maḡrûse-i mezbûrede vâkı' Zeyniler Tekyesi'ne nâzil ve ḡâ'ife-i şufiyye ile taḡfiye-i bâḡna müsteḡil olmuş idi. Ḳarîne-i ḡal zâviye-i mezbûrede seccâde-nişin-i irşâd Seyyid 'Ali Efendi'ye dâmâd olup sevâb-dide ḡazret-i 'azîz ile sâlik-i ḡarîḡ ve mecâlis-i 'ilmiyyede mutaḡaddî-i ders ü tâḡḡîḡ olup Ḳadrî Efendi Burûsa ḡadıısı iken âstânelerine intisâb ve Anatólı şadıı olduklarında teḡkirecilik ḡıdmeti ile şeref-i mülâzemetlerin iktisâb itmiş idi. Evvelâ yigirmi aḡçe ile Burûsa'da Mollâ Ḥüsrev Medresesi'ne ba' dehu teraḡḡi ile yigirmi beş pâyesine ba' dehu otuzla Konya'da Na'ıncı Medresesi'ne ba' dehu mişli ile İstanbul'da Murâd Paşa Medresesi'ne nâ'il olup toḡuz yüz elli ḡudûdunda Ebu's-Su'ûd Efendi ve Mîrim Kösesi Meḡemmed

Efendi şadrey-n-i fâzileyn iken kırka tâlib olan fûzelâ ile dahil-i pûte-i imtiḥân ve sebîke-i isti'dâdı lâyıķ-ı tamgâ-yı kabûl-ı şadr-ı cihân olup Efzâl-zâde Medresesi iḥsân olunmuş idi. Elli dört ḥilâlinde Ḥâmid Efendi yerine Gegivize Medresesi [122] tevcîh olındı. Altmış temâmında Müeyyed-zâde 'Abdu'l-vehhâb Çelebi yerine Edrine dârü'l-ḥadîşine vâşıl, altmış üç dâḥilinde Mu'allim-zâde yerine Şaḥn'a nâ'il, altmış yedi Muḥarrem'inde Karamanî Aḥmed Çelebi yerine Medrese-i Ayaşofya'da mesned-ârâ-yı fezâ'il oldı. Sene-i mezbûre Zî'l-ḥicce'sinde bâdire-i nâdire vuķû'undan ref' olunup yerine Şeyḫi Efendi terfî' olındı. Ba'dehu yetmiş aķçe vazîfe-i tekâ'ud ile gûşe-güzin-i ḥamûl ve vezâ'if-i 'ilm u 'ibâdete meşgûl iken ṭoķuz yüz yetmiş altı Şevvâl'inüñ evâḫirinde devre-i dolab-ı 'ömri âḫir ve zümre-i nefsi vâşıl-ı qarârgâh-ı ğarrâ-ğır oldı. Mevlânâ-yı mezbûr, fezâ'il-i 'ilmiyye ile meşhûr, ḥallü'l-muḥâvere, ṭayyibi'l-muḥâzara, zürefâ ile muṭâyebeye mâ'il erbâb-ı 'irfânla mülâṭafaya şifte-dil, merd-i mecmu'a-i me'ârif idi. Mervîdür ki mevtinden muḥaddemce yârânuñdan biri merḫumu ziyâret idüp eṣnâ-yı muşâḫabetde senem yetmiş dört olmak i'tikâdında iken bu gice vâķı' amda senüñ sinnüñ yetmiş altıdır, didiler. Didükde taşavvurdan iki sene zarar ve naķd-i 'ömrüñ bu miķdâr ziyâ'ata gider göründi diyü laṭife iderler. *Raḥmetüllâhi 'aleyh.*

El-Mevlâ Ḥalîl bin 'İsâ Paşa

Şaķâyıķ'da mestûr olan Ḥayre'd-dîn Paşa-yı Cenderî? Ḥân[e]dânundandır ki Devlet-i 'Aliye-i Âl-i 'Oṣmân'da kâdı' askerlik 'ünvânuñ ve vüzerât-ı 'uzma nâm u nişânuñ ibtidâ bunlar bulup beş ṭabaķaya varınca vaḫiden ba'd-ı vâḫid veliden ba'de'l-vâlid şadr-ı'l-'ulemâ' ve ser-defter-i vüzerâ olmağın ṭoksan yıl miķdârı şadâret-i 'ulemâ' ve vekâlet-i kübrâ du dumân-ı 'azîmü's-şânlarına münḫaşır ve bu tertîb üzere müstemir olmuştur. Evvelâ Ḥayre'd-dîn Paşa ki Kâra Ḥalîl dirler idi. Yüz altmış bir senesinde Ğâzi Ḥüdâvendigâr ya'nî Sultân Murâd-ı Evvel nâmdâr 'aşrında Burûsa kâdı'sı iken ibtidâ kâdı' asker olup yetmiş temâmında vezîr-i a'zam oldı. Şâniyen oğlı 'Alî Paşa babası yerine kâdı' asker seksen sekizde maḥlûlundan vezîr oldı. Şâlişen oğlı İbrâhim Paşa babası manşıblarına vâşıl oldı. Râbi'an Ḥalîl Paşa kezâlik pederin taķ'ib eyledi. Sekiz yüz elli yedi târiḫinde fetḫ-i İstanbul eṣnâsında katl olunup mühr-i vezâret Maḥmûd Paşa'ya virildi. Bunlaruñ oğlı İbrâhim Paşa-yı Şânî bir miķdâr sitem-dîde-i rüzgâr ve 'ayni'l-kemâl resîde-i dehr-i nâ-pâydar olup bi'l-âḫire devlet-i Bâyezîdiyye'de kâdı' asker ve ṭoķuz yüz iki Receb'inde Dâvûd Paşa yerine şadr-ı âşaf maķar oldı. Ṭoķuz yüz beş senesinde vâķi' İnebaḫtı seferinde fevt olup mühr-i vezâret Mesîḫ Paşa'ya müyesser oldı ve menşûr-ı şadâretleri ḫatm-gerde-i çarḫ-ı

dün-i perver olmuş idi. Bunların oğlu ‘İsâ Paşa tuğrâ-keş-i dîvân-ı sultânî ve nesķ-sâz-ı kânûn-ı ‘Osmânî olup şâhibü’t-terceme toķuz yüz on dört senesinde ‘ademden bîdâr ve manzara-i vücûddan perde-güşâ-yı dîdâr olup H‘an-ı H‘alîl-i ‘irfândan nevâle-bend ve ‘ulemâ-yı ‘aşrdan dânişmend olup ‘alâ hasebi’l-‘âde²⁰⁵ devr-i mecâlis-i ifâde iderek Şeyhü’l-İslâm Sâ‘dî Efendi hizmetlerine ittîşâl ve evvel sa‘de’s-su‘ûd-ı âsmân-ı taķķîķden istifâza-i envâr-ı fazl u kemâl idüp mülâzemetleri ber-murâd ve cenâb-ı mevleviyyeye dâmad olmuş idi. Toķuz yüz kırķ sekiz târihinde Hâmid Efendi yerine kırķ aķçe ile Dâvûd Paşa Medresesi’ne revnaķ-baķşâ olmuş idi. Elli temâmında Ca‘fer Efendi yerine ‘Alî Paşa-yı ‘Atîķ Medresesi’ne ferş-i seccâde-i ders u taķķîķ idüp münâvele-i raķîķ-i şehîķ ‘ilm u ‘irfân ve idâre-i câm-ı kelâm ve icâle-i kemiyet-i taķķîķ ü iķân üzere iken elli üç hilâlinde Kâdî-zâde Efendi medrese-i mezbûreyi şart-ı vâķıf üzere da‘vâ eyledükde bunlar ‘azl ve anlara i‘tâ olunmuş idi. Ba‘dehu pederi tarîķinde menâzil-peymâ olup Şeh-zâde Sultân Bâyezîd oğlı Sultân Orhan’a lâlâ oldu. Toķuz yüz yetmiş yedi târihinde maĥdûmunuñ kîse-i ‘ömri rîsmân-ı kahr-ı sultânî ile maĥtûm olduķda Bûdîn defterdârı olup ba‘dehu ma‘zûl ve âstânede mülâzemet meşĥûl iken toķuz yüz yetmiş altı senesinde nuķûd-ı ‘ömri temâm ve defter-i ĥayâtı karîn-i ĥitâm oldu. Merĥûm-ı merķûm maĥdûm-ı me‘âl-i rûsûm, ĥalîm ü selîm, müşfik ü kerîm, me‘ârif -i cüz’iyeden ĥişsedâr ve tab‘-ı mevzûnı güher-senc-i eş‘âr-ı âb-dâr idi. Maĥlaşı gâĥ Muĥlişî ve gâĥ Defterî ve ķumâş-ı me‘ârifüñ ülkeri, âsmân-ı feza’ilüñ aĥterîdür.

Tezyîl: H‘alîl bin ‘İsâ Paşa, İbni İbrâĥim Paşa, İbni H‘alîl Paşa, İbni İbrâĥim Paşa, İbni ‘Alî Paşa, İbni ĥayre’d-dîn Paşa, İbni eş-şehîr Çandarlı H‘alîl.

[123] Mışra‘ :

Oķuyalım rûĥı içün fatîĥâ 976

Mışra‘ ı târiĥ-i vefâtıdur. *Raĥmetullahü ‘aleyh.*

El-Mevlâ Naşru’llâĥ Er-Rûmî

Rûm ili’nde Mânastır nâm şehr-i meşĥûrdan zühûr ve kaķ‘-ı menâzil-i sinîn u şühûr eyleyüp naķd-ı vaķt-i ‘azîzin beżâyi-i fazl u ‘irfâna şarf ve ebķâr-ı efķâr-ı ‘ilmiyyeyi reşķ-i ĥürân-ı kâşîrâtı’t-tarf idüp ķalem-rev-i ‘ilm u me‘ârif himmet-i bî-hemtâsına muşahĥar ve *naşru’n-minâllâĥ ve fetĥü’n-ķarîb*²⁰⁶ mażmûn-ı beşâret-nümûnı ile mübeşşer olduķda âheng-i tarîķ, sa‘âdet-i refîķ ve devr-i mecâlis-i ders u taķķîķ

²⁰⁵ Olması takdir edildiği gibi.

²⁰⁶ Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: **Allah’tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke’nin fethi).** (Ey Muhammed!) Müminleri müjdele! (Saff Suresi 61/13)

iderek şadr-ı ‘ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi Āstānesi’ne intisāb ve feyz-i nazarından iktisāb-ı lütf-i bī-hisāb eyleyüp mollā-yı merḳūmuñ manzūrı ve cümleti’l-mülk-i umūrı olmışken tarīḳden ferāgat ve şılasında ihtiyār genc ḳanā’at itmiş idi. Ba’dehu on toḳuz aḳçe vazīfe ile bir buḳa’da müderris ve maḥfil-i ifādeye şadr-ı meclis olup Dülger-zāde Efendi ve Hāverī Çelebi ve Emīr Şah birāderi Meḥammed Çelebi emşālī emāşil-i meclis ifādesinden müstefid ve ḥalḳa-ı beste-i ders u taḥḳīḳi olan ḳavābil-i fūnūn-ı ‘adīdede ferīd olmuşlardır. Manastır’uñ cemī’-i ‘ulemāsı dersine ḥāzır ve dāne-çin-i ḥırman-ı nevādir olup üstād-ı gül-mesnedinde murabbā’-nişin ve āfītāb-ı feyz-ḳarīn-i ‘ilm u dīn iken toḳuz yüz yetmiş altı senesinde ‘āzım-ı nūzhetgāh-ı cinān ve ḥalḳa-i cem’iyeti perişān oldu. Merḥūm-ı mezbūr, fezā’il-i celīle ile meşhūr, tefsīr ü ḥadışde māhir, va’az ü tezkirde mü’essir, şālih ü ‘ābid, mecmu’-a-i maḥāmid idi. Tefsīr-i Ḳādī’ya ḥāşiyeye-i müfidesi ve fūnūn-ı şitāda resā’il-i ‘adīdesi vardır.

El-Mevlā Ḥasan bin ‘Alī bin Ḥasan

Çerçin-zāde dimekle meşhūr pederi Şaḳāyık’da ve birāderi bu mecellede mestūrdur. Vālidesi Edrine ḳādısı iken fevt olan Meḥammed bin Ḥasan Samsūnī’nüñ kerīmesi olmağın beyt-i ḳadīm-i ‘ilm u şalāḥa mūntesib ve fezā’il-i mevrūşeye ser-berkemālāt-ı nefsanıyyeyi müktesib olup ḥāl-i ḥuceste-ḥişālī Aḥmed Samsūnī ḥıdmetinde iştiğāl ve Çivi-zāde Efendi mülāzemetleriyle iḥrāz-ı evvelin-i āmāl idüp evvelā yigirmi beş aḳçe ile Tuzla’da Yıldırım Ḥan Medresesi’ne ba’dehu otuzla Şīre’de Ḳara Ḳādī Medresesi’ne ba’dehu kırḳla Toḳat Sultāniyyesi’ne vāşıl olup elli aḳçe ile Mes’ūdiye-i Amed’de müderris ü müftī olmuş idi. Toḳuz yüz yetmiş altı senesinde ders u devr-i temām ve müddet-i ḥayātı ḳarīn-i ḥitām olup medrese-i maḥlūle Mollā Lārī ḥıdmetlerine ‘ināyet olındı. Mevlānā-yı mesfūr, mecmū’-a-i fażl-ı mevfūr, sīne-i pūr sekinesi cilā-dāde-i maşḳala-i ‘ilm u dīn, şuver-i zihniyye-i ma’ḳūl u menḳūl ile reşk-i nigāristān-ı çin, ḳān-ı gevher-i fezā’il, kāmīl-i deryā-yı dil idi. ‘Ulūm-ı diniyyeye etem-i intisābı, be-taḥşīş-i fiḳh u ferā’izden vāye-i nisābı vardır.

El-Mevlā Muşlḥi’ d-dīn

Vilāyet-i Ḥamīd ve Teke etrafında vāḳi’ olan cibāl-i şāhīḳada yayulup şi‘āb-ı sāhīrede ḳışlıyan göçer evli tā’ifesinden olup ḥuyūl u devābb ile seyr-i sūhūl ü şi‘āb iderken iltihāḳ-ı erbāb-ı isti’dāda himmet ve tarīḳ-i ‘ilme şarf-ı ‘inān-ı ‘azīmet itmiş idi. ‘ulemā-yı ‘aşrdan Çivi-zāde Efendi ḥıdmetlerinde iştiğāl ba’dehu şadrū’l-‘ulemā’ ‘Abdu’l-vāsi’ Efendi Āstānesi’ne ittişāl eyleyüp mülāzımı vü manzūrı ve mazḥar-ı iltifāt-ı mevfūrı oldu. Ol şadr-ı ‘ināyet-i i’tinā Dimetoḳa’da medrese binā

idüp dirâsetin mülâzımlarına şart eyledükde ibtidâ yigirmi aqçe ile bunlara virildi. Tokuz yüz kırk Şevvâl'inde Kemâl Paşa-zâde Efendi intikâl eyleyüp manşib-ı fetva İstanbul'dan müteķallidi Sa' di Efendi'ye teveccüh itdükde 'Abdu'l-vâsi' Efendi bu vaz' dan dil-gîr ve bihasebi't-tarıķi muķaddem iken taķdîm-i mu'ahhardan münhârîfü'z-zâmir olup mâmelekin dükkân-ı 'atâr gibi perîşân ve mücâveret niyetine semt-i Hicâz'a 'atf-ı 'inân eyledükde şâhibü't-terceme dahı üstâdından gördüğü gibi manşib u câhdan ferâgat ve dil-i isti'nâ pesendi ihtiyâr genç 'uzlet eyleyüp yigirmi beş aqçe ile ber vech-i teķâ'ud medrese-i mezbûreye müderris ve meşğâle-i [124] 'ilm u 'ibâdetle mu'nis olmuş idi. On sene miķdârı gencîde-i günc-i mihrâb-ı tã'ad u seccâde gibi secde-senc-i zemîn-i 'ibâdet iken şalâh u 'iffeti vâşıl-ı mesâmi'-i erbâb-ı devlet olduķda Şeh-zâde Süleymân Hân cihangir-i nev-civân ta'lîmi ile me'mûr ve fâriğ u âzâde iken derd-mendi bî-huzûr iderler. Şadr-ı a'zâm Rüstem Cem-şiyem vesâ'ir a'yân-ı harem-i mühterem merhûma mezîd-i taķva vü 'iffetle belki velâyet ü kerâmet ile mu'tekid olup umûr u mu'azzamada müsteşâr ve meşşâta-ı re'y-i 'uķde-güşâsın daķâik-i ahvâl-ı saltânatda mahrem-i esrâr iderler. Ol taķrîble ķapusu dergâh-ı dünyâ-perestân-ı rüzgâr ve menaz-ı melce-i ekâbir mütemevvilân-ı gedâ-yı etvâr olup cevâ'iz-i seniyye ve hüdâyâ-yı behiyye her taraftan revân **Bejt:**

Hânümân-ı zühdi virân eylesün seylâb mı

Bâde aķsun gülsün ey sâķi bu cism-vâdisidür

(neşr) mażmûnı 'ayân olmağla bünyân-ı riyâzetede sâlesi virân ve *lemhâti'l-başar*²⁰⁷ da faķîr-i nâ-tüvân iken 'azîz-i kâm-rân olduķda etrâk-ı Teke ve Hâmîd ve Karaman evgâd-ı Manavgâd ve Menteşe ve Şaruhan nisbet-i türâbîyye cihetinden zerre-i 'inâyete dehri ve on iki sancaķ erbâbı hem-şehri olup münâfese-i nüfûs-ı zâyî'a mü'eddi-i ğavġa ve şeref-i intisâb için her biri 'alem-efrâz veġa olmaķ üzerinde iken tokuz yüz altmış senesinde Şeh-zâde-i Cihângir 'âlem-i âhîreti teşhîr itdükde bunlaruñ berk-i âmâli perîşân ve hengâme-i cem'iyeti bî-nâm ü nişân olup hem-şehrilik daġdaġasında taşhîh-i neseb-i zaķmeti ile zâr u zebûn ve mażhar-ı mantûķ-ı *ķad kezzebe'n-nisâbûne*²⁰⁸ olan eşhâs yerlü yirine ric'at bunlar dahı yetmiş aqçe vazîfe-i teķâ'ud ile 'uzletgede-i ķadîmine 'avdet idüp hunyâ-ger-i meclis-i ikbâli perde-i âġâzede ķarâr ve nâzım-ı terci' bend-i âmâli bu maţla'-ı pür süz-ı derd-mendâneyi tekrâr eyledi. **Bejt:**

²⁰⁷ Göz açıp kapayınca kadar geçen zaman.

²⁰⁸ Çok fazla irdeleyen, hayal gücü çok fazla olan yalan söyledi.

Tekellüf çekme billâhi gel ey guşsa sen o densin

Ferh-i şadî gelür gider benümle kalacak sensin

(neşr) Toğuz yüz yetmiş yedi Muğarrem'inde cām-ı zehr-ālūd-ı merkden cür' a-çeşān ve āsūde-i mağalle-i ħamūşān oldu. Mevlānā-yı merķūm, eşnā-yı deryā-yı 'ulūm, istīnās-ı nāsdan hārib, pāre-sāz-ı peyvend-i meārib, rū-gerdān-ı evzā-yı dehr-i dūn, pūşt-pāzen-i gūy-ı gerdān-ı gerdūn idi. Evā'il-i ħānīde Sūħte Yörük lağabına telmīħ için Yörük Muşliħi'd-dīn dimekle meşhūr idi. Ba' dehu Cihāngir Ĥ'āceliği ile ma' rūf u mezķūr idi.

El-Mevlā Bedre'd-dīn Mağmūd

Perverde-i ħak-i pākī dest-yāz, şimār-ı varağ-ı nigār-ı nücūm olmada hem-ser-i nağl-i bāsığ-ı āzād belki sebze-i bālā bülendi hem-dūş-ı serv u şimşād olan Bosna Serāyı'ndan zūhūr ve āfitāb-ı celī pertev-i bālā gibi perde-serāy-ı 'ademden münezzel vücūda feyz u nūr idüp şem'-i efruħte-i şebstitān-ı tağşil-i sevād ve serv-i efrāħte-i şaħn-ı bostān-ı isti' dād olduğda Celāl-zāde Şaliħ Efendi ħıdmetlerine şeref-yāfte-i intisāb ve Ĥaleb ve Şam mağkemelerinde nā'ib-i menāb olup ba' de'l-iyāb kaçpucu başı iken Vezir-i a'zam Meğhemmed Paşa'ya mu'allim ve cihet-i cāmī'a-i nisbet-i türābiyye ile müsāħib ü münādīm olmuş idi. Şefā'atleri ile Ma'lūl Efendi'den mülāzım olup tarīğ-i tedrīse 'āzım olduğda evvelā yigirmi ağçe ile Ĥaşķōy Medresesi'ne ba' dehu yigirmi beş ile Ĥ'āce Ĥayre'd-dīn Medresesi'ne müderris olup ol eşnāda Kāra Çelebi merħūma dāmād ve istinād-ı cenāb-ı mevlevi binā-yı devletine 'imād olmağın terāğķī ile vāsıl-ı şelaşin olmuş idi. Toğuz yüz altmış sekiz tārīħinde 'Azmi Efendi yirine kırğ ağçe ile Rüstem Paşa Medresesi'nde seccāde-nişin ba' dehu terāğķī ile vāsıl-ı rütbe-i ħamsin oldu. Yetmiş bir Cemādi'l-āħire'sinde yirine Ĥazret-i Eyüp pāyesine pīrāye şalup yetmiş üç Şevvāl'inde Dāvūd-zāde yirine Şaħn-ı Şemāniyye'ye gelüp yetmiş dōrt Muğarrem'inde intikāl iden Karamānī Meğhemmed Efendi yirine Süleymāniyye medārisinūñ birine vāsıl ve murabbi'-nişin-i çār-ı bāliš-i fezā'il oldu. Devlet-i Selimiyye'de ol vāķi' olan silsilenūñ şaħibü'l-mehār-ı kaçārı ve silsile-i cünbān-ı i'tibārıdur. Himmet-i vezir iksir-i nazarla Süleymāniyye evķāfinūñ taħrīr ü teccidine me'mūr olup kaçble'l-itmām toğuz yüz yetmiş altı Receb'inde Şeyħi Efendi yirine Mışr-ı Kāhire kaçāsıyla mağzi'l-merām oldu. Ol mañşib-ı celilde [125] iki ay miğdārı kemāl-i şahāmet ü istikāmetle ħükümet idüp sene-i mezbūre evāħirinde defter-i sicillāt-ı 'ömri reside-i fezleke-i ħitām ve bāb-ı murabba' nümā-yı lağdden müteveccih-i dārü's-selām olup yetmiş yedi Muğarrem'inde mañşib-ı mağlūl ile Ma'lūl-zāde Efendi mağzar-ı ikrām oldu. Mevlānā-yı merķūm, ħalli bend-i

cevāhir-i mantūḳ u mefhūm, beşūş ü kerīm, ḥalūḳ u selīm, mürebbī-i ḳavābil, ḥayr-ḥāh-ı emāşil, kemāl-i ḳudretle mütevāzı' u derviş-nihād, ḥallü'l-lisān u şāfi-fu'ād *ḳuli'l-ḥayra ve illā fesḳūt*²⁰⁹ mefhūmı ile 'āmil, merd-i deryā-dil idi.

El-Mevlā Meḥemmed bin Meḥemmed Eş-Şehīr-i Bi-İbn En-Neccār

Mi' mār-ı ma' müre-i ifāde Dülger-zāde Efendi'dür. Ceddi emcedi Meḥemmed bin En-Neccār kibār-ı tüccārdan olup bilād-ı Ḳaraman'dan zühūr ve ticāret-i tecārib için sefer-i dūr-a-dūr idüp dārü'l-mülk-i İstanbul'a 'ubūr itdükte Sarachāne ḳurbında maḥkeme olan mescid-i şerīfi binā ve baḳ'ıyye-i 'ömrini 'ibādetle ifnā eylemiş idi. Vālid-i mācidi belde-i Üsküb'e hicret ve bir mescid-i şerīf 'imāret eyleyüp taḥşil-i esbāb-ı sefer-i āḫiret itmiş idi. Mevlānā-yı merḳūm, mānend-i ḳalem farkını ḳadem ḳılıp şafḥa-i şuhūda ḳudūm ve belde-i mezbüre 'amāsından kesb-i me'ārif u 'ulūm, itdükten şoñra hem-şehrisi İşḫak Efendi dārü'l-ifādesinde tekmi'l-i levāzım-ı istiḥḳāḳ ve mişāl-i murḡ-ı İşḫak zemzem-i senc-i ḳil u ḳāl olan erbāb-ı isti'dāda iltihāḳ idüp Mollā Ğazali'nüñ **Beyt:**

Baş açık yügrügi Şemāniyyenüñ

Baba İşḫak nāmdāra bu mı

(**neşr**) beyt-i meşhūr-ı nāḫıḳ oldığı üzre Şaḥn'ı teşrīf itdüklerinde mu'īd-i medrese-i mü'esseseti'l-erkān iken **Beyt:**

Şehr-i Zi'l-ḥicce'de 'azmūm sefer-i Şām oldı

Başladım yazmaḡa tārīhini aḫşam oldı 942

(**neşr**) tārīhinden müstefād olan ḫoḳuz yüz ḳırḳ iki senesinde mülāzemetle kām-rān olmuş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Şire Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş ile Burūsa'da Ḥamza Beg Medresesi'ne ba'dehu otuzla Çekmece Medresesi'ne ba'dehu ḳırḳla Şofya'da Meḥemmed Paşa Medresesi'ne müderris olup ḫoḳuz yüz elli sekiz tārīhinde Ḳaramanī Meḥemmed Efendi yirine Edrine'de Ḥalebiye müderrisi oldı. Altmış senesinde ma'zül olup medresesi Manav Seydi'ye virildi. Altmış iki ḫilālinde Küçük Tāce'd-dīn yirine Burūsa Sulṫāniyyesi'ne terfī' olındı. Altmış altı Cemādiye'l-evvel'isinde fevt olan Ḳara Ca'fer yirine Şaḥn'a geldi. Altmış ḫoḳuz Rebī'ü'l-āḫir'inde Manav 'Ali yirine dārü's-selām-ı Baḡdād ḳazāsıyla ber murād oldı. Ğāyet nezāhet ü nebāhetle ḫükümet eyleyüp yetmiş iki Muḫarrem'inde seksen aḳçe vazīfe-i teḳā'ud ile munfaşıl ve ḳazā-yı mezbüre Çalık Ya'ḳūb Efendi vāşıl oldı. Yetmiş yedi Şafer'inde 'ālem-i 'uḳbaya sefer ve meş'ale-i imān-i ḫarīḳ-i hidāyet

²⁰⁹ Ya hayır söyle ya da sus. (Hadis-i Şerif)

rehberin pür nūr u fer eyledi. Türbe-i Ebi Eyyüb-i Enşārī kırbında hāk-ı lahdde mütevārī ve ‘Alemdār Aḥmed Miḥter’ün sāye-niṣn-i civārıdır. *Mollā-yı mūmā ileyh, neṣrat-i envārī’l-mağfıret-i ‘aleyh*,²¹⁰ ‘ālim u fāzıl, ‘ārif u kāmıl, şüleḥā ile enīs, erbāb-ı ‘ırfānla celīs, rūsūm-ı ‘örfiyyeden fārīgü’l-bāl, kıyd-ı tekellüfāt-ı ‘ādiyyeden gūsiste-‘ıḳāl,vücūd-ı mu‘azzez u mükerrem, melek-ḥıṣāl-i ādem idi. Türkī ve ‘Arabī eṣ‘ārı ve ḥüsn-i ḥaṭla şı‘ārı var idi. Mālik oldığı kütübi taḥṣiṣ u taḥṣiye ve silki’l-le’āl-i ta’līkāt ile taḥliye mu‘tādı idi. Tefsīr-i Ebu’s-Su‘ūd’ı ve Ḥasan Çelebi’nün Telvıh’e ḥāşiyesini Dürer-i Gürer [Mollā] Ḥüsrev ve bunlar emşālī kütüb-i muṭavveleyi ḥüsn-i ḥaṭla taḥrīr ve her birin bir eṣer-i bī-naḫr itmiş idi. ‘Acāyib-i ittifaḳiyyedendür ki ceddı maḥallesinde ḥarık vāḳı‘ olup mescidi mināresinün külāhı yandıkda merḥūm taṭayyur idüp fi’l-vāḳı‘ ol hafta vefāt ider. Güyā ol minār cevri devri ğaddārdan başına ateş yaḳup şikāyet u zebān zebāne ile maẓmūnı beytini ḥikāyet eyledi. *Li muḥarriri’l-faḳīr*

Yaḳsam ‘ācemi başuma ateş mişāl şem‘

Ser-tācuma Efendüm’e ḳaşd itdi rüzgār

(neṣr) Bu ḥaḳīr biñ kırık üç tārīḫinde Medīne-i Üsküb’e ḳadı oldıgımda ceddı evḳāfinuñ muḥāsebesini görüp idrārāt-ı mu‘ayyenesini ḳarīn-i insicām ve mecrā-yı sebīl-i tesbīlini aḥkām itmişdüm. Bu kıṭ‘a-i ‘Arabıyye anlaruñdur.

Şırtü dehra’r-rūmī fi’r-rūmī

Lā lā fi diyār-ı maḥbūbī

Febi’avni’l-ilāhī ḳad ḥaşaltü

Meniyyete’l-ḳalbi ğayra maḥcūbin

[126]

Mā’u ‘aynī ilā sekebet

*Minle Vārdār cenb-i Üsküb*²¹¹

Bu müstezād daḫı zāde-i ṭab‘-ı güherzāsıdır.

Yā men ḫalaḳa’l-ḫalkı ‘alā aḫseni zātin

Fī külli sıfātin

Meyyezeti zevi’n-nuṭḳi mā ‘ale’l-melekāti

Min külli cihātin

²¹⁰ Yukarıda adı gezen molla için Allah, mağfıretin nurlarını onun üzerine saçsın.

²¹¹Göz suyum ne zamana kadar akacak? Üsküb şehrinin yakınlarındaki sevgili gibi.

Ṭübā li nüfūsu bezelet enfūse şey'in
Ṭav'an ve kabūlen

Fī ḥayyike yā mū'ti esbābe necātin
Ḥīne'l-ucabātin

Mā küntü 'alā emrike min 'umrī ḥīnā? ḥayyinā
Lakinne mürāran

Esraftü müdde'l-'umri li ecli's-şehvāti
Min keysi ḥayātī

Men cā'e ilā bābike bi't-tevb-i ilāhī
Lā yerci' u ḥalvā

İz tesquṭu bi'l-evbi keevrāki nebātin
İcrāmu 'aşātin

Ercū bike en ta' fū yā gāfira zenbī
Küllen ve cemī'an

İz künte mekran bi vufuri's-sakaṭāti
Vakte'd-da'vāti²¹²

Es-Seyyid 'Abdu'llāh bin Es-Seyyid 'Alī

Maḥrüse-i Burūsa'da Zeyniler Zāviyesi'nün şeyhi iken evā'il-i devlet-i Süleymāniyye'de fevt olan Seyyid 'Ali Efendi'nün ferzend-i firüzende-i aḥteri ve Şahn müderrisi iken intikāl iden Emīr Ḥasan Çelebi merḥūmuñ birāder-i kihteridür. 'Azīz-i merḥūmuñ nihāl-i şecere-i 'arīk-i vāşılı beş nefer maḥdüm-ı celili var idi.

²¹² Ey mahlūkātı en güzel şekilde yaratan! Bütün özellikleriyle insanı meleklerle üstün kılan! Yarattığın nefislere müjdeler olsun. Kabul ve itaatle, senin sevginle. Ey sıkıntılardan sonra kurtuluş sebepleri veren! Ömrümde yer yer senin emrine uyamadım. Çoğu kez ömrümü arzularıyla israf ettim. İlahi! Tövbe ile kapına geleni sen boş çevirmezsin. Tövbe, ağaç yapraklarının düşmesi gibi, hataları, asilerin günahlarını düşürür. Ey günahlarımı bağışlayan! Affetmeni istiyorum. Dua vaktinde ne kadar çok hatalarım olduğunu itiraf ediyorum.

Her biri zīver-i çemen şafa-i mesned-i cāh belki sāye-efgen-i hırmān-ı māh olmağa şāyān iken nev-bāve-i murāda nā'il olmadın naḥl-i ümīd-i erbāb-ı dil gibi fenāya mā'il ve āsīb-zede-i ecel-i 'ācil oldı. Evveli Emīr Ḥasan Çelebi'dür ki Seyyid 'Alī himem, maḥdüm-ı ḥātem-i kerem, ebr-i bahārı gibi nāfi, naḥl-i ser-sebz-i müşmiri'l-münāfi', tenfi[z] ü kelām-ı ḥaḳḳda seyf-i şārim, aḥbābı ḥaḳḳında keşiri'l-mekārim, şefā'at-i menāşıbdā bī-iḥtiyār, kelimāt-ı recā şī'arı ḥacletde ḳaṭarāt-ı emṭār, nāme-i şefā'at maẓmūnı berk-i bahārı gibi mebzūl ḡaḍḍāre-i lisān-ı muntalığı'l-beyānı maşḳala-i ibrāmı maşḳūl idi. Şadr-ı a'zām-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi merḥūmuñ mülāzımı ve müddet-i şādāretinde muşāhib ü münādimi olmaḡla ḳuzāt u müderrisīn ile āşinā ve ekşer-i himmet-i kibrīt-i ḥāşiyetleri ile çerāḡ-ı rüşenā olup şaded-i ḫalde olan menāşıbı meyve-i resīde gibi yire düşürmez ve şāḫ-sār-ı maṭlubına çevgān-ı himmet şaldığı vāḳı'a dīdeler yaramaz düş görmez idi. İbrām-ı muḥaşşılı'l-merām ekşer-i kāri ve iltizām-ı mālā yelzem nuḡbe-i eṭvārı iken vādisinüñ şāhib-i ḳırānı olan zamāne yārānı gibi ḫemzeleyüp dest-yār-i niyāz ve çil aḳçe şikārına mānend-i [c]ürre-bāz, şehper-i cerībāz olmayup cā'ize-i aḫzı ḳarīn-i cevāz ve şefā'at-ı ḫasene nāmı ile ta'lil-sāz olmaḡın ḳadr-i celīl ve himmet-i 'ālī ve zamānesinde ser-defter-i ahālī olup mānend-i şavt-ı hezār ve cevāb-ı küḫsār gevher-i kelīmāt-ı dest-i redd ile ḫalel bulmaz ve ekābir yanūnda bir sözü iki olmaz idi. Ebū's-Su'ūd Efendi merḥūmdan mervīdür ki Emīr Ḥasan Çelebi İmām-ı şāliş Zeyne'l-'Abidīn ḫılyesi ile muḫallā ḫüsnü'l-vechi ve beşüş ve sehī bālādur, buyururlarmış. Ṭobḫāne ḳurbında Fındıklı İskelesi'nde olan nezāhetgāh-ı bī-mānend ve cāy-ı dil-nişin-i ḫāṭır-pesend ki ḫālā yār-ı ḳadīmimiz şā'ir seḫer-i āferin Sāmī Beg ḫıdmetlerinüñ mülkidür. Emīr Ḥasan Çelebi'nüñ baḡçesi olup mecmū'-ı yārān ve mev'id-i erbāb-ı 'irfān imiş. Ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde fevt olmuşdur. Sā'ir aḫvālī ḫalāl-i terācim-i aşılma meşṭürdur. Maḥdüm-ı şānī Meḫammed Çelebi'dür. Şāb-ı cemīl mecmū'a-i faẓl-ı cezīl imiş. Mu'allim-i Sultānī Faẓıl Ḥayre'd-dīn Efendi'den mülāzım olup ṫoḳuz yüz elli ḫudūdunda ḫazā'ir-i ḳudse 'āzım olmuş. Maḥdüm-ı şāliş Aḫmed Çelebi'dür. Faẓl u ḫüner ile yegāne ve cem'-i feẓā'ilde müfred-i zamāne olup Mīrim Kösesi'nden nā'il-i şeref-i mülāzemet ve iltifāt-ı şadr-ı celīl ile fā'iz ü cāhit ü nebāhet olduḡdan soñra yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ferḫādiyye Medresesi'nde seccāde-nişin ba'dehu teraḳḳı ile vaşl-ı rütbe-i şelāşin olup ḳırḳ aḳçe ile İbrahim Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḡşā olmuş idi. Şadr-ı Rūm Bostān-zāde Efendi merḥūm 'aşırında ma'zūl olup ḳırḳ aḳçe vazīfe ta'yin olunmuş idi. Ba'dehu menāşıb-ı tarīḫden bī'l-külliyeyi ferāḡ ve ḳālib-i āmāl-i dūnyeviyye olan ḳalb-i āḡāhına ibriẓ

maḥabbeti'l-ilahiyeyi ifrāğ eyleyüp ihtiyār-ı 'uzlet ve maḥrūse-i Burūsa'da tarḥ-ı binā-yı ikāmet eyledükde Medīne-i Münevvere pāyesiyle vāzīfe-i emşāl 'ināyet olunmuş idi. Toḳuz yüz yetmiş yedi Rebī'ü'l-āḥir'inde intikāl eyledi. Zeyniler Zāviyesi'nde medfündür. Devlet-i Aḥmed-i [127] Ḥāniyye'de naḳībū'l-eşrāf memālik-i ḥāḳāniyye olan Yavuz Efendi ve birāder-i kihteri olup eşrāf-ı ḳuzātdan Emīr Ḥasan Çelebi bunlaruñ şāḥ-ı devḥa-i vücūdı ve gevher-i silk-i nesl-i mes'ūdıdur. Maḥdūm-ı ḥāmis Ni' metu'llāh Çelebi'dür ki taḥşil-i meleke ve levāzım-ı isti'dād, tarīḳ-i *kemā yenbegi* a' dād eyleyüp Çivi-zāde Efendi'den mülāzım ve Bostān Efendi'ye dāmād olmuş idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Cendik Medresesi'ne vāşıl-ı ba' dehu mānend-i bedr-i kāmīl terāḳḳi ile rütbe-i şelāşine nā'il olup toḳuz yüz yetmiş ḥudūdunda kırk aḳçe ile Ḳapluca müderrisi olmuş idi. Ol ḥāle murğ-ı rūḥı vāşıl me'āric-i 'illiyin ve daḥili ni' met-gede-i behişt-i berrin oldu. Şāḥibū't-terceme 'Abdu'llāh Çelebi, Aḥmed Çelebi ile Ni' metu'llāh Çelebi'nüñ beyninde maḥdūm-ı rābi'dur. Evā'il-i ḥālinde 'ilm u şerīfe iştiḡāl ve taḥşil-i ḡāyetü'l-ḡāyāt-ı faẓl u kemāl idüp şadr-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi'den mülāzım olmaḡla vāşıl-ı maḥbūbe-i murād ve üstād-ı kerem mu'tādına dāmād olmuş idi. Ümmi Veled-zāde Medresesi temām olduḡda ibtidā yigirmi beş aḳçe ile bunlara in'ām olındı. Ba' dehu otuzla Kepenekçi Sinān Medresesi'nde semend-i efkārı muḥlaḳü'l-inān idüp ba' dehu kırk aḳçe ile Kadri Efendi Medresesi'nde ber mūcib-i şart-ı vāḳıf neşr-i 'ulūm ü me'ārif itmiş idi. Ba' de'l-'azl birāderi Ni' metu'llāh Çelebi fevt olduḡda ateş-i firḳat sīnesin dāḡdāḡ ve ḥār-ı ḥātır-ḥırāş-ı emelden ferāḡ eyleyüp kendilere kırk aḳçe ve oḡlına on aḳçe vāzīfe ta'yin olunmuş idi. *El ḥāletü ḥāzihī* ihtilāḫ-ı ḥalkdan keşide ve alāyış-i dünyādan dāmen-i çide Ḳadrī Efendi ḥānesinde peygüle-nişin-i 'uzlet ve gūşe-güzin-i emn ü rāḥat olup toḳuz yüz yetmiş altı senesinde ḥacc-ı Beyti'l-Ḥarām ve şıla-i ḥāḳ 'abir-nāk ecdādı 'izām eyleyüp ba' de'l-ḳufūl Burūsa'ya bir merḥale ḳaldıḡda marīz-i bi-āb u tāb ve Aḳşu menziline bünyān-ı vücūdı seyl-i 'avārızla ḥarāb olmuş idi. Ol eṣnāda sekārātü'l-mevt zāhir ve devr-i cām-ı ḥayātı āḥir olup şehre girdiḡi sa'at şehristān-ı 'ademe vāşıl oldu. *Ve kāne zalike fi leyleti'l cum'ati's-sābi'i ve'l 'işrine min şehri Rebī'ü'l-evveli li sene seb'a ve seb'ine ve tis'a mi'e*²¹³ merḥūm-ı merḳūm ḥişşemend-i envā-yı 'ulūm, şafḥa-ı cebininde envār-ı siyādet-i 'ayān ve cennāt aḥvālinde şū'ā-yı necābet-i berīḳi'l-me'ān Seyyid idi. Me'āli küster, nīr-i ḥayr-ı meḳārim perver, maḥdūm-ı kerim ü laṭif, şāb-ı şālih ü vücūdı şerīf idi. Mervīdür ki zikr olunan

²¹³ Bu, dokuz yüz yetmiş yedi senesi Rebiü'l-evvel ayının yirmi yedinci günü Cuma gecesi oldu.

beş nefer-i aḥālî penc-beyt-i cerīde-i me‘alī olup Vezīr-i a‘zam Rüstem Paşa devletinde her biri mer‘i vü mu‘azzez ve ḳabā-yı istiḥkākları miyān-ı müntemiyān-ı āl-i ‘ubbāda mezīd-i ta‘zīm u ikrāmıla mu‘allim u muṭarraz idi. Ḥasan Çelebi fevt olduğda büyük oğlu yigirmi aḳçe ve küçük oğluna on beş aḳçe vazīfe ta‘yīn olunup Aḥmed Çelebi, İbrāhim Paşa Medresesi’nden ve ‘Abdu’llāh Çelebi Ḳadrī Efendi Medresesi’nden munfaşıl olduğda kırkarak aḳçe vazīfe ta‘yīn olunmaḳ ol tārīḫe gelince emşālîne müyesser olmamış idi. Bu cümle ri‘āyetleri vezīr-i mezbūruñ āşār-ı ‘ināyeti ve züḫr-i āḫiretidür. ‘Abdu’llāh Çelebi merḫūmuñ Meḫemmed Çelebi nām bir maḥdūmı ḳalup hemşiresini İstanbul ḳādısı iken fevt olan Nāzır-zāde Ramazān Efendi tezevvüc itmeḡle Ḳaym Çelebi laḳabı ile şöhret bulmuş idi. Naḫl-bend-i ‘ilm u ‘irfān ve pīr ü i‘mām-ı ‘ālīşān olup Şeyḫü’l-İslām Şeyḫi Efendi ḫıdmetlerinden mülāzemetle bekām olduğdan soñra devr-i medāris ve ‘aḳd-i mecālîs iderek kırk aḳçe ile Ḥacı Ḥasan-zāde müderrisi olmuş idi. Ba‘dehu sālîk-i rāh-ı ḳazā ve mutaşaddî-i ḫükm ü imzā olup Rūm ili’nde ba‘z-ı bilād-ı celilede ḳādı iken dā’in-i ḫamām müteḳāzı oldu. Merḫūm-ı mezbūr ‘iffet ü nezāhetle meşḫūr, ḫalīm ü selīm, maḥdūm-ı kerīm olmaḡla Yavaş Çelebi dirler idi. Ol muḳabelede ‘Ammi Aḥmed Efendi’nüñ oğlu Meḫemmed Çelebi’ye Yavuz Çelebi dirler idi.

El-Mevlā Muştafā

Şeyḫü’l-İslām Ḳādī-zāde Efendi’nüñ ferzendi pūr-fazl u edībi ve nihāl-i devḫa-i nesebidür. Toḳuz yüz elli iki tārīḫinde vālid-i mācidi Ḳapluca müderrisi iken cerīde-i vücūdı şīrāze-bend-i eczā-yı heykel maḫsūs ve ḫurūf-ı a‘zāsı ḫüsn-i terkīb ü ḫarekātla me’nūs olup zamān-ı ḳırā’at -ı ḫurūf-ı [128] hecāda isti‘dād-ı külli recā olunmaḡla ta‘līmînde iḫtimām ve terbiyetinde merātib-i sa‘y ve iḳdām-ı itmām olunup cevāhir-i nevādir-i herfen nihāl-i istiḫālîn naḫl-i cevheri gibi müzeyyen eyledükde nesīm-i tevfiḳ-i Rabbānī ile ḫareket ve mevālî-i ‘aşr-ı mecālîsinde ‘idāre-i ku’s-i fazl u ḫikmet ḳılup ‘Abdu’l-kerīm-zāde Efendi ḫıdmetlerinde devresin ikmāl u iḫrāz ḡāyetü’l-ḡāyāt ‘ilm u kemāl itdükde mülāzemetle nā’il-i evvelīn-i āmāl olmuş idi. Toḳuz yüz yetmiş dört ḫilālînde birāder-i mihteri ‘Abdu’r-rahman Çelebi yirine kırk aḳçe ile İstanbul’da Şah Ḥubān müderrisi olmuş idi. Vālid-i ‘ālīşānı şadr-ı Rūm iken iḫsān itmişdür. Ol buḳ‘a-i ‘ilmiyyede ‘āla ḫasebi’l-‘āde ifā-yı ḫaḳḳ-ı ifāde eyleyüp ba‘dehu müddet-i ma‘zül ve tenmiye-i re’si’l-mālī ‘ilm ü kemālîle meşḡul iken toḳuz yüz yetmiş yedi Cemādi’l-evvel’isinde marāz-ı tã‘undan intikāl ve dārü’l-ins-i ḳudse irtihāl eyledi. Merḫūm-ı merḫūm, maḥdūm-ı mekremet-rūsūm, şāb-ı ‘ālim u fazıl, nihāl-i nevber-i fezā’il, aḫlāḳ-ı kerīme ile maḫallî ve zamīr-i mir’at-i

nażiri maşkala-i envār-ı ilhām ile mücellā idi. Hılmı maħlaşı ile iştihāri ve Tezkiretü’ş-Şu’arā’da ba‘z-ı eşarı vardır.

El-Mevlā ‘Abdu’l-fettāh bin Eş-Şeyh Naşre’d-dīn

Şeyhü’l-İslām Ebu’s-Su’ūd Efendi merhūmuñ birāder-zādesi ve edīb-i efzāl[i] ve irşādınuñ terbiyet-dādesidür. Hıacr-i hücre-i şalāh u ‘iffetinde neşv ü nemā ve şaykal-ı iltifāt-ı ‘ammi kerīmi ile şafā-yı cevher-i cām-ı cihān-nümā olup hıdmet-i ‘aliyelerinde iştigalle müdāvim ve ba‘de tekmilü’l-isti‘dād mülāzım olmış idi. Evvela otuz aqçe ile Hıacı Hasan Medresesi’ne müderris ba‘dehu kırk aqçe ile Piri Paşa Medresesi’nde merāsım-i ifādeye mümāris olup Mollā merhūmuñ dāmādı Şeyhi Efendi’ye dāmād ve manzūme-i cāhı müstezād olup on aqçe terakki ile yirinde hāric ve mutaşaddī-i irtifā-yı me‘āric olmış iken mizācına i‘tilāl ve dimāğına ihtilāl gelüp tokuz yüz yetmiş yedi Cemādiye’l-āhire’sinde intikāl idüp medrese-i maħlūle ‘Abdu’l-kerīm-zāde ‘Abdu’llāh Efendi’ye virildi. Merhūm-ı mezbūr, kemāl-i isti‘dād ile meşhūr, ‘azizü’n-nefs ü edīb, maħdūm-ı hasīb ü nesīb, muħassenāt-ı nazmiyye gibi şiyāb-ı nefiseye mā’il ve cemāli’r-racūli feşāhati lisāna esbābı ile mütecemmil, libāsı gūn-a-gūn ile müzeyyen ve muħallā güyā berdeste şükufe-i zibā idi. *Ehāllehullāhu te‘ālā fi riyāzi’r-rızvāni me‘al hūrī ve gılmāni.*²¹⁴

El-Mevlā Meħmed bin Seydi Çelebi

Emir Şah birāderi Meħmed Çelebi hıdmetleridür. Nihāl-i vücūdı hāk-i pāk-i Hāmīd’den demīde ve Emir Hasan Çelebi’nüñ haḫıra-i terbiyesinden kāmēt-i keşide olup mişāl-i naħl-i ser-firāz-ı çemen, berk ü bār-ı me‘ārif ile müzeyyen olduqda hevā-yı tarīk-i sa‘ādet-i refīk ile cilve-nümā-yı hareket ve meclis-i erbāb-ı ders u taħkīkde şükufe-nişār-ı fażl u ma‘rifet olmış idi. *El hāletü hāzihī* ‘Arab-zāde ‘Abdu’l-bāki Efendi’nüñ dārü’l-ifādesinde hem-ser-i aşhāb-ı isti‘dād ve Medrese-i Şah’n’da hıdmet-i i‘ādeleri müsmirü’l-murād olup mevlānā-yı merķūm birāderi ‘Abdu’s-samed Çelebi’nüñ kerīmesini tezevvüc ve naqđ-i şırra-i istihālın bāzār-ı i‘tibārda tezvīc eyledükden soñra yigirmi aqçe ile Rūm ili’nde Manastır Medresesi’ne ba‘dehu yigirmi beşle Edrine’de Eminiyeye’ye ba‘dehu otuzla Murād Paşa Medresesi’ne ba‘dehu mişli ile Edrine’de Cāmi‘-i ‘Atīk Medresesi’ne müderris olup tokuz yüz altmış sekiz Zi’l-kāde’sinde Lütfi Beg-zāde Muştafā Efendi yirine kırk aqçe ile Dāvūd Paşa Medresesi’nde mihrāb-nişin-i ifāde olup yetmiş bir Receb’inde hālefī bāhiri’ş-şerefi Sinān Efendi-zāde Meħmed Çelebi ferş-i

²¹⁴ Allah, ona cennette bahşedilen bahçeler içerisinde huri ve gılmanları helal kılsın.

seccāde-i taḥkīk u icāde eyledi. Yetmiş dört Cemādiye'l-evvel'isinde Mu'īd-zāde Efendi yirine Burūsa'da Manastır Medresesi'yle vāşıl-ı rütbe-i ḥāmsin ve nā'il-ni met-pesin olmuş idi. Ol buḡ'a-i mübārekede ḥıdmet-ı ifādeye ḡā'im ve neşr-i 'ulūm u me'ārife müdāvim iken toḡuz yüz yetmiş yedi Receb'inde zamān-ı ta'ḡil-i zarūri ve terk-i merāsım-i şuveri ḡulūl itmekle manşıb-ı ḡayātdan munfaşıl medrese-i maḡlūleye ḡūsām Efendi vāşıl oldu. Mevlāna-yı mütercim [129] 'ulūm-ı 'Arabiyye'de 'ilm-i ḡusni'l-aḡlāk, ḡayyibū'l-ı'rāk, ḡuvvet-i ḡarīḡa ile ma'rūf, vaḡt-i enzār ve selāmet-i efkār ile mevşūf idi. Emīr Şah birāder-i mihteri olmaḡın evā'il-i ḡālde Emīr Şah birāderi dimekle şöhrebend olup ba'dehu meziyyet-i fer-i 'ale'l-aşl medār-ı devr olmaḡın anlara Emīr Şah birāderinūñ birāderi dirler idi. Zamānemüz yārānuñ meşāhirinden Beyānī babasınun oḡlı daḡı bu ḡavildendür, nitekim dimişlerdür. **Beyt:**

İtdi zātıyla müşerref beledi

Ol beyānı babasınun veledi

El-Mevlā 'Abdu'r-raḡman bin 'Alī

Sāye-güster-i ḡadā'ik-i Şāḡāyık olan naḡl-i bāsık-ı ḡayyibi'l-ı'rāk, serv-i şābit-ḡadem-i çemen-i istihḡāk, eşrāf-ı ḡuzātdan Baldır-zāde 'Alī Efendi'nūñ şāh-ı devḡa-i vücūdı ve şemere-i şecere-i nesl-i mes'ūdıdur. Cedd-i māderisi 'ulemā-yı devlet-i Fātiḡiyye'den Müftī Mollā 'Alī 'Arabī ve ḡāl-i ferḡunde-i ḡilālī 'Abdu'l-bāḡī Efendi ve Bābek Çelebi'dür. Beyt-i 'ilm u 'irfāndan bedīdār ve terbiyyet-i üstād ile nihāl-i istihāl-i girān-bār olup 'ulemā-yı 'aşrdan 'Abdu'l-vāşī' Efendi ḡıdmetlerinde mutaşaddī-i istifāde ve Şeyḡū'l-İslām 'Aliyü'l-Cemālī Medresesi'nde muḡaşarrıf-ı manşıb-ı i'āde olduḡdan soñra mülāzım ve tarīḡ-i tedrīse 'āzım olup evvelā yigirmi aḡçe ile ḡāce ḡayre'd-dīn Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aḡçe ile Dimetoka Medresesi'ne ba'dehu otuzla Çekmece Medresesi'ne müderris olup ḡāl-i ḡuceste-ḡışālī 'Abdu'l-bāḡī Efendi Şīre'de medrese-i cedīde binā idüp dirāsetin bunlara şart itmekle kırḡ aḡçe ile tevciḡ olındı. Toḡuz yüz kırḡ dört Rebī'ü'l-āḡir'inde Taşköbrī-zāde yirine mişli ile ḡalenderḡāne'ye naḡl olındı. Elli bir ḡilālinde Fużayl Efendi yirine Edrine'de ḡalebiyye ḡāricine 'ārīc olup elli altı dāḡilinde mevlānā-yı mezbūr yirine Eyüp pāyesine pirāye-baḡş olup elli yedi Receb'inde 'Abdu'l-cebbār 'Acemī yirine Şaḡn'a gelüp elli sekiz Muḡarrem'inde Ca'fer Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'yle ḡadri mezīd olmuş idi. Altmış iki Cemādiye'l-evvel'isinde ḡāḡī Celāl yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bil envār-ı müsevvere* ḡazāsıyla maḡzi'l-merām oldu. Ol manşıb-ı celīlede rütbe-i mevleviyyet ibtidā bunlarda i'tibār

olunmuşdur. Altmış yedi Şa‘bān’uñda ma‘zül olup yirine Rüşenī-zāde mevşül oldu. Yetmiş bir Ramazān’uñda Ebu’s-Su‘ūd-zāde maḥlūlinden ḳazā-yı Ḥaleb-i Şehbā ‘ıḳd-gerden-i cāhī ḳılındı. Yetmiş üç Şevvāl’inde munfaşıl olup yirine Ma‘lūl-zāde Efendi vāşıl oldu. Ṭoksan aḳçe vāzīfe-i teḳā‘udle ‘ilm u ‘ibādetle müştāḡıl iken yetmiş yedi Şa‘bān’uñda binā-yı vücūdı mütezil ve zıll-ı seri’s-seyr-i ḥayātı zā‘il oldu. Mevlānā-yı merḳūm, eḥad-ı erkān-ı ‘ulemā-yı Rūm, fazilet-i ‘ilmiyle şöhrebend, muḥaḳḳıḳ-ı mollā vü müdaḳḳıḳ-i dānişmend, mülāzemet-i ekābirden hārib, muvāneset-i fuḳaraya ṭālib, varaḳ-ı gerdān-ı mecmu‘a-i i‘tibār, şaḥīfe-ḥ‘ān, çarḥ-ı buḳalemun-ı eṭvār, vaḳūr-ı edīb, erīb ü lebīb idi.

El-Mevlā El Fāzıl Muştafā bin ‘Alī Eş-Şehīr-i Bi-Bostān

Ḥadīḳa-i fażl u kemālūñ naḥl-bendi ve riyāz-ı ‘ilm u ‘irfānuñ serv-i bülendi, ‘allāme-i ‘aşr u evān Muştafā bin Meḥemmed Eş-Şehīr-i Bi-Bostān *eḥallehümā rabbehümā*²¹⁵ḥadāyıkı’l-cinān vilāyet-i Aydın dāḥilinde belde-i Şīre’den Meḥemmed nām bir tācir şāḥib-i servetūñ ḥāşıl-ı ‘ömr-i girān-māyesi ve netice-i mesā‘ı-i baḥt-i hümā-sāyesidür. Ṭoḳuz yüz dōrt senesinde sene-i ‘ademden dīde-güşā mişāl-i nergis-i şehlā şaḥn-ı vücūdı revnak-baḥşā olmuş idi. Naḳd-i vaḳt-i ‘azizin taḥşil-i ‘ilm u ‘irfāna şarf ve dīde-i dil ü cānın, kuḥli’l-cevāhir sevād-ı midād ile reşḳ-i ḥaverān-ı ḳāşirāti’ṭ-tarf ḳılıp evvelā Şāḳāyık’da mestūr olan Şādık Efendi ta‘limi ile ḥāfız-ı Ḳur‘ān-ı ‘azim ve ‘ilm-i tecvīd u ḳırā’at-ı seb‘ada nādire-i heft-i iḳlīm olup Şīreli Mollā Efendi ḥıdmetlerinden teşyīd-i mebnāi ‘ulūm u temhīd-i şevānī, mantūḳ u mefhūm ḳılmaḡla maṭla‘-i seb‘i’l-meşānīden muḡrib buṭūn-ı seb‘a-i Ḳur‘āniyye varınca taḥḳıḳ u iḳāna himmet ve arzū-yı biḡār-ı [130] fażl u ḥikmet iḳün cū-yi dılıcū gibi ṭarīḳ-i hidāyet-i refīka ‘azimet idüp ṭoḳuz yüz yigirmi üç tārīḥinde Şaḥn müderrisi olan Ḳara Bālī’de mu‘īd iken Çivi-zāde Efendi’den ve Ḥüsām Efendi mu‘īd-i ma‘lūm Emīr Efendi’den ve Bābek Çelebi’nūñ mu‘idi ve birāder-i kihteri ‘Arab-zāde ‘Abdu’l-bāḳī Efendi’den Ḥāşīye-i Tecrīd ve Mollā-zāde’yi *bitamāhimā*²¹⁶ ḳırā’at ba‘dehu ṭarīka-i ma‘hūde üzre āḡāz-ı ḥareket itdükde meşāḥir-i ‘aşrdan Aḥmed Paşa müderrisi Cāru’llāh Efendi ile mücāveret ve Eyüp müderrisi Zeyrek-zāde Rükne’d-dīn Çelebi dārü’l-ifādesinde ri‘āyet-i erkān-ı mücāvere idüp ba‘dehu Şaḥn müderrisi Muḥyi’d-dīn El-Fenārī meclisinde şem‘-i fikret-i iş‘āl ve Edrine Bāyezidiyyesi’nde Şüca‘ Efendi telāmizesi ile baḡş ü cedelle işṭiḡāl ḳılıp ṭoḳuz yüz yigirmi beş ḥilālinde Anaṭolı şadāretinden müteḳā‘id Kemāl

²¹⁵ Rabbim o ikisine helal kılsın.

²¹⁶ Tamamıyla.

Paşa-zāde Efendi hizmetlerine vāşıl, medrese-i dārü'l-ḥadīşde dāḥil-i ḥalka-i efāzil olup mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḥayre'd-dīn Efendi'nün müntesib-i āstānı ve otuz iki senesinde mülāzemetle nā'il-i evvelin-i emānī olmuş idi. Otuz beş dāḥilinde yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'nde seccāde-nişin olduğdan sonra ilcā-yı zārūret ile sālīk-i rāh-ı ḳazā ve Nazilli ve Polat ḳazālarında mutaşaddī-i ḥükm ü imzā olmuş idi. Toḳuz yüz kırḳ dört tārīḥinde şadreyn-i fazileyn olan Ebu's-Su'ūd Efendi şābıḳı Çivi-zāde Efendi mollā-yı merḳūmı ḥuzūr-ı pādīşāhīde terbiyet ve müdde'ā-yı Ḥāce-i cihān üzre edā-yı şehādet eyleyüp ol ešnāda Tefsīr-i [Süre'i] En'ām'a ta'lik itdikleri risāle-i şerīfe bā'ış iltifāt-ı Süleymān-zamān olup medrese tevcīhine fermān buyurdıklarından kırḳ aḳçe ile Şire'de Mollā 'Arab Medresesi'n taleb ve bilā-tereddüd iḥrāz-ı maḳlab itmişler idi. Ba' dehu teraḳḳī ile vāşıl-ı rütbe-i ḥamsīn ve ḥulvü'l-mezāḳ-ı ni'met-pişin olup ḥalīle-i celīle-i Süleymān Ḥan, şāḥibü'l-ḥayrāt Ḥāşekī Sulṫān medrese-i cedīde bināsına mübāşeret idüp ḥuddām-ı ḥāşşadan ba'z-ı kirām binā-yı medrese seyrine ḥıram itdüḳçe lisān-ı 'āmmeden medresenün tarḥ-ı maḳbu'-ı dil-pezirīn ve kıbāb-ı felek-i cenāb-ı gerdün-ı nazirīn istiḥsān ešnāsında nolaydı bu muḥaddere-i dil-nişin şāḥibi Cemāl Bostān Efendi'nün 'uḳd-i 'aḳdī ile ḥalli-bend-i kemāl olaydı, diyü taḥassür ü [taḥassüslerin]? pey-der-pey istimā' ve muḳtezā-yı ḥayr-ḥaḥı üzre 'an'ane-i vesā'it ile cenāb-ı mehd-i 'ulyāya ismā' ḳılıp ḥaḳḳında bu maḳūle maḳāl, bā'ış-ı pür-şeş-i ḥāl olmaḳın fezā'il-i celīyesi ma'lūm-ı ḥazret-i 'aliyye olduğda toḳuz yüz kırḳ altı tārīḥinde binā-yı medrese-i itmām ve baḳteten bunlara in'ām olunur. Egerçi medrese taḥşilinde taraf-ı 'āmmeden izḥār-ı ḳabūl Bostān Efendi'nün şemere-i tedbiri olmaḳ menḳüldür. Amma inşāf budur ki ol maḳūle ehālī 'aşırında ḥarac-ı leṫā'if-i ḥayl birle ol manşıb-ı celīle maḥal görülmek kemāl-i isti'dādına şāhid-i 'ādil ve mezīd-i 'irfānuña ecl-i delā'ıldür. Kırḳ toḳuz senesinde Celāl-zāde Şalīḥ Efendi yerine medāris-i Şemān'dan birine vāşıl ve destgāh-ı ifāzada ḥakkāk-ı cevāhir-i şemān-ı fezā'il oldı. Elli temāmında Hümāyun-nāme şāḥibi 'Alī Efendi maḥlūlundan Burūsa ḳazāsıyla maḳzi'l-merām oldı. Elli bir ḥilālinde müteveffā Merḥaba Efendi yerine dārü'n-nāşr-ı Edrine'de nāfizi'l-aḥkām elli iki Şa'bān'uında Ḳarasili Ḥasan Efendi yerine ḥākim-i taḥtgāh-ı pādīşāh-ı İslām olmuşlar idi. Elli dört Şa'bān'uında Anaṫolı ḳadı'askeri Ma'lūl Emīr Efendi marāz-ı nıḳrisden te'āṫi-i umūr-ı divāniyyeye kıyām ve ḥāme-i divānī-mişāl teşmīr-i sāk-ı ihtimām idemeyüp zārūrī teḳā'ude iḥtiyār eyledüḳde sevr-i şābit-ḳadem-i çemenzār 'izz u iḥtirām olup ba'de 'aşerete eyyām fetvādan sonra Rum ili şadırlı olan Çivi-zāde Efendi 'azm-i dārü's-selām idüp ve şāh-ı şadr-ı 'ulemā-

yı ‘alām oldılar. Ol manşıb-ı celilüñ dağı *kemā yenbeği* haqqını ifā’ ve şenā-yı cemilüñ ibkâ eyleyüp toquz yüz elli sekiz hilālinde müteķā’ id ve eyvān-ı şadārete ‘Abdu’r-raħman Efendi müteşā’ id oldı. ‘Azl u iz‘āclarına sebeb-i ber-kışşa-i bü’l-‘aceb olmışdur. Hülāşa-i kışşa da‘vā-yı meşhūre-i esbābdür ki mānend-i dolāb ‘ulemā-yı Rūm beyninde dā’ir ve numūne-nümā-yı mişl-i [131] sā’ir olmuş idi. Bir taraftan Rüstem Paşa’nuñ seyl-i küh-endāz-ı himmeti cānib-i āhirden Haydar Paşa’nuñ şarşar-ı hev-ı engiz-i şavleti teşādüm idüp tevfiķa sa’y iden vesā’it-i ħarr-ı tāhūne gibi ser-gerdān, laķlaķa-i vekil-i sinān ħod-degirmen çakıldığı gibi tanin-endāz-ı ekvān olmuş idi. El-kışşa ol da‘vāda müdde‘ā-yı āşafıyye mühālif ħareket buyurmaları ile ‘azlle ķanā‘at itmeyüp teftişine himmet ve ol tarik ile itmām-ı eziyyet eylemiş idi. Nice zamān cāmi‘-i Sulţān Meħemmediyye’de Şam’dan ma‘zül Aħmed Eş-Şehir Bi’l-Ķāf mübāşereti ile maķām-ı teftiş ü tenfirde iķāf olındı. Lakin her seħer derr u divār-ı cāmi‘ada vāfir-i celī ķāflar bulunduğundan ğayrı eşer-i zāhir olmadı. Ve zır ü zer-endüz-ı ihfā-yı ğarazda zer-düz olmağın töhmet taħşişinden nefsinin taħliş için ħıdmet-i mollā ile beleh-i ma‘zül olan ķarın-i sa’d-iķtirānları Sinān Efendi’ye Mortolos Efendi’yi ve İstanbul’dan munfaşıl Emir-i Ġisudār’a Ebu’l-Leys ‘Alisi’ni ta’yin eyleyüp ħasebü’l-emri’l-‘ālī teftişe mübāşir olduklarında her birinüñ taħāret-i zeyl-i ‘işmetleri zāhir ve nezāhet-i tab‘-ı ‘āl-i himmetleri bāhir olmağla kendiler mānend-i mihr u māh-ı rü-sefid ve ğüşāde-cebin ve a’ dā-yı ħased-i pişe-i rü siyāh ħacletle ser-ber-zemin oldular. Bi’l-āħire yüz otuz aķçe vāzife ta’yin ile ihānet ve miķdār-ı mu‘tāddan yigirmi aķçe naķş itmekle ķanā‘at eylemiş idi. Toquz yüz altmış tārīhinde Rüstem Paşa ma‘zül ve Aħmed Paşa maķām-ı şadāret-i ‘uzmāya mevşül olduķda vazifelerini itmām ve iki senelik ğuzeşte kūsūr ile edā-yı vazife ikrām itmiş idi. Ol ‘aşrda vāķi‘ olan umūr-ı mu‘azzamaya müvellā ve livā-yı ķadr ü i‘tibār-ı mu‘allā olup ğah divān-ı keyvān-ı eyvān-ı sulţāniyyede ğah meclis-i vezir-i āşaf nazir-ı Süleymāniyye’de ķat‘-ı peyvend-i ħışām ve ħāl-i ‘uķde-i şübühāt-ı enām iderler idi. Toquz yüz altmış sekiz tārīhinde dārü’s-salţane-i Ķostantiniyye’yi teftiş-i ‘āmm ve erbāb-ı töhem temyizinden teķayyüd nām eyleyüp li’ām-ı kirām mānend-i nūr-ı zülām, fayşal-ı şemşir Ĥurşid-i tenvir, şerī‘ate muķarrin ve mizān-ı şāħih-i ‘aķl ve miħek-i ferāsetle mağşuşān, mütebāyinü’l-cevher-i mütebeyyin olmuş idi. Toquz yüz yetmiş yedi Cemādiye’l-evvel’isinde sipāhiler āğāsı mübāşeretiyle tekrār teftiş ü tenķire kıyām ve manzūme-i aħvāl-i dārü’s-salţana-i ķarın-i iltiyām idüp āşār-ı ‘adl ü re’fetleri tevārīh-i eyyām olmuş iken ķable’l-itmām devre-i ‘ömr-i temām ve raħik-i ħayātı müşğin-i ħitām olup sene-i mezbūre Ramazān-ı şerifenüñ

yigirmi yedinci gecesi Leyle-i mübâreke-i Cum‘a’da füc‘eten terk-i dağdâğa-i cihân ve ‘azm-i bostân-serây-ı cinân eylediler. Ba‘de edâ’i’l-Cum‘a Câmî‘-i Sultân Mehemmediyye’de namazın Ebu’s-Su‘üd Efendi edâ’ ve hem-râh-ı du‘â vü şenâ idüp Edrine Kapusu hâricinde Emîr Buḥârî Zâviyesi qurbında medfün, daḥme-i fenâ ve mütevârî-i ḥâk-ı pâk-ı ‘anber-sâ olmuşlar idi. **Beyt:**

‘*Aleyhi mine’r-raḥmeti ravḥun ve raḥme*
*Ve men secebe’l-ḡufrane zalle ve vâbif*²¹⁷

(**neşr**) Mollâ-yı merḳûm, ‘allâme-i Rûm, ser-defter-i ‘ulemâ’ feḥûl, ‘unvân-ı dîbâce-i erbâb-ı kabûl olup Şeyḥü’l-‘arabiyye ve üstâd-ı fûnûn-ı edebiyye sîne-i pür-sekinesi ḳâ‘idetü’l-meleki ḳavâ’id-i şafḥa-i mücellâ-yı dil-i bî-ḡıll-i fihrist-i mecmu‘a-i fevâ’id-i mir‘at müteḥayyilesi ‘âlem-nümâ-yı heyâkil-i ma‘ḳûlât ve ḥazâne-i ḥâfîzası nigâr-ḥâne-i şuver-i mesâ’il-i menḳûlât, ‘âlim ü ‘amil ve ‘âbid-i keşîrû’l-fezâ’il ve ‘azîzü’l-meḥâmid her fende müsellemin-i ‘âlem, câme-i vaşf-ı zât-ı mükerremi bu beyt-i ḡarra maẓmûnı ile mu‘allem idi. **Beyt:**

Ve leyse minallâhi bi müstenkiz
*În yecme‘il ‘âlemi fî vâḥidin*²¹⁸

(**neşr**) Âşâr-ı celîlelerinden Tefsîr-i En‘âm-ı Şerîf’e ḥâşiyeleri vardır. Eşer-i dil-fîrîb ve ta‘vîz-i bâzû-yı her edibdür. Şadrü’ş-Şerî‘a’nuñ ‘ibâdâtına ḥâşîye ta‘lîḳ idüp mollâ merḥûmla beyinlerinde muḥakeme itmişlerdür. ‘İlm-i kelâma intisâb-ı temâmı ve mütekellim-i vaḥde maḳâmında imtiyâz-ı mālâ kelâmı olmaḡın mebhâş-ı cüz-i lâyetecezzâya risâlesi ve iki cüz’ miḳdârı ta‘lîḳa-i gevhereyn maḳâlesi vardır ve mes‘ele-i ḳazâ vü ḳader taḥḳîḳinde bezl-i ḳavî vü ḳadr ḳıllup îḳân-ı mü’eddâ-yı icâb ve ihtiyârda ḡâyet-i mâfi’l-bâlî izḥâr itmişlerdür. Kendilerinden menḳûl olan üzre ‘ilm-i ikşirde vâşıl olup ‘âmelinden ictinâb ve ḳalb-i mâhebbeti taḡlîb-i taḳlîb ile îrâş su-i zandan sedd-i bâb iderler imiş. Her hafta şaḥîfe-i [132] ḥâṭırdan ḥatm-i kelâm-ı ḳadîm ve ḳırâ’at-ı seb-i Ḳur‘ân-ı Kerîm’i eyyâm-ı üsbü‘a taḳsîm mu‘tâdları idi. Ba‘z-ı şîḳâtdan tekmiil-i tarîḳat-ı şüfiyye itdükleri menḳûl ve naḥl-i vücûdı leyle-i Ḳadir’de rev-nihâde-i ḥâḳ olacaḡın ta‘yîn eyledükleri kerâmete maḥmûldür. Tab‘-ı şerîfleri zekâ ve ḥıfz-ı câmî‘, meḥâsin-i ḥulḳ ve ḥalkı şafâ-baḥş-ı nâzır u şâmi‘ idi. Neyyir-i tâli‘ vâlâsı âfitâb-ı şubḥ-ı zafer gibi celî-i zühûr ve mânend-i maḥ-ı seri‘i’s-seyr-i ḥareket dü haftası münezzil-i sinîn ü şühûr olmaḡın Ma‘lûl Emîr Efendi’dan menḳûldur ki merḥûmuñ ekşer-i eslâfî rû-berâh-ı menzîl-i ‘adem ve zamân-ı ḳalilde

²¹⁷ Allah’ın yüce rahmeti onun ruhunun üzerine olsun. Rahmet örtüsü, ona bollukla gölge yapsın.

²¹⁸ Allah için zor değildir, tüm evreni bir noktada toplamak.

manşib-ı şadâret-i zât-ı hürşid âşârlarına müsellemler olduğuna tanz-künân hele biz derd-i pâyla baş korunurdık, diyü lâîfe iderler imiş.

El-Mevlâ Muştafâ bin ‘Alî

Vilâyet-i Aydın’dan pedîd ve nâ’îl-i rütbe-i dâniş ü dîd olduğda Küçük Bostân lakabı ile meşhûr olmuş idi. Pederi eşrâf-ı kuzâtdan Kırd ‘Acem oğlu ‘Abdu’l-kerîm Efendi’nün Şîre mahkemesinde kâatibi ve meşmûl-i lütf-ı ihsân u râtıbı ‘Alî Çelebidür ve bostân-ı taşşilde bezl-i ictihâd ve âbyârî-i feyz-i Hüdâdâd ile tekml-i meleke-i isti‘dâd eyledükde ‘ulemâ-yı ‘aşrdan Ma‘lûl Emîr Efendi Medresesi’nde iştiğâl ba‘dehu fetvâdan mütekâ’id Kıdrî Efendi hıdmetlerine ittişâl eyleyüp mevlânâ-yı mezbûruñ ba‘z-ı emrâz-ı istilâsından dimâğı muhtel ve ‘ameldâr-ı kuvâsı mu‘aţtal olmağla istifâde mümkün olmağın ‘Abdu’r-raħman Efendi tokuz yüz kırk tokuz târihinde Hâşekî müderrisi olduğda rızâlarıyla alub mu‘îd ü mülâzemetle vâşıl-ı ümîd eylemiş idi. Evvelâ yigirmi akçe ile İstanbul’da Hı‘ace Hâtûn Medresesi’ne ba‘dehu terakķî ile yigirmi beş pâyesine altmış dört târihinde otuzla Murâd Paşa Medresesi’ne ba‘dehu kırkla Hâcî Efendi yirine Efzâliyye’ye müderris olup Şeh-zâde-i Kerîm Sultân Selîm-i Hâlim hıdmete ta‘lîmi ile müşerref olan ‘Âtâ’ullâh Efendi’nün hemşiresine dâmâd olmağın manzûme-i câh-ı müztezâd olup altmış beş Rebî‘ü’l-âhîr’inde Kıra Sa‘dî yirine elli akçe ile Kâalenderhâne Medresesi’ne vâşıl altmış sekiz Şa‘bân’uñda ‘İvâz Efendi yirine Hâşekî pâyesine dâhil yetmiş Şa‘bân’uñda Kıba Lütfi yirine Şahñ’a nâ’îl yetmiş üç Şevvâl’inde Tâce’d-dîn Efendi yirine Mağnisa fetvâsında mesned-efrûz-ı fezâ’îl olmuş idi. Ba‘dehu dest-yârî-i terakķiyâtle vazîfesi mi‘e-i kâmile ve ‘inâyât-ı ‘aliyye-i Sultâniyye şu’un-ı hâline şâmîle olup ifâde vü iftâ üzre iken tokuz yüz yetmiş yedi Zî’l-kâde’sinde ğumûm u semûm-ı fenâ sebze-zâr-ı zindeğânîsini ifnâ idüp medrese vü fetvâyı Bezen-zâde’ye i‘tâ olındı. Mevlânâ-yı merķûm bostân-ı reyâhiñ ‘ulûm-i kabâ-yı i‘tibârî elvân-ı me‘ârifle mu‘allem, şabâ-yı iştihârî ezhâr-ı le‘â’if ile müşkîn-dem idi. Rezânet-i re’ÿ ile ma‘rûf, şalâbet u diyânetle mevşûf, umûr-ı nâfi‘ aya müşteğil merd-i kâmil idi.

El-Mevlâ ‘Abdu’llâh bin ‘Abdu’l-kâdir

Ġazâlî-zâde demekle şöhret-şi‘âr ve eş‘iâ-yı iştihârî kemend-endâz-ı ğazâle-i mihr-i pür-envârdur. ‘Akîde-i aşhâbı üzre vücûdı hüccetü’l-İslâm İmâm Ġazâlî hâzretlerinün silsile-i sûtûr-ı nesebine mülâşık ve mânend-i şühûd-ı zeyl-i hüccet ol hurûf-ı ‘âliyâta lâhıkdur. Müzeyyil-i Şakâyık ‘Aşık Çelebi Ġazeli Hı‘ace ‘Abdu’l-kâdir dirler bir tâcirün hâşıl-ı sermâye-i ‘ömri olmağla Ġazeli-zâde demekle şöhret bulmuş idi. Giderek işbâ‘ ile Ġazâlî olmuşdur, diyü taħķik ider. Behemeħâl nihâl

vücūdî aşl-ı kerîm ‘iffet ü nezâhetden demîde ve hevâ-yı taşşîl-i nev-bâve-i me‘ârif ile pîş-i edîb-i kâmilde hâmidde olup Mevlânâ Şah Mehemmedi’l-Fenârî terbiyeti ile karîn-i neşv ü nemâ ve tarîk-i hidâyet-i refîk-i ‘ulemâda cilve-nümâ olduĝda Sâ‘di Çelebi dârü’l-ifâdesinde iştigâl ba‘dehu Taşköbrî-zâde Muştafâ Efendi Medresesi’nde taşşîl-i kemâl eyleyüp hıdmet-i i‘âdeden mülâzım ve yigirmi aĝçe ile Canbâziye Medresesi’nde ifâdeye müdâvim olduĝdan sonra sâlik-i tarîka-i kazâ ve fermân-revâ-yı hükm ü imzâ olmuş idi. Üç yüz aĝçe ile Selânik Sidre [133] kapûsu kazâlarına nâ‘il ve Eyyüb ilhâkı ile Ğalaĝa hükümetine vâşıl olup nihâyet nezâhet ü istikâmetle hükümet ve işâ‘a-i eşi‘a-i nebâhet ü şarâmet etmenin teftîş-i evkâf-ı Mısr ile me‘mûr ve ol hıdmetde sa‘y-yı cemîli meşķûr olmuş idi. Toĝuz yüz elli toĝuz târihinde havâş-ı Koşantiniyye ilhâkıyla mükerreran Ğalaĝa’ya vâlî ve iltifât-ı Vezîr-i a‘zam Rüstem Paşa ile kadri ‘alî olmuş idi. Karîne-i hâl menşûr-ı i‘tibâr-ı Mevleviyyet ‘ünvânıyla mu‘avven ve semend-i ikbâli ĝâşîyye-i maşşûşa-i mevâlî ile müzeyyen olup ba‘de’l-‘azl seksen aĝçe vazîfe ile teķâ‘ud ta‘yîn olındı. Toĝuz yüz yetmiş yedi Zî’l-hicce’sinde ĝazâle-i rûhı burc-ı bedenden ĝârib ve vahşetĝâh-ı dehr-i pür-şurdan dârü’l-ins-i ĝudse hârib oldu. Mevlânâ-yı merķûm, ĝavvâş-ı baħr-ı ‘ulûm, uşul ü furû‘da yegâne cem‘-i esbâb-ı fezâ’ilde müfred-i zamâne, meşĝâle-i kazâ içinde iştigâl-i ‘ulûm-ı nâfi‘aya müdâvim, hıdmet-i ‘ibâdet halkâ-yı etem-i i‘tinâ ile kâ‘im, faşl-ı kazâyâda seyf-i muṭlaķ, selef-i şâlihine mulħaķ idi. Seyyid Velâyet Efendi’den tarîka-i Zeyniyye’yi tekmîl eyleyüp ber-murâd ve şeyh-i kerîme dâmâd olmuş idi. Âşâr-ı ‘ilmiyyesinden Esmâ-yı Hüsne’ya şerhi vardır. Münâsebetle fevâ‘id-i keşîre cem‘ itmişdür. Mervîdür ki itmâma ķârib olduĝda vâķı‘asında *el ‘acel el-‘acel ķad ķarubel ecel*²¹⁹ mażmûnı ile muħâṭab olup bâiş-i ta‘cîl-i itmâm ve nâziyâne-i kemiyet-i aķlâm olmuş idi. Fi’l-vâķi‘ ķitâb-ı mezbûrı itmâm eyledükde defter-i ‘ömri temâm ve şafha-i zindeĝânîsi karîn-i hıtâm oldu.

Tezyîl: Oĝlı ‘Abdu’l-mu‘tî Çelebi vazîfe-i teķâ‘ud ile şümârende-i nûķûd-i evķâd iken toĝuz yüz seksen üç senesine ĝacdan ĝelüp vefât eyledi. Vâlî-i cedd-i mâcidi ile türbe-i ma‘rûfede medfûnlardur.

El-Mevlâ ‘Abdu’llâh bin Mircân bin ‘Abdu’llâh

Vilâyet-i ‘Acem’den hicret ve maħrûse-i Burûsa’da ikâmet eylemiş Mircân nâm tâcir-i şâhib-i ihtîşâmuñ netice-i muķaddimât-ı vücūdî ve gevherkân-ı nesli mes‘ûdîdur. Tahfif idüp Mercân-zâde dirler idi. Tarîk-i hidâyet-i refîk-i ‘ilme rû-

²¹⁹ Çabuk çabuk ecel geldi.

berāh ve çehre-sāy-ı südde-i efāzıl-ı dest-gāh olup h̄āce-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh Ḥayre’d-dīn Efendī Āstānesi’n tekyegāh eyledükde şeref-i mülāzemetlerin iktisāb Ḳapu ağası Ca’fer Ağa’nuñ hemşiresin tezevvüc itmekle dergāh-ı devleti intisāb eyleyüp zamān-ı ḳalilde yigirmi beş akçe ile Burūsa’da Ferhādiyye müderrisi olmuş idi. Ba’dehu otuz akçe ile İbrāhim Paşa Medresesi’nde seccāde-nişin ba’dehu terakķi ile pāye-i erbā’in olup ol eṣnāda südde-i devleti zā’il ve de’āim-i ‘izzet-i mütezelzil olmağın ḥarekāt-ı serī’asına fütūr ve keṣtī-i seng-i seyr-i emeli seng-lāḥ-ı şerr u şūr bulup mübtelā-yı ‘azl-ı dūr-a-dūr ve uzunca o veh-i merḥalesinde rāḥat u ḥuzūrden mehcūr olmuş idi. Toḳuz yüz altmış tārīḥinde Ḳaramanī Aḥmed Çelebi yirine Dāvūd Paşa Medresesi tevcīh olındı. Altmış beş Rebī’ü’l-āḥir’inde Şadr-ı Rūm Ḥāmīd Efendī merḥūm mevlānā-yı merḳūmuñ ‘adem-i istiḥḳāḳın pāye-i serīr-i ‘ālāya ‘arz u ‘ilām eyleyüp medresesi ‘İvaż Efendī’ye in‘ām olunmuş idi. Nice zamān tehī dest ve ma’zül u maḥmūl olup kār-ı cāne ve kār-d-ı üstüḥāna yitdükde şu’le-i ateş gibi ‘ilm-i iztīrābı firāz ve zebāne-i zebānı dırāz eyleyüp ṣağır ü kebīr ḥaḳḳında sel-seyf-i lisān ve şudūr-ı ‘ulemā’ vü vüzerānuñ meydān-ı ‘arz-ı ‘arīzına gülgün-ı zebānı muṭlaḳu’l-‘inān ḳılmağın ḳulūbı müteneffir ve şudūrı mütekeddir itmiş idi. Ol eṣnāda bir ‘avrādla da’vāsı zühūr idüp Ḥāmīd Efendī’ye ‘arz-ı isnād eylemekle şadāretten müteḳā’id Bostān Efendī’ye fermān-ı ‘alī vārid olup divān-ı keyvān-ı eyvānda da’vālarını istimā’ ve şu’le-i şemşīr ḥāsımı’l-‘araḳī şerī’ati’l-mā’i emr olmağın şadreyn-i ‘ulemā’ ḥuzūrunda mevlānā-yı merḳūm divān-ı hümāyūna ḥāzır ve pādīşāh-ı ‘ālem-penāh pes ḳafesden nāzır olmuş idi. Ḥilāl-i da’vāda ḥasminuñ şühūdı cerḥ ve ḥayz-ı i’tibārdan tarḥ olunup Mercān-zāde derd-mendin berā’atı zımmeti ḥaşmı olan ‘avratuñ şirreti zāhir olduğda taraf-ı ḥaḳda bulunduğuna ma’rūr olup itlāḳ-ı lisān pūr-şūr itmekle vezīr-i a’zamı bī-ḥuzūr idüp nefy-i beled-i fermān olındı. Nice şühūr u eyyām maḥrūse-i Burūsa’da ārām eyleyüp ol ‘aşruñ pādīşāhı ve vezīri zeyr-i ḥākī maḳar ve teceddūd-i cedīdān ile tavr-ı ‘ālem-i āheng-i naḳş-ı diger eyledükde maşlahat-ı vaḳt-i ‘arz-ı meskenet ve inkisār-ı bāl ile

[134] Celb-i merḥamet-i erbāb-ı cāh u celāl itmek iken Burūsa ḳādısı Ḥubbī Mollāsını zaḥm-ı zebānla dilgīr eyleyüp sū’-i ḥālin ‘arz ḳıldıkda Diyār-ı Bekr’e ṭard olunmaḳ fermān olunup ‘afva imkān olmamağla izn-i ‘alī ile ḥacc-ı şerīfe revān olmuş idi. Ba’de’l-ḳufūl dāḥil-i İstanbul olduğda Şeyḥül-İslām Ebu’s-Su’ūd Efendī şefā’atı ile mülāzemeti icāzet virilmiş idi. Ḳable ḥuşūli’l-merām ḥırmān ümīdi berbād olup toḳuz yüz yetmiş yedi evāḥirinde melūl u maḥzūn mercān-rīz-i eşk-i gülgün inkisār-ı ḥāṭır ile cāndan bīzār ve ḥayāt-ı cān-ḥırāşdan merg-i tīz-dest-i teber-i ḥalāşı iṣār

eyledi. Merhûm-ı merķûm ķadir-şinâs-ı erbâb-ı fûhûm, kerem ü semâhat ile ma' rûf, incâh-ı murâd-ı ihvâna mâ' il ü meşgûf, evâ' il-i hâlinde ba' z-ı erbâb-ı devlete intisâb eyleyüp mâlik-i tecemmül-i bî-hisâb ve melce'-i ma' âz-ı aĥbâb olmağla fırķa-i eş' ab-ı münşân-ı dünyâ-perest ve tã' ife-i fenn-i cengâr-ı dest, pîş ü pesende âmâde ve emr-i vâcibi'l-inķiyâdına gerden-nihâde olup çâr-bâliş-i kâm-rânide murabba' - nişin ve gülbânk-ı şenâ-yı firîb ile muķa' ar-ı şımaĥı pür-ţanîn iken gerdün-ı dñn ve baĥt-ı vâridin hem-dest ü hem-kâr olmağla mâl ü menâl ve ' izzet ü iķbâl ĥayâl-i ĥ' âb gibi târ-mâr olup nümüdâr-ı zıll-i zâ' il olan esbâb-ı nefise ve tefâriķ-i tefriķa-ı rüzgâr ile ber-bâd ve e' azz ü nâs iken ez' afi' l- ' ibâd olup aĥbâbı düşmen-i cân, cândârı ĥançer gibi tîz-i zebân olmuş idi. *Li münşe 'i'l fakîr*²²⁰ **Meşnevi:**

Medĥ idüp nâmına ķaşide diyen
Şoñra hicv ile oldu nâdire-fen

Nâm-ı pākizesi kerîh oldu
Muflis ü müsrif ü sefîh oldu

Budur aĥvâli ĥalk-ı dünyânuñ
Nazarı câha der hep ihvânuñ

Çün taķallüb ide sipihr-i dñ tā
Rüy-ı gerdân olur bütñ dünyâ

Şenlik oğlanıdur zamâne hemân
Āşinâ çıķmaz irteseni yârân

Umma bir kimseden vefâdârı
Şıķma olmaz hevâ ile yârı

El-Mevlâ Bâlî

Yâl ü bâlî cihetinden Uzun dimekle ma' rûf şafâ-yı bâl ve ĥüsn-i ĥâl ile mevşûfdur. Toķuz yüz bir senesi ĥilâlinde sebze-zâr-ı vücüddan demide ve çemen-şafa-i şühûda âramide olup nihâl-i istihâl ĥatîra-i ' iffet ü şalâĥdan keşide, bâlâ-livâ-yı isti' dâd-ı himmeti gibi vâlâ olup ' ulemâ-yı ' aşr ĥıdmetlerinde taĥşîl-i ' ilm u kemâl itdükden

²²⁰ Bunu fakir yazdı.

şoñra Şeyhül-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi Āstānesi’nde ittişāl eyleyüp toköz yüz otuz beş senesinde medāris-i Semāniyye’nün biri münhal olup pāye erbābınuñ meşāhīrinden Edrine’de dārü’l-ḥadīş müderrisi İshāk Efendi ve Üç Şerefeli’de Çivi-zāde Şeyh Meḥammed Efendi ve Burūsa Sultāniyyesi’nde İsrāfil-zāde Mevlānā Faḥre’d-dīn imtiḥān olmaḵ fermān olup şadreyn-i fāzıleyñ Muḥyi’d-dīn El-Fenārī ve Ḳadrī Efendi ḥuzūrunda fūnūn-ı şelāşeden cām-ı müşelleş-nümā-yı taḥḳīḳ-i idāre ve ḡubār-ı ḥaṭṭı ta’līḳi işāre idüp Cāmi’-i kebīr Ayaşofya’da Telvīḥ ve Mevāfıḳ ve Miftāḥ’dan risālelerin taḥḳīḳ eşnāsında Telvīḥ’den ta’n-ı rāvī mebhāşında mollā merḥūmuñ ta’bīr-i tenḳīḥde bir ḳavlini Çivi-zāde Efendi risālesinde ḳıl ile irād etdüḡiḡün mollā merḥūm ḡazāb idüp rikāb-ı Süleymāniyye ‘arz-ı ḥāl eyledükde mazḥar-ı ‘itāb olmasına fermān-ı sultānī cereyān itmiş iken şefā’at-i vüzerā ile ‘afv eyledüklerinde tatyīben liḳalbihi’l-laṭīf irsāl-i ‘aṭāya-yı Sultāniyye’den şoñra üç mülāzemetle teşrīf olup biri şāḥibü’t-tercemeye iḥsān olunmuş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Ḥāşköy’de Maḥmūd Paşa Medresesi’ne ba’dehu yigirmi beş aḳçe ile Edrine’de Beglerbegi Medresesi’ne müderris olup ilcā-yı zarūretle sālīk-i meslek-i ḳazā ve bilād-ı Rūmiyye’de mutaşaddī-i ḥūkm ü imzā olmuş idi. Toköz yetmiş yedi tārīḥinde yüz otuz aḳçe ile dārü’l- mücāhidīn Budin ḳādısı olup gider iken şehr-i Receb’de Çorlı menzilde mircele-i [135] fenādan ‘ubūr ve menzīl-i bāḳīde ilkā-yı rāḥl-i ikāmet u ḥuzūr eyledi. Reh-güzār üzre medfūndur. Merḥūm-ı mezbūr, fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr, miyān-ı emşālinde elif gibi serfirāz ve meclis-i baḥş ü idārede şūraḥi-şıfat gerdūn-dırāz, ‘ālim ü ‘amīl, fāzıl ü kāmīl idi. Üstādınuñ cemī’-i mü’ellifātını yazup taşḥīḥ u taḥşīye ve ḥarā’id ü cerā’id-i i’lāḳ nefise-i ta’līḳātla taḥliye idüp İşlāḥ u İzāḥ’a ve Ferā’iz mollāsına ta’līḳātı ‘ulūm-ı riyāziyye ve kelāma mūte’allīḳ kelimātı vardır.

El-Mevlā Musa Ceh

Nāgehān perde ber-endaḥte-i ya’ nī çe

Mest ez-ḥāne berūn tāḥte-i ya’ nī çe²²¹

Mefhūmı üzre miyān-ı vilāyet-i Germiyān’dan pedīd ve nā’il-i rütbe-i dāniş ü dīd olduḡda ‘ulemā-yı ‘aşr ḥıdmetinde ḳadr u i’tibār ve Musa Ceh dimekle iştiḥār bulmuş idi. Mü’eyyed-zāde ‘Abdu’l-vehhāb Efendi Āstānesi’ne ittişāl ve Orḫāniye-i İznīḳ

²²¹ Ansızın perdeyi kaldırmışsın, bu ne demek oluyor? Evden sarhoş olarak çıkmışsın, bu ne demek oluyor?

müdürrisi iken münāvele-i raḥīk-i taḥkīka iştiğāl eyleyüp Ebu's-Su'ūd Efendi ḥıdmetlerine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itmiş idi. Ba'z-ı medārisde medāriseye müdāvemet ve ifā-yı ḥaḳḳ-ı merāsime-i himmet iderek otuz aḳçe ile İstanbul'da Hācı Ḥasan-zāde Medresesi'ne ba'dehu kırkla Kepenekci Sinān Medresesi'ne müdürris olup toḳuz yüz yetmiş yedi senesinde ma'zūlen intikāl eyledi. Mevlānā-yı merḳūm, ḳābil-i naḳş-ı sikke-i ruḳūm, ṭālib-i a'dād, levāzım-ı isti'dād, imdād-ı medād için reşāşe-riz-i nūr-ı çeşm-i ictihād 'ilm-i şerīfe ve ehline mā'il aḥbābla lütf üzere mu'āmil idi. *Raḥmetullāhi 'aleyh.*

El-Mevlā Aḥmed bin Maḥmūd

Burūsevī Mollā 'Arab'uñ birāder-zādesi ve terbiyet-gerde-i dārü'l-feyz ifādesidür. Pederi Cāmi'-i Sultān Meḥmedî'de imām ve nice yıllar muḳtedā-yı inām olmuş idi. 'Ulemā-yı 'aşr ḥıdmetlerinde taḥşil-i 'ilm u kemāl levāzım-ı tariḳi *kemā yenbegi* ikmāl eyleyüp Yıldırım müdürrisi iken Fazıl Efendi ḥıdmetlerine ittisāl ba'dehu Şaḥn müdürrisi Burūsevī Şeyḫi Çelebi Medresesi'nde iştiğāl idüp Ma'lūl Emīr Efendi Āstānesi'ne istinād ve mülāzemetle iḥrāz-ı ümniyye-i fu'ād itmiş idi. Evvela yigirmi aḳçe ile Burūsa Bāyezīd Paşa Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Ca'fer Çelebi Medresesi'ne ba'dehu otuzla Burūsa'da Veliye'd-dīn oğlu Aḥmed Paşa Medresesi'ne ba'dehu kırkla Ḳadrī Efendi Medresesi'ne müdürris olup toḳuz yüz yetmiş bir senesinde A'rac Şeyḫi Çelebi maḥlūlinden elli aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'nde seccāde-nişin ü tekyezzen-i visāde-i 'izz u temkīn olmuş idi. Toḳuz yüz yetmiş yedi senesinde ders ü devr-i temām müddet-i ḥayātı ḳarīn-i ḥitām oldı. Merḥūm-ı merḳūm, gūṭa-zen-ı ḡımār-ı 'ulūm, 'ammizādesi gibi mümtāz-ı aḳrān, āşinā-yı deryā-yı faẓl u 'irfān, metn-i Kenz ve Viḳāye'yi taḥkīkātı ile taḳrīre ḳādir, şurūḥ u ḥavāşiden müstaḥzar-ı nevādir idi. Seḫī vü kerīm, ḥālīm ü selīm idi. Pederi ḥıssat ü imsākda 'ilm u ḥāfız gencine-i dinār ü direm olup ol gencinenüñ hey'et-i ṭılsımı ya'nī cism-i ḥāmili'l-ismi iken dāḫil-i daḫme-i ifnā olduḳda ḥıdmet-i mevlānā des[t]-yārları bezl ü seḫā ile ol māl-i vāfiri ḥayli müsta'dāne ifnā itmiş idi. **Mısra'**:

Cem' ider deryā-yı 'ummān ebr-i bārān ḥarcanur.

(**neşr**) Āşār-ı 'ilmiyyesinden Şerḫ-i Zeyle'i'yi ihtisār itmişdür. Bilā-iḥlāl icāzı vāşıl derece-i icāzdur. Şerḫ-i Miftāḫ-ı Şerīfe'ye Ḥāşiyesi ve Ḥikmet'den Hüdā'ya şerḫi Mevlānā-zāde'ye ḥavāşisi vardır. 'Arabī Āl-i Selçuḳ Tārīḫi yazmışdur. 'Arabşāh vādisine ḳarīb eşer-i dil-firībdür. Türkī ve 'Arabī nazma iḳtidārı ve Ḥüsrev ü Şirīn, Şāh u Gedā nāmına iki manzūme-i belāgat şi'arı vardır ve bi'l-cümle 'ayni'l-'ayān ve nādire-i devrān idi.

El-Mevlā Mehemmed

Kūze-i vücūdī ḥāk-i pāk-i İstanbul'dan qarīn-i zühūr ve Mefālī-zāde dimekle meşhūr olmuş idi. [136] Evā'il-i ḥālīnde leb-teşne-i zülāl-i fūnūn ve mülāzım-ı ser-çeşme-i 'ulūm-ı mefrūz ü mesnūn olup sıfāl-i dil-i ḳābīlīn mānend-i kāse-i reyāḥīn ezhār-ı fā'izi'l-envār-ı ma'ārif ile tezyīn itdükden şoñra şāyān-ı nazar-ı a'yān-ı devlet ve lāyık-ı 'ulūvv-i cāh ve rif'at-ı menzilet olmuş iken fenn-i ṭıbbā kūşış ve ḥākīmāne-verziş eyleyüp ticāret-i tecārib ile sermāye-dār-ı 'ilm-i ṭıbb ve ol fenn-i celīle gerçekten mūntesib olmuş idi. Nice zamān dārū's-şifā-yı Mehemmed Ḥānī'de re'īsü'l-edıbbā ve tedbīr-i dil-pezi'ri 'ilāc-ı ber'i's-sā'a-ı merzā olup ba'dehu bi'l-istiḥkāk-ı eṭıbbā-yı Sultāniyye zümresine iltihāk eylemiş idi. Toḳuz yüz yetmiş yedi senesinde ṭabīb-i ṭabī'atı tedbīr-i bedende ḳāşır ve şikeste-sebū-yı terkīb-i 'anāşır oldu. Mevlānā-yı mezbūr, faẓl u kemālle meşhūr, güldeste-bend-i ḥādāyık-ı fūnūn, ḥādīş-i menḳabeti zū şücūn, naḳd-i vaḳt-i Ebū 'Alī vü Loḳmān mecma'ı'l-baḥreyn, 'ilm-i ebdān u edyān, merd-i kāmīl ve baḥr-i şāmīl idi.

El-Mevlā Ca'fer

Şeyḫü'l-İslām müfessir-i kelām 'allāme Ebu's-Su'ūd Efendi ḥazretlerinüñ 'ammi 'Abdü'n-Nebī Efendi'nüñ maḥdūm-ı mükerremi ve tercemesi sebḳ iden Lüṭfi Çelebi'nüñ şınv-ı 'azīz-i muḥteremidür. Naḥl-i pīraste-i vücūdī ḥāk-i pāk-i İskilib'den peydā ve ab-yārī-i feyż-i Ḥudādād ile keşīde bālā olup evā'il-i ḥālde Şeh-zāde-i nā-ümīd Sultān Aḥmed bin Ḥān-ı Bāyezīd Amasiyye sancağına mutaşarrıf iken āstānesine intisāb ve dil-i dūnyā dost ve devlet-pesend-i pürsīn gencūr-ı emānī-i bī-ḥisāb itmiş iken toḳuz yüz on sekiz tārīḫinde Sultān Selīm-i Ḳadīm pādīşāha heft-i iḳlīm olup **Mısra'**:

O zīr-i zemīn girift vü min rüy-ı zemīn

(**neşr**) maẓmūnı üzre birāder-i devlet-i ḳasemi ile ḥıṭṭa-i dāreyn-i devlet-i dāreyn-i dūnīm ve şemşīr-i nāfīzi'l-ḥūkm-i ḳazā ile taḳsīm itdüklerinde manşībān Şeh-zāde-i şehīd müstaḥāk-ı aḥz-ı şedīd olmağın şarşar-ı ḳahr-ı ḳahrāmānī ḥıdmet-i mevlānānuñ ḥırmen-i ḥayātın berbād ve eczā-yı vücūdını perīşān-ı şavlet-i bīdād etmek üzre iken eḳarībīne iḥtirāmen āzād olmuş idi. *El ḥāleti ḥāzihī* tarīḳ-i 'ilme 'āzım ve dāmen-i 'ārızını ḥār-ı azardan taḥlişa bu tarīḳle cāzım olmuş idi. 'Ulemā-yı 'aşrdan Muḫyi'd-dīn El-Fenārī Medresesi'nde iştiğāl ve Şücā'e'd-dīn-i Rūmī ḥıdmetlerine ittīşāl idüp mevlānā-yı mezbūr Edrine ḳazāsından şoñra Sultān Bāyezīd müderrisi olduḳda şāḫībū't-tercemeye mu'īd ve toḳuz yüz yigirmi beş tārīḫinde mülāzemetle ḳadrini mezīd itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Amasiyye'de Yüzgeç [Yörgüç] Paşa

Medresesi'ne yigirmi beş akçe ile belde-i mezbürede vâki' Maḥmūd Paşa Medresesi'ne ba'dehu otuzla Akşehir'de Atabey Medresesi'ne ba'dehu kırıkla Merzifün'dan Çelebi Sultân Meḥemmed Medresesi'ne müderris olup Ebu's-Su'üd Efendi merḥûm şadr-ı Rûm olduḡda mişli ile İstanbul'da Efzâl-zâde Medresesi'n efzâl itmişler idi. Toḡuz yüz kırık dört târiḡinde Cürçân Efendi yerine 'Alî Paşa-yı 'Atîk Medresesi'nde ferş-i seccâde-i taḡkîk idüp elli temâmında Kara Çelebi yerine Maḡnisa fetvâsına terfi' olunup elli dört târiḡinde selef-i sâliḡi Cürçân Efendi yerine ḡırâmân-ı Şahn-ı Semân oldu. Toḡuz yüz elli beş târiḡinde Sultân Selîm-i Ḥalîm livâ-yı Maḡnisa'da muḡim iken mu'allimleri Uzun Yaḡsı fevt olup yerine ḡıdmet-güzâr-ı ta'lîm olmuş idi. Ba'dehu isti'fâ etmenin ḡıdmet-i mezbüreye Şems Çelebi ta'yîn olunup altı yedi târiḡinde bunlar Aḡmed Bâlkâf yerine Edrine Bâyezîdiyyesi'nde seccâde-nişîn olmuşlar idi. Elli sekiz Muḡarrem'inde selef-i sâliḡi yerine ḡazâ-yı Şam-ı Şerîf encâm-ı birle maḡzi'l-merâm oldılar. Sene-i mezbûre Şevvâl'inde Muḡaşşî Sinân Efendi yerine def'aten ḡatar-ı Anaḡolı'ya ḡadı-'asker ve Ca'fer-i Tayyâr şıfatına maḡzar olmuşlar idi. Altı sene kâmil-i ḡayet-i nezâhet ile 'ibâdullâha ḡıdmet ve eşi'â-yı 'adl ü iḡsân-ı şeş cihete işâ'at idüp altmış dört Şevvâl'inüñ evâḡirinde vazîfe-i emsâl ile müteḡâ'id olup ol menhel-i celîle 'Abdu'l-kerîm-zâde Efendi vârid oldu. Ba'dehu edâ-yı farîza-ı ḡücceti'l-İslâm ve ziyâret-i ḡayyibe-i ḡaybeye 'atf-ı zimâm idüp ba'de'l-ḡufûl vezâ'if-i 'ibâdete meşḡûl olmuşlar idi. Üsküdâr ḡurbında [137] bir baḡçe-i dilḡuşâ peydâ ve muḡâbilinde bir câmi'-i şerîf ibdâ eyleyüp sübḡa-şümâr-ı eyyâm u leyâl iken toḡuz yüz yetmiş sekiz Rebî'ü'l-evvel'inde füc'eten intikâl ve seyr-i riyâz-ı rızvâna isti'câl eyledi. Ḥazret-i Eyüp ḡurbında Cezerî Ḳâsım Paşa câmi'-i ḡazîresinde defîn ve sinn-i şerîfleri menâḡir-i semânîndür. Mevlânâ-yı merḡûm, sime-i şalâḡ u 'iffetle mevsûm, seyf-i muḡlaḡ, ḡavvâl-ı bi'l-ḡaḡḡ, pîr ü 'ulemâ-yı 'amîlin, 'âbid ü zâhid ve mutaḡallib-i fi'd-dîn idi. Müdde'l-'ömr hediye ḡabûlüne imâle-i nefis reddiye etmeyüp bâ'is-i müdarât ve câlib-i âfât olacaḡ zeḡâriḡe iltifât itmemişler idi. Eyyâm-ı ḡazâsı revnaḡ-ı İslâm zamân-ı şadâreti tevâriḡ-i eyyâm idi. Mervîdür ki Şâm-ı Şerîf ḡazâsı virildikde ḡabûlden abâ vü ḡaleb-i inzivâ idecek müte'alliḡatı cem' olup düyûnını ta'dâd ü tezkâr ve edâsına manşib lüzûmunı izḡâr eyledüklerinde bî-iḡtiyâr ḡabûl idüp ba'dehu ḡazâ'il-vaḡar-ı düyûn-ı ma'lûmeyi düyûn-ı meḡhûleye tebdîl eyledük, diyü te'essüf iderler imiş. *Raḡmetüllâhi 'aleyh.*

El-Mevlâ Şah Meḡemmed bin Ḥurrem

Sultân-ı ma'nevi nâzım-ı meşnevî maḡzar-ı füyûzât-ı ḡayyûmı Celâle'd-dîn Rûmî aḡfâdından Mevlânâ Ḥurrem bin Meḡemmed bin 'Âdil nâm ḡadı-i şâḡib-i iḡtişâmüñ

mahdüm-ı feraḥ-nejādıdur. Zeyl-i Āfākıyyun'a? mesāhib olan Qaraḥiṣār ŧahib didikleri ŧehr-i pür-iŧtihāruñ mefād-ı sevādı ve nūr-ı süveydā-yı fu'adıdur. Ol aḳtāruñ 'ulemāsından taḫŧil-i sevād ve a'dād-ı levāzım-ı isti'dād eyleyüp Merḫabā Efendi Qaraḥiṣār'da Gedik Aḫmed Paŧa müderrisi olduḳda dest-būs-ı sa'ādet-me'nūsı ile mübāhı 'Alı Paŧa Medresesi'ne naḳl olınuḳda sāye-ŧıfat-ı hem-rāhı olup ŧaḫn müderrisi Çivi-zāde Efendi'ye ittiŧāl ve ḫıdmet-i 'aliyelerinde iŧtigāl idüp toḳuz yüz otuz yedi tāriḫinde Mıŧr ḳādısı olduḳlarında nā'ib-i menāb ve ḳırḳ dört senesinde Anaḳolı'da ŧadırlı olduḳlarında muḫāsebe ḫıdmeti ile kām-yāb olup ḳırḳ beŧ senesi ḫilālinde ŧeyḫü'l-İslām olduḳlarında i'āde ḫıdmeti ile bekām ve ŧeref-i mülāzemetle vāŧıl-ı merām olmuŧlar idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā ḫüsrev Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beŧ aḳçe ile Edrine'de Sarāciyye'ye ba'dehu otuzla Cāmi'-i 'Atıḳ Medresesi'ne ba'dehu toḳuz yüz elli sekiz senesinde Ḳınālī-zāde 'Alı Efendi yirine ḳırḳla Kütahiyye'de Rüstem Paŧa Medresesi'ne müderris olup altmıŧ temāmında selef-i sālifi yirine İstanbul'da Rüstem Paŧa Medresesi'ne ŧeref-baḫŧā olup altmıŧ bir ḫilālinde Qaramanī-zāde Aḫmed Çelebi yirine Mihr-māh Sulḫān pāyesine cāy-gāh idüp altmıŧ üç Cemādiye'l-evvel'isinde fevt olan Ferrūḫ Efendi yirine ŧaḫn'a gelüp altmıŧ dört ŧevvāl'inde Ebu's-Su'ūd-zāde Meḫemmed Çelebi yirine Sulḫān Selim-i Qadım Medresesi'yle tekrım olınuḳ altmıŧ altı Muḫarrem'inde Sulḫān Süleymān ḫazretleri'nüñ cānib-i ḡarbide olan Çifte Medreseleri temām olduḳda cenüb-ı vāḳi' olan medrese bunlara in'ām olınuḳ ḫaraf-ı ŧimāle ḳarınleri 'Alı Paŧa'ya virildi. Yetmiŧ bir Cemādiye'l-āḫire'sinde 'Abdu'r-raḫmān Efendi yirine Mıŧr-ı Qahire ḳazāsıyla rāyet-i iḳbālī zāhire olup ol eŧnāda ŧeyḫü'l-İslām Ebu's-Su'ūd Efendi maḫdümü Meḫemmed Çelebi'ye dāmād ve mollā merḫumuñ āstānesine ŧerefyāfte-i üstād olup yetmiŧ dört evā'inde Kāmı Efendi yirine Edrine ḳazāsına naḳl olınuḳ yetmiŧ altı Receb'inde ḫubbı Mollası yirine İstanbul ḳazāsına terfi' olunmuŧlar idi. Yetmiŧ yedi Receb'inde ma'zül olup yirine ŧeyḫi Efendi mevsül oldu. Yüz aḳçe vazife-i tekā'ud ile meŧgale-i 'ilm u 'ibādetde subḫa-gerdān-ı ŧühür ü sinin iken toḳuz yüz yetmiŧ sekiz Cemādiye'l-evvel'isinde naḳ'-ı ḫayātı ḫay-gerde-i dest-i memāt ve leclāc-ı ecel-i ŧāh u māt diyüp **Mısra'**:

Naḳl eyledi ŧāh-ı vülāt.

Tārıḫ-i vāḳi' oldu. ŧalat-ı ŧubḫ için eŧnā-yı vüzüda füc'eten intikāl ve raḫmet-i ḫaḳḳa isti'cāl eyleyüp 'Ābid Çelebi Mescidi saḫasında defn olındılar. Mevlānā-yı merḫüm, deryā-yı fasıḫi'l-ercā-yı 'ulüm, güher-i ŧehvār, dürc-i iclāl, kevkeb-i nevvār, burc-ı fazl ü kemāl-i ŧehŧüvār, yek-tene-i meydān-ı baḫŧ ü cedel, mürvārid-i

yek dāne-i şüreyyā-yı maḥallā, vāsīṭati'l-‘aḳdi şehāmet ü şarāmet, dürrütü't-tāc-ı vecāhet ü niyāhet, ‘ilm ü ‘irfān, kenzü'd-daḳayık-ı taḥḳīk ü ikān, seyf-i şārım, esed-i zārım, fil bend-i ‘izz u cāhı mişāl-i şāh şaṭrancı şöhre-bend

Tezyil: Şeyḫ Muḫyi'd-dīn İskilibī ḫāzretlerinüñ ḫālifesi seccāde-nişin Şeyḫ Muşlihi'd-dīn Es-Sirūzī ḫıdmetlerinden istimdād üzre olmağın vāsīyetleri ile ‘azizüñ ḳurbında defn olınmışdır. Bu cerīdede zıkr olınan Şeyḫ-zāde ‘Abdu'r-raḫman Efendi ve Necmi Efendi bir maḫalde medfūnlardır. *Ḳaddesallāhū esrārahüm*²²²

[138] Ğalgale-i fazīleti mānend-i nevbet-i şāhī bülend, ferīde-i şādef-i zamān, nādire-i ‘aşr u avān idi. Naḳl olunur ki Çivi-zāde Efendi merḫūm toḳuz yüz elli iki tārīhinde ba‘de'l-üftā şadr-ı Rūm olduḳda bunlara Sarāciyye Medresesi'n ‘arz-ı eşnāsında ifā-yı ḫaḳḳ-ı senā eyleyüp bu ḫaḳirüñ mülāzımı olduğından ḡayri ‘ayıbı yoḳdur, didiklerinde pādişāh-ı ehl-i nevāz şadr-ı ‘ālī-ḳadre i‘zaz idüp efendi yalnız ol şeref-i vāsīṭa-ı mültemes olmağa besdür, buyurmuşlar. Mevlānā daḫı ruḫşat-ı ḫüsn-i ḳabulle firşāt bulup “Sa‘ādetlü pādişāhum iki mülāzımum vardur. Biri Şah Çelebi dā‘ileri ve biri Ḳınalı-zāde ‘Alī Çelebi bendeleri iki çeşm-i cihān benüm meşābesindedür. İki daḫı müfred-i rüzḡār ü ferḳādān gibi biri birinden farkı düşvārdur.” diyü terbiye buyurmuşlar. Rüstem Paşa müderrisi olduḳdan soñra vezīr-i merḳūm āstānesine intisāb ve iltifāt ü iksīr-i nazīr-i vezīr ile sermāye-i kām-rāniden taḫşīl-i nişāb eyleyüp Sultān Muştafā ḳatlinde Rüstem Paşa ma‘zül ve ḡüşe-nişin-i ḫamül olmuş iken muḫlişāne mülāzemeti iltizām ve ḡöñüle girmeye ihtimām itmiş idi. Pādişāh-ı cihān Naḫcivān Seferi'ne revān olup Ḫaleb meşṭāsında iken altmış bir senesi ḫilālinde silsile-i ‘ulemā' ḳazāsıyla Mihr-māh Sultān pāyesi Bağdādī-zāde Ḫasan Çelebi'ye iḫsān olunmuş iken sultān ve vezīr bu tevcīhden dil-ḡir olup medrese-i mezbūre Şah Çelebi'nüñ meşrūtasıdır. Āḫara teveccūh olunursa tesmīr-i bāb ile ta‘ṭil yāḫud zāviye-i meşāyiḫa tebdil iderüz, diyü ṭaraf-ı salṭanata ‘arz-ı me‘mül eyledüklerinde mü‘eddā-yı şart-ı vāḳıf, ḳarīn-i ḳabül olup envār-ı ‘ināyāt-ı Mihr u māhī ile zamīr-i şāhī müstenīr ve mişāl-i izmār ‘alā şerīṭati't-tefsīr ol buḳ‘a-i celīlede cāy-ḡir olup cevāhir-i deḳāyık-ı Ḳurāniyye'yi keşīde-i silk-i taḳrīr, semṭ-i taḫrīr eyledi. Süleymāniyye müderrisi olduḳda ḳıbāb-ı cāh ve şevket-i felek-i cenāb ve ṭaṭnana-i şöhreti ṭanīn-endāz-ı ḳıbāb olup fermān-ı ‘ālī mānend-ı şudūr-ı umūr, mu‘azzama istimā‘ına me‘mūr olurlar idi. Şeh-zāde Sultān Bāyezīd fitnesinde pādişāh-ı şüreyyā ḡulām, diyār-ı ‘Acem niyetine zāhir üsküdārı mızrab-ı ḫıyām idüp

²²² Allah onun sırlarını yüce kılsın.

şāh-ı ‘Acem’den ilçî intizārıyla bir kaç ay karar itdiklerinde şāhibü’t-terceme kararleri ‘Alî Efendi ile Divān-ı Hümāyūn’a güzār ve kādî askerler maķāmında karar eyleyüp istimā-yı şekvā ve faşl-ı da‘vā iderler idi. Mi‘mār-zāde Efendi gibi serdefter-i fuḥūl ḥākim-i İstanbul iken iltifāt-ı vezîr-i ‘ālî himmetle keşmekeş-i umūr-ı cumhūr bunların şemşîr-i ḥükümetiyle fayşal ve mir’at-ı şafaḥāt-ı raķķ-ı menşūr muşakķale-i ḥāme imzaları birle şayķal bulurdu. Vezîr-i mezbūr mesned-i şadāretten zarūrî devr ve ğarķa-ı dürr-i devr-i rahmet-i Rabb-i ğafūr olduķda Şadr-ı ‘āzam ‘Alî Paşa merḥūma ‘arż-ı ihānet ve izdirā idüp mübtelā-yı ye’s ü ḥırmān iken āşār-ı terbiyet vezîr-i mağfūr zamîr-i münîr-i pādîşāhîde cāy-gîr olmaĝın baĝteten Mışır kazāsın tevcîh ü iḥsān eyleyüp *hāzā eyzan bereketi’l-Berāmike*²²³ mazmūnı ‘ayān olmuş idi. Fāzıl-ı mezbūruñ kararleri ‘Alî Efendi ile nisbetlerinde ḥalk-ı ‘ālem iki taraf olup sa‘deyn-i fāzileyn gibi miyānlarını tefriķ vāḥid-i hümānuñ āḥir üzre rüçḥānuñ taḥķîķ müyesser olmayup cānib-dārlarınıñ itdikleri baḥş ü cedel bedi‘ vü kāsım nizā‘ına bedeldür. ‘Alî Efendi Edrine kādısı iken vaķfa müte‘allik bir ḥücceti gelüp Şah Efendi taḥṭi’e itmekle tarafeynden risāleler yazılmışdur. Her biri meşhūr-ı āfāk u silk-i le’āl-i eṭbāķ-ı evrāķdur inşāf budur ki Ebu’s-Su‘ūd Efendi gibi müftî bunların cānib-dārı ve daḥl-i taḥṭi’e bu taraftan cārî iken ‘Alî Efendi mazîķ-i mu’āḥezeden taḥliş girîbān-ı ‘işmet itmekle işbāt-ı fazîlet itmişdür. Fi’l-ḥaķîķa bunların cānibinde ta‘aşşub-ĝālib ve anlara ğalebe ve isti‘lā ile zūhūra tālib olup ‘Alî Efendi tevāzu‘ ve meskenet ile meşhūr olduĝı gibi bunlar ‘aceb ve ğurūr ile mezkūr ekşer-mübāḥaşatı mekābire ve i’tisāfa maḥmūl olmaĝla medḥūldur. Āşār-ı ‘ilmiyyelerinden İşlāḥ-ı İzāḥ evā’iline ḥaşıyeleri ve ḥaşıye-i şerīfiyye-i tecrîde ta‘likādları vardır. Ḥaṭṭ-ı muşannef ile Sulṭān Süleymān evķāfî kitābhānesinde maḥzūz ve nigāḥ-ı ‘ulemā-yı ‘ālî nazardan maḥzūzdur. Ḥılye-i cemīleleri tāmü’l-ķāma ve behyi’l-likā ve cünne-i yüsraları şemmāme-i [139] şāme ile behcet-efzā vecîh-i sūtūde şemā’il, nergis-i şehlaları ḥavle mā’il, vaķūr-ı edîb, ‘azîzü’n-nefs ü mehîb idi. ‘Aşık Çelebi’nüñ Tezkiretü’s-Şu‘arā’sında eş‘ārı Dürer-bārî? mezkūr ve keşîde-i silk-i müşĝin-i suṭurdur. Mervîdür ki ba‘ż-ı aḥbābına dirler imiş ki “İnşā’allāhü te‘ālā İstanbul kazāsına dek vuşul-ı mükarrer lakin māverāsı maḥal-i nazardur. Delîlden su’āl eyledüklerinde cevāb virüp yigirmi beş aķçe ile Medrese-i Sarāciyye’den munfaşıl iken faķr u fāķa istilāsı ile sülūk-ı tarîķ-i kazāya niyet ve seḥeri tāleb-i manşîb kādî askerlere mürāca‘at ‘azîmetinde iken gice vāķı‘ada üstādum

²²³ Bu da aynı şekilde, Bermekilerin bereketidir.

Çivi-zāde Efendi'yi gördüm. Faķire tevcih-i hitāb idüp fikr itdiginiñ hātırardan ferāc eyle İstanbul kādısı olursun.” diyü buyurdılar. Merhūmuñ kavlinde hilāf ve va' adinde güzāf olmaz dirler imiş.

El-Mevlā Necme'd-din bin Mehemmed Eş-Şehīr Bi-Necmī

Vilāyet-i 'Acem'den gelüp mahrüse-i Burūsa'da iķāmet eylemiş bir hūce-i şāhib-i servetüñ hāşıl-ı 'ömr-i girān-māyesi ve zamānesinüñ necm-i vāyesidür. İstifāza-i envār-ı 'irfān ile necm-i istidād-ı münevver ve tohum-ı meleke-i māderzādı nihāl-i sāye-güster olup 'ulemā-yı 'aşrdan Kāra Dāvūd Efendi hıdmetlerinde iştiğāl ve Sa' dī Efendi Āstānesi'ne ittişāl eyleyüp nice yıllar āstān-ı sa' ādet nişānlarına mülāzım ve 'Abdu'r-raħman Efendi ile müşārik ü müsāhim olmuş idi. Evā'il-i hālde kübrā-yı tarīķa-i Naķşibendī'den Seyyid Aħmed Buħārī hāzretlerine hıdmet ve Lāmi' i Çelebi emşālī ihvān-ı tarīķat ile şöhet idüp meşreb-i ehl-i fenādan hişşedār ve pūst-i pāzen-i devlet dehr-i pāydār olmağın dağdağ-a-i tarīķden ferāc ve ibrīz-i ihlāşı kālīb-i kalbe ifrāc eyleyüp ol eşnāda Sultān Süleymān Hān hāzretlerinüñ şeh-zāde iken defterdārı olan Sinān Çelebi'ye mu'allim ve muşāhib ü münādim olup İzvornik [Zvornik] sancağı beyi olduķda bile gidüp mābeynlerinde 'alāķa-i maħabbet-i ekīde ve 'uķde-i uħuvvet-i şedīde olmuş idi. Hıdmet-i mevlānā şevķine Yeñi Bazar'da bir medrese binā idüp vech-i ma' āş ve imdād-ı sebep-i inti' āş için kendülere meşrūta ve serrişte-i 'uķdesi kayd-ı hayāta merbūt eylemiş idi. Üstād-ı feraħ-nejādı Sa' dī Efendi mevlānānuñ ferāğın istimāc eyledükde gevher-i mihr ü maħabbet derūnunda iltimāc idüp irsāl-nāme-i da' vet ve müşfikāne naşihat eyleyüp menāşib-i celīleye söz-āvār iken şey' -i yesīr ile ķanā' at-ı muķtezā-yı sūķūt necm-i himmet olduğımı ifāde ve ta' yīn ve tevbiħle fesh-i 'azīmetlerin irāde buyurduķlarında başt-ı muķaddemāt-ı i' tizār ve şafā-yı hātır ile selv-i tab' -ı istiğnā-pesendin izhār itmekle anlar dağı 'arz u rıza ve 'azīmet-i şādīķasını taķrīr ü imzā idüp naķl-i hadīş ü tefsīr ve cem' -i mesmū' atını ders ü taķrīr itmek için icāzet-nāme-i belāğat-nişān ve du' ā ile aħkām-ı mürüvveti ifşā itmişler idi. Üstādları hayātında olduķça ekşer senelerde ziyāreti mu' tādı idi. Ba' dehu şāhibü'l-medrese Sinān Beg intikāl ve evķāfı tevcih-i zevāl u izmihlāl eyleyüp Mollā Necmī'nüñ vezā' if-i mūncemesine ihtilāl gelmiş idi. Ebu's-Su'ūd Efendi merhūm şadr-ı 'ālī-ķadr-i Rūm iken toķuz yüz elli tārīħinde ķaşaba-i Ebī Eyüp'de vāķi' Cezerī Kāsım Paşa müderrisi olan 'Arab Çelebi ders u devrini itmām ve tomar-ı 'imārını ķarīn-i hitām eyledükde Mollā Necmī'yi hūzūr-ı pādīşāhīde terbiye ve nihāl-i iķbālını temniye idüp mazhar-ı 'ināyet ü ihşān ve İstanbul'a da' vet için ısdār-ı fermān eylemişler idi. Geldükde yigirmi beş aķçe ile

medrese-i mezbûre tevcîh ba‘ dehu terak্কīyâtla terfiye olınup mănend-i mâ-i ma‘ in giderek vâşıl-ı rütbe-i erbâ‘ in olmuş idi. Ol medresenüñ şart-ı vâkıf üzre vazîfesi yigirmi beş akçe olmağla ziyâdeyi qabûl teklifinden ta‘ affuf eyleyüp bâkîsî Hâzret-i Eyüp vaqfından ta‘ yîn olındı. Âhir-i ‘ömrüne dek ol buq‘ a-i mübârekeke ifâde-i ‘ulûm ve ta‘ lîm-i erbâb-ı fuhûm idüp toquz yüz yetmiş sekiz Rebî‘ ü’l-evvel’inde necm-i hayâtı âfil ve nahl-i kâmeti fenâya mâ’il olup *ve’n-necmü ve’s-şecerü yescüdân*²²⁴ şahîfe-i hâline ‘unvân olmuş idi. Medrese-i mezbûre dâmâdı olana Şuqqa-zâde ‘Abdu’r-raħman Çelebi’ye iħsan olındı. Medrese-i haremde medfûndur. Mevlânâ-yı mezbûr mihr-i celî zühûr-ı ‘irfân u şu‘ûr, üstâd-ı kâmil, mürebbî-i kavâbil, envâ-yı [140] fezâ’ilden behremend, şalâh u ‘iffetde bî-mănend, mecmu‘ a-i nevâdir-i muhâzârat, köhne cönk-i eş‘âr-ı ebyât, kütah-ğadd ü ‘âlîşân, za‘îfi’l-cism kavıyyi’l-‘irfân şeyh-i fânî ve pîr-i nurânî idi. Sinn-i şerîfleri toqsândan mütecâviz ve za‘f-ı pîri ile medreseye varmağdan ‘âciz olup hânesinde medârise ider idi. Vüzerâ vü ‘ulemâ’ ziyâret eyleyüp du‘âsın recâ ve aşhâb-ı hâcât-ı harem-i keremine ilticâ itmekden hâlî degül idi. Eyyâm-ı dersde şifâ-yı Kâdî ‘İyâz naqli ile ibtidâ ve Kaşîde-i Bürde’den bir kaç beyt taħkîkîni ħüsn-i maħlaş du‘â itmek mu‘tâdları idi. Tezkiretü’ş-Şu‘arâ’da Necmî maħlaşı ile mezkûr ba‘z-ı ebyâtı meşûrdur. Bu beyt zâde-i tab‘ -ı pür iktidârîdür. **Beyt:**

Dil ki bir qaşşâbuñ oldı küşte vü pür yâresi

Zülfü çengâlinde qaldı aşılı bir pâresi

(Şûret-i İcâzet-nâme)

Bismillaħirrahmânirrahîm elħamdülillezi zahera necmeddîni’l Ĥanefî ħaysümâ zahera ġâsiqa’l-cehleti hidâyeten littâ’ihîne ve ekmele bedri’s-şer‘i’l-müstebîni’s-sivâ ba‘dehu mâ netteşera fi’l-âfâki ġayâhibi’z-zalâleti ‘inâyeten li’l-‘âlemine ve kavâ mine’l-‘ulemâ’i ve ce‘ale lehüm min ledühü seneden ve ebqâ zikrahümü’l-cemîle ve ħaberahüm’s-şahîħa ‘alâ şafahâti’l-eyyâmi bi aqlâmi’s-seneti’l-enâmi ebeden aħmedehü ‘alâ ħadışi’l-müttesîli’l-müselseli ‘adedühü ve eşkürühü ‘alâ tevâtirin âşârin keremehü’llezi lâ yenqati‘u mededehü ve lâ yentihî emedehü ve eşhedü enne lâ ilâhe illalâhu vaħdehü lâ şerîķelehü şehâdetün itteħazehâ lineyli se‘âdedi’d-dareynî menhecen ve ânesün bihâ yevme emsâ fi cânibi’l-eħdi ġarîben fi tayyi’l-ikfâni müderrecen ve eşhedü enne seyyidenâ Meħammedün ‘abdühü ve rasülühü efşahu men câ’e min Rabbihi mürselen ve enşahu min ħuṭîbi bi vaħyihî

²²⁴ Otlar ve ağaçlar (Allah’a) boyun eğerler. (Rahman Suresi 55/56)

fee[m]şā bihī cānibi'ş-şirki metrūken mühmilen şallallāhu 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-bāzilīne li'ilā'i i'lāmi'd-dīni'l-mehci ve'l-cusūme'l-fā'izine bi teşrifi kavluhū şallallāhu te'alā 'aleyhi ve selleme "Aşşabi ke'n-nücūmi ve selleme 'aleyhi ve 'aleyhim mā necmi tala'a ve tala'a necme" ve ba'dehu felā yaḥfā 'alā zī 'aqli lāzibin ve necmin fikri şāķibin enne'l-ḥadişe ba'dehu kelāmillāhi'l-Furkāni beyne't-tayyibi ve'l-ḥabīsi enfe'al mutālibi ve erfe'a'l-me'ribi men intehacce menāhice taḥşilihī fekad ihtedā ve ittīşale bi se'ādeti lā yeḥfā ve men istemseke bihī fekad istemseke bi'l-'urveti'l-vüşkā len fişāme lehā fehūve evlā mā yaşrifū'l-insānū ileyhī 'inā? Ve kedehū ve kedehū ḥayrumā yebzulu fihi züllebbi gāyete cehdehū ve cedeḥū fe 'ulemā'i'l-ḥadişi min akrabi ḥalkillāhi ileyhi vesīletün ve eşbetehüm indehū meziyyeten ve fazīleten ve ekrabehüm fi'd-dīni тариқaten ve aḥsenehüm seciyyeten ve ḥaliқaten ve erfe'ahüm fi'd-dünyā kaderan ve ekmelehüm bedran ve 'azamehüm fi'l-āḥirati meşūbeten ve ecran ve lekad eşāra ilā mā ḳulnā min meḳūli'z-zikri'l-'ilmi fi naşşi'l-kitābi ve eḥādişi'r-rasūli ve sivā hümā 'inde'l-muḥaḳḳiķine āfāti'l-fuzūli ve mimmen ce'alallāhu't-tevfiki rafīkahüm ve sehlün ilā iḳtināşi'ş-şevāridi'l-fazli тариқahüm ve şarfū'l-himmeti ilā taḥşilihī ve elķā şerran şerrahū 'alā iḳtinā'i şirihi ve tafzīlihī'l-eḫi'l-fazīli ve'l-mevlel kāmili'ş-şābbi ellezī neşe'e fi tā'atillāhi ve ḳaşara 'alā iktisābi'l-'amāli himmetehū ve hevāhu şemsū'l-ḥaḳḳi ve't-taḳvā ve'l-yaḳīni Mevlānā Necmeddīni ibni ḳudveti'l-tüccāri seyyide'l-aḥrāri muḫyi'l-milleti ve'd-dīni Meḫemmed bin [N]ecmeddīn se'ade necmuhū fi feleke'l-kemāli ve necmu se'adehū fi'l-ḥāli ve'l-māli ve innehū ittefeķa rey'ānū 'umrahū ve 'anfūvāni? Emerahū fi iḳtibāsin külli fazīletin dīniyyetin ve aḥraze külle me'arriḳetin yaḳīniyyetin velemmā şerafeni bi muşāḥabetihī ve āniseni bimucāveratihī ve semi'a minni şelāşiyāti'l-imāmi sultāni'l-muḥaddişiḡe muḳtedi's-selefi'ş-şāliḫine Ebī 'Abdillāhi Meḫemmed İbni İsmā'ili'l-Buḫārī ve ba'zan min meşāriķi'l-envāri li'ş-şeyḫi'l-imāmi Ebi'l-Fazli'l-Ḥasen ibni Meḫemmedi'l-Ḥaseni'l-Ḳurşī'l-'Umeri'ş-şıgāni'l-Ḥanefi ve ba'zan mine'l-meşābiḫi li'l-imāmi'l-'allāmeti muḫyi's-sünneti ḳāmi'i'l-bid'ati Ebī Meḫemmedi'l-Ḥuseyn ibni Mes'ūdi'l-Buḡaviyyi ve ḳara'e 'alā ba'zan min tefsiri'l-imāmi'l-gāzi Nāşiri'd-dīni'-Beyzāvī ve ba'zan min hidāyeti'l-fikhi li'ş-şeyḫi'l-fazli'l-hümmāmi muḳtedi'l-e'immeti'l-kirāmi 'Alī bin Ebī Bekri ibni 'Abdil-Celīli'l-Mergīnāni raḫimehullāhu ve erzahüm ve semi'a eyzān fi eşnā'i müddeti'l-eynāsi ve'l-mucāverati ve ḫilāli evķāti'l-muḥātebeti ve'l-muḥāverati kesirün mine'l-mesā'ili'l-fikhiyyeti ve'l-fevā'idi'l-'ilmiyyeti ve eş'āri'l-'arabiyyeti ve'l-leṭā'ifi'l-edebiyeti ecezlet lehū a'la'llāhu necmū se'ādetihī ve ekmele berdu

Meħemmed tehu? ve siyādetihī en yervī cemi‘un zālīke ‘annī binaqlihī minnī ve en yervī sā‘irun mā yete‘ allaku bi‘r-rivāyeti min tefsīrin ve ħadīšin ve uşūlin ve furū‘in ve mesmū‘in ve maṭbū‘in ve en yūbeyyine‘l-aḥkāmu ve ya‘lemu mesā‘ilī‘l-ḥalālī ve‘l-ḥarāmi āḥīzan [141]‘aleyhi mā yu‘ḥazu fī‘l-icāzāti mine‘l-iḥtiyāṭī‘n-nāmī fī līrivāyeti ve‘t-taḥrīzi ‘ani‘l-mücāzefeti fihī fevḳal ḡāyeti şümme innahū istektebenī şūrete‘l-icāzeti fe ketebtü hāzihī‘l-eşuru bi‘l-iḥtişāri ve‘l-vecāzeti icabeten ilā su‘ālīhī ve is‘āfen limes‘ulihī ve a‘hede ‘aleyhī en yezkūra lī fī‘l-ed‘iyeti‘ş-şālīḥati limüstecābeti ḥuşuşan fī‘l-evḳātī‘l-letī hiye mużinnetü‘l-icābeti ‘alā mā hüve‘l-me‘mūlī min şerefi cihetihī ve‘l-lāyıḳı bi keremi subhiyyetihī ve ‘uluvvī himmetihī ve ene ervī ‘an şeyḫ-i meşāyihī‘l-İslām ḳudvetin li ‘ulemā‘i‘l-a‘lāmi üstādi‘l-muḥaddişine beḳiyyeti‘ş-selefi‘ş-şālīḥine İbni Yahyā Zekerıyya‘l-enşārıyyi‘ş-şāfi‘ıyyi icāzetün mektūbeten ila min Mışra ḥafāzahūmullāhu teālā ‘ani‘l-aşri ve ‘ani‘ş-seyyidi‘l-‘allameti ve‘l-eyyede‘l-fehāmeti ḳavāmi‘l-milleti ve‘d-dīnī mevlānā ve min külli‘l-vücūhi evvelenā Yūsuf bin el-Ḥaseni‘l-Ḥüseynī ve ‘ani‘ş-şeyḫi‘l-imāmi şemsi‘l-milleti ve‘d-dīnī Meħemmed bin İbrahimi‘ş-sem? ve ḡayrahümül icāzeti şaḫīḥatün ve keze‘ş-semā‘u ve‘l-ḳırā‘ati ketebehü‘l-‘abdu faḳıru ile‘l-ḡaniyyü‘l-‘alā Sa‘d ibni İ‘sā ‘aşamehullāhu ‘ani‘z-züleli fī‘l-iftāri hüve ḥasbī ve ni‘me‘l-mevlā ve ni‘me‘n-naşır²²⁵

²²⁵ Bismillahirrahmanirrahim.

Cehalet karanlığının ortaya çıktığı yerde inananların hidayeti için Hanefi dinin yıldızını doğuran; ufuklarda dalaletin derinlikleri yayıldıktan sonra, şeriatın parlak dolunayını olgunlaştıran; âlimleri güçlü kılarak onlara kendisinden destek veren ve insanların dil kalemleriyle zamanın sayfalarında onların güzel zikirlerini ve güzel haberlerini baki kılan (Allah’a) hamd olsun. Sayısı zincir gibi birbirine bağlı olan sözlerle O’na hamd eder, kesintiye uğramayan ve sona ermeyen kereminin izlerinin heyecanıyla O’na şükrederim. Allah’ın tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına şahadet ederim. Öyle bir şahadet ki, iki âlemin mutluluğunu elde etmek için onu kendime prensip edinir ve kefenlere sarılı halde mezarda yalnız kaldığım gün onu (şahadeti) kendime dost edinirim. Efendimiz Muhammed’in, O’nun kulu ve elçisi olduğuna, Rabbinden elçi olarak gönderilenlerin en fasihi olduğuna, O’nun kendisine bildirmesiyle şirkin yanında, terk edilen, önem verilmeyecek şeyleri açığa çıkaran, kendisine vahiyle nasihat eden Allah’ın salâtı O’na, âl ve ashabına olsun ki gözle görülen artmayı sağlayan sahabeler, onlar dinin sancaklarını yüceltmek için çaba gösteriyorlar. (Peygamber) sav’in “Sahabelerim yıldızlar gibidir” hadisinde buyurduğu gibi, her bir yıldız doğduğunda, müşerref olup kurtuluşa ermişlerdir. (Ve sonra) hiçbir akıl sahibine ve doğru düşünce sahibine gizli kalmaz ki Allah’ın kelâmı olan Kur’ân’dan sonra hadis, iyi ile kötü arasında en faydalı konudur. Onun üsluplarına bağlı olan, hidayete erer ve kaybolmayan bir mutluluğa erişir. Ona tutunan, “kopması mümkün olmayan urvetü’l-vuskaya tutunmuş olur”. O, insanın konuları pekiştirip sağlamlaştırması, hayırlı hale getirmesi için (çalışması) güç sarf etmesi için daha evlâdır. Akıl sahibinin onun için harcayacağı en hayırlı şey, gayretidir. Hadis âlimleri, Allah’ın yaratılmışları arasında O’na en yakın olanlardır ve O’nun indinde, fazilet olarak en sağlam olanlardır; dinde tarikat olarak en yakın olanlardır; karakter ve yaratılış olarak en iyi olanlardır; dünyada en yüce olanlardır; aydınlık yönlendirici olarak en kâmil olanlardır; ahirette sevap ve ecir bakımından en yüce olanlardır. Zikir konusunda söylediklerimize işaret etti. İlim, kitabın metninde (Kur’ân’da) ve peygamberin hadislerindedir. Bunların ikisini, araştırmacıların yanında o kimseler arasında başarıyı arkadaş, meseleleri kolay çözmeyi onlar için hayırlı kılsın.

El-Mevlâ Bedre'd-dîn Maḥmūd El-Ḥālî

Vilâyet-i Karaman'da Lârende nâm şehr-i benâmdan peydâ ve Beñli Maḥmūd dimekle şöhre-i dünyâ olmuş idi. Ḥâl-i vücudı noḡta-i şaḥîfe-i isti'ādâd ve süveydâ-yı dil-i bî-ğall ve şâme-i şemâme-i şemâ'il gibi taḥşîl-i sevâd eyledükde Muştafâ Paşa müderrisi Ḥâce-zâde Meḥemmed Çelebi dârü'l-ifâdesinde iştiğâl ba' dehu pederi Ḥayre'd-dîn Efendi Āstânesi'ne ittişâl idüp ḥıdmet-i 'aliyyelerinden mülâzım ve tarîk-i tadrîse 'âzım olmuş idi. Evvelâ yigirmi beş aḡçe ile Burûsa'da Çendik Medresesi'ne ba' dehu otuz aḡçe ile Ferḥâdiyye Medresesi'ne ba' dehu kırk aḡçe ile Kâdrî Çelebi Medresesi'ne müderris ve taḥşîl-i 'ulûm-ı 'âliyyeye mûmâris olup toḡuz yüz yetmiş üç Cemâdiye'l-evvel'isinde şadreyn-i fazileyn Ḥâmid Efendi ve Pervîz Efendi kırkdan ma'zûlleri Şeyḡ Vefâ Câmî-i [ş]erîfinde imtiḥân fermân olunduḡda Zekerıyyâ Efendi ve 'Arab-zâde 'Abdu'r-ra'uf Efendi ve Deli Kerîm Efendi ve Seyfî Efendi ve Ayâs Efendi ve şâhibü't-terceme yegân yegân ḥuzûr-ı Ḥüdâ yegân-ı şudûrda 'arz-ı bizâ'a-i 'irfân eyleyüp ol eşnâda rehîne-i imtiyâz olan 'Alî Paşa-yı 'Atîk Medresesi ile Zekerıyyâ Efendi serfirâz olup cedîden binâ olunan Topḡapusunda vâḡi' Aḡmed Paşa Medresesi ile 'Arab-zâde Efendi ve Çorlu Medresesi ile Kerîm Efendi'ye i'zâz olınup sâ'ireleri mevḡûf olmuş idi. Yetmiş dört Muḡarrem'inde Ḥaydar Paşa Medresesi binâ olunduḡda ibtidâ bunlara i'tâ olındı. Binâ-yı medrese temâm olmadın revâḡ-ı vücudı 'araza-i inhidâm olup toḡuz yüz

Faziletli kardeş, olgun efendi, Allah'ın itaatine bağılı olarak gelişen amelleri kazanmak için gayret eden genç, tacirlerin efendisi, dini ve milleti dirilten—olgunluk göğünde onun yıldızı uğurlu olsun—Meḥemmed b. Necmeddin'in oğlu hak, takva ve yakîn güneşi Mevlana Necmeddin ömrünün baharını, dini faziletleri toplamak için harcadı ve yakîn bilgileri kazandı. Benim sobetime katılıp bana yakın olduğunda, muhaddislerin sultanı Salihlerin lideri Ebu Abdullah Meḥemmed b. İsmail El-Buhari'nin Sülasıyât (veya Selasinat)'ını, Şeyh İmam Ebulfadl El-Hasan b. Meḥemmed El-Hasan El-Kureşi El-Omeri Es-Sigani El-Hanefî'nin Meşâriku'l-Envâr'ının bir kısmını, sünneti dirilten bid'atı yok eden imam allame Ebu Meḥemmed El-Huseyn b. Mes'ûd El-Baḡvi(?)'nin El-Mesâbilh'inin bir kısmını benden dinledi ve kadî imam Nasıruddin El-Baydavi'nin Tefsir'inin bir bölümünü, imamların lideri erdemli şeyh Ali b. Ebibekr b. Abdulcelil El-Merginani'nin Hidayetu'l-Fıkh'ından biraz okudu. Allah'ın rahmeti ve rızası hepsinin üzerine olsun. Yine bulunduğu süre boyunca hitap ve konuşmalar sırasında birçok fikhî meseleyi, ilmi faideyi, Arapça şiirleri, edebi latifeleri dinledi. Allah onun mutluluğunun güneşini yüceltsin, övgüsünün ve efendiliğinin bedrini tamamlasın, bütün bunları benden naklederek rivayet etmesi ve yine tefsir, hadis, usul, furû' ile ilgili sözlü ve yazılı olanları rivayet etmesi, ayrıca hükümleri açıklaması, helal ve haram meseleleri öğretmesi için kendisine icazet verdim. İcazetlerde tam tedbirli davranması ve amacının dışında ölçüp tartmadan konuşmaması gerekir. Daha sonra icazetnameyi yazmamı istedi. İsteğine karşılık olarak bu satırları özetle yazdım. Kabul olunan salih dualarda, özellikle kabul olunacağı umulan zamanlarda onun karakterine ve yüce himmetine layık bir şekilde beni anmasını kendisine ahd ettim. Ben de İslam şeyhlerinin şeyhi, âlimlerin lideri, hadis âlimlerinin ustası İbn Yahya Zekerıya El-Ensari Eş-Şafîî'den ve Seyyid allame, din ve milleti ayakta tutan efendimiz ve her yönden mevlamız olan Yusuf b. El-Hasan El-Huseyni'den ve şeyh imam milletin ve dinin güneşi Meḥemmed b. İbrahim Es-Semdini ve diğerlerinden rivayetle Mısır'dan -Allah Te'âlâ onu âfetlerden korusun- sahih olarak yazılı, aynı şekilde dinleyerek ve okuyarak icazet verdim. Yüce gani olana muhtaç olan kul Sa'd b. İsa -Allah onu fetva vermede yanlış yapmaktan korusun. O (Allah) benim için kâfidir. O en iyi Mevlâ ve en iyi yardımcıdır.

yetmiş sekiz Şa‘bân’uında Remzi-zāde Ali Efendi medrese-i maḥlūle ile bekām oldu. Mevlānā-yı mezbūr za‘f-ı ‘ilm ve kuvvet-i ḳalīle meşhūr kösec iken kiyāsetden bī-behre ḥakīri’l-hey‘e ve bed-ḳehre şalāḥ-ı ḥālī ‘ilmine ḡālib, şāhid-i maḥbu‘-ı me‘ārife ṭālib, ‘aşıḳ-ı mehcūr-ı cemāl-i kemāl, kenāre-nişīn-i deryā-yı faẓl u efẓāl idi. Mervīdūr ki Ebu’s-Su‘ūd Efendi Āstānesi’nde fetvā ḳātibi iken secde-i sehivden su’āl olunduḡda ḡalaṭ-ı ‘avām üzerinde sehiv secde yazup mollā-yı merḳūm sehvine işāret itmişken aḡāḥ olmayup şafḥā-yı dilden sevād cehl-i mürekkebi şest ü şev ve sācid-i sāhī gibi tenbīh iden yārāna ser-fürü itmemiş idi. ‘Afāllahū te‘ālā ‘anhū.

El-Mevlā ‘Abdu’l-laṭīf

Manzūme-i kelimātı sekteḡar olmaḡın Pepki Laṭīf dimekle iştiḥār bulmuş idi. ‘Aşr-ı Şultān Bāyezīd-i Veli ve Sultān Selīm-i Kadīm’de Şadr-ı Rūm olan Kürz Seydī Efendi merḳūmuñ oḡlı ‘Abdu’l-laṭīf Ḳelebi’nūñ ferzend-i dilbendidūr. Henüz perde-nişīn-i raḡm-ı māder iken pederi perde-der-i vücūd-ı fānī olduḡda ismi ile tesmiye ve cedd-i emcedī ḥacriden terbiye olunmuş idi. Nükte-i senc-i ‘ilm u ‘irfān ve ta‘dīl-i mi‘zān-ı lisān için sa‘y-ı bī-kerān eyleyüp Ḥāmid Efendi’den muḳāddemāt-ı ‘ulūm-ı temhīd ve mebānī-i fūnūn-ı teşyīd itdükten soñra müftī’l-en‘ām Ḳadrī Efendi’den mülāzemetle bekām olmuş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Mollā Yegān [142] Medresesi’ne ba‘dehu otuzla Şire’de İbni Melek Medresesi’ne ba‘dehu kırıkla belde-i mezbūrede Mollā ‘Arab Medresesi’ne müderris olup ba‘de’l-‘azl ḥārice mülāzemet eşnāsında beş yıl zaḡmet çeküp bi’l-āḡire üstādı Ḥāmid Efendi himmeti ile ṭoḡuz yüz altmış beş Şafer’inde Kāmi Efendi yerine Muştafā Paşa Medresesi ile bekām yetmiş bir Cemādiye’l-āḡire’sinde Bāḡdādī-zāde Aḡmed Ḳelebi yerine Üç Şerefeli ile bülend-maḳām yetmiş üç Şevvāl’inde Ḳaba Bostān yerine Şaḡn-ı Şemāniyye ile vāşıl-ı merām olmuş idi. Yetmiş altı Şevvāl’inde müte‘ayyinen ḳuzātdan İzmir ḳādısı Ḳara Aḡmed-zāde fevt olup manşīb-ı maḥlūl olduḡda ba‘z-ı nevāḡi ilḡaḳla mevleviyyet i‘tibār olup bunlara ‘ināyet olındı. Ṭoḡuz yüz yetmiş sekiz Cemādiye’l-āḡire’sinde ḳādı iken müddet-i ḡayātı āḡir olup yerine ‘Arab İbrāhim cerzeyü’l?-me‘ālī vü mefāḡir itmiş idi. Mevlānā-yı mezbūr lüṭf-i ṭab‘ ile meşhūr, maẓbūṭi’l-lisān, ḡālīşi’l cinān, ḡalīm ü selīm, maḡdūm-ı kerīm idi.

El-Mevlā Aḡmed bin ‘Abdu’l-lāḡ

Şu‘arā-yı Rūm’uñ ser-bülendi mevlānā-yı Fevrī Efendi’dür. **Beyt:**

Nola mürḡān-ı me‘ānī ile itse bāzī

Arnavud aşılıdır ol ṭaşlı yerüñ şehbāzı

(**neşr**) Sinîn-i ‘ömri ‘ağd-i evvele vâşıl olmadın şehd-i şehâdetle taşhîh-i ‘aķide ve Seyḡ Muḡyi’d-dîn ‘Arabî ḡazretleri vâķı’āsında telķin-i İslâm eyleyüp ‘uķde-i i’ tîķātını ekide eylemiş idi. ‘Ale’ş-şabaḡ şa’şa-i nūr-ı İslâm maşrıķ-ı dilinde lâyiḡ ve nesim-i şubḡ-ı hidâyet-i meşâm-ı cânũnda fâyiḡ iken ḡuzât-ı İslâm ol ḡüher-tâbendeyi sengistân-i küfrden iḡrâc ve bāzâr-ı i’ tibârda ķarîn-i revâc ķılmışlar idi. Ferḡad Paşa kethüdâsı Polad kethüdânũ ḡâtem-mişâl mülk-i yemini olduķda ta’ lîm-i ‘ilm ü hûner ve muḡteşaratı *ken naķş-ı fi’l-ḡacer*²²⁶ idüp hem-rengin-i Süleymân olmaḡla nâm u nişân bulmuş idi. Maḡdũmı fevt olup birâderi Ca’ fer kethüdâya intikâl eyledükde ol merd-i cihân-dide mevlânânũ feyz-i himmet-i ķâbiliyyetin müşâhede idüp manzûr-ı ‘ayn-ı ‘inâyet olmaķ ümidi ile Rûm ili Begler begisi Lütḡi Paşa’ya ihdâ ve ķerâḡ-ı meclis-i lütḡi olmasın recâ ider paşa-yı cihân-baḡşâya Sevsin redif bir ķaşıde ‘arz eyleyüp nazâr-ı ikşir-i eşer ümid iderken i’ tākla iktifâ eylemiş idi. Maķşûd-ı aşlı ḡâşıl olmayıcaķ Rûm ili umerâsından Bâlî Paşa’ya virdikde ol daḡı i’ tākı iḡsân-ı mülâḡaza idüp tîr-i tedbîr hedef-i me’müle mevşûl olmaz def’ a-i şâlişede Defterdâr Naķķâş ‘Alî Çelebi’ye i’ tâ olındı. Bunlar fi’l-cümle ķadrin bilüp nihâl-i âmâlin tenmiye ve gevher-i kemâlin terbiye eşnâsında iken terk-i ‘âlem-i şûret ve şafḡa-ı ḡâkir-i yez-i ‘âlemden üstâd-ı terdest-i ecel maḡv-ı mâhiyet eyledükde şûlûş-i vaşıyyetinden şâlişen i’ tāk olındı. Derd-mend-i Fevri Efendi ṡomâr-ı şaḡş-ı cerrâr ve ķaşıde-i şâ’ir-i denâ’et-şi’âr gibi elden ele düşüp **Beyt**:

Ey kūy-ı ḡarâbâtı gezen ḡâne baḡâne

Ey der-be-der itmiş seni evzâ-yı zamâne

(**neşr**) Mazmũnı üzre bu deñlü sa’y u ḡüşışden vâyesi ḡirmân olup gevher-i maķşûdı nâyâb ve efendisi olan şâḡibü’l-ḡayr niyeti ile meşâb olmuş idi. Bi’l-âḡhire tariķ-i ‘ilme pâ-nihade ve kūçe-gerdân-ı erbâb-ı ifâde olup Edrine’de Beglerbegi müderrisi ṡursun Efendi ḡıdmetlerinde iştîḡâl ba’dehu Ḳalenderḡâne müderrisi ṡaşķöbrî-zâde Efendi’yi ittişâl idüp ba’dehu Şaḡn müderrislerinden ‘Arab-zâde ‘Abdu’l-bâķî Efendi’dan istifâdeye müdâvim ba’dehu Bostân Efendi’nũ i’ âdesinden mülâzım olmuş idi. Elli dört târiḡinde yigirmi aķçe ile Edrine’de Anbâr Ḳâđî Medresesi’ne müderris olup Elkâş seferinde Edrine muḡafazasına me’mür olan Şeh-zâde Sulṡân Selim ḡan Āstânesi’ne intisâb ve aḡz-ı cevâ’iz-i bî-ḡisâb eyleyüp şefâ’at-nâmeleriyle yigirmi beş aķçe ile ḡasköy Medresesi’ne vâşıl ba’dehu yeden-biyed otuzla Vize Medresesi’ne nâ’il olmuş idi. ṡoķuz yüz altmış senesinde Naḡcivân

²²⁶ Taşa işlemek gibi.

Seferine revān ve mevkib-i pādişāhīde mānend-i mūr-i Süleymān olup kırk akçe ile Kapluca Medresesi'ne nakl olunmuş idi. Tokuz yüz altmış tokuz Rebī'ü'l-āhīr'inde Samsūnī-[143] zāde Maḥmūd Efendi yirine 'Alī Paşa-yı 'Atīk Medresesi'ne ferş-i seccāde-i ders ü taḥkīk eyleyüp yetmiş bir Cemādiye'l-āhīre'sinde Lütḫi Beg-zāde Muştafā Efendi yirine Ḥāngāh Medresesi'n tekyegāh idüp yetmiş iki Cemādiye'l-evvel'isinde selef-i sālefi yirine Ḥaşekī pāyesine pāy-ı himmet koyup yetmiş beş Muḥarrem'inde 'İbād Çelebi yirine Şemāniyye'ye gelüp yetmiş yedi Receb'inde Bağdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Şām-ı Şerīf-i encām fetvāsı ile vāşıl-ı kām olmuş idi. Yetmiş sekiz Zī'l-ka' de'sinde **Mısra'**:

Şehr-i Şām'ıñ bāğ-ı ḥuld altında ya üstüdedür

(**neşr**) mażmūnı üzre seyr-i cināna talebkār olup rūḫ-ı revānı a' lā-yı ' illiyine güzār ve cism-i ḥāqī-i nātuvānı zīr-i zemīnde qarār eyledi. **Tārīḫ**:

Revān oldı beḳādārına Fevrī

(**neşr**)Tārīḫ-i vefātıdır. İshāk Çelebi cenbine defn olındı. Manşıb-ı maḥlūl Sinān Çelebi'ye iḥsān olunup mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm seri' i'l-intikāl bedī' i'l-irticāl, şa' bü'l-münāzara, ḥulvü'l-muḥāvere, mū-şikāf-ı daḳāyık-ı ḥāle bāf ḥāḳāyık-ı elsine-i şelāse a' māline ḳādir, bī-naẓīr-i münşī ve üstād-ı şā' ir idi. Āşār-ı 'ilmiyyesinden Dürer-i Ğurer'e ḥāşiyesi ve fūnūn-ı mütedāvilede risā' il ve ta' liḳātı ve ḳarḫ-ı mesmu' a-i ḳabūl olmuş kelimātı vardır. Sulṫān Süleymān merḫūmuñ Divān-ı Belāgat 'unvanların tertīb eyleyüp hoş āyinde inşā ile irtibāt ve şīr ü şekker gibi ḥüsn-i ihtilāt virmişdür. El-ḥāḳḳ tertīb-i ġārīb ve eşer-i dil-firībdür. Mervīdür ki mübtelā oldığı marazdan ifāḳāt bulmuş iken ḳubūr-ı enbiyā vü evliyāyı ziyāret eyleyüp ref' -i dest-i du'ā ve turāb-ı bedeni ol ḥāḳ-i pāke ilḥāḳ için recā ider. Bā-ḥuşūs şeyḫ-i ekber ḥāzretlerinden müvālāt-ı sābıḳāyı ' ināyāt-ı lāḫikaya vesīle ittiḫāz idüp arz-ı niyāz eyledükde du'āsı maḳbūl ve recāsı ḥuşūle mevşūl olur. Müretteb divānı ve 'Arabī vü Fārisī eş'ār-ı belāgat 'ünvānı vardır. Taḥmīs ü tesdīs- vādisine revnaḳ-ı bī-endāze ve murabba' ları çār-cihet-i 'āleme āvāze şalmışdur. Tezkiretü'ş-Şu'arā'da meşṫūr olan bir ḳaç beyt-i fāḫir teşḫīz-i ḥāṫır için revnaḳ-ı meclis-i menāḳīb ü mefāḫir ḳılındı.

Bu ḡazel-i 'āşıḳānesi ḫayli şöhret bulmuşdur.

'Aşḳ eyleyeli cānı derd ü ḡamıña mu' tād

Şāhrada benem Mecnūn taḡlarda benem Ferḫād

Var ise cihān içre 'aşḳla benem şimdi

Mecnūn'a bedel maḥzūn Ferhād'a bedel nā-şād

Mecnūn ile Ferhād ' aşk içre benem mürşid
Seyr-i ğamuñ idelden ol yolda beni irşad

Vādi-i meşakḳatde Mecnūn'a benem hādī
Kūh-ı ğam u miḥnetde Ferhād'a benem üstād

Esrār-ı ğam ' aşk-ı Fevrī kime şerḥ itsün
Mecnūn ise bir cāhil Ferhād ise bir ırġat

Bu ebyāt daḥı [anuñdur]

Dünyadan mürdeleri şanma ' ubūr eylediler
Yatdılar arġaları üzre ḥuzūr eylediler

Velehū

Emvāc-ı kŷlŷüm-i ' aşk bu nüh kıbāba şıġmaz
Ehl-i dile ne maḥfi deryā- ḥabāba şıġmaz

Velehū

Çarḥ-ı ḥüsnüñ var ise meriḥdür ol ser-tırāş
Bir elinde tıġ-ı barān bir elinde daḥı bāş

Velehū

Cism-i nizārum ile görüp sāyem ehl-i dil
Didi ben za' if vü naḥife ḥayāl-i zıll

Velehū

Alçaq ḳoma rikāb-veş olma çüġ- tıġ-ı tız
Ne yavuz ol aşıl ne yavaş ol dilā başıl

Velehū

Ferḥ-ı bigānedür gönlümlle ey ġuşsa sen o densin
Feraḥ u şādi gelür gider benümlle ḳalacaḳ sensin

[144]Velehū

Aluben ḥākden buy-ı maḥabbet ḥātırım şordı
İtdi kim ne yer topraġısın miskīn ne yerdensin

Velehū

Siyeh çil ki ḳayırmaz tek gönül pür-vecd ü ḥāl olsun
Derünuñ Ka' be-veş pāk it birünuñ ḳara şāl olsun

Velehū

Şem‘ -veş başımı kesseñ ten-i suzānumdan
Yine bir baş çıka şevķile girībānumdan

Velehū

İsterin haķķ haste-dil-i ‘ uşşāka cānānuñ vire
Umarın derdin viren Allah dermānuñ vire

Velehū

Biraz eglenmeye bā’iş olur diyü şafā eyler
Der Leylā’da Mecnūn’un diken batsa ayağına

Velehū

Geldüklerine ‘ āleme nādim bu halk
Şöyle gider ki binmiş ölüsü dirisine

Bu kıt‘ a dağı şöret-şi‘ ārdur

Meclis ehl-i ma‘ rifet olsa
Her kişi yirine tedebbür ider
Şadra oturmağla bir cāhil
Kendüyü fazla taşavvur ider

Süfehānuñ kimisi anuñçün
Çelebiyüm diyü taşaddur ider
Līķ meclisde olsa bahş-ı ‘ ulüm
Ne belādur diyü teneffür ider

Çelebi sende söyle diseler
Başlar ecdādını tezekkür ider
Kendüye nāgehān hiķāb olsa
Beli pisler o meclisi pis ider

Söyledür olsañ ebcedi bilmez
Eb ile ced ile tefāhür ider
*Men ta‘ zez*²²⁷ hadişini bilmez
Ne taşavvuruna ĥod tefekkür ider

²²⁷ Aziz kimdir?

Ġazel

Gezüp mülk-i vücūdı ‘ālem-i ‘aşka kadem başdum
Bu günden şöña ölmezsem ‘adem-i iklīmidür kaşdum

Ey ki bu kerem biri birine girdi şanma za‘afumdan
Beden bol geldi cāna sūzī-i hicranla kaşdum

Dütā olmuş kadem bir āh idüp cān virdi toğrıldı
Ġamuñla ey kemān ebr u oğum atdum yayum yaşdum

Ġubāb-ı ekşümü zeyn eyledüm āhum şerārıyla
Mezārūm kubbesine nūrdan kandiller aşdum

Ġutuşdum geşt-i gır-i ğamla Fevrī bezm-i ‘aşk içre
Erenler himmetiyle bir ayağıyla anı başdum

El-Mevlā Maḥmūd Beg

Şeyḥü’l-İslām Çivi-zāde Efendi’nün birāderi şāḥib-i kemāli Defterdār ‘Abdī Celebi’nün maḥdümü maḥmūdü’l-ḥaşālīdür. ‘Ulemā-yı ‘aşr ḥıdmetlerinde iştiğāl ve bezl-i sa‘y u iştiḥād ile taḥşil-i kemāl eyleyüp Şaçlı Emīr Efendi’den mülāzım ve ba‘z-ı medāris-i ‘ilmiyyede ifādeye müdāvım olmuş idi. Kırk aqçe ile Kapluca müderrisi olduğdan şöña yüz aqçe Trablus Şām kazāsıyla bekām olup ba‘dehu Sultān Selīm-i Qadīm ve Sultān Süleymān evkāfı tevliyeti ile kesb-i nām u nişān eyleyüp ba‘dehu Rūm ili’nün defterdārı tımārı ba‘dehu Mısr-ı Qāhire’de māl defterdārı olmuş idi. Ba‘dehu Aydın sancağında emirü’l-livā, ba‘dehu Cezīre-i Rodos eyāleti ile şukḡa-i iqbālī vālā olup, toğuz yüz yetmiş sekiz senesinde ‘ilm-i efrāz-ı ‘ālem-i bekā olmuş idi. Merḥūm-ı mezbūr meḥasin-i celīle ile meşhūr ve mecmu‘a-i ferā’id-i fezā’il, güldeste-bendi mekārım ü fevāzıl, maḡhar-ı şu‘ā-yı baḡt-ı devlet hem-nefs-i şubḡ-ı sa‘ādet idi.

El-Mevlā ‘Alī

[145] Den vücūdı pā-der-gil-i hırş-ı temennī ve mānend-i lāy-ı şarāb, dāmen-i ālūd-ı ḥaḡıd-ı tedennī olmağın ‘Alī Denī dimekle meşhūr ve ḥilāf-ı ma‘nā-yı ismisi ile mezkūr idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrdan taḥşil-i vāye ve tekmīl-i sermāye idüp Şeyḥü’l-İslām Muḡyi’d-dīn El-Fenārī ḥıdmetlerinden iktisāf-ı şeref-i mülāzemet ve medāris-i ‘ilmiyyede te‘āfī- i merāsım-i ‘ilmiyyeye müdāvet eyledükden şöña otuz aqçe ile

Manastır'da Dülbend Kâdî Medresesi'nde mutaşaddî-i ifâde ba' dehu kırk akçe ile Filibe'de vâkı' Şihâbe'd-dîn Paşa Medresesi'nde kenâre-nişin-i seccâde olup tokuz yüz yetmiş dört Zi'l-hicce'sinde Selânîkî Naşûh Efendi yirine Haleb'de Hüsrev Paşa Medresesi i' tâ ve müstevfi-i ifâde-i iftâ kılınmış idi. Yetmiş Cemâdiye'l-evvel'isinde selefî yirine Seydî Ğazi fetvâsına nakl olunup Naşûh Efendi Haleb fetvâsına i' âde olunmuş idi. Qable vuşûli'l-haber ' âlem-i âhirete sefer kılup medrese-i Seydî Ğazi Küçük Nure'd-dîn Efendi'nün gâze-i ruhsâr-ı ni' met u nazı kılındı. Mevlânâ-yı mesfûr, fenn-i celîl-i fıkha intisâbla meşhûr, ' ilm-i qarîn-i ' amel, ' iffet ü şalâhda darbü'l-meşel idi. Ba' z-ı kirâmdan meşmû-yı faqîr müstehâmdur ki şâhibü't-terceme Haleb müftisi olduğda ' Ahi-zâde Mehemmed Efendi hazretleri Haleb kâdısı olup ekşer evkâtta meclis-i ' âlilerine da' vet ve mazhar-ı ' inâyet ü ' âtıfet iderler idi. Nezîh lisân ve ta' mîm-i ihsân için mevlânâyı yâd eyledükçe laqabını tağyîr eyleyüp ' Alî Şerîf Efendi diyü ta' bir buyururlar imiş. Giderek evlâd-ı ' Arab şerîfi'n-neseb olmak i' tikâd eyleyüp berr ü taraf vâkı' hâl-i beyândan istihyâ itmekle *meskûtün* ' *anhü* kalmış idi. Ba' dehu halef-i şâlihleri Mazhar Efendi ol şöhet-i binâ idüp vaz' -ı ' âlâmet anlaruñ mañdümü sebz-i destâr ile işbât-ı siyâdet eyledi.

El-Mevlâ Ahmed bin Mehemmed bin Hasan bin ' Abdu's-şamed Es-Samsûnî

Beyt-i kadîm-i ' ilm u ' irfândan ser-dâde olan nañl-i ' arîk-i âzâde Samsûnî-zâde Efendi'dür. Cedd-i emcedleri devlet-i Bâyezidiyye'de şadr ve peder-i ' âlâ güheri Edrine kazâsıyla bülend-kâdr olup sâ'ir ahvâli hâlâl-i terâcim-i ' aşda beyân-ı icmâlî olunmuş idi. A' mâl-i meleke-i mâderzâd ile dâñil-i dâ'ire-i erbâb-ı isti' dâd olduğda ' ulemâ-yı ' aşrdan Şarı Kürz Efendi hıdmetinde iştiğâle müdâvemet ve ' aqđ-i peyvend-i muşâherat eyleyüp Mü'eyyed-zâde Efendi'den mülâzım ve murâ'î-i merâsim ve tehî'e-sâz-ı levâzım olup evvelâ yigirmi akçe ile Murâd Paşa Medresesi'yle ber-murâd ve ba' dehu beş akçe teraqqî ile manzûme-i câhı müstezâd olmuş idi. Ba' dehu otuz akçe ile Hâcî Hasan-zâde Medresesi'ne vâşıl ve beş akçe teraqqî ile rütbe-i ' izz ü ' alâya nâ'il olup tokuz yüz yigirmi târiñinde Pîr Ahmed Çelebi yirine Edrine'de Halebiyye müderrisi olup dil-i erbâb-ı talebi mânend-i şişe-i halebî bâde-i mürevvaq-ı ' irfânla lebrîz ve şu' le-i ifâdeyi enfâs-ı tañkîk ü icâde ile tiz eyledükde i' dâd-ı penc-a-penc teraqqî se-penç ve ğalgale-i iştiñâr-ı tanîn-endâz-ı serây-ı sipenç olmuş idi. Tokuz yüz otuz hilâlinde ma' zül olup yirine Eyyühüm-zâde Paşa Çelebi mevşül oldu. Otuz dört hilâlinde Fenâri-zâde Pîr Çelebi yirine Muştafa Paşa hâricine nâ'il, otuz yedi hilâlinde İsrâfil-zâde yirine Burûsa Sultâniyyesi'ne vâşıl, otuz tokuz senesinde ' Abdu'l-lañif Efendi yirine Edrine Bâyezidiyyesi'nde

mesned-ārā-yı fezā'il olmuş idi. Toğuz yüz kırk dört evā'ilinde Kara Dāvūd Efendi'nün def'a-i şāniyesi yirine maħrūse-i Burūsa'ya vālī ve sene-i mezbūre Rebī'ü'l-evvel'inde Mirim Kösesi yirine maħmiyye-i Edrine hükümetiyle kadri 'ālī olup kırk beş Şevvāl'inde selef-i sālifi yirine hākim-i dārū's-saltāna ve mevkib-i ikbālī pūr-tumturāk u tañtana oldu. Kırk toğuz hilālinde munfaşıl olup yirine Qārasilī Hasan Çelebi vāşıl oldu. Ol eşnāda Muħyi'd-dīn Efendi Şeyhü'l-İslām olup meşruḫaları olan Sultān Bāyezīd Medresesi'nden isti'fā eyledükde yüz aqçe vāzīfe ile bunlara i'tā olındı. Elli iki Şa'bān'uñda Muħyi'd-dīn Efendi mutekāk'id ve mesned-i fetvāya Rūm ili şadı Ebu's-Su'ūd Efendi müteşā'id olup fetvādan soñra iki yüz aqçe vazīfe ile Şemāniyye [146] Medārisi'nden Çınarlı Medrese'ye mutaşarrıf olan Çivi-zāde Efendi merhūm şadr-ı rūm olduklarında Medrese-i Bāyezīdiyye vaz'-ı aşlīsine i'āde olındukda bunlar Çivi-zāde yirine mesned-efrūz-ı ifāde olmuşlar idi. Toğuz yüz elli dört hilālinde Anaḫolı aqḫārını 'Arab u 'Acem memālikini tefṫiş-i 'ām ile me'mūr ve def'-i muħālif ve ref'-i mezālīm ile kavī-sāz-ı bünyān-ı mülk-i ma'mūr olup yevmi dört yüz aqçe vazīfe ta'yīn olındı. Sene-i ātiyede pādīşāh-ı İslām Elkāş Mirzā ile diyār-ı 'Acem'e 'aḫf-ı zimām eyleyüp Haleb-i Şehbā'da rekb-i sultāniyyeye mülākī olmuş idi. *El hāletü hazīhī* lisān-i sağır u kebirde nezāhet ve istiķāmet-i meşhūr ve pādīşāh ve vezīr yanūnda hıdmet-i meşkūr olup ba'de'l-itmām şadāret ihsānuña va'd-ı bi-lāf-ı mūmtenī'ī'l-hilāfları şadır oldu. Ba'dehu Şām Beglerbegisi Hādım Sinān Paşa'nuñ mezālīmīni tefṫiş fermān olınup ḫasbe'l-emri'l-'ālī mübāşeret ve kemāl-i diķkat üzre edā-yı hıdmet eyleyüp müfredātı vaķāyī'-ı sicilini müsteķillen pāye-i serīr-i a'lāya 'arz eyledükde evvelin-i nigāh şāh-ı 'ālī nazār-ı paşa-yı mezbūruñ bi'z-zāt aldığı rüşvet işbātınıñ siciline muşādefe ider. Derḫal mu'īni olan ḫavāşī-i çābük-süvārān meydān-ı ğayret-i cāhiliyye olan ṫavāşī-i ṫış-ı ğavāşī za'm-ı fāsıdleri üzre fırsat ve nevbet-i ḫiṫāba ruḫşat bulup 'arz-ı pīşegāh-ı 'ālem-penāh iderler ki Şām Beglerbeginüñ devlet-i pādīşāhīde sürādıķāt-ı cāh u celālī ve ---? ikbālī ol mertebede midür ki cā'ize nāmına aqçe almak cā'iz olduğu taķdirce yeden-bi-yedin işālī mümkün ola kizb-i şarīḫ ve bühtān-ı kabīḫ olduğu iclā-yı bedihıyyāt ve işbāt-ı müdde'ā-yı 'ğarāz için aqvā-yı muķaddimātdur. Sā'irler daḫı “Buña kıyās buyrulsun ve mi'yār-ı şahīḫ ile ḫālīş u ma'sūş görülsün.” didiklerinde pādīşāh-ı deryā-dil bu muķaddimedden müte'eşşir ve mollā-yı merķūma fevķa'l-ḫad mütekeddir olup vezīrān-ı āşaf muḫal def'-i ğāzab-ı pādīşāhīde i'māl-i letā'if-i ḫayl kıлмаğla biñ belā ile vazīfe-i teķā'ud ta'yīnine rızā almışlar idi. Toğuz yüz elli yedi hilālinde vazīfe-i sābıķa ile ḫalefleri olan müteķā'id Mirim Kösesi ferāğından

medrese-i ūlāya i'āde olındılar. Kerīmü'n-nefs ve keşirü'l-elṭāf muşarraf-ı vāşıl-ı serḥad-ı isrāf olmağın müsteğrak-ı divān ve istilā-yı faqr ile zār u zebūn olup **Beyt:**

Anki şirān rā koned rūbeh-mizāc

İhtiyāc est ihtiyāc ist ihtiyāc²²⁸

(**neşr**) mażmūnı ūzre ser-pençe-i istiḥkākına lāyık-şikār şaydgāh-ı emānide āşikār olmayıcağ bî-ihtiyār Ḥaleb każāsını ṭaleb itmişler idi. Toğuz yüz altmış sekiz Şa' bān' uñda Mu'allim-zāde Efendi yirine ḥākim-i Ḥaleb-i Şehbā olup yetmiş Ramażān' uñda munfaşıl ve yirine Ebu's-Su'ūd-zāde Meḥemmed vāşıl oldı. Yüz aqçe vażife ile kūşe-nişin-i ḥamūl u meşāğil 'ilm u 'ibadete meşğul iken toğuz yüz yetmiş sekiz Zi'l-ḥicce'sinde tengnāy-ı cihānda tezāḥüm-i ḥüzn ü melāl ile cāndan bīzār u 'āzım-ı vüs' atgāh-ı dārü'l-ḳarār oldı. Merḳüm-ı mezbūr fażilet-i 'ilmiyye ile meşhūr, envā-yı fezā'il ü 'ulūm ile ārāste ve eşnāf-ı me'ārif zeybinde-i rusūm ile pīrāste, naḥl-i girān-bār-ı mekārim-ḥuşāl, ebr-i güher-nişār-ı fevāzıl u efzāl, hengām-ı dirāsetinde deryā-yı fesīḥi'l-ercā-yı taḥḳīḳ u iḳān, eyyām ḥükümetinde şemşir-i każā tīr-i aḥkām-ı Kur'an, cerā'et ü şarāmet ile meşhūr ve nezāhet-i 'istikāmetle ma' rūf, cumhūr-ı emr-i ḥükümetde nādire-i edvār ve zamān każāsı tevāriḥ-i rüzgār idi. Mervīdür ki merḳüm İstanbul ḳādısı iken aḥbābından merd-i şāliḥ-i emīn bir tācir-i kūce-nişin var idi. Mevlānuñ eḥabb-ı aḥbābı ve akrāb-ı aşḥābı idi. Ol tāriḥde mu' teḳad-i en'ām bir meczūb-i sālīk-i benām bir gün dükkānuña gelüp fetḥ-i kelām ider ki: "Zamān-ı feyzdür, bir murāduñ var ise beyān eyle ḥuḳūḳ-ı sābıḳaya ri'āyet idüp taḥşiline bezl-i himmet idelüm." merd-i dükkānı fā'iz-i çeşme-i 'ināyetden bu ceryānı görüp merḥūmuñ şadārete ḥırşı ma' lūmı olmağla meczūb-ı ma' hūddan ḥayr-ḥāhāna recā ve ḥuşul-i murād için iltimās-ı du'ā ider. Meczūb cevāb virüp: "Efendiye söyle benüm için iki yüz filori ifrāz eyleyüp bir memlūkin āzād eylesün *bi' iznillahi te'ālā* murādı ḥāşıl ve maḳşūdına vāşıl olur." dir. Tācir-i mezbūr kemāl-i şurūr ile [147] ḥuzur-ı mollāya gelüp bu mācerāyı efşāḥ ve filori iḥrācı için ilḥāḥ eyledükde merḥūm ḥānde-i hezel-āmiz eyleyüp " 'Aceb eylemişsün 'ālem-i mülk ü melekūtda mutaşarrıf olan evliyā'ullāh 'amel-muḳābelesinde 'avz-ı recāsından müstağnilerdür. Ğarāz-ı şadāret ise muḳteżā-yı ṭarīḳ üzere der-piş ve ḥaşşa-i 'ilmiyye-i bî-teşvīşdür." diyüp **Nazm:**

Zāyi' olmaz yolda olsun tek hemān ḥāşāk-ı dil

Bir gün iletüb ānı baḥre irgirür seylāb-ı 'aşḳ

²²⁸ Aslanları tilki mizaçlı yapan şey ihtiyaçtır, ihtiyaçtır, ihtiyaçtır.

(neşr) mażmūnı űzre ‘arz-ı selvet-i derűn ider. Tācir-i műşācir feryād idűp ‘Cā’iz ki bir hikmet-i hafiyesi var ola, lűtf idűp bűyle buyurmañ, diyű baħş ider. ‘‘Bi’l-aħire kavlinde şādık ise yevm-i vuķű’yı ta’yin eylesűn, andan űoñra i’timād idelűm.’’ diyű kemmiyet-i zebānī ħalbe-i ta’lil űzre icāle ve zimām-ı kelāmı ħaraf-ı āħire āmāle eyleyűp ta’yinde muħāle ħavāle ider. Seħeri tācir dűkkāna geldűkde meczűb daħı ħāzır olup kışşā-ı dűşineden ħaber istedikde tācir-i mezbűr mācerāyı beyāna ħicābindan muķaddemāt ve ehiyye-i? baştı ideyin dirken meczűb-ı ‘ārif nűr-ı kerāmetle kışşaya vāķıf olup **Mısra**’:

Ey nesīm-i seħerī űoluma aldık ħaberi

Mażmūnı ile keşf-i ħāl ve izħār-ı celāl eyleyűp fi’l-ħāl űemşir-i intikāmı biraķ bir kağıd pāreyi ħarķ ider ve ehl-i İlāh’a hezl u izdirā naħarın iden mağrűrı ište bűyle maķhűr iderűz, diyű berķ-i ħātıf gibi geķer gider. Tācir-i der[d]mend mehābet-i celālden hirāsān ve itdiđi mu’āmeleden peşimān olup nāle vű zārı ile yetiřűp ayađına dűřer ve ‘afv u ‘ināyet recāsı ile űefa’at ider. Meczűba műlāyemet gelűp ‘‘Bu deñlű maħabbetűñ var itdiđin bilmez idűm. Atılan oķ dűnmez hűmā-yı himmet dest-i tařarrufa ķonmaz gāyetű’l-emr műmkin olan tařarrufı idelűm.’’ űmid dir ki ba’z-ı mertebe tedārike mecāl ola diyűp ħavr-ı ‘aķl u űu’űrdan ħāric evzā-yı gāribe ve efā’il-i ‘acibiyye izħār ider. Ba’d zamān műjde idűp vűcűdı ħalāř oldu. Lākin ‘azl-i muķarrer filan gűn filan sā’atde zűhűr ider. ‘‘Var efendiye űylece ħaber eyle.’’ diyűp gā’ib olur. Fi’l-vāķi’ ta’yin eylediđi zamānda vaķ’a-i ‘azl zűhűr idűp ħasret ű nedāmet ile terk-i dārű’l-ğurűr ider.

El-Mevlā Yahyā bin ‘Ömer

Beřiktāřı Yahyā Efendi ħıdmetleridűr ħırķa-i űstāzı **Nazm**:

Mā bādeim u ħavķ-i giribān-ı mā ħum est

Dārīm neřve’i ki du ‘ālem der ű gom est²²⁹

Mażmūnı ile muħarraz ve silsile-nāme-i irřādı bu ebyāt-ı belāđat-ı simāt ile mu’anven ű mu’azzezdűr. **Nazm**:

Serverā sensin bu devr iķre cihānuñ gozcűsű

Eylemiř mevlā vűcűduñ merdűm ‘ayne’l-yāķin

Mecmu’i’l-baħreyn ‘ilm u ma’rifetdűr meřrebűñ

Anda ħāl-i Hızr u Mu’ sā-yı řerī’at hem-nişin

²²⁹ Biz řarabız, yakamızdaki gerdanlık řarap tortusudur. űyle bir neřveye sahibiz ki onda iki alem kaybolmuřtur.

(neşr) Peder-i vālā güheri Mevlānā ‘Ömer hıttā-i Şām’dan zühūr idüp kızat-ı bilād-ı İslāmiyye silkinde intizām ve menşūr-ı cāh u celālī tevķī’-i vaķ’ u ihtirām bulmuş idi. Nice eyyām Medīne-i Tırabzīn kızāsıyla maķzī’l-merām olup toķuz yüz tārīhinde Sultān Selīm-i Qādīm ol diyārda ‘ilm-i efrāz-ı imāret iken veled-i necībleri Sultān Süleymān Hān ile bir heftede zühūr ve mānend-i māh-ı dü hefte meclis-i vücūda feyż-i nūr idüp çeşme-i pīstāndan seyr oldukları hengāmda **Mısra**’ :

Gedālar pādīşāh meşreb gerek şehirler gedā meşreb

Mefhūmı üzre ol nihāl-i mevzūn-hırām hadīķa-i ni’ met ü nāz ve gāh meymūni zılāl haķıra-ı ‘aşķ ve niyāz-ı ber zülālden şādāb ve bu şibli’l esedīn-sitān-ı ‘iffet ol peleng-i gühsār-ı ‘azāmet ābişjordān sī-rāb olup beyinlerinde haķķ rıdā’-ı sābit ve beyh-i maħabbet ve vālā-yı ābyāre-i ihlāşla nābit olmuş idi. Sinn-i temyize vāşıl olduķda taħşīl-i sermāye-i fezā’il ve cevher-i ‘ilm u ‘irfānı ser-bār-ı mekārīm-i haşā’il eyleyüp yedi sene miķdārı medīne-i mezbūre zāhirinde vāķi’ bir gār-ı fā’izi’l-envār-ı derūnuñda sākin ve riyāzāt ü mücāhedāt ile mükemmel-sāz ‘ilm-i zāhire vü bāṭın olup āheng-i dārū’l-mülk-i Rūm ve āgāze devre-i erbāb-ı rusūm itdükde zeyne’l-mevālī Mevlānā ‘Aliyü’l-Cemālī hıdmetlerinde kesb-i kemāle müdāvim ve toķuz yüz otuz iki senesinde [148] vefātlarından mülāzım olmuş idi. Evvelā yigirmi aķçe ile İstanbul’da Cānbāz Muşţafā Medresesi’ne, ba’ dehu yigirmi beş ile tekrār medrese-i mezbūreye ba’ dehu otuzla Hācı Hāsan-zāde Medresesi’ne ba’ dehu kırıkla Efzālīyye’ye müderris ve ifāzā-yı envā-yı ‘ulūma mümāris olup toķuz yüz elli iki tārīhinde Emīr Hāsan Çelebi yirine Muşţafā Paşa hāricine ‘āric olup elli sekiz hilālinde Ğarīķ ‘Arab-zāde yirine Mihr-māh Sultān pāyesine pirāye şalup altmış temāmında Qādī-zāde Efendi yirine Şahñ-ı Şemāniyye’ye gelüp iltifāt-ı pādīşāhī ile mu’ azzez ü mükerrrem ve idrārāt-ı şehinşāhī birle ğarķ-ı nevāl-i ni’am ve şefa’āt-nāmesi maķbūl ve ilticā idenlere ‘ināyeti mebzūl olmağla āstānesi erbāb-ı recāya mültecā ve aşhāb-ı hācāta müsned ü mürtecā idi. Toķuz yüz altmış senesinde pādīşāh-ı ‘ālem-penāh Şeh-zāde Sultān Muşţafā cānib-i ‘uķbāya rü-berāh eyleyüp vālidesini devr-pāş-ı kahr ile iz’ āc ve serāy-ı sultānīden ihrāc eylemiş idi. Ba’ de zamān merhūmdan istişfā’ ve harem-i sultāniyyeye ‘avd için recā-yı fermān ciħān-meṭā’ eyledükde merhūm-ı merķūm kāne şefķat u merħamet ve deryā-yı güher-rīz-i kerem ü kerāmet olmağın rikāb-ı sultāniyye ref’-i nāme-i şefā’at ve muķtezā-yı sāde dili üzre bu emr-i haķıra cūr’et ider. Pādīşāh-ı deryā-yı dil bu vaz’-ı fođulāneden münfe’ ol olup medreseden ‘azlle iltifātdan devr ü müsned-i i’ zāzdan mehcūr iderler. Altmış iki sālī hilālinde medresesi Qaramānī-zāde Aħmed Efendi’ye virilüp bunlar

mübtelâ-yı sekte-i ‘azl-i nâgehâni ve ta‘til-i zarûri zuhûri ile ‘inânkeş-i vaqfe-i râh-ı emâni olmuşlar idi. Ba‘dehu zülâl-i ‘inâyet-i sultânî mecrâ-yı kadîmine ‘â’id ve mazhar-ı na‘mâ-yı ‘amîmi’l-fevâ’id olup elli aqçe vazife ile mütekkâ’id oldılar. Ba‘dehu terakkî ile vâşıl-ı sittin ve altmış merra-ı ‘inâyet ile dūş-ı i‘tibârın tezyîn itmişler idi. Âhir-i ‘ömrine dek Beşiktaş’da ihyâ itdükleri hadîka-i cennet-âsâde iştiğâl-i mücâhede vü ‘ibâdet ve iş‘âl-i çirâğân-ı cem‘iyet eyleyüp toqız yüz yetmiş sekiz Zî’l-hicce’sinüñ leyle-i ‘ıyd-ı ezhâsında tadhiye-i kebş-i cân ve taşfiye-i mir‘at-ı cinân itmişler idi. Târîh-i leyle-i ‘ıyd-ı ezhâ ba‘dehu şalati’l-‘ıyd cenâzeleri namâzını Ebu’s-Su‘ûd Efendi kılip bağçeleri qurbında i‘dâd eyledükleri mezâr-ı fâ’izi’l-envâra işâl eylediler. Yevm-i defnde vüzerâ vü ‘ulemâ’, aqniyâ vü fuqarâ hâzır olup yevm-i ‘azîm-i meşhûd ve hüsn-i hâtîmesine aqvâ-yı şühûd olmuş idi. ‘Azîz-i mezbûr kemâl-i zâhir u bâtın ile meşhûr, Üveysi-meşreb ve qudsi-cevher, ‘îsâ tecerrüd ü rûhânî-peyker, qutb-ı dâ’ire-i kemâl, nûr-ı nâ’ire-i vecd ü hâl, baqr-i teyyâr-ı tahkîk ü ikân, necm-i seyyâr-ı âsmân-ı ‘irfân mihr-i vâlâ-yı esmâ-yı tevhid, dürr-i yektâ-yı pür-behâ-yı tecrid ve cinânuñda envâr-ı kerâmet, barîki’l-leme‘ân, sîmâ-yı şalağı tenvîr-i müdde‘âya ecl-i burhân, ‘âlim ve fâzıl, kâmil ü ehl-i dil, haqîm ü tabîb, edîb ü erîb, kerîm ü halîm, müşfik ü besîm, nâdire-i edvâr, ferîde-i şadef-i rüzgâr idi. Mervîdür ki İstanbul’a geldiklerinde bir vâkı‘a-i hâ’ile görüp şehirden hürücla me‘mûr olurlar. ‘Ale’s-seher etrâfa güzâr idüp bağçeleri oldığı mağalde hâ’im ü hâ’ir-i sergeşte vü dâ’ir iken bir meczûb merhûma hitâb eyleyüp “Baña bir dirhem i‘tâyyla şu bağçeleri saña bey‘ ideyin.” diyü mecmu‘-ı emlakî dâ’ire-i engeşt işâret ile tahdîd ider. Bunlar dağı qabûl eyleyüp ‘inâyet-i qâdiyi’l-hâcât şağır ü kebîr ve ihsân-ı qâdir ile emr-i qabz ve qabûl-ı qayd-ı sicil mağkeme-i taqdîr olup işâret olınan emlakı bi’l-cümle mâlik ve ihdâsı ebniyye-i hayr ile ol sevâd-ı hâl çehre-i memâlik olmuş idi. Hatta bir kıt‘asını ol gün dâhil ---? mülkiyet ve tarh-ı binâ-yı ikâmet eyleyüp giderek şafha-i qağıd-ı neşâf gibi siyâret-i etrâf itmiş idi. Ol mağall-i dil-güşâ mecmu‘i’l-bahreyn Hızır ve Musâ ‘alâ nebiiyina’s-salati ve ‘aleyhimâ olmağ üzre i‘tikâd eyleyüp deryâya müşerref bir pîşte üzre hazırlıq bünyâd eylemiş idi. Ba‘dehu etrâfına medâris ve hamâm ve mescid-i ferhunde endâm-ı ihdâs idüp reh-güzâr üzre binâ eylediğı çeşmenüñ kitâbesine bu târihi diyüp yazmış ve sikke-i mermerde qazmışdur. [149] **Nazm:**

Sebîl üzre binâ itdüm bu ‘aynı

Ola kim selsebilüñ ola ‘aynı

Ṭarīk üzre kemer içinde bu āb
Cihānuñ gencine fetḥ eylemiş bāb

Gelen ārām kılsun bu kemerde
Açup ʿibret gözin baqsun kemerde

Binā tārīhi bu inşalar olsun
Ḳonup içenlere şıḥhalar olsun 945

(**neşr**) Ol buḳʿ aya her gāh bir ṭarḥ-ı nev şalup temām olmadın birisine daḡı ibtidā ve ḥāk-rīzī-i müteḥayyile ile her gün bir güne naḳş-ı cedīd-i peydā eyleyüp bu kıṭʿ a ile zebān-bend-i iʿtirāz ve cevābda erbāb-ı aḡrāz olurlar. **Naẓm:**

Cihānuñ zuhrūfına aldanub ḥalk
Yaşıl kızılca pīrāḡıyla oynar

Huzūr-ı tıflī bulmak isteyüp dil
Beşiktaşında topraḡla oynar

(**naẓm**) Sultān Selīm-i Ḥalīm mālīk-i evreng ü dīhīm olduḡda maḥabbet-i mevrūseyi riʿāyet ve ḥuzūr-ı ʿāliyelerine gāh u bigāh daʿvet buyurup cevāhir-pend-i ḥakīmānesin āvīze-i kūş-i ḳabūl ve riyāz-ı niyāz ve meʾmūlin maẓhar-ı elṭāf-ı şimāl-i şümūl iderler idi. *El ḥāletü ḥāzihī* selāṭin-i kirām ṭarafından idrār ü enʿām, ḥāric-i dāʿire-i evḥām, vüzerā vü ʿulemāʾ ve sāʾir ekābir-i nās irsāl eyledükleri tüḥaf-ı hedāyā-yı nuḳūd ve ecnās, bī-ḥadd ü bī-ḳıyās bā-ḥuşuş āyende vü revende götürdikleri nüẓūr ve şadaḳāt, ḳarābīn ü şalāt, hezārān-hezār ʿulūf ve miʾet olurken lemḥatīʾl-başarda cümlesini ifnā ve ḥarc-ı matbaḡ ve maşraf-ı kīse-i seḡā iderler idi. Ziyārete gelen aḥbābuñ ednā-mertebe berme-kirāsın? ve dervīşānuñ ḳahve behāsın edā itmek muʿtādları idi. Erbāb-ı ḥācāta şefāʿat-nāme-i iḥsānı deʾb-i meʾlūf ṭabʿ-ı kerīmiʾş-şānī olup ol bābda hīç aḥad için redd ü ber-murād için istişʿāb u istibʿād yoḡ idi. Muḥaşşıl ziyāret idenler kereminden ve kerāmetinden kelīmāt-ı ḥikmetinden edviye-i ṭabābetinden ḥulviyāt-ı niʿmetinden taḥḳīḳāt-ı ʿilm ü faziletinden irşād-ı ṭarīḳat ü ḥaḳīkatinden terbiye ve şefāʿatından müntefiʿ olup bir ferd maḥrumen aʿvd itmek vāḳiʿ olmaz idi. Naḳl olunur ki Vezīr-i aʿzam Semiz ʿAlī Paşa muḳteẓā-yı ḡılzet ṭabʿ-ı ḡurūr-ı devlet ile mektüb-ı şefāʿatlerine ḥuşūnet ile muḳābele ve ihānet u

izdırā ile mu‘āmele eyledükde *terāl ‘acebe terāl ‘acebe beyne cemādi ve Receb*²³⁰ fıkrasını bir kâğıd pâreye yazup irşāl ider. Fi’l-ḥaḳıka ol ešnāda marāz-ı hā’ile mübtelā olup bi’l-āḫire kayd-ı keyd-i ‘acib u ğurūrdan rehā bulur. Müderris maḫlaşı ile Tezkiretü’ş-Şu‘arā’da meşūrdur ve bu beyti meşūrdur. **Beyt:**

Ferhād kimdür ki gönglüm şala benüm[?]

‘Uşşāk içinde bencileyin taş döken mi var

El-Mevlā ‘Aṭā’ullāh Aḫmed

Vilāyet-i Aydın muzāfātından Birgi nām kaşabada bir merd-i şālihūñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve netice-i muḳaddeme-i zāt-ı mes‘ūdıdır. Şu‘ā-yı sa‘ādet kandil-i miḫrāb-ı ebrusı ve kevkeb-i baḫt-i iḳbāl-i devlet pertev-endāz-ı rüy-ı dılcūsı olup ğarra-ı aḫvālinden iktibās-ı envār-ı faẓl u ‘irfāna mecd ü sa‘ī ve fā’iz-i çeşme-i me‘ārifden ādāb-ı istifāzayı mūrā‘i olmağla re’sū’l-māl-i kemāle mālīk ve ṭarīḳ-i sa‘ādet-i refīḳ-i ‘ilme sālīk olduğda ‘ulemā-yı ‘aşrdan Lebsī-zāde Pīr Aḫmed Çelebi ḫıdmetlerinde taḫşil-i feẓā’il ba‘dehu Merḫabā Efendi’den taḫbīl-i en‘āmil idüp Dāvūd Paşa müderrisi iken Ebu’s-Su‘ūd Efendi ḫazretlerine ittişāl ve İstanbul kādısı Sa‘dī Efendi Āstānesi’n veche-i āmāl kılip şaḫife-i aḫvālın maṭlaū’s-sa‘deyn ‘ilm u kemāl ve ḫaṭire-i āmālin mevrudū’n-nehreyn faẓl u efzāl kılmış iken ṭoḫuz yüz otuz iki tārīḫinde İsrāfil-zāde Ḥayre’d-dīn Efendi Burūsa Sulṭāniyyesi’ne müderris olduğda bunları i‘āde şartı ile Sa‘dī Efendi’den niyāz ba‘de’l-aḫz vādini incāz eyleyüp kırk iki tārīḫinde mevlānā-yı mezbūr Şām-ı Şerīf-i encām ḫazāsı ile bekām olduğda mülāzemetle maḫzi’l-merām olup ol ḫilālde üstādına dāmād ve nā’ib ba‘dehu ḫüccāc-ı ḫāfile-i Şām ile hem-riḫāb-ı reḫā’ib olmuş idi. *El ḫāletü ḫāzihī* edā-yı ḫıdmet veli ni‘met ve ıḫṫāt-ı farīza-ı ḫacla tefrīḡ-i zımmet itdükden soñra yigirmi aḫçe ile Birgi’de Aydınoglı Medresesi’ne ba‘dehu yigirmi beş ile Mudurnu’da Yıldırım Ḥan Medresesi’ne ba‘dehu otuzla [150] Toḫāt Sulṭāniyyesi’ne ba‘dehu mişli ile Ḥacı Ḥasan-zāde Medresesi’ne ba‘dehu Ṭursun Efendi yirine kırk aḫçe ile Kādī Ḥüsām Medresesi’ne müderris olup neşr-i ‘ulūm ve ifāde-i mantūḫ u mefhūma mümāris iken Ḥasan Beg Efendi vesāṭatı ile Vezīr-i a‘zam Rüstem Paşa Āstānesi’ne intisāb ve iltifāt-ı vezīr ile sermāye-i kām-rāniden taḫşil-i nisāb eyleyüp ṭoḫuz yüz elli dört tārīḫinde müceddeden binā eylediği medreseyi elli aḫçe ile ibtidā bunlara iḫsān ve ol ḫarīde-i pesendideyi ḫalā’idi’l-‘iḫyān-ı ifāde ile reşk-i rabbāti’l-ḫicāl ḫisān eyledi. Elli yedi tārīḫinde livā-yı Mağnisa’da ‘ilm-i ifrāz-ı istiḫlāl olan nihāl-i ḫadıḫa-i

²³⁰ Cemadi ve Recep arasında hayretle görüyorsun, şaşıyorsun, şaşıyorsun.

devlet ü iqbāl Şeh-zāde Sultān Selīm-i Ḥalīm Ḥazretlerinüñ hıdmet-güzār-ı ta‘līmî olan Aķ Şemse’d-dīn aḥfādından Şems Çelebi mağrib-i ‘ademden ufūl ve mevṫın-i aşlıye kufūl eyledükde mu‘allim-i şeh-zāde ve mürebbī nihāl-i āzāde olmuşlar idi. Ṭoķuz yüz yetmiş dört Rebī‘ü’l-evvel’inüñ evā’ilinde şeh-zāde-i civān-baḫt ṫırāzende-i tāc ü taḫt olduķda ķanūn-ı ḫ‘ācegān-ı selāṫın ve mu‘allimān-ı Aristo āyīn üzre cāmikiyāt ve idrārātı ta‘yīn olınup islāfından ziyāde kevkeb-i iqbālî furū‘ ziyāde olmuş idi. ‘Aşırında sadrū’ş-şudūr-ı ‘ulemā’ vü müsteşār ve mü’temin-i vüzerā olup silsile-i menāşib-i seyf ü ķalem āsitān-ı tedbīrine ‘arz olunmasa ķarīn-i intizām olmaz ve ķāzāya-yı ahvāl-i ‘ālem müdāḫāle-i re’y-i ‘ālem-ārāsı olmayıcaķ fayşal bulmaz idi. Pādişāh-ı rub‘-i meskūn ṫarafından gāh u biğāh duḫūl-i pīşegāh ‘ālem-i penāha me’zūn ve nevāziş-i ‘ināyet-i bī-gāyete maķrūn olup dergāh-ı devlet me’bi mültecā-yı efāzıl ve mürtecā-yı emāşil olmuş idi. Ṭoķuz yüz yetmiş ṫoķuz Şafer’inüñ on birinci günü livā-yı şevketi menkūs ve devr-i devleti ma’kūs olup sāķī-i bezm-i ḫayāt, dest-i āḫir ve sekerāt-ı mevt-i ta‘ṫīl, menāfiz ü menāḫir eyledi. Muşallā-yı Cāmi‘-i Sultān Süleymān āḫirīn cem‘iyet-i ḫ‘āce-i ‘ālīşān olup Ebu’s-Su‘ūd Efendi namazın edā ve hem-rāh-ı du‘ā vü şenā eylemiş idi. Vezīr-i kebīr Meḫammed Paşa ve sā’ir vüzerā ve ‘ulemā’ tābūt-ı pūr-sekīnesini mānend-i heyākil-i envār, kevāhil i‘tibār üzre alup

Beyt:

Ölüsü vü dirisi anuñ aşlā

Şāķıt olmadı evc-i rif’atden

(**neşr**) A‘nāķ-ı ricāl üzre Şeyḫ Vefā Cāmi‘-i ḫazīresine işāl olınup türbe-i şerīfe-i ‘atabesinde a‘dād eyledükleri medfen-i mu‘ayyende defn olındılar. Yevm-i ziyāretinde evlād-ı kirāmına ve elli nefer miķdārı tevābī‘ ve ḫuddāmına teraķķī ve veżā’if-i ta‘yīni ile teşrif ü talṫif olındı. Mevlānā-yı mūmā ileyh, sıbtı seccālī’-ma‘fīret-i ‘aleyh, ‘ālem-i ‘ilm ü ‘irfānuñ mihr-i ḫalī zuhūrı semā-yı taḫķīķ u iķānuñ ebr-i leṫāfet-şī‘ār fehmi ve şu‘ūrı ve ḫazṫ-ı ‘ilmīsi ‘aṫā-yı? sultānī gibi vāfir ḫişşe-i şī‘iriyesi mānend-i baḫr-i zāḫir-i müteķāsir, kūnküre-i ķaşr-ı devleti felek-i zātı’l-burūca mūmāşil, ‘ālīşān-ı fazileti semüvv-i būnyān şevketine mu‘ādil, tedbīri ķavi ve re’y-i aşil, baḫt-ı bülend ve cāhī esil, sübḫa senc-i evrād u ezķār, nezāhet-şī‘ār u taķva ve dişār, ‘ālī himmet, veli ni‘met, simā-yı maṫbū‘ı fā’izi’n-nūr, vecīh ü vaķūr, mānend-i naḫl-i bāsıķ, reşīķi’l-ķadd u yarāşıķ ḫ‘āce-i bendergāh-ı ‘irfān mollā-yı ‘ālīşān idi. Naķl olınur ki si‘āyet-i erbāb-ı nifāķ Ebu’s-Su‘ūd Efendi ile beyinlerine tefriķa-ı şīķāķ salup muķtezā-yı beşeriyet üzre bilā reviyyeti şān-ı mevleviye izdirāyı müştemil bu ṫarafdan ba‘z-ı kelām bāṫıl şādır olduķda bir gice vāķı‘ada görürler ki

şadr-ı meclisde kendüler üslûb-ı zâhiri üzere murabba‘-nişin ve halka-ı meclisde olan eşraf-i kemâl edeb üzere zânûzede ve mu‘arâkkin? iken cânib-i derdin zî meşâyihde bir kimse zâhir olup *ķum min meclisike yâsiyi’l-edeb*²³¹ hı‘tâb-ı ‘ i‘tâb-ı âmiz ile izhâr-ı ğayz-ı ğazab ider. Bunlar teġâful eyledükçe terceme-i hı‘tâb üç def‘ aya vâşıl ve bunlar dehşet-i me‘habbetten dem-beste *velâ ya‘ķul*²³² olup bi’l-âhire destinde olan dûrbâş ile hücûm idüp yirinden iz‘ âc u zarbî kaldırıp meclisden iħrâc ider. Ol hâlde ħuzzâr-ı meclisden şeyĥ-i mezbûreyi su‘al eyledükde Ebu’s-Su‘ûd Efendi’nün pederi Şeyĥ Me‘hemmed İskilibîdür, diyü keşf-i hâl iderler. Bîdâr oluncaĥ me‘habet-i vâkı‘adan vücûdunda te‘şir ve mizâcında ta‘yir müşâhede idüp fi’l-hâl ĥasta ve eyyâm-ı marâz hengâm-ı [151] intikâlde peyveste olur. Tetimme-i rivâyet ve tırâzende-i zeyl-i ĥikâyetdür ki ĥâlet-i marâzında ba‘z-ı aşĥâb-ı keşf ü şuhûda mürâca‘at ve mübtelâ oldığı marâzdan ĥalâş için istimdâd-ı himmet eyleyüp ‘azîz-i mezbûr ğûta-ĥûr-ı deryâ-yı müşâhede olup mir‘at-ı cihân-nümâ-yı mişâlde görünen aĥvâlden ĥaber gönderüp müte‘allikatından ba‘z-ı esâfil-i merâtib-i sâmiyeye işâl ve müsteĥâķ-ı manşib-ı ‘âlî olan ahâlî ĥaĥķında teġâful ü ihmâl itdigün için külûb-ı ‘ulemâ-yı münkesîr ve ekşer erbâb tarîķ-i perişân ĥâtır olmuşlardır. Ol cihetden âh-ı cângâh-ı erbâb-ı niyâz şarşar-ı kûh-endâz olmuşdur. *Min ba‘d* bu mu‘âmeleden inâbet ve tevâbi‘-i terbiyeti için ta‘aşşubdan ferâġat olunursa *bi iznillâhi te‘âlâ* şifâ-yı ‘âdil recâsına du‘â idelim ve illâ zevâl-i ni‘metden ĥazer ve sebû-yi zülâl şıĥĥate ĥâtar-muĥarrerdür, dimiş. Merĥûma bu ĥaber vâşıl olduĥda cevâb virüp devlet-i dünüyadan ġarâz-ı terbiyet-i tevâbi‘ u levâĥıķ ve ri‘âyet-i ĥuķûķ-ı sevâbıķdur. **Nazm:**

Hep senüñçündür benüm dünüyâ cefâsın çekdigüm

Yoĥsa ‘ömrüm varı sensiz neylerem dünüyâyı ben

(**neşr**) mefhûmu üzere re‘yinde şebât ü ġarâr ve merkezinde şebt-i işâbet-medâr izhâr idüp beyt-i meşĥûr gevherin nizâm ile ĥatm-i silki’l-le‘âlî kelâm ider. **Beyt:**

Hiye’l-ġâyeti’l-ķuşvâ fe in fâte neylühâ

*Feküllü minnî’d-dünüyâ ‘aleyye ĥarâmun*²³³

Mısra‘ :

‘Ayb-ı mey cümle begofteyi hünereş niz begu²³⁴.

(**neşr**) mażmûnı mişdâķınca mekârim-i aĥlâķından daĥı bir şemme ‘ıtr-ı meclis-i menâķib-ĥisân ve şükr-i pâre-i dimâġ-ı müstemî‘ân ġılinsun. Merĥûmuñ füzelâ-yı

²³¹ Onun meclisinde gerekli edeb içinde otur.

²³² Gerçeġi, eşyanın hakikatini bilme! Akletme!

²³³ Bu, ulaşılmaya bile yüce bir amaçtır. Hepsi benim içindir, dünya ise haramdır.

²³⁴ Aybını söyledin, hünlerini de söyle.

telâmizesinden olup Belğrād mevleviyetinden munfaşıl iken derâcât-ı rahmete vâşıl olan Hıyre'd-dîn-zâde 'Abdu'llâh Efendi merhûm nakl iderdi ki mülâzım olduğum eşnâda bir gice sa'âdet-hânelerinde kalmışdum. Erbâb-ı meclis perişân olduğda bu hâkîre nevbet-i hıtab gelüp buyurdılar ki: "Mevlânâ-yı müsta'dân-ı zamânedan iltifâta lâyıķ her fende fâ'ıķ-i dânişmend bilür misin?" fakîr daķı ruşşat-ı cevâb bulup "Hâlâ medârisde hareket üzre dört nefer fazlâ vardır; her biri 'inâyete muķârin olsa *keşşemsi fî rabî'atin nehâri*²³⁵ ilm-i efrâz-ı iştihâr olması muķarrerdür." diyüp esâmîsin zıkr eyledükde fi'l-hâl defter-i haşşına kayd eyleyüp "İmdi mülâzemet bizden delalet senden hâlâ ilķâ-yı sürürda ta'cîl ile nâ'il-i ecr-i cezîl olmaķ gereksün." diyüp yanuma fânûs ile hıdmetkâr koşdılar. Cümlesini ol gice mesrûr ve nâ'il-i leyletü'l-ķadr-i sürür eyleyüp seher-i kayd-ı mülâzemet ile bend-i ğuşşadan âzâd ve vâşıl-ı şoħbeti'l-'ıyd murâd eylediler. Âşâr-ı 'ilmiyyesinden Hidâye'nün evâ'iline ta'likâtı ve Tefsîr-i Şerîf ve Miftâh'a müte'alliķ kelimâtı vardır. 'Aţâ'î maħlaşı ile şî'ârı ve 'aşrında i'tibâra şâlih ba'z-ı eş'ârı mesmû'udur. Ol 'aşruñ zürefâsı sâli intikâline târiħ (hazz-ı Mollâ) 979 lafzı târiħ düşürüp lisânuñdan hazz eyledük, diyü cevâb-ı hisâb-ı hurûf ile vâşıl-ı nişâb olmışdur.

El-Mevlâ Nüre'd-dîn

Küçük Nüre'd-dîn demekle şöhret-şî'âr olan sühâ-yı süheyl i'tibârdur. Neyyir-i ħayyir-i vücûdı Aydın diyârından zühür ve mânend-i nür siyâh şavma'a-i 'iffet ü nezâhetde tenvîr, müdde'â-yı fehm ü şu'ür itmiş idi. Mâh-ı cihân-tâb gibi taşşil-i sevâd ve mişâl-i mihr-i bâm-dâd 'uruc-ı buruc-ı isti'dâd eyleyüp Kâdî-zâde Efendi hıdmetlerinden kesb-i şeref-i mülâzemet ve edâ-yı merâsim-i tarîķa müdâvemet itdükden şoñra yigirmi aķçe ile Burûsa'da Hâmza Beg müderrisi olup toķuz yüz altmış bir senesinde Ebu's-Su'üd Efendi ħâzretlerinün

Limeni'd-diyâr tez'âza'at erkânuhâ

*Venķaz fevķa 'urüşihâ cidrânuhâ*²³⁶

maţla'ı ile maştar olan kaşide-i belâgat 'unvânuñı şerħ idüp 'arz-ı pişgâh fezâ'il-i penâh mevlevî kılduķda ħaķķında istihķaķla şehâdet ve ķâdı'askere irsâl-i ħaber-i şefâ'at eyleyüp yigirmi beş aķçe ile Burûsa'da Mollâ Hüsrev Medresesi 'inâyete olındı. Ba'dehu otuz aķçe ile İstanbul'da Efzâl-zâde Medresesi tevcih olup toķuz yüz yetmiş dört târiħinde mollâsı Kâdî-zâde Efendi merhûm şadru'l-'âlikadr-i Rûm olduğda on aķçe terâķķi ile terfiye olındı. Yetmiş sekiz Cemâdiye'l-evvel'isinde

²³⁵ Bahar günlerinde güneş gibi.

²³⁶ Duvarlarına yaslanan çatılar harap olmuş, binaları yıkılmış olan bu ülke kimindir?

müteveffâ [152] ‘Alî Denî yirine Seydî Gâzî fetvâsına terfî‘ olınup sene-i mezbûre Şa‘bân’uñda ‘azl olınan Deli Kerîm yirine Çorlu Medresesi’ne naql olındı. Toğuz yüz yetmiş toğuz Şafer’inde menkuhası olan mel‘üne mekri ile şehîd ve kûsiste-târ-ı hâbl-i verîd oldı. Kaşaba-i mezbûre mekâbiri dâhilinde mütevârî hâk-ı mezâr u kabri Nûre’d-dîn şehîd gibi ziyâretgâh-ı ahyârdur. Medrese-i mezbûre pâye-i Şahn-ı i‘tibâr olınup Şaçlı Emîr-zâde ‘Abdu’l-kâdir Efendi’ye virildi. Mevlânâ-yı mezbûr fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhûr ve ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye şedîdî’l-intisâb fûnûn-ı edebiyyeden mâlik-i nisâb, ‘âlim ü fâzıl, serdefter-i emâşil idi. Kıırk aqçe medreseden ma‘zûl iken mürşid-i erbâb-ı zehâda Nûre’d-dîn-zâde Efendi hıdmetlerine intisâb eyleyüp tenvîr-i kalb-i âgâh ve sülûk-i tarîk-i ma‘rifetullâh itmiş idi. Anlaruñ terbiyeti ile Vezîr ‘Alî Paşa’nuñ oğlına mu‘allim ve âstân-ı feyz-resânlarına mülâzım olmuş idi. Âşâr-ı ‘ilmiyyesinden fenn-i me‘ânide metn-i metîn tertîb idüp ba‘dehu Şerh-i Bâhiri’t-Tezhîb ile teşbîb eylemişdür. Tarîk-i hacda te’lif itmek münâsebeti ile nâmını mesâlik ve şerhüñ ismini Hevâdî itmişdür. Şadef-i defteyn içinde gevher-i şehdâne bâ-huşuş dibâce hayli müste‘dânedür. Hidâye ve Ekmel kenârında ta‘liqatı ve resâ’il-i tahrirâtı maqbûl-ı efâzıl ve matbû-yı emâşıldür.

El-Mevlâ Manav Seydî bin Hâlîl

‘Alâ’iyye diyârından zühûr ve Manav Seydî ‘unvân-ı tuğrâ-yı menşûr itmiş idi. Evâ’il-i hâlinde emşâli i‘tinâ eyledigi şanâ‘at ile güzârende-i evkât olup sinn-i kühûlete vâşıl ve şebb-i şebâb-ı nûr-ı meşîb ile müşte‘il olduğdan şoñra hâzîz-i harf-i diniyyeden evc-i şeref-i merâtib-i seniyyeye i‘tilâ recâsına dâhil-i mekteb ve tâlib-i ‘ilm ü edeb olup giderek mü‘eşkkel yârânuña hem-kâse ve hem-meşreb olmağla ‘ulûm-ı ‘aqliyyeden bedel-i ma‘kûl muşâhâbetine dâhil ve ‘imâret-i fûdulesinden? fuğûla nâ’il olup bakır çanağdan aş yedikde tarîk-i ‘ilme veche-i ma‘âş eylemiş idi. *El hâletü hâzihî* devr-i ebvâb-ı ‘ulemâ’ ve ‘arz-ı metâ-yı isti‘dâd-ı nârevâ eyleyüp İsrâfîl-zâde ve Samsûnî-zâde Âstâneleri’nuñ lâf-zen-i iltimâs ve tabla-gerdân küce senâsı olup Çivi-zâde Efendi hıdmetlerine vâşıl ve lâzıme-i etrâk olan zerğ ü riyâ ile şeref-i mülâzemetlerine nâ’il olup mağdûm-ı kerîmleri ta‘lîmi ile müteşerrif ve harem-i keremlerinde mücâvir ü mu‘tekif olmuş idi. Evvelâ yigirmi aqçe ile Burûsa’da Mollâ Hüsrev Medresesi’ne ba‘dehu yigirmi beş aqçe ile Edrine Beglerbegi Medresesi’ne ba‘dehu otuzla Burûsa’da Mollâ Yegân Medresesi’ne müderris olup toğuz yüz altmış senesinde Dülger-zâde yirine kırk aqçe ile Edrine’de Halebiye’ye nâ’il altmış târih-i Zi’l-ka‘de’sinde munfaşıl olup yirine Ma‘lûl-zâde Efendi vâşıl oldı. Altmış yedi Zi’l-ka‘de’sinde Nâzîr-zâde yirine Kâsım Paşa

hāricine ‘āric olup yetmiş üç Şevvāl’inde Pepkī Laṭīf yirine Üç Şerefeli pāyesine pāy-ı himmet koyup yetmiş yedi Şa‘bān’uñda Fevrī Efendi yirine Şahñ’a gelmiş idi. Toğuz yüz yetmiş toğuz Şafer’inde ‘ālem-i ‘uqbāya rıhlet ve meclis-i vücūddan def’-i şıķlet eyledi. Medrese-i maḥlūle Ağa-zāde’ye virildi. Merḥūm-ı merķūm, ekser-i fezāil-i beşeriyeden maḥrūm, ğāyetde bed-nümā ve kerihü’l-liķā müsvedde-i nifāķ ve peştemāl-i mekr ü de‘ā, kösec iken kiyāsetden bī-nāşīb, şüretbāz-ı şalāḥ u şu‘bede ile firib, düşmen-i cān-ı ehl-i ‘irfān, kec-ṭab‘ u kec-fehm ü nādān, ‘ilm-i ma‘arifette bī-mesās Sāmīrī mekr ve iblīs-i iltibās, aḥkeri meşṭūr ve ḥayli ğamz u nifāķda ḍarb-ı meşel idi. **Beyt:**

Bāṭıl hemīşe bāṭıl u beyhūdedür velī

Müşkil budur ki şüret-i ḥaķķdan zūhūr ide

(**neşr**) Her ğāḥ bir şāḥib-i devlete intisāb idüp tevābi‘ miyānuña tefriķa-endāz ve mülāzımın āstānı ḥaķķında naķīsa-pürdāz olup ‘Aṭā’ullāḥ Efendi mevti ile dest-i āḥir şu-i şani‘a ve ol ğamdan terk-i kār-ġāḥ-ı mekr u ḥadi‘a itmiş idi. Ḥikāyet olunur ki vālid-i merḥūm Edrine’de Sulṭān Bāyezīd müderrisi Karamanī-zāde Meḥemmed Efendi’de dānişmend iken Manav Seydī Ḥalebiye müderrisi olup Meḥemmed Efendi Āstānesi’ne çārub-var mülāzemete müdāvemmet ve işāra-ı ğubār-ı fitneye bend-i miyān-ı himmet itmiş idi. Vālid-i merḥūmı dā’imen mollāsına ğamz idüp erbāb-ı dile tōhmet-i derīne olan mey-i maḥbūb müdāvemmetini isnād

Tezyīl: Ba‘z-ı defātirde merḥūmuñ şehādeti toğuz yüz seksen bir Zī’l-ķa‘de’sinde yazılıdır. Yılcıķ Efendi’ye bu tārīḥdedür, dimişler.

[153] ve bu taķrīble ḥıdmet-i mevlānādan eb‘ād murād idermiş. Vālid-i ḥüsn-i mu‘āmelede ḥarc-ı leṭā’if-i ṭarīf ve tālid kılup müdārātı ehemmir-i maķāşid eyledükçe mekr ü ḥilesi mütezāyid ve tāze ğün esbāb-ı meķāyid olur. Bi’l-āḥire kār-ı cāna ve kārīd-i üstühāna yetüp şedd-i mınṭıķa-i ḥişām ve aḥz-ı intikām için kıyām muķarrer olur. Ol bābda her mertebeyi ihtiyār, ķarār-dāde dil-i mecrūḥ pūr inkisār olduķda bir ğün ser-rāḥda ol rubāḥ-i ḥilekāra düçār olup vālid-i merḥūm muķaddemce āġāḥ olmaġla kendüyi mest-i bed-efkār şekline koyup sāye mişāl tekyezen-i dīvār olur. Şaḥş-ı mekkār-ı ḥilekār meded-yārī-i nifāķ-ġüzār ider iken ġiribānuñ alup fi’l-ḥaķīķa şıfāt-ı kāşifesi olan elfāz-ı şütümü eblaġ-ı vech üzre edā ve ebķā-yı eşer itmeyecek ķadar ḍarabāt-ı müte‘ākibe ile hem-reng-i ṭabl-ı pūr şadā itdükden şoñra ḥücesine ġelüp sākin-i künç-i ḥumūl ve muṭāla‘a-ı derse meşġül olur. Manav Seydī feryād-künān ḥuzūr-ı mollāya revān olup mācerāyı ilḥāķātı ile ḥikāyet ve bu vaz‘-ı mestāneden ‘arz-ı şikāyet ider. Ḥıdmet-i mevlanā bu emr-i

ba'idi istiğrâb eyledükçe şayha-i ğurâb ile ğulğul-endâzına kıbâb olup imân-ı ğilâz u şidâd ile da'vâ ider ki neşve-i şarâbdan bir qadem harekete mecâli ve kendüyi tedârik idecek hâlî yoğ idi. Hâlâ maħal-i mezbûrda der ve dîvâre üstâde yâ ğâk-ı reh-ğüzâra üftâde bulunmazsa cemi' sözlerüm dürûğ ve çerâğ-ı memşâ gibi nûr-ı şıdķ u şafâdan bî-fürûğ olsun. Mollâ ğıdmetleri fi'l-hâl işbâtı müdde'î için ğıdmetkâr-ı irsâl eyleyüp ğaşebi'l-emr tefahħuş olındukda ta'yîn eyledigi maħalde seng ü vaħalden ğayrı üftâde-i râh görmeyüp medreseye vardıkda merħûmı ğıcr-i ğücrede mekîn, meşğül-i muţâlâ'a ve tenhâ-nişîn, müşâhede eyleyüp ta'accub-künân da'vet eyledükde ğıdmetkâra muteğâfilâne su'âl ve 'arz-ı ıztırâb u infîâl iderek ğuzûr-ı mollâya vaşıl olur. Mollâ ğıdmetleri bu vaz'-ı peykânedden muğber ü müķedder iken em'ân-ı nazâr ider ne ğülberk-i 'ızârında tâb-ı bâdeden sürahâ-yı rû ve ne ğonce-i dehânunda ol ğül-i benefşe eşerden şemme-i bûne serr ve şâbit-ķadem ķâmetinde temâyül ve ne semend-i sebük-i seyr-i 'aķlında teğâful ne nergis-i bâşırasında la'lin-kadeħ gibi renk-i erguvânî ne süsen-i zebânunda 'uķde-i za'af u nâtuvânî var. Bu ğâle ehl-i meclis ser-be-ser ğayrân Manav Seydî daħı dembeste ve nâtuvân olup kimi kâr-ı şu'bede ve simyâ ve âşâ[r]-ı sevdâ ve mâlihülyâ olmak beynünde mütereddid ve kimi ğalaţ-ı ğis ve ğayâl-ı bâţıl belki izğâş-ı aħlâm-ı ğ'âb-ı hâ'il olmak üzere müttefik ü müttehid olup Manav Seydî derd-mendüñ kizble şöhreti merħûmuñ berâ't-i zimmetine şâhid-i 'âdil ve muķaddem eyledigi da'vâ-yı ğod ol delâ'il olmağla merħûmdan istiħâlle ğâtırını tatyib ve ğammâz-ı nâ-bekârî 'ilâve-i ta'zir-i bi'l-lisân ile te'dîb iderler. Ol eşnâda müzeyli Şakâyık Mevlânâ 'Âşık Çelebi daħı ğamz u nifâķından dil-ğir ve nikâyet-i se'âyetinden münħarif-i zâmîr olup ittifaķı bu manzûmeyi bedi'î'l-beyân dillerde dâstân olmuşdur.

Manzûme-i Ēarîbe

Be şâra ğiden ğardaşlar Manav Seydi dirler baña
Kürüğü ķovan yoldaşlar Manav Seydi dirler baña

On yıl buzağı ğüttüm tarlalarda buğday üttüm
Şoñra zûħte yolın tıttım Manav Seydi dirler baña

Keş getirdüm Manavğat'dan bekler idim anı yatdan
Daħı tırurdur ol ottan Manav Seydi dirler baña

Eşegim öne katadum Keşiş Tağı'nda oğardum
Burüsa'da odun şatardum Manav Seydi dirler baña

Yagır yagır yamalıklar domur domur domalıklar
Yuvarların yuvalıklar Manav Seydi dirler baña

Aşım unumdur hevengel kaynadırım böngel böngel
Ardı sıra yirim döngel Manav Seydi dirler baña

Mor domalakdur yimişim Fākir Emmidür yoldaşım
Avadan olupdur gūşum Manav Seydi dirler baña

Al pedendür gavğa şāgım yögrüşüp gelir uşāgım
Çaķı bilmezdür taşāgım Manav Seydi dirler baña

Dün vardım Tahtaķala'ya başım uğradı belāya
Zümbegim düştü helāya Manav Seydi dirler baña

Şarf ü naḥv okudum temām vaķy ü ārayizi ķomam
Alacak'da oldum imām Manav Seydi dirler baña

[154]Ķal aşlında ķuldur tāl aşlında tuldur
Ama meylim gavledür Manav Seydi dirler baña

Seksen beşindedür yaşım ağarmışdur götüm başım
Boyarım emme rīşim Manav Seydi dirler baña

*‘Afāllahü te‘ālā ‘an şurūri enfūsinā ve hefevāti lisānünā vağfirallahü subḥānehü li
men yetecennebu mimmā lā ya‘nihi ve lenā²³⁷*

El-Mevlā Pīr ‘ Aḥmed Çelebi İbni Pīr Aḥmed Efendi

Peder-i vālā güheri Mışr-ı Ķāhire'den müteķā‘id iken terk-i rūsüm-ı zāhire iden
Lebşī-zāde Efendi'dür. Şaķāyık-ı Nu‘māniyye'de Leys-zāde kayd olunup aḥfādından
şā-yi müşelleşe ile Leysī-zāde istimā‘olinmağın mebḥaş-ı leys-i veliyyet gibi taḥķīķ-

²³⁷ Allah bizi nefsimizin kötülüğünden ve lisanımızın hatalarından dolayı affetsin. Gereksiz olan şeylerden uzaklaşanı ve bizi, her türlü eksiklikten uzak olan Allah, bağışlasın.

i müşkil ve dağdağa-engiz-i efâzıldur. Vâlidleri intikâlinde Hâce-i pâdişâh-i âlem-penâh Mevlânâ Aṭâ'ullâh alâka-ı muşâherât ile terbiyesine mütekeffil olup zamân-ı kalilde mah-ı dü hefte gibi bedr-i kâmil olmuş idi. Ulemâ-yı aşrdan Ğarîḳ Arab-zâde hıdmetlerinde kırâ'at-ı ulûm-ı Arabiyye ve taḥşîl-i fûnûn-ı edebiyye idüp Bostân Efendi'nün debistân-ı ifâdesine vâşıl ve şeref-i mülâzemetine nâ'il olmuş idi. Ol eşnâda Çivi-zâde Efendi'ye dâmâd olmağla nev'arûs-ı baht u devleti âğuş-ı himmete götürüp toḳuz yüz altmış toḳuz târihinde Ebu's-Su'ud Efendi merhûmuñ birâder-zâdesi Abdü'l-fettâḥ Çelebi yirine def'aten otuz aḳçe ile Hâcî Ḥasan-zâde Medresesi virildi. Yetmiş bir hilâlinde Ḳuṭb-i Acemî yirine kırḳ aḳçe ile İbrâhim Paşa-yı Atîḳ Medresesi'nde seccâde-nişîn ba' dehu terâḳḳî ile nâ'il-i rütbe-i ḥamsîn olmuş idi. Yetmiş dört Cemâdiye'l-evvel'isinde Bahâ'u'd-dîn-zâde yirine Rüstem Paşa Medresesi'ne yetmiş altı Şevvâl'inde mevlânâ-yı mezbûr yirine Mihr-mâh Sulṫân pâyesine yetmiş sekiz Cemâdiye'l-âḫire'sinde Arab İbrâhim yirine Şemâniyye'ye pey-ender-pey vâşıl ve meclis-efrûz-ı fezâ'il olup yetmiş toḳuz Rebi'ü'l-âḫir'inde Hâce Efendi mevtinden kırḳ gün soñra *Şemâtetü a'dâ* ile maḥzûn iken maṫ'ûn olup terk-i âlâyiş-i cihân-ı fânî ve azm-i nezâhetgâh-ı câvidânî kıldı. Medrese-i maḥlûle Maḥmûd Beg Efendi'ye inâyet olunup Maḥmûdü'l-Âḳibe olduğına işâret vâḳi' oldu. Merhûm-ı merḳûm, ḳavm-i maḥdûm, me'âlî rûsûm vecîh ve cemîl aşl-i aşîl ü nebîl, meşḡûl-i iḳtinâ-yı şemerât-i fûnûn, kütüb-i celîle ve neşî-i maḥdûme cem'ine meftûn ḥalîm ü selîm muḳbîl ü kerîm idi. Ba'z-ı şîḳâtden naḳl olunur ki Tefsîr-i Ḳâḏî vü Keşşâf ve Saḫîḫ-i Müslim ü Buḫârî ve Hidâye vü Ekmel ve Cevheri ve Kamûs ve Miftâḫ'uñ şerḫ-i sa'dîni ve bunlaruñ emsâli kütüb-i nefise biri mesturda biri derkenâr, ḫaṫṫ-ı üstâdla müzehheb ü ḫâlkâr, mağazz-ı dükkâne-i bâdem gibi bir cild içinde pinhân, terence-i zerrîn deflîn-i hem-ser-i tev'emân idi. Râvî ider kütüb-i mezbûreyi ḡılâf-ı atlas u dîbâ ile mu'azzez ve mûkerrem peş-taḫte-i fesûskârı üzre müretteb ü muḫterem görüp muḳtezâ-yı beşeriyet üzre dil-i meyyâle ḡıḫta-engiz ve ḫâṫır-ı pür hevese ateş-i reşkle şerâre-rîz olup mânend-i lâle-i bâḡ ḳalb-i pür ḫûnî dâḡdâḡ itmiş idi. Bir gün dellâl elinde rast geldüm evrâḳ-ı pejmurde ve mîḳlebi çâḳ şirâzesi kûsiste ve cildi ve saḫnâk-ı zâhrine naḫar eyledükde mişâl-i maḥzar imzâ ve mühr-i bî-şümâr ve bir kûşesinde bu beyt-i meşḫûr taṫayyur-şî'âr meşḫûd-ı ayn-ı i'tibâr oldu. **Beyt:**

Ve yekfike ḳavlün nâsi fi mâ melektehü

Fi'l-hāl hātırdan def'-i ğubār ve cerīme-i reşkden istiġfār eyledüm. *Eāzenallāhü te'ālā minel haġdi ve'l ħasedi ve yessirlene'l-kanā'ate bi faẓlıhı's sermedi.*²³⁹

El-Mevlā 'Alī bin Kāsım Ez-Zeytūnī

Şecere-i vücūdı vilāyet-i Anaṭolı'da vāķi' Kaşaba-i Zeytūn'dan pedidār ve toĥm-ı bürde-i nesl-i mes'ūdı *lā şarkıyye velā ğarbiyye* vaşfına söz-āvār olan Zeytūnī-zāde Efendi'dür. Pederi naĥl-i ĥurma gibi dirāz ve bālā ve Uzun Kāsım laķabı ile livā-yı şöhreti vālā olup zümre-i kuẓāt-ı sütüde-şıfāttan iken Kaşaba-i mezbüreye ķadı olduķda vefāt itmiş idi. Şāhibü't-terceme zeytūn-i resīde gibi taĥşil-i sevād itdükdən soñra dāĥil-i erbāb-ı isti'ād olup Kara Şālih Efendi ĥıdmetlerinde iştiġāl ba'dehu İstanbul ķadı [155] Karasili Ĥasan Efendi Āstānesi'ne ittişāl eyleyüp mülāzemetle nā'il-i murād Şaĥn müderrisi iken fevt olan birāderi Ĥüseyn Çelebi'ye dāmād olmuş idi. Evvelā yigirmi aķçe ile Gelibūlī'de Balaban Paşa Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aķçe ile Ĥaşköy'de Maĥmūd Paşa Medresesi'ne ba'dehu otuzla Gelibūlī'de Şaruca Paşa Medresesi'ne ba'dehu kırk ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'ne müderris olup toķuz yüz yetmiş iki Zī'l-ka'de'sinde müteveffā Deli 'Alī yirine Trabzīn Sulṭāniyyesi'ne müderris ü müftī olmuş idi. Yetmiş toķuz Cemādiye'l-evvel'isinde ders ve devr-i dest-i āĥir tayy-i ĥumār-ı me'ālī vü mefāĥir itmiş idi. Medrese-i maĥlūle İyās Efendi'ye virildi. Mevlānā-yı mezbūr faẓilet-i 'ilmiyye ile meşhūr ders-i nāfi' ve fetevāsı efāzil-pesend, ekşer-i fūnūn-ı nāfi' adan ĥişşemend, 'ilm-i ķarīn-i 'amel, 'iffet ü şalāĥda ĥarbü'l-meşel, beĥĥāş u muĥık ve muĥaĥķık u müdeķķık idi. Şurūĥ-ı Hidāye ve Miftāĥ'a ta'liķātı ve vāşıl-ı sem'-i ķabūl olmuş kelīmātı vardır.

El-Mevlā Meĥammed Çelebi bin Ramazān

Vilāyet-i Anaṭolı'da Merzifon nām [merz]-i meşhūrdan pedidār olup Ramazān-zāde dimekle iştiĥār ve māh-ı rūze gibi ķadr ü i'tibār bulmuş idi. Taĥşil-i 'ilm ü me'ārif ve şarf naĥdine evķāt ve kābil-i 'ilm ü şan'at-ı kitābet olduġın işbāt eyledükde mānend-i ķalem tarīķ-i kitābete sālīk ve mişāl-ı suṭūr-ı munazzam küttāb-i divān-ı sulṭānī silkinde münselik olmuş idi. Kaṭ'-ı derecāt-ı cāh u celāl ve seyr-i menāzil-i 'izz ve iķbāl iderek vilāyet-i Ĥaleb'de defterdār-ı māl ve defter-i āmāl-i fā'iz-ı unvān-ı sa'ādet-i māl olmuş idi. Toķuz yüz altmış beş senesinde tercemesi sebķ eyleyen cedd-

²³⁸ Sahip olduġun şeyler konusunda insanların sana söyleyeceġi sana yeter.

²³⁹ Kin ve çekemezlikten Yüce Allah'a sığınırız. Ey Allah'ım sınırsız fazlınla kanaati(şükürü) kolaylaştır.

i rākimi'l-hurūf Mehemmed Beg başdefterdār olduğda yirine tuğrā-keş-i divān-ı sultānī ve müftī-i müşkil-güşā-yı kanūn-ı 'Osmānī oldı. Toğuz yüz yetmiş temāmında elli biñ aqçe ze'āmetle müteķā'id olup selefi i'āde olındı. Toğuz yüz yetmiş toğuz Cemādiye'l-evvel'isinde rū-gerdān-ı 'unvānı bī-şebāt-ı cihān ve bī-nām u nişān-ı vādī-i ħamūşān oldı. *Mīr-i muşārun 'ileyh esbeğallāhü ni'amehü 'aleyhi*²⁴⁰ me'ārif-i cezāle ve 'avārif-i cemāle şāhibī ħātıf-ı ilhām peyām-ı kudsüñ muşāhibi, naķd ü vaķt-i ħ'āce-i cihān, münşī-i şāhib-i dīvān ve şāfi'l-ħazret-i selātīn-i Osmānī tuğrā-yı dīvān-ı Süleymānī idi. Bed ü 'ālemden evā'il devr-i Selīm-i Şānī'ye gelince Tevāriħ-i 'Al-i Osmān'ı yazmışdur. Muhtaşār-ı mufīd-eşer münteħab-ı mecmu'a-i āşār ve siyerdür.

El-Mevlā Mehemmed bin Hüsām

Qara Ferīye sükkānuñdan Hüsām Efendi nām ķadı şāhib-i ihtişāmuñ şāħ-ı şecere-i vücūdı ve nihāl-i ravza-ı zāt-ı mes'udı Qayın Çelebi ħıdmetleridür. Niķsārī Muştāfā Efendi Yeñice-i Vardār Medresesi'ne müderris olduğda 'aqd-i peyvend-i muşāherat eyleyüp Qayın Çelebi dimekle şöhret bulmuş idi. Mollā-yı mezbūruñ ħicr-i terbiyesinde taħşīl-i fażl u kemāl ve cins-i fāħir-i 'ilm u 'irfānı serbār-ı meķārim-i ħişāl itdükden şoñra ħıdmet-i 'aliyyelerinden mülāzım ve tarīķ-i tedrīse 'āzım olmuş idi. Bi ħasebi'l-merātib aħz-ı münāşıb-ı menāsib iderek otuz aqçe ile Edrine'de Çuhācı Hācı Medresesi'ne ba' dehu kırķla Taşlıķ Medresesi'ne müderris olup toğuz yüz yetmiş altı Şevvāl'inde 'azl olınan Qara Qāsım yirine Gegivize'de Muştāfā Paşa Medresesi'ne müderris olmuş idi. Yetmiş toğuz evā'ilinde medresesinde tül-i meķşden şikāyet taħrīķ olınmasa ferāğat niyetine İstanbul'a gelüp şudūr-ı 'aşra 'arz-ı ħāl eyledükde medrese-i mezbūra Seydī 'Alī-zāde'ye tevcih olınup bunlaruñ ħālī tedārīķ olınmaķ üzre iken marāz-ı tāk'undan irtihāl kaķ' -ı peyvend-i ķil u ķāl eyledi. Edrine Qapusu ħāricinde üstādı cenbinde medfündür. *Ve ķāne zālīke fi evā'il-i cemādi'l-evvelī li seneti tis'a ve seb'in ve tis'a mie*²⁴¹ mevlānā-yı mezbūr nefāz-i fikr ve neķā-yı ķarīħa ile meşhūr maţbu'u's-semāt ħoş şoĥbet ü ħoş zāt ve nezih- beşüş u vecih idi.[156]

El-Mevlā Ramazān bin 'Abdu'l-muħsin El-Vizevī Eş-Şehīr-i Behiştī

Hilāl-i rüze gibi belde-i Vize maţla'ından zühūr ve āfitāb-ı fażl u 'irfāndan istifazā-yı nūr eyleyüp ürdibehişt hengām-ı şebāb-ı behişt-āşārı ile Bülbül-nāme senc-i tab' -ı mevzūnı ruħşat-yafte-i güftār olduğda Behiştī maĥlaşı ile şöhret-şi'ār ve tırāzende-i

²⁴⁰ Kendisine işaret edilen kişiye Allah nimetlerini artırsın. Onu nimetleriyle boyasın.

²⁴¹ Bu olay 979 senesinin Cemadiyelevvelinin başında oldu.

eş‘ār-ı āb-dār olmuş idi. Efāzıl-ı ‘aşrdan Merhāba Efendi Āstānesi’ne istinād ve eydī-i sa‘y u iştiḥādla muşāfaḥa-i şaḥā’if-i bedri’s-sevād eyleyüp Muḥaşşī Sa‘di Efendi ḥıdmetlerinde dānişmend iken meşām-ı cānuña bŷy-ı fenā-yı rezzān ve gŷlzār-ı emānī-i dŷnyeviyyesi perīşān-ı ḥazān-ı aḥzān olmağla reh-rev-i himmetine nŷr-ı hidāyet-i çerāğ ve dāğdāğ-ı neşīb ŷ firāz-ı ṭarīḳden ferāğ eyleyüp ḳuṭb-i şābit-ḳadem dā’ire-i tevḥīd Merkez Efendi ḥıdmetlerinde ser-ḥalḳa-i erbāb-ı terk ŷ tecrīd olmuş idi. Seyr-i pergār-ı ṭarīḳi vāşıl-ı noḳṭa-i maḳşŷd ve merātīb-i kemāl-i muntazır-ı mŷteḥaḳḳıḳ u meşḥŷd olduḳda mā’il-i ḳarār u sŷkŷn ve gŷṭa-ḥŷr-ı deryā-yı derŷn olup Ḳaşaba-i Ḳorlı’da ferş-i kilīm-i iḳāmet ŷ iḥtiyār cihet-i imāmet ŷ ḥıṭābet eylemiş idi. Dārī civārında ḥŷcŷrāt binā eyleyüp sākın olan ṭalebe-i ‘ilme ifāde ve ‘aḳd-i meclise va‘āz u tezkīr ile teşrīf-i eyyām-ı mu‘tāda itmekden ḥālī degŷl idi. Nice yıllar ol diyārda ta‘līm-i ‘ulŷm-ı nāfi‘a ile taḳlīb-i evrāḳ leyl ŷ nehār ve şadef-gevher-i fażl u şeref olan kāşānesin ta‘līmḥāne-i ḥadeng-i efkār eyleyüp naḳd-ı vaḳt-i ‘azīz’in ol meşğāle-i şerīfe ile ifnā ve şaḥīfe-i ‘ālemde nāmı ve evşāf-ı kirāmı sinn-i ibḳā eyledi. Ṭoḳuz yŷz yetmiş ṭoḳuz senesinde rŷḥ-ı revānı ‘āric-i me‘āric-i ‘illiyŷn ve dāḥil-i nŷzhetgede-i behişt-i berrīn oldu. Ḳaşaba-i mezbŷrede zāviyesi sāḥāsında medfŷndur. ‘Azīz-i merḳŷm mālik-i mışr-ı ‘ulŷm, dīde-i dil u cāmı kuḥlŷ’l-cevāhir-i tevfiḳle rŷşenā, ḥarīf-i cihān-ı nevred cinān-ı zāḥir u bāṭın-ı ‘ulŷmla āşinā, mecmāi’l-baḥreyn-i mecāz u ḥaḳīḳat,mevlidi’n-nehreyn-i ‘ilm u ma‘rifet, deryā-yı ṭab‘-ı kehribārīdŷr. Manzŷ[m] u menşŷra şāmīl, meşime-i şime-i kerīmesi kāmīl, veled-i ḳalbi vāridāta ḥāmīl, sŷndŷs ŷ istebrāḳ-ı zāḥir u bāṭın cāme-i isti‘dādına perniyān ŷ beṭā’in, sebze-zār-ı ḥaṭṭ-ı şafā-baḥşı sŷnbŷle-i fażl u ‘irfānuñ keştī ve ebkār-ı efkār-ı ‘ilmiyyesi reşḳ-i ḥaverān-ı behiştī idi. Āşār-ı celīlesinden Şerḥ-i ‘Āḳā’id-i Ḥayālī’sine ḥāşiyesi ve ādāb-ı baḥşden Mes‘ŷd-ı Rŷmī ŷzre ḥāşiyesi ve Şŷrŷḥ-ı Miftāḥ’a ta‘liḳātı ve Cāmī kenārında ba‘z-ı kelimātı vardır. İttifāḳ-ārā bunuñ ŷzerinedŷr ki Ḥayālī Ḥāşiyesi’nde itdigi naḳş-ı dil-keş sŷzen-i ḥayālle mişāl-i ḥarīr-i mŷnaḳḳaş olup kŷhne resm-i ŷstādān-ı Rŷmī ve Ḥaṭāyī’ye ḳalem-i nisyan çekmiş ve ḥāk-rīzmāmı ṭub‘ān-ı me‘āniye gubār-ı idbār ekmiş, dŷrr-i baḥr-ı serī‘ada Cemşāḥ ve ‘Aleşāḥ nām kitābı ve mŷretteb divān-ı belāğat-nisābı vardır. Bu ebyāt nuḥbe-i gŷftārındandır. **Nazm:**

Hŷnkār şehre geldi diyŷ seyre ḳıḳdılar
Her kŷşe dil-rŷbā ṭolu ḥŷnkāra kim baḳar

Velehŷ

Gicem gibi olupdur gŷndŷzŷm tār

Ne anda ay var ne bunda gün var

Velehū

Bülbül-i gülşen kıadd-i sīm bu cihān dāmumdur
Beni bunda tutan ol serv-i gül-endāmumdur

Rubā‘ī

Yine gülşende bugün bülbüle bir hāl olmuş
Güli hār ile görüp münkesirü’l-bāl olmuş
Gezdirür şevkıle bāzār-ı gülistānda müdām
Bād-ı gül Yūsufını şatmağa dellāl olmuş

Velehū

Hep bu sīnemdür beni derde giriftār eyleyen
Āhır ānuñ üstüne yaqsam gerek deryāyı ben

[157]**Velehū**

Halk-ı ‘ālemden Behiştī ‘uzlet it mecnūn-mişāl
Kendi bāşuñ şokacak bir āşiyānuñ vār ise

Rubā‘ī

Gören dir raqş iderken gerd-bād-ı deşt-i hāmūnı
Semā‘a koydı Leylā’nuñ hevāsı hāk-i Mecnūnı
Viren kuhsāra zinet-lāle şanma ey lebi şīrīn
Yaturken yerde Ferhād’uñ açılmış dāğ-ı pür-hūnı

Velehū

Az mıdur yoḡsa behā-yı leb-i la‘lūñ çok mı
Be-hey āfet biricik söyleye ağızuñ yok mı

Velehū

Bezme gel bu gice ey ‘ālem-i hūsnūñ māhı
Yoḡsa yerden göge dek incinürüz vallāhi

Velehū

Ya şabr u ya sefer diyü ne Rūm u ne ‘Acem kıaldı
Tolandum rub‘-ı meskūnı hemān mülk-i ‘adem kıaldı

Kıt‘a

Ölümlü hasta oldum ey şabā ben
Hele bir pāre sen benden dirisin
Görinmezsın ser-i kūyında yārūñ
Yeler oñmazlaruñ sen de birisin

El-Mevlā Maḥmūdū'l-Esvedī'l-Köseç

Vilāyet-i 'Acem'den ḥicret idüp medīne-i Anḳara'da iḳāmet eyledükden ōñra belde-i mezbūrada müderris ü müftī iken fevt olan Mevlānā Nizāme'd-dīn 'Acemī'nüñ ferzend-i dil-bendi Köse Bedre'd-dīn Efendi'dür. 'Ulemā-yı 'aşrdan mutaşaddī-i istifāde ve Sinān Efendi dārü'l-ifādesinde terbiyet-dāde olup İſhāḳ Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-i sa'ādet-i refiḳa 'āzım olmuş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Anḳara'da Yeñi Medrese'ye ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile medrese-i mezbūreye ba'dehu teraḳḳī ile otuz pāyesine vāşıl olup ba'dehu kırḳ aḳçe ile yine belde-i mezbūrede Ḥaṭīb Medresesi'ne ba'dehu elli aḳçe ile Medrese-i Seyfiyye'ye müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müstefid ü müsteftī olmuş idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz tāriḫinde Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi yirine İstanbul'da Ca'fer Aḡa müderrisi olmuş idi. Yetmiş sekiz Şafer'inde ma'zül olup yirine Silivri Ḳapusu'nda İbrahim Paşa müderrisi Ru'us Muştafā Efendi naşb olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-evvel'isinde Ekmel Efendi yirine Rodos Sultānīyesi'ne müderris ve maḥfil-i ifāde vü üftāde-i şadr-ı meclis olmuş idi. Yetmiş ṭoḳuz Rebī'ü'l-evvel'inde 'āzım-ı dārü'l-ḥulūd ve murabba'-nişin-i maḳām-ı maḥmūd olup medrese-i maḥlūle Vanḳulı'na virildi. Mevlānā-yı mezbūr 'ilm-i fiḳha intisābla meşhūr, ekşer-i fūnūn-ı nāfi'ada müşārik-i emşāl, 'ilm-i uşul ve kelāmda bālīg-i mebālīg-ricāl, me'ārif-i celīle āşinā, 'ilm-i şerīfe şedīdü'l-i'tinā idi.

El-Mevlā Muştafā Eş-Şehīr Bi-Ḥazānī

Nev-bahār-ı vücūdı beydā-yı şāfiye-i Şofya'dan peydā ve cevher-zāt-ı mes'udı ḥızāne-i ḡaybdan ol ḥāk-i pākda hüveydā olup ṭarīḳ-i 'ilme vaż'-ı ḳadem ve livā-yı şöhretle ref'-i 'alem ḳılduḳda 'ulemā-yı 'aşrdan İmām-zāde Efendi'nüñ imāme-i sübḡa-i cem'iyeti ve Ḳara Çelebi merḥūmuñ ser-ḫalka-ı şoḫbeti olup maḥkemelerinde kātib ve nüvisende-i rüz-nāme-i esrār u muḡasib olmuş iken mülāzemet müyesser olmaduḳda üstād-ı evveli İmām-zāde Efendi'ye Medrese-i Sultān Selīm-i Ḳadīm'de mu'īd ve ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz tāriḫinde mülāzemetle vāşıl-ı ümīd itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İpek Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Gelibūli'de Balaban Paşa Medresesi'ne ba'dehu otuz aḳçe ile Hezārḡrad'da maḳtūl İbrahim Paşa Medresesi'ne ba'dehu teraḳḳī ile pāye-i erba'īne vāşıl olup ba'dehu elli aḳçe ile Yeñice-i Vardar'da [158] Evranos Ġazi Medresesi'ne müderris ve efkār-ı vaḫşet-şi'ār-ı me'ārif ile mūnis olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde

Beyt:

İrdi ḡazānı 'ömrüñ vah ki daḡı bahārı yok

Şubh-ı ümīde irmedim ğamm-ı şebnüñ nehârı yok

(**nesr**) zebānzede-i lisān-ı hāli ve hātīme-nāme-i aḥvālī olmış idi. Merḥūm-ı merḥūm şībāğ-ı elvān-ı mantūḫ u mefhūm, köhne-i bahār-ı vādī-i ‘ilm u ‘irfān, varaḫ-ı nigār-ı ḥadāyık-ı taḥkīḫ u ikān, mişāl-i nihāl-i pīraste, eyvān-ı me‘ārif ile ārāste, ‘iffet ü şalaḥdan şāhib-i ḥazz-ı vāfir, zeyl-i ‘işmeti ālāyiş-i töhmetten pāk u tāhir idi. Ḥazānī maḥlaşı ile ba‘z-ı eş‘ārı ve me‘ārif-i cüz‘iyye ile şi‘ārı var idi. Bu eş‘ār münteḥab-ı güftārıdır. **Nazm:**

Çeşmī ḥışm itse lebin emdikçe ḥālet-baḥş olur

Def‘ ider gerçi meyüñ keyfiyetin badām-ı telḥ

Velehū

Bu misāfir-ḥāneden göçsek gerek līkin henüz

Nuḥsdur eyyāmımız bir sa‘d sa‘āt beklerüz

El-Mevlā ‘Alī bin Eş-Şeyḫ Meḥemmed

Ce[z]iretü’l-‘uşşāk dimekle meşhūr-ı afāk olan belde-i Sinob’a mensüb ve nükhete-i meḥāsin-i aḥlākla maḥbūbu’l-kulūb sīb-i eyvānı eyvān-ı i‘tibār ve bülbül-i ḥoş-nağme-i şaḥ-sār iştihār Serçe ‘Alā’e’-d-dīn Efendi ḥıdmetleridir. ‘Alā ḥasebi’l-‘āde devr-i mecālisi-i ifāde iderek Ḥ‘āce-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh Mevlānā ‘Aṭā’ullāh Efendi merḥūmuñ ṭurre-i ṭāk-ı ‘ināyetlerinde āşiyāne-sāz ve şeref-i mülāzemetleri ile ser-firāz olup Cezā’ir Beglerbegisi Aḥmed Paşa İstanbul’da medrese-i cedīde binā eyledükde ibtidā yigirmi aḫçe ile bunlara i‘ṭā olındı. Ba‘dehu beş teraḫḫī ile manzūme-i cāh-ı taḥmīs ba‘dehu ‘azl u infişāl muḫaṭṭā‘-ı ‘azl-i tadrīs kılinup ṭoḫuz yüz yetmiş ṭoḫuz senesinde murğ-ı cān-ı nātūvānī ‘azm-i āşiyān-ı ḳadīm ve güncişk-i surāḥ-ı teḥi-gāhı seyr-i riyāz-ı dārü’l-na‘īm eyledi. Keyfiyet-i intikālī bu güne naḫl olunur ki Kıbrıs Seferi’ne ḥāzır olup ḥayli küffār ile ‘asker-i İslām mānend-i nūr ve zulām-ı muḫābil olmağla mūhre-i tüfenkle ḥālḳa ḥālḳa dūd-ı siyahfām murğān-ı cān-şaydına dāne-i dām olduḳda miyān-ı ma‘rekede çūbe-i tīr-i cān-şikār ile fikār ve serçeye çubuḫ-ı bire/bere? mażmūnı āşikār olmuş idi. Mevlānā-yı mezbūr fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr eṭ-Ṭayr rumūz-ı ‘irfāna vāḳıf, Hüdhüd-i Süleymān-ı fażl u me‘ārif, zemīn-i siyahfām ḥaṭṭ-ı ḡubār içre nihān olan zülāl-ı ma‘nā şīşe-i şāf-ı şeffāf içinde ṭuran bāde-i nāb gibi pīş-nazar devr-i beyninde peydā mū-şikāf-ı taḥkīḫ u taḫrīr, ḥarīr-i bāf-ı te’līf u taḫrīr idi.

El-Mevlā Nuru’llāh Eṭ-Ṭabīb

Belde-i Mağnisa’dan zuhūr idüp çerāğ-ı dil u cānı mażhar-ı nūr-ı şu‘ūr olduḳda ṭabīb-i sultānī mesīḥ-i şānī ḥekim ‘İsa Çelebi’nüñ eḳāribinden olmağla re’sü’l-etibbā

Sinān Çelebi'ye tilmiz-i hāş ve dāhil-i hücre-i ihtişāş olup 'ilm-i tıbdā māhir ve 'ilāc-ı merzāda enfās-ı 'İsevīsi zāhir olduğda etibbā-yı haşşa-ı sultāniye iltihāk ve aḥz-ı vāzife-i istihkāk eylemiş idi. Toḡuz yüz yetmiş sekiz tārīhinde vākī' Kıbrıs fethine 'asker-i deryā-mişāl irşāl olınduḡda ḡasbe'l-kānūn hem-rāh-ı muḡim-i hümāyūn olmaḡ fermān olmuş idi. Yetmiş toḡuz evā'inde temām-ı cezīre-i Kıbrıs taḡlīş u taşfiye olunup şerbet-i muḡalla-yı cenk ve ḡabb-i 'ārayic mūhre-i tüfenk ile her ḡelle-i nāzik-endām def'-i fezalāt-ı küffār-ı li'ām ile taḡşil-i ber'-i tām kılduḡdan soñra ḡonanma-yı hümāyūn ile ba'z-ı Cezā'ir-i ḡārāt ve a'dā-yı ḡāsirine işāl-i kesr ü ḡasārāt olınup 'avdet eşnāsında küffār-ı ḡāk-sār-ı hücumı ile hezimet vākī' olup Ḳapudān 'Alī Paşa ile şehid ve ḡarḡ-ı deryā-yı rahmete Rabb-i mecīd oldu. Yevm-i ḡarḡ sene-i mezbūre Cemādiye'l-evvel'isinüñ on yedinci günü yevm-i sebtde vākī' olmuşdur. Vaḡ' a-i mezbūre Şingın ḡonanma dimekle meşhūr muşibet-i [159] 'ämme ve ḡämme-i tāmedür. Ol seferüñ keyfiyet-i aḡvāli ve müfredāt-ı vaḡāyī' nuñ defter-i icmāli budur ki baḡr-ı Rüm'uña deryā-yı Sefid dimekle şöhre-i cihān āb-ı rüy-ı zemīn ve mir'āt-ı ḡoş nümā-yı zamāndur. Cezā'ir-i bī-şümār ile mānend-i şaḡife-i edvār belki naḡş-ı pelenk ve dībā-yı siyeh renk gibi *maḡbū-i cihān-dīdegān üli'l ebsārdur*.²⁴² Her cezīresi elvān-ı simār ve ni'amı gün-a-günla memlū bir ḡazīre ve çemen-şuffe-i dil-nişin ve kāse-i reyyāḡin gibi zībā mesīredür. Bā ḡuşuş ḡuccāc-ı müsliminüñ ḡüzergāhı ve zehā'ir-i Mışır u Yemen ve metā-yı Hind u 'Aden birle gelen merāḡib-i bahriyyenüñ penāhı olmaḡın selātīn-i māziyye-i 'aliye-i āl-i 'Oşmān *edāmallahü devletehum ve zā'afi 'ala a'dā'iddīni şavletehum*²⁴³ yegān yegān intizā'ına himmet ve ḡabbe-i 'anberīn gibi rişte-i silk-i memleket ḡılmışlar idi. Ol ḡabbāt-ı 'anberīne simāt içinde imāme gibi müte'ayyin ü ser-firāz olan Cezīre-i Kıbrıs küffār-ı li'ām elinde bākī *ve kem terakel evvelü lil āḡir*²⁴⁴ mişlinüñ maşadaḡı olup rüy-ı deryāya belki i'zār-ı ābdār-ı dünyāya müşḡin-i şämme ve dest-i şehinşāhī cihāngīre lāyık şemāme idi. Cibāl-i şāhiḡada künbed-i eşcār bāsıḡası ḡaşr-ı zümürī'd-dīn-i cinān ḡuyūr-ı ḡūr-meniş etrafında pūr-zenān sāyesinde cārī olan cüy-bārī nümüne nümā-yı *tecrī min taḡtihel enhār*²⁴⁵eyyām-ı bahārda nihāl-i şükūfedārı pertev-i şaḡāyif-ı 'ālem-i envār, sāye-i 'anberīn ile āmiziş-i ezhār-ı çemen efrūzı naḡş-endāz-ı ḡumāş-ı şeb-ender rūzı keşret-i esbāb-ı meḡāsin ile mānend-i 'arūs ve

²⁴² Dünya görmüş, tecrübeli kişilerin tabiatına uygun olanlar, akıl sahipleridir.

²⁴³ Allah dīn düşmanları üzerine onun gücünü, vazifesini, devletini daim kılsın.

²⁴⁴ Önce gelenlerden kaçtı sonra (yerini)gelenlere terk etmedi!

²⁴⁵ Fakat Rabbine karşı gelmekten sakınanlar için (cennette) **üst üste yapılmış ve altlarından ırmaklar akan** köşkler vardır. Allah, gerçek bir vaadde bulunmuştur. Allah, vaadinden dönmez. (Zümer suresi 39/20 Mehemmed Suresi 47/12Buruc Suresi 85/11 Al-i İmran suresi 3/195)

fert-i emti‘a vü zehāir ile reşk-endāz dahme-i cemşid kilār-ı Keykāvus bir cezire-i ‘azīmedür ki üstādān-ı mesāha kavli üzre dā’iresi yedi yüz mil ve ney-şeker-sitānuña cārī olan enhāruñ her biri bir nildür hāk-ı deşt ü şahrası ma‘den-i elmas ve kalā-yı sengin bināsı sipihre mümās her kal‘ası kulle-i sa‘āt gibi mevzūn ve tılsım-ı cem gibi eşkāl-i ğaribe ile mahrūs u maşūn **Nazm:**

Turfe sa‘atdür ol hişār-ı laţif
Oldı miftāhī nevk-i tiĝ-ı ğazā

Yandı rakķās zührenüñ çarhı
Şaldı āfāka özge şıyt u şadā

Olsa lāyık ğılāf-ı billūrı
Hoķķa-ı çarh āb-gūn simā

(**neşr**) Etrafında olan cezā’irüñ buña nisbeti habbe vü kıbāb ve zerre vü āfitāb nisbetine mu‘ādil ve deryāda habāb ve seng-i piştān rüy-ı āb hey’etine mümāsildür. Bir def‘a hicret-i nebeviyyeden yigirmi yedinci senede Hāzret-i ‘Oşmān rağıyallahu ‘anh hilāfetinde Şām’dan Hāzret-i Mu‘āviye irşāl-i ‘asker eyleyüp temām-ı cezire tārāc olmaĝla aĝālisi her sene altı biñ filori virmek üzre iltizām-ı harāc itmişler idi. Def‘a-i şāniyede sekiz yüz yigirmi sekiz tārīhinde şāmin-i selāţin-i Mısr olan elmelikü’l-eşref Barsbāy-ı Çerkesi zamānuñda dāhil-i hayta-ı ehl-i İslām ve hitta-i kılam-ı a‘lām olup kenāyis ü me‘ābidi cevāmi‘ ü mesācid-i mecāmi‘-i kiber ve bi‘at-ı şavāmi‘ u havāniķ olmaĝla şalā-yı pençĝāh-ı Meħmedī ğulĝul-endāz-ı kıbāb-ı eflāk ve ziyā-yı kanādil-i künbedi pertev-figen-i maķşüre-i mihr-i tāb-nāk olmuş iken eşnā-yı fitrāt-ı selāţinde mükerrir-i ehl-i işrāk ve müsteķir-i kiber-i nā-pāk olup güyā istilā-yı zalām-ı küfr ile dil-ħasta-i sevdā ve ğaleyān-ı aĝlāt-ı reddiye ile renc-i firence mübtelā olmuş idi. Pādişāh-ı heft-i iķlīm Sultān Selīm-i Kerīm def‘a-i şālisede fetħine iķdām ve irşāl-i ‘asākir-i İslām eyleyüp toķuz yüz yetmiş yedi Zi’l-ħicce’sinüñ yevm-i ezħāsında Vezir-i rābi‘ Kara Muştafā Paşa’yı serdār ve merākib-i bahriyye ile Ķapudān ‘Alī Paşa’yı fermān-berdār eyleyüp Hālic-i Koştāntiniyye’den revān ve deryā-yı aĝzarı ğulgūn bayraķlar ile lāle-sitān eylediler. Nev-bahār-ı sene-i cedide maķar-ı memleket olan Lefkoşa hişārı ve ekşer kılcā-yı ğaşānet-i şi‘ārı teşhīr olup **Mışra‘:**

Aldı Ķıbrıs adasın şāh-ı Selīm

(neşr) tārīh vāqī⁶ olmuş idi. Emna⁶-ı huşūn olan Mağosa Ƙal⁶ ası'nı ⁶ asker-i İslām nice şuhūr ve eyyām-ı hişār ve himmet-i kişver-güşāyı Ƙal⁶ a-i mezbūre fethinde derkār-ı Ƙarīn-i inhişār eyleyüp sene-i ātiyye nev-bahārında tekrār tonanma-yı hümāyūn ile Vezīr-i şāliş Pertev Paşa ve Ƙapudān ⁶ Alī Paşa varduƘda Mağosa daƘı feth olunup aĥvālī re⁶ āyaya intizām ve esbāb-ı muĥāfazaya ĥüs-n-i iltiyām virildikten soñra toƘuz yüz yetmiş toƘuz Rebi⁶ ü'l-evvel'inde Edrine'den ma⁶ zül Ƙāmī Efendi Mecmu⁶-ı Cezīre'ye Ƙadı ve Rodos müftisi Ekmel Efendi müfti naşb olunmuş idi. *El ĥāletü ĥāzihi* merdān-ı cenk, bebr u peleng ve ejdehā vü neheng gibi Ƙahr-ı a⁶ dāya āheng idüp cezīre-i Mora muĥābilinde vāqī⁶ Venedik Ƙrālına tābi⁶ Cezā'ir'den Kefalonya Ataş (Adası) [160] ve Körfes ğāret olunup ğanāim-i bī-şümār ile İnebaĥtı Boĝāzı'na ğüzār olındıƘda ekşer ⁶ asker çıƘup emn-i ĥātır ile ric⁶ at mülāĥzasında iken Venedik Ƙrālınıñ İspanya ĥākimi ile ittifaĥ ve keşret-i elfāf ile cem⁶ iyet-i erbāb-ı nifākı istimā⁶ olunup dil alındıƘda üç yüzden ziyāde Ƙadırĝa ve on iki mağuna ve bīĥesāb tārtana pür-sāz u seleb-i müheyyā müretteb oldıĝı taĥķiĥ olındı. Keyfiyet-i aĥzı tarz-ı ⁶ acīb ve tavır-ı ĝarīb üzre vāqī⁶ olmaĝın bī-iĥtiyār irādı revā görüldi. İcmāl-i kişşa budur ki tersāne re'islerinden Ƙara Ĥ⁶ ace nām üstād-kār ve ĥud⁶ a-i ĥarb u darbdā hem-⁶ ayār-ı ⁶ ömr ve ⁶ ayyār ol ĥavālīde sākīn olan re⁶ āyā şekline girüp edevāt-ı şayd-ı māhī ile bir şandala süvār olur ve bir taƘaĥ tāze vü tarri māhileri kāfir Ƙapudānuña ber-ĝüzār idüp *el-cinsiyetü 'illeti'z-zımmi*²⁴⁶ maźmūnuñı vesīle-i iĥsān ü kerem Ƙılmaĝla niyāz ider ki biz üstād-şikār-bāz ve Ƙarār-dāde-i dām endāzlaruz neheng-āsā her birimiz şayd-ı māhīde māhir ve şehbāz-ı şayd-endāz gibi kesb ü kārımız şikāra münĥaşırdu. Ĥālā ĝırbāl-ı dām-ı māhī ile bu etrafda olan miyāhı eledük ve pençe-i āhenin ile Ƙa⁶ r-ı deryāyı elledük envā-yı māhī vü seretān ve sevākīn-i deryādan bī-ĥadd-i ĥayvān ile getürdük ⁶ askere şatmaĥ murād eyleyüp tonanmacı yaĝmasından ĥavf itmekle taĥt-ı zıll-i ĥimāyede āsūde olmaĥ recā iderüz, didükde ĥaşşā şultadlarından birini yasaĥçı ta'yīn ider. Ƙara Ĥ⁶ ace yasaĥçı ĥıdmetlerini leṭā'if-i ĥayl-birle kenāra ğötürüp dest-beste ve derhem, şikeste-ĥātır u beste-dem, zālām-ı leyl esdāl-i zeyl eyledükde ĥuzūr-ı serdār-ı kāmkāra yitürür. Düşmenüñ kemāl-mertebe ĝalabesi ma⁶ lüm olduƘda serdār Pertev Paşa İnebaĥtı Boĝāzı'na girüp etraftan ⁶ asker cem⁶ eylemek tedbīrin itmekle cihāndīde-i ⁶ aĥla vakār-ı akĥān-ı ĝazā bu re'y-i rezzīn üzre ittifaĥ ve ĥazm u iĥtiyāṭ bābında itbāĥ itmiş iken Ƙapudān ⁶ Alī Paşa himmet-i nā-bercā ve bī-mülāĥaza ⁶ azm-i veĝā

²⁴⁶ Tābiyyet, üstünlük sebebidir.

eyleyüp mağrūrāne da'vā ider ki bir kaç gurāb nedür ki şehbāzān-ı tīz-i minķār
guzāta qarşu tura Venedik aynacılarında ol şuret mi vardur ki şemşir-i cevher dāra
muķābil olup böyle kār-ı suhte boyun ura. **Nazm:**

Қılıcı egri hāçına beñzer
Siperi қара tācına beñzer

Қарadan ālet --- yekser?
Rūy-ı deryāda her biri lekeler.

(**neşr**) Қадırғаларımız ne deñlü hāli düşmen gemileri yat-ı yarāğla māli ise bir
hamlede felek felek peykerlerin peleng ve 'askerin tu' me-i māhī ve neheng itmek
muķarrerdür, diyüp 'azimet-i şādıka gösterdikde Pertev Paşa dağı çār u nāçār
mānend-i pertev-i naķş u nigār pezirā-yı māfi'z-zamir қаpdān-ı dilir ve tōhmet-i
cebin ü bed-dil ile ta'n u teşni' den dilgir olup lāf u güzāfını taşdıķ ve āheng-i niyet-i
muharebeyi taķķik ider. Toķuz yüz yetmiş toķuz Cemādiye'l-evvel'isinüñ on yedinci
günü yevm-i eħadda teķābil-i ferikayn vāki' olup şademāt-ı toḅ u tüfenk baħre ıztırāb
ve kerr ü ferr-i erbāb-ı cenk girdāb-ı simyāb-ı güne inķılāb viridi. 'Alī Paşa şecā' at-i
bī-i' tidalle düşmenüñ ālāyına şaldı ve miyān-ı baħr-i belāda қaldı. Fi'l-hāl ateş-gede-
i dārb u ħarb-ı kıttāl olan gemisini söndürüp fānusların ser-nigün ve hūn-ı revān ile
zevraқların mānend-i cām bāde-i gülgün eyledi. **Beyt:**

Hūnla zevraқ oldı cām-ı şarāb
Oldı serā demide peride ħabāb

(**neşr**) Tarfetü'l-'aynda 'asker-i İslām münhezim ve şadme-i қаħr ile bāzğun olan
zevraқlar ħabāb-āsā hevāya münķalib olup lemħati'l-başarda mün'adim oldı. Pertev
Paşa biñ belā ile ħalāş ve dest-i sūd-i sāhil-i menāş olmış idi. Қılıç 'Alī Paşa ki ol
zamānda Cezāyir Beglerbegisi idi. Ol ma'rekede bir kaç düşmen gemisin şikār idüp
қılıç nāmına sezāvār oldı. Pādişāh-ı 'ali-himmet yedi ay temāmında iki yüz elli pāre
müretteb ve mükemmel қадırға iħzār eyleyüp iħhār-ı şevket-i İslām ve düşmen-i
dinden aħz-ı intikām eyledi. *Şekerallāhu sa'yehü'l-mevfūr*²⁴⁷ tabib-i sālifi'l-beyān
fenninde meşhūr, cihān-ı 'ālim u fāzıl kāmil ü şāmil 'iffet ü nezāheti müsellemler,
tabib-i mesihā-dem idi. *Nūrullahü ruħahūr*²⁴⁸.

El-Mevlā Sināne'd-dīn Yusūf bin Pīr Aħmed

²⁴⁷ Allah onun üstün çabasından razı olsun.

²⁴⁸ Allah onun ruhunu nurlandırın.

Vilāyet-i Şaruḥān dāhiline Akḫiṣār nām belde-i ma‘müreden āşikār ve şehbāz-ı vücūdī ol bīza-ı beyzādan pedīdār olmuştur. Sinn-i şebāba vāşıl ve ‘ilm-i me‘ārifden vāye-i nişāba nā’il olduḡda Yegān-zāde [161] Aḫlık Sinān Efendi ḫıdmetlerinde ḫāme-miṣāl beste kemer ve nevāzende-i nāy-ı hüner olup eşi‘a-i ‘ināyetleri üzerine tāfte ve mülāzemetleri ile şerefyāfte olmuş idi. Evvelā yigirmi aḫçe ile Bālīkesrī’de Çay Medresesi’ne ba‘dehu yigirmi beş aḫçe ile Taraḫlıborlī Medresesi’ne ba‘dehu mişli ile Birgi Medresesi’ne ba‘dehu otuzla Toḡāt Ḥātūniyyesi’ne ba‘dehu mişli ile Burūsa’da Mollā Yegān Medresesi’ne müderris olup toḡuz yüz altmış altı Cemādiye’l-evvel’isinde Ma‘lūl-zāde Efendi yerine Edrine’de Ḥalebiye ḫāricine ‘āric olmuş idi. Yetmiş Cemādiye’l-evvel’isinde Kātib Maḫmūd yerine Mihr-māh Sultān pāyesine pāy-ı himmet ḳoyup yetmiş üç Cemādiye’l-āḫire’inde Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Efendi yerine Şaḫn’a gelüp yetmiş altı Receb’inde Ümmi Veled-zāde yerine Şeh-zāde Medresesi’ne terfi‘ olunmuş idi. Yetmiş toḡuz Şa‘bān’unuñ evāsıtında maraz-ı ākileden vefāt *ve ūkülüha dā’imur*²⁴⁹ mażmūnuñı taḫḫik için ‘azm-ı dārū’l-na‘īm-i cennāt eyledi. Edrine ḳapūsında Emīr Buḫārī Zāviyesi ḳurbında medfūndur. Medrese-i maḫlūle Sinān Efendi-zāde ‘Alī Efendi’ye tevcih olındı. Mevlānā-yı mezbūr fażilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr, ‘ālim ü ‘āmil, fāzıl [u] kāmil, şiddik u şadūḳ, murā‘ī-ı ḫuḳūḳ, ḫalīm ü selīm, muḫsīn ü kerīm, şuleḫā vü meşāyiḡ-i ḳaviyyi’l-i‘tinā ve’l-i‘tikād āstān-ı feyz-resānlarına şedīdi’l-intisāb ve’l-istinād idi. ‘Abdu’l-kerīm-zāde Efendi’ye dāmād olup zāmānesinde ḫayli iştihārı ve ‘ulemā’ beynūñde ḳadr u i‘tibārı var idi. Ferzend-i pūr fażl u edībi ‘Abdu’l-kerīm Çelebi nezāhet-i nesebine şāhid ‘ādil u ‘arāḳat ve aşāletine edill[e]-i delā’ıldür. Ba‘z-ı şıḳātdan (menḳūldür ki merḫūmı vefātından şoñra vāki‘ada görmüşler ve keyfiyet ḫalinden sormuşlar cevāb virüp “*Elḫamdülillah te‘ālā* maḫzar-ı ḡufrān oldum. Benden şoñra gelen ehl-i imāndan cem‘-i keşir ḡarīḳ-i raḫmet-i bi-pāyān olmuşlardur ve dār-ı uḳbāyı iḫsās-ı lezā’iz-i nefsanıyyede dünyā gibi bulduḡımı ve muḳaddem u mu’aḫḫar ‘āzım-ı ‘ālem-i beḳā olanlarla cem‘ olduñ mu?” diyü istifsār eyledüklerinde başt-ı maḳāl idüp egerçi dār-ı dünyā mezra‘a-i āḫiret olmaḡla ḫayırdan ḫalli degüldür amma ‘ālem-i āḫiretde başḳa ‘ālem vardır, diyüp *ve inne’d-dāra’l-āḫirati lillezīne yu’minūne billahi ve’l-yevmi’l-āḫiri*²⁵⁰ āyet-i kerīmesin naḳl-i bi’l-ma‘na vü tefsīr ve cümle ehl-i imānla maḳāmından ḫoşnūd idigin taḫrīr ve

²⁴⁹ Daima onu yerdı.

²⁵⁰ Allah’a ve ahiret gününe inanan müminler için ahiret yurdu vardır.

mütenezzihât-ı cinânda hem-dest ü hem-dâmenüz ve encüm-mişâl güldeste-i encümenüz diyü ta'bir ider. *Allahümme yessir lenâ veli cemi'î'l mu'minîne âmin*²⁵¹

El-Mevlâ 'Aşık Çelebi

İsm ü nesebi bu vech üzre mersüm ve bahri'l-ensâbdan çıkmış gevher-i manzûmdur. Es-Seyyid Pîr Mehemmed bin Es-Seyyid 'Alî bin Mehemmed Er-Razvî Zeyne'l-'Âbidin bin Mehemmed En-Nattâ' Er-Razvî El-Hüseynî cedd-i a'lâları Seyyid Mehemmed dârü's-selâm-ı Bağdâd'da ta'dâd olınan eşrâfındandır. Naṭ'-düzü ile kifâf-endüz olmanın Seyyid Nattâ' demekle meşhûr idi. Timur fetretinde Seyyid Mehemmed Buḥârî ki maḥrûse-i Burûsa'nuñ ḥâk-i 'ıtr-nâkında mütevârîdür. Dârü'l-mülk-i Buḥâra'dan âheng-i Rûm u Bağdâd-ı behîşt-âbâda ilkâ-yı şeref-i kudüm eyledükde bunlaruñ ḥarem-i keremlerine miḥmân olup câzibe-i maḥabbetleri 'inângîr-i 'azîmet olmuş idi. Seydâyd-i? merḳûm ile me'ân seyâhat-ı Rûm idüp Yıldırım Ḥan 'aşrında medîne-i Burûsa'ya ḥaṭṭ-ı raḥl-ı ikâmet itmişler idi. Ol hâlde kerîme-i mükerreremelerin Emîr Buḥârî ḥazretlerinüñ 'uḳd-i 'aḳdî ile tekrîm ve şem'-i serâ-perde-i ḥarîm eylemiş idi. Seyyid Nattâ' daḥı vezîr İshâk Paşa'nuñ kızını tezevvüc eyleyüp Yıldırım Ḥan ḥazretleri Ebû İshâk Zâviyesi'ni Seyyid Nattâ' için binâ eylemişler idi ve merḳûmı sâdât-ı kirâma nâzır-ı naşb eyleyüp tevliyet-i evḳâf-ı zâviyeyi mezbûre ve evlâdına şart eyledi. Timur-ı pür-zür vaḳ'asında Seyyid Mehemmed Nattâ' ve Mollâ Fenârî Şeyḫ Mehemmed El-Cezerî ḥabsine mübtelâ olup ba'dehu Seyyid Nattâ' ile Mollâ Fenârî ḥâlâş olup Şeyḫ Cezerî diyâr-ı 'Acem'e bile gitmiş idi. Seyyid-i mezbûr ba'de'l-ḥâlâş ḥacc eyleyüp ḥîn-ı ḳufûlde Şeh-zâde Sultân Mehemmed Ḥan bin Murâd Ḥan-ı Şânî'nuñ cem'iyet-i ḥitâni eşnâsında bisât-ı inbisât gibi ḥâṭır-nişîn ü dilkeş bir simât-ı mûnaḳkaş işleyüp ol zamâna dek me'lûfû'l-isti' mâl olmamaḡla maṭbû-yı pâdişâh deryâ-nevâl olmuş idi. Âḫîr-i 'ömrine dek maḡzar-ı naḡar-ı şâh-ı kerem ve mu'azzez ü mükerrerem olup [162] Zeyne'l-'Âbidîn nâm bir ferzend-i dilbendi ḳalmış idi. Anlar daḥı devlet-i Fâtihîyye ve Bâyezîdiyye'de naḳîbü'l-eşrâf ve şafâḫât-ı câhı ba'îdi'l-eṭrâf olmuş idi. Seyyid 'Alî nâm bir ḫalef-i bâhiri's-şerefi zuhûr eyleyüp tarîḳ-i 'ilme sülûk ve ḳarş-ı i'tibârdan sikke-i isti'dâd ile meskûk eyleyüp Lebsî-zâde Efendi dârü'l-ifâdesinde taḫşîl-i 'ilm u kemâl ve Ḳadrî Efendi ve nihâli Ca'fer Çelebi emşâli emâşil-i erbâb-ı istihâlle idâre-i ḳu's-i ḳîl u ḳâl eyleyüp ḫîdmet-i 'aleyyelerinden mülâzım ve semt-i ḳazâya 'âzım olup toḳuz yüz on sekiz târiḫindeki târiḫ-i cülûs-ı Sultân Selîm-i

²⁵¹ Ey Allah'ım [onu] bize ve bütün müminlere kolaylaştır. Âmin

Ḳadīm'dür. İnegöl ḳazāsi tevcih olunup ba'dehu Ḳratova ve Üsküp ve Şofyā hükümetleri ile terfih olındı. Toḳuz yüz kırk bir senesi hilālinde Filibe ḳadısi iken intikāl eylemiş idi.

*Māte āli'l betūl*²⁵²

tārīḥ-i vefātıdır. Merḥūm-ı merḳūm Seyyid Me'āli rusūm-ı şadr-ı 'ālī-ḳadr Mü'eyyed-zāde 'Abdu'r-raḥman Efendi'nüñ dāmādı ve ḳuzāt-ı sūtüde-şifātuñ lāyıḳ-ı i'tina ve i'timādı, 'ālī-i 'āli'n-neseb, fāzıl-ı vālā-ḥaseb idi. Şāhibü't-terceme toḳuz yüz yigirmi dört senesinde pederi Üsküb'de ḳadı müfettiş iken Prizrın nām ḳaşabada ḳaşab-ı pūş-ı vücūd ve hırāmān-ı ravza-i şühūd olmuş idi. Temeyyüz-i yesār ü yemīn ve tenḳīḥ-i 'aş ü semīn mertebesine vāşıl olduḳda ḥıdmet-i efāzıl idüp taḥşil-i 'ilme sa'y u himmet ve ḫaleb-i tekmīl-i nefsdan tefriḡ-i zimmet eyledükde efāzıl-ı 'aşrda Ḳāsım Paşa müderrisi Surūrī Çelebi ve Ḳalenderḫāne müderrisi Ṭaşköbrī-zāde Efendi ve Maḥmūd Paşa müderrisi 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi ve Şaḥn müderrisi Şaḫlı Emīr Efendi ve Ḳarasili Ḥasan Çelebi ve Ebu's-Su'ūd Efendi ḥıdmetlerinde iştiḡāl ve devr-i mecālis-i fazl u kemāl eyleyüp zevc-i ḫālesi olan şadr-ı 'ālī-ḳadr Muḫyi'd-dīn El-Fenārī Āstānesi'ne istinād ve tekmīl-i ḫareket-i erbāb-ı isti'dād eylemiş idi. Ba'dehu tarīḫden ferāḡat ve eṭrāf-ı 'ālemi seyāḫat eyleyüp maḫrūse-i Burūsa'da ḳarār ve meşrūtası olan ḫazret-i Emīr evḳāfi tevliyetin iḫtiyār itmiş idi. Toḳuz yüz elli üç hilālinde Murādiyye müderrisi Rūşenī-zāde Burūsa evḳāfinuñ teflīşine me'mūr olup bunları 'azl u iz'āc ile rencūr itmiş idi. Ol derd ile feryād-künān-ı cefā-yı raḳīb ile nā-şekīb olan 'āşıḳ-ı nālān gibi dārü'l-mülk-i İstanbul'a revān olup bu maḳūle ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāşdan dāmen-i 'iffet ve girībān-ı 'işmet taḫlīşine ḳabā-yı mollā yanadan ḡayri tarīḳ olmadıḡın taḫḳıḳ eyleyüp üstād-ı evveli Emīr Gīsūdār ol tārīḫde İstanbul ḳadısi [b]ulunmaḡla iltifāt ü i'tibār idüp maḫkemesinde kātib ve ḫāme-mişāl münādım ü müşāḫib itmiş idi. Toḳuz yüz elli dört senesinde Muḫyi'd-dīn Efendi vefāt idüp Burūsevī Emīr Ḥasan Çelebi himmetiyle mollā-yı merḳūmuñ dānişmendi olduḡın da'vā vü fuḫūl-ı 'ulemādan şühūd-ı 'adl ile işbāt-ı müdde'ī idüp Şadr-ı Rūm Bostān Efendi merḥūm mülāzemetini ḳayd-ı murḡ-ı dil-remīdesin bu ḳayd ile şayd eylemiş idi. Yazdıḡı Zeyl-i Şākāyık'da Bostān Efendi ḫaḳḳında bā'ış-i şenā-ḫ'ān-ı mülāzemet ḫuşūşunda olan iḫsānidur. *El ḫāletü ḫāzihī* semt-i ḳazāya 'āzīm ve hükümet-i bilād-ı Rūmiyye'ye cāzīm olup evvelā Silivri ḳazāsına ba'dehu Piriştine'ye ba'dehu

²⁵² Günahsız olarak öldü.

Serfiçe'ye ba' dehu Nārda'ya kâdı ve hâl-i ferruḥ-me' alî bu vech üzre mâzî olmuş idi. Ba' z-ı erbâb-ı nikâyet âstâne-i sâ' adetde şikâyet eylemekle iz' âc u nefyle tenkîl ve 'Ālâiyye kazâsına tebdîl olunup evgâd-ı Manavgat'dan kabîhi's-şekl ve kabîhi'l-elfâz eṭrâk-ı şeddâd-ı ğulâz şoḥbetine mübtelâ ve ta' zîr-i izniyye ve tehdîd-i 'ayniyye 'âzâb-pişîne ferdâ olmuş idi. (Zulm-i nâ-çâr) Ta' miye tarîkiyle târiḥ-i mübtelâsıdır. Pâdişâh-ı mekârim-nişân-ı Sultân Süleymân Han hazretlerinin **Beyt:**

Halk içinde mu' teber bir nesne yok devlet gibi
Olmağa devlet cihânda bir nefes şîḥat gibi

(**neşr**) ğazel-i bî-bedelini taḥmîs ve 'arz-ı rikâb-ı gerdün-ı rekâ'ib ve encüm-i ḥamîs kıldıkda Nıgbûlî kazâsın iḥsân ba' dehu Ruscuk kazâsıyla kâm-rân itmişler idi. Toḳuz yüz yetmiş üç evâhirinde vâki' Sigetvâr Seferi'nde pâdişâh kâyıḡı Tuna'dan Belğrad'a gitmek fermân olunup 'Alî Pürtek Re's-i evvel ḥıdmetine revân olur. Ol merkeb-i şabâ 'inân-mişâl baḥt-ı Süleymân-ı i' zâz u ikrâm ile Ruscuk önünden geçerken 'Aşık Çelebi'ye istiḡbâl teklîf [163] olındukda cevâb virüp bir kaç taḥtayı ta' zîmden pâdişâhımuza ne şeref 'â'id olur. **Beyt:**

Leḡâd esma' te lev nâdeyte ḥayyâ
*Velâkin lâ-ḥayâte limen tünâdâ*²⁵³

Mefhûmı üzre vaz' -ı bî-fâ'ide vü zâ'ide olur didükde ḡapudân-ı mezbûrun mü'zülüḡi bâ' iş-i te' addî ve zevraḡ-ı şerîfüñ 'ırzına ḡalel virdi, diyü 'arz idüp 'azl ile mü'eddi olur. Sultân Selîm-i kerîm mâlik-i taḥt u dîhîm olup Belgrad'dan İstanbul'a gelürken rikâb-ı ḥümâyûna 'arzuḡâl ve bir lâmiyye ğazel ihdâsıyla taḡrîk-ı lüṭf-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâl kı lup yüz elli aḡçe ile Kḡaṭova kazâsı 'inayet olındı. Yetmiş altı senesinde ma' zül olup cem' eylediḡi Tezkiretü's-Şu'arâ'yı pâdişâha 'atâ baḡşâya ve 'Arabî Zeyl-i Şâḡâyık'ı Şadr-ı a'zam Meḡemmed Paşa'ya ihdâ eyledükde ḡayd-ı hayâtle Üsküp kazâsı i' tâ olındı. Ol hâl üzre varaḡ-ı gerdân eyyâm ü leyâl iken toḳuz yüz yetmiş toḳuz Şa' bân'unuñ evâhirinde marâz-ı zâti'l-cenbden teḡi-sâz-ı teḡi ḡâh ve cânib-i cinâna rû-berâh oldı. Târîḡ-i Cinânî-i Burûsevi **Mısra':**

'Aşık sefer eyledi cihândan 979.

Mevlânâ-yı mezbûr gevher-ṡırâz-ı manzûm u menşûr cemâl-i kemâlûñ 'aşık-ı şeydâsı vâdî-i şî'r ü inşânûñ merd-i bî-pervâsı, şabbâḡ-ı elvân-ı faẓl u kemâl, mecmu' a-i envâ-yı mekârim-ḡişâl, ḡuzât-ı sûtüde-şifât miyânûnda mümtâz ü müselleme, şudûr-ı

²⁵³Diri birine seslenseydim duyururdum. Ne çare ki seslenilen diri deḡil.

kirām huzūrunda mu‘ azzez ü mükerrrem, zarīf ü şeh-levend, şāhib-i tarz u dil-pesend idi. **Mısra‘** :

‘ Āşıkuñ bir bilinmedik nesi var

Mervīdür ki Üsküp kâdı olup Şeyhü’l-İslām Ebu’s-Su‘ūd Efendi hazretlerine vardıkda İshāk Çelebi merhūmuñ **Şi‘r**:

Bir yer var imiş dilberi ‘ aşık-küş olurmış

İshāk meger var ise Üsküp olacakdur

(neşr) “Didigi yere mi kâdı oldıñuz?” dirler. Fi’l-ḥaḳıka bu taṭayyuruñ te’siri zāhir u peydā olup Meḥammed Şāh nām bir dilber-i sīm-endāmuñ derd-i ‘ aşığına mübtelā olur. ‘ Āḳıbet ol derd ile terk-i cihān-ı fānī ve dest-i āḫir-i bezm-i zindegānī ider. Naḳl olunur ki ḥālet-i ihtizārda aḥbābı etrāfına cem‘ olup vaşıyyet itdürmek murād eyledüklerinde görürler ki sākī-i cām-ı bezm-i ḥayāt bisāt-ı inbisātı kaldırmış ve şarāb-ı zindegānīñ şoñ kadeḫin için sekerāt-ı mevt ile kendüyi öldürmüş mertebe-i şu‘ūrunu tecrube için Meḥammed Şāh’a su’āl itdürürler. Ol daḫı biñ nāzla güftāra ağāz idüp “Efendi beni bilür misüz?” dir. Bir kere dīde-i ḥasretle nigāh ve derūn-ı dilden āh idüp “Benüm cānum yā daḫı dünyāda kimi bilürün?” diyüp fil-ḥāl cān-ı pā ki cāndār-ı kerīme teslim ider. Bu ḥaḳır Ruscuḳ kâdı oldıgum biñ yigirmi iki tārīḫinde elsine-i nāsda bezl-i ni‘ām u şehā ve kerem-i mezkūr ve ba‘z-ı leṭā’ifi meşhūr idi. Āşārından iki kıt‘a eḥādış-i erbā‘ini vardur. Biri Mollā merhūmuñ tercemesi ve biri kendinüñ cem‘ idür. Ravzatü’s-Şühedā’yı terceme itmişdür. İmām Ġazālī’nüñ Et-Tibrü’l-Mesbūk fi Neşāyiḫi’l-Mülūk nām kitābını terceme itmişdür. Ḥaṭīb Ḳāsım oḫlı Ravza’sın ve Şaḳāyık-ı Nu‘māniyye’yi terceme idüp Taşköbrī-zāde Efendi’ye ‘ arz eyledükde Mevlānā ‘ Āşık “Biz bunu Türkī yazmış idik, tercemede beyhūde zaḫmet ihtiyār itmişsüz.” diyü laṭife idüp kitāb-ı mezbūruñ sehli’l-aḫz olduğına işāret iderler. Manzūm Sigetvar-nāme’si ve Mecmu‘a-i Şukūkı vardur. ‘ Arabī Zeyl-i Şaḳāyık’ı ve Tezkiretü’s-Şu‘arā’sı işbu āşarıdur. El-ḥaḳḳ tettebbu‘-ı aḫvāl-i selefde taḳşir itmemişdür ve nevādir-i mecālis-i zürefā ve leṭā’if-i meḥāfil-i ‘ ulemādan çok nesne irād eylemişdür. Müretteb divānı ve ḳābil-i ḳabūl eş‘ār-ı belāḡat ‘ ünvanı vardur. Bu eş‘ār nuḫbe-i kelimāt-ı şafā-şi‘arıdur. **Şi‘r**:

Ḳadem başup gele çün ḳabir kapısına nāḳa-ı Leylā

Mezārı üstüne örter deve ṭābānı bir kemḫā

Diger:

Libāsın şanmañuz ol gül‘zāruñ çeşm-i bülbüldür

Hezārān çeşm-i bülbülde tecellī eyleyen güldür

Diger:

Jāledür dizmişdür dendānuñ ey ğonce dehen
Ġonceye incinme [anuñ] aġzına [oldur] düşen

[164]Kıt‘ a:

Sāña dil virdüm ise ey büt-i çin
Vaĥdet-i ĥaĥķa münekkir olma dime
Beni aġyāra nisbet eylersin
‘ Āşık oldumsa kāfir olma dime

Bu vaşiyet-nāme-i manzūmesi meşhūr ve ba‘ z-ı mecmu‘ alarda meşhūrdur:

Ey bu ŧomāra nāzır olanlar
Oķunuldıķda ĥāzır olanlar

Çün me‘ alinden olasuz āġāh
Olasuz bu şehadet üzre güvāh

Mu‘minem Lāilāhe illallāh
Hem Muĥammedü‘r-rasulullāh

Hep melā‘ikle enbiyā ĥaķdur
‘ Ābide ‘ āşīye cezā ĥaķdur

Mu‘minem ben cinān u nirāna
Ĥaşre neşre şırāta mizāna

Gerçi ĥayrān-ı emn ü ĥırmānem
Līk ĥayrān-ı Raĥme Raĥmanem

Aķrabā vü eķārib ü aķrān
Ĥaķķ nān u nemek biliñ yārān

Zıkr-i ĥayra olmalıdır ‘ āşık
Bir du‘ āya görmelüdür ‘ āşık

Acımayınuz tatlu cāndan ayrılığın
Ağlamañuz cihāndan ayrılığın

Acbiñüz rüyınuñ siyahlığın
Ağlañuz hālınüñ tebāhlığın

Kim ki tenfiz ider vaşiyetini
Bula haqqıñ ‘atā vü rahmetini

Vağfın icrā idüp duyunuñ edā
Eyleñüz ruḥūna du‘ ā vü şenā

Dimezem kim du‘ āya ıřmarlañ
Beni ancak Ğudā’ya ıřmarlañ

Erḥamu’r-raḥīmıne ıřmarlañ
Ğāfiri’l-muznıbıne ıřmarlañ

Ƙıı‘ a ber-semmi’l-ḥātıme:

Du‘ ā muḥtācıdur cān ile ‘ aşığ
Du‘ ā cerr ider erbāb-ı şafādan
Du‘ ā içün açup himmet elini
Unutmañ el ucuyla merḥabādan
Selām olsun size yā hū didik biz
Hemān ‘ aşğ ola aña ne du‘ ādan

El-Mevlā ‘ Alı

Şāhibü’l-Aḥlākı’s-Seniyye ve’l-Menāḳıbi’l-‘ Aliyye ‘ allāmetü’l-‘ aşr ve şadrü’l-ifāde
Mevlānā El-Fāzıl Ƙınālı-zāde peder-i valā güheri Fātiḡ-i Ƙořantıniyye-i mazḡar-ı
teşrif *ni‘ me’l-emıru emiruhā*²⁵⁴ Meḡemmed Ğan Ğāzi ḡazretlerinüñ mu‘ allimi olup
Şaḳāyık-ı Nu‘ māniye’de mezkūr ve ḡızāb-ı ḡınnā ile meřḡūr olan Mevlānā-yı
‘ Abdu’l-ḳādir ḡamıdı ḡıdmetlerinüñ veled-i reşıdi Emru’llāḡ Efendi’dür ki zümre-i
ḳuzāt-ı sütüde-řıfātın olmağla toḳuz yüz altmış yedi senesinde vilāyet-i Anaḡolı’da

²⁵⁴ O komutan ne güzel komutandır.(Hadis-i Şerif)

kâdı iken irtiḥâl eyleyüp maḥdûm-ı kerimi Müslimî Çelebi sâdis-i şehri Şevvâl *fî sene* 967 cümlesin târiḥ düşürmiş idi. Tezkiretü's-Su'arâ'da Mirî maḥlaşı ile raqamzede-i beyân ve eş'âr-ı dil-âvîzi meşhûr 'âlemiyândur. Şâhibü't-terceme toquz yüz on altı târiḥinde kân-ı gevher ensâbı ve mümbit-i aşl-ı mercâni'l-inşâ'bı olan Kaşaba-i Isparta'da perde-serây-ı 'ademden zühûr ve leyletü'l-ḥinnâ-yı vilâdeti ile encümen-i dehiri sūr u pür-surūr itmiş idi. Şadr-ı 'âlî himmet Kadri Efendi ile 'alâka-i qarâbet olmaḡın ḥarem-i keremlerinde perverde ve feyz-i nazarları ile terbiyet-kerde olup nazar-ı himmeti mânend-i 'ayn-i 'ali musaḥḥar-sâz-ı dil-ı faẓl u kemâl ve dil-i âyine mu'âdili mişâl-i qarş-ı kamer maṭraḥ-ı şü'a-i isti'dâd ü istihâl olmaḡla vâşıl derece-i [165] 'âlî'l-'âl ve nâ'il-i rütbe-i 'aql-ı fa'al olduḡda âheng-i ihtizâz u ḥareket ve tarîḳ-i 'ilme sevk-i râḥle-i 'azîmet eyleyüp toquz yüz otuz sekiz ḥudûdunda Maḥmûd Paşa müderrisi Ma'mûl Emîr Efendi ḥıdmetlerin 'illet-i gâ'iyeyi istikmâl ve Dâvûd Paşa müderrisi Sinân Efendi Âstânesi'n sened-i devlet ü iḳbâl bilüp 'Alî Paşa-yı 'Atîḳ dârü'l-ifâdesinde Merḥâba Efendi ile idâre-i raḥîḳ-i taḥḳîḳ eyleyüp Şaḥn müderrisi Kara Şaliḥ Efendi cenâblarında müstefid ve medrese-i ifâdelerinde mu'îd olmuş idi. Toquz yüz kırk dört senesinde vâḳi' sūr-i Süleymân Ḥânî'de 'aḡd olunan meclis imtiḥânuḡda mevlânâ-yı mezbûr te'sîr-i hüzn ü melâlden ve Şemâniyye'de qarîni olan Eyüp 'Alisi ifrâṭ-ı surūr ile şiddet-i infi'âlden mevt-i fucâ'iyeyi mübtelâ olduḡlarında maḡlûben intikâl iden kimsenüñ mülâzemetinden 'ar idüp Anadolî şadı Çivi-zâde Efendi ḥıdmetini ihtiyâr itmişler idi. Toquz yüz kırk beş senesi Şevvâl'inde Sâ'dî Efendi 'âzım-ı dârü's-selâm olup Çivi-zâde Efendi Şeyḥü'l-İslâm olduḡda fetvâ teşrifinden mülâzım oldular. Qarinleri Şaḥ Efendi i'âde-i ḥıdmetine ta'yîn olındı. Kırk sekiz ḥudûdunda Şadr-ı Rûm Ebu's-Su'ûd Efendi merḥûm yigirmi aḳçe ile Edrine'de Ḥüsâme'd-dîn Medresesi'n tevcîḥ eylediler. Rivâyet olunur ki eşnâ-yı talebde müddet-i mülâzemetleri mümted olduḡda âşâr-ı kalemleri ile muvaşşah olan kütüb-i celîle ve nesh-i maḥdûmeyi maḳâm-ı şadâret-i 'ilmiyyeye ihzâr ve ṭabaḳçe-i 'arza bu güne gevher-rîz-i güftâr olur ki benüm şulṭanum sâ'ir ihvân-ı devr-i ebvâb eyledükde bu dâ'ileri varaḳ-ı gerdân fuşûl u ebvâb-ı kitâb olur. Eger mülâzemet-i suṭûr-ı mürebba'-nümâ-yı şafâḥat eşnâsında cedvel-i zîrîn kitâb-ı sūdde-i bâb-ı zerrîn kıbâb-ı ekâbirden tercîḥ iden erbâb-ı isti'dâd zamân-ı devletlerinde nâ'il-i murâd olmazsa bu ḳapuyı ḳapayup âḥar ḳapuya mürâca'at idelüm, didükde mollâ merḥûm şükr-pâş-ı cevâb olup bu maḳûle şefi-i bi-zebân aḡâyân-ı ḥarem-i sultânî şefâ'atinden şadr-ı bâr-ı râciḥ ve manşıbı böylece ehl-i 'ulemâ' ne taleb-i kimyâ-sâz-ı maṭlab itdigi nûr-ı âfitâb gibi vâziḥdur, diyüp naḳd-i

vaqt-i ihsānla mu‘āmele ve mektüb-ı medrese ile muqābele buyurmuşlar idi. Toğuz yüz elli üç tārīhinde Mīrim Kösesi Meḥammed Efendi Anaṭolı şadı iken yigirmi beş aqçe ile Burūsa’da Ḥamza Beg Medresesi’n ihsān eylediler. Ol medreselerde Ḥāşīye-i Tecrīd’i medārise ü taḥkīk ve Ḥāşīye-i Şerīf’e ta‘līk itmişler idi. Elli beş ḥilālinde vāqī‘ Elkaş seferinde mevkib-i sultānī mülāzemetin eyleyüp Muḥaşşī Sinān Efendi şadāretinde otuz aqçe ile Burūsa’da Velīü’-d-dīn oğlu Aḥmed Paşa Medresesi’ne nā’il olmuş idi. Min ba‘d semend-i himmetleri naḳille ḥareket eyleyüp mesned-efrūz-ı şadāret olunca vaqfe-i ‘azle ‘ināneş-i istirāhat olmamış idi. Toğuz yüz elli yedi senesinde Rüstem Paşa Kütahīyye’de medrese-i cedīde binā eyleyüp kırk aqçe ile ibtidā bunlara ‘iṭā olındı. Elli sekiz ḥilālinde ‘Aṭau’llāh Efendi yirine elli aqçe ile İstanbul’da olan medreselerine naql olunup altmış temāmında Ḳaramānī-zāde Meḥammed Efendi yirine Ḥaşekī pāyesine himmet qoyup altmış üç Şafer’inde Ḳurd Çelebi yirine Şemāniyye’ye gelüp altmış altı Muḥarrem’inde Sultān Süleymān Ḥan ḥazretlerinüñ cānīb-i ğarbdā vāqī‘ olan Çifte Medreseleri temām olduqda ṭaraf-ı şimālde olan medrese bunlara in‘ām olunup cānīb-i cenūbdā olan ḳarīnleri Şah Efendi’ye ta‘yīn olındı. Yetmiş Zī’l-ḥicce’sinde Kurd Çelebi maḥlūlundan Şām-ı Şerīf-i encām ḳazāsıyla maḳzī’l-merām oldılar. Yetmiş dört Cemādi’l-evvel’isinde Şah Efendi yirine Mışır-ı Ḳāhire ile ikrām olunup sene-i mezbūre Zī’l-ḥicce’sinde Ḥaleb mollası yirine Burūsa ḥükümeti ile bülend-maḳām olup yetmiş altı Receb’inde Şah Efendi yirine Edrine ḳazāsına terfī‘ olındı. Yetmiş sekiz Cemādiye’l āḥire’sinde Şeyḫi Efendi yirine İstanbul’a naql olunup yetmiş toğuz Muḥarrem’inde anlar Şadr-ı Rūm’a pirāye-baḫş olmağın bunlar Anaṭolı ṭarafına raḫş-ı himmet sürdüler. Sene-i mezbūrede mevkib-i Selīm-i Ḥānī ile Edrine [166] meştāsına revān olup ol şadr-ı celīlede kemāl-i nezāhet ile fermān-rān iken pāy-ı ferḳad-sāyleri marāz-ı niḳrīse mübtelā olup şiddet-i şaşā ve ḥareket-i nā-bercā ile müştēd olmağın toğuz yüz yetmiş toğuz Ramazān’unuñ altıncı günü ol naḫl-i girānbār-ı faẓl u ‘irfān sarşar-ı biḫ-efgen-i fenādan zebūn ve derd-i pāy-ı ḥāṭır-fersādan sāye gibi ser-niğūn olup cemī‘-i ekābir ü vūzerā ve ‘ulemā’ vü suleḫā cenāzesinde ḥāzır ve du‘ā vü şenāsın zākir olup namazı Cāmi‘-i ‘Atīk muşallāsında edā olınuqdan şoñra İstanbul rehğüzārı üzre vāqī‘ Nāzır mezarlığı dimekle meşḥūr meḳābir-i müsliminde defn olındı. Sinn-i şerīfleri altmış üç dāḫilindedür. Tārīḫ-i ‘ilm-i nāzik **Mısra** :

Elin Ḥinnālī-zāde yudı kūrāb-ı ḥayātından.

(**neşr**) Mervīdür ki ‘adüvv ü dīn, düşmen-i dīrīn-i müslimīn olan ṭā’ife-i Yehūd-ı ‘anūddan bir cühūd-şüret-i ṭabābetden ḥıyānet idüp vec‘ a viren maḫalli ba‘z-ı edhān-

ı mesmūme ile tola ba‘ dehu dühn-i neft ile ta‘ kıb idüp ol semūmı mesāma icrā ider. Çok zamān geçmedin bezm-i hayātdan ayak çeküp dest-i āhır-i meclis-i zindegānı iderler. Mollā-yı merķūm, ser-defter-i ‘ulemā-yı Rūm, naqş-endāz-ı nesīc-i mülemma‘, tār-ı me‘ ārif-i nahl-bend-i envā‘, letā’if ü zarā’if-i deryā-yı ‘ulūmi’l-‘arabiyyede Cezīretü’l-‘Arab gibi mümtāz, şümül-i müfredāt-ı edebiyyede Divān-ı Edeb gibi ‘amīmi’l-ihrāz, riyāzatda rā’iz-i meydān cedel-i ‘ulūm-ı ‘aqliyyede şānī-i ‘aql-ı evvel, fenn-i tefsīrde mücāhid, mesā’il-i fıkhıyyede müctehid, ‘ilm-i hadīşde mahāreti mütevātir ü meşhūr, cümle-i menkūlāt-ı huzāne-i hāfızasında mahfūz u maṭmūr, daķāyık-ı me‘ ānī vü beyān, haķāyık-ı lafz u mā‘ nasından kināyet ve şānāyi-i bedī’iyye kaşā’id-i bedī’asından ‘ibāret, nīze-bāzī-i vādī-i belāgatuñ İbni Muḥannāsı, tīr-endāzi-i meydān-ı feşāhatuñ merd-i bī-pervāsı, ebkār-ı efkār-ı ‘ilmiyyenüñ velisi, fenn-i ḥikmetüñ Ebū ‘Alisi, şī‘r ü inşāda reşk-endāz-ı h‘āce-i cihān ve hūcūsıdur? Manzūm u mensūrı ḥātır-fırīb ü dil-cū idi. Āşār-ı şerīfesinden Ḥāşīye-i Tecrīd ve Mevākıf ḥāşīyesi, Ḥasan Çelebi’ye ḥavāşī, Cāmī’ye ve Dürer ü Ğurer’e nā-temām ḥāşīyeleri ve Hidāye’den Kitāb-ı Kerāhiyye’ye ta‘līķası vardır. Edrine’de kādı iken Şah Efendi ile vakfa müte‘allik mes‘ele-i meşhūrede mu‘ārazaları olup iki risāle yazmışlardır ve ‘ilm-i evfāķda İ’s‘āf nām mecmu‘aları ve Bedre’ d-dīn Ğazi ile tefsīrden mübāheşeleri sebķ iden maḥale risāle-i şerīfeleri ve Türkī müdevven münşe‘atı ve Aḥlāķ-ı ‘Ālā’i nām kitābları meşhūr-ı āfāķdur. Bunlardan mā‘adā risāle-i kalemıyye ve risāle-i seyfiyyeleri ve elsine-i şelāse müdevven eş‘ār-ı şerīfeleri ve bī-nażır mu‘āmmāları maḥbūl-ı en‘ām ve zebānezde-i ḥavāş u ‘avāmdur. Eş‘ārı selīs ve elfāzı metīn ma‘nāsı muḥkem ve mebānisi raşīn-i elfāz-i āb-dārī ile gevher-i ma‘na-yı muḥkem ü mükemmeli **Mısra**‘:

Kecūlmūdī şahrin ḥaṭṭehu’s-seylü min ‘alā²⁵⁵

olmağın her gūneden birer nūmūne ‘ıtr-ı meclis-i menāķīb kılındı.

Min Risāletihī’l-Ķalemiyyeti

Medbā‘āhū fī’l-‘ulūmi ve kıdhe? kaḍ ruşberu ḥıbrun māhirun izā ra’eyte āşārahū teķūlu mā aḥsene zāke’l-ḥıbru kaḍirun ‘alā taḥrīri’l-‘ulūmi ve tencīzihī yetekellemu ve yezeru ‘ale’l-kāfūri ‘abīri efyā? ḥüsnü ta’yīri izā eşkele rafē’a’l-eşkāle ve izā kaydan ṭalaķa’l-‘uķūli mine’l-‘uķķālī tūran yeclisu fī’d-desti mişlü’l-kirāmi’s-şaydi ve ṭavran yebitü ‘alā kehfī’l-mücerreti bāsıtan zirā ‘ayhi bi’l-vaşīdi kāne yetenezzeḥū fī merābe‘i’ṭ-ṭarbi ve yetebaḥteru fī melābisi’l-kaşabi izā şeṭte dārahū feneşeṭu ‘anhū

²⁵⁵ Selin yüksekten devirdiği ağır bir kaya(celmut) gibi.

mezāruhū fehüve yebkī ke'l-gāmāmeti ve yenuhū ke'l-ḥamāmeti yezkürü lidātihi ve etrābihī ve yeḥinu ilā evveli 'arzın müsinnin celdehū turābehū 'alā minberi'l-enāmili ḥaṭību maşkı'i elfü terāhū tāreten fi'd-devāti ve uḥrā 'ale'l-işbe'i yuḫaddimu fi ḥıdmeti'n-nāsī ve izā ḳulte lehū ecrin yeḳülü 'ale'r-ra'si yete'ışu bikesbi yeminihi ve yeḳatātü min 'arḳı cebīnihī lafazū bi ismihi faşīhan ve hüve muḥarrafun erādū en yeşhafuhū felem tüşhaf mīzābi 'ayni'l-hikmeti 'anhü nābi'i miḳyāsi bimişra'l-'ilmi 'aleyhi eşābi'a aḥrase velākinne lisānehū ḳāriye yetekellemu ba'dehu mā ḳaṭe'a ra'sehū ve hāzā ḥikmetü'l-bārī medāhun lākinnehū lā yufāriḳu'l-hecā yesturū ṭurrate şubḥin taḥte ez bālī'd-düca²⁵⁶

Min Risāletihī's-Seyfiyyihī

Beṭale izā ünsile min maḳāmihī beḳā meşhūran zıkrı izā fāreḳa oldu. Veylen ve şubūran necmün fi leyālī'l-ḥuṭūbi sāti'in naşşın fi mesā'ili'l-ḥurūbi ḳāti'un ḳāti'a'l-ektāfi ve'l-e'nāḳi yercī 'ale'l-ra'si [167]izā eḳāmeti'l-ḥarbu 'alā sākın şāḥibi'n-nedāve elbāsi fihi be'sün şedidün ve menāfi'u li'n-nāsı ḡnā şāḥibu'n-nişābi şultāni māliki'r-ruḳḳābi rūmin naşlı Dimeşki'l-'aşlı lāyi yevmi eclı liyevmi'l-faşlı be'suhu şedidün ve ṭab'uhu ḥadidün zū 'alāyıḳı şimālin lakın izā kāne mücerreden yekünü min aşḥabi'l-yemāni ve ḳad ya'tekifu fi ḥuluvveti'l-ḳurābi feyeb'adü ve hüve mine'l-muḳarribine yerte'idu ke'l-maḥmūmi ve hüve meslülün şeḳiḳun ve medḳūḳun felizālike i'tirāhu neḥūlu yüdebbü'n-nemli 'aleyhi ve yefirru'l-esedi min beyni yedeyhi cedvelü me'hebe 'aleyhi nesīmi'n-naşri şu'letü nārin terā bişerari ke'l-ḳaşrı 'ālemin la yenzuru ilā metnin illā ve beşeraḥahu ḥākimun lā yaḫzuruhu şāhidün illa ve yecraḥuhū 'ālem bi'z-zurūbi ve tefriḳi mā hüve fi'l-'ulūmi'l-ḳaṭ'ıyyeti 'ale't-taḥḳiḳi şurūḳi 'ariyye'i yüsfiru min fecri yevmi'l-ḥarbi yeḳūmu'l-ḳıyāmeti izā ṭala'a ş-şemsü min zālike ḡarbi izā żarabe fi'l-'arzi ceme'a żurūben mine'z-żarā'ibi lā yaḥluḳu minhü'l-insānū ve inkāne mā'en dāfiḳān yaḥrucu min beyni'ş-şulbi ve't-terā'ibi keennehu cedvelü mā'in cerā fi sāḥatin ravzin fezahira minhü ru'sü nebātihi ev lem'ati ziyā'in deḫalet min kuvveti beytin febedet 'aleyhā şuveri zerrātūhu 'āmilün li'l-muḳāṭa'ati mültezimun ḥākimun bihi mevāde'l-ḥişāmi yenḫasimu

²⁵⁶ Kalemeye risalesinden: İlimdeki çapı uzundur. Boyu bir karıştır. Eserlerini gördüğünde, bu ne maharet, dersin. Bilgileri düzenlemede güç sahibidir, konuşur, üzerlerine kâfur bırakır. Ey güzellik! Problem olduğunda onları ortadan kaldıran, sıkıntıya düşüldüğünde zihni sıkıntidan kurtaran bir tavırsın sen. Bazen cömert bir av gibi yerinde oturur, bazen kollarını eşiğe uzatan biri gibi geceler. Oturuşunda mutluluk, giyinişinde asalet vardır. Bulutlar gibi ağlar, güvercinler gibi neşelenir. Toprakla ilişkisi pek yakın ve nazikçedir. Onu, binlere seslenirken görürsün. Serçe parmağıyla insanlara yön verir. Bir talepte bulunduğu zaman başüstüne der, onu severek yapar. Çevresindekiler onun adını anarak sorunlarını çözerler. Onu yazmayı istediklerinde hikmet pınarlarından damlalar olarak yazarlar. Lisanı okur ve konuşur, başı kesildikten sonra. “Bu yaratanın sonsuz hikmetidir”.

keennehü's-seyfe'l-âmedüyyu fi'd-dalâ'ili'l-kelâmiyyeti ve kıyî'uhu fi mesâ'ili'l-hurûfi ted'a'l-vâkı'atü'l-hisâmiyyetü'n-neylü me'a'n-neyli lehü ke'l-hademi tekdademe'r-rımâhu fi hıdmetihi 'ale'l-ıademi zekera lehü hıznehu tã'irun yeıa'u 'ale'l-bııatrı²⁵⁷

Ve min eş'ârihi'l-'Arabıyyeti

*Erâ min şadğıke'l-mu'avecci dâlen
Ve lâkin nukkııat min miski hâlike*

*Fe eşbeha dâluhü bi'n-nukııı zâlen
Fehâ ene ehâlike min ecli zâlike²⁵⁸*

Velehü

*İalü elehıbü [nârü'l]-hevâ min eyne cã'e ilâ
İııâki hattâ ra'eyne'l-ıalbe vehâcã*

*Ve mâ derav ennehü men seıara muıletihı
Elfı sebılen ilâ ıalbi ve minhâcã²⁵⁹*

Velehü

*Enfık fe innellâhe kâfilun 'abdehü
Fe'r-rızku fi'l-yevmi'l-cedıdı cedıdü*

²⁵⁷ Seyfiye risalesinden: Doğurduğı zaman, oturduğı pozisyon bozulur. Bu bozulmadan dolayı rahatsızlık meydana gelir. Savaşlarda parlak bir yıldız görünümünde olur. Omuz ve boyunları başına doğru keskin bir şekil alır. Harp başladığı zaman bilekleri canlanır. Şiddet bütünüyle artar. Ölçülü insanlara faydalar doğar. Belirginleşeceği günde, vakti geldiğinde Şam asıllı ve Roma formülüyle güçlü bağlar oluşur. Doğası gereğı keskin ve gücü şiddetli, sağlam bağlar kurar. Etkilerden uzak olduğunda halvet durumuna geçer. Mazlum ve mazbut bir şekilde, ufalanmış olarak oturur. Önünden aslan kaçır. Bir ateş şulesi gibi sıçırır. Ona tanıklık edebilen ancak standartlarını ve ter kibini bilen alimdir. Savaş sabahında güneş doğduğı zaman kıyamet kopar. Yeryüzünde yürüdüğünde ölçüler oluşturur. İnsan ancak atılımlı bir sudan, göğüs ve bel arasından çıkan sıvıdan yaratılır. Bunun kendine göre bir akım şekli vardır. Kafanın oluşması parlak bir ışığın etkisiyle meydana gelir. Ondan başka şekiller doğar. Hasımların keskin karşıtlıkları, delil açısından Amidi'nin kılıcı gibidir. Keskin olaylar içerir, sonuca ulaşır.

²⁵⁸ Eğri büğrü yanağında bir dal (dal harfi) görüyorum. Lakin senin beneğinin miskinden süzölmüştür. Onun dal'ı (dal harfi) noktalarla zal'a dönüştü. İşte bunun için ben senin serabın /kakulan oldum.

²⁵⁹ Dediler ki: Aşk ateşinin alevi sana nereden geldi ki, böyle kalbinin yanıp tutuştuğunu gördük. Onlar, bunun kalbime giden bir yol, hal/tarz olup akan göz pınarının seherinden kaynaklandığını bilmediler.

*El mālū yekşüru küllemā enkaştehū [enfaktehū]
Ke'l-bi'ri yünzeḥu ma'uhā feyezidū²⁶⁰*

Velehū

*Tevekkel ale'r-raḥmāni fī külli ḥācetin
Türīdü feinnallāhe ekremū kāfilin*

*Velā tetevağğal fī'l-me'simi gāfilin
‘Anillāhi vallāhu leyse bigāfilin²⁶¹*

Velehū

*Yā men yeķīlu ‘iṣāra'l-‘abdi bi'l-keremi
İzā etāhu mine'z-zellāti fī nedemi*

*Erşid binūri'l-hüdā [nefsi]feķad każaytü [beķaytü]
Mine'l-meżālimi fī dācin mine'z-zülemi²⁶²*

Velehū

*Yā bāşıran bidebībi ricli nemletin
Cenaḥa'z-zalāmu bi şaḥratin şammāin*

*Yā sāmi‘an li ne‘iķı ez‘afi zıfde‘i
Denefin ceriḥin taḥte lücci'l-mā'i*

*Ümnün bi kıḫrati raḥmetin temḥū bihā
Āşāra zenbin ḥalā [cülle] ‘an iḥşā'ir²⁶³*

Farsī Velehū

Be-şerḥhā-yi ferāvan ki tīg-i hicrān kerd

²⁶⁰ Sen infak et, zira Allah kulunu gözetendir yeni bir günde gelen rızık yeni bir rızıktır.

Sen malı harcadıkça çoğalır kendisinden su çekilen kuyunun suyu arttığı gibi

²⁶¹ İstedığın bütün isteklerde sadece Rahman'a tevekkül et, zira Allah gözetenlerin en iyisidir.

Allah'ı unutarak günahlara dalma, kuşkusuz Allah her şeyden haberdardır.

²⁶² Ey kulunun hataların iyilikle kapatana/ silen Rabbim! Kul günahlarıyla pişmanlık içinde Rabbine gelince

Beni hidayet nuruyla doğru yola ilet şüphesiz ki ben zulmün karanlığı içinde karanlıklar/günahlar yaşadım.

²⁶³ Ey sağır taşın karanlığında sessizce yürüyen karıncanın ayak yürüyüşünü gören Rabbim!

Ey suyun derinliklerinde yaralı, hasta ve en zayıf olan kurbağanın sesini işiten Rabbim!

Bir damla rahmet bağışla ki sayılması zor olan günahların izini silsin, yok etsin.

Be-hālet est ten-i men ki şerh netevān kerd²⁶⁴

Velehū

Goftem suhenī gūy merā goft merā dehen nist
İbrām nekerdem çe konem cāy-i suhen nist²⁶⁵

[168]

Velehū

Zemāne bā-dil-i tu ‘ ahd-i bi-vefayi best
Eger çe ‘ ahd-i vefā nist der-zemāne-i tu²⁶⁶

Türki

Her tır-i ğamze kim қаşuñ atdı kemān olup
Қaldı dil-şikestede hātır nişān olup

Velehū

Mülāyemet қоçулurken o şuħa lāzım olur
Nite ki şem‘ i қоsañ қоynuña mülāyim olur

Velehū

Şabra қādir ‘ āşık u bī-nāz dilber görmedim
Az ‘ āşık oldım ben [ama] az dilber görmedim

Velehū

Her ne dirse dir gözüm қatl-i dil-i aħbābda
Kimse tanımaz neylesünler arқası miħrabda

Velehū

Eñsesinden bilürüz hāttı gelen maħbūbı
‘ Ārif olan begüm ardından oқur mektūbı

Қıт‘ a

Bīd-i āba dimiş ki feyzüñden
Dā ‘imā şerbet-i zülāl içerüz
Ābda bīde didi bizde senüñ
Sāye-i devletüñde hoş geçerüz

Mu‘ ammā-yı be-nām ‘ Ömer

Açma ol sīneyi kim sīm gibi şāfidür

²⁶⁴ Ayrılık kılıcının yaptığı parçalamalarla, vücudum şerh edilemeyecek (parçalanamayacak) bir duruma geldi.

²⁶⁵ Bana bir söz söyle dedim, benim ağzım yok, dedi. Zorlamadım, ne yapayım, söz söylenecek yer değil ki.

²⁶⁶ Zaman (felek) senin gönlünle vefasızlık anlaşması yaptı. Her ne kadar senin döneminde ahde vefa yoksa da.

Beni öldürmege hoş zerre mekrün kâfidür

Diger be-nâm-ı Bekr

Kendüyi dâ'ire-i 'aşka şu kim dâhil ider

İki üç mertebede nâm nigü hâşıl ider

Diger be-nâm-ı 'Ömer

Şehr içre yürütmez bizi yârûñ kahrı

Terk idelüm ol mâhuñ ucundan şehri

El-Mevlâ Mehemmed bin Hâzar Şah bin Mehemmed El-Müşteheri Bi-İbn El-Hacc Hasan

Cedd-i emcedi devlet-i Bâyezîdiyye'de yigirmi beş sene miqdârı şadrü'l-'ulemâ' olup toköz yüz bir senesinde 'âzım-ı 'âlem-i beķā olan Hâcî Hasan-zāde Efendi'dür. Peder-i vālā güheri Müftî 'Alî Efendi'den mülâzım olup otuz aķçe ile vālidi binā itdiği medresede resm-i ifādeyi icrā itdükten soñra sâlik-i tarîķ-i kazā olmuş idi. Du'a vü şenā ile emr-i encām ve defter-i 'ömri fezleke-i hitām bulmuş idi. Şāhibü't-terceme 'ulemā-yı 'aşr hıdmetlerinde taḥşil-i 'ilm u edeb ve fezā'il-i müktesebeyi ser-bār-ı mefāḥir-i ḥaseb ü neseb kıldıkda Mu'allim-i Sulṭānî edīb-i Aristō-müdānî Hayre'd-dīn Efendi Āstānesi'ne intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eyleyüp evvelā yigirmi beş aķçe ile Burūsa'da Kazzāziyye Medresesi'ne ba'dehu otuz aķçe ile Çekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'ne ba'dehu kırk aķçe ile Kütahiyye'de Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris olup toköz yüz altmış üç tārīḥinde Ka'riye demekle ma'rūf ḥānķāh-ı şāhibeti'l-ḥayrāt ve'l-ḥasenāt Hāşeki Hürrem Sulṭān tā'ife-i şufiyyeye ta'yīn itmiş iken ol zümrenüñ ḥām-ı destlerinden i'rās-ı nüfūr idecek ba'z-ı umūr-ı zāhir olduğda medreseye tebdil olup muķaddimen binā eyledükleri medrese-i şerīfeye işāl itmek şartıyla elli aķçe ile bunlara virildi. Altmış dört Şevvāl'inde Şeyḫi Efendi yirine meşrūṭalarına taḥrīk olup altmış altı Muḥarrem'inde Karamānī-zāde Aḫmed Çelebi yirine Şah'n'a gelüp altmış toköz Şafer'inde Şeyḫi Efendi yirine Ayaşofya altmışına terfī' olup yetmiş dörtde Kınālī-zāde Efendi yirine Süleymāniyye Medresesi'yle devresin tekmil eyleyüp yetmiş altı Şafer'inde Dāvūd-zāde maḥlūlundan Medīne-i Münevvere ḥükümeti ile mübeccel oldu. Yetmiş [169] yedi Receb'inde 'Abdu'r-raḫmān Efendi yirine Mekke-i Mükerreme kazāsına naķl ü taḥvīl olındı. *Minḥarem ila ḥarem*²⁶⁷ 'ilm-efrāz-ı kerem vaķt vaķt ḥil'at-ı teşrīfle mu'azzez ü mükerrrem olmaķ anlardan muķaddem kimseye

²⁶⁷ Harem'den Harem'e.(Mekke'den Mekke'ye)

müeyesser olmağla ‘ulemā-yı ‘Arab Qādī El-Ḥaremeyn laḳabı ile telkīb ve medīḥ-i zāt-ı kerīmin bu vaşfla teşbīb itmişler idi. Toḳuz yüz yetmiş toḳuz Zı’l-ḥicce’sinde müddet-i ‘ömri āḫir ḫarem-i kerem-i fā’izi’l-iḥsāna misāfir oldu. Yirine Samsūnī-zāde Maḫmūd Efendi terfi‘ olındı. Merḫūmuñ vefatı mā-i ‘Arafāt’uñ Mekke-i Mükerrreme’ye duḫūline ve ḫüccācuñ yevm ü vürūdına rāst gelüp cenāzesine cem‘-i keşir ḫāzır ve du‘ā vü şenāsıyla vird-i zebān-i ekābir ü aşāgir olmuş idi. Mā-i ‘Arafāt bir nehr-i kevşer-i cereyāndur ki hem-ser-i āb-ı ḫayvān ve ‘ayn-ı tesnīm-i cinān mevḳıf-i ‘Arafāt yanuñdan revān olup rüy-māl-i Ḥarem-i Mükerrreme teşne-leb ve cūyān ve ahālī-i Mekke-i Müşerrefe arzū-yı zülāl vişālī ile āb-ı der-deḫān idi. *Li muḫarrari’l-faḳīr*.

‘Aceb muḫtāc idi āb-ı revānda ḫalkı ol şehrūñ

Aḳardı ağızı şuyu lüle-veş şu görse ‘aşşānı

(neşr) Duḫter-i sa‘d-aḫter-i pādişāḥ-ı cihān Sulṫān Süleymān Ḥan şāḫibetü’l-ḫayrāt Mihr-māḥ Sulṫān emvāl-i cezīle şarf idüp ol nehri şehre icrā ve ‘ıṫāş-ı müslimīni irvā’ eylemişdür. El-ḫaḳḳ bir himmetdür ki ḫülefā-yı maḡrib-i zemīn ve dārü’s-selām ve ḫuḳḳām-ı Yemen ve selāṫin-i Mışr u Şām āteş-i reşkinde ḫariḳ ve bir ḫıdmetdür ki şāḫān-ı rub‘-i meskūn ve mülük-i fermān-fermā-yı sevālif-i ḫurūn, girdāb-ı arzū-yı maḫālinde ḡariḳdür. Toḳuz yüz yetmiş senesinde ibtidā olunup şamīm-i şāḫra-ı Samedān dest-yārī-i üstādan elmas tīşe ferḫād pişe, ma‘ūnet-i zihni-i şāḫib mi‘mārān-ı dürüst endişe ile toḳuz sene temāmında ḫāşıl ve aḳçeyi şu yirine ḫarc idüp ol nehr-i sā’il hem-‘ayār-ı sīm müzāb-ı zībende-i cedāvil olmuş idi. **Mısra’** :

*Şekerallāhu sa‘yi mecrāḫā*²⁶⁸

Mevlānā-yı merḫūm fihrist-i fevā’id-i mantūḳ ve mefhūm, ‘āyān-ı ‘ulemā-yı Rūm’dan ma‘dūd, ḫaşā’il-i kerīmesi gibi fezā’il-i celīlesi nā-maḫdūd, vaḳūr ve vecīḥ-i edīb ü nebīḥ, ‘azīmi’l-‘urve vü meḫīb, evzā’ u eṫvārı ḫarekāt-ı erbāb-ı ḡurūra ḫarīb idi.

El-Mevlā Muşlūḫi’d-dīn El-Lārī

Naḳd-ı sürre-i vücūdı memleket-i Hind u Şirāz beyninde vāḳi‘ ma‘müre-i Lār’da ceyb-i ‘ademden zuḫūr ve ateşden sa‘y u ictihādda taşfiye-i cevher-i ṫab‘iat ile ḫarş-ı isti‘dādın lāyık-ı sikke-i sulṫān fehmi u şu‘ur idüp **Şi‘r**:

‘Aceb pākīze cevherdür vücūd-ı ḫālīş-i Lārī

Aña nisbetle beñzer naḳd-i ma‘şūşa ḫalanları

²⁶⁸ Allah’a onun aktığı yerdeki çalışmalarına dair şükrolsun.

(neşr) mazmûn-ı nezâhet-nümûnı pirâye-i cebin-i hâli ve naşş-ı şafahât-ı evsâf-ı bedi'î'l-mişâli olmuş idi. Nice şuhûr u sinîn Mîr Ğıyaş bin İbni Şadre'd-dîn hıdmetlerinde iştiğâl ba' dehu Mollâ Celâl Devvânî şâkirdi Mîr Kemâle'd-dîn Hüseynin dârü'l-ifâdesinde taşşil-i kemâl idüp diyâr-ı Hindüstân'a sefer-i şafahât Mir'atü'l-Memâlik'de seyr-i 'acâyib ü iber eyledükde pây-i taht-ı memleket-i Hindüstân olan şehr-i Lahor'a vâşıl ve câm-ı Lahorî gibi şıyt u şadâ-yı fezâ'ili tanîn-endâz-ı mesâmi' e' âli vü efâzıl olup tütüyan-ı şekeristân-ı Hind ile muşâleme ve pâdişâh-ı Hindüstân olan hümâyûn-ı pâdişâh Gürgânî ile münâdeme iderek şeref-i ta' lîm-i pâdişâh-ı mezbûr ile mu' azzez ü mûkerrem ve şabâ-yı i' tibârı ' ilâve-i nâm-ı üstâdı ile muşarrâz u mu' allem olmuş idi. Toğuz yüz altmış iki senesi hilâlide pâdişâh-ı mezbûruñ dest-i kuvâ-yı bedeniyyesi taşarruf-ı mülk-i vücüddan kûtâh ve hümâ-yı hümâyûn-ı rûh-ı revânı cânib-i ' illiyine rû-berâh olup **Mısra'** :

Fevt oldı hümâyûn-ı pâdişâh

(neşr) târih vâki' olduğda deryâ-yı fitne vü fesâd-ı mütelâtim ve emvâc-ı efvâc-ı şeyâtîn-i ins-i mütefâkım, zâğ u zegân şebbâz-ı küleng-efgen olmağâ âğâz u bigâş-ı müstensere evc-i isti' lâya pervâz eyledükde hıdmet-i mollâ dağı edâ-yı hücceti'l-İslâm ve ziyâret-i Beyti'l-Harâm bahanesiyle ol varîta-i ha'ileden 'azm-i kenâr ve itmâm-ı şe' â'ir-i diniyyeden şonra diyâr-ı Rûm'a güzâr idüp dârü'l-mülk-i Koşantiniyye'ye dâhil ve 'ıtır-sây-ı meclis-i efâzıl olup kâlâ-yı fâhîr isti' dâd u istihâlî şarîn-i tamgâ-yı şabûl-i ehâli olmuş iken 'allâme-i Rûm Ebu's-Su'ûd Efendi merhûm meclisine dâhil [170] ve ol pehlivân-ı 'arşa-ı tefsîre mûşâbil olduğda süheyl önünde sühâ gibi nâ-bûd ve piş-i âfitâb-ı 'âlem-tâbda zühre-i zehr-emşâl bî-vücûd olmuş idi. Şarîne-i hâl yevmi elli akçe vazîfe ta' yîn olınup şeref-i nefsi ol mertebeye ri' âyet ile şanâ' ati denâ'et bilmekle Diyâr-ı Bekr şarafına taşîk-i zâmile-i 'azîmet ve belde-i Amed'de ilğâ-yı rağl-ı iğâmet eyledi. Ol târihde Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi olan İskender Paşa hıdmet-i mollâyâ i' zâz ü ikrâm ve şabil-i şabûl olacağ deñlü ta' yîn-i vezâ'if ü in'âm eyleyüp kendüye ve ebnâsına üstâd ve 'ulûfe-i me'lûfesini müstezâd itmiş idi. Toğuz yüz altmış yedi târihinde belde-i Amed'de vâki' Hüsrev Paşa Medresesi tevcih olınup ba' dehu nevbette üç mülâzım virmek üzere mevleviyet i' tibârı virildi. Ol diyâra üftâyâ me'zûn ve mutaşaddî-i ifâzâ-yı mefrûz u mesnûn olup nice zamân ifâde vü te'lîf ile şallâl-i enâm ve berketü min berekâti'l-eyyâm olmuş idi. Toğuz yüz yetmiş toğuz Zî'l-hicce'sinde kârgâh-ı fenâdan bârgâh-ı bekâyâ irtihâl eyledi. Mollâ-yı merkûm bağr-ı muhîti- 'ulûm, şarîr-bâf-ı taşşik, mû-şikâf-ı tedkîk , 'ulûm-ı 'akliyede bî-mişâl, fûnûn-ı naşliyyede müşârik-emşâl, sinîn-i 'ömri

sittine karīb, fāzıl-ı edīb ü erīb idi. Āşār-ı celīlesinde Şerḥ-i Tehzībî'l-Mantıḳ ve Şerḥ-i Ehādīs-i Erba'ın, Şerḥ-i İrşād fi'l-Fıḳh, Şerḥü'l-Ferā'izi's-Sirāciyye, Hāşiye 'Ala ba'zî'l-Muṭavvel, Hāşiye 'Ale'l-Cāmī li'l-Kāfiye, Mollā 'Abdu'l-ġafūr ile ve 'Uşāme'd-dīn ile kelimātı vardır. Fevā'id-i keşire cem' itmişdür. Şerḥ-i Tezhībî'l-Mantıḳ, **Hāşiye-i Şerḥ-i Tezhībî'l-Mevlānā Celāl, Tezkire Fi'l-'ilmi'l-Hey'et, Metn Fi'l-'ilmi'l-Mezbūr**, Hāşiye-i 'Alā Şerḥ-i Hidāyeti'l-Hikmeti'l-Ķādı Mir Hüseyin El-Meybudī, **Hāşiye-i İşfihānī**, Hāşiye-i Şerḥi'l-Mevākıf, **Hāşiye-i 'Alā Tefsiri'l-Ķādı İlä Āḫir-i Ez-Zehrāveynī**, Şerḥ-i Şemā'ili'n-Nebī 'aleyhi's-selām bi'l-'Arabıyyet ve'l-Fārisıyyet, Ta'likāt-ı 'Ale'l-Hidāyet, Tārīḫ-i Kebīr-i Fārisī bed-i 'ālemden kendi zamānuña müntehī olunca yazmışdır. Ebu's-Su'ūd Efendi merḥūmuñ Kaşide-i Mīmiyye'sine nazīresi vardır. Tercemesi sebḳ iden 'ulemā-yı Haleb'den Hanbelī-zāde cem' eylediği Tevārīḫ'de merḥūmı zıkr itmişdür. Fā'ideden ḥālī olmamağla 'ale'l-iḫtişār naḳl olındı.

El-Mevlā Meḥemmed bin Şalāḫ bin Celāl bin Kemāl bin Meḥemmed El-Mel'avi El-Nāşırī Es-Sa'dī El-'İbādī Eş-Şāfi'i'l-meşhūr bi Mollā Muşlīḫi'd-dīn El-Lārī, Mir Ğıyāş'uñ mu'idi olmuş idi. Şāfi iken taḥannüf itmişdür. Toḳuz yüz altmış dört senesinde Haleb'e uğrayup resm-i tüccār üzre mu'āmele ve kemāl-i tevāzu' u meskenet ile muḫālata vü mücāmele itmiş idi. Ba'dehu fazlını izḫār ve aḳd-i ḫalka-müzākere ve neşr-i āşār idüp ol ešnāda ṭabaḳa-ı Süleymāniye'de zıkr olınan Mollā Aḫmed Ḳazvīnī Haleb'de bulunup işbāt-ı vācib mebhāşında risāle-i cedīde taḫrīr itmiş idi. Ba'z-ı telāmizesinden Mollā Lārī'ye vāşıl olduḳda tezyif idüp risāle yazmış idi. Mollā Aḫmed Ḳazvīnī gördikde münāzaraya tecāsür itmeyüp izḫār-ı zekā ve 'arz-ı ḳabūl u irtizā eyledi. Naḳl olunur ki merḥūm-ı mezbūr meşreb-i taşavvufdan ḫişşedār olmağın ictimā-yı def ve nay ile semā' ḫaḳḳında istiftā olunduḳda şāḫibi'l-İḫyā İmām Ğazālī'ye iḳtidā idüp ifrād-ı mübāḫıyyāt cem' olduḳda mādem ki şüret-i cem'iyeti bir maḫzūrı mütezammin olmaya ḫālet-i infirādı gibi mübāḫdur, diyü iftā itmiş idi ve ḫuşuş-ı mezbūr bilād-ı Fārsda fersān-ı meydān-ı 'ilm u 'irfān beyninde mānend-i kūy-ı gerdān destḫuş-ı şavlecān-ı redd ü ḳabūl olup cediti cevāzına iftā ittigin naḳl eyledükden şoñra 'aşrında olan 'ulemā-yı Fārs fetvāsını taşḫīḫ ve İmām Nevevī taḫrīm itdiğiñe delil-i mu'teber iḳāmet itmedigiñi Balkānī? lisānından tafşīḫ itdiklerini taşrīḫ idüp Mevlānā Celāl Devvānī cediti Mevlānā Celāl bin Kemāl ile

hem-hāl olduğın ifāde eylediginden mā‘ adā Mevlānā Celāl’üñ Şerh-i Heyākil’de olan kavlini *bi‘ibāretihī*²⁶⁹ naql eylemiş ki irād olunur.

Ḳāle fi Şerh-i Heyākilü’n-Nür

*El insānū yeste‘iddu bi‘l-ḥarekāti‘l-‘ibādiyyeti‘l-vaz‘iyyeti‘ş-şer‘iyyeti li‘ş-sevāriki‘l-ḳudsiyyeti beli‘l-muḥaḳḳiḳūne min ehli‘t-tecrīdī [171] ḳad yüşāhidūne fī enfüsihim ṭarben ḳudsiyyen müz‘acen feyeteḥarrakūne bi‘r-raḳsi ve‘t-taşfiḳi ve‘d-deverāni ve yeste‘iddūne bi tilke‘l-ḥarakeṭi li şurūḳi envāra aḫara ilā en yenḳaziye zālīke‘l-hālī ‘anhūm bi sebebi mine‘l-esbābi kemā yedüllü ‘aleyhi tecāribu‘s-sālīkīne ve zālīke sirru‘s-semā‘i ve aşlihi‘l-bā‘işi li‘l-müteellihīne ‘alā vaz‘ihī ḥattā ḳāle ba‘zu a‘yāni ḥāzihī‘t-tā‘ifeti ennehū ḳad yenfetiḫu li‘s-sālīki fī meclisi‘s-semā‘i mālā yenfetiḫu lehū fī‘l-erba‘iyyīnāti*²⁷⁰Bundan mā‘ adā ‘adem-i taḡannī şartı ile raḳşuñ daḫı ibāḫatine fetvā virmiş idi. *eş-şey-i bi‘ş-şey‘i yüzkeru* ‘allāme-i Rüm Kemāl Paşa-zāde merḫūm daḫı bu güne iftā buyurmuşlar idi.

Mes‘ele: *‘Ulemāu‘d-dīni‘n-nebeviyyi ve ḥükemāi‘ş-şer‘i‘l-muştafeviyyi ḳavāhumullāhu fīmā faşalū mine‘l-ḥükmi‘l-ḳaviyyi ve sivāhūm fīmā kellemeḫūm bihī ve fazzalehūm mine‘l-ra‘yi‘s-sivā mā yeḳülūne fī ṭā‘ifetin mutaşavvufetin yeclisūne ve yezkurūnallāhe te‘ālā müteḥallīḳīne ‘alā mā kānū bihī müteḥallīḳīne bi kelīmeti lā ilāhe illallāhu ve hüve emrūn mina‘llāhi te‘ālā bi raf‘i eşvātihim ‘alā iḳtizā‘i evḳātihim ve ba‘de en ḡulibe ‘aleyhim eşere‘z-zikri yeḳūmūne ve yeteḥarrakūne ve yedürūne bi‘z-zikri yeminen ve şimālen ve yaşkatūne bi‘l-fikri bimā ‘allemehullāhu te‘ālā celālen ve cemālen ve yaşıḫūne bi‘ş-şevḳi eḫyānen ve yazribūne ercūlehūm ‘ale‘l-‘arzi fe naḫara‘l-münkeri feze‘ame ennehū mine‘r-raḳşillezī yef‘alūhu‘l-lāhūne ‘iyānen ve yeḳülūne ennemā ya‘melu ḥazā ısrāran vācidīne lā iḫtiyāran mütevācidīne bi şihḫati‘n-niyyeti ve ḫusni‘l-emniyyeti lemmā ene vecednā meşāyihīne‘l-‘āmilīne‘l-‘āḳilīne‘l-mütteḳīne‘l-maḳbūlīne ‘inde ‘ulemāi‘z-zemāni‘l-mütteḳīnīne‘l-muḫtaşīne bi ‘uluvvi‘ş-şāni yezkuru‘l- fuḳarā‘u ‘inde ḫuzūrihim velā yemne‘ūne ‘an zālīke bel yetelezzezūne ve yesterihūne bi naḫarihim ve istimā‘ihim ve rā‘eynā ba‘za fuželāi‘l-‘ulemā‘i ye‘zenūne li ehli‘z-zikri fī mecālisihim feyezkurūne ‘alā tilke‘l-hey‘eti‘l-mezkūrati fihā ve ra‘eynā*

²⁶⁹ Açıklayarak.

²⁷⁰ Nur heykelleri şerhinde diyor ki: İnsan, şeriatın belirlediği ibadetlere ilişkin hareketlere uygun şekilde kutsal doğuşlara müsaittir. Kendilerinde sıkılıp daralarak kutsal yükselişler gözlemlerler. Dönerek, vurarak, zıplayarak hareket ederler. Bu hareketleriyle başka nurların doğmasına uygun hale gelirler. Ta ki bir sebeple bu durum son buluncaya kadar. Salıkların tecrübeleri bunu gösterir. Bu durum semanın sırrıdır. Asıl sebep bunun gerçekleşmesidir. Bu sebeple bazıları şöyle demiştir: salık için sema meclisinde ulaşılan derecelere, bu şekliyle hiçbir yerde ulaşılamaz.

keşiran min sādātine'l-‘ulemā’i yeftüne bi cevāzihī ve vecednā fī ‘iddeti kütübi min mü’ellefāti'l-‘ulemā’i ve'l-meşāyihī'l-ḥanefiyyeti ve şāfi‘iyyeti innehüm cevezū zālīke ve beyyenu lehū fā’ideten ‘azīmeten ve menfe‘ate cismiyyeten ve naḥnu cerrebnā ve şāhidünā mā beyyenūhu mürāran ve in lem yezid i'l-münkerine'l-efrāra ehli yecūzūlühüm em lā ve yekūnūne ḥayran lehüm ve sevāben ve emelen

El-cevāb: *Vallāhü a‘lemu mā fi’t-tevācidāni ḥasente min ḥaracin velettemāyüle in ihlašte min riyā’in feḳumte tes‘ā ‘alā ricleyke ḥaḳḳa limen du‘ā’e mevlāhu en yes‘ā ‘ale’r-ra’si’r-ruḥṣati fīmā zekera mine’l-evzā‘i ‘inde’z-zikri ve’s-semā‘i li’l-‘ārifīne’ş-şārifīne evḳātehüm ilā aḥseni’l-‘amāli’s-sālikīne’l-mālīkīne li zābtı enfüsihim ‘an ḳabāyihī’l-aḥvālī fehüm lā yesme‘üne illā lā ilāhe illā hüve velā yeştāḳūne illā lehū en zekerūhū nāhū ve en şekerūhū bāhū ve en vecedūhū şāhū ve en şehidūhū istirāhū ve en serāhū fī ḥazreti ḳurbihī sāhū izā galebe ‘aleyhimi’l-vecdi biḡalebātihī ve şerabū min mevāridi irādātihī feminhüm min ṭariḳatihī ṭavāriḳi’l-heybeti feḥamide ve zābe ve minhüm men yerḳute lehū bevāriḳa’l-luṭfi feteḥarreke ve ṭābe ve minhüm men ṭale‘a ‘aleyhi’l-ḥubbi min metālī‘i’l-ḳurbi fesequera ve ḡābe hāzā mā ‘indī mine’l-cevābi vallāhu a‘lemu bi’ş-şevābi **Şi‘r:***

Ve men yekü vecedehū vecden şāhīḥan

Felem yuḥtec ilā ḳavli’l-muḡnī

Lehū min zātihī ṭarbün ḳadīmün

Ve sekera dā’imün min ḡayri dun

Ḥarrarahū’l-faḳīru Aḥmed ibni Süleymān bin Kemāl ‘afā ‘anhümü’l-melikü’l-müte‘ālu sultānū’l-müfessīrine muḳaddimete ceysi’l-müte’ahḫirīne Ebu’s-Su‘ūd Efendi’den istiftā olunup men‘ ile iftā buyurmuşlar idiñe naḳl olunur.

Mes‘ele: *mā ḳavlü mevlānā ve seyyidenā ve ḳudvetinā ve müzīhu müşkilātınā ve fātīḳu ratḳi ma‘zılātınā ḥātemetü’l-muḥaḳḳiḳīne ve ferīdetün ḳılādeti’l-müdeḳḳiḳīne Ka‘betü’l-mecdi ve’l-kemāli ḳāmi‘u’z-zeyḡi ve’z-żalālī cāmi‘u iştāti’l-fezā’ili ve mevlā sevābiḡu’l-fevāzīli niḳābü’l-‘ulemāi’l-a‘lāmi ve şeyḡu meşāyihī’l-İslāmi lāzālet de‘ā’imi’ş-şer‘i sārī‘atün bi yemini vücūdhī ve es‘ādü’d-dīnī kāsiran bi ketā’ibi su‘ūdihī fī ḳavmin itteḥadū ḳavle lā ilāhe illallāhu mevzū‘a’t-tahrīri’n-neḡmāti ve ri‘āyetü şinā‘ati’l-eşvāti fuṭūran yezīdūne ve ṭavran yenḳuşūne ‘alā ḥasebi mā yülā’imu tilke’ş-şanā‘ati’l-bātılāti ve’l-ārā’i’l-fāsīdāti lā yercūne lillāhi tebāreke ve te‘ālā fī zālīke veḳāran bel itteḥazū zālīke li bed‘ihim şī‘āran*

El-cevāb: *Allāhu a‘lemu māzekera emra muḥteri‘u mekerūhū ve mekrū mübtedi‘u bi’semā mekerūhu feteraddū bizālike fī mehāve‘r-reddā ve muṣārī‘ihī ve’t-taḥḫū billezīne yuḥarrifūne‘l-kelime ‘an mevāzī‘ihī feyec‘alūne tilāvete‘l-meṣānī keteranümātī? İ‘l-eḡānī fevellezi enzelehā bi‘l-ḥaḫḫī‘l-mubīnī vece‘alehā kelimeten bāḫiyeten ilā yevmi‘d-dīnī le ‘in lem yentehū a‘mmāhūm fīhi mine‘l[172] münkeri‘l-keriyyihi velem yerci‘ū kelimete‘t-tevhīdi ilā nehcihā sedīdi leyemessennehūm ‘azābūn ṣedidūn ve innemellezi nedebe ileyhi ve ḥaraza‘l-mu‘minine ‘aleyhi tüzebbīne‘l-eṣvāte bi‘l-Ḳur‘ānī‘l-celīli min ḡayri teḡayyīrin fīhi velā tebdīle vallāhu yeḡülū‘l-ḥaḫḫa ve hüve yehdi‘s-sebīle ve hüve ḥasbī ve ni‘me‘l-vekiḫ²⁷¹*

²⁷¹ (Mesele) Nebevi din alimleri ve verdikleri hükümlerde sünnete bağlı filozoflar, aşağıdaki konuya ilişkin ne düşünmektedirler? Tasavvufi bir grup, halka halinde oturup Allah’ı zikrederler. La ilahe illallah kelimesini tekrar etmeyi ilke edinirler. Bu sırada buldukları pozisyona göre seslerini yükseltirler. Zikrin etkisi üzerlerinde arttıkça ayağa kalkarlar, hareketlenirler. Zikir eşliğinde sağa sola dönerler. Allah’ın celal ve cemal sıfatlarıyla öğrettiği şeyleri düşünerek yere düşerler. Kimi zaman coşkuyla bağırırlar, ayaklarını yere vururlar. İlgisiz biri onları gördüğünde, açıkça onların gösteri yaptıklarını sanabilir. Gerçekte onlar, bu hareketlerini bir gösteri olarak değil, vecde kapıldıkları için istemsiz olarak gerçekleştirmekte, iyi bir niyet ve güzel bir emniyet duygusu içerisinde bulunmaktadırlar. Günümüzde takva ve amelleriyle güven telkin eden alimler bu tür davranışta bulunan kimseleri engellememektedirler. Onlarla birlikte olup, kendilerini dinlemekten uzak durmamaktadırlar. Hatta kimi alimler kendi meclislerinde bile bu davranışlara izin vermektedirler. Geçmiş alimlerden önemli bir kısmı da bunun meşruluğuna fetva vermiştir. Hanefi ve Şafii şeyh ve alimlerine ait kitaplarda bu konuyu caiz gördüklerine ilişkin metinler bulduk. Bu davranışların büyük faydalar ve fiziksel yararlar sağladığını da açıklamışlardır. Biz defalarca bu durumu tecrübe edip gözlemledik. Karşıt tutum içerisinde olanlar ise bunları dikkate almaksızın itirazlarını daha da artırarak sürdürmektedirler.

Cevap: Coşkunun gerçekliğini en iyi bilen Allah’tır. Her türlü gösteriştan uzak bir şekilde kişinin hareket halinde ya da ayakta dua etmesinde bir gerçek dışılık olamaz. Dolayısıyla yukarıda tasvir edilen pozisyonlardaki zikrin herhangi bir sakıncası yoktur. Kendilerini olumsuzluklardan arındırıp vakitlerini hayırlı işlere sarfetmeyi esas alan ariflerin seması da böyledir. Bunlar semada ancak tevhidi duyarlar ve sadece tevhide iştiaak hissederler. Zikirlerine bağlı kalırlar. Şükürlerinde devamlılık gösterirler. Ulaştıkları nimete sesli olarak karşılık verirler. Müşahede ettikleriyle huzura kavuşurlar. Coşku kendilerinde galip hale geldiğinde güzellik kaynaklarından beslenirler. Kimilerinin karakteri heybetli bir şekil alır, kimileriye oldukça mütevazıdır. Bazılarına lütuf şimşekleri çakar ve bununla hareketlenirler. Bundan da mutludurlar. Bazılarına da muhabbet ışıkları kuşatması olur. Bu durumun etkisinde kalırlar ve bazen kendilerini kaybederler. Benim vereceğim cevap budur, doğrusunu Allah bilir.

Şiir: Kim coşkuyu doğru şekilde bulursa, artık şarkı söyleyenin sözüne ihtiyaç duymaz.
Onun ezeli çalgısı zaten içindedir. Sürekli sarhoşluğu da şarapsız olarak vardır.

Bu bölümü kaleme alan Kemal oğlu Süleyman oğlu Ahmed’dir. Yüce Allah onu affetsin. Bu bölüm, tefsircilerin sultanı, sonradan gelen âlimler ordusunun başı kabul edilen Ebussuud Efendiden alıntılar ile oluşturulmuştur.

(Mesele) Şeyhimiz, efendimiz, önderimiz, problemlerimizin çözücüsü, şeriat üzerinde hassasiyetli olanın görüşü: La ilahe illallah sözcüğünü müzikal bir şekilde ve ses sanatlarına bağlı kalarak, bu sanatların gereği olarak kimi zaman yüksek, kimi zaman düşük tonlarda söyleyen topluluk hakkındaki görüşü şudur: Bu tutum, batıl sanatlar ve bozuk görüşler eşliğinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, Yüce Allah’ın vakarına uygun şekilde davranılmamış oluyor. Bu kimseler sözkonusu bidatlerini kendilerinin sembolü şekline dönüştürmektedirler.

(Cevap) Allah en iyi bilendir. Yukarıda anılan tarz, bidat ve mekruhtur. Uydurulmuş bir plandır. Kerahetine sebep, ilgililerin heva ve heveslerine uyum göstermesi ve “Sözü konumundan uzaklaştırıp tahrif edenler” ayetinin kapsamına girmiş olmalarındandır. Fatiha tilavetini müzikal nameler şekline

Mervîdür ki mollâ-yı mezbûruñ âbâ' ü ecdâdı ser-â-ser 'ulemâ' vü fuzelâ olup kimi müftî-i müşkil-güşâ kimi mutaşaddî-i ahkâm-ı kazâ olmuşlar imiş. Pederi hüd-ı fâzıl-ı müteverri' ve hâkim-i müteşerri' olup gâh u bigâh talebesi ile esvâk-ı Lâr'da devr eyleyüp def'-i münkerât ve kahr-ı ehl-i bedi' u 'uşât idermiş. Hatta elinde mikrâz hazır olup revâfîzuñ bıyıklarunu kesermiş ve efsân-ı bîz gibi naşlar geçermiş. Kendüleri mülâyemet-i tab' ile ma'rûf ve bezl ü şehâya mâ'il ü meşgûf, zerğ ü riyâdan mütecârib, 'aşk u şevk erbâbına müşâhib olmağın meyl-i maḥbûb ile müttehim ve 'aşk-ı pâk ile meşhûr-ı 'âlem idi. Rivâyet olunur ki Haleb'de bir civân-ı nâzenîne mâ'il olup Amed'e teveccüh eyledükde bu gâzeli diyüp o maḥbûba göndermiş. Şî'r:

Kerdeem 'azm-i sefer nâ-kerde cânân râ vedâ'

Kez vedâ' i ü konem lâzım büved cân râ vedâ'²⁷²

'Afâllahu te'âlâ hefevâtehu ve edḥalehu fesîhu cinânehu âmîn.'²⁷³

El-Mevlâ Meḥemmed Emîn

Hüşe-i vücûdı memleket-i Şîrvân a' mälinden Qarabağ'da ḥâşıl ve terbiyet-i üstâdân-ı 'aşr ile mertebe-i kemâle vâşıl olup dârü'l-mülk-i İstanbul'a kudüm ve devr-i mecâlis-i 'ulemâ-yı Rûm itdükden sonra şadr-ı celîl 'Abdü'l-kerîm-zâde Efendi'den mülâzım ve düstûr-ı mükerrem Ferhâd Paşa'ya mu'allim olmuş idi. Himmet-i vezîr âşaf-ı nazîr ile medâris-i 'âliye-i 'ilmiyyede seccâde-nişîn ve zamân-ı kâlilde vâşıl-ı rütbe-i erba'în olup toḫuz yüz yetmiş toḫuz Rebî'ü'l-evvel'inde 'azl olunan Rus Muştafâ Efendi yirine Ca'fer Ağa Medresesi'nde ḥâric rütbesine 'âric olmuş idi. Sene-i mezbûre Zî'l-kâ'de'sinde intikâl idüp Qaşaba-i Ebi Eyüp'de vâki' Şâh Sulṭân Câmî' muḫâbilinde binâ eylediği şikâye dâhilinde defn olındı. Medrese-i maḥlûle Mazlûm Melik dimekle ma'rûf Aḥmed Çelebi'ye virildi. Mevlânâ-yı mezbûr, 'ulûm-ı 'aqliyyeye intisâbla meşhûr, dil-perde-nişîni esrâr-ı me'ârifeye emîn ve sine-i pür-sekînesi ka'idetü'l-mülk-i dâniş ü dîn, âşâr-ı manzûme vü menşûreye kâdir, fazîletinden fazla münşî vü şâ'ir idi. Ba'z-ı mevâzî'a ta'liqâtı ve hevâmiş-i kütübde kelimâtı menḫûldur.

dönüştürmektedirler. Bunu açık olarak indiren Allah'a yemin olsun ki onun kıyamete kadar kalıcı bir söz olduğunu dikkate almamışlardır. Eğer bu yaptıklarından vazgeçmezler ise. Münker, sevimsiz demektir. Doğru yöntemle tevhid kelimesine yönelmeyip şiddetli azaba uğrayanlar. Mendup olan ve müminlerin teşvik edildiği yüce Kuran'la seslerin güzelleştirilmesidir, bozma ve değiştirme olmaksızın. Allah doğruyu söyler ve yoluna hidayet eder. O bana yeter ve ne güzel vekildir.

²⁷² Canana veda etmeden yolculuğa çıkmaya karar verdim. Ona veda etmek için önce canıma veda etmem lazım.

²⁷³ Allah Teâlâ hatalarımı kusurlarını affetsin ve onu cennetlerinin genişine soksun. Amin.

El-Mevlā Muştafā

Vilāyet-i Aydın dāh̄ilinde Alaşehir nām belde-i meşhūradan zühūr ve āfitāb-ı feyz-i ezeliden iktibās-ı nūr-ı şu‘ūr idüp taḥşil-i ‘ilm u kemāl itdükden soñra dārü’l-mülk-i Kostantiniyye’ye hatt-ı riḥāl eyleyüp ‘ulemā-yı ‘aşrdan Burūsevi Emīr Ḥasan birāderi ‘Abdu’llāh Çelebi’ye ve Kāḍī-zāde Efendi’ye, Ḥasan Beg Efendi’ye ve Manav ‘Alī’ye irtibāt ve efāzıl-ı talebe ile ihtilāt itmiş idi. Ba‘dehu Kınalı-zāde ‘Alī Efendi’ye ittisāl ve meclis-i ifādelerinde idāre-i kũ’s-i kıl u kāl idüp şühūd-ı ‘udũl ile işbāt-ı rütbe-i kabũl eylemenin toḡuz yüz altmış üç senesinde Ebu’s-Su‘ũd-zāde Aḡmed Çelebi, Rũstem Paşa müderrisi olduḡda mevlānā-yı mezbũra izḡār-ı raḡbet ve Kınalı-zāde Efendi’den alup i‘āde-i ta’yīni ile ri‘āyet eyledi. Altmış altı Muḡarrem’inde mũlāzım ve semt-i tadrise ‘āzım olup yigirmi aḡçe ile Güzelḡişār Medresesi’ne ba‘dehu yigirmi beş ile Alaşehir’de Ca‘fer Aḡa Medresesi’ne ba‘dehu imtiḡān olup otuzla Burũsa’da Yıldırım Ḥan Medresesi’ne ba‘dehu kırkla medrese-i mezbũreye ba‘dehu elli aḡçe ile Şire’de Mollā ‘Arab Medresesi’ne müderris olup ifāde-i ‘ulũma mũmāris ve mesned-i ifāzaya şadr-ı meclis iken toḡuz yüz yetmiş toḡuz senesi evāḡirinde bünyān-ı vücũdũ mũnderis olmuş idi. Merḡũm-ı merḡũm ḡārīs-i deryā-güşān-ı ‘ulũm, ḡadĩdũ’z-zihn-i şedĩdi’l-iştĩḡāl kavıyyũ’l-‘azm-ı seri’i’l-ıntĩkāl nādire-i devr-i zamān teneffũs-i cerḡ-i emān idi. *Raḡimeḡullāhu te‘ālā.* [173]

El-Mevlā Tāce’d-dĩn

Maḡnīsālũ Kumsı Tāce’d-dĩn Efendi’dür. Vilāyeti ‘ulemāsından taḥşil-i sermāye-i tarĩḡ ve kesb-i meleke-i ders ü taḡkĩḡ eyleyüp Burũsa medārisinde ḡareket ve kırk aḡçe ile Ḥançeriyye müderrisi Ma‘lũl-zāde Muştafā Çelebi’ye ḡıdmet eyleyüp toḡuz yüz elli üç tārĩḡi ḡilālinde anlar rıḡlet eyledũkde şılāsına ‘avdet eyleyüp ba‘dehu şeh-zāde-i kerĩm Sulḡān Selĩm-i Ḥalĩm Āstānesi’ne intisāb ve iktisāb-ı feyz-i nazar-ı bĩ-ḡisāb itmekle şefa‘āt-nāmeleri ile Ebu’s-Su‘ũd Efendi ḡıdmetlerine ittisāl ve toḡuz sene miḡdarı medrese-i ifādelerinde iştĩḡāl eyleyüp mũlāzemetle nā’il-i āmāl olmuş idi. Evvelā yigirmi aḡçe ile Burũsa’da Mollā Çelebi Medresesi’ne ba‘dehu teraḡḡĩ ile yigirmi beş pāyesine ba‘dehu otuzla Dimetoḡa’da ‘Abdu’l-vaşĩ Efendi Medresesi’ne müderris olup ifade-i ‘ulũm-ı ‘āliyeye mũmāris iken sālĩk-i tarĩḡa-i ḡaza ve mutaşaddĩ-i ḡũkm ü imzā olmuş idi. Cānib-i Rũm’da ba‘z-ı bilād-ı celĩleye vālĩ ve keşret-i ḡadem u ḡaşem birle reşḡ-endāz-ı mevālĩ olup toḡuz yüz yetmiş toḡuz senesi selḡinde[sālĩnde] Filibe’de kāḡı iken şu’un-ı ḡālĩ munḡāşır-ı māzĩ oldu. Merḡũm-ı merḡũm āşĩnā-yı deryā-yı ‘ulũm, her meclisũñ fākihesi, defter-i ḡavābilũñ fezlekesi, ekābirũñ maḡbũli, herkese vekĩl-i fuzũli, ol ‘asruñ şĩbri belki şeyḡān-ı beşeri idi.

El-Mevlā Aḥmed bin Eş-Şeyḥ Muşliḥi'd-dīn Eş-Şehîr bi-Mu'allim-zāde

Peder-i 'azîzi Şakāyık-ı Nu'māniyye'de raqamzede-i iştiḥār oldığı üzre mahrûse-i Burûsa'da seccade-nişin-i tarîka-i Zeyniyye iken toquz yüz otuz üç senesinde dünyā-yı deniyyeden kat'-ı ümniye itmiş idi. Silsile-i nesebleri kuṭbü'l-'ārifin İbrahim Ethem Ḥazretleri'ne peyvestedür. Mevlānā-yı mezbûr toquz yüz on ḥudûdunda encümen-ārā-yı vücûd ve pertev-endâz-ı 'âlem-i şühûd olmuş idi. Eşnā-yı talebde sa'du's-su'ûd āsmān-ı fazl-ı kemāl Sa'di Efendi ḥıdmetlerinde iştiḡāl eyledükden soñra seksen aqçe ile Şemāniyye müderrisi olan Ḥacı Ḥasan-zāde Dābe Çelebi'ye ittişāl idüp fezā'il-i 'ilmiyyelerinden müstefid ve medrese-i ifādelerde mu'îd olmuş idi. Mervîdür ki üstādı merḥûm ile üns ü ülfet hem-pāye-i übüvvet ü bünüvvet olup ḥasta olduğda birkaç def'a i'yādet için ziyāret ve ḥücre-i faḫirānesine sāye-endâz-ı sa'ādet olmuş idi. Dābe Çelebi toquz yüz otuz toquz târiḫinde 'azm-i sebze-zār-ı cinān ve terk-i nezehetgāh-ı cihān eyledükde mülāzım olup tarîk-i tadrise 'āzım olmuş idi. Evvelā yigirmi aqçe ile Burûsa'da Bāyezîd Paşa Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş aqçe ile Kütahiyye'de Vāḫid [Vācid] Paşa Medresesi'ne ba'dehu otuzla Şire'de Qara Qādî Medresesi'ne ba'dehu mişli ile Burûsa'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne ba'dehu kırk aqçe ile Ḥançeriyye'ye müderris olup toquz yüz elli ḫilālinde Mortolos Efendi yirine Manastır Medresesi'ne vāşıl elli yedi ḫilālinde mevlānā-yı mezbûr yirine Rodos şulṭāniyesine nā'il olup altmış bir senesinde fevt olan Vizeli 'Abdu'l-kerîm yirine altmış aqçe ile Maḡnisa fetvāsına naql olunmuş idi. Sene-i mezbûre Zî'l-ḫicce'sinde Papas 'Alî yirine Şemāniyye'ye gelüp altmış üç dāḫilinde Qaba Lütfî yirine yetmiş aqçe ile mükerreran Maḡnisa'da müderris ü müftî olmuş idi. Altmış yedi Zî'l-ḫicce'sinde Qādî-zāde Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā każāsıyla maḫzi'l-merām olup altmış sekiz Şa'bān'uñda Emîr Ḥasan Niksārî yirine Burûsa każāsına naql ile ihtirām olunmuş idi. Sulṭān Selîm Ḥan-ı Şānî mâlik-i evreng-i Süleymānî olduğda ḥ'āceleri 'Aṭā'ullāh Efendi ile 'alāka-i muşāheret olmaḡın himmet idüp toquz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-evvel'isinde Pervîz Efendi yirine def'aten Anaṭolu şadrı olmuş idi. Sene-i mezbûre Zî'l-ḫicce'sinde Qādî-zāde Efendi yirine Rûm ili şadāreti müyesser olup beş sene miḫdārı ol mesned-i celilde kām-baḡş u kām-rān ve Ḥ'āce Efendi devletinde [174] mesned-efrûz-ı 'izz ü şān olup ol mu'allim-i fāyık mevlānāya āb-ı müşfiḫ maḫāmında olmaḡın kemāl-i istiḫlālile güzārende-i eyyām ü leyāl ve sāye-nişin-i devlet ü iḫbāl iken toquz yüz yetmiş toquz Muḫarrem'inde 'Aṭā'ullāh Efendi'nüñ maraẓı ḫālinde a'dāsı fırsat bulup mesned-i şadāretten devr ü çār-bāliş-i 'izzetden mehcûr olup yirine Anaṭolu şadrıdan Şeyḫi

Efendi naql olındı. H̄āce Efendi himmetiyle mu' taddan elli aqçe ile ziyāde olunup iki yüz aqçe vazīfe-i [t]ekā' ud ta' yin olındı. Toquz yüz seksen Rebī' ü'l-evvel'inde sinn-i şerīfleri vāşıl-ı heftād olduqda h̄āşıl-ı rebī' -i hayāt olan gül-berg-i ümīdi berbād olup füc'et-i irtihāl ve seyr-i riyāz-ı kudse isti' cāl ittiler. Tārīh-i vefātı

Maqar olsun aña Firdevs-i ' ālā

cenāzeleri Burūsa'ya naql olunup Zāviye-i Zeyniyye'de pederleri cenbinde defn olındı. Mollā *mu' mā' ileyh efāzallahū şeābibe gufrānehu 'aleyh*²⁷⁴ cāmi' -i ' ulūm-ı ma' k̄ul ü menk̄ul, ser-defter-i ' ulemā-yı feh̄ul, uşul u furū' da māhir, bī-tekellūf-i iftāya kādir, fiqh-ı şerīfede şāhibü'l-muḥīṭ-i şānī fetvāları fazlınıñ aşl-ı burhānı ṭab' -ı şerīfi kerem üzre mecbūl ve lūtf u ' aṭāsı mebzūl, bezl ü ihsāna kemāl-i ḥırşından ebr-i deryā-bār gibi aḥz-ı keşir ile iştihār bulmuş idi. Nuqūd-ı fezā'ili nā-ma' dūd efrād-ı fuzelādan ma' dūd seḥī vü kerīm, müşfik ü raḥīm, seḥāb-ı himmeti müterākim, esbāb-ı şevketi mütefākim, ebr-i deryā-bār gibi mā'il-i nisār direm-i keşret-i aḥz ile müttehim idi. Keyfiyet-i intikālī bu gūne naql olunur ki mäh-ı mezbūruñ sekizinci gūni vaqt-i daḥvede tecdīd-i vuzū' ve rüy-ı niyāzın mā-i ṭuhūr ile şest ü şev idüp elbise-i nazīfesin dürr-i berr ü nihāl şükufe-dār-ı kāmetin seccāde-i ṭā' ata sāye-güster kırup ba' de edā'ı'n-nevāfil-i kenāre-nişin-i ḥamūl ve tesbīḥ ü tehlīle meşgūl olup hey'et-i mürākabede dīde-düz-i nezehetgāh-ı cinān ve gūṭa-zen-i deryā-yı raḥmet-i bī-kirān olurlar. ' Allāme-i Rūm Ebu's-Su'ūd Efendi merḥūmdan bu maqūle mevtüñ ḥālī su'al olunduqda muḳtezā-yı maqām üzre cevāb virmişlerdür ki zıkr olunur. **Mes'ele:** Bir meclisde merḥūm Mu'allim-zāde Efendi'nüñ şūret-i mevti zıkr olunduqda zeyd dise ki nüfūs-ı müctemi' oldıgı mele-i a'lāda nā'imüñ nefsi imsāk olunduqda bedenüñ teneffüs ve inqılābına sebep olan rūḥ-ı ḥayvānī ki bedenedür kabz olunduqda sekāratdan lā-büdd idi. Mücerred-i imsāk-ı nefis ve ' adem-i redd-i āli bedene degüldür. *Ve in kāne füc'eten*²⁷⁵ diyü takrīrden şoñra cevāb virüp dise ki cā'iz ki ' ādetüllāhda sekārat-ı mevt füc'eten mele-i a'lāda imsāk olunan eşḥasdan ḡayra maḥşūş olsun dimesi şāḥiḥ cevāb olur mu? **El cevāb:** Vāllahü ' alem bu faşıldan baḥş ü tenkīr *minhi ' anhdur*. Sekerāt-ı mevtüñ vücūd u ' ademi ve şiddet ü za' f ile tefāvüti rūḥ-ı ḥayvāninüñ bedene ta' liķinüñ şiddet ve za' fina dā' irdür dimişler. Ve beden-i za' ifi ve kavıyy-i müteḥāzile olıcaḳ rūḥ-ı ḥayvānī ta' liķına k̄abiliyeti *şey'en*

²⁷⁴ Allah, onun halkının üzerindeki merhametini artırsın.

²⁷⁵ Şayet ansızın olursa.

*feşey'en*²⁷⁶ eksilüp yana yana göynüp aslâ zeyt kabûl itmez fitîle dönüp rûh-ı hayvâniye aslâ kâbiliyeti kalmaz hareket ve ıztırâbsız bağteten muntafi olur.

Fekeennehû berķun tea' llaķa bilķumâ

*Sümme inţafâ fekeennehû lem yelma*²⁷⁷

Ketebehû Ebu's-Su'ud el-ħaķir merħumuñ âşâr-ı ħayrından Zâviye-i Zeyniyye civârında câmi' -i şerîfi ve dâr-ı ħurbında medresesi ve ba' z-ı ebniye-i ħayrı vardır. *Teķabbellâhu te' âlâ*.²⁷⁸

El-Mevlâ Şemse'd-dîn Ahmed El-Ĥasanî El-Ĥüseynî

Şaķâyık-ı Nu'mâniyye'de mestür ve Ķâdî Bağdâdî demekle meşhür Mevlânâ-yı Ķıvâme'd-dîn Yûsuf El-Ĥüseynî ħıdmetlerinüñ maĥdüm-ı kihterîdür. Evâ'il-i ħâlinde taĥşîl-i 'ilm ü edeb ve fezâ'il-i müktesebeyi serbâr-ı levâzım-ı haseb ü neseb kılup vâlid-i ceddinden taĥşîl-i kemâl ve Şaçlı Emîr Efendi ħıdmetlerinde iştiğâl kıldıķdan soñra Ĥâce Ĥayre'd-dîn Efendi'den iktisâb-ı şeref-i mülâzemet ve medâris-i 'adidede ifâde-i 'ulüm-ı müfideye müdâvemet eyleyüp kırķ aķçe medreseden ma' zül iken toķuz yüz altmış târiħinde Baba 'Acem yirine elli aķçe ile Tırabüzîn Sulţâniyyesi 'inâyet olunmuş idi. Altmış üç ħilâlinde 'azl olunup medresesi Deli 'Alî'ye virildi. Altmış yedi Cemâdiye'l-evvel'isinde birâder-i miĥteri Ĥasan Çelebi yirine Üç Şerefeli pâyesi iĥsân olunup yetmiş bir Cemâdiye'l-âĥire'sinde Ma' lül [175] -zâde Efendi yirine Şaĥn'a gelüp yetmiş iki Zi'l-ħicce'sinde 'acz ü i' yâ sebebi ile 'azl olunan İmâm-zâde yirine Amasiyye fetvâsına naķl olunup yetmiş beş Muĥarrem'inde Tâce'd-dîn Manâvî maĥlûlinden Şâm fetvâsına tevcih olındı. Yetmiş yedi Receb'inde Ĥacı Ĥasan-zâde yirine Medîne-i Münevvere ħazâsıyla ikrâm ve ħıdmet-i cîrân-ı Rasûl 'aleyhi's-selâm ile ihtirâm olındı. Toķuz yüz seksen Şafer'inde 'âlem-i âĥirete sefer kılup mansûb-ı maĥlûl Ĥâceġî-zâde Efendi'ye maķar kılındı. Mevlânâ-yı mezbûr, 'ilm u 'irfân ile meşhür, naĥl-i ser-sebz-i tayyîbi'l a' râķ, gülşen-i meķârîm-i aĥlâķ, seyyid idi. Şaĥîĥü'n-neseb, ħayr-ı dîn celîli'l-ħaseb, 'âbid ü şâliĥ sa' âdetmend-i müfliĥ idi.

El-Mevlâ Muĥterem

Gevher-kân-ı Taşkendîdür, dürr-i nûr-pâş kendidür. Ĥakkâkî üstâd ile cevher-i isti' dâdı cilâ-dâde ve şeb-çerâġ-ı dil-i kâbili faşş-nigîn-i istifâde olup maĥall-i irtisâm şuver-i zihniyye-i 'ilm u kemâl ve pezirâ-yı nuķûş-ı istihķâķ ü istihâl olduķdan soñra

²⁷⁶ Bir şeyden başka bir şeye(dönüşerek).

²⁷⁷ Sanki yıldırım, şimşek huma hastalığına bağlanmış, sonra sönmüş sanki hiç parlamıyor.

²⁷⁸ Allah Teâlâ kabul etsin.

fikr-i sebük-pā gibi ‘azm-i seyāhat ve pergār-ı pāy-ı himmet ile rüy-ı zemîni meşāhat eyleyüp edā-yı hacc ü ziyāret ba‘dehü dārü’l-mülk-i Koşantîniyye’de ilkā-yı rahl-ı ikāmet itmekle ‘avātıf-ı hüsrevāniden vazîfe ile ri‘āyet olunmuş idi. Toğuz yüz kırk bir târihinde naķīb-i sādāt-ı kirām olan Maħmūd Efendi ‘āzım-ı dārü’s-selām olduķda yetmiş akçe vazîfe ile naķībü’l-eşraf ve ‘arşa-i cāh u şevketi ba‘idi’l-eţraf olmuş idi. Evā’il-i hâlde emr-i nesebi ta‘n-ı mevāliden ħalî degül iken toğuz yüz altmış senesinde tercemesi sebķ iden esrār-ı Naķşibendiyye’nün ğavvāş-ı buħārî Şeyĥ Celîl ‘Abdu’l-laţîf Buħārî diyār-ı Rüm’a şeref-i ĩudüm-i erzānî kıldıķda huźur-ı pādîşāhîde merĥüm-ı terbiyet ve ‘Abdu’llāh Berzeş Ābādî neslinden seyyid-i şahîhi’n-nesebdür, diyü ĥüsn-i şehādet eyleyüp maĥdümümüzdur. Maĥzā anları ziyāret ĩaşdına taĥrîk-i şehbāl-i ‘azîmet itmişdür, demekle pādîşāh ve vezîr yanuńda ĩadr-i ‘ālî ve ‘ulufesi bāliĝ rütbe-i mevālî olmuş idi. Evāĥir-i devlet-i Süleymānî’de tekrār hacc idüp livā-yı Kütahiyye’ye sāye-efgen-i iclāl ve bāl-ĝuşā-yı ikbāl olan vāriş-i taĥt u dîhîm Sultān Selîm-i Kerîm ĥazretlerine mülākî olduķda vāķı‘a-i mübeşşere vuķū‘undan salţanat ile tebşîr ve intikāl-i vālid-i mācidlerini ĥüsn-i ta‘bîr itmiş imiş. Ol eşnāda mesned-i salţanata cülüs-i iclāl-i erzānî buyurduķlarında mevlānā-yı mezbûre ĥüsn-i i‘tikād ve nazm-ı rivāyet-i muĥarreresini müstezād eyleyüp naĥl-i ümîdi riş-e-dār ve ser-rişte-i emeli zülf-i ĥurā gibi keşîde-tār olup ol re’is-i āl-i ‘abāzî? ‘ulemā’ olan mücevveze ve şüf-dirāz-ı āsitîn ile müşerref ü serfirāz ve rahş-ı rahşānî Şaçaklı ‘Abāyi ile edhem-i çeşm ve rişte-i ‘anber ser-rişte perde-i aĥdāķ gibi ĥarîr-ţırāz kılandı. Kemāl-i şervet-i vāfire ve şevket-i mütekāşşire ile müddet-i ‘ömri encāma yitirüp toğuz yüz seksen Şafer’inün yigirmi ikinci ĝünü nehār-ı erba‘āda füc’eten intikāl eyledi. Ayaşofyā ĩurbında Dārî civārında defn olunmuşdur. Manşib-ı celîl-i neķābet Baĝdādî-zāde Ĥasan Çelebi’ye ‘ināyet olındı. Merĥüm-ı mezbûr sıĥĥat-ı neseb ve ‘izzet-i nefis ile meşĥûrdur. Deryā-yı ibrāzî’l-ensāba kemāl-i niţām virüp düĥûl-ı bigāneden şāf ve maĥrûsu’l-eţraf u temessükātını düstürü’l-‘amel eşraf-ı aĥlāķ itmiş manşib-ı neķābetün i‘zāzına bādî seyyid idi. Keşîrû’l-eyādî idi. Naĥl olunan üzre merĥümüñ ‘izzet-i nefsi ĥadden ziyāde ve tekebbür ü tecebbür mertebesine bāliĝ idigi ĩarār-dāde olup mecālis ü maĥāfilde şudür-ı ‘ulemāya belki Şeyĥü’l-İslām ĥazretlerine teĥaddüme himmet ve biđā‘a-i mezcātla da‘vā-yı fazîlet idermiş. Mervîdür ki otuz biñ ‘aded zer kāmili’l-‘ayār ve hadd ü ihşādan birün-ı cins ve ‘aķarı terk eyleyüp ba‘z-ı ĥayrāt inşāsına Emîr Şa‘bān nām seyyid-i meşĥûr vasi‘ muĥtār-ı naşb itmiş imiş. Emîr-i mezbûr ĥaşlet-i imsāk ve nisbet-i ĥastede Taşkendî olmaĝla māl-i merĥümü irbā eyleyüp ‘öşr-emşāl itmiş

iken Eflāk Vayvodası Miḥāl ehl-i ḍalāle ikrāz eyleyüp iz‘ āfla istiḡlāl ṭam‘ına düşmüş idi. Biñ iki tārīhinde miḥāl-i ‘ işyān eyleyüp mezbūrı nice biñ müselmān ile def‘aten şehīd ve emvāl-i ehl-i riyāyı kīse-i müş‘abīd gibi nā-bedīd eyleyüp[176] muḳtezā-yı hırş-ı şūm-ı temettü‘den maḥrūm eylemiş idi. Ma‘lūm ola ki diyār-ı Rūm‘da selātīn-i ‘Osmāniye‘den Yıldırım Bāyezīd Ḥan zamānuña gelince ṭā‘ife-i ‘aliye-i sādāte zābiṭ ve nāzır yoḡmuş. Bālāda mestūr olan ‘Āşīḳ Çelebi‘nūñ cecdi Seyyid ‘Alī Naṭṭā‘ Emīr Sultān ile maḥrūse-i Burūsa‘ya geldükde sādāte nāzır ta‘yīn olunmuş imiş. Anlar intikāl eyledükde manşīb-ı mezbūr oḡlı Zeyne‘l-‘Ābidin Efendi‘ye tefvīz olunmuş. Devlet-i Sultān Murād-ı Şānī ve ‘aşr-ı Meḥemmed Ḥanī‘de mazḥar-ı iltifāt-ı pādīşāhī ve i‘zāz u iclāl-i nā-mütenāhī ile mübāhī olmuş imiş. Anlar intikāl eyledükde manşīb-ı mezbūr nice zamān ḡālī ḳalup Şaḳāyīḳ-ı Nu‘māniyye‘de mezkūr ve Tezkiretü‘ş-Şu‘arā‘da Āmīzī maḡlaşī ile mestūr olan Mollā Ḳırīmī mürebbāsı Seyyid Maḡmūd Efendi evā‘il-i salṭanat-ı Bāyezīdiyye‘de ‘Arab ve ‘Acem seyāḡatin eyleyüp ‘aḳd-i tāsi‘ evā‘ilinde Rūm‘a geldiḡi eṣnāda Seyyid nāmına ihḍāş ehl-i hevādan ba‘z-ı nā-şāyeste evzā-yı şādır olup te‘dīb-i lāzım olduğda ṭā‘ife-i mezbūreye i‘zāz dāḡil u ḡārice sebeb-i imtiyāz için ittifaḳ-ı a‘yānla mezbūrı nāzır-ı sādāt naşb itmişler idi. Merḳūm Seyyid Maḡmūd Efendi diyār-ı ‘Arab‘da naḳībū‘l-eşrāf laḳabın görmekle aşḡāb-ı devlete ‘arz eyleyüp menşūrına naḳībū‘l-eşrāf yazdırmış. Ol ‘unvān-ı celīl ibtidā bunlara bā‘iş-i tebcīl olmuşdur. Ol ḡālde yigirmi beş aḳçe vazīfe ta‘yīn olunup ba‘dehu teraḳḳiyātla vāşıl-ı seb‘īn olmuşdur. Aḡlāfi olan eşrāf-ı ‘ale‘t-tertīb bu maḡalleye zīver ve mişāl-i ‘aḳd-i gevher, rişte-i ‘anberīn şuṭūra māye-i zīb u firūz ḳılındı. Es-Seyyid Maḡmūd Efendi naḳīb *şud fī ḡudūd-ı sene* 900 Es-Seyyid Muḡterem Efendi *māte fī sene* 941 Es-Seyyid Ḥasan Efendi ‘azl *sūmme māte* 980 Ma‘lūl-zāde Efendi *māte fī sene* 984 Es-Seyyid Mirzā maḡdūm *māte fī sene* 993 Es-Seyyid Yaḡyā Efendi *māte fī sene* 995 Es-Seyyid ‘Abdu‘l-ḳādir Efendi *māte fī sene* 1008 Es-Seyyid Yavuz Çelebi *māte fī sene* 1019 Es-Seyyid Emīr ‘Alī Efendi *māte fī sene* 1013 Es-Seyyid ḡubārī Efendi *māte fī sene* 1025 Es-Seyyid ‘Allāme Şeyḡi Efendi *fī sene* 1039 Anḳāralı Emīr Efendi *el-munfaşıl an-ḳazā‘yi‘l-medīniti‘l-münevvereti fī sene* 1043.

El-Mevlā Sinān

Nokṭa-i vücūdı ḡıṭṭa-i Aḳyazı‘da zīver-i şāḡife-i şūḡūd-ı vücūd olup taḡşil-i sevāda bezl-i mechūd iderek naḡar-ı a‘yān-ı ‘ulemāya şāyān ve fā‘iz-i çeşme-i ifādeleri ile deryā-yı bī-pāyān olduğda ‘alā ḡasebi‘l-‘āde ḡareket ve efāzıl-ı ‘aşra ḡıdmet eyleyüp nice eyyām Şeyḡū‘l-İslām Ebu‘s-Su‘ūd El-‘İmādi ḡazretlerinūñ pīşegāh-ı

ifādelerinde ‘imād hāne gibi kā’im ve hıdmet-i i‘ādelerinden mülāzım olmuş idi. Tarīka-i mu‘tāda üzre devr-i beķā-yı ifāde iderek kırk aķçe medreseden ma‘zül iken tokuz yüz altmış altı tārīhinde ‘uķūķ iden Şeh-zāde Sulţān Bāyezīd’e intisāb tōhmeti ile ma‘zül olan Mevlānā ‘İşretī yirine elli aķçe ile Seydī Ğāzī Medresesi’ne müderris olmuş idi. Ba‘dehu izn-i bi’l-iftā ile pāye-i Şahn hūkmü virilüp yetmiş dört Zī’l-ħicce’sinde ‘azl olunup medresesi Naşūh Efendi’ye virildi. Ol eşnāda Kürz Seydī-zāde yirine Medrese-i Şahn ihsān olındı. Yetmiş altı Rebī‘ü’l-āħir’inde Kāba Lütfī yirine altmış aķçe ile Burūsa’da Medrese-i Murādiyye müderrisi olup yetmiş sekiz Zī’l-ħicce’sinde Fevrī Efendi merħūm yirine Şām fetvāsına naķl olındı. Tokuz yüz seksen evā’ilinde te‘āfī-i umūr-ı ders ü üftā üzre iken lisān-ı hātıfdan **Nazm**:

Dolaşmadan gerü sevdā-yı ‘uzlet kılsañ olmaz mı
Olur olmaz hevālardan ferāğat kılsañ olmaz mı

Ķulağıña şadā-yı kūs-ı rihlet çalınur
Āħir henüz irişmedin növbet inābet kılsañ olmaz mı

(**neşr**) mażmūnı ile muħātab olmağla defter-i ders ü devr-i itmām ve şafāhat-ı fetvāyı Ķarīn-i ħitām eyleyüp āstāneye ferāğın ‘arz eyledükden şoñra ‘azm-i dārü’l- mülk-i Rūm itmiş iken evā’il-i tarīķde ŧalāyī’-i Cengīz tāz-ı ecel-i nümāyān olmağın bi’z-zarūra keşide ‘inān olup ba‘dehu eyyām-ı rü-nihāde-i dergāh-ı ħaķ ve selef-i sālīhine mülħaķ oldı. Ķubūr-ı şālīhinde selefī Fevrī Efendi merħūm cenbinde medfūndur. Sene-i mezbūre Rebī‘ü’l-[177] āħir’inde manşıbı Mu‘īd-zāde Efendi’ye virildi. Merħūm-ı merķūm ğūŧa-zen-i biħār-ı ‘ulūm, tarħ-endāz-ı nesīc-i ma‘ķūl u menķūl ħadīķa-ŧırāz-ı ħıyābān-ı furuğ u uşul, sinān-ı nīze gibi yekzebān ve şāf-güher, mollā-yı mu‘āllā-güster idi.

El-Mevlā ‘Alī bin ‘Abdü’l-‘azīz bin El-Mevlā Ħūsām bin Ħāmid

Vālid-i keşīri’l-meħāmidleri Ħaleb Ķazāsından mütekā’id iken ‘aşr-ı Süleymānī’de merāķī-i dārü’l-ħulūda müteşā’id olan Ümmi Veled-zāde Efendi’dür. Ābā‘en cedd meşāħīr-i ‘ulemā-yı devlet-i ‘Oşmāniyye ve revnaķ-efzā-yı şafāhāt-ı Şakāyıķ-ı Nu‘māniyye’dür. Tokuz yüz otuz ħudūdunda ŧayy-i menāzil-i ‘adem ve şahn-ı vücūda vāz’-ı Ķadem kılup ‘ıķde’l-cümān-ı fażl u me‘ārif, zīver-i mehd-i i‘tibārı ve i‘lāķ-ı zevāhir-i leŧā’if ü zārā’if, zeyb-i ŧāķıyye-i iştihārı olmağın evā’il-i ħālde vāşıl-ı meblağ-ı ricāl ve bālīğ-i mertebe-i ‘ālī’l-‘āl olup ‘ulemā-yı ‘aşrdan Muħaşşī Sinān Efendi Ħāfız-ı ‘Acem hıdmetlerinde iştīğāl ba‘dehu ‘Arab-zāde ‘Abdü’l-bāķī Efendi Āstānesi’ne ittişāl idüp Şahn müderrisi Şālīh Efendi’ye mu’id ve Ķivi-zāde

Efendi'den müstefid olduğundan sonra Muhyi'd-din Efendi'den mülâzemetle kâ-m-revâ ve tarîk-i tadrîsde menâzil-peymâ olup evvelâ yigirmi akçe ile Burûsa'da Ferhâdiyye Medresesi'ne ba'dehu yigirmi beş akçe ile Bâyezîd Paşa Medresesi'ne ba'dehu otuzla İstanbul'da cedd-i medresesine ba'dehu kırkla Hezarğrad'da İbrâhim Paşa Medresesi'ne ba'dehu kırk beş akçe ile Burûsa'da Hânçeriyye'ye müderris olup ba'dehu terâkķî ile nâ'il-i rütbe-i hamsîn olmuş idi. Ba'z-ı muktezayât-ı hasebi ile ma'zül ve gûşe-nişin-i hamûl olup toköz yüz altmış yedi senesinde Rodos Sulţâniyyesi münhal olup Kepenekçi Medresesi'nde ma'zül Bozan-zâde Kalendarhâne'den munfaşıl Kocacı [Karacı] Sa'dî ile şadreyn-i fâzileyn Hâmid Efendi ve 'Abdü'l-kerîm-zâde Efendi huzûrlarında imtihân-fermân olunduğda Sa'dî Efendi fâriğ olup Bozan-zâde ile Hidâye'nüñ küttâb-ı ğaşbından okuyup risâleler tahrîr itmişler idi. Bunlaruñ risâlesi tercih olunup lâkin Bozan-zâde Şeyhü'l-İslâm Ebu's-Su'ud Efendi hâzretlerinüñ mülâzımı ve manzûrî olmağın ihtirâmen li's-şâni'l-mevlevî medreseyi haşmına îşâr ve kendüleri te'hîr-i ihtiyâr itmişler idi. Altmış toköz Şafer'inde Buruc'a tekâ'ud Eyüp müderrisi olan Celâl-zâde Şâlih Efendi ferâğından dâhil rütbesine nâ'il oldılar. Yetmiş Zi'l-hicce'sinde Çivi-zâde Efendi yerine Şahn müderrisi olup yetmiş dört Zi'l-hicce'sinde Ahî-zâde Efendi yerine Şeh-zâde Medresesi'ne terfi' olındı. Yetmiş altı Receb'inde Mehemmed Paşa Hâcesi Maḥmūd Efendi yerine Süleymâniyye medârisinüñ yirine vâşıl olup toköz yüz seksen Şafer'inde Hâceğî-zâde yirine Haleb-i Şehbâ'da tekyez-en-i visâde-i hükümet olmuşlar idi. Kemâl-i istikâmet ile hükümet ve işâ'a-i eşî'a-i nezâhet ü nebâhet üzere iken sene-i mezbûre Zi'l-hicce'sinde dîn-i vâcibi'l-edâ' rûḥ-ı kaẓâ ve ḥâkimi'l-vaḳt-i ecel defter-i hayâtını ḥatm ü imzâ itmiş idi. Kûbûr-ı şâlihinde Ebû's-Su'ud-zâde Mehemmed Efendi cenbinde medfûndur. Seksen bir Şafer'inde haber-i mevti vâşıl olup manşib-ı maḥlûli Zekerîyyâ Efendi hâzretlerine naşib oldı. Mevlânâ-yı mezbûre fazilet-i 'ilmiyye ile meşhûr, nev-bâve-i çîn-i efnân-ı fûnûn, güldeste-bend-i mesâ'il-i mefrûz u mesnûn, ümmü'l-veled-i dünyâ meşel ü kısmîden 'akîm, derûn-ı aşdâf-ı güher-zây-ı deryâ zâtına hemtâ, dürr-i yektâ haşretinden dü-nîm, 'ulûm-i 'Arabiyye'de semend-i ḫab'ı esb-i tâzî gibi şarşar-ı cevelân, fûnûn-ı edebîyyede kemiyet-i küheylân, kalemi ğubâr-engîz-i çeşm-i nâdire-bünyân, bahri şâmil ve ḫabri kâmil idi. Âşâr-ı 'ilmiyyesinden risâle-i imtihân mezbûr Kitâb-ı Bey'a ta'likâları meşhûrdur. 'Arabî ve Türkî şî'r ü inşâsı maḫbûl-ı üdebâ ḫuşûşân âşâr-ı edibânesi reşk-endâz-ı 'Arab-ı 'urebâdur.

Min Risāletihî'l-Ḳalemiyyeti

İnne selletenî 'an Zi'l-Ḳarneyni seahberu leke 'anhü haberan fetā mekkene lehü fi'l-arzı ve ütiye min külli tariķi sebeben ḳad se'ā fi'l-eḳālîmi ve'l-vilāyāti ilā en belega bisa'yihî'z-zulumāti ḥakîmin zaḥera yenābî'u'l-ḥikmetü min ḳalbihî 'alā lisānihî edîbin ḥāzin ḳaşbāti's-sebķi bibeğî'i beyānihî nebi şāḥibü'l-kitābi ve āyātü'n-ḳad etā bil mu'cizāti ve'l-beyyināti ḥaddese 'an muḡayyibāti'l-enbā'i [178] ve ecrā min şıbgati'l-mā'i keennehü zü'n-nüni ilteḳamehü nünun nebzetü'n-bi'l-'arā'i ve Yā'ḳübe yedümü 'ale'l-enîni ve'l-bukā'i Kā'bu'l-Aḥbāri yuhaddişü esātira'l-evvelîne ve yuḥbiru 'ammā cerā 'ale'l-ḳurūni'l-aḳdemîne müsevvedün metā mā ye'uddühu'l-mü'eşşiru yen'aḳidu 'aleyhi'l-ḥanāşiru 'āmilün yerfe'u ve yensibu lil cerri velā ye'melü cezmen izā leḥiḳahü'l-kesrü hinduyyü raḳîkü's-sāķi [e] 'acemiyyü lākinnehü mu'rabu mislāḳün ḥattā izā teḥaddese eṫrāķa ve yūraşşihu cenbîhi bil 'araķi miş'abe'l-ḥikemi ve'l-irfāni tecrî minhü 'aynāni nezzā ḥatāni fetteḳa'l-lisāne lā ya'ye 'ani'n-nāsi ḳāhu ve lihāzā la yaḥlaşa 'ani't-taḳrî'i ḳafāhu sebēta'l-benānū fi'l-keremi şedîdün be'sehü velā yeci'u minhü lem illā en yaḳta'a ra'sehü ḥasîbün yetebellecü's-südedi min cebînihî bin aşḥābi ḳıdāveti kitābehü bi yeminihî şāḥibün lebîbün ve kâtibün edîbün mā min 'ilmin illā velihü fihî ḳadimün rāsîḥun ve mā min riḳ'atin min riḳā'i'l-evhāmi illā ve hüve bimuhāḳḳikāti ta'likātin lehā nāsîḥun naḳḳāşin illā ve en yuşavvira'n-nuḳūşe's-şayfiyyete 'alā besîti'r-rümü müderrisü'z-zamāni ḳad şane'a yedehü fi cemi'il 'ulümi izā enşe' ve veşā izā i'tebera ḥibra zālūmin ḥareķa estāra'l-esrāri ve seraķa min ḥazā'ini'l-efkāri feḳabeza ve eḥaze bil yemîni ve telle li'l-cebîni ve cezemet eṫrāfuhü ve ḳate'a minhü'l-veṫinü eşşammü ve hüve ve yesme'u'd-du'ā yenṫıķu ve yeteḥaddesü ve'l-'acebü en ra'sehü fi'l-mā'i ebkemü ḳārî maḳ'adin cārî şāmitin ve lākinnehü kelîmün mükibbün 'alā vechihî me'a ennehü yemşî 'alā şırāṫin müsteḳîmün

Min Risāletihî's-Seyfiyyihî

Melekün fi ḳabzatihî'l-umûri ke ennehü siffāḥun ev temyûrun ve hüve yüsellimü'l-müslimîne burhānün sātî'un ve litibāri'l-kāfirîne naşşun ḳātî'un şücā'un yaḳteḥimü'l-'aḳabāti cevādün yefükkü'r-raḳabāti yehüzzü 'ıṫfuhü fi'l-mehāliki velā yaşrifü vechehü ḳaṫ'an fi'l-me'āriki be'sühü şedîdün lisānuhü ḥadîdün āḥizü'l-eydi mu'tiyyü'l-ebādî eḳa'se ve eşedde lā yu'minü minhü'l-mekru ve's-şataṫu emîrün yemlikü riḳābe'l-i'bādî şedîdü's-şavleti lākinnehü sehle'l-ḳıyādi nārün fi fi'lihî ma'ün fi şeklihî ḡaymün yaḥrucu emṫāra'd-dimā'i min ḥilālîhî ce'allāhü'l-cennete taḫte zılālîhî sāmîn yescüdü lehü'r-ru'üsü ve yaḥza'u lehü'l-'anāķu ḥāmin yaḥmî

bīzate'd-dīnī fi'l-āfāki zikrūn bilā irtiyābi illā enne ū'ārahū ū'āru ehli'l-ḥicābi yaḥīzu ve yetedehhenū ve yetehallī min esāvira min fiẓẓatin ve yetezeyyenū ūfī tecerrūdin ve ḳaṭa'a'l-'alāyīḳa ve tuṣaffī 'an kūdürātī'l-'avāyīḳi yeclisū fi'z-zevāya ve tehallī 'an ıūdā'i'r-razāyā min ālī ḥarbin racūlūn ūāci'un ve kifāhun faḥran ḳavluhū te'ālā (ve enzelnel ḥadīde fiḥi be'sūn ūedīdūn ve menāfi'u)

Min Risāletihī'ū-ūem'ıyyihī

Keḥabbi'l-'ayni beyne'l-mahyā maḥrun ve tıtūl elhāmmeti bādī'l-beūerati zāḥikūn bi't-ṭab'i müsteḳīmū'l-ḳāmeti kevkevbūn dūrriyyūn bahirū'n-nūrī ve's-senā'i yehdi'llāhu men yeūā'u yaḳūsidihu'l-evbāūu mine'l-ferāūi ravmen liṭfā'ihī ve ūübūrihī (yūrīdūne en yuṭfi'ū nūra'llāhi bi efvāhihim vāllāhū mütimmū nūrihī) nedīmūn yaḥsūnu ināsūhū beyne celāsihī ve'l-'acebū ennehū yezdādū ve ḥayevātūhū ba'de ḳaṭ'i ra'sihī İskender yehūzu fi'z-zalāmi'l-ḥālīki mübārızūn yefdi'r-ra'se fi'l-mehālīki zāhidūn yuḥyi'l-leyālī ve yükīmu asbū'ahū li tevḥīdi'r-rabbi'l-müte'ālī yeūhedū bi vaḥdāniyyeti'r-raḥmāni ve tūdāvimu zikrin āyāti'n-Nūrī ve'd-Duḥāni biḡā'in telhī 'uyūne'l-bāūırīne (fāḳi'un levnūhā tesūrrū'n-nāzırīn) 'alīlūn mūlaḳḳi bi'l-ḥucrati ve esvede lisānūhū ve zābe cismūhū vaḥteraḳa ḥayātūhū evūsubbe efnāhū'l-hevā ve eḥraḳa kebedehū ḥarru'n-nevā fu'ādūhū yaḥteriḳu ve cesedūhū taḥte raḳḳīn ūeyḥin fānin ḳad iūteḡale'r-ra'sū ūeyben ve sābe'l-'aberātū min cuḫūnihī seyyiben²⁷⁹

²⁷⁹ Eḡer Zülkarneyn'den sorarsan sana bilgi vereceḡim. O, yeryüzünde yerleūtiḡi ve kendisine her konuda bir sebep verildiḡi zaman, ūehir ve kıtalarda hikmetli bir nizamın oluūmasına ḳalıūtı. Hikmet pınarları kalbinden diline döküldü. Edip ve konuūmayı ḳok ahenkli yapan birisiydi. Kendisine ayetler ve kitap verilmiū bir nebi idi. Peygamberlerin muḡayyebatından (bilmediklerinden)olan mucizeler, kendisine verildi. Suyun rengine katıūtırılır. Sanki ḳöle fırlatılmıū zehirli bir balık gibidir. İnlme ve aḡlamasına devam eden Yakup gibidir. Kabu'l-Aḥbar öncekilerin efsanelerini anlatmaktadır. Tarihte yaūananları haber vermektedir. Güncele ıūık tutmaya ḳalıūmaktadır. (Burada bir kelimededen bahsediyor.) Kelime, āmil pozisyonundadır. Nasbedebilir, raf edebilir, fakat kesin olarak cer etmez. Yabancı dilden Arapḳa'ya geḳmiūtir. İki tarafını canlı tutan damarlara sahiptir. Hikmet ve irfān iḳerir. Ondan iki tane aydınlık pınar akar. İnsanlara ūikayette bulunmaz. Cömerttir. Hiddeti fazladır. Hiḳbir tarafından dostlarına zarar vermesi beklenmez. Kıtābı saḡından verilir. Maharetli bir yazıcıdır. Hangi bilgi alanına yönelse uzman kabul edilir. Kuruntuların her türlüūnden uzaktır. Ḳizim ve resim konusunda Rum ortalamasının üzerindedir. Zamanın öḡretmenidir. Bütün ilimlerde söz sahibidir. Bir zalimin zulmüne karūı her türlü fikri ve fiili engelleri ortaya koyar. Sert davranır, alnı üstüne yıkar. Ḳaḡrılarını iūtirir. Konuūur ve anlatır. İlginḳ olan, kafası suda olmakla dilsizdir. Fakat yüzüstü yatan bir konuūmacı gibidir. Oysa istediḡi yol doḡrudur.

Onun Seyfiye risalesinden: Yetkisi geniū olan bir güḳtür. Su, ya da demir gibi. Müslūmanlara güven, kafirlere ise elem verir. Güḳlü ve kararlıdır. Problemleri aūar. Cömerttir. Köleleri hürleūtirir. Tehlikelere gözü pek ūekilde karūı koyar, yüz çevirmez. Savaū ortamlarında pek cesur davranır. Dili keskindir. Plan ve gazabından güven iḳerisinde olunamaz. Otoritesi tam kabul görmüūtür. Su formundadır. Parmakları arasından yaḡmur damlayan bir buluttur. Allah cenneti onun gölgesinde yaratmıūtır. Ufukların korunması ve gözetilmesinde etkinliḡi vardır. Sembol olarak perdelenmiū, süslenmiū, kokulanmiū ve zinetlenmiū fakat hicablı olandır. Her türlü kötölük kirlerinden arınmıūtır.

Ebu's-Su'ud Efendi merhūmuñ kaşide-i Mimiyyesi'ne naziresindendür.

Eba's-şaddü yaḥlū 'aşratün ve nedāmün

Ve fi'l-ḳalbi min nāri'l-ğarāmi ḳarāmün

Şeribtü bi-zikri'l-āmiriyyeti ḳahveten

Fesükrî ilā yevmi'l-ḳıyāmi ḳıyāmün

Tekderu ravdî ba'dü ba'de ḳarārihā

Ve lem yebḳa lî 'abeşü şafā'in ve menāmün

Ve südde 'ale'd-dehri ebvābü selvetî

Feyā ferḫate'd-dünyā 'aleyke selāmün

Ve ḫāle nevāḫî bi'n-nevāḫî bi-remzetin

Vā'idün minnî berraḫu'n-nevā ve ḳarāmün

Emā ta'biru mimmen mezā bi-seylihim

Vehmün taḫte eḫbāḳu'r-rağāmi niyāmün

Fe-rubbe na'imin şāhe veḫe na'imihî

Ve rubbe ḫamāmin ḳad meḫāhu ḫamāmün²⁸⁰

Savaş söylemlerini konuşan güçlü bir erkektir. Övünmesini engelleyen, Allah'ın şu sözüdür: “Biz demiri indirdik, onda büyük bir güç ve faydalar vardır(Hadid Sûresi,57/25).”

Onun Şem'iyye risalesinden: Önemli şeyleri toplayan göz bağı gibidir. Yüzü açık, güler yüzlü, dik boylu, parlak bir yıldız, ışık ve güzellik saçandır. “Allah dilediğini nuruyla doğru yola iletir(Saff Sûresi, 61/8).” Onun etkinliğini söndürmeyi isteyenler bunu başaramaz. “Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler fakat Allah nurunu tamamlayıcıdır.” Dostlarına yumuşak ve ikramlı davranır. İlginç olan, canlılığı ve güçlülüğü, zayıfladıktan sonra artar. Tehlikeli pozisyonlarda öne çıkan bir fedaidir. Geceleri değerlendiren bir zahittir. Rabbinin birliğini belirtmek için parmağını kaldırır, böylelikle Rahman'ın birliğine tanıklık eder, nur ve duman ayetlerini hatırlamayı sürdürür. Bakanların gözleri rahatlar. “Bakanlara sürur veren açık renkli(Bakara Sûresi 2/69).” Odaya kapatılmış, dili siyahlaşmış, fiziken çökmüş, canlılığı son bulmuştur. Arzularını yok etmiş, bunları canlandıran şeyleri imha etmiştir. Bir şeyhin terbiyesinde saçları ağarmış, göz çukurları bu uğurda kapanmıştır.

²⁸⁰ Ey günlerce katlanarak devam eden keder, kalpte bir ağırlık ve ateş topu
Hayatın hatıralarını bir kahve olarak içtim. Düşüncem, kalkış gününde kalkmaktır.

Arzularım oluştuktan sonra bulandı. Artık ne düzenli bir hayatım kaldı, ne de uyku.
Zaman mutluluk kapılarını üstüme kapattı. Ey dünya sevinci, sana selam olsun.

[179]

*Ve kem min mülūkin fi'l-livā fāriku'l-livā
Ve lem tuġni 'anhüm haşmetün ve 'arāmün*

*Ve rubbe 'izāmin min zevi'l-ḳadri ve'l-'ulā
Fihāmün rifātün fi'r-ramūsi 'izāmün*

*Ṭavtühüm bi-eydi'n-nā'ibāti duhūrahüm
Felem yebḳa minhüm muḫbirun ve visāmün*

*Fesübḫāne men lem yenḳazi 'izzü mülkihi
Eleyse bidāyetuhu'l-fenā'e müdāmün*

Velehū izā

*Dībācu 'umrī iblā'ü'l-cedīdāni
Ve şarşara 'ş-şebbü i'tinā hedmü bünyānī*

*Ṭalāyi'u 'ş-şebbī istevlet 'alā bedenī
Feşāra ma'terakü'l-evcā'i cişmānī*

*Ḥāne'r-raḫīlū ve lākin meddeḫartü lehu
Ve ḫāde'r-radiyyü li'l-mevti ḫādānī*

Velehū izā

*Ve riḳā'ü ḳad ḡanet 'ale'l-'idāni
Şaḫran yesce'u eṭyebe'l-elḫāni*

Safā köşeleri ve sınırları uzadıkça uzadı. Yağmur taneleri benden uzaklaştı ve hüznler. Yaşadıklarımı yok sayabilir misin? Onlar bunca olumsuzluklarına rağmen uyku mudur (gerçek değil midir?)

Nice güzel yüzlü ceylanlar gördüm ve nice güvercinler gördüm, güvercinlerin perişan ettiği.

Fekeennehā ra 'et er-rabī' a feenşedet

Fī hüsnihi'l-eş'āra li'n-nedmāni

Mālet ileyhe'l-ğuşnü yesme'u sec'ahā

Ƙad şārati'l-evrāku ke'l-āzāni

Ve laṭīfū elhānin bedet min şecviḥā

Şuḳka'l-ḳamīşu Şaḳāyıka'n-Nu'māni

Ve raeytü fī'r-ravzi minhā rāḳışan

Bihi şafıka'l-emvācü bi'l-ğaderāni²⁸¹

Türki eş'arı tezkirelerde mestūr ve Meḥammed 'Aşşār'ın Mihr ü Müşterī'sini terceme itdükleri mestūrdur. Kendülerinden bir maḥdüm-ı necībleri ḳalmış idi. Toḳuz yüz seksen altı tārīḥinde ol nihāl-i nevber-i isti'dād, āsīb-i resīde-i tünd-bād olup 'ırḳ-ı 'arīki münḳaṭi' oldı.

El-Mevlā İbrāhīm

²⁸¹ Nice sancak kralları vardır, sancaklarından ayrılırlar. Onların haşmet ve güçleri hiçbir sonuç doğurmaz.

Nice büyük güç sahibi reisler vardır, büyük topraklarda un ufak olup kaybolmuşlardır.

Zamanlarındaki yardımcılarının eline kalır herşey. Onlardan ne bir haber, ne de bir sembol kalır.

Mülkünün yüceliği bitmeyen ne yücedir. Başlangıcında fanilik olan devam eder mi?

Ömrümün başlangıcında yenilikler eskidi. Yaşlılığın kuşatması bedenimi pek yıprattı.

Tüm bedenimi kuşatan yaşlılık belirtileri cismimi savaş meydanına çevirdi.

Yolculuk yaklaştı ama hazırlıksızım. Ölüm karşısındaki güçsüzlüğüm beni iyice yıprattı.

O kadar yüksek ki bayramları bastırdı. En güzel sözleri içeren bir sihir şeklinde.

Sanki baharı görüp de yazmıştı. Şiiri okuyanları güzelleyerek.

Dallar ahengi işiterek eğilmişti. Yapraklar kulak kesilmişlerdi.

Namelerin ahengi coşturmaktadır. Elbiseler parçalanmakta, düzen dağılmaktadır.

Havuzda rakeden birini gördüm. Dalgalar su birikintisini okşamaktaydı.

Kaşaba-i Birgi kuttânından bir müderrisün halef-i şâlihîdür. Taḥşîl-i bîdâ' a-i isti'dād u istihâl itdükten sonra âheng-i tarîk-i erbâb-ı faẓl u kemâl eyleyüp 'alâ ḥasebi'l-'âde hareket ve mu'allim-i sulṭânî 'Aṭâ'ullâh Efendi'nün Āstânesi'n mesned-i 'izz ü devlet kıllup iḥrâz-ı şeref-i mülâzemet ve ba'z-ı buḳâ-yı 'ilmiyyede ifâde-i fûnûn-ı 'âliyye müdâvemet eylemiş idi. Ba' dehu üstâd-ı ferruḥ-nejâdı sevki ile nihâl-i âzâd ḥadîka-ı 'adl u dâd Şeh-zâde Sulṭân Murâd ḥazretlerine mu'allim ta'yîn olındı. Nice zamân ol ḥıdmet-i celîle ile tebcîl ve pâye-i mevleviyyet ile ğarazı tekmîl olup toḳuz yüz seksen bir Muḥarrem'inde marâz-ı tâ'ûndan intikâl ve dârü'l-ins-i ḳudse irtihâl eyledi. Mağnisa yaylağı olan Boztağ'da medfûndur. Yırlarına Sa'de'd-dîn Efendi mübâşir-i ta'lîm ve ḥ'âce-i pâdişâh-ı kerîm olmuşlar idi. Mevlânâ-yı merḳûm âşinâ-yı deryâ-yı 'ulûm, 'âlî himmet şâfi tavîyyet, ḥalîm ü selîm, müşfik ü kerîm, mütedeyyin ü müteverri', ehl-i perhîz ü müteşerri' idi. Maḥdûmı Maḥmûd Efendi eşrâf-ı ḳuzâtdan olup Şire ve Mağnisa emşâli bilâd-ı celîleye vâli olmuş iken defterdâr-ı mâl olup bir iki def'a baş defterdâr olduğdan sonra biñ on beş ḥudûdunda intikâl eyledi. Tophâneli Maḥmûd Efendi dimekle meşhûr ve emşâli miyânında ḥayr ile mezkûrdur. Hâlâ silsile-i nesebi münfaşımdur.

El-Mevlâ Meḥammed bin 'Alî El-Birgivi

Kaşaba-i Bâlikesri'de bir müderrisün maḥdûm-ı fezâ'il-i mûmârisidür. Vâlid-i mâcidlerinden taḥşîl-i 'ulûm ve istifâde-i mantûḳ u mefhûm eyleyüp dîde-i necm-i baḥtı envâr-ı sa'âdetle mukahḥal ve fark-ı âfitâb-ı irtifâ-yı tâlî'î şeb-çerâğ-ı şu'â'efgen-i iḳbâl ile mükellel olmağın zamân-ı ḳalilde bâliğ-i mübâliğ 'ulemâ-yı fuḥûl ve şeyḫi'l-fenn-i ma'kûl u menḳûl olmuş idi. *El ḥâleti ḥâzihî* ve ciheti'l-âmâl ehl-i kemâl olan Medîne-i Ḳostantiniyye'ye ḥatt-ı riḥâl eyleyüp efâzıl-ı 'aşrdan Aḫi-zâde Meḥammed Efendi ḥıdmetlerinde iştiğâl ba' dehu şadr-ı celîli's-şân 'Abdu'r-raḥman Efendi Āstânesi'ne ittişâl eylemiş idi. Ḥıdmet-i 'âliyelerinden mülâzım ve ba'z-ı medâris-i 'ilmiyyede iḥyâ- [180] künende-i merâsim olduğdan sonra nesîm-i tevfiḳ-i ilâhî dil-i agâhına vezân ve ḳâ'id-i hidâyet-i cân-ı kemrâhına çâre-resân olup Şeyḫ Sâmi mürşid-i tarîk-i Bayramî 'Abdu'r-raḥman Ḳaramanî ḥıdmetlerine vâşıl ve şayḳal-ı mücâhede ile taşviye-i bâtına müşteğil olmağın şabiḥatü'l-'ıyd-ı merâm ile tıfl-ı dil-zârını tefriḥ ve şafḥa-i nesîc-i isti'dâdın ḥülle-i Bayramî gibi beyâz-ı şahîḫ itmiş idi. Mervîdür ki üstâdı 'Abdu'r-raḥman Efendi'nün zamân-ı şadâretinde maḥrûse-i Edrine'de ḳassâm 'askeri olmuşlar imiş. Ba' de'l-ferâğ maḥşûl-ı ḳismetden aldıkları meblağı aşḫâbına taḳsîm için medîne-i mezbûreye sefer idüp defter-i mücibince tevzi' ve istiḥlâl-kinân-ı tevdî' iderler. Şeyḫ-i mezbûr bi'l-ḳüllîye ferâğına

rızā vermeyüp ifāde-i fūnūn-ı nāfi‘ aya iştiğāl ve işā‘ a-i eşi‘ a-i fazl u kemāl itmekle me‘mūr ve āfitāb-ı ‘ālem-tāb-ı fezā’ilin fā’izi’n-nūr iderler. Bunlar dağı ḥasebi’l-emr va‘az u tezkīr ve naql-i ḥadiṣ ü tefsīr ile iḥrāz-ı rızā-yı pīr itmişler idi. Ḥāce-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh Mevlānā El-Fāzıl ‘Aṭā’ullāh şahā’if-i aḥvāline pertev-efgen-i himmet ü ‘āṭifet ve tār u pūd eşi‘ a-ı ḥūrşid-i iḥsānı bā-fende-i teşrif-i ‘ināyet olup şān-ı fezā’il nişānuña i‘tinā ve tarḥ-ı kıbāb-ı mürüvveti esās-ı ḳadīm-i maḥabbet ü uḥuvvete binā itmekle ḳaşaba-i Birgi’de müceddeden iḥdāş eyledükleri medresenüñ dirāsetin bunlara tefvīz ve neşr-i me‘ārif-i ‘ulūma taḥrīz itmişler idi. Ol munāsebetle ḳaşaba-i mezbūrede tavaṭṭun ve cebel-i Şāmiḥ gibi ‘arz-ı sükūn ü temekkūn eyleyüp zıll-ı ifādeleri devr-i nezdike şāmil ve āstān-ı feyż-resānları mollā zū melce’-i ṭullāb-ı fezā’il olmuş idi. Eṭrāf-ı ‘ālemden ṭalebe-i ‘ilm ü ‘irfān enhār gibi ol ‘ummān-ı cevāhir-i taḥḳīḳ u iḳāna revān olup ve ciḥetü’l-āmāl-i erbāb-ı kemāl ve kıbletü’l-iḳbāl aşḫāb-ı isti‘dād ü istiḥāl olmuş idi. Gah kürsī-i va‘az ü tezkīrde *emr-i bi’l-ma’rūf ve neḥyi ‘ani’l-münker*²⁸² itmekle muşaddī-i irşād-ı ‘ibād ve gah seccāde-i ders u taḥḳīḳde redd ü ḳabūl-i kelimāt-ı ḳavm ile ifāde-i erbāb-ı isti‘dād ḳılıp sübhā-şümār leyālī vü eyyām ve mübāşir-i iḥyā-yı sūnnet-i seyyidi’l-en‘ām iken ṭoḳuz yüz seksen bir Cemādiye’l-evvel’isinde enfās-ı ma‘dūde-i ḥayātı temām ve ‘āzım-ı nüzḥetgāh-ı dārū’s-selām oldu. Sinn-i şerīfeleri elli beş ‘adedine vāşıl olduḳda marāz-ı ṭā’ūndan intikāl eyledi. Mevlānā-yı merḳūm, noḳta-i dā’ire-i ‘ulūm, ‘ayni’l-a‘yān-ı dāniş ü dīd iḥrāz-ı ferā’id-i fevā’idede ferīd, mecma‘ü’l-baḥreyn-i ‘ilm ü ‘amel ḳāṭı’u’l-‘ālāyık-ı ümīd ü emel ve emn-i ‘ismet-i şevā’ib-i şübehātdan pāk tekellūm-i kelām-ı ḥaḳḳda muṭlaḳı’l-‘inān ü bī-bāk ceriyyü’l-cinān ḥadīdü’l-lisān, pāk-nejād ve şahābī-nihād, ḥāfız-ı Ḳur’an-ı ‘azīm vā’iz-i cāḥiz-i ta’līm erbāb-ı istifāde ve aşḫāb-ı zūhhādeye delīl-i rāh-ı fetva vü taḳvada *‘ayetin min ‘āyātillāh*²⁸³ idi. Evāḫir-i ‘ömrinde mücerred-i iḥyā-yı dīn-i mübīn ve icrā-yı şer‘-i seyyidi’l-mürselīn için dārū’s-salṭana-ı Ḳoşantīniyye’ye gelüp Vezīr-i a‘zām Meḥemmed Paşa ile mülāḳāt ve def‘-i mezālīm ü neşr-i merāḫim bābında kelimāt idüp te’şīr-i belīg-i müşāhede olunmuş idi. Āşār-ı ‘ilmiyyesinden Hidāye Ḥāşiyesi ve Şadrü’ş-Şerī‘a’ya ta’līḳātı vardır. Mollā merḫūm ile Bahā’u’d-dīn-zāde Efendi beyninde muḥākeme itmişdür. Ferā’izde metn ve şerḫi ‘ilm-i nahivde Şerḫ-i Lübb ve Şerḫ-i Muḥtaşar-ı Kāfiye ki İmtihānü’l-Ezkiyā tesmīye itmüşdür. Eşher-i muşannefātıdır. Fenn-i şarfda bir metni ve Maḳşūd’a şerḫi ve ‘ilm-i tecvīdde risālesi ve ta’dīl-i erkān-ı şalatda risālesi ve

²⁸² İyiliği emretmek, kötülükten vazgeçirmek.

²⁸³ Allah’ın ayetlerinden biri.

Mevā'iz'a müte'allik Țarīka-i Muḥammediyye nām kitābı ve Emālī tarzında fūnūn-ı 'āliyeden mübāhiş-i şerīfe taḥkīkine müte'allik risālesi ve Seyfū'ş-Şārim Fī 'Adem-i Cevāzi [Vakfī]'l-Menḫūl Ve'd-Derāhim ismiyle müsem mā risālesi vardır. Bunlardan Tilāvet-i Țur'an-ı 'āzīm ve mübāşirāt-ı ta'līm ve bi'l-cümle 'ibādāt-ı muḳābelesinde ücret-i taḥrīm idüp bu maḳūle ḥuşūslarda 'ulemā-yı fuḥūl ile baştı edille-i menḫūl ü ma'ḳūl itmişdür. Meşāhir-i ḳuzātdan Bilāl-zāde cevāb virüp zıkr olınan umūrda ṭarefeynüñ müşācireleri ve ṭabāḳāt-ı celāl rütbesinde mübāheşe vü muḥāvereleri olup risāleler taḥrīr itmişlerdür. Elsine-i ḥalkda meşhūr ve mecmu'alarda mestūrdur. Mesā'il-i mezbūre ibtāl-i evḳāf ve tazlīl-i āşār-ı islāfa mü'eddi olmağın Şeyḫü'l-İslām Ebu's-Su'ūd Efendi merḫūm ihdās-ı fitnedden abā ve müte'aḫḫirīn-i 'ulemāya iḳtidā eyleyüp [181] ḫilāfına iftā itmekle Bilāl-zāde fırsat bulup merḫumuñ imānen ve ihtisāben cārī olan müdde'āsını (ḫālīf-i ta'arruf) maẓmūnı üzre ta'yīn ü zūhūr için riyāya ḥaml idüp tafşīl-i müşebbi' ile teşnī' ve işbā-yı ḥarf-gīri-i ta'n ü ṭanz ile taḳrī' itmişdür. *Ve'l-'ilm-i 'indellahi'l-ḥabīr* zamānemüz muḳallidlerinden ba'z-ı süfehā ol risālelere dest-res bulmağın nüşḥa-ı kimyā ve Genç-nāme-i Dārā'ya vāşıl olmuş. Deñlü 'arz-ı mübāhāt ve server ü neşr-i muḳaddimāt, faẓl-ı mevḫūr idüp ḥamīr-i māye-i riyā ve kār-nāme-i meḳr ü degā itmekden ḫālī degüllerdür. Gāḥ ü bigāḥ cem'iyetlerde kendüleri teşhīr ve kūş-i erbāb-ı ḥuşı ta'zīr eyleyüp maẓhar-ı nefrīn ü nüfūr olurlar. *Bügzered bī ḥayāyi vu bāḳī heme ḫuzūr*²⁸⁴

El-Mevlā Naşūḫ bin Yūsuf

Medīne-i Selānik'de pedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olup taḥşīl-i sermāye-i 'ulūm ve devr-i mecālis-i erbāb-ı rūsūm iderek şadr-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi Āstānesi'ne intisāb eyleyüp tezkirecilik ḫıdmetinden mülāzım ve 'azm-ı ṭarīḳ-i tadrīse cāzım olmuş idi. *'Alā ḫasebi'l-merātīb*²⁸⁵ aḫz-ı menāsīb-ı münāşīb eyleyüp elli aḳçe ile Lārende ve 'Amed'de müderris ve me'zūn-ı bi'l-iftā müşkil-güşā-yı erbāb-ı istifāde vü istifā olmuş idi. Țoḳuz yüz elli yedi tārīhinde Dede Efendi yirine Ḥaleb'de vāḳi' Ḥüsrev Paşa Medresesi'ne müderris ve meşgale-i fetva vü ifāde ile mūnis oldı. Yetmiş dört Zī'l-ḫicce'sinde Aḳyazılı Sinān Çelebi yirine Seyyid Ğazi fetvāsına naḳl olunup medresesi 'Alī Denī'ye virilmiş idi. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-evvel'isinde tekrār ḫalefi yirine Ḥaleb fetvāsına ifāde olındı. Ol ḫıdmet-i şerīfede üç sene daḫı ḳıyām ve meşālīḫini *kemā yenbegī* ḳarīn-i iltiyām eyleyüp ṭoḳuz yüz seksen bir

²⁸⁴Hayasızlık geçer geri kalan hep huzur olur.

²⁸⁵Tertip olunan düzen üzerine.

Cemādiye'l-āhire'sinde ders ü devr-i encām ve manzūme-i aḥvālī ḥüsn-i ḥitām bulup medrese-i maḥlūle 'Acem Yahyā'ya virildi. Mevlānā-yı mütercim seme-i 'ilm u şalāḥla mu'allim, pend-i pīrān ile mütenaṣṣıḥ 'ālim ü 'āmil ve şāliḥ-i faḳīḥ u uşūl ve edīb-i fetvā vü taḳvādan kesīri'l-naşīb idi. Tārīḥ-i Haleb şāhibi Ḥanbelī-zāde naḳl ider ki toḳuz yüz altmış üç senesinde Ḳaḍı-zāde Efendi Haleb ḳāḍısı olduḳda mevlānā-yı mezbūruñ fetvālarını ḥarḳ ve āteş-i cānsūz-ı taḥḳīr ile şāhibini 'araḳ-ı ḥicāba ḡarḳ idermiş. Bir def'a şikāyet için āstāneye gelüp ḥā'ib ü meḳātīb-i naşīḥat üslūb-ı kibār ile āyib olmuş. Cümleden biri evlādı 'Arabuñ rū? zümresi olan 'aliyyü't-talāk lafzıyla talāk vāḳi' olur mu, diyü istifā olduḳda vāḳi' olmaz diyü cevāb virüp Ebu's-Su'ūd Efendi merḥūm fetvāsı üzre talāk-ı 'avret üzerine ikā' olunur. Ar üzerine oluncaḳ laḡv olur demekle ta'lil eyledükde 'örf-i 'araba binā-yı taḥti'e olunup taḳsire ḥaml olunmuş. Fā'ideden ḥālī olmamaḡla bi' aynihı zıkr olındı. *Eḳūlü ne'am ḳad ḳaşara izḳāne yūftā bi'ademi vuḳū'i't-talākı 'alā men ḳāle 'ale't-talākı lā ef'alü fefe'ale li şübhetin ennel murāde ba'li't-talākı inne't-talāḳa imra etehü vāḳ'ıun 'aleyhi fe hüve mişlü talāḳıke 'alā ve bihī lā yeḳā'u't-talāḳu meā ennehü dūrri'i min ba'di in 'arafe ehlü Ḥalebe ḳad feşā beynehüm fe innehüm lā yurīdūne ba'li't-talākı illā enne talāḳahu lāzimum lehü lüzümü'd-dinī li'l-medyūni izā ḳāle 'alā lifülānin dirhemini velā yenvūne illā zālike fe yelzimu en yeḳā'a't-talāḳu bi zālike kemā yeḳā'u bil kināyāt-i izā nevā bel 'evlā li meḳānin lafzı't-talākı 'alā ennā neḡūlu ḳad cezeme'l-Ḳāḍi fi'l-Fetevāye'l-Kübrā bi'l-vuḳū'i fi talāḳıke 'alā vācibin ev şābitin li enne't-talāḳa lā yeḳūnu vāciben ev şābiten bel ḥükmühu ḥakeme bi ennehü lā yecibu velā yeşbitü illā ba'dehul vuḳū'i ḳāle'l- muḥaḳḳıḳu İbnü'l-Ḥümām ve ḥāzāni yufīdu enne subūtehü iḳtizā'i ve yetevaḳḳafu 'alā niyyeti illa en yeḷhera 'arafe fāşin fe yuşīru şarīhan felā yesdeḳū ḳazāi fi şarfihı 'anhü ve fimā beynehü ve beynellāhi in ḳaşedehü vaḳā'a ve illā lā fe innehü ḳāle yuḳālu ḥazel emru 'alā vācibin bi ma'na yenbeḡi in ef'alehü lā inni fe'altuhü feḳe ennehü ḳāle yenbeḡi en eḷḷaḳake ḳāle ve ḳad te'avverafe fi urfīnā fil ḥalfi bi't-talākı yelzimumi lā ef'ale kezā yurīdu en fe'altehu lezime't-talāḳu ve yeḳā'a fe yecibu en yecriye 'aleyhim li ennehü şāra bi menzileti ḳavlihi en fe'alte fe ente ta'liḳūn kezā te'ārafe ehli'l-ezmāni eḷḷaḳa bi ḳavlihi 'ale't-talākı lā ef'alü intehā kelāmuhū²⁸⁶[182]*

²⁸⁶ Ben derim ki: Evet burada kusur vardır. Çünkü ben, böyle yaparsam üzerime talak olsun deyip daha sonra o fiili işleyen kişiden talak vaki olmayacağı konusunda fetva verilmiştir. Çünkü burada şüphe vardır. Zira “bali't-talāk” lafzı ile karısının talakının kendi üzerine vaki olduğunu kastetmiş olma şüphesi vardır. Bu tıpkı - aleykuke aleyk- demek gibidir. Nitekim böyle bir ifade ile talak vaki olmamaktadır. Haleplilerin örfine göre - aleyye et-talāk- lafzı ile talak lafzını kastetmemektedirler.

El-Mevlâ Mehemmed bin Muştafâ Eş-Şehîr Bi-Niksârî-zâde

Tercemesi sebķ iden Niksârî Muştafâ Efendi'nün maħdüm-ı celîli ve şâh-ı devħa-ı vücüd-ı aşılidür. Cevher-zât-ı kerîmi âb u tat-ı isti' dâd ile girân-bahâ ve terbiyet-i üstâdân *ülin nehâ* ile pür zîb u bahâ olup çârsü-yı i' tibârda faşş-nigin-i ķabül ve miyâne-bend-i silk-i ' ulemâ-yı fuħül olduķda Şeyhü'l-İslâm Ebu's-Su' üd Efendi dârü'l-ifâdesinde rişte-i tullâba ziver ve vâsîtatü'l- ' aķd-ı erbâb-ı hüner olup ĥıdmet-i i' âdelerinden mülâzım ve țarîķ-i sa' âdet-i refîķ-i tadrîse ' âzım olmuş idi. Evvelâ otuz aķçe ile İstanbul'da Murâd Paşa Medresesi'ne şeref-baħşâ olup ķuzât-ı bilâd-ı selâse evlâdına ibtidâ' otuzla medrese virilmek ibtidâ bunlara müyesser ve ol şeref-i maħşûşa evvel bunlar maźhar olmuşdur. Toķuz yüz yetmiş iki Ramazân'unda ' Arab İbrâhîm yirine kırķ aķçe ile Kâlerenderĥâne Medresesi'ne vâşıl ba' dehu teraķķî ile ĥâric rütbesine nâ' il oldu. Yetmiş sekiz Cemâdiye'l-âĥire'sinde ' Abdu'l-gâni Efendi yirine Eyüp'de İsmiĥan Sultân pâyesine pirâye şaldı. Toķuz yüz seksen Şafer'inde Ebu's-Su' üd Efendi ĥafîdi ' Abdü'l-kerîm Çelebi yirine Şemâniyye'de mesned-efrüz-ı fezâ' il oldu. Seksen bir Cemâdiye'l-âĥire'sinün on dördüncü yevm-i erbâ' da maraz-ı tã' undan irtiĥâl ve riyâz-ı rızvâna intikâl eyleyüp medrese-i maħlûle Kâşâb-zâde ' Abdü'l-kerîm Efendi'ye virildi. Edrine Kâpusı ĥâricinde pederi cenbinde medfündür. Maħdüm-ı merķûm naĥl-i meyve-dâr-ı ' ulüm, sinn-i şebâbda rütbe-i meşâyîĥa fâ' iz, nevâdir-i ' ulüm-ı ' aķliyye ve fevâ'id-i fünün-i naķliyyeyi ĥâ' iz, verâ' u diyânetde bî-hemtâ zühd ü siyânetde gevher-i yektâ, seyf-i muțlak ķavvâl-i bi'l-ĥaķķ, fâzıl u edîb a' yin-i nâsda mehîb, dürr-i şâhvâr gibi şadef-i dehre vâĥiden ba' de vâĥid gülen-i imâcedden? ma' düd ĥaşâ' il-i mevrüşesi fezâ' il-i mektebesi gibi nâ-maħdüd, ferd-i kâmil ' âlim ü ' âmil idi. Sultân Selîm ĥâzetlerinün şeyĥi Süleymân

Nitekim şu kadarı var ki falancaya, şu kadar dirhem borcun varsa üzerime talak vâkî olsun. Bununla sadece talâka niyet etmişse bu durumda talâk vâkî olur. Tıpkı kinayeli lafızlar kullanıp da talâka niyet etme durumda boşamanın gerçekleşmesi gibi. Talâkta böyle durumda “ye-i kinayeli” lafızla boşamak, talâk lafzını kullanarak boşamaktan evlâ olarak boşamayı gerçekleştirir. Biz diyoruz ki: Kadı Efendi Fetvâ-yı Kübra adlı eserinde “talâkike aleyke vâcib”un veya “talâki aleyke sâbitun” diyen birinin talâkının vâkî olacağını kesin olarak belirtmiştir. Çünkü talâk vacip veya sabit olmaz aksine talâk vâkî olduktan sonra hükmü vacip ve sabit olur. Muhakkık İbn-i Hümam şöyle demiştir: bu iki ifade iktizaen talâkın sabit olmasını ve niyete baĥlı olduğunu ifade eder. Ancak bir örf varsa ve bu ifadeler sarîh(açık) anlamında kullanılırsa bu durumda mahkemeden boşama konusunda geçerli olarak kabul edilmez. Kendisiyle Allah arasında hüküm kastına baĥlıdır. Eğer talâk niyet etmişse vâkî olur, etmemişse vâkî olmaz. Çünkü bir kimse “Bu iş bana, üzerime vaciptir.” dese bunun anlamı ben bunu yapacağım demektir. Ben bunu yaptım anlamına gelmez. Dolayısıyla talâk konusunda da “Ben seni boşayacağım.” anlamına gelmesi gerekir. Bizim örfümüze göre bir kimse talâka yemin ederek “Bunu böyle yapmamak bana lazım olsun.” dese ve “Bununla ben böyle yapmadım.” kastetse talâk lazım ve vâkî olur. Çünkü bu durumda bu ifade “Eğer böyle yaparsam sen boşsun.” anlamına gelmektedir. Nitekim geçmiş zamandaki insanların “Üzerime talâk olsun, bunu böyle yapmayacağım.” ifadesi kastettikleri örf halin gelmiştir.

Efendi'den inābet ve tekmāl-i nefse himmet itmişler idi. Sinn-i şerīfeleri erbā'ine vāşıl olduḡda şarşar-ı fenā ile şāh-ı ümīdi şikest ve nihāl-i vücūdı zemīn-peyvest olup fezā'iline şedīdü'l-i'tinā ve kiber-i i'cāba mübtelā olmaḡın güyā bād-ı gurūr ile evrāk-ı zindegānīsı tebāh ve rişte-i 'ömri tāb-ı naḡvetle kūtāh oldu.

Mübeşşere şāhib-i Zeyl-i Şakāyık ve şāhib-i dāmen-i ḡakāyık Hışmī 'Alī Çelebi merḡūm-ı merḡūm tercemesini bir mübeşşere-i ḡātır fūrūzla tırāzende ve şukḡa-i naḡlī bu vechle firāzende ḡalmışdur ki vefātından şoñra bir gice merḡūmı vāḡı'ada gördüm ve ba'de'l-intiḡāl cārī olan aḡvālinden şordum, cevāb virüp ayıttı: Hīn-i rıḡletde 'ālem-i ervāḡā vāşıl ve meclis-i şerīf-i Rasūl-'aleyhi's-selāma dāḡil oldum. Divān-ı Sulḡān-ı Enbiyā'yı imān ile ḡatm olan aşḡāb-ı sa'ādet ile mālāmāl görüp baña bir vechle dehşet ü ḡayret müstevlī olduña ta'birinden lisān 'ācizdür. Ol ḡāilde bir kimse gelüp i'tiḡādumdan su'al ü keyfiyet imānumdan istikşāf-ı ḡāl eyledi. Kemāl-i ıztırābdan cevāba ḡādir olmayup naḡāḡ ḡayret-ālūd ile eḡrāfa nāzır şiddet-i infi'ālle cevābdan ḡāşır iken pederüm merḡūmuñ fetvālarından i' tiḡād-ı ehl-i sünnete müte'alliḡ elūme bir fetvāsı girüp fi'l-ḡāl cevāba mühtedī oldum ve evvel ü āḡir 'aḡīde-i imānum bu fetvānuñ naḡl-i meşḡuridür diyü cevāb virdüm. *Bi ḡamdillahi te'ālā* mu'aḡezeden ḡalāş oldum, didükden şoñra bu ḡakāire tebşīr idüp ayıttı: “Eḡerçi Rasūl 'aleyhi's-selām selāmıḡı olan meclis-i 'āliye ol vuşūlde *likūlli dāḡilin dehşetin*²⁸⁷ mażmūnı üzre kemāl-i dehşete ḡāşıl olur. Lākin lüḡf-i kerem ḡazret-i faḡr-i 'ālem şallahü te'ālā 'aleyhi ve's-sellem *bī-ḡadd ve lā yu'add*²⁸⁸ deryā-yı fesīḡi'l-ercā-yı recā dā'ire-i ta'rīf ü tavşīfden evsa' u eb'addür.” didi bizden şoñra gelen erbāb-ı melāḡī vü zu'āfā-yı nāsdan cem'-i kesīr-i nā-mütenāḡī, ma'fūv ü ma'fūr ve mażḡar-ı iḡsān Rabb-i ḡāfūr oldılar. Bā-ḡuşuş ḡülefā-yı erbā'nuñ şefā'atle çāresāz olduḡları erbāb-ı niyāz-ı ḡāḡ rub'-i meşḡūne müvāzīdür dir isem azdur diyüp mażmūn-ı beyt-i bāḡī ile ḡatm-i defter-i rāz eyledi. **Beyt:**

ḡarḡ ider 'ālemleri bir ḡatre āb-ı maḡfīret

[183]Var ḡıyās it vūs'āt-ı deryā-yı raḡmet nidigün

El-Mevlā 'Abdu'l-kerīm bin Meḡemmed Çelebi

ḡālāl-i terācim-i devlet-i Süleymāniyye'de evşāf-ı celīlesi 'anber-engīz-i ḡalem-i ḡuceste-raḡam olan maḡdūm-ı ferḡūnde-şiyem Ebu's-Su'ūd-zāde Meḡemmed Çelebi merḡūmuñ ḡurratü'l-'aynı ve maḡdūm-ı kerīmi't-ḡarafeynīdür. Nihāl-i ḡül gibi ḡıramān-ı ḡülistān-ı vücūd ve revnaḡ-efzā-yı bostān-serāy-ı şūḡūd olduḡda naḡl-i

²⁸⁷ Her giren dehşet içindedir.

²⁸⁸ Sınırsız ve sayısız.

mütemāyil ṭab[‘]-ı bülendi cem[‘]-i fezā[’]ile mā[’]il ve taḥṣīl-i nev-bāve-i me[‘]ārife müsteğil olup peder-i vālā güheri intiḳālinden cedd-i emcedleri terbiyesine muḳārın ve ḥızāne-i ḥızānesinde sākin olmuş idi. Nice zamān dārü’l-feyz-i ifādelerine müdāvim ve ḥıdmet-i ‘aliyelerinden mülāzım olup ṭoḳuz yüz yetmiş üç Şevvāl’inde ‘İbād Çelebi yirine Maḥmūd Paşa Medresesi’ne vāşıl ve şān-ı mevleviye iclālen def‘aten ḥāric rütbesine nā[’]il oldu. Yetmiş dört Zī’l-ḥicce’sinde selef-i sālifi yirine ḥāzret-i Eyüp pāyesine ‘urūc yetmiş yedi Şafer’inde Kātip Maḥmūd yirine dārü’l-ifāde-i Şaḥn’a vülūc eyleyüp ṭoḳuz yüz seksen Şafer’inde Bostān-zāde Meḥammed Efendi yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine vaż[‘]-ı visāde-i ders ü ifāde ve ferş-i seccāde-i taḥḳīḳ ü icāde itmişler idi. Seksen bir Şevvālī’inüñ yigirmi ikinci günü işābet-i ‘ayni’l-kemāl ile zücāc-i mizācı münkesir ve mā[’]il-ḥayat-ı zindegānisi mütekeddir olup marāz-ı ṭā[‘]ūndan intiḳāl ve merḥale-i ḳudse irtiḥāl eyleyüp medrese-i maḥlūle her pāyede ḥālifeleri olan birāderleri ‘Abdü’l-vāsī[‘] Çelebi’ye virildi. Ḥāzret-i Eyüp Cāmi[‘]ine ḳarīb cedd-i emcedleri binā eylediği mekteb şaḥasında medfūndur. Maḥdūm-ı merḳūm ḳıdve-i maḥādīm-i rūm, ḥüsn-i taḥrīr ve lüṭf-i ta[‘]birde bī-bedel, semā[‘]ḥat-ı ā[‘]ṭāda ḍarbü’l-meşel zī-libāsda mütekellif mu[‘]āmele-i nasda mütelatṭif, tāmü’l-ḥalḳa ve vecīh-i şerīfi’n-nefs ve nebiiye şive-i kitābetde ḳalem gibi ‘ilm-i şāb-ı kerīm ve maḥdūm-ı mükerrim idi. Sinn-i şerīfi ‘aḳdi’s-şālişe vāşıl ya[‘]nī māh-ı serī[‘]i’s-seyr ‘ömr-i tekmīl-i şelaşin ile ser-ḥadd-ı muḥāḳa dāḥil olmadın kevkēb-i ḥayātı mübtelā-yı ‘uḳde-i vebāl ve āfitāb-i ṭālī[‘]-i mes[‘]ūdı ḳarīn-i zevāl oldu. Naḳl-i şaḥīḥdür ki ḳırā[’]at-ı muḥteşarātın ṭarīḳ-i tekmīl-i ifāde miyānında ṭoḳuz sene temām olmadın sübha-i enfās-ı ma[‘]düdesi vāşıl-ı ḥitām oldu.

El-Mevlā El-A[‘]zāmu Ebu’s-Su[‘]ūd El-‘İmādī

Hüveddīnū ve’d-dünyā hüve’l-lafzu ve’l-ma[‘]nā hüve’l-gāyetü’l-ḳuşvā hüve’z-zirvetü’l-‘ulyā sulṭāni’l-müfessirīne muḳaddimet-i ceyşü’l-muteaḥḥirīne müftī’l-en‘ām müfni’l-bed‘i ve’l-eşāmī [ş]āḥibu ezyālī’l-efzālī ve’l-es‘ādī şāḥibü’l-irşādī ibn-i şāḥibü’l-irşād²⁸⁹ Şi‘r:

Ebū Ḥanīfe[’]-i şānī Ebu’s-Su[‘]ūd ol kim

Fezā[’]il içre olupdur efāzıl aña ‘iyāl

²⁸⁹ O; irşad ehlinin oğlu, irşad ehli, saadetler ve faziletler zincirinin sahibi, günahları ve bidatları yok eden tüm insanlığın müftüsü, sonraki nesiller ordusunun öncüsü, müfessirlerin sultanı ki o yüce bir zirvedir. O, en uzak, en ileri gayedir. O, lafız ve manadır. O, din ve dünyadır.

(neşr) Vâlid-i mâcidleri ‘ummân-ı dürer-i kâmine câmi‘-i ‘ulûm-i zâhire vü bâtına kutbü'l-evtâd Eş-Şeyh Mehemmed bin Muştafâ El-‘Îmâd hıdmetleridür ki neşr-i nefahât-i menâkıblarına şafahât-ı Şağâyık-ı Nu‘mâniyye zâmin ve bir şemmesi bu cerîdenüñ zeyl-i benefşe-zâr-ı huţûţunda derc olunmak müte‘ayyindür. Ol sa‘di’s-suşûd-ı âsmân-ı fażl u ‘irfân sekiz yüz toksan altı Şafer’inüñ on yedinci günü burc-ı sa‘âdetden nümâyân olup maħrûse-i Kostañtiniyye kurbında vâkı‘ leţâfet-i âb u sâz kârî-i hevâ ile mümtâz ve mürgân-ı nağme-i perdâzı **Şî‘r**:

Şabâ mî demed cân tû kalup besâz²⁹⁰

(neşr) mażmûni ile zemzeme-sâz olan Müderris köyünde pertev-endâz-ı ‘âlem-i vücûd ve şem‘-i nûr-efşân-ı meclis-i şühûd olmuşlar idi. Evâ’il-i hâlde peder-i vâlâ güherleri terbiyelerine kıyâm ve ‘ıkdü’l-le‘âl-i aħvâlini qarîn-i iltiyâm eyleyüp cevher-i şâf-ı isti‘dâd-ı kâbil-i kabûl ve tab‘-ı ‘âyine nihâd-ı muşakqale-i muqaddimât-ı ‘ilmiyye ile meşkül olduğda ifâza-ı envâr-ı me‘ârif-i ‘ulûm ve ifâde-i envâ-yı leţâ‘if-i mantûk u mefhûm kılmışlar idi. Naql olunan üzere Hâşiyeye-i Tecrîd-i Şerîfe’yi bi’t-temâm ve Şerh-i Miftâh’ı iki def‘a ve Şerh-i Mevâkıf’ı *min evvelihî ilâ âhîrihî* taħkîk ü iķân üzre pederlerinden kırâ‘at ve metn-i Miftâhu’l-‘Ulûm’ı dâhil-i ceyb-i hâfîza kılmaga himmet eylemişler idi. *El hâletü hâzihî* [184] kemâl-i kâbiliyet-i şânı vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn-ı Bâyezîd-i Hânî olduğda hilâl-i âmâli pertev-i âfîtab-ı ‘inâyetiyle pür-lem‘ân ve meşâhireden yevmi otuz aķçe çelebi ‘ulûfesi ihşân olup câh-ı maşşûş-ı ‘ulemâ’ ile ser-firâz ve müsteķillen dest-bûs-i pâdişâhî ile mażhar-ı i‘zâz olmuşlar idi. Ba‘dehu âheng-i tarîk-i sa‘âdet-i refîk, devr-i mecâlis-i ders ü taħkîk eyleyüp nice zamân şadrü’l-ifâde Mü‘eyyed-zâde hıdmetlerinden istifâza-i nevâdir-i fûnûn ve istifâde-i ‘ulûm-ı mefrûz u mesnûn eyledükden sonra Anaţolı şadrı Seydi Efendi’dan mülâzemetle ber-murâd ve cenâb-ı mevleviye dâmâd oldılar. Toķuz yüz yigirmi iki târihinde şadr-ı celîl olan Kemâl Paşa-zâde Efendi yigirmi beş aķçe ile Kenġerî Medresesi’n ‘arz eyledükde şâhbâz-ı himmetleri ol muhaķķar-ı şikâra dest-bâz olmaķdan abâ ve şehbâl-i ‘azîmetle pervâz-ı evc-i istignâ eyleyüp ol eşnâda İnegöl’de İşhak Paşa müderrisi Burûsevî Şems Çelebi fevt olmaģın medrese-i maħlûle otuz aķçe ile ‘ıkd-ı gerden-i iclâlleri kılınmış idi. Ba‘de tekmi’l-merâsim bihasebi’l-mevâķit ve’l-mevâsim on ay miķdârı infişâl ile mażhar-ı ‘izz ü iķbâl olup toķuz yüz yigirmi yedi senesi hilâlinde Aşçı-zâde Hasan Çelebi yerine kırk aķçe ile Dâvûd Paşa Medresesi’ne revnaķ-baħşâ oldılar. Yigirmi sekiz dâhilinde Sa‘dî Efendi

²⁹⁰ Sabâ rüzgarı can üflüyor, sen kalıp(vücut) yap.

yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa'da mesned-efrūz-ı ifāde olup otuz bir temāmında Vezīr-i şānī Muştafā Paşa Gegivize'de medrese-i cedīde binā eyledükde ferş-i seccāde-i ders ü taḥkīklerine münāsib görüldi. Otuz iki senesinde Kirecci-zāde yirine Burūsa Sultāniyye pāyesine pirāye-bend olup mu' tād üzre ' aḳd-i meclis-i ders-i ' ām ve ser-çeşme-i zülāl-i ifāzaların keşiri'z-zihām kılmışlar idi. Otuz dört tārīhinde 'Abdu'l-laṭīf Efendi yirine medāris-i Şemān'dan cānib-i şarkīde vāḳi' Müfti Medresesi demekle ma' ruf medrese mānend-i şadef-i gevher-i şehvār zāt-ı 'ālī tebāreleri ile şeref buldı. Ol buḳ'a-i celīlede beş sene kāmīl-i cem'-i efāzıl ve neşr-i fezā'il eyleyüp otuz toḳuz Şevvāl'inde Aşçı-zāde Ḥasan Çelebi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya ḥākim ve revnaḳ-efzā-yı meḥāfil ü meḥākim olup altı ay murūrundan soñra ki toḳuz yüz kırk Rebī'ü'l-āḥiridür. Sa'dī Efendi yirine İstanbul ḳazāsına tebdil ve āfitāb-ı 'ālem-tāb gibi şeref-i şeref iḳbālle taḥvīl olındı. Kırk dört Rebī'ü'l-evvel'inde Muḥyi'd-dīn Efendi yirine şadru'l-'ulemā-yı Rūm ve nā'il-i ḡayetü'l-ḡāyāt-ı merūm oldılar. Sekiz seneden ziyāde kevkeb-i baḥt ü iḳbālleri fūrūziyāde olup işā'a-ı eşi'a-ı 'adl ü dād yağmā-yı na'mā-yı maṭlub u murād itmişler idi. Mervīdür ki bunlaruñ şadāreti zamānına gelince mülāzemet ḳaydına i'tinā olmamaḡla herkes birer tarīḳle manşiba dāḫil olmaḡ mümkün imiş. Şadāretde ḳarīnleri Çivi-zāde Efendi 'umūmen ecnebī olanları mülāzemetde menn' eyledükde tecemmü' eyleyüp rikāb-ı sultāniyye 'arz-ı ḥāl iderler. Pādişāh-ı kerīm ruḳ'aların mollā merḥūma teslīm idüp ḥāllerini tedārik-i fermān eyledükde maḥrūm olmaları şāyeste-i nāmūs-ı salṭanat degüldür, diyü birer manşibla tesliyet eyleyüp *min ba'di* mülāzimīn için müstaḳil rüz-nāme vaz' iderler. Ba'dehu 'ulemādan her pāyeye ta'yīn-i 'aded-i mülāzemet ve müste'iddān için yedi senede bir nevbet bunlaruñ 'arzi ile tanzīm u tensīḳ olınmışdur. Merḥūmdan naḳl olunur ki ḳādi'asker olduklarında bir hafta muḳaddem-i vāḳi'ada görürler ki Sultān Meḥemmed Cāmi'i'nüñ miḥrābında kendüler için bir seccāde baş olup şalat-ı 'aşrı edā için ḫalka-i imām ve sūnnet-i seniyyeleri üzre sekiz rek'ati itmām iderler. Ba'dehu ḳādi'asker olup sekiz sene kāmīl ol şadrdā ḳarār iderler. Gāhī şadārete meyl gösterüp ne olaydı şalāt-ı 'işā kılmış olaydık, diyü laṭīfe iderler imiş. Toḳuz yüz elli iki Şa'bān'uñda selef-i sālifleri Muḥyi'd-dīn Efendi yirine Şeyḫü'l-İslām ve müfti-i müşkil-ḡuşā-yı enām oldılar. El-ḫaḳḳ Sa'dī Efendi merḥūm intikālinden soñra manşib-ı şaḳīli'l-ḫaml fetvā-yı keşti-i deryā-zede gibi muḫtarib-i emvāc ve tesviye-i aḫvālī tebdīr-i dilpezīr ve re'y-i rezīne muḫtāc olmaḡla her ne cānibe ki teveccüh eyledi. Tedārik-i aḫvāline ḳıyām idenler izḫār-ı 'aciz ü a'yā ve a'bā-yı ḳaşimeti'z-

zühürü taḥammülinden tilâvet-i âyet-i *Rabbenâ* [185] ve *lâ taḥammülñâ*²⁹¹ itmiş iken eczâ-yı mühimmâtına ḥüsn-i iltiyâm ve ḥıyâm-ı şikeste ‘imâdına kıvâm-ı kıyâm virüp ber-mücib-i ‘*aṭı kavse keffe bâriḥâ*²⁹² mesned-i selvet-i nişân-ı âfitâba revnaḳ-baḥşâ ve maẓhar-ı mantûḳ ve ‘aleyhi’l-fetvâ olmuşlar idi. **Beyt:**

Ḥâlî degüldi zelzeleden ‘arşa-i zemîn

Evvel ḳademde virdi cihân mülkine ḳarâr

(**neṣr**) Otuz sene miḳdârı mesned-i meşîḥat-ı İslâmiyye’ye kevkebe-baḥş neyyir-i ḥayr-ı zât-ı kerîmleri âfitâb-dıraḥş olup el-şine-i şelaşede fetvâları müselleme-i ‘âlem, düstürî’l-‘amel-i Rûm u ‘Arab u ‘Acem, manzûm u menşûr su’ale muvâfiḳ-ı cevâb, metin ü muḥkem-i terceme-i kitâb vâḳi’ olmuşdur. Toḳuz yüz seksen iki Cemâdiye’l-evvel’isinüñ beşinci günü yevm-i eḥadde sinn-i şerîfleri seksen yediye dâḥil olduḳda mihmân-ı ecel ‘âcil olup dâ‘î mihmân-ḥâne-i cinâna lebbeyk-i zenân ve riyâz-ı keşîri’l-ḥıyâz-ı rızvâna ḥıramân oldılar. Câmî‘-i Sulṭân Meḥemmedî’de cemi‘-i ‘ulemâ’ vü vüzerâ cenâzeleri namazına kıyâm ve Muḥaşşî Sinân Efendi merḥûmı imâm idüp ol sâḥa-i dil-güşâ ḥırmân-ı du‘â olmuş idi. Ḥazret-i Eyüp civârına binâ eyledükleri mektep sâḥâsında defn idüp ḥıdmet-i ihtirâmı itmâm eylediler. Ḥaremeyn-i Şerîfeyn ‘ulemâsı haber-i vefâtların istimâ‘ eyledükden soñra şalât-ı ḡâ’ib edâsına ictimâ‘ eyleyüp ḳubbe-i zemzem ve ravzâ-yı Rasûl-i Ekrem şallâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem zemzeme-i şala ile pür şıyt u şadâ ve du‘â vü şenâdan ḥişşe-i ḡâ’ib-i ḳarîn-i edâ olmuş idi. Yirlerine Rûm ili şadâretinden müteḳâ‘ id Ḥâmid Efendi mutaşaddî-i emr-i üftâ ve mütekeffil-i emânet-i kübrâ oldılar. Mollâ-yı mensûci’l-evşâf muḳtedâ-yı aḥlâf ve reşk-endâz-ı eslâf, ‘allâme-i memâlik-i Rûm, şeyḫi’l-fenn-i mecmû‘-ı ‘ulûm, pehlivân-ı ‘arşa-i tefsîr, yeksüvâr-ı ḥilye-i taḳrîr ü taḥrîr, şemşîr-i ḳâṭı‘i’l-‘araḳ-ı evhâm-ı zunûn, ḥelâl-i müşkilât-ı mefrûz u mesnûn, nişâr-ı ser-zebânı cevâhir-i menşûre-i lisâni’l-‘Arab mensâ-yı ‘arâyis-i faẓl u ‘irfânı reşkin-sâz-i divâni’l-edeb bâdiye-i şaḥâyifde yürâ-yı raṭbi’l-lisânı hem-zebân-ı ‘Arab-ı ‘ürebâ nây-ı kalem-i mu‘ciz-beyânı perde-dâr-ı *mâ yentîḳû anil-hevâ*²⁹³ batîḥa-i keff-i kerîmi baḥḥâ-yı ‘amîmi’l-feyz-i kerâmet, benân-ı dest-i mekârim vesm-i mühür-dâr-ı gencine-i faẓl u ḥikmet, ḳatarât-ı müreşşefe-i aḳlâmından muḥaddirât-ı me‘ânî müştakḳa ve kilik-i bedî‘i’l-âşârı deryâ-nişâr ve ḥafifî’ş-şuḳḳa nâ’ire-i nûr-efşân hidâyetinde zülâm-ı cehl u nâdânı hindû-yı ser-ateş gibi fânî dâ’ire-i meclis-i ders ü

²⁹¹ Ey Rabbimiz! Bize yükleme.

²⁹² Yayı ustasının eline ver.

²⁹³ Ve o, nefis arzusu ile konuşmaz.(Necm Suresi 53/3)

taḥḳīkinde ervāḥ-ı me‘ānī mānend-i şaff-ı tıyūr-i Süleymānī olup ḥıttā-i Rūm cennet-i rūsūmda Kemāl Paşa-zāde Efendi merḥūmdan şoñra ḥāme-i i‘cāz-ı tırāzla çehre-güşā-yı şevānī-i me‘ānī ve devr-i nümā-yı mezāyā-yı seb‘i’l-meşānī fi’l-ḥaḳīka anlar mu‘allim-i evvel bunlar mu‘allim-i şānī idi. El-ḥaḳḳ kavānīn-i ‘Oşmāniye’yi şer‘-i şerīfe taṭbīḳ ve meşālīḥ-i diniyye ve divāniyyeyi aḥsen-i niżām üzre tensīḳ bunlaruñ āşār-ı ictihātı ve inşā-yı şukūk ve sicillāt-ı ḥükkām ve ışlāḥ-ı imlā-yı münāşīr-i aḥkām tāze resm-i ḳalem-i ‘anberīn-i sevādīdür. Mesā’il-i fiḳhiyeden mā‘adā cemī‘-i müşkilāt-ı fūnūndan üftā, ḥaşīsā-yı ḥāme-i ‘uḳde-güşāları olup her vādide yek fen olanlardan fāyīḳ ve sibāḳ u siyāḳ-ı mübāḥeşede ḳaşbı’s-sebḳ-i i‘cāzı ḥā’iz olanlar sebḳ-ḥ‘ān-ı dārü’l-ifādesi olmağla layıkdur. Mecmu‘a-i fetvāları reşk-endāz-ı Fuşūl-i ‘İmādī belki mevzū‘at-ı ‘ulūm ve fihrist-i mesā’il-i fūnūn ve deḳāyīḳ-ı ḥaḳāyīḳdan mü’ellef olan her cevāb ḥabl-i metin ve faşlı’l-ḥitāb olup üftāde-i cāḥ-ı evḥāma ‘urve-i vüşḳā ve cāḥil-i nādāna zincīr-i cūnūndur. Hemānā Ḥ‘āce Çelebi laḳabımuñ te’şīridür ki ‘aşırlarında üstād-ı ebnā-yı zamān oldukları gibi fetvāları ile mes‘ele-‘āmūz her ‘aşr u āvandur **Şi‘r:**

Ḳad zānehü’r-raḥmānu celle şenā’ehū

Bi bedāi‘i ve revāi‘i vü zarā‘ifi

‘Allāmetün fāḳi’l-verā bi-ḥaḳāyīḳı

*Ve deḳāyīḳı ve ‘avārifi ve mevārifi*²⁹⁴

(neşr)‘ Aşık Çelebi merḥūm kendülerinden bi’z-zāt naḳl ider ki iki def‘a mesālīḥ-i en‘ām-ı tezāḥüm ve ba‘z-ı muḳteziyāt-ı ḥasebi ile müstefī-i tefāḳüm idüp *ba‘dehu edā-yı şalāti’l-fer‘*²⁹⁵ taḥrīr-i cevāba mübāşeret ve ezān-ı ‘aşra dek itmāma himmet olındı. Ta‘dād eyleyüp bir def‘a biñ dört yüz on iki ve def‘a-i şāniyede biñ dört yüz on üç fetvā-yı ḳarīn cevāb ü imzā olmuş, diyü buyurmuşlar. El-ḥaḳḳ dā’ire-i tavḳ-ı beşeriden ḥāric ve imdād-ı ḳuvvet-i ḳudsiye ile me‘āric-i i‘cāza ‘āric [186] itdigi maḥal-i kelām degüldür. Toḳuz yüz yetmiş iki tārīḥinde İrşādü’l-‘Aḳli’s-Selīm İlä Mezāya’l Ḳur‘ānī’l-‘Azīm ismi ile vesīm olan tefsīr-i hidāyet-i sefirleri Süre-i Şād āḥirine bālīg olduğda ṫaraf-ı şehriyārīden isti‘cāl olunmağla tebyīz u irsāl olup ḳuzāt-ı Mışriye’den mevlānā-yı Meḥemmed münşī-i tārīḥ

Tāc-ı tefsīr kelām-ı mu‘ciz

²⁹⁴ Onu, çok iyi bilinen, dikkatli, duyarlı, incelikli hakikatlerle diğerlerine üstün gelen allameyi (bilgini), zarif özellikleri yüksek, eşi ve benzeri olmayan övgüsü büyük olan Rahman süsledi.

²⁹⁵ Sabah namazını kıldıktan sonra.

mıṣrā' ını tāriḥ düşürmüş idi. Mervīdür ki ol tāriḥde Sulṭān Selīm-i Qādīm müderrisi olan dāmādları Ma'lül-zāde Efendi vesāṭeti ile bāb-ı hümāyūna vāşıl olduḡda pādişāh-ı deryā-nevāl mevc-i gevher-rīz gibi istiḡbāl eyleyüp ol zeybinde şādef-i dürr-i yektā ve dürc-i gevher-i bī-hemtā yeden-bi-yed pādişāh-ı mü'eyyed dest-i mekāri[m]-peyvestine teslim olınuḡda keffeyn-i keff-i kerīmi mānend-i defteyn-i rahle-i sīm olmuş idi. *El ḡāletü ḡāzihī* vazīfelerine üç yüz akçe teraḡḡi iḡsān olınuḡ ol tāriḡe gelince Şeyḡü'l-İslām anlaruñ vazīfesi iki yüz akçe iken beş yüz akçeye bāliḡ olup naḡd ü cins ü eşvāb ve teşrifāt-ı 'ināyet-i bī-ḡisāb erzānī buyuruldu. Yetmiş üç Şa'bān'uñda itmām eyleyüp 'arz eyledüklerinde dest-i iclāl ile telaḡḡi ve 'ulūfelerine yüz akçe teraḡḡi buyurup şayfiye vü şitā'ıye ḡil'at-ı semūr ta'yini ile ikrām ve cümle ṭalebesi mülāzım olınuḡ itmām-ı envā-yı iḡtirām olınuş idi. Ol eşnāda nevbetü'l-ḡarb? ḡuzāt-ı 'asākire daḡı tatyīb-ḡāṭır iḡün onar mülāzım virmek fermān-ı hümāyūn vālī bu münāḡānūn? oldu. Tefsīr-i şerīfūñ iki nüşhası ḡaremeyn-i Şerifeyn 'ulemāsına vaḡf u irşāl olınuḡ istinsāḡ-ı ṭullāba icāzet virildi. İnşāf budur ki Tefsīr-i Keşşāf ve Qādı'dan soñra ol te'lif-i şerīfe naşīb olan i'tibār ve iştihār-ı ḡacletde izhār-ı bahār ve reşḡin-sāz-ı āfitāb-ı evvel-i nehārdur. Āḡā'id-i dine vāşıl şer'-i mübīnde ber vefḡ-ı mezheb-i Ebi Mansūr ve meşreb-i meşḡur olmaḡın aḡṭār-ı Rüm 'Arab u 'Acem'de her defter-i kütübüñ 'unvānı ve eṭrāf-ı Türk ve Tatar ve Deylem'de her kitabḡānenüñ bā' iş-i irtifā-yı şānī olup nüşḡaları ta'vīz-i mücerreb gibi maḡbūl-i 'ālem-i aḡvālī ḡavl-i müftābih gibi maṭbū' u müselleḡ vāḡi' olmuşdur.

Fe fī külli lafzın minhu ravzun mine'l-münā

*Ve fī külli satrın fihi 'ıkdün mine'd-düreri*²⁹⁶

(neşr) Ṭoḡuz yüz kırḡ sekiz senesinde vāḡi' İştābūr seferinde şadr-ı Rüm iken Rüstem Paşa mevālīsinden mülāzımları ḡasan Beg Efendi merḡūm henüz irtibāt itmegin eşnā-yı seferde Süre-i Feth tefsīrini iḡrā' buyururlar. Ol taḡrīble Tefsīr-i Keşşāf'dan ol süre-i kerīme üzerine ḡāşıye-i şerīfe ta'lik eylemişdür. Hidāye'den Kitāb-ı Buyū'a ḡāşiyeleri vardur. Ṭoḡuz yüz elli iki tāriḡinde Çivi-zāde Efendi merḡūm şadr-ı Rüm olduḡda vaḡf-ı nuḡūduñ butlānına sa'y eyleyüp memālik-i maḡrūsede menn' ü ibṭāl olınmaḡı iḡün mesā'il-i şer'ıyye derc idüp aḡkāmina muvāfiḡ evāmīr-i şerīfe irşāl itmiş idi. Mollā merḡūm ol muḡābelede kütüb-i mu' tebereden nuḡūl ve risāle-i maḡbūleti'l-'uḡūl yazup şavāb-dide-i mute'āḡḡirīn ve muḡtezā-yı re'y-i rezīn-i 'ulemā-yı dīn üzre evḡāf-ı müsliminüñ ibḡāsına ve ḡayrāt-ı

²⁹⁶ Her kelimesinde bir umut bahçesi, her satırında inciden bir gerdanlık var.

celilenün ihyāsına bā' iş olmuşlardır. Baht-ı hüdādād ile āsar-ı celilelerine olan ragbet bir te'life naşib ve maqām-ı üftāde bir müfti bunlar gibi sa' ādet-i kabūle muşib olmamışdır. **Mısra'**:

Ez-her çe qalem şerh koned efzūnest²⁹⁷

(**neşr**) Hılye-i şerifeleri tavili'l-ğadd hafifi'l-ārizine beyāz ve semra miyānuında *beyne beyn* mehasin-i celileleri tūlānī ve şebb-i mehtāb gibi nūrānī vaqūr u edib vecih ü mehīb libās-ı zūhd ü taqvā şic'ār-ı dişārı ve iltibās-ı erbāb-ı tecemmūlden 'ārī hem-renk selef-i sālihīn pīr ve şahābe vū tābi'īn idi. **Li münşei'**

Sīmā-yı şalāhı nūr-i sātı'

Her müyü şu'ā-yı mihr-i lāmi'

Taqrīr-i mişāl-i baħr-i cevşān

Tahrīr-i ise yevm-i dūrr-i efşān

Sātūrī sātūrī naşş-ı kātı'

Aqvāl-i ruzīni heb muqātı'

Āsar-ı mişāl-i mihr-i pūr nūr

Rūm u 'Arab vū 'Acem'de meşhūr

Deryā gibi tab'-ı bīkarārı

Her dilden ider güher-nişārı

Tezyil: Sultān Süleymān merhūmuñ Kūrfūz Seferi'nden 'avd eyleyüp Sīrūz'a qarīb geldükde şadreyne-i fāzileyn olan Muħyi'd-dīn Efendi ve Qadrī Efendi şeref-i murāfaqat-ı rikāb-ı hümāyūnla kām-yāb olup muşāhabet iderken sevq-i kelām iktizāsı ile maqtūl İbrāhīm Paşa'nuñ sebep-i qahrı vādisine 'atf-ı zimām olunduğda fi'l-ħaķika ol zār-ı? ser-beste-i ilhām-semīr Hārūn Reşīd ile Ca'fer-i Bermekī māddesi gibi Sultān-ı şāhib-i serīre maşşūş bir şırr-ı zamīr olmağın küstāhī su'al bā' iş-i infi'āl-i şāh-ı deryā-nevāl olup bir gün ikisi daħı 'azl olunup İstanbul kādısı Ebu's-Su'ūd Efendi Rūm ili kādı'askeri ve Mışr kādı'askeri Çivi-zāde Efendi'ye Anaṭolı şadrı virildi. Mollā merhūm 'acele ile muħīm-i hümāyuna vāşıl oldı. Ba' dehu Qara Boğdān ve İştābūr ve Esterğon seferlerinde hem-rikāb-ı şāh-ı kām-yāb

²⁹⁷ Kalemin açıkladığı her şeyden daha fazladır.

olmuşlardır. Tefsîr-i şerîfelerinde İskender-i Zülkarneyn taḥkîkinde Sîrûz ḳurbında olan virâne ḳal' ayı seyr itdüklerin yazmışlardır. [187]

Nâzı ve Derîde muḥteremdür
Kilk-i teri 'Acemde 'alemdür

Nazm-ı füşeḫâ Müslimîdür
A' râb yanuñda A' cemîdür

Mehâbet-i fazîletleri bir mertebede idi ki kemâl-i lütf ile mu' âmele buyururlar iken vażi' ü şerîfden bir ferd meclis-i şerîfelerinde fetḫ-i bâb u muḥârire ḫıṭba mübâdere itmege ḳâdir olmayup ol ḫaṭîb-i muşakḳa'-ı belâgat-nişâr cevâhir-i fazl u ḫikmet eyledükde ser-be-ser ḫüşe-çîn ḫırmen-i me' ârif ve kâse-i güşle der yüzegir-i leṭâ'if ü ṭarâ'if olurlar idi. Ḥaḳḳa ki merḫûma müyesser olan ni'am-ı mütevâfire ve ḫışâl-ı celîle-i mütekâşire bir devletde bir şâhib-i devlete müyesser oldığı ma' hüd u meşhüd degüldür. Evvelâ 'arâḳat-ı aşl ve aşâlet-i nesl 'uluvv-i rütbe-i fazl u kemâl sümüv-i râyet-i câh u celâl, tevfiḳ-i rüşd ü sedâd fazilet-i telâmize ve necâbet-i evlâd, imtidâd-ı 'ömr ü devlet, ḳuvvet-i dimâg ve temâme-i ḫilḳat, ṭırâzende-i ḫil'at-ı 'âfiyeti olup müdde'l-'ömr câm-ı cihân-nümâ-yı ḫâṭırlarına felâḫân-ı dil-şiken-i 'azlle inkisâr ve evzâ-yı rüzgâr-ı bî-müdarâdan ḡubâr-ı ṭârî olmayup maḳâm-ı mu' ârazâda olan mu' aşırları rû-berâh-ı 'adem bunlar kemâl-i istiḳlâl ile ḳuṭb-ı şâbit-ḳadem olup telâmizesi 'aşrında şudûr-ı çerâg-ı efrûḫteleri serfirâz-ı bürüz ü zuhûr olmaḡla üstâd-ı ḡülnâmına sözâvâr ve baḳıyyeti's-selef-i aḫyâr olmuşlar idi. Ḥikâyet olunur ki tercemeleri sebḳ iden maḫdûmları Meḫammed Çelebi'nüñ oḡlı 'Abdu'l-kerîm Çelebi intikâl eyledükde defnine ḫâzır olup kemâl-i ḫüzn ü melâl ile du'â iderler ki *min ba'de ḫânemüzde* bu vâdiye bizden muḳaddem kimse ḡüzer ve âteş-i ḫasretle mübtelâ-yı dâḡ deger itmeye fi'l-vâḳi' tîr-i recâ hedef-i icâbete işâbet eyleyüp muḳaddem-i ḳâfile-i aḫlâf olurlar. Eş'âr-ı 'arabiyelerinüñ eşheri Ḳaşîde-i Mîmiyye'dür ki maṭla'ı budur ki **Beyt:**

Eb'adü selîmi maṭlabun ve merâmun

Ve düne zerâḫâ mevḳifün ve maḳâmün

Sâ'iri manzûme-i şüreyyâ gibi meşhûr-ı dünyadur.

Şüret-i Fetvâ-yı Meşnevî

Şeyh-i İslâm umde-i fużalâ
H'âce-i dîn u dâver-i dünyâ

Müftî-i ‘aşr u kudve-i âlem
Çe nevîsed cevâb-ı in fetvâ

Zeyd der-hâlet-i kemâl-i bulûğ
Güyed ez-rûy-i ihtimâm-i temâm

Tâ bedeh sâl her zenî hâhem
Be-ţalâķ-ı şülüş bād-ı ħarâm

Fesh u yâ inĥilâl-i in sūgend
Ĥiç mumkin buved be-ķavl-i imâm

Her ki güyed cevâb-ı ecreş râ
Bedehed zü’l-celâl ve’l-ikrâm²⁹⁸

Cevâb

Ger ĥuşuş ‘ibâret-i ĥâlif
İnçenîn şod vaķt-i sevķ-i kelâm

Be-ţaleb mî-neşod yemîn münĥal
Ba‘ d ez-ân ‘aķd-i mî-resed be-tamâm

Bî-tereddüd be-mezĥeb-i digerân
Bî-tevaķķuf be-ġayr-i re`y-i imâm

Ĥüccet-i Ĥaķķ u pîşvây-ı ĥalk
Muķtedâ-yı meşâyıĥ-i İslâm

²⁹⁸ Şeyhülislam, faziletli kişilerin dayanağı
Dinin hocası, dünyanın hakemi
Asrın müftüsü ve âlemin önderi
Bu fetvânın cevabı hakkında ne yazar?
Zeyd ergenliğinin olgunluğundaki bir durumda
Derse tam bir ihtimamla
On yıl boyunca aldığım her bir kadını
Üç talakla boşarsam haram olsun
Bu yeminin fesholması,
Mümkün olur mu, imamın sözüne göre
Her kim bu sorunun cevabını verirse
Onun ecrini Yüce Allah versin.

Goft īn rā Ebu's-Su'ūd faķīr
Kemterīn 'ibād-ı Rabb-i enām²⁹⁹

Ba'z-ı muhādimine merşıye gūne dimişlerdür

Gel ey huceste hışāl ü melek-cemālüm gel
Dükendi hasretle tākāt u mecālüm gel

Seni beķāda koyup ben fenā bulam dirdüm
Vücüd bulmadı endişe-i muhālüm gel

Senünle mülk-i vücūdum temām 'āmir idi
Yıķıldı cümle oldı harāb hālüm gel

Bu rüzgār ise ey ebr iden yaşıñ seylāb
Beni de ağladan oldur ağlaşalum gel

Niyāz ü da'vet ise eyledin temām ey dil
O yār gelmedi gel yāre biz varalum gel

[188] Der cevāb nāme-i pādīşāh

Hāķķā nazar-ı şāh-ı cihān hāķ bīn est
Re'yeş sened şer' ü imād-ı dīrīnest
Nezd-i 'uķalā īn meşel-i dīrīn est
Her kār ki husrev bekoned şīrīn est³⁰⁰

Velehū

Yine sevdā-zede-i zūlf-i siyekār oldum
Yine bir olmıyacaķ derde giriftār oldum

El-Mevlā Kāsım

Şayķal-ı ifāde-i üstād ile şārim-i hāsım ve taşşıl-i cevher-i isti'dād ile şıgr-i i'tibārı
bāsım olup Edrine ķadıısı olan Bedre'd-dīn Ğulām hıdmetlerinden mülāzemetle

²⁹⁹ Eđer konu yemin edenlerden ibaretse, sözün devamı şu şekilde olur. İstemekle yemin bozulmuş olmaz. Ondan sonra anlaşma tamamlanır. Kesinlikle, başkalarının mezhebine göre, vakit geçirmeksizin başka görüş sahiplerine göre (bu böyledir). Fakir Ebu's-Su'ūd bunu dedi. O, insanların Rabbinin en aciz kullarındandır.

³⁰⁰ Padişahın Cevap Mektubu Hakkında

Gerçekten, cihan padişahının bakışı doğru bir bakıştır. Onun görüşü şeriatın senedi ve dinin direğidir. Akıllılar yanında şu atasözü çok eskidir: Padişahın yaptığı her iş tatlıdır.

bekām olmuş idi. Medāris-i ‘ilmiyyede bihasebi’l-merātib menāzil-i peymā ve çille-i erba‘in-i tarīka mübtelā iken toköz yüz yetmiş iki Receb’inde Bitlice Muştafā Çelebi yirine Gegivize’de Muştafā Paşa müderrisi olmuş idi. Yetmiş altı Şevvāl’inde ‘azl olinup medresesi Niksārī kaynına virildi. Seksen Rebī’ü’l-āhir’inde Mü’eyyed-zāde yirine Edrine’de dārü’l-ḥadīş pāyesi ‘ināyet olındı. Seksen bir Muḥarrem’inde Şems Efendi yirine Şaḥn’a geldi. Seksen iki Cemādiye’l-evvel’isinde intikāl eyleyüp medrese-i maḥlūle ile Bostān-zāde Muştafā Efendi iclāl olındı. Mevlānā-yı mezbūr fazilet-i ‘ilmiyye ile meşhūr Kara Kāsım dimekle ma‘rūf ḥüsn-i sevād ve lütf-i nihād ile mevşūf meşgale-i ‘ilm u ‘ibādetle müdāvīm, evḳāt-ı şerīfesin meşālīḥ-i diniyyeye kāsım, ‘ilmi ile ‘āmil, kāmīl-i şāmil idi.

El-Mevlā Ḥayre’d-dīn Ḥalīl

İbrāhīm Tennurī dūd-ı mānend-i zāhir ve gevher-i vücūdı rüste-i silk-i ‘ırq-ı tāhir olup Kayseriyye ‘ulemāsından kaşr-ı isti‘dādın felek-i cenāb ve bünyān-ı evvān-ı ‘ilm ü ‘irfāna ḥarc-ı naḳd-i vaḳt-i bī-ḥisāb eyledükden soñra āheng-i dārü’l-mülk-i Rüm ve devre-i ebvāb-ı erbāb-ı rüsüm eyleyüp kādī’ asker ‘Abdu’r-raḥman Efendi Āstānesi’ne intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eylemiş idi. Kenar medreselerinde ifāde-i müşkilāt-ı fūnūn ve müzākere-i ‘ulūm-ı mefrūz u mesnūn iderek Kayseriyye’de müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müstefid ü müsteftī olmuş idi. Nice zamān ol aḳtārda ifāde vü iftā ve meşgāle-i ‘ilm u ‘ibādetle ‘ömr-i ‘azīzini ifnā eyleyüp toköz yüz seksen iki senesinde ders ü devr-i temām ve ‘azīm-i dārü’s-selām oldı. Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ‘ulūm ḥalīl-i ateşdān-ı mücāhede vü irtiyāz ve bāḡbān-ı ‘ilm u ‘irfān-ı müzehher-i riyāz mü-şīḳāf-ı deḳā’iḳ-i ders ü fetvā, ḥarīr-i bāf-ı ḥaḳā’iḳ-i faẓl u taḳvā, merd-i kāmīl, ḥabr-i deryā-yı dil idi.

El-Mevlā Ebū Fazıl Ed-Defterī

Zīver-i Şaḳāyīḳ-ı Nu‘māniyye olan a‘yān-ı devlet-i ‘Oşmāniye’den Mollā İdrīs Bidlīsī’nün gevherkān-ı nefisidür. Vālid-i mācidlerinden iktisāb-ı re’sü’l-māl-i fūnūn ve idḫār-ı nefāis-i mefrūz u mesnūn eyleyüp tarīḳ-i ‘ilm-i sa‘ādet-i refīka sülūk u ḳurş-ı i‘tibārın ol sikke ile meskūk eyledükde Burūsa’da Sultān müderrisi Kādī Bağdādi’nün mu‘īdi olup mevlānā-yı mezbūr toköz yüz sekiz tārīhinde Müftī ‘Alī Efendi yirine Şaḥn müderrisi olduğda Anaṭolı şadı Mü’eyyed-zāde ‘Abdu’r-raḥman Efendi’ye ittīşāl ve şeref-i mülāzemetleri ile iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl itmiş idi. Toköz yüz on tārīhinde ‘Abdu’r-raḥman Efendi şadı Rüm’dan müteḳā’id ve maḳāmına Mollā Ḥalīl müteşā‘id olduğda pederi Mollā İdrīsle ‘adāvet-i sābıḳası olmaḡın mevlānāyı tarīḳ-i ḳazāya sevḳ ve bu mertebe intikāmıla zevḳ itmiş idi. Belde-i

Magnisa ve Tırāblus-ı Şām emsāli bilād-ı celīle hükümeti ile maḳzi'l-merām oldılar. Toḳuz yüz on toḳuz senesinde Mü'eyyed-zāde Efendi merḥūm Kürz Seydī yirine mükerreran Şadr-ı Rūm olduḳda mevlānā-yı merḳūmı ḥuzūr-ı pādişāhīde terbiye ve nihāl-i āmālin ḳarīn-i temniye eyleyüp Anadolı defterdārlığı ile ser-efrāz ḳılındı. Ba' de'l- 'azl ser-defter-i defterdārān ve ḥarf-i şadāret-i menşūr-ı cāhına ' unvān olmuş idi. Otuz üç sene

Tezyil: Mollā İdrīs ' Arab u ' Acem ḳādı' askeri olduḳdan soñra İstanbul'a gelüp evā'il-i devlet-i Süleymān Ḥanī'de fevt oldu. Ḳaşaba-i Ebi Eyüp zāhirinde pīşte üzre medfūndur. Mevzū-yı mezbūr İdrīs Köşki dimekle ma' rūfdur. [189] Ol manşib-ı celilde kemāl-i istikāmet ile iḳāmet üzre ḥıdmet eyleyüp muḥālif-i ḥāṭır-ḥ'āh-ı sulṭānī bir kelime-i ḥaḳḳa üzre ısrār ü ba' z-ı muḳarrıbān-ı devlete taleb-i beyti'l-māl ile ızrār eyledükde ' azlle mücāzāt ba' dehu ta' yin-i vazīfe-i teḳā'ud ile mükāfāt olunmuş idi. Toḫhāne'de deryāyā müşerref bir pūşte üzre miskīn-i dil-güşā ve baḡçe-i cennet-āsā tertīb eyleyüp evḳāt-ı şerīfesini ' ilm u ' ibādete ve yārānla ruḥānī şöḫbete şarf itmiş idi. Toḳuz yüz altmış bir senesinde baḡçesi civārında bir cāmi' -i şerīf ve mekteb-i laṭīf binā eyleyüp ḥayrū'l-cevāmi' tārīḫ vāḳi' olmuş idi. Cāmi' ḳurbında medfen-i mu'ayyen ve türbe-i rūşen binā itmişken aḫbābında biri vāḳı'asında türbenüñ ḳubbesi ṭayrān ve cānib-i Şām'a güzerān itdiğin görüp merḥūma naḳl eyledükde bu vāḳı' a-ı hā' ile bā' iş-i intibāh olup istiḫāre iderler. *El ḥāletü ḥāzihī ḳum ve irteḫil ile 'ş-Şāmi ve 'z-zamānu ḳarībur*³⁰¹ şadāsın isti' mā idüp ' alāyık-ı dünyeviyyeden bi'l- külliye inḳıṭā' ve aḫbāb u müte' allikātına vedā' idüp ḥacc niyetine şedd-i iḫrām-ı ' azīmet ve ḳaṭ' -ı merāḫil ve ṭayy-i menāzile himmet itmişler idi. Toḳuz yüz seksen iki Şa' bān' uñda **Beyt:**

Cennet ḳoḫusu gelmege başladı meşāma

İrişe gibi ḳāfile mezz-i menzīl-i Şāma

(**neşr**) mażmūnı bī-mişālī kitābe-i ṭāḳ-ı aḫvāli olup Medīne-i Şām'a dāḫil olduğu gibi āfitāb-ı ' ömri vāşıl-ı maḡrib-i Şām ve ' āzım-ı ḥāzā'ir-i dārū's-selām oldu. Merḥūm-ı merḳūm ḡūṭa-zen-i biḫār-ı ' ulūm, mecmū' a-i me' ārif-i gencīne-i leṭā'if ü zera'if, vāz' ı'l-aşl şı' r ü inşā Ebu'l-fazl-ı feza' il-pirā nihāl-i isti' dād-ı fazilet-i istikāmetle pīrāste ve naḫl-i ḳāmet-i ferruḫ-nihādı ḫilye-i ' ilm u ma' rifet ile ārāste fāzıl bin fāzıl baḫr bin vābil, ḥasīb u nesīb, kāmil u edīb idi. Āşār-ı celīlesinden terceme-i Tefsīr-i Ḥüseyn-i Vā' iz terceme-i zāḫire-i Ḥa' rzem Şāh' ı terceme-i aḫlāḳ-ı muḫsini

³⁰¹ Durum şudur ki, kalk ve Şam'a doğru yola çık. Ve zaman yakındır.

pederlerinin Tevārih-i Āl-i ‘Osmān *eyyede hūmullahū ilā āhiri’d-devrān*³⁰² tahkikinde Heşt-Behişt nām kitābına zeyli vardır. Devlet-i Selimiye evvelinden Fārisi inşā ve Türkī Tārīh-i Ali ‘Osmān ve Kıssa-ı Enbiyā ‘aleyhi’s-selām ve İltihā’yā? yazmışlardır. El sine-i şelāse nazma iktidārı ve müretteb ü mükemmel divān-ı eş‘ārı vardır. Sultān Selīm-i Qadīm hazretlerinin Fārisi eş‘ār-ı şerīfelerin bi’t-temām tetebbu‘ itmişdür. Hemānā ‘aybı oldur ki terceme-i lisāni’l-ğayb ve imdād-ı kuvvet-i kudsiye ile kāşif-i esrār-ı lā rayb olan H̄āce Hāfız Şirāzī Divānı’ña gazel-i bigazel-i nazīreyi iltizām ve mücerred tanzīr-i baħr ü kāfiye ile bu emr-i hāfīra iqdām itdikleridür. Ma‘lūm ola ki Sultān Selīm-i Qadīm hazretleri fetħ-i diyār-ı Haleb ve teşhīr-i bilād-ı ‘Arab eyledükde Mollā İdrīs merħūmı Diyār-ı Bekr’de sākın olmağ üzere ‘Arab u ‘Acem kādı‘askeri itmişler idi. Ba‘dehu ol manşib-ı celil Amed kādısı ‘Abdulhayy Çelebi’ye tevcih olındı. Toğuz yüz yigirmi üç tārīhinde iklīm-i Mısr fetħinden soñra memālik-i ‘Arab’a vüs‘at gelüp manşib-ı mezbūr müstaķil-i şadāret ve üç kādı‘asker ile divān-ı pādīşāhī pür-ziynet olmağ münāşib görülmekle İstanbul kādısı Meħemmed Şāh-ı Fenārī’ye virilmiş idi. Mevlānā-yı mezbūr muħīm-i sultāniye vāşıl olup zāhir-i Haleb’de pādīşāh-ı ‘ālempenāh ol mülākātında yanaşup giderken rahşı serkeşlik idip balçığa düşmüş idi. Pādīşāh-ı cihān bu halden taṭayyūr idüp Meħemmed Şāh Efendi’yi Edrine kazāsına naql eyleyüp manşib-ı mezbūrı vezīr Pīrī Paşa’ya sipāriş itmişler idi. Anlar istifā itmekle Anadolı şadrı Qadrī Efendi’ye ışmarlandı. Ol eşnāda vezīr-i merķūm şadri a‘zam olup Qadrī Efendi ile huķūķ-ı maħabbeti olmağın manşib-ı mezbūr ilgā ve Anadolı kādı‘askeri ile iktifā olındı. Şāhibü’t-terceme Hāyırbāy-ı Çerkesi ‘aşrında hacc-ı Beyti’l-Harām ve ziyāret-i ravza-i Seyyidi’l-enām ‘aleyhi’s-selām eyleyüp ba‘de’l-ķufūl Tırablus-ı Şām kazāsına vuşūl bulmuş idi. Ol eşnāda diyār-ı ‘Arabuñ taħrīri fermān olunmağla mevlānā-yı mezbūr bilād-ı Şāmiyenüñ taħrīrine me’mūr oldı. Ba‘dehu bilād-ı Karamaniyye’yi taħrīr eyleyüp her birinde izhār-ı diyānet ü şiyānet ve nezāhet ü istikāmet itmekle ile’l-‘ān hayr ile mezkūr ve defter-i taħrīri mu‘avvel-i ‘aleyh-i umūrdur. Merħūmuñ erbāb-ı devlete cümle-i neşāyiħindendür ki bizden ol bağbān-ı Gülşen imkān olanlar sa‘y-ı bī-kerān ile gülistān-ı cihānı bize ser-sebz ü reyyān teslim [190] eylediler. Biz ahlāfımuza harāb u yebāb terk idüp **Mısra’** :

Behey harāb olası ‘ālemi harāb itdūñ.

³⁰² Allah ondan sonra gelen zamanı da kuvvetlendirsin.

(neşr) hitâbına mazhar olmak lâyıķ-ı hamıyyet ve sözâvâr-ı ehl-i himmet degüldür, dir imiş. Evâhır-i ‘ömrinde iki nihâl-i âzâde maĥdûm-zâde ĥaşıl idüp her biri envâ-yı ma‘ârif ile muĥallâ ve fezâ’il-i beşeriyeden ĥâ’iz-i ĳadeĥ-i mu‘allâ olmuş iken bir gün pür meh ile rüy-ı deryâyı seyr iderken Aķındı Burnı nâm maĥalde ol merkeb-i şabâ licâm-ı tevsen-i tünd-i eyyâm gibi serkeşlik idüp ĥabâb-vâr miyân-ı deryâda sernigün ve ol iki gevher-i yektâ şadefden cüdâ dürr-i âbdâr gibi ĳarķ-ı deryâ-yı bî-sükün olmuş idi. Anlardan şoñra silkü’l-le’al-i nesebi ĳüsiste-târ ve ihyâ-künende-i nâmı zâde-i tab‘ı olan âşâridur. Re’sü’l-etıbbâ ĳaysünî-zâde’ye bir nefis nüşhasın ihdâ idüp bu ebyâtı hem-râĥ kılmış idi. **Beyt:**

Min el meĥdiyyi’ş-şehîri bi aşli fâzlin

Ve ’bni İdrîse zi’l-fakrı’n-nefisi

İle’l meĥdiyyi [elbehû] dâme efzalehû

Ĥakîmun ĥâzıķu ferdün re ’îsün

ĳitâbün câmiun ĥâvi’l-fezâ’ili

Ledeyhi ke’l-mu’îdi ve ke’l-enîsi

Ve sıfrü’l-’ilmi leyse lehû nazîrun

Ve ĥaķķun ennehû ĥayru’l-celîsi

Cevâb

Suĥûrun evde’at beyne’t-tarûsi

Emi’s- sıĥru’l-mü’essîru fı’n-nüfûsi

Ve meĥtûbun bedî’ü’l-lafzı vâfin

Emi’s-şahbâ’u tecillâ fı’l-ķu’si

ĳara’nâhu ve enşe’nâ kânâ

Tarabnâ yâ ĥanşâ’il-ĥanderîsi

Ve ĳallebnâhu ta’zîmen ve şevķân

Li münşe’ihi’r-re’îsi ibni’r-re’îsi

*Tefazzal h̄ine k̄ātebe abdu raqq̄in
Fea‘teqa riqq̄uhū min külli bu ‘sin*

*Ve lem yakna‘hu ihdā ‘ü‘l-kavāfi
Teħallet bi‘l-cevāhiri ke‘l-‘arūsi*

*Fezāde hediyyetü ‘n uhrā feehlen
Ve sehlen bi‘n-nefsi mine ‘n-nefīsī*

*Ebu‘l-fazli ibni İdrīse feekrim
Bihi neseben yuzī ‘u ziyāe ‘ş-şumūsi*

*Qabūlü‘l-‘uzri me ‘mūlün feinnī
Ecebtüke ‘an celīlike bi‘l-ħasīsī³⁰³*

Farsiyetü‘l-leh eyzan

*Māyīm çun sebūyī der-gūşeī futāde
Destī zi-ħasret-i mey der-zīr-i ser-nihāde³⁰⁴*

³⁰³ Asil ve ünlü Mehdi, İdris oğlu, enfes duygular sahibi.

Allah o Mehdi‘ye ihsanını artırsın, hekim ve uzmandır, önder kişidir.

Erdemleri içeren toplu bir kitaptır, yanındayken yardımcı ve dosttur.

Bilgiyi ortaya koymada benzeri yoktur. Gerçek şu ki, dostların en iyisidir.

Tarus arasına yerleştirilmiş satırlar, ya da derinlerde etkin olan bir sihirdir.

Sözleri sanatlı, kuşatıcı bir mektup, ya da sarı kırmızıya boyanmış bir kaptır.

Onu okuduk ve anladık. Ey tazeliğini koruyan! Yenilendik.

Ona saygı ve yönelimimiz arttı. Onu ortaya koyan öndere, önderin oğlu öndere.

Bir köle, yazdığında değer kazanır. Bütün sıkıntılardan özgürlüğe kanat açar.

Kafiyelerinin düzeni ile yetinilmez. Gelin gibi mücevherlerle süslenmiştir.

İlave bir hediyesi daha vardır. Güzellikten güzelliğe hoş geldin, der.

İdris oğlu Ebu Fazl, nesebçe erdemlidir. Güneşin aydınlatması gibi aydınlatır.

Özrümün kabulünü umarım. Senin gibi bir yüceye basit cevaplar verdiğim için.

Zikrū'l meşayihu'l-kirāmu ve men seleke meslekihim mine'l-‘ulema ‘il-‘ıẓāmi fī tariķi'l-maḥabbeti'l-uluhiyyeti'l-lezīne intakeālū ilā rahmeti'llāhi te‘ālā fī hāzihī'd-devleti'l-‘aliyyeti³⁰⁵

Eş-Şeyḫ Baḫrī Dede

Maḫmiyye-i Edrine'de ḳarīn-i neşv ü nemā ve ḫubāb-āsā tāc-ı Edhemī ile cilve-nümā olup Ḳoğacı Dede Zāviyesi'nde seccāde-nişīn ba' dehu maḫrūse-i Burūsa'da vāḳi' Murādiyye Tekyesi'nde tekyezen-i 'izz ü temkīn olmuş idi. *El ḫāleti hāzihī* idmān-ı kemāl-i 'uzlet ü tebettül ve şavm-ı vişāl-i ḳanā'at ü tevekkül üzre sübḫa-şimār ve eyyām ü leyāl ve güzārende-i aḫvāl-i ferḫunde-me'al olup tīr du'āsı Polād güzār ve enfās-ı müsteḫābesi celīli'l-āsār iken ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesi evāsıṭında güṭā-ḫūr-i baḫr-i rahmet ve miḫmān-ı mükerrem-i dergāh-ı 'izzet olmuş idi. [B]urusa'da zāviyesi saḫāsında medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur. 'Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, baḫr-i deryā-yı kerāmāt āteş-efrūz-ı riyāzāt u mücāhedāt dā'ire-i Melāmiyyede ḳuṭb-ı şābit-ḳadem melek-ḫiṣāl-i ferīşteh-i ḫilāl-i ādem idi. Mervīdür ki *kāhī liḫye ve şāribin³⁰⁶* belki müjgān ve ḫācibin ser-ā-pā tırāş ve derūn-ı zāhir beyne inkārı āyine her birin [191] ḫāṭır-ḫıraş ider imiş ve hedef-i tīr-i ṭa'un olmağcün iḫtiyār iderin, dir imiş.

³⁰⁴ Bir testi gibi bir köşeye bırakılmış olanlarız biz. Bir el, o testiye şarap hasretiyle başının altına koymuş.

³⁰⁵ Büyük şeyhlerin ve ilahî muhabbet yolunda olanların yolundan giden büyük alimlerin zikri ki o kimseler Allah yolunda bu yüce devlette Allah Teâlâ'nın rahmetine göçmüşlerdir.

³⁰⁶ Onun sakal ve bıyığı, saman çöpü gibi değersizdir.

SONUÇ

Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik, Atâ'î'nin Şakâ'ik-i Nu'mâniye isimli esere yazdığı zeyle verdiği isimdir. Mecdî Mehmed Efendi, aslı Arapça olan eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Mecdî'nin tercümesinin zeyli sayılan *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik*, 1558-1634 yılları arasında yaşayan şahsiyetler hakkında bilgi vermiştir. Bu bilgilere ek olarak eserdeki şahsiyetler hakkında verilmemiş bilgileri de kendisi eklemiş, şiirlerle zeylini kuvvetlendirmiştir. Ayrıca Osmanlı tarihi açısından verdiği bilgiler de dikkat çekicidir. Bu yönüyle eser, Türk biyografi tarihi ve Osmanlı tarihi açısından önem taşımaktadır.

1985'te Ahmet Suphi Furat tarafından dipnotlarla zenginleştirilen ve 1989'da Abdülkadir Özcan tarafından tıpkıbasımı yapılan eser üzerinde daha önce çeviri yazı ve inceleme çalışması yapılmamıştır. Çeviri yazısı ve incelemesi olmaması nedeniyle Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* isimli tercümesi Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacılar için anlaşılması zor olduğundan eser kaynak olarak kullanılamamıştır. Böylesine önemli bir eserin çeviri yazı ve incelemesinin bulunmaması Türk edebiyatı ve Osmanlı tarihi araştırmacıları için büyük bir eksikliklerdir. Bu eksikliği tamamlamak için ele aldığımız 2013-2014 yılında başlamış olduğumuz bu çalışma bitme aşamasında iken *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserin tamamı Celal Bayar Üniversitesi bünyesinde Suat Donuk tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır. Ulusal Tez Merkezi'nde 385458 nolu tez, erişime kapalı olarak bulunmaktadır. Daha sonra da bu tez kitap olarak basılmıştır. Eseri incelediğimizde tenkitli bir metin olduğu ve inceleme kısmının bize ait incelemeden farklı ele alındığı gözlemlenmiştir.³⁰⁷

Bu çalışmada, Nev'îzâde Atâ'î'nin, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* isimli tercümesinin 46-190. sayfalar arası çeviri yazısı yapılmış ve bu sayede Osmanlı

³⁰⁷ Nev'îzâde Atâyî, **HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'S-ŞAKÂ'İK** Nev'îzâde Atâyî'nin **Şakâ'ik Zeyli** Suat Donuk (hzl.), 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017. <http://www.ekitap.yek.gov.tr> adresinden ulaşılabilir.

Türkçesine hâkim olmayan araştırmacıların da eserden yararlanabilmeleri amaçlanmıştır. Çeviri yazıya ek olarak eserin bu sayfalar arasında geçen şahsiyetlerinin; hayatları, eğitimleri, eğitim aldıkları hocaları, müderrislik yaptıkları medreseleri, eserleri ve ilgilendikleri ilimleri hakkında bilgiler de verilmiştir. Böylelikle araştırmacıların eserde geçen önemli şahsiyetlerin hayatları hakkında bilgi sahibi olabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca tercümede verilen Arapça ve Farsça şiirlerin anlamları dipnotta verilerek bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Çeviri yazının bir diğer kısmında metin, anlatım teknikleri yönüyle incelenmiş; bu incelemeye netlik kazandırmak adına örnekler ilave edilmiştir. Böylelikle bu sahada yazılmış eserlerin de Türk edebiyatı sahasında yazılmış eserlerin metin tahlili değerlendirilmesinde kullanılan başlıklar çerçevesinde incelenebileceği gösterilmeye çalışılmıştır.

Bunun yanında bu ilmî eserin içinde anlatılmış enteresan hikâyeler günümüz Türkçesi ile aktarılmış. Bu hikâyeler eserin genel ve çerçevesi belirlenmiş gibi duran havasını kısmî olarak bozmuştur.

Çeviri yazıda verilmiş olan bilgilere bakılarak yapılan değerlendirme şu şekildedir: Mesleklerine göre yapılan tasnifte 21 farklı meslek grubu incelenmiş, bunlar içerisinde en fazla grup üyeliğinin müderrislere ait olduğu görülmüştür. 242 kişinin bu görevi icra ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu sayının bu denli çok olmasının sebeplerinden biri Osmanlı Devleti eğitim sahasını inceleyen bir eser oluşudur. Ayrıca bu kişilerin içinde kadı, müftü ve vali gibi farklı başka görevlerde olanlar da vardır. Meslek grupları içinde bir diğer önemli grup kadılıktır. 78 kişinin kadılık-hakimlik yaptığı tespit edilmiştir. 38 kişinin hocalık ve şehzade hocalığı bilgisi *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik*'in tarihî kaynak oluşunu ispatlar şekildedir. İncelenen bölümde 31 müftü, 25 vezir, 23 şeyh, 20 kazasker olduğu saptanmıştır.

Bir diğer başlık ise ilgilendikleri ilim sahaları ile ilgilidir. Burada 20 farklı ilim tespit edilmiş, bunlar içerisinde en büyük yüzdeyi tasavvuf ilmi almıştır. Bunun sebebi ise 46-190. sayfalar arasında tarikat silsilelerinin sıralanmış olmasıdır. Tasavvuf ilgi

alanı dışında 20 kişi tefsir ile, 15 kişi hadis ile, 12 kişi de şerh ile ilgilenmiş ve bu sahalarda eserler vermişlerdir. Bunlar dışında en az bilgi sahibi olduğumuz ilim, 1 kişi ile Feraiz ilmidir.

Çalışmada değinilen bir başka husus da eser veren kişilerdir. Belirtilen sayfalar arasında 47 kişinin eser yazdığı tespit edilmiştir. 19 kişinin hâşiye, 13 kişinin şerh ve 9 kişinin tefsir-tercüme yazdığı edinilen bilgiler arasındadır. Ayrıca 39 kişinin de şairlik yeteneğinin olduğu ve bir kısmının şiirlerinin olduğu yazılan eserden elde ettiğimiz bilgiler arasındadır. Bununla birlikte bu çalışmada 37 farklı eser hakkında bilgi verilmiş; yazarları, nüshaları ve haklarında yapılan çalışmalar kısaca sunulmuştur. Öğrendiğimiz bilgiler ışığında en fazla zikredilenler ise Feraiz, Hidaye, Kafiye, Mevafık, Misbah, Tecrid ve Telvih adlı eserlerdir.

Memleketlerine göre sınıflandırılan bu şahsiyetlerin 42 farklı il doğumlu olduğu görülür. Bunlar dışında kalan ve en büyük payı alan grup ise nereli olduğu bilinmeyenlerdir. 35 kişilik bu grup haricinde 7 kişinin Acem, 6'şar kişinin İstanbul ve Aydın doğumlu olduğu aktarılmıştır.

Eğitim veren 17 kişi hakkında da bilgiler sunulduktan sonra eserde ismi geçenlerin ders aldığı müderrisler tablo şeklinde verilmiştir. 141 kişi içerisinde 29 kişinin kimden ders aldığı bilgisine ulaşılamamıştır. Kalan çoğunluğun bu konudaki bilgileri biyografilerinde sunulmuş, Atâ'nın bu hususta dikkatli davrandığı görülmüştür. Mezkur şahsiyetlerin hangi medreselerde görev yaptıkları tablo şeklinde şematize edilmiştir. 48 kişinin nerede görev yaptığı bilinmemektedir. Bu sayının büyük çoğunluğunu tarikat silsilelerinden sonra biyografileri sunulan şeyhler oluşturur.

Kullandıkları mahlaslar ve unvanlar da tablo şekline getirilmiştir. Burada 65 kişinin mahlas ve unvanına ulaşılmıştır. Bunlar içerisinde unvanı farklı ama tezkirelerde farklı mahlasları kullanan 2 kişi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca 1 kişinin de mahlasını kendi isteği ile değiştirdiği anlatılmıştır. Bunlardan farklı olarak bozulma ve telaffuzdaki zorlukları dolayısıyla değiştirilerek ismi söylenen 3 kişi olduğu bilgisi vardır.

Atâ'î'nin titizlikle üzerinde durduğu anlaşılan husus ise doğum- ölüm tarihleridir. 141 kişinin tamamının yaşadığı yüzyıl verilmiş, 4 kişinin 15-16. yüzyılda, 137 kişinin ise 16. yüzyılda yaşadığı aktarılmıştır. Ölüm tarihleri ise birçoğunda tarih düşürme ile daha akılda kalıcı hale getirilmiştir.

Tarihi gerçekliği de bir vakanüvis edasıyla sunan Atâ'î, sefer ve fetihleri ayları ile neredeyse tam tarih verecek şekilde aktarmıştır. Mısralarla süslediği gazvelerde ise Kânûnî Sultan Süleyman'ın yapmış olduğu 14 seferi tam tarihleri anlatmıştır. O gazvelerde neler yaşandığını da tek tek bildirmiştir.

Metni anlatım teknik ve yöntemlerine göre inceledikten sonra, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (46-190. sayfalar arası)'da verilmiş olan şiirler irdelenmiş farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan incelemede sıklıkla Behiştî, Beyani ve Baki'den alınan şiirlerde ihtilafli kelimelerin olduğuna rastlanmıştır.

Eserde verilmiş olan birbirinden enteresan ve kimi zaman trajikomik kimi zaman hayret uyandırıcı yirminin üzerinde anekdot günümüz Türkçesine çevrilerek anlatılmıştır. Transkripsiyonlu olarak belirtilen sayfalar çevrilmiş, ardından aranan isimler kolaylıkla bulunabilsin diye dizin eklenmiştir. Dizin kısmının araştırma yapmak amacı ile bu çalışmayı kullanmak isteyenlere kolaylık sağlaması hedeflenmiştir.

Netice itibariyle bu çalışma sonucunda elde edilen bilgiler Osmanlı eğitim sistemi, tarihi ve edebiyatı hakkında bilgi edinmek isteyenlere akademik seviyede hizmet verecektir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz N (2017). *Riyâzî Muhammed Efendi Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (20.10.2017)
- Afyoncu E (2007) Nişancı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 33: 156-158.
- Ahıskalı R (2007) Reisülküttab. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 34: 546-549.
- Ahunbay Z (1994) Efdalzade Medresesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 3: 133-134.
- Ak M (2009) Seydi Ali Reis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 37: 21-24.
- Akgündüz A (1994) Dürerü'l-Hükkâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 10: 27-28.
- Akgündüz A (1994) Ebussuûd Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 10: 366-371.
- Akün ÖF (1989) Alâeddin Ali Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 2: 315-318.
- Algül H (1996) Gazve. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 13: 488-489.
- Amasya İl Yıllığı* (2007) Amasya Valiliği.
- Arı Z (2008) Ferit Edgü'nün öykü ve romanlarında anlatım teknikleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Arpağuş H (2001) Kara Davud Paşa İzmitî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 359-360.
- Aruç M (2013) Yenipazar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 43: 468-470.
- Aşkar M (1997) Osmanlı Devletinde Âlim-Mutasavvıf Prototipi Olarak; İlk Şeyhülislâm Molla Fenari ve Tasavvuf Anlayışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37(1): 1-17.
- Atar F (2001) Kadı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 66-69.
- Ateş S (2000) İrşâdü'l-Akli's-Selîm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 22: 456-458.
- Aydemir Y (1999) Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkidli Metni. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

- Aytaç G (1999) *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (Gündoğan Yayınları, Ankara).
- Baltacı C (1972) Hadâiku'ş-Şakâik ve Hadâiku'l- Hakâik'te Bulunmayan Ulemâ Hakkında Notlar. *İslâm Medeniyeti Mecmuası* 4(2):54-65.
- Baltacı C (1976) *XV-XVI. Yüzyillarda Osmanlı Medreseleri 2 Cilt* (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul).
- Bardakoğlu A (1995) Ferâiz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 12: 362-363.
- Baykara T (2003) Lala. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 27: 70-71.
- Bebek A (1998) Hayalî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 17: 3-5.
- Bedir M (2013) Vikâyetü'r-Rivâye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 106-108.
- Behçet Gönül [Necatigil] (1945) İstanbul Kütüphânelerinde Al-Şakâ'ik Al-Numâniya Tercüme ve Zeyilleri. *Türkiyat Mecmuası* 7-8(2):150.
- Benli MS (2005) Miftâhu'l-Ulûm *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. 30: 20-21.
- Bilgin AA (2005) Mihr ü Müşterî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 30: 28-29.
- Birişik A (2011) Tefsir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 281-290.
- Bostan İ (2001) Kapudan Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 354-355.
- Buzpınar Ş (2006) Nakîbüleşraf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 32: 322-324.
- Cebecioğlu E (2005) *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (Anka Yayınları, İstanbul).
- Cerrahoğlu İ (1995) Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 11: 260-261.
- Ceyhan S (2004) Mesnevî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 29: 325-334.
- Çabuk V (1980) *Divân-ı Muhibbî (Kânûnî Sultan Süleyman'ın Şiirleri)* (Kervan Kitapçılık, İstanbul).
- Çabuk V (1980) *Divân-ı Muhibbî* (Kervan Kitapçılık, İstanbul).
- Çeşitli İ (2004) *Metin Tahlillerine Giriş/2* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Çöğenli MS (2006) Mutarrizî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 31: 375-377.
- Demirayak K (2001) Kasîdetül Bürde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 566-568.
- Demiroğlu A (1994) Devletşah. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 9: 244-245.
- Denkhalbant A (2009) Seyyîd Battal Gazi Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 37: 51-54.
- Derman MU (1997) Hat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 16: 427-437.
- Devellioğlu F (2013) *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügât* (Aydın Kitabevi, İstanbul).

- Dilçin C (2009) *Yeni Tarama Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Doğan S (1997) Haseki Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 16: 370-372.
- Durmuş İ (2006) Nahiv. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 32: 300-306.
- Durmuş M (2007) Osmanlı sahası Türkçe şair tezkirelerinin tür özellikleri. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Emiroğlu İ (2003) Mantık. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 28: 18-28.
- Eyduran A (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (25.05.2017).
- Eyice S (1992) Beyazıt II Camii ve Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 6: 40-42.
- Eyice S (1992) Bosnalı Mehmed Paşa Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 37: 305-306.
- Eyice S (1992) Burûciye Medresesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 6: 465-466.
- Faroqhi S (2013) 16. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Uleması Arasında Sosyal Hareketlilik. *Osmanlı Eğitim Mirası, Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler*, Haz: Mustafa Gündüz. (Doğu Batı Yayınları, Ankara).
- Fehd T (2000) İlm-i Felek. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 22: 126-129.
- Has ŞS (2006) Mülteka'l-Ebhur. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 31: 549-552. <http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/molla-yegan-medresesi/>, (29.04.2015). <http://www.ayasofya.org/ayasofya-medresesi.html>, (27.08.2015). <http://www.bursa.com.tr/veliyuddinoğlu-ahmed-pasa-medresesi-2-2052.html>, (26 Mayıs 2015). <http://www.bursa.com.tr/yenisehir-506.html>, (28.04.2015). <http://www.bursa.com.tr/yesil-kulliyesi-22595.html>, (28.04.2015). <http://www.e-tarih.org/sayfam.php?m=teser&id=697>, (28.04.2015). <http://www.trakyanet.com/trakya/kirklareli/vize/172-tarihi-yapilar.html?showall=&start=1>, (28.04.2015). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kas%C4%B1mpa%C5%9Fa>, (28.04.2015).
- İnalçık H (2013) Vezir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 43: 90-92.
- İpekten H (1991) Atâ'î, Nev'izâde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 4: 40-42 .
- İpşirli M (1992) Beylerbeyi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 6: 69-74.

- İpşirli M (1993) Çivizade Mehmed Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 8: 347-348 .
- İpşirli M (1995) Fenarizade Muhyiddîn Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 12: 339-340 .
- İpşirli M (1996) Hacı Hasanzade Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 14: 503-504 .
- İpşirli M (2001) Kadızâde, Ahmed Şemseddin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 96-97 .
- İpşirli M (2002) Kazasker. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 25: 140-143.
- İpşirli M (2006) Müderris. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 31: 467-468.
- İpşirli M (2009) Sarıgörez Nûreddin Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 36: 151-152.
- İpşirli M (2010) Şeyhülislâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 39: 91-96.
- İpşirli M (2008) Sadrazam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 35: 414-419.
- İsen M (2009) Türkçenin biyografi geleneği.
http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/turkcenin_biyografi_kaynaklari.pdf
(26.10.2017)
- İsen M, Kılıç F, Aksoyak İH, Eydurhan A, Durmuş M (2009) *Şair Tezkireleri* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- İzgi C (2000) İbnü'l-Hanbelî, Radiyyüddin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 21: 68-69.
- Kahraman A (1989) Ahlâk-i Alâî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 2: 15-16.
- Kâhya E (1997) Ondört ve Onbeşinci Yüzyıllarda Bursa'da Bilim Hayat. *Felsefe Dünyası* 25(2):1-10.
- Kalfazade S (2011) Taşmedrese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 157-159.
- Kallek C (1998) El-Hidaye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 17: 471-473.
- Kandemir M (1993) El-Câmiu's-Sahîh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 7: 114-123.
- Kandemir M (1993) El-Câmiu's-Sahîh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 7: 124-129.
- Kandemir Y (1997) Hadis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 15: 27-64.
- Kandemir Y (2005) Mîzânü'l-İ'tidâl. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 30: 218-219.

- Karakılıç C (2013) *Tecvid İlmî Kur'anı Kerim Okuma Kâideleri* (İslâm Neşriyatı, Ankara).
- Karaköse S (1994) Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı kısmî tahlil-metin. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya.
- Karaköse S (2017). *Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (25.11.2017)
- Karaman H (1996) Fıkıh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 13: 1-14.
- Kaya ES (2009) Sinan Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 37: 228-229.
- Kazancıgil R, Gökçe N, Bilar E (2006) *Edirne'nin Eğitim Tarihi (1361-2005)* (Edirne Valiliği Yayınları, Edirne).
- Kılıç F (2007) Edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynakları: şair tezkireleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10: 543-564.
- Kılıç H (1992) Belagât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 5: 380-383.
- Kılıç H (2001) El-Kâfiye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 153-154.
- Kılıç H (2009) Sarf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 36: 136-137.
- Kızılcık A (2007) Osmanlı Dönemi Âlim ve Şâirlerinden Abdülkerimzâde Mehmed Efendi ve Kasîde-i Mîmiyyesi, *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası* 11: 59-76.
- Koca F (1995) El-Ferâizü's-Sirâciyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 12: 367-368.
- Köksal AC ve diğer (2012) Usûl-i Fıkıh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 42: 201-210.
- Kut G (1989) Ahmed Hasîb Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 2: 87-88.
- Kuzubaş M (2007) Atâ'î'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) mesnevisinin karşılaştırılmalı metni ve konu bakımından incelenmesi, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.
- Küçük S (2015). *Bâkî Divânı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (23.06.2015).
- Küçükaşçı MS (2000) İmam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 22: 178-181
- Küçükaşçı MS (2010) Şehzade. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 28: 478-480.
- Kütükoğlu MS (1994) Defterdar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 9: 94-96.
- Okuyucu C, Kartal A, Köksal F (2012) *Klasik Dönem Osmanlı Nesri* (Kesit Yayınları, İstanbul).
- Ortaylı İ (2001) Kadı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 24: 69-73.
- Osmanlıca Kelime Çözücü, www.lexiqamus.com.tr
- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat* (1992) (TÜR-DAV A.Ş. Yayınları, İstanbul).

- Öngören R (2004) Merkez Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 29: 200-202 .
- Öngören R (2010) Şeyh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 39: 50-52
- Öngören R (2011) Tarikat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 40: 95-105.
- Öngören R (2011) Tasavvuf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 119-126.
- Özay G (2008) Celâl-zâde Sâlih Çelebi dîvânındaki dinî muhtevâ. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Özcan A (1989) *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Özcan A (1994) Eş-Şekâiku'n-Numaniye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 38: 485-486.
- Özcan A (2011) Tevârih-i Âli Osman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 579-581.
- Özek A (2002) El-Keşşaf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 25: 329-330.
- Özek A vd (1993) *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Özel A (2013) Zencânî, İzzeddin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 44: 253-254.
- Özen Ş (2011) Tenkîhu'l-Usûl. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 454-458.
- Özerverli MS (2011) Tehzîbü'l-Mantık ve'l-Kelâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 331-332.
- Öztürk F (2015) *Bakî Dîvân* (İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul).
- Pala İ (2009) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (Kapı Yayınları, İstanbul).
- Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınları, Ankara).
- Râşid R (2003) Matematik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 28: 129-137.
- Sinanoğlu M (2004) El-Mevâfik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 29: 422-424.
- Süveysî M (1998) Hendese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 17: 196-199.
- Şemseddin Sâmi (1996) *Kâmûs-ı Türkî* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Şensoy S (2010) Şerh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 38: 555-558.
- Şükün Z (1984) *Farsça-Türkçe Lügat* (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006) *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*. (28.04.2015).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri (2008) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10732,girispdf.pdf?0> (23.06.2017).

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri (2008). <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0> (23.06.2017).
- Tanman BT (2003) I. Mehmed Medresesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 28: 394-395.
- Taşköprülüzade (1985) *Eş-Şekâ'ikun-Nu'mâniye Fî Ulemâid-Devletil- Osmâniye*, Neşr: Ahmet Suphi Furat. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul).
- Taşköprülüzade (1989) *Şakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri*, Haz: Abdülkadir Özcan. (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Tekin M (2015) *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları* (Ötüken Yayınları, İstanbul).
- Topaloğlu B (2011) Tecrîdü'l-İ'tikâd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 40: 250-251.
- Turan Ş (2002) Kemalpaşazade. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 25: 238-240 .
- Turgut A (2006) Muhyiddîn Mehmed, Hatibzâde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 31: 84.
- Uğur A (2014) Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku's-Şakâ'ik (290-430 sayfalar arası), (inceleme-çeviri yazı). Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Unan F (2008) Sahn-ı Semân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 35: 532-534.
- Uzun M (1997) Hâşimî Emîr Osman Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 16: 411-412.
- Uzun M (2012) Tezkire. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 41: 69-73.
- Uzun M (2013) Yazıcıoğlu Mehmed Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 43: 362-363.
- Uzunçarşılı İH (1988) *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Yaman A (2009) Savaş. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 36: 189-194.
- Yavuz YŞ (1991) Bahrü'l-Kelâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 4: 516.
- Yavuz YŞ (2002) Kelâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 25: 194-196.
- Yazıcı İ (1991) Bahrü'l-Ulûm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 4: 517-518.
- Yazıcı T (1993) Cevâmiu'l-Hikâyât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 7: 439-440.
- Yelten M (2017) *Sohbetü'l-Ebkâr*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (25.10.2017)
- Yıldız HD (1995) Emîrü'l-Ümerâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 11: 158-159.

Yılmaz A (1991) Tezkirelere göre Divan edebiyatı sözlüğü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31: 491-500.

Yüksel E (1992) Birgivî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* 6: 191-194.

Zavotçu G (2017) *Rıza Tezkiresi*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (25.10.2017)

DİZİNLER

A

Abdi Efendi, 172, 179, 191, 277
 Abdalbâkî Efendi, 29, 174, 317, 361, 365, 392, 393, 394, 417, 452
 Abdulcebbâr Acemî, 29, 76, 393
 Abdulfettâh Çelebi, 29, 71
 Abdulgânî Efendi, 29, 73, 378, 492
 Abdulhâlık Gücdevânî, 33, 268, 269, 270
 Abdulhayy Çelebi, 31, 506
 Abdulkâdir Efendi, 434
 Abdulkâdir Geylânî, 39, 305
 Abdülkerîm Çelebi, 77, 450, 492, 501
 Abdülkerîm Efendi, 34, 57, 163, 168, 364, 398, 492
 Abdülkerîmzâde Abdullah Efendi, 28, 29,32, 33, 67, 71, 79, 163, 173, 175, 182, 188, 193, 194,517
 Abdülkerîmzâde Efendi, 297, 349,364,373, 391, 406, 450, 472, 481
 Abdullâh Berzeş Âbâdî, 290,477
 Abdullâh Çelebi, 30, 63, 175, 389, 473
 Abdullâh Dede, 171, 178, 191, 293
 Abdullâh Efendi, 255, 391, 432
 Abdullah El-Hâmidî, 61, 67, 76, 78, 79, 91, 108, 110
 Abdullâh Yafii, 274
 Abdullatîf Buhârî, 477
 Abdullatîf Çelebi, 247,297, 416
 Abdullatîf Efendi, 28, 64, 77, 87, 171, 178, 191, 295, 422, 495
 Abdullatîf El-Mahdûmî El-Câmî, 172, 178, 191
 Abdullatîf El-Makdisî, 274
 Abdulmutî Çelebi, 401
 Abdulazîz Efendi, 297
 Abdulvâsî Efendi, 27, 32, 33, 40, 74, 173, 181, 182,193, 327,329,349, 382, 393, 493
 Abdullvehhâb Eş-Şarânî, 278
 Abdunnebi Efendi, 378, 405
 Abdurrahîm İbnu'r-Rûfâi, 278
 Abdurrahîm Merzifonî, 274
 Abdurrahman bin Mustafa, 48
 Abdurrahman Çelebi, 74, 391
 Abdurrahman Efendi, 29, 32, 39, 40, 79, 87, 158, 159, 166, 171, 176, 190, 195, 241, 245, 288, 312, 313, 349, 365, 378, 395, 398, 407,408, 410, 452, 465, 487, 504
 Abdurrahman El-Mısırî, 273
 Abdurrahman Esferânî, 271
 Abdurrahman Karamanî, 33, 176, 487
 Abdurrauf Efendi, 415
 Abdussamed Çelebi, 392
 Abdussamed El-Natazî, Mahmûd-El İsfahânî, 273
 Abid Çelebi, 274
 Acem Yahyâ, 30, 105
 Ağâzâde, 76,435
 Ahi Efendi, 81
 Ahi Emrem El-Halvetî, 271

Ahî Evrân, 262
 Ahi Muhammed El-Halvetî, 271
 Ahîzâde Mehemed Efendi, 30, 31,67,243, 259,422, 481,487
 Ahmed Ağa (Kemankeş), 35,353
 Ahmed Bâlkâf, 29, 87
 Ahmed Beg, 266
 Ahmed Cürgânî, 271
 Ahmed Çelebi, 29, 38, 46, 49, 53, 70, 71, 73, 76, 88, 122, 124, 154, 174, 186, 194, 199,352, 354, 357, 374, 379, 388, 400, 407, 416, 418, 422, 429, 465, 473
 Ahmed Çelebi(Mazlûm Melik), 30
 Ahmed Efendi, 262, 265, 306, 313, 350, 352, 390, 427, 438
 Ahmed Gazâlî, 271,274
 Ahmed Hızîr-ı Belhî, 274
 Ahmed İbni Süleymân bin Kemâl, 470
 Ahmed Kazvînî, 468
 Ahmed Nâmikî, 40,289
 Ahmed Paşa, 38, 39, 41, 42, 59, 60, 63, 73, 94, 108, 109, 110, 158,262, 327, 332, 343, 349, 350, 351, 353, 357, 359, 360, 394, 404, 415, 445, 458, 474
 Ahmed Samsûnî, 173,382
 Ahmed Sâribân, 171, 178, 190,277,287
 Ahmed-i Hânî, 287
 Ak Şemseddîn, 275, 277,430
 Akıncı Mustafa, 299
 Aklık Sinân Efendi, 28, 62,376, 450
 Aksarâyî Pîr Ali Dede, 277,320
 Akşehirlî Sadi Çelebi, 359
 Akyazılı Sinân, 260, 490
 Alâeddîn Efendi, 272, 277, 303, 317, 445
 Alâeddîn Uşşâkî, 28, 272
 Alâeddîn-i Rûmî, 273
 Alaud-devle Simnânî, 271
 Alemdâr Ahmed Mihter, 386
 Ali Ağa, 35, 351, 352
 Ali Arabî, 172, 180, 192
 Ali Beg, 247, 277
 Ali bin Ebî Bekri ibni Abdil-Celîlî'l-Mergînânî, 413
 Ali bin El-Kârî, 280
 Ali bin Gavşî'ş-Şirâzî, 273
 Ali bin Mehemed bin Ahmed Er-Rufâi, 278
 Ali bin Said Lala, 271
 Ali Çelebi, 408, 417, 492
 Ali Dede, 277, 312, 313
 Ali Denî, 30, 31, 47, 105, 217, 421, 434, 490
 Ali Efendi, 31, 32, 34, 39, 40, 41, 74, 76, 91, 159, 165, 171, 175, 178, 190, 191,263, 273, 285, 286, 297, 320, 327, 335, 357, 359, 379, 387, 393, 395, 407, 409, 415, 450, 464, 479, 504
 Ali Hemedânî, 271
 Ali İbni'ş-Şeyh Mustafa bin Abdu'l-Kostantinîni, 303

Ali Kuşcu, 310
Ali Lala, 279
Ali Arabi, 358
Ali Paşa, 19, 29, 32, 35, 37, 38, 39, 42, 73, 85, 158,
161, 169, 242, 244, 262, 264, 272, 316, 349,
351, 353, 380, 381, 405, 406, 409, 415, 418,
429, 434, 446, 447, 448, 449, 457
Ali Şerîf Efendi, 422
Alim Çelebi, 274
Ammâr bin Bâyezîd, 274
Ammâr bin Yâsir, 271
Ankaralı Ahmed Efendi, 172
Ankaralı Emîr Efendi, 41
Arab Çelebi, 28, 82, 172
Arab İbrâhim, 29, 30,31, 72,76
Arabzâde Abdalbâkî Efendi, 28, 33, 70, 73, 74, 76,
170,172, 173, 174,182, 193, 244, 481
Arabzâde Efendi, 415
Arac Şeyhi Çelebi, 404
Arap Çelebi, 172, 179
Arif Çelebi, 274
Aristo, 363, 430, 464
Aşçızâde Hasan Çelebi, 30, 31, 80, 170, 177,
190,255, 495
Aşık Çelebi, 3, 5, 206, 312, 399, 409,436, 451,
453,478, 498
Aşık Paşa, 274
Atâullâh Efendi, 29, 33, 70, 73, 175, 187, 194, 343,
398, 435, 445, 458, 475, 486
Ayâs Efendi, 29,415
Ayas Paşa, 38,244, 327, 329, 331, 348, 355
Azmi Efendi, 29, 384
Azmîzâde Hâletî Efendi, 40, 117, 303

B

Baba Acem, 30
Baba Kûşî Abdurrahman, 378
Baba Muhammed, 171,288
Baba Nakkaş, 288
Baba Reten-i Hindî, 278
Bâbek Çelebi, 393, 394
Bağdâdîzâde Ahmed Çelebi, 29, 31,87, 91,241, 253
Bağdâdîzâde Hasan Çelebi, 28, 76, 357
Bahâeddîn Veled, 274
Bahâeddînzâde Efendi, 29, 70, 275,314, 488
Bâkî Efendi, 263, 339
Balıkzâde İbrahim Efendi, 262,266,393
Bâlî Efendi, 31,272, 277, 287, 296, 301, 402
Bâlî Paşa, 417
Barsbây-ı Çerkesî, 447
Başmakçı Ali Dede, 277
Bâyezîd-i Bestâmî, 270
Bâzîrgân Şeyhi Ramazân Efendi, 273
Becevî, 332
Bedreddîn Gazi, 460
Bedreddîn Gulâm, 31, 176, 195,503
Behrâm Paşa, 38, 41,329
Bektaş Efendi, 292
Bektâşî Yahya Efendi, 194, 354, 425
Bender Begi Ahmed Beg, 335

Benli Mahmûd, 415
Beyânî, 392
Beyhûdezâde Mahmûd, 31, 357
Bezenzâde, 31, 398
Bilâlîzâde, 489
Bitlice Mustafa Çelebi, 30, 111
Bosnevî Mahmûd Efendi, 262
Bostân Efendi, 32, 33, 164, 174, 185, 193, 349,
355,361, 389, 395, 400, 417, 438, 453
Bostanzâde Mehemmed Efendi, 32,389,493
Bostânzâde Mustafa Efendi, 30,503
Buhârî, 397, 439
Burhâneddîn Seyyîd Muhakkık Tirmidî, 274
Bursevî Şeyhi Çelebi, 29, 173
Burûsevî Emîr Hasan Çelebi, 30, 453, 473
Burusevî Şems Çelebi, 109
Burusevî Şeyhi Çelebi, 76, 297, 378
Bûzîzâde, 30, 70,481
Bünyâmîn Ayâşî, 39,277, 320

C

Cafer Efendi, 29, 76, 349, 365, 378, 381, 393
Cânberdî Gazâlî, 326, 350
Cafer Ağa, 400, 444, 472, 473
Cafer Çelebi, 352, 403, 452
Cafer Çelebi İbni Tâcî Beg, 352
Cafer-i Bermekî, 500
Cafer-i Sâdık, 270
Cafer-i Tayyâr, 193, 406
Cârullâh Efendi, 394
Celâlîzâde, 29, 37, 76, 77
Celâlîzâde Mustafa Beg, 264, 328,352
Celâlîzâde Sâlih Efendi, 29, 76, 77, 173, 384,395,481
Cem Şâh, 272
Cemâl Efendi, 272, 288, 314
Cemâleddîn Aksarâyî, 271
Cemâleddîn Efendi, 308
Cemâleddîn Seyyîd Tebrîzî, 275
Cemâleddîn Tebrîzî, 271
Cemşâh, 442
Ceresinzâde, 259
Cerrâhzâde Efendi, 275
Cevherî, 439
Cüneyd-i Bağdâdî, 270, 271,274,278, 280
Cürcân Efendi, 76, 85, 110, 172, 356, 405

Ç

Çalık Ali, 258
Çalık Yakûb, 211, 359, 386
Çandarlı Halîl, 381
Çavuşbaşı, 329
Çelebi Efendi, 271, 272
Çerçinzâde, 357, 382
Çivîzâde Efendi, 28, 32, 33, 39, 69, 76, 81,102, 161,
170, 172, 173, 174, 175, 180, 181, 184, 186,
190, 192, 193, 194, 259, 321, 359, 364, 374,
378, 382, 389, 394, 402, 406, 408, 421, 423,
434, 438, 457, 481, 496, 499, 500
Çivîzâde Şeyh Mehmed Efendi, 29, 402

D

Dâbe Çelebi, 474
Dârib Muhyiddîn, 356
Dâvûd Beg, 335
Dâvûd Paşa, 182, 354, 355, 380, 392, 400, 430, 457, 495
Dâvûd-ı Tâî, 270,271, 274, 280
Dâvûdzâde Efendi, 297, 354, 355, 384, 465
Dâvudzâde Karamânî Mehmed Efendi, 29
Dâvûdzâde Mehmed Efendi, 297, 355
Dede Çevnegi, 118, 377
Dede Efendi, 30, 33, 44, 46, 105, 117, 153, 172, 178, 191, 197, 306, 375, 489
Dede Ömer Rûşenî, 171, 178, 190, 206, 271, 281
Defterdâr Abdî Çelebi, 421
Deli Ali, 29, 34,440, 477
Deli Arslan Paşa, 42, 352
Deli Hüsrev Paşa, 38, 42, 105, 348, 351
Deli Kerîm Efendi, 110,415, 434
Denizlili Muslihiddîn Efendi, 28
Dursun Efendi, 29, 80, 88, 174
Dülgerzâde Efendi, 29,31, 88, 355, 360, 382, 385, 435
Düzme Mustafa, 335

E

Ebî Eyüp, 245, 292, 343, 411
Ebi Mansûr, 499
Ebî Muhammedî'l-Huseyn ibni Mesûdî'l-Buğaviyyi, 413
Ebî Abdillâhi Muhammed ibni İsmâîlî'l-Buhârî, 413
Ebî'r-Rıza Retn, 280
Ebû Bekir Eş-Şiblî, 278
Ebû Bekr Efendi, 39, 172,305
Ebû Hanîfe, 494
Ebû Leylî Çelebi, 274
Ebû Abdullâh Muhyiddîn Mehmedî'l-Arabî Et-Tâî'l-Endülüsî, 278
Ebû Ali Gulâm bin Türkân, 278
Ebû Ali Rûdbârî, 270
Ebû Saîd El-Mübârek İbni Ali El-Mahdûmî, 278
Ebu'l Fazl Kâmiî, 278
Ebu'l Ferec Et-Tarsûsî, 278
Ebu'l Gays, 278
Ebu'l Hasan Ali bin Mehmed bin Yusûf El-Kureysî'l-Hakkârî, 278
Ebu'l-Fazl bin Kâmiî, 280
Ebu'l-Fazl Abdu'l-vâhid bin Abdu'l-azîz Et-Temimî, 278
Ebu'l-Leys Efendi, 163, 355,396
Ebu'n-Necîb Sühreverdi, 271, 273, 274, 275
Ebu'r-Rıza Retn, 279
Ebu's-Sehâ, 190, 244
Ebu's-Suûd Efendi, 26, 30, 31, 32, 40, 44, 46, 47, 48, 49, 53, 61, 64, 70, 77, 80, 109, 111, 121, 122, 124, 125, 158, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 175, 176, 179, 180, 183, 185, 188, 189, 191, 192, 194, 195,200, 241, 247, 248, 256,261, 263, 275, 308, 309, 315, 317, 335, 336, 343, 346, 349, 352, 365, 373, 378, 379, 386, 388, 391,393, 394, 401, 403, 405,

407, 409, 411, 415, 423, 424, 427, 430, 431, 433, 438, 452, 454, 458, 467, 470,473, 474, 476, 479, 481, 484, 489, 490, 491, 493, 494, 500,502
Ebu's-Suûdzâde Ahmed Çelebi, 30, 70, 79, 256, 473
Ebu's-Suûdzâde Mehmed Çelebi, 31, 76, 79, 248, 407, 481, 493
Ebubekr Nessâc, 274
Edirneli Mecdî Çelebi, 263
Eflâtûn, 363
Eğri Abdî Efendi, 263
Ekmel Efendi, 29, 34, 303, 376, 444, 448
El Hac Ali, 172
El-Hacc Mehmed bin Sadık Habûşânî, 171, 178, 191
El Hacc Karamanî Sarûhânî, 28,272
El Mevlâ Abdulfettah bin Eş-Şeyh Nasreddîn, 29, 71, 155,173, 182, 193, 198, 391
El Mevlâ Abdullah, 29, 38, 45, 46, 50, 62, 68, 72, 80, 100, 108, 119, 121, 122, 125, 150, 152, 155, 170, 174, 177, 183, 190, 193, 196, 199
El Mevlâ Abdullah bin Abdulkâdir, 38, 45, 399
El Mevlâ Abdullah bin Mîrcân bin Abdullah, 29, 62, 68, 80, 150, 400
El Mevlâ Abdullatif, 31, 59, 76, 87, 98, 155, 174, 184, 193, 199, 416
El Mevlâ Abdurrahman bin Ali, 29, 68, 72, 76, 77, 87, 88, 99, 107, 155, 173, 182, 193, 198, 392
El Mevlâ Abdurrahman bin Mustafa, 29, 32, 45, 58, 75, 76, 78, 81, 100, 111, 118, 153, 173, 181, 192, 198, 379
El Mevlâ Abdulkarim bin Mehmed Çelebi, 30, 77
El Mevlâ Ahmed bin Abdullah, 29, 31, 63, 76, 79, 86, 89, 112, 119, 123, 125, 155, 174, 185, 193, 199, 416
El Mevlâ Ahmed bin Eş-Şeyh Muslihiddîn Eş-Şehir-i bi-Muallimzâde, 30, 31, 34, 58, 76, 474
El Mevlâ Ahmed bin Mahmud, 29, 46, 51, 57, 59, 60, 61, 63, 73, 89, 119, 121, 123, 125, 152, 174, 183, 193, 199, 403
El Mevlâ Ahmed bin Mehmed bin Hasan bin Abdussamed Es-Samsûnî, 31, 38, 47, 61, 71, 75, 76, 87, 88, 102, 152, 174, 185, 193, 199, 422
El Mevlâ Alâeddîn Ali El-Manâvî, 38, 63, 76, 78, 80, 109,155, 172, 179, 192, 198, 354
El Mevlâ Ali, 29, 31, 32, 33, 34, 44, 46, 47, 49, 53, 59, 60, 61, 62, 70, 73, 74, 76, 79, 81, 86, 94, 97, 103, 104, 105, 106, 110, 116, 119, 120, 123, 124, 125, 152, 154, 155, 170, 174, 175, 177, 185, 186, 187, 189, 190, 193, 194, 195, 196, 199, 200, 235, 258, 349, 421, 439, 445, 457, 480
El Mevlâ Ali bin Abdulazîz, 30, 31, 77, 125
El Mevlâ Ali bin Abdulazîz bin El Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, 30, 49, 59, 62, 74, 81, 120, 124, 125, 152, 235, 480
El Mevlâ Ali bin Eş-Şeyh Mehmed, 29, 73, 154
El Mevlâ Ali bin Kâsim Ez-Zeytûnî, 29, 34, 46, 59, 103, 110, 119, 154
El Mevlâ Âşık Çelebi, 57, 120, 124, 125, 151, 175, 187, 194, 200
El Mevlâ Atâullah Ahmed, 44, 70, 71, 80, 102, 119, 125, 151, 174, 185, 194, 199, 429
El Mevlâ Bâlî, 31, 47, 51, 76, 88, 110, 119, 155, 174, 183, 193,195

- El Mevlâ Bedreddîn Mahmud, 29, 33, 53, 60, 62, 68, 70, 74, 76, 77, 79, 86, 152, 153, 173, 174, 182, 184, 193, 198, 199, 231, 384, 415
- El Mevlâ Cafer, 31, 32, 33, 57, 76, 81, 85, 87, 91, 92, 108, 152, 174, 184, 193, 199, 405
- El Mevlâ Cuma, 87, 91, 151, 170, 176, 190, 196, 241
- El-Mevlâ Çivizâde, 349
- El Mevlâ Ebu Fazıl Ed-Defterî, 30, 32, 34, 35, 77, 121, 124, 125, 152,176, 190, 195, 200, 504
- El Mevlâ Emir Hasan bin Sinân, 28, 31, 58, 60, 79, 94, 103, 111, 155, 173, 180, 192, 198, 373
- El Mevlâ Fâzıl Mustafa bin Ali Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, 29, 44, 45, 48, 59, 76, 79, 98, 119, 123, 151,173, 183, 193, 195, 231, 393
- El Mevlâ Halil bin İsa Paşa, 31, 32, 35, 80, 85, 155, 173, 181, 192, 198, 380
- El Mevlâ Hanefî, 94, 109, 155, 170, 177, 190, 196, 259
- El Mevlâ Hasan bin Ali bin Hasan, 29, 34, 47, 50, 97, 98, 101, 154, 173, 181, 193, 198, 382
- El Mevlâ Hayreddîn Halil, 30, 34, 153, 176, 190, 195, 200, 504
- El Mevlâ Hüsâm bin Hâmid, 31, 61, 77, 104
- El Mevlâ İbrâhîm, 33, 35, 38,175, 189, 195, 200, 486
- El Mevlâ Kadri Çelebi, 349
- El Mevlâ Kâsım, 30, 77, 111, 155, 176, 189, 195,200, 503
- El Mevlâ Kemâleddîn, 28, 31, 34, 44, 46, 47, 50, 61, 67, 92, 101, 118, 121, 123, 151, 198
- El Mevlâ Kemâleddîn Eş-Şehîr-i Bi-Kara Dede, 28, 31, 34, 44, 46, 47, 50, 61, 67, 92, 101, 118, 123, 151,173, 181, 192, 375
- El Mevlâ Kepenekçi Hâce Sinan, 118, 152,172, 179, 192, 197, 322
- El Mevlâ Kutbeddîni'l-Acemî, 28, 33, 47, 51, 68, 69, 87, 150, 173, 181, 192, 198, 377
- El Mevlâ Lütfullâh, 29, 34, 62, 69, 70, 76, 87, 104, 155, 173, 181, 192, 198, 378
- El Mevlâ Mahmud Beg, 29, 35, 63, 155, 174, 185, 193, 199, 421
- El Mevlâ Mahmudü'l-Esvedî'l-Kösec, 29, 34, 47, 50, 51, 73, 94, 95, 150, 175, 187, 194, 199
- El Mevlâ Manav Seydî bin Halil, 88, 434
- El Mevlâ Mehmed, 28, 31, 34, 35, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 53, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 67, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 96, 97, 98, 103, 106, 108, 109, 110, 111, 118, 120, 122, 123, 125, 151, 152, 153, 154, 155, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 182, 184, 186, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 252, 261, 360, 364, 377, 385, 392, 404, 440, 464, 468, 472, 487, 491
- El Mevlâ Mehmed bin Muhyiddîn Mehmed bin Eş-Şeyh Tûrûd, 360
- El Mevlâ Mehmed bin Mustafa Eş-Şehîr-i bi-Niksârîzâde, 30, 72, 73, 77,125, 155, 176, 189, 195, 200, 491
- El Mevlâ Mehmed bin Abdulvehhâb bin Abdulkerim, 28, 31, 44, 67, 76, 79, 86, 103, 118, 123, 125,173, 180, 192, 198, 364
- El Mevlâ Mehmed bin Ali El-Birgivi,453
- El Mevlâ Mehmed bin Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, 30, 53, 155,175, 188, 194, 200, 464
- El Mevlâ Mehmed bin Hüsâm, 29, 86, 111
- El Mevlâ Mehmed bin Mehmed Eş-Şehîr-i Bi İbni En-Neccâr, 29, 44, 53, 61, 62, 76, 88, 98, 108, 118, 125, 153, 385
- El Mevlâ Mehmed bin Seydî Çelebi, 29, 58, 76
- El Mevlâ Mehmed Emîn, 30, 125
- El Mevlâ Muhterem, 153, 175, 188, 194, 200, 477
- El Mevlâ Muhyiddîn, 28, 34, 57, 67,108, 116, 151, 170, 176, 190, 196, 243, 349
- El Mevlâ Muhyiddîni'l- Esved, 28, 78, 173, 181, 192, 198, 377
- El Mevlâ Mustafa, 29, 31, 53, 57, 60, 63, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 81, 98, 102, 103, 104, 106, 111, 112, 118, 122, 125, 151, 152, 154, 155, 170, 173, 175, 177, 180, 182, 183, 187, 188, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 200, 260, 374, 390, 398, 444, 473
- El Mevlâ Mustafa bin Ali, 29, 31
- El Mevlâ Mustafa bin Hasan bin Abdullâh, 260
- El Mevlâ Mustafa Dâvûd, 79, 374
- El Mevlâ Mustafa Eş-Şehîr-i Bi-Hazânî, 29, 79,125
- El Mevlâ Nasrullah El-Rûmî, 44, 46, 118, 123, 153, 173, 181, 192, 198, 381
- El Mevlâ Nasûh, 30, 34, 46, 47, 50, 57, 105, 106, 121, 151, 154, 170, 176, 189, 190, 195, 196, 200, 241
- El Mevlâ Nasûh bin Yusuf, 30, 34, 47, 50, 105, 106, 154, 489
- El Mevlâ Necmeddin bin Muhammed, 29, 44, 45, 46, 82, 119, 125, 150, 174, 184, 193, 199, 410
- El Mevlâ Nîmetullah, 31, 47, 53, 80, 125,152, 172, 180, 192, 198, 358
- El Mevlâ Nûreddîn, 29, 31, 46, 58, 62, 76, 81, 110, 119, 121, 125, 151, 174, 186, 194, 199, 433
- El Mevlâ Nurullah Et-Tabîb, 34, 48, 153, 175, 187, 194, 199, 445
- El Mevlâ Pîr Ahmed Çelebi İbn-i Pîr Ahmed Efendi, 29, 46, 49, 53, 122, 124, 174, 186, 194, 199
- El Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî, 152, 196, 258
- El Mevlâ Ramazan bin Abdulmuhsin El-Vizevî Eş-Şehîr-i Behîştî, 29, 49, 120, 123,125, 153,174, 186, 194, 199 441
- El Mevlâ Sâdi bin Mahmud, 28, 85, 86, 117, 151, 171, 177, 190, 196, 261
- El Mevlâ Sâlih, 46, 75, 76, 77, 85, 87, 91, 116, 121, 122, 124, 125, 153, 170, 176, 190, 195, 243
- El Mevlâ Sinân, 30, 31, 50, 62, 76, 106, 154,175, 188, 194, 200, 479
- El Mevlâ Sinaneddîn Yusûf bin Pîr Ahmed, 30, 38, 59, 76, 81, 88, 97, 100, 106, 125, 153,175, 196, 200, 450
- El Mevlâ Sinâneddîn Yusuf El-Hatîb, 38, 48, 155, 170, 177, 190,196, 257
- El Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrem, 29, 31, 32, 40, 52, 58, 70, 73, 76, 79, 85, 86, 97, 108, 119, 123, 125, 153, 174, 184, 193, 199, 406

- El Mevlâ Şemseddîn Ahmed El-Hüsnî El-Hüseynî, 30, 31, 58, 59, 60, 63, 76, 78, 80, 86, 87, 118,125, 153,155, 172, 175, 179, 180,188, 192,194, 198, 200,353, 358, 476
- El Mevlâ Şuayîb, 79,125,155, 170, 177, 190, 196, 256
- El Mevlâ Şücâeddîn Süleyman, 51, 53, 56,116, 122, 151, 170, 176, 190, 196, 242
- El Mevlâ Tâceddîn, 28, 31, 34, 38, 52, 58, 62, 63, 67, 76, 78, 79, 91, 107, 108, 110, 116, 122, 125, 151, 152, 153, 170, 172, 175, 176, 179, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 200,
- El Mevlâ Şah Mehmed bin Hurrrem, 29, 31, 32, 40, 52, 58, 70, 73, 76, 79, 85, 86, 97, 108, 119, 123, 125, 153, 174, 184, 193, 199, 406
- El Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm bin Abdullâh El- Hamidî, 247
- El Mevlâ Tâceddîn İbrâhîm El-Manâvi, 28, 34, 356
- El Mevlâ Ubeydullâh, 255
- El Mevlâ Yahya bin Ömer, 29, 48, 71, 72, 76, 81, 152,174, 185, 194, 199, 425
- El Mevlâ Yakub bin Bayram, 28, 31, 76, 94, 110,151, 173, 180, 192, 198, 359
- Elkâs Mîrzâ, 332
- Elzezâde, 28, 376
- Emîr Buhârî, 269, 271, 288, 295, 312, 451
- Emîr Bursevî Abdullatîf Makdisî, 274
- Emîr Efendi, 277, 284, 457, 479
- Emîr Gîsûdâr, 87,245, 396, 453
- Emir Hasan Bursevî, 28, 373
- Emir Hasan Çelebi, 29, 388
- Emîr Hasan Niksârî, 30, 253, 475
- Emîr Ali Bursevî, 274
- Emîr Seyyîd Külâl, 268, 269
- Emîr Sultân, 269, 271, 478
- Emir Şah, 382,392
- Emîr Şabân, 478
- Emrullâh Efendi, 31,457
- Erdebîlizâde Sinân, 317
- Erdel krâli Yanoş, 328
- Es-Seyyîd Abdulkâdir Efendi, 41
- Es-Seyyîd Abdullah bin Es-Seyyîd Ali, 29, 31, 60, 62, 63, 70, 71, 76, 155, 173, 182, 193, 198
- Es-Seyyîd Alî, 281
- Es-Seyyîd Gubârî Efendi, 41, 479 Es-Seyyîd Hasan Efendi, 41
- Es-Seyyîd Mahmûd Efendi, 41, 275, 479
- Es-Seyyîd Mirzâ, 41, 479
- Es-Seyyîd Muhterem Efendi, 41,479
- Es-Seyyîd Abdulkâdir Efendi, 479
- Es-Seyyîd Abdullâh bin Es-Seyyîd Ali, 387
- Es-Seyyîd Pîr Mehemed bin Es-Seyyîd Ali bin Mehemed Er-Razvî Zeyne'î Âbidin bin Mehemed En-Nattâ Er-Razvî El-Hüseynî, 451
- Es-Seyyîd Yahyâ Efendi, 41
- Es-Seyyîd Yavuz Çelebi, 41,479
- Eş-Şeyh Ahmed, 125
- Eş-Şeyh Hayreddîn Hızır, 125
- Eş-Şeyh Pir Ali, 125
- Eşher İbrahim Paşa, 35, 353
- Eş-Şeyh Abdullah, 44, 46, 117, 152, 171, 172, 178, 179, 191, 196, 197
- Eş-Şeyh Abdullah bin El-Hac Mahmud, 44, 46, 117, 152, 172, 179, 191, 197
- Eş-Şeyh Abdullatîf El-Mahdûmî El-Cami, 171, 178, 191, 196
- Eş-Şeyh Abdullatîf En-Nakşibendî, 45, 52,172, 179, 191, 197
- Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemaleddîn El-Merzifonî, 28, 38, 44, 46, 49, 82, 152, 172, 179, 191, 197
- Eş-Şeyh Abdurrahman İbrahim, 39,45, 117, 153, 172, 179, 191, 197
- Eş-Şeyh Abdulkarim, 151, 171, 178, 191, 196
- Eş-Şeyh Ahmed, 154, 171, 178, 190, 196, 286
- Eş-Şeyh Alaeddîn, 33,44, 45, 46,117, 152, 171, 178, 191, 197
- Eş-Şeyh Ali, 31, 33, 38, 39, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 117, 121, 125, 152, 155, 171, 172, 178, 179, 190, 191, 196, 197
- Eş-Şeyh Ali El-Aclunî, 33,49, 155
- Eş-Şeyh Bahrî Dede, 152, 508
- Eş-Şeyh Burhaneddin, 44, 45, 46, 117, 152, 171, 178, 191, 200, 299
- Eş-Şeyh Ebu Bekr El-Kefevî, 45, 153, 172, 178, 191, 197, 304
- Eş-Şeyh Ebû Bekr Eş-Şiblî, 280
- Eş-Şeyh Enverî, 45, 49, 152,172, 179, 191, 197,315
- Eş-Şeyh Fethullah, 154, 171, 178, 191, 196, 294
- Eş-Şeyh Garseddin Ahmed, 39, 44, 46, 47, 48, 52, 117, 121, 123, 125, 152, 172, 178, 191,197, 306
- Eş-Şeyh Gazanfer Dede, 45, 155, 172, 179, 192, 197, 317
- Eş-Şeyh Hamza, 152, 171, 178, 190, 196, 287
- Eş-Şeyh Hayreddîn-i Hızır, 45, 153, 171, 178, 191, 197,301
- Eş-Şeyh İbrahim Gülşenî, 117, 125, 151, 171, 178, 190, 195
- Eş-Şeyh Lâyhî, 38, 45, 53, 118, 125, 154, 172, 179, 191, 197,315
- Eş-Şeyh Mahmud, 44, 45, 122, 150, 152, 171, 172, 178, 179, 191, 197, 295, 314
- Eş-Şeyh Maksud Dede, 45, 155, 171, 178, 191,197, 297
- Eş-Şeyh Mehemed bin Sinâneddîn Yûsuf bin Hızır El-Acemî Eş-Şehîr-i Bi- Erdebîlizâde, 44, 45, 46, 53, 76, 151, 172, 179, 192, 305, 316
- Eş-Şeyh Mehmed bin Yusuf, 39, 45, 52, 154, 172, 178, 191, 197
- Eş-Şeyh Mehmed Çelebi, 28, 67, 76, 124, 152, 171, 178, 191, 197, 296
- Eş-Şeyh Muhammed, 175, 187, 194
- Eş-şeyh Muslihiddîn, 28, 87, 154
- Eş-Şeyh Muzaffereddîn, 153, 172, 178, 191, 197,305
- Eş-Şeyh Nîmetullah, 117, 154, 171, 178, 191, 197, 294
- Eş-Şeyh Abdulkarîm, 291
- Eş-Şeyh Abdullâh, 293, 314
- Eş-Şeyh Abdullâh bin El-Hâc Mahmûd, 314
- Eş-şeyh Abdullatîf El-Mahdûmî El-Câmi, 289
- Eş-Şeyh Abdullatîf En-Nakşibendî, 311
- Eş-Şeyh Abdurrahman bin Eş-Şeyh Cemâleddîn El-Merzifonî, 308

Eş-Şeyh Abdurrahman İbrâhîm, 314
Eş-Şeyh Alâeddîn, 303
Eş-Şeyh Ömer, 33, 44, 46, 48, 151, 171, 178, 191, 196, 292
Eş-Şeyh Safiyeddîn, 39, 171
Eş-Şeyh Sefer Hâce, 45, 155, 172, 179, 192, 197, 316
Eş-Şeyh Şah Ali, 155, 171, 178, 191, 196, 288
Eş-Şeyh Şâmî, 261
Eş-Şeyh Şemseddîn, 117, 153, 171, 178, 191, 196, 292
Eş-Şeyh Tâceddîn, 124, 155, 171, 178, 191, 197, 295
Evli Emîr Gisûdâr, 30, 31, 33
Eyhemzâde Paşa Çelebi, 88
Eyyühümzâde Efendi, 171, 263
Eyyühümzâde Paşa Çelebi, 422

F

Fâzıl Efendi, 29, 31, 57, 76, 174, 183, 193, 403
Fenârîzâde Pirî Çelebi, 422
Ferahşâd Beg, 329
Ferhâd Ağa, 343
Ferhâd Paşa, 38, 326, 350, 351, 417, 472
Feridûn Beg, 37, 353
Ferrûh Efendi, 29, 76, 407
Fevrî Efendi, 76, 119, 125, 416, 417, 435, 480
Frenduş-i Bî-hûş, 328, 332
Fuzayl Efendi, 29, 88, 361, 393

G

Garîk Arabzâde, 33
Gazâlîzâde, 399
Gazanfer Dede, 277, 318
Gazeli Hâce Abdulkâdir, 399
Gâzi Hüdâvendigâr, 380
Gedik Ahmed Paşa, 255, 406
Geylûn Ali Paşa, 352
Gülşenîzâde Ahmed Hayâlî, 161, 172, 179, 191, 316
Güzelce Kâsım Paşa, 38, 351

H

Hâce Bahâeddîn Nakşîbendî, 268, 270, 297, 330, 477
Hâce Efendi, 329, 438, 475, 498
Hâce İshâk Ceylânî, 271
Hâce Kaynı Mehmed Efendi, 253, 361
Hâce Kemâl, 284
Hâce Mahmûd Fağnevî, 270
Hâce Muhammed Baba Semmâsi, 270
Hâce Nizâmeddînî'l-Hâmûş, 270
Hâce Abdulhâlîk Gücdevânî, 268
Hâce Alâeddîn'il-Attâr, 270
Hâce Ali Fârmedî, 270
Hâce Ali Râmîtenî, 270
Hâce Ârif Rivegerî, 270
Hâce Salâhaddîn, 38, 290
Hâce Yûsuf Hemedânî, 270
Hâcegîzâde Efendi, 477
Hâcezâde Eş-Şeyh Muslihiddîn Efendi, 274

Hâcezâde Kurd Çelebi, 28, 67, 376
Habîb-i Karâmânî, 271
Habîb-i Acemî, 270, 271, 274
Habîb-i Ümmî, 280
Hâce Bahâeddîn, 28, 33
Hâcezâde Mehmed Çelebi, 29, 352, 415
Hacı Bayram, 275, 276
Hacı Efendi, 29, 73, 81, 247, 275, 398, 444
Hacı Hasanzâde Dâbe Çelebi, 30, 40, 76, 175, 188, 194, 390, 403, 422, 426, 430, 438, 464, 474, 477
Hacı Mehmed Paşa, 38
Hacı İzzeddîn El-Halvetî, 271
Hâdım Dâvûd Paşa, 38, 41, 245
Hâdım Sinân Paşa, 423
Hâdım Süleymân Paşa, 351
Hâfız Acem, 28, 30, 77, 172, 175
Halife Ebû Hâmid, 275
Halîl bin İsa Paşa, 381
Halil Paşa, 32, 380, 381
Hamdi Efendi, 277
Hâmid Efendi, 28, 32, 33, 78, 80, 111, 158, 163, 174, 245, 349, 352, 355, 360, 365, 374, 379, 381, 400, 415, 416, 481, 497
Hamideddîn Aksarâyî, 275
Hamza Beg, 37, 62, 353, 385, 433, 458
Hamza Hüsâm, 277
Hanbelîzâde, 245, 468, 490
Hârûn Reşid, 500
Hasan Basrî, 270, 271, 274, 280
Hasan Beg Efendi, 28, 31, 79, 80, 175, 256, 361, 373, 430, 473, 499
Hasan Çelebi, 266, 310, 349, 354, 357, 386, 388, 392, 408, 423, 426, 452, 460, 477, 478, 495
Hasan Efendi, 277, 317, 479
Hasan Eş-Şemşîrî, 273
Hasan Hâce, 271
Hasan Kabadûz, 277
Hasan Sebki, 251
Hasanzade Efendi, 160, 516
Hâseki Hürrem Sultân, 183, 292, 345, 348, 395, 465
Hatîb Kâsım oğlu, 34
Hatîbzâde Molla Mehmed, 162
Hatîb Kâsım, 455
Hâverî Çelebi, 29, 382
Hayâlî, 364, 442
Haydar Paşa, 38, 73, 74, 351, 396, 415
Hayırbây-ı Çerkesî, 506
Hayreddîn Beg, 42, 330
Hayreddîn Efendi, 26, 28, 33, 61, 68, 170, 173, 174, 175, 176, 180, 181, 184, 188, 190, 192, 193, 194, 246, 327, 329, 349, 373, 388, 400, 415, 430, 464
Hayreddîn Paşa, 32, 35, 259, 331, 351, 353, 380, 381
Hayr Beg, 38, 216, 350
Hazar Şah bin Mehmed El-Müşteherî Bi-İbn El-Hacc Hasan, 78, 97
Hazret-i Eyüp Ensârî, 316, 384, 406, 493, 497
Hazret-i Hayy-i Kadîrî, 342
Hazret-i İmâm Hüseyin, 269
Hazret-i Muâviye, 447
Hazret-i Abbâs, 256

Hazret-i Ali, 269, 271, 280
Hazret-i İsa, 280
Hazret-i Osmân, 447
Hazret-i Rasûl-i Ekrem, 269,271, 280, 313,356
Hızır, 426
Hızır Dede-i Bursevî, 275
Hilâlzâde, 352
Hubbî Molla, 407
Hüsâm Ankarâvî, 171, 178, 190, 277
Hüsâm Efendi, 58, 392, 394, 440
Hüsâmeddîn Çelebi, 274
Hüsâmeddîn Uşşâkî, 272
Hüsameddin Medresesi, 187
Hüseyn Ağa, 265
Hüseyn Çelebi, 29, 76, 440
Hüseyn Lâ-Mekânî, 277
Hüsrev Paşa, 357, 360, 376,421, 467, 489
Hüsrevzâde Hüsrev Çelebi, 263

I

Iyd Hân, 290

İ

İbâd Çelebi, 29, 70, 76, 418, 493
İbn-i Abdulgaffar, 172
İbni Hüseyn Es-Sâdikî El-Geylânî, 295
İbn-i Kemâl, 159
İbni Mehmed bin El-Hâc Hasan, 299
İbn-i Mekki, 172
İbn-i Pîr Ahmed Efendi, 70, 71, 76, 154
İbnü'l-Hâcer, 280
İbnü'ş-Şeyh Sufiddîn El-Burusevî, 296
İbrâhîm Ağa, 38
İbrâhîm bin Abdullah El-Hâmidî, 52, 116, 122, 125, 152, 196
İbrâhîm bin Hamza, 295
İbrâhîm Çelebi, 252
İbrâhîm El- Manâvî, 58, 62, 76, 110, 151,172, 179, 192
İbrahim Ethem Hazretleri, 474
İbrâhîm Gülşenî, 273, 280, 285, 286
İbrâhîm Kayserî, 28, 272, 275
İbrâhîm Muabbir, 273
İbrahim Paşa, 7, 32,38, 87, 104, 159, 164, 167, 295, 296, 320, 327, 328, 329, 331, 348, 350,351, 352, 378, 380, 381, 389, 390, 400, 438, 444, 481,500
İbrâhîm Tennurî, 504
İbrâhîm Zâhid Geylânî, 271,275
İmâm Cafer-i Sâdik, 269
İmâm Gazâlî, 399, 455, 468
İmâm Muhammed Bâkır, 269
İmâm Mûsâ-i Kâzım, 270
İmâm Nevevî, 468
İmâm Zehebî, 280
İmâm Zeyne'l-Âbidîn, 269
İmamzâde Efendi, 29, 31, 33, 79,248, 254,444
İsa Çelebi, 34, 445
İsâ Paşa, 380
İshâk Çelebi, 418, 454
İshak Efendi, 29,104, 171, 175, 187, 194, 263, 385, 443

İshak Paşa, 38, 163, 356, 451,495
İskender Paşa, 19, 23, 42, 71, 343, 352, 467
İskender-i Zülkarneyn, 501
İslâm Girây, 330
İsmail Çelebi Oğlan Şeyh, 44, 45, 46, 151, 172, 179, 192, 197
İsmihan Sultân, 492
İsrâfilzâde Efendi, 262, 364, 402, 422, 430,434
İsrafilzâde Fahreddîn Efendi, 29, 61,171, 190
İsrâfilzâde Hayreddîn Efendi, 29
İvaz Efendi, 29, 76, 79, 80, 283,378, 400
İyâs Efendi, 440

K

Kaba Bostân, 29, 76, 79,374, 416
Kaba Lütî, 29, 34, 62, 360, 378, 398, 475, 480
Kadı Bağdâdî, 476, 504
Kadı Celâl, 31, 393
Kadı Efendi, 254
Kadı İyâz, 31
Kadı Nuhbe, 374
Kadı İyâz, 411
Kadı Veciheddîn Ömer El-Bekrî, 271
Kadı Zekeriyâ, 28, 31,172, 178, 191
Kadizâde, 242, 299, 343, 350, 352, 358, 365, 381, 390, 427, 433, 473, 475
Kadizâde Ahmed Efendi, 31
Kadizâde Efendi, 28,29, 31, 32, 33, 76, 86, 158, 164, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 186, 190, 191, 194, 242, 299, 343, 358, 381, 390, 427, 433, 473, 475, 490
Kadri Efendi, 31, 32, 34, 39, 62, 63, 167,170,173, 174, 176, 177, 181, 183, 184, 190, 192, 193, 241, 252, 320, 327, 329, 348, 349, 356, 379, 381, 388, 389, 398, 402, 404, 415, 416, 452, 457, 489, 500, 506
Kâfzâde Feyzullâh Efendi, 265
Kâmî Efendi, 28, 31, 34, 77,245, 262, 373, 407,416, 448
Kapudân Piyâle Paşa, 351
Kapudân Sinân Ağa, 351
Kara Abdurrahman, 29
Kara Ahmedzâde, 416
Kara Bâlî, 28, 161, 173, 296, 394
Kara Cafer, 29, 76, 355, 386
Kara Çelebi, 28, 31, 58, 175, 187, 194, 349, 373, 384, 405, 444
Kara Dâvud Efendi, 31, 38, 158, 170, 174, 176, 190, 243, 254, 374,410, 423
Kara Hâce, 33,448
Kara Halîl, 380
Kara Kâsım, 29, 111, 441, 504
Kara Mustafa Paşa, 38, 42, 351, 352
Kara Nişancı, 37, 353, 363
Kara Abdurrahman, 365, 378, 379
Kara Sâdi, 29, 72, 398
Kara Salih Efendi, 29, 174, 175, 187, 194, 457
Karamânî Ahmed Çelebi, 29, 78, 80
Karamânî Mehmed Efendi, 353, 384, 386
Karamânî Muhyî Çelebi, 263
Karamânîzâde Ahmed Çelebi, 29,76

Karamanîzâde Mehemmed Efendi, 30, 435, 458
 Karasili Hasan Efendi, 28, 31, 76,170, 172, 242, 395, 439
 Karpuz Yahya Efendi, 283
 Kasâbzâde Abdülkerim Efendi, 30, 77
 Kâsım Beg, 288
 Kâsım bin Muhammed bin Ebû Bekrî's-Siddîk, 270
 Kasım Efendi, 28, 272
 Kâsım Lârendî, 28
 Kâsım Paşa, 38, 216, 264, 304, 308, 329, 350, 351, 352, 374, 406, 411, 435, 452
 Kâsım-ı Lârendî, 272
 Kasımpaşalı Emir Efendi, 277
 Kastamonılı Hacı Efendi, 274
 Kastamonılı Şabân Efendi, 272
 Kâtip Mahmud, 30, 77, 450, 493
 Kayın Çelebi, 390, 441
 Kaysûnîzâde, 333, 507
 Kefevi Hüseyin Efendi, 374
 Kemâl Çelebi, 28, 31, 76, 316, 365
 Kemâl Halife, 273
 Kemâl Paşa, 249, 252, 320, 321, 327, 329, 336, 349, 355, 356, 360, 365, 366, 383, 394, 402, 469, 495, 497
 Kemal Paşazâde Efendi, 32, 34, 40, 163,172,173, 179, 192
 Kerîm bin El-Kerîm bin Kerîm, 364
 Kerîm Efendi, 74, 110, 273, 415
 Keykâvus, 447
 Kılıç Ali Paşa, 35, 353
 Kinâlîzâde Ali Efendi, 29, 70, 74, 97, 249, 408, 465, 473
 Kiriccizâde, 30, 61, 495
 Kirmânîzâde Ahmed Çelebi, 30, 76
 Koca Kâsım Paşa, 33, 35, 38
 Koca Nişancı, 362
 Kocavî Seydi Çelebi, 171, 261
 Konurabalı Hayreddîn Efendi, 272
 Kovacı Sâdi, 30, 72,481
 Köse Bedreddîn Efendi, 443
 Kurd Çelebi, 30, 76, 272, 458, 459
 Kutb-ı Mekkî, 332
 Kutbeddîn Ebherî, 274
 Kutbeddîn Ebu'l-Hasan bin Er-Rufâi, 278
 Kutbeddîni'l-Ebherî, 275
 Küçük Muhyiddîn, 377
 Küçük Nureddîn Efendi, 29, 106, 422, 433
 Küçük Şems, 28, 61, 79, 247, 365
 Küçük Tâceddîn, 61, 76, 190, 247, 354, 361, 386
 Kürz Seydî Efendi, 32, 416, 480, 504
 Kürz Seydîzâde, 30, 77,480
 Kütb-i Acemî, 29

L

Lâmîi Çelebi, 410
 Lârî, 382, 466, 468, 472
 Latîf Beg, 329
 Layîhî Efendi, 316
 Lebsî Necmeddîn-i Kübrâ, 274
 Lebsîzâde Efendi, 30, 175, 187, 194, 438, 452
 Lebsîzâde Pîr Ahmed Çelebi, 33, 174

Lütîf Paşa, 35, 331, 348, 417
 Lütîf Begzâde Mustafa, 29, 80, 392, 418
 Lütîfî Çelebi, 405

M

Mahmud Beg, 76
 Mahmud Efendi, 30, 31, 41, 74, 86, 172, 175, 179, 188, 194, 312, 357, 417, 465, 477, 481, 487
 Mahmûd Harakânî, 271
 Mahmûd Paşa, 37, 42, 69, 70, 110, 167, 168, 260, 359, 376, 378, 380, 402, 405, 440, 452, 457, 493, 495
 Maksûd Dede, 209, 298, 299
 Malûl Emîr Efendi, 28, 32, 70, 170, 173, 175,177,182, 190,193, 258, 349, 374, 384, 395, 398, 403
 Malûlzâde Efendi, 28, 41, 76, 79, 88, 374, 385, 393, 435, 450, 479, 499
 Malûlzâde Mahmud Çelebi, 37, 353
 Malûlzâde Mustafa Çelebi, 30, 59, 175
 Manav Abdi, 374
 Manav Ali, 30, 78, 175,248, 361, 386, 473
 Manav Seydî, 29, 33, 58, 59, 76, 81, 87, 88, 125, 151, 174, 186, 194, 199, 230, 386, 434, 435, 436, 437, 438
 Manav Tâceddîn Efendi, 243
 Marûf-ı Kerhî, 270, 271, 274, 280
 Mazhar Efendi, 31, 422
 Mazlûm Melik, 473
 Mefâlizâde, 404
 Mehmed Beg, 34, 35, 36, 125, 155, 171, 178, 190, 196, 263, 327, 329, 352, 362, 440
 Mehmed bin En-Neccâr, 385
 Mehmed bin Hasan Samsûnî, 382
 Mehmed bin Mustafa El-imâd, 494
 Mehmed bin Safiyeddîn Efendi, 274
 Mehmed bin Siddîk Hubûşânî, 289, 290
 Mehmed Hân, 352, 457, 479
 Mehmed Assâr, 486
 Mehmed Şâh Fenârî, 31, 349,454, 506
 Mehmed Tenî, 254
 Mehmed bin Hasan Samsûnî, 31
 Mehmed Çelebi, 28, 34, 35, 49, 53, 69, 70, 74, 76, 77, 79, 80, 155, 168, 174, 176, 189, 195, 200
 Mehmed Efendi, 8, 30, 31, 32, 33, 40, 63, 69, 74, 79, 87, 88, 102, 158, 159, 161, 163, 168, 176, 263, 308, 352, 382, 388, 392, 407, 415, 493, 501, 516, 517, 520
 Mehmed Mim Efendi, 41
 Mehmed Paşa, 35, 38, 39, 60, 71, 72, 107, 108, 243, 264, 329, 332, 334, 348, 351, 352, 363, 378, 384, 385, 431, 454, 481, 488, 515
 Mehmed Paşazâde, 29, 70
 Merhabâ Efendi, 28, 33, 85,108, 170, 172, 174, 244, 259, 314, 374, 395, 406, 430, 441, 457
 Merkez Efendi, 28, 39, 162, 172, 179, 192, 272, 317, 441, 518
 Merkûm Abdî Çelebi, 364
 Merkûm Seyyîd Mahmûd Efendi, 479
 Mesîh Paşa, 380

- Mevlâ Necmeddin bin Muhammed Eş-Şehîr-i Bi-Necmî, 125
- Mevlâ Pîr Ahmed bin Eş-Şeyh El-Karamânî, 58, 117, 170, 177, 190
- Mevlânâ Aliyü'l-Cemâlî, 33, 174, 185, 194, 426
- Mevlânâ Celâl bin Kemâl, 243, 274, 467, 468
- Mevlânâ El-Fâzıl İbni Kemâl, 244
- Mevlânâ El-Fâzıl Atâullâh, 488
- Mevlânâ Harem bin Mehemmed bin Âdil, 406
- Mevlânâ İşreti, 30, 106
- Mevlânâ Nizâmeddîn Acemî, 443
- Mevlânâ Abbas Efendi, 256
- Mevlânâ Atâullâh, 438, 445
- Mevlânâ Ömer, 426
- Mevlânâ Şah Muhammedî'l-Fenârî, 33, 399
- Mevlânâ-yı Kivâmeddîn Yûsuf El-Hüseynî, 476
- Mihâl oğlu Süleymân Beg, 377
- Mihrimah Sultan, 70, 161, 177, 179, 184, 185, 186, 187, 251, 253, 345, 348, 354, 407, 408, 427, 438, 450, 465
- Mimşâd-ı Dineveri, 271
- Mimârzâde, 262, 349, 354, 365, 409
- Mîr Gıyas bin İbn-i Sadreddîn, 175, 466
- Mîr Kemâleddîn Hüseyin, 175, 188, 194, 466
- Mîrcân, 400
- Mîrîm Çelebi, 27, 30, 32, 349, 365, 374, 379, 389, 423, 458
- Molla Acem, 117, 171, 190
- Molla Ahmed Kazvîni, 468
- Molla Ali Arabî, 28, 34, 171
- Molla Bedreddîn Efendi, 171, 288
- Molla Câmî, 28, 279, 289,
- Molla Celâl, 367
- Molla Celâlleddîn, 282
- Molla Cürcân, 91, 248, 253
- Molla Efendi, 76, 360, 394
- Molla Fenârî, 241, 451
- Molla Gazali, 385
- Molla Habib Karamânî, 171, 178, 191, 273, 297
- Molla Hafîl, 32, 504
- Molla Hüdâvendigâr, 282
- Molla Hüseyin Erdebîlî, 296
- Molla Hüsrev, 297, 354
- Molla İdrîs, 30, 32, 504, 505, 506
- Molla Kâbiz, 118, 150, 172, 179, 192, 197,319
- Molla Karabağı, 28, 67, 308
- Molla Kırîmî, 479
- Molla Lârî, 30, 468
- Molla Mehmed, 31, 51, 153, 163, 172, 179, 192, 197, 321
- Molla Mesût, 273
- Molla Necmî, 411
- Molla Abdulgafûr, 467
- Molla Acem, 261
- Molla Ali El-Halvetî, 271
- Molla Ali El-Arabî, 303
- Molla Süleymân, 28, 87, 330
- Mortolos Efendi, 30, 33, 58, 355, 360, 396, 474
- Muallimzâde Efendi, 28, 31, 32, 34, 50, 58, 59, 60, 61, 76, 96, 98, 155, 175, 188, 194, 200, 243, 274, 297, 356, 361, 378, 379, 424, 476
- Muhakkık Tirmidî, 274
- Muhammed bin Necmeddîn, 413
- Muhammed Mim Efendi, 290
- Muhammed İbn-i Mustafa, 310
- Muhammedî'l-Fenârî, 174
- Muhammed İbn-i Muhammed, 310
- Muhaşşî Sinan Efendi, 30, 32, 165, 168, 175, 361, 406
- Muhibbî, 346, 348
- Muhît Burhâni, 357
- Muhyî Çelebi, 348
- Muhyiddîn Çelebi, 348
- Muhyiddîn Efendi, 248, 327, 329, 349, 423, 453, 481, 496, 500
- Muhyiddîn El-Fenârî, 296, 320, 329, 394, 402, 405, 421, 452
- Muhyiddîn İbrâhim, 28, 278
- Muhyiddîn Karahisârî, 272
- Muhyiddîn Efendi, 34, 41, 163, 175, 189, 195
- Muhyiddîn El-Fenârî, 28, 32, 40, 76, 161,174,175
- Muîdzâde Efendi, 30, 58
- Mukaddem-i Habîb Efendi, 298
- Muallim-i Sultânî Fazıl Hayreddîn, 388
- Muîdzâde Efendi, 392, 480
- Murâd Beg, 329
- Musa Ceh, 29, 58,70, 71,174, 183, 193,199 403
- Muslihiddîn, 28, 31, 32, 33, 34, 46, 50, 58, 59, 60, 61, 76, 85, 96, 98, 101, 104, 110, 120, 121, 123, 150, 152, 154, 155, 171,172, 173, 175, 178, 179, 181, 188, 191,192, 193, 194, 197,198, 200, 244, 259, 272, 273, 275, 297, 299, 303, 357, 382, 466, 468
- Muslihiddîn Uşşâkî, 273
- Mustafa Beg, 36, 37, 53, 118, 124, 125, 153, 173, 180, 192, 198, 264, 362
- Mustafa Efendi, 7, 29, 31, 73, 77, 80, 106, 159, 164, 166, 169, 272, 392, 399, 418, 444, 472, 491, 503
- Mustafa Eş-Şehîr-i bi-Niksârîzâde, 75
- Mustafa Paşa, 19, 38, 42, 72, 111, 167, 216, 253, 271, 350, 351, 352, 378, 415, 416, 422, 426, 441, 447, 495, 503
- Mustafa bin Mehemmed Eş-Şehîr-i Bi-Bostân, 394
- Mustafa bin Ali bin Hasan bin Ali Çerçînî, 357
- Mustafa Çelebi, 303, 315, 328, 352, 473, 503
- Müeyyedzâde Abdulvehhâb Çelebi, 28, 62, 357, 379
- Müeyyedzâde Efendi, 28, 32, 62, 158, 159, 166, 168, 171, 174, 176, 288, 403, 422, 495, 503, 504
- Müftî Molla Ali Arabî, 393
- Müftü Ali Efendi, 77
- Müslimî Çelebi, 457

N

- Nakkâş Ali Çelebi, 35
- Nasreddîn Hâce, 251
- Nasûh Efendi, 17, 30, 31, 76, 171, 178, 191, 274, 421, 480
- Nâzîrâde, 28, 31, 76, 81, 374, 390
- Necmeddîn bin Ahmed bin Ali Er-Rufâi, 278
- Necmeddîn-i Kübrâ, 271
- Necmi Efendi, 408

Nevizâde Atâ'î, i, vi, vii, 17, 31,116, 121, 122, 124
Niksârî Mustafa Efendi, 29, 441
Nimetullâh Çelebi, 389
Nimetullâh Veli, 274
Nişancı Mustafa, 245
Nişancı Paşa, 362
Nişâncızâde Ahmed Efendi, 28, 77, 313
Nizâmeddîn Acemî, 34
Noktacî Ali Dede, 272
Nûreddînzâde Efendi, 33, 304, 343,434

O

Odabaşı İbrâhim Ağa, 327
Oğlân Şeyh, 319, 320
Oğuz Ata, 280
Orhân Gâzî, 315

Ö

Ömer El-Halvetî, 271
Ömer Rûşenî, 273

P

Papas Ali, 30, 475
Paşazâde Mehmed Efendi, 31, 350
Pepkî Latîf, 87, 435
Perhîz Mahmûd Efendi, 276
Pertev Paşa, 35, 38, 39, 351, 378, 448, 449
Pervîz Efendi, 31, 32, 76, 158, 161, 253, 263, 349,
352, 361, 365, 373, 415, 475
Pîr Mehemed Efendi, 305
Pîr Muhammed Erzincânî, 271
Pîr Ali bin Nasûh Efendi, 283
Pîr Ali Dede, 277, 286
Pîr Sadreddîn El-Halvetî, 271
Pîrî Mehemed Efendi, 272, 274
Pîrî Paşa, 327, 350, 391, 506
Pîrî Reis, 258
Piyâle Paşa, 35, 352, 353

R

Ramazân Efendi, 272
Ramazân oğlu Pîr Mehemed, 356
Rasûl-i Ekrem, 497
Rukneddîn Muhammed Es-Seccesî, 271, 274, 275
Rus Mustafa Efendi, 29
Rûşenîzâde, 62, 355, 393, 452
Rüstem Cemşîm, 39, 383
Rüstem Paşa, 38, 70, 96, 97, 116, 249, 262, 264,
294, 316, 332, 348, 351, 353, 384, 390, 396,
399, 407, 408, 430, 438, 458, 465, 473, 499

S

Sâdi Çelebi, 33
Saçaklı Abâyî, 478
Saçlı Emîr Efendi, 30, 31, 76,164, 171, 174, 175,
185, 193, 258, 261, 349, 355, 421, 434, 452, 477
Saçlı Emîrzâde Abdulkâdir Efendi, 76
Sadeddin Efendi, 33
Sâdik Efendi, 394

Sadi Efendi, 29, 31, 34, 40, 70, 158, 170, 171, 172,
173, 174,175, 176, 178, 179, 181, 190, 192,255
Sadreddîn bin Safiyeddîn Erdebîlî, 275
Sadreddîni'l-Konevî, 278
Sadriâzam Rüstem Cem, 249
Safiyeddîn Erdebîlî, 275
Sâhûl bin Haldiyus, 279
Salâhaddîn Zerkûb, 274
Sâlih Efendi, 30, 77, 173, 175, 181, 192, 362, 364,
378, 439, 481
Sâlih Molla Efendi, 360
Sâlih Paşa, 38, 41,333
Sâmî Beg, 388
Samsûnîzâde Ahmed Çelebi, 193, 349, 422, 434,
444, 465
Samsûnîzâde Hâcî Efendi, 29
Samsûnîzâde Mahmûd, 417
Saâdet Girây Han, 330
Sad İbni İsâ, 414
Sadeddîn Efendi, 487
Sadeddîni'l Fergânî, 271, 278
Sadeddîni'l- Kâşgarî, 270
Sadeyniddîn Efendi, 263
Sâdi Çelebi, 349,399
Sadî Efendi, 241,263, 291, 320, 322, 327, 349,353,
356, 381, 383,410, 430, 441, 458, 474, 481, 495
Safiyüddîn Efendi, 247, 296
Sarı Hâce Mehemed Efendi, 31,287
Sarı Kürz Efendi, 29, 33, 164, 170, 174, 247, 349,
422
Sehî Bey, 3, 4, 160
Selânîkî Nasûh Efendi, 421
Selmân-ı Fârisî, 270
Serçe Alaeddîn Efendi, 29, 175
Ser-hûş Bâlî Efendi, 272
Serhûş Abdi Çelebi, 364
Seydî Ahmed bin Ebi'l-Hasan Ali Er-Rufâi, 278
Seydî Ali Efendi, 39
Seydî Alizâde, 29, 111, 332, 441
Seydî Bey, 362
Seydî Efendi, 176, 189, 195, 495
Seydî Gâzî, 421,434, 480
Seydî Mehemed El-Cedîdî, 278
Seyfeddîn Ali Er-Rufâi, 278
Seyfî Efendi, 415
Seyrek Muhyiddîn, 28, 170, 242, 261, 358
Seyrekzâde Mehemed Efendi, 359
Seyyîd Ahmed Buhâri, 171, 178, 191,292
Seyyîd Ahmed Neccârî, 410
Seyyîd Ali, 271, 297, 379, 387, 451, 478
Seyyîd Ali Nattâ, 41
Seyyîd Ebu'l-Vefâ Kâdirî, 39, 172, 178, 191,305
Seyyîd Gazi, 490
Seyyîd Halîl, 274
Seyyîd Mahmûd Efendi, 479
Seyyîd Mehemed Nattâ, 451
Seyyîd Meâli, 452
Seyyîd Muhammed Nûr-Bahş, 271
Seyyîd Nattâ, 451
Seyyîd Ömer Sikkinî, 277
Seyyîd Şerîf, 296
Seyyîd Tirmidî, 274

Seyyid Velâyet Efendi, 39, 174, 183, 193,273,399
 Seyyid Yahyâ El-Halvetî, 206, 271, 281, 297
 Seyyid Yahyâ Şîrvânî, 271,273
 Sırrı Sakatî, 270, 274,280
 Sinân Beg, 411
 Sinan Çelebi, 29, 33, 35, 62,175, 187, 194, 253,
 260, 379, 410, 418, 445, 490
 Sinan Efendi, 33, 70, 80, 171, 175, 178, 187, 191,
 194, 257, 272, 288, 298, 304, 317, 349, 355,
 361, 376, 392, 396, 406, 443, 450, 457, 480,
 497, 517
 Sinân Efendizâde Ali Efendi, 30, 81
 Sinân Efendizâde Hüseyin Efendi, 30, 76, 450
 Sinân Efendizâde Mehmed Çelebi, 29
 Sinân Paşa, 35
 Sipâhizâde Efendi, 366
 Sireli Molla Efendi, 33, 173
 Sirozî Kâtipzâde, 171, 178, 191
 Siyâvuş Ağa, 351
 Sûhte Yörük, 384
 Sultân Selîm, 224, 343
 Sultân Ahmed, 327, 405
 Sultân Cem, 307
 Sultân Cihângîr, 345, 348
 Sultân Gavri, 307
 Sultân Mahmûd, 348
 Sultân Mehmed Han, 288, 308, 329, 345, 348,
 352, 405, 451, 496
 Sultân Murâd, 263, 272, 348, 351, 380, 479, 487
 Sultân Mustafa, 329, 332, 335, 348, 351, 408, 427
 Sultân Oruç, 330
 Sultân Selîm, 206, 248, 253, 257, 258, 260, 281,
 291, 293, 307, 324, 326, 329, 333, 334, 343,
 350, 351, 353, 354, 365, 374, 398, 405, 407,
 416, 417, 421, 426, 429, 430, 444, 447, 452,
 454, 473, 475, 478, 492, 498, 506
 Sultân Süleymân Han, 256, 257, 264, 290, 293, 294,
 320, 323, 335, 350, 352, 357, 358, 361, 407,
 409, 410, 418, 421, 426, 431, 453,457, 458,
 465, 500
 Sultân Veled, 274
 Surûri Çelebi, 30, 81, 295, 452
 Süflî Hâmid Efendi, 29, 378
 Süklin oğlu Etemce, 328
 Süleymân Efendi, 39,176,303, 492
 Süleymân Halife, 273
 Süleymân Paşa, 38, 42, 297, 331, 348, 351, 352,
 374
 Süleymânî Hayreddîn Efendi, 244, 322, 377, 394
 Sünbül Sinân Efendi, 272,298

Ş

Şah Çelebi, 29, 70, 408
 Şah Efendi, 30, 79, 248, 409, 458, 460, 506
 Şâh Erdşîri, 343
 Şah Hubân, 391
 Şâh İsmâil, 206, 281, 327
 Şâh Süleymân, 340
 Şehâbeddîn Sühreverdi, 271
 Şihâbeddîn Muhammed Tebrîzî, 271, 275
 Şihâbeddîn-i Ömer Sühreverdi, 273
 Şehy Muslihiddîn Es-Sîrûzî, 408

Şehzâde Cihân Şah, 379
 Şehzâde Cihân Şah bin Bâyezîd Hân, 379
 Şehzâde-i Cihângir, 383
 Şems Çelebi, 33, 405, 430, 495
 Şems Efendi, 77, 503
 Şems Paşa, 38, 352
 Şemseddîn Ahmed bin Mehmed Er-Rufâi, 278
 Şemseddîn Mehmed Abdurrahim Er-Rufâi, 278
 Şems-i Tebrîzî, 274, 275
 Şeref Beg, 331
 Şeyh Abdullâh El-İlahî, 270
 Şeyh Abdullâh İlahî Efendi, 269
 Şeyh Abdullatîf El-Makdisî, 270, 273
 Şeyh Abdulazîz bin Sufiddîn, 296
 Şeyh Ahmed, 274
 Şeyh Ahmed Merkezî, 28, 272
 Şeyh Ahmed Abdullatîf Makdisî, 274
 Şeyh Ahmed Sarûhânî, 28, 272
 Şeyh Alaeddîn Halvetî, 39,170, 255
 Şeyh Alaeddîn Rûmî, 171, 178, 191
 Şeyh Ali, 278, 283, 291, 304, 315
 Şeyh Ali bin Mehmed bin Ahmed Er-Rufâi, 278
 Şeyh Ali Kârî, 278
 Şeyh Ali Rûdbârî, 278,284
 Şeyh Bâyezîd-i Bestâmî, 269,284
 Şeyh Bayezîd-i Rûmî, 171
 Şeyh Celîl El-Mekârim, 39, 290, 320, 343, 477
 Şeyh Cemâl Efendi, 39,172, 179, 191
 Şeyh Cezerî, 451
 Şeyh Dâvûd, 272
 Şeyh Ebû Mehmed Abdu'l-kadîr bin Ebû Sâlih
 bin Abdullâh El-Geylânî, 278
 Şeyh Ebû Osmân Mağribî, 270
 Şeyh Ebu'l -Hasan Harakânî, 270
 Şeyh Ebu'l-Kâsım Kerkânî (Gürgânî), 270
 Şeyh El-Celîl Abdul-vahhâb Eş-Şîrânî, 283
 Şeyh Hacı Erzurûmî, 273
 Şeyh Hamza, 273
 Şeyh Hamza-ı Şâmî, 275
 Şeyh Hasan Suyûfi, 39, 172, 306
 Şeyh Hüsameddîn Alâeddîn-i Rûmî, 273,287
 Şeyh Hüsameddîn, 151, 171, 178, 190, 196
 Şeyh Hüseyin Hamevî, 276
 Şeyh İbrâhim, 39, 277, 280, 285, 291
 Şeyh İbrahim Halebî, 171, 178, 191
 Şeyh İsmâil, 39, 277
 Şeyh Kâmil, 39, 335
 Şeyh Karamanî, 273
 Şeyh Kerimeddîn, 273
 Şeyh Mahmûd Çelebi, 270
 Şeyh Mahmûd Acemî, 278
 Şeyh Mecdeddîn Firûzâbâdî, 280
 Şeyh Mehmed, 274, 275, 296, 299, 300, 305,
 316, 402, 432, 451
 Şeyh Mehmed bin Pîri El-Hamîdî, 299
 Şeyh Mehmed El-Cezerî, 451
 Şeyh Mehmed İskilibî, 275
 Şeyh Muhyiddîn İskilibî, 408
 Şeyh Muhyiddîn Arabî, 416
 Şeyh Pîr Ahmed Edrinevî, 277
 Şeyh Raziye'd-dîn Ali Lala-ı Gaznevî, 279, 280
 Şeyh Rükne'd-dîn Alâüddeve-i Semnânî, 279

Şeyh Sâmî, 172, 305, 487
Şeyh Sâmî Abdullatîf El-Mahdûmî El-Câmî, 39,305
Şeyh Seyyîd Ahmedi'l-Buhârî, 270
Şeyh Sinân, 273
Şeyh Süleymân, 272, 277
Şeyh Tâceddîni'l-Karamanî, 274
Şeyh Timürtaş, 273
Şeyh Üveys Halvetî, 171, 178, 191,294, 335
Şeyh Vefa, 288
Şeyh Velî, 297
Şeyh Yakûb El-Halvâî, 277
Şeyhî Çelebi, 319
Şeyhî Efendi, 30, 32, 40,41, 78, 88, 168, 379,385,
390, 391,407, 459, 465, 475, 479
Şeyhülislâm Sadî Efendi, 263
Şeyhülislâm Berddaî, 263
Şukkazâde Abdurrahman Çelebi, 30, 82,411
Şücâ Efendi, 29, 33, 87, 173, 272, 394
Şücâeddîn-i Rûmî, 171,174, 178,184, 191,193

T

Tâc Ahmed Birdeî, 170, 255
Tâceddîn Efendi, 28, 31, 34, 67, 243, 253, 297, 304,
398, 473
Tâceddîn Manâvî, 477
Tâceddîn Mehemed bin Er-Rufâî, 278
Taşköprüzâde, 12, 13, 15, 29, 31, 163, 172, 174,
349, 355, 359, 393, 399, 417, 452, 455
Tatar Han, 329
Tahmâs Mîrza, 327, 332
Tophâneli Mahmûd Efendi, 487
Tosyalı Nasûh Efendi, 300
Tursun Efendi, 417, 430

U

Ubeydullâh Efendi, 255
Ubeydullâh Semerkândî, 270
Ulâma Paşa, 330, 331
Usâmeddîn, 467
Uzun Kâsım, 439
Uzun Yahşi, 29, 33, 405

Ü

Üftâde Mehemed Efendi, 275

Ümmi Sinân, 28, 272
Ümmi Veledzâde Efendi, 77, 81, 245, 480
Üskûbî Vâlihî Çelebi, 263
Üveysî'l-Karânî, 286

V

Vahyizâde, 259
Vardârî Bedrî Çelebi, 299
Veli Şemseddîn, 271
Vezîr-i azam İbrâhim Paşa, 248, 327, 362
Vişne Efendi, 273
Vizeli Abdulkarim, 31, 365, 475
Vizeli Alâeddîn Efendi, 39,172, 179, 192

Y

Yakûb Beg Efendi, 67,243
Yakûb Efendi, 28, 110, 272, 298, 299, 357, 386
Yakûb Paşa, 42, 329
Yamalı Abdi, 31, 376
Yavaş Çelebi, 390
Yavuz Çelebi, 390
Yavuz Efendi, 389
Yayabaşızâde Hızır Efendi, 273
Yazıcızâde Efendi, 284
Yılcık Efendi, 435
Yıldırım Beyazıd Han, 57, 254, 365, 382, 430, 451,
473, 478
Yörük Muslihiddîn, 384
Yûnus Paşa, 350
Yûsuf bin El-Haseni'l-Hüseynî, 414
Yusûf El-Kûrânî, 273

Z

Zâim Mehemed Çelebi, 210, 300
Zekeriya Efendi, 40, 86, 254, 415, 481
Zeyneddîn El-Hâfî, 271, 273
Zeyne'l-Âbidin Efendi, 41, 388, 479
Zeyniler şeyhi Sûfiddîn Efendinin oğlu Abdullatif
Çelebi, 67
Zeyrekzâde Rükneddîn Çelebi, 29, 77, 394
Zeytûnizâde, 241, 439
Zülfikâr-ı Murtazâ, 375

YER ADLARI DİZİNİ

A

Abdî Çelebi Zâviyesi, 305
 Âbid Çelebi Mescidi, 407
 Acem, 30, 35, 105, 206, 219, 244, 254, 255, 261,
 264, 268, 275, 281, 283, 288, 290, 308, 319,
 322, 323, 324, 327, 331, 332, 333, 377, 398,
 400, 409, 410, 423, 443, 451, 477, 479, 480,
 490, 497, 499, 500, 505, 506
 Adana, 275, 357
 Aden, 331
 Akça Kızanlık, 377
 Akhisâr, 450
 Akındı Burnı, 507
 Aksu, 390
 Akşehir, 100, 255
 Akşehir, 256, 272, 293, 314, 405
 Akyazı, 479
 Alacak, 230, 438
 Alâiyye, 356, 434,453
 Alâniyye, 268
 Alaman, 328, 330, 350
 Alaşehir, 110, 111, 473
 Altı Mermer Mahallesi, 265
 Amasiyye, 241, 248, 253, 271, 333, 375, 405, 477
 Amed, 101, 382, 467, 472, 506
 Anadolu, 27, 242, 261, 265, 327, 329, 349, 350, 352,
 361, 362, 365, 375, 378, 379, 394, 406, 407,
 423, 439, 440, 457, 475, 495, 500, 504, 506
 Ankara, 241, 242, 277,284, 287, 306, 359, 443
 Ankara Kalası, 287
 Antakya, 292
 Aşık Paşa Mahallesi, 265, 274
 At Meydânı, 321, 329
 Avlonya, 331
 Ayasofya, 248, 263, 272, 289, 298, 308, 317, 354,
 355, 361, 377, 379, 402, 465
 Ayasofyâ kurbında Dârî, 478
 Aydın, 394, 398, 421, 429, 433, 473, 515
 Azamî Türbesi, 205, 297
 Azerbâycân, 281,324, 331

B

Bağdâd, 316, 323, 324, 331, 346, 355, 360, 361,
 362, 386, 451
 Bakia, 374
 Bâlikēsri, 450, 487
 Basra, 324
 Bâyezîdiyye, 380, 422, 452, 464
 Bâzîrgân, 273
 Begşehrî, 360
 Belgrad, 27, 206, 323, 326, 327, 343,346, 432,453
 Beşiktâş, 259,427
 Beytül-Haram, 289, 312,374,390, 467, 506
 Birgi, 429, 450, 486, 488
 Bitlice, 30, 111, 503
 Bitlis, 330,504
 Boğdân, 331, 500
 Bolayır, 288

Bosna, 109, 259, 287, 357, 360, 384
 Boyabad, 306
 Boztağ, 487
 Bûdîn, 24, 167, 203, 264,323, 325, 328,
 332,346,351, 352, 381,403
 Buhârâ, 268,290,397, 439
 Buruc, 104, 481
 Burûsa, 56,230, 241, 247, 251, 254, 259, 269, 274,
 275, 277, 292, 296, 297, 299, 315, 354, 356,
 359, 361, 365, 373, 374, 376, 378, 379, 380,
 385, 386,387, 389, 392, 394, 400, 401, 402, 403,
 404, 407, 410, 415, 422, 430, 433, 435, 437,
 440, 450, 451, 452, 458, 465, 473,474, 475, 479,
 480, 481, 495, 504, 508

C

Câmi-i Ebu'l-Feth, 291
 Câmi-i Kebîr-i Sultân Süleymân Han, 257
 Câmi-i Mahmûd Paşa, 252
 Câmi-i Atîk, 182, 392, 459
 Câmi-i Sultân Mehemmedî, 403, 497
 Cebecibaşı, 329
 Cebel-i Gâr, 306
 Cezâir, 330,445, 446, 448, 449
 Cezîre-i Midilli, 259
 Cidde, 301

Ç

Çaldıran, 202, 350
 Çavuşbaşı, 329
 Çekmece, 182, 210, 346, 373, 378, 385, 393, 465
 Çelebi Efendi, 271, 272
 Çepni, 265
 Çerkes, 290, 326
 Çorlu, 356, 357, 360, 403, 415, 434, 441

D

Dârî, 442
 Dehmahan, 273
 Deylem, 499
 Dımışk, 326
 Dimetoka, 182, 382, 393, 474
 Diyâr-ı Bekr, 264,351, 376, 401, 467, 506

E

Ebî Eyüp, 245, 292, 343, 411
 Edrine, 244, 248, 256, 260, 261, 262, 269, 273, 287,
 295, 330, 335, 343, 350, 351, 354, 356, 360,
 365, 366, 373, 378, 379, 382, 386, 392, 393,
 394, 402, 405, 407, 409, 417, 422, 435, 441,
 448, 450, 458, 460, 487, 492, 503, 506, 508
 Edrine Bayezîdiyyesi, 262
 Edrine Kapusu, 397, 441,450
 Eflâk, 331, 478
 Efrenc, 323, 325
 Eğirdir, 274,299
 Ekmel Tekyesi, 272
 Elkâs, 332, 417, 423
 Erdebil, 206, 281

Eski Sarây, 277
Eskişehir, 105, 260
Eyüp, 73, 77, 161, 168, 169, 245,
273,277,357,363,386, 393, 394, 411, 457, 481,
492, 493, 505

F

Fâtihiyye, 311, 364, 393, 452
Ferhâdiyye, 400
Ferkendî, 305
Fındıklı İskeleyi, 388
Filibe, 159, 259, 359, 373, 421, 452, 474

G

Galata, 399
Gegivize, 26, 216, 350, 351, 373, 379, 441, 495, 503
Gekbûze, 253
Gelibûlı, 365,440,444
Germiyân, 403
Geylân, 295, 330
Gölvar, 328
Gürcistân, 332
Güzelhisâr, 473

H

Hârezm, 290
Hacı Efendi Zâviyesi, 247
Hakîmzâde Kestel Câmî, 258
Haleb, 244, 253, 261, 291,306, 331, 332, 351, 361,
365, 373, 376, 384, 393, 408, 421, 423, 424,
440, 459, 468, 472, 475, 480,481, 489, 506
Halebiye, 262, 386, 393, 422,435, 450
Haliç, 253, 285,447
Hamîd, 211, 247, 382, 383, 392
Haçeriyye, 361, 473, 474,481
Haremeyn-i Şerîfeyn, 303, 346, 348, 374,497,499
Hasekî, 262, 374, 418, 458
Hasekî Câmî, 257
Hasköy, 260, 359, 384, 402,440
Hatvân, 266
Haymana, 277
Hayrabolu, 277, 286, 298
Hezargrad, 444,481
Hırvât, 330
Hicâz, 383
Hind, 446, 466
Hind u Aden, 446
Hindistân, 279,466
Horasan, 290

I

Irak, 203, 286, 324, 331, 333
Isparta, 457

İ

İdincik,377
İdrîs Köşki, 505
İnebahtı, 380, 448
İnebahtı Boğazı, 449

İneçik, 17, 283
İnegöl, 163, 166, 252, 355, 452, 495
İrân, 331
İshâklı, 314
İskilib, 405
İspanya, 448
İstanbul, 8, 9, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 69, 70,
74, 75, 76, 77, 78, 80, 84, 112, 158, 160, 161,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 202, 206,
244, 247, 260, 265, 271, 272, 273, 274, 277,
282, 288, 294, 296, 298, 299, 303, 304, 317,
320, 327, 333, 343, 345, 347, 349, 351, 352,
353, 354, 355, 358, 359, 365, 380, 383, 385,
390, 391, 396, 398, 401, 403, 404, 405, 407,
409, 411, 424, 426, 430, 433, 439, 441, 444,
445, 453, 454, 458, 472, 481, 491, 495, 500,
505, 506, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520
İstanköy, 326
İstabur, 332, 499, 500
İvraça kazâsı, 260
İzmir, 20, 416
İzник, 249, 276, 297, 308, 365, 376, 403
İzvornik, 410

K

Kabadûz, 277, 278
Kabe, 269,286, 289, 312
Kahire, 245,285, 305, 307,359, 374,385, 407
Kalacık, 242, 261
Kaniye, 364
Kaplucu, 297, 359, 365, 389, 390, 417, 421
Kara Feriye, 440
Karabağ, 472
Karacin, 377
Karahisâr, 255,406
Karaman, 47, 158, 242, 255,272, 286, 293, 305,
314, 332, 352, 379, 383, 385, 415,517
Karamaniyye, 314,506
Karamürsel, 243
Karasi, 377
Karye-i Çerçîn, 357
Kasaba-ı Ebi Eyüp, 472
Kâsım Paşa Câmî, 264
Kâsım Paşa Zâviyesi, 304
Kasr-ı Ârifân, 268
Kastamonu, 306, 321
Kayalar, 321
Kayseri, 504
Kazâ-i Mısır, 245
Kefalonya Atası, 448
Kefe, 169, 304, 305, 324, 330,376
Kemâl Paşazâde Efendi Âstânesi, 252, 402
Kemer Altı, 277
Keşiş Tağı, 230, 437
Kıbrıs, 213, 351, 352, 445, 448
Kırım, 330
Kıyıcak, 290
Kızlar Kilisâsı, 271
Kirmân, 274
Kocaîli, 352
Koğacı Dede Mescidi, 258

Koğacı Dede Zâviyesi, 508
Komaran, 328
Konya, 20, 100,258, 261, 262, 273, 314, 333, 360,
379
Koron Kalası, 331
Kostantiniyye, 243, 253, 257, 259, 269, 283, 285,
292, 294, 304, 307, 322, 344, 347, 377, 396,
399, 447, 457,467, 473, 477, 487, 494
Körfûz, 331,348,500
Köstendil, 352,353
Kratova, 206, 452,454
Kubbetü'l Mustafa, 206, 281
Kudüs, 388
Kutb-ı Mekkî, 332
Kutlu, 277
Kütahiyeye, 252, 260, 292,333, 334, 407, 458, 465,
474, 478

L

Lahor, 466
Lârende, 258, 275,415, 489
Lefkoşa, 447

M

Mağnisa, 272, 324, 355, 357, 378, 398, 405, 430,
445, 475, 487, 504
Mağosa, 448
Manastır, 18, 57, 58, 67, 182, 259, 301, 303, 356,
382, 381, 392, 421, 474
Manavgat, 230, 437, 453
Maraş, 275
Mastaba, 326
Mâverâü'n-nehr, 290, 305
Mekke-i Mükerrereme, 303, 313, 361, 374, 465
Mekke-i Müşerrefe, 373, 465
Menteşe, 357, 383
Merzifon, 92, 308, 376, 405, 440
Mısır, 206, 210, 224, 245, 281, 285, 286, 296, 305,
306, 316, 321, 325, 327, 329, 331, 342, 346,
350, 352, 355, 359, 362, 365, 385, 406, 409,
421, 438, 447, 459, 466, 500, 506
Mısır-ı Kâhire, 206, 245, 281, 306, 316, 362, 365,
421, 438, 459
Misriyye, 305,498
Mohâc, 328
Mora, 330, 331, 351, 448
Mudurnı, 265,430
Murâdiye, 351, 357,376, 379, 452, 480, 508
Muradiyye Medresesi, 179

N

NaHCivân, 242, 254, 260, 294, 332, 333, 408, 417
Nalıncı, 262, 379
Nârda, 453
Nâzır mezarlığı, 459
Nazilli, 394
Nemçe, 328, 332
Nıgbûlî, 206, 453
Nihâd, 355
Niksâr, 26, 349, 358, 361,373 ,491, 503

O

Ok Meydânı, 253,353

P

Parmaklı Mescid, 321
Pec, 203, 328
Peçevî, 264
Piriştine, 453
Plevne, 110, 247, 377
Polad, 394,417, 509
Prizrîn, 452

R

Revân, 324, 333, 418
Rodos, 27, 202, 203, 243, 323, 325, 326, 350, 356,
361, 421, 444, 448, 474, 481
Rodos Sultâniyesi, 243
Rodoscuk, 283
Rum, 26, 32, 205, 211, 219, 241, 242, 244, 245,
246, 248, 259, 260, 269, 273, 276, 282, 283,
284, 288, 290, 291,292, 294, 295, 296, 298, 299,
301, 304, 305, 307, 308, 312, 314, 315, 319,
321, 327, 328, 329, 330, 348, 349, 350, 352,
357, 359, 377, 378, 381, 389, 391, 392, 393,
395,396, 400, 402, 405,406, 408, 411, 416, 417,
421, 423, 426, 433,442, 443, 446, 451, 453, 458,
459, 466, 467, 469, 472, 474, 475, 476, 477,
480, 484,496, 497, 499, 500, 504
Ruscuk, 206, 453

S

Sâhib Ata Zâviyesi, 314
Sahn, 248, 253, 261, 262, 308, 313, 317, 320, 331,
354, 355, 357, 361, 365, 374, 378, 384, 385,
386, 387, 393, 394, 398, 403, 405, 406, 416,
417, 427, 435, 439, 450, 452, 457, 465, 477,
481, 493, 503, 504
Sakız, 352
Sadi Çelebi Âstânesi, 358
Sarachâne, 385
Sarâciye, 244, 261, 407, 408
Saruhan, 383,450
Selânik, 351, 352, 399, 489
Semendire, 350
Semerkand, 290,305
Serfiçe, 453
Seydî Gâzi Zâviyesi, 315
Singin, 353,446
Sigetvâr, 27, 206, 264, 327, 333, 351, 352, 362, 453
Silistre, 18, 23, 335
Silivri, 348, 350, 444, 453
Sinob, 445
Sire, 291, 382, 385, 393, 394,398, 416, 473, 474,
487
Sîrûz, 298, 299, 302, 348, 500
Sivâs, 324, 352
Sofya, 243, 294, 304, 351, 385, 444, 452,465
Soğuk Su, 306
Sonusa, 375

Sûfîler Hamamı, 273,303
Sütlüce, 273

Ş

Şam, 22, 161, 163, 164, 202, 245, 261, 272, 278,
294, 297, 306, 307, 326, 335, 352, 355, 357,
361,365, 384, 396, 406, 418, 421, 423, 426, 430,
447, 459, 462, 466, 477, 480, 504,505
Şâmih, 488
Şeyh Vefâ Câmî, 288,415, 431
Şîrân, 332
Şîrâz, 466
Şîrvân, 351, 352, 472

T

Tahtakale, 287
Taşkend, 478
Tebrîz, 206, 281
Teke, 243, 382, 383
Tırâbûzîn, 241,355, 426,440, 477
Tırhal, 281,352
Tırhala Sancağı, 264
Tire, 98, 99, 247, 273, 376
Tokat, 382,430, 450
Tosya, 362
Tozkoparan, 353
Tunus, 278
Tahmâs, 332
Taraklıborlî, 450
Tavuk Bâzârı, 272
Temeşvâr, 332, 353
Tırablus, 506
Tobruca, 335
Tophâne, 388,505
Tuna, 206, 352, 453
Turhan Beg Câmî, 285
Tuzla, 382

U

Usturumca, 299

Ü

Üngürüs, 221,323, 324, 326, 332, 333,339
Üsküdâr, 71, 203,253, 272, 275, 326,331, 332, 333,
406
Üsküp, 18, 22, 385, 386, 387, 452, 454
Üstüvâr, 327, 333

V

Van, 202, 332
Vardâr, 299, 387,441
Vardar Yenicesi, 269,299
Venedik, 448
Vize, 111, 185, 277, 417,441

Y

Yemen, 326, 331, 348, 352, 446
Yeni Bazar, 373, 410
Yeni Kapu, 317
Yenice Vardarı, 259,444
Yenihisâr, 321
Yenişehir, 278, 374
Yigitbaşı, 272

Z

Zâviye-i Zeyniyye, 475, 476
Zeynîler Tekyesi, 379
Zeynîler Zâviyesi, 274, 387
Zeyrek Câmî, 269

MEDRESE DİZİNİ

A

Abdusselâm Medresesi Çekmece, 68, 378, 465
Abdülbaki Efendi Medresesi, 29, 98, 99,174,181, 188
Abdulvasi Efendi Medresesi, 27, 32, 33, 40, 107,173, 181, 182, 188, 193, 327, 329, 349, 382,393, 474
Ağras Medresesi, 108, 176, 247
Ahmed Paşa Medresesi, 38, 39, 41, 42, 59, 60, 63, 64, 73, 94, 108, 109, 110, 158, 179, 180, 183, 187, 188, 262, 327, 332, 343, 349, 350, 351, 353, 357, 359, 360, 394, 404, 415, 445, 458, 474
Alaşehir Cafer Ağa Medresesi, 110, 111
Ali Beg Mihâl oğlu Beg Medresesi, 110
Ali Paşa-yı Atik Medresesi, 19, 29, 32, 35, 37, 38, 39, 42, 73, 85, 158, 161, 169, 176, 184, 185, 244, 381, 392, 405, 407, 415, 418, 438
Aliyü'l-Cemâlî Medresesi, 393
Anbar Kadı Medresesi, 89, 185,417
Ayasofya Medresesi, 78, 163, 176, 179, 181, 188, 248, 263, 272, 289, 298, 308, 317,354, 355,361, 377, 379, 402, 465
Aydinoğlu Medresesi, 102, 185,430

B

Balaban Paşa Medresesi, 103, 186, 187, 440,444
Başçı İbrahim Medresesi, 77, 78, 176, 247
Bayezid Paşa Medresesi, 60, 61, 181, 183, 188, 189, 376, 380, 403, 422, 452, 464, 474, 481
Beglerbegi Medresesi, 88, 183, 186, 402, 435
Bursa Sultaniye Medresesi, 56, 61, 386
Buruc Medresesi, 104,481
Bursevi Şeyhi Çelebi Medresesi, 76, 88, 89, 297, 378

C

Cafer Ağa Medresesi, 187, 188
Cafer Çelebi Medresesi, 73, 183
Canbaz Mustafa Medresesi, 185, 426
Canbâziye Medresesi, 18, 72, 399
Cendik Medresesi, 182, 389, 415
Cüdey Medresesi, 189,481
Cündi Beg Medresesi, 60, 180, 374

Ç

Çay Medresesi, 97, 187, 450
Çekmece Medresesi, 180, 182, 210, 346, 373, 378, 385, 393, 465
Çelebi Sultan Mehmed Medresesi, 184
Çınarlı Medresesi, 101, 102, 423
Çifte Medreseleri, 407, 458
Çorlu Medresesi, 109, 110, 356, 357, 360, 403, 415, 434, 441
Çuhacı Hacı Medresesi, 89, 186, 441

D

Dâvûd Paşa Medresesi, 79, 80, 166,179, 181, 182, 183, 185, 189, 354, 355, 380, 381, 392, 400, 430, 457, 495
Dimetoka Medresesi, 106, 107,182, 382, 393, 474
Dülbend Kadı Medresesi, 104, 105, 185, 421

E

Edirne Bayezid Medresesi, 177,262
Edirne Hüsamiye Medresesi, 177
Efzaliyye Medresesi, 81, 183, 185,365,398, 426
Efzalzade Medresesi, 81, 181, 184, 186,241,379, 405, 433
Eminiyye Medresesi, 88
Emir Sultan Medresesi, 60, 64, 180,269, 271, 373,478
Evranos Gazi Medresesi, 106,444
Eyüp Medresesi, 73,77, 161, 168, 169,182, 245, 273, 393, 394, 411, 457, 481, 492, 493, 505,516

F

Ferhadiyye Medresesi, 62, 64, 182, 183, 184, 189, 389, 400,415

G

Gedik Ahmed Paşa,
Gedik Ahmet Paşa Medresesi, 177, 255, 406
Güzelhisar Medresesi, 188, 473

H

Hâce Hayreddîn Efendi, 68, 181, 182,297, 330, 378, 384, 393,477
Hâce Hatun Medresesi, 71, 72, 183
Hacı Hasan Medresesi, 182,391
Hacı Hasanzâde Medresesi, 71,183, 185, 186, 403, 422, 426, 430, 438
Halebiye Medresesi, 87, 88, 159, 177, 182, 185, 186, 187, 262, 386, 393, 422,435, 450
Halkalı Medrese, 100, 256
Hamza Beg Medresesi, 37, 62, 64, 182, 186, 187, 353, 385, 433, 458
Hançeriye Medresesi, 59, 64, 180, 188, 189,361, 473, 474, 481
Hângâh Medresesi, 185, 418
Haseki Sultan Medresesi, 79, 177, 180, 183, 185, 187,256,292, 345, 395
Hasköy Medresesi, 182, 185,260,359, 384,402,417, 440
Haşâbiyye Medresesi, 296
Hatip Medresesi, 94, 95,187,444
Hatuniyye Medresesi, 100
Haydar Paşa Medresesi, 38, 73, 74,351, 396, 415
Hüsâmeddîn Medresesi, 187, 274, 458
Hüsâmiye Medresesi, 86, 261
Hüsrev Beg Medresesi, 108, 109, 177, 259
Hüsrev Paşa, 101, 105, 179, 181, 185, 188, 189, 357, 360, 376,421, 467, 489

I

I.Mehmed Medresesi, 92

İ

İbni Melek Medresesi, 98,184, 416
İbrâhim Paşa Medresesi, 7, 32, 38, 87, 104,159,
164, 167, 181, 182, 183, 187, 189, 295, 296,
320, 327, 328,329, 331, 348,350, 351, 352, 378,
380, 381,389, 390, 400,438,444,481,500
İnegöl Medresesi, 163, 166,177, 179, 252,253, 355,
452, 495
İpek Medresesi, 112, 187, 444
İshak Paşa Medresesi, 38,109, 159,163, 166,
189,356, 451,495
İsmihan Sultân Medresesi, 72, 73,189,492
İznik Medresesi, 67, 249, 276, 297, 308, 365, 376,
403
İznik Orhaniyesi, 67

K

Kadı Hüsâm Medresesi, 80, 180, 185,358, 430
Kadri Efendi Medresesi, 31,32, 34, 39, 62, 63, 64,
167, 170, 173,174, 176,177, 181, 182,183,184,
190, 192, 193,241, 252, 320, 327, 329, 348, 356,
379, 381, 388,389, 398, 402, 404, 416, 452, 457,
489, 500, 506
Kalenderhane Medresesi, 72, 180, 182, 183, 189,
398, 491
Kaplıca Medresesi, 63, 64, 158, 182,185, 297, 359,
365, 389, 390, 417, 421
Kara Kadı Medresesi, 97, 98, 176, 181, 188, 247,
376, 382, 474
Karagöz Medresesi, 94, 180,359
Kasım Paşa Medresesi, 38, 81, 180, 184, 186, 216,
264, 304, 308, 329, 350, 351, 352, 374,406, 411,
435, 452
Kazzâziye Medresesi, 188,465
Kengeri Medresesi, 112, 189, 495
Kepenekçi Sinân Medresesi, 70, 182,189, 235, 389,
403, 481
Kestel Medresesi, 56, 242
Kürkçü Başı Medresesi, 18, 68, 378
Kütahya Vahid Paşa Medresesi, 177

M

Mahmud Paşa Medresesi, 37, 42, 69, 70, 110, 167,
168,180, 183, 184, 186, 189, 260, 359, 376, 378,
380, 402, 405, 440, 452, 457, 493, 495
Malûl Emîr Efendi, 28, 32,71, 170, 177, 190
Manastır Medresesi, 18, 57, 58, 64, 67, 177, 180,
182, 188, 259, 301, 303, 356, 361, 373, 381,
382, 392, 421, 474
Medrese-i Seyfiyye, 95, 444
Mehmed Paşa Medresesi, 35, 38, 39, 60, 71, 72,
107, 108, 182,515
Mesudiye-i Amed Medresesi, 101
Mihal Oğlu Bey Medresesi, 176, 247, 377
Mihaliç Medresesi, 57, 64, 176, 243
Molla Arap Medresesi, 98, 183, 184, 188

Molla Çelebi Medresesi, 63, 64, 188, 474
Molla Fenârî Medresesi, 56, 57, 241
Molla Hüsrev Medresesi, 58, 64, 179, 181, 184,
186, 297, 354,379, 407, 433, 435
Molla Yegân Medresesi, 40, 58, 59, 64, 76, 179,
183, 184, 186, 187, 354, 394, 404, 416, 435,
440, 450
Muhyiddîn El-Fenari Medresesi, 28, 32, 161, 174,
175, 184, 296, 320, 329, 394, 402, 405, 421, 452
Murâd Paşa Medresesi, 74, 75, 176, 181, 183, 185,
189,244, 379, 392, 398, 422, 491
Muradiye Medresesi, 61, 62, 64,179, 181, 188, 351,
357, 376, 379, 452, 480, 508
Mustafa Paşa Medresesi, 19, 38, 42, 72, 111,
167,177, 184, 185, 186, 189,253
Müftü Medresesi, 63, 64, 167

N

Nalıncı Medresesi, 100, 177, 181, 262, 379

P

Piri Paşa Medresesi, 71, 327, 350, 391, 506

R

Rüstem Paşa, 38, 70, 96, 97, 116, 249, 262, 264,
294, 316, 332, 348, 351, 353, 384, 390, 396,
399, 407, 408, 430, 438, 458, 465, 473, 499
Rüstem Paşa Medresesi, 182, 184, 186, 187, 188,
407

S

Sahn Medresesi, 61, 75, 85,161,163, 176, 177, 179,
180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188,
189, 228,244, 248, 253, 261, 262, 308, 313, 317,
320, 331, 354, 355, 357, 361, 365,373, 374, 378,
384, 385, 386, 387, 392, 393, 394, 398,402, 403,
405, 406, 416, 417,418, 427, 435, 438,439, 450,
452, 457, 465, 474, 475, 477,480, 481, 492,
493, 503, 504
Saraciye Medresesi, 85, 177, 184, 215, 244, 261,
407, 408,410
Sarıca Paşa Medresesi, 103, 180
Sarıca Paşa Medresesi, 365
Saruca Paşa Medresesi, 88, 186
Saruca Paşa Medresesi, 440
Seydi Gazi Medresesi, 105, 106, 188,421, 434, 480
Sire Medresesi, 182, 291, 382, 385, 393, 394,398,
416, 473, 474, 487
Sufi Mehmed Paşa Medresesi, 176, 243
Sultan Bayezid Medresesi, 87, 91, 92,159, 176, 177,
184, 185, 245, 253, 257, 260, 263, 333, 348,
351, 381, 405, 408, 423, 435, 479
Sultan Selim-i Kadim Medresesi, 78, 79, 177, 184,
224, 248, 253, 307, 343, 354, 365, 374, 405,
407, 421, 426, 444, 452, 498, 506
Sultân Orhân Medresesi, 356

Süleymân Paşa Medresesi, 38, 42, 102, 106, 163,
180, 297, 331, 348, 351, 352, 374
Süleymaniye Medresesi, 67, 74,188, 189, 465
Süleymaniye-i İznik Medresesi, 176, 181,243, 247

Ş

Şah Huban Medresesi, 74,391
Şahkûlı Medresesi, 69, 181, 378
Şehabeddin Paşa Medresesi, 94, 177, 180, 185,
259, 373, 421
Şehzade Medresesi, 80, 168,180, 189, 361, 450,
481

T

Taraklı Borlu Medresesi, 106
Taşköprüzâde Mustafa Efendi Medresesi, 183
Taşlık Medresesi, 86, 177, 179, 180, 186, 262, 354,
365, 441

Ü

Üç Şerefeli Medrese, 86, 87, 89, 158, 159, 161,176,
177, 184, 188, 242, 253, 299, 330, 402, 416,
435, 477
Ümmi Velezade Medresesi, 77, 81, 182, 245,389,
480

V

Vacidiye Medresesi, 96
Vâhid Paşa Medresesi, 252, 474
Vize Medresesi, 111, 185, 277, 417,441

Y

Yeni Kapu, 317
Yeni Medrese, 94,443
Yeni Medrese (Ankara), 187
Yeni Pazar Medresesi, 103, 180, 373, 410
Yıldırım Bayezid Medresesi, 57, 478,
Yıldırım Han Medresesi, 97, 102, 181, 185, 188,
253, 254, 365, 382, 430, 451, 473
Yüzgeç Paşa Medresesi, 91, 184, 242, 405

ESER ADLARI DİZİNİ

- A**
- Arabî Âli Selçuk Târîhi, 404
Âdâb-ı Zurefâ, 8
Âlemnümâ, 20
Azad, 296
- B**
- Bağçe-i Safâ-Endûz, 10
Bâhiri't-Tezhib, 434
Bahrü'l Efkâr, 261
Bahrü'l-Kelâm, 146
Bahrü'l-Ulûm, 117, 147, 315,520
Beyânî Tezkiresi, 6, 392
Bülbül-Nâme, 441
- C**
- Câmiü'l [Cevâmiü'l] -Hikâyât, 245
Câmiü'l-Envâr, 295
Cevâmiu'l-Hikâyât, 141
- Ç**
- Davet-i Müstecâbe ve Enfâs-ı Müstetâbe, 117, 293, 306
Derecâtü'l-Mesâlik Fî Tabakâtî'l-Memâlik, 118, 363
Devletşah Tezkiresi, 146
Divân-ı Eşâr, 117
Dîvân-ı Süleymânî, 346
Dürer ü Gurer, 386, 418, 460
Dürerü'l-Hükkâm, 149
Dürrü'l-Habeb Fî Târîhi Ayâni Haleb, 145, 245
Düstûru'l-Amel, 118, 363
- E**
- El-Câmiu's-Sahîh, 149, 150
El-Ferâizü's-Sirâciyye, 145
El-Hidâye, 127
El-Kâfiye, 144
El-Kavlü'l-Hasen Fi Cevâbi'l-Kavli Li-Men, 23
El-Keşşaf, 126
El-Mevâkîf, 135
El-Misbâh, 145
Enfâs-ı Müstetâbe, 293, 306
Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl, 143
Esmâ-i Hüsnâ, 399
Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye, 14, 18, 22
Et-Telvîh, 136
Et-Teyrû'l-Mesbûk Fî Nesâyihî'l-Mülûk, 455
Et-Tibrü'l-Mesbûk Fî Nesâyihî'l- Vüzerâ Ve'l-Mülûk, 124

F

- Fârisî Lûgat, 295
Ferâiz, 258

H

- Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmiletî's-Şakâ'ik, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 121, 122, 124, 170, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 217,393
Hâşiye-i Tecrîd, 118, 122, 123, 126, 394
Hâşiye-i Ali Tefsîri'l-Kadı, 123
Hâşiye-i İsfihânî, 123, 467
Hâşiye-i Alâ Şerh-i Hidâyeti'l-Hikmeti'l-Kadı Mîr Hüseyin El-Meybûdî, 467
Hâşiye-i Alâ Tefsîri'l-Kadı, 467
Hâşiye-i Tecrîd, 242, 260, 366, 458, 460, 495
Hâtimetü'l-Eş'âr, 10
Heft Hân, 21, 22
Heşt Behîşt, 3, 91, 505
Hezliyyat, 23
Hidâye, 116, 118,119, 120, 123, 124, 126, 128, 139, 142, 143, 160, 235, 258, 359, 433, 434, 439, 440, 460, 481, 488, 499
Hikmet, 404
Hilyetü'l-Efkâr, 20, 22
Hümayunnâme, 137, 297, 359, 395
Hüsrev-i Şîrin, 224, 342

I

- Izzi Şerhi, 138

i

- İhyâ, 468
İmtihanü'l-Ezkiya, 131, 489
İnbâü'l Gumr Bî Enbâi'l Umr, 280
İrşadü'l Aklis-Selim İlâ Mezaya'l-Kur'ani'l-Azim, 125, 128, 498
İsâf, 460

K

- Kâfile-i Şuarâ, 11
Kâfiye Şerhi, 308
Kâmûs, 272,439
Kaside-i Mimiyye, 128, 308, 468, 501
Kaside-i Bürde, 134, 411
Kısa-ı Enbiyâ, 506
Kıssa-i Fîrûz Şâh Tercümesi, 124, 146, 244
Kitâb-ı Bey, 482
Kitâb-ı Kerâhiyye, 460
Kitâb-ı Şakâyık, 276
Kitâbi'z-Zehîrati, 310
Kitabü'l-Buyı, 116

Kitâbü'l-İsâbe Fi- Târîhi's-Sahâbe, 280
Kühhü'l Ahbar, 6

M

Manevi, 117
Manzûm Sigetvar-nâme, 455
Manevi, 283
Mecelle, 30
Mecma-ı Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ, 11
Mecmûa-i Terâcim, 9
Menâkıb-ı Celîle, 117
Meâricü'n-Nübüvve, 363
Mesnevî, 147, 283
Mevâfık, 119, 402, 460, 467, 519
Mevâhibü'l-Hallâk Fî Merâtibi'l- Ahlâk, 118, 363
Miftâh, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 160,
164, 260, 359, 404, 433, 439, 440, 442, 495
Miftahu'l-Ulûm, 126,140
Mihir ü Müşterî, 129, 486
Min Risâletihî'l-Kalemiyyeti, 214, 460, 482
Min Risâletihî's-Seyfiyyihî, 461, 482
Min Risâletihî's-Şemiyyihî, 214, 483
Miratü'l-Memâlik, 133, 466
Mizân, 280
Mîzânü'l-İtidâl, 138
Muhammediyye, 139, 284, 396, 489
Mültekal Ebhur, 139, 291, 292, 358
Münşeat, 23

N

Nefhatü'l-Ezhâr, 21
Nefhatü'l-Üns, 279
Nevâdir-i Müfâkehât, 246
Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr, 8
Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eş'âr, 7, 9

R

Ravza, 455
Ravza-i Evliyâ, 8
Ravzatü's-Şühedâ, 455
Riyâzü's-Şuarâ, 6

S

Sahibü'l- Vikâye, 250
Sahibü'l-Kamûs Tercemesi, 280
Sahîh-i Müslim, 439
Sevsin Redif Kasîde, 417
Seyf-i Sârim Fî Adem-i Cevâzi'l-Menkûl-i Vâlid-i
Râhim, 120, 132, 489
Sohbetü'l-Ebkâr, 21
Son Asır Türk Şairleri, 10, 11
Sûre-i Enâm, 243
Sûre-i Feth, 499
Sûre-i Taha, 367
Sünbül Kasidesi, 263, 354

Ş

Şâh u Gedâ, 404
Şair Tezkireleri, 3, 517
Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye, 13, 14, 246, 255, 263, 267,
271, 288, 296, 304, 312, 316, 349, 358, 362,
380, 382, 394, 399, 436, 438, 455, 457, 474,
476, 479, 480, 492, 494, 504
Şerh-i Ehadis-i Erbaîn, 121, 467
Şerh-i Ferâizi's-Siraciye, 121
Şerh-i Heyâkil, 468
Şerh-i İrşâd Fî'l-Fikh, 121, 467
Şerh-i Lübb, 489
Şerh-i Mevâkîf, 116, 121, 122, 123, 126, 246, 252,
308, 310, 495
Şerh-i Miftâh, 116, 121, 122, 241, 246, 252
Şerh-i Muhtasar-ı Kâfiye, 122, 489
Şerh-i Âkâid-i Hayâlî, 442
Şerh-i Şemâilî'n-Nebî Aleyhi's-Selâm, 468
Şerh-i Tezhîbi'l-Mantık, 121, 467
Şerh-i Tiffîsî, 308
Şerh-i Zeylei, 404
Şerhi'l-Ferâizi's-Siraciye Hâşiye, 467

T

Talîka-i Gevhereyn, 397
Târîh-i Ali Osmân, 506
Târîh-i Haleb, 490
Târîh-i Âl-İ Osmân, 363
Tarika-ı Muhammediyye, 120, 132
Tecdü'l-İtikâd, 141
Tefsîr-i [Sûre-i] Enâm, 395
Tefsîr-i Beyzâvî, 296, 366
Tefsîr-i Enâm-ı Şerîf, 397
Tefsîr-i Kadî, 122, 123, 124, 255, 308, 382, 439
Tefsîr-i Şerîf, 119, 122, 296, 433
Tehzîbü'l-Mantık Ve'l-Kelâm, 132
Telvîh, 119, 126, 160, 402
Temkîn-i Tezelzül Hâlât-ı Acîbe Ve Mükâşefât-ı
Garîbe, 117, 300
Tenkîhu'l-Usûl, 136
Teiyye-i İbni Fârız, 283
Terceme-i Tefsîr-i Hüseyin, 505
Teşrîfâtü's-Şuarâ, 7
Tevârih, 440, 468, 505
Tevârih-i Âlf Osman, 134
Tezkire, 308, 352
Tezkire-i Fî'l-İlmî'l-Heyet-İ Metn Fî'l-İlmî'l-Mezbûr,
467
Tezkire-i Mucîb, 7
Tezkire-i Rızâ, 7, 18
Tezkire-i Salim, 8
Tezkire-i Şuarâ, 8, 9, 10, 11
Tezkire-i Yümnî, 7
Tezkire-i Devletşâh, 280
Tezkiretü's-Şuarâ, 4, 5, 118, 119, 120, 261, 316,
358, 363, 391, 409, 411, 418, 429, 454, 455,
457, 479
Tuhfe-i Nâilî, 12
Tûti-nâme Tercümesi, 23
Türk Şairleri, 12

V

Vekâiyü'l-Fuzalâ, 8
Vikâye, 117, 139, 142, 143, 158, 160, 259
Vikâyetü'r-Rivâye, 142

Z

Zeyl-i Âfâkiyun, 406
Zeyl-i Siyer-i Veysî, 23
Zeyl-i Şakâyık, 359, 453, 454, 455
Zübdetü'l-Eş'âr, 6, 7, 18

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Özlem AĞIR

Uyruğu: T.C

Doğum Yeri ve Tarihi: Aksaray- 23.08.1989

Tel:

E-posta: ozlemagir68@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlk Öğretim	Gençosman İ.Ö.O	13.06.2003
Orta Öğretim	Osmangazi Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi	15.06.2007
Lisans	Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı	20.06.2012

